

THE ADYAR LIBRARY SERIES

VOLUME EIGHTY-SEVEN

लक्ष्मी तन्त्रम्

LAKṢMĪ-TANTRA

A PĀÑCARĀTRA ĀGAMA

EDITED WITH

Sanskrit Gloss and Introduction by

PANDIT V. KRISHNAMACHARYA

SaITZ
KRI
310001

© 1959 Adyar Library and Research Centre
Adyar, Madras 20, India

Printed in India

At the Vasanta Press, The Theosophical Society, Adyar, Madras 20

PREFACE

THE Adyar Library is happy to bring out this edition of the *Lakṣmī-tantra*, an important Pāñcarātra text, as the eighty-seventh volume in the Adyar Library Series. This is the second Pāñcarātra work published by the Library; the first was the *Ahīrbudhnya Saṃhitā* edited under the supervision of Dr. F. Otto Schrader and published in 1906.

The present edition of the *Lakṣmī-tantra* is based on the following material:

- A. The *Lakṣmī-tantra* printed in 1888 in Telugu characters by the Sadvidyāmandira Press, Mysore.
- B. Adyar Library MS. No. 73675 (palm-leaf) containing *adhyāya-s* 1 to 50.
- C. Adyar Library MS. No. VB 1004 (palm-leaf) containing *adhyāya-s* 1 to 50, but lacking a few lines at the end.
- D. Government Oriental Manuscripts Library, Madras, MS. R. No. 6040*b* (palm-leaf) containing *adhyāya-s* 1 to 31, the last *adhyāya* being incomplete.
- E. Government Oriental Manuscripts Library, Madras, MS. D. No. 16058 (palm-leaf) containing *adhyāya-s* 1 to 17.
- F. Government Oriental Manuscripts Library, Madras, MS. R. No. 28 (paper) containing *adhyāya-s* 1 to 50 with a gap in the 17th *adhyāya*. This is said to be a transcript of a MS. belonging to Śrī M. O. Anandalvar of Bangalore.
- G. Sri Venkatesvara Oriental Manuscripts Library, Tirupati, MS. No. 3852 (paper) containing *adhyāya-s* 1 to 50.
- I. Government Oriental Manuscripts Library, Madras, MS. R. No. 5218 (palm-leaf) containing *adhyāya-s* 1 to 57, but lacking the end of the 55th, the whole of the 56th and the beginning of the 57th *adhyāya-s*.

We thank the authorities of the Government Oriental Manuscripts Library, Madras, and the Sri Venkatesvara Oriental Institute, Tirupati, for lending their manuscripts

Pandit V. Krishnamacharya, with his experience in the editing of texts and his knowledge of Vaisnava literature, is well qualified to edit the *Lakṣmī-tantra*. It is hoped that his Sanskrit gloss on the text as well as the introduction will prove to be of much use to readers. Pandit K. Ramachandra Sarma has assisted the editor in preparing the indices and the copy for the press. Dr. Sreekrishna Sarma and Mrs. Radha Burnier have also read the proofs.

We tender our grateful thanks to Dr. V. Raghavan of the University of Madras who has not only given valuable advice but has also gone through the proofs.

1st February 1959

ANN KERR
Director, Adyar Library

“शतकोटिप्रविस्ताराल्लक्ष्मीतन्त्रमहार्णवात् ।

अयं सारः समुद्धृत्य खिग्धया दर्शितो मया ॥”

“रहस्यानेकसंभेदं नानावाक्योपशोभितम् ।

लक्ष्मीतन्त्राद्वयं सम्यक् सद्यः प्रत्यायकं नृणाम् ॥”

(लक्ष्मीतन्त्रम् ४४-५२ ; ५१-४)

CORRIGENDA

<i>Page</i>	<i>Verse</i>	<i>For</i>	<i>Read</i>
४२	५२	चतुर्विध	चतुर्विधा
"	५५	प्रोक्त	प्रोक्ता
४३	५	अपूर्व	अपूर्वा
१०५	५४	मंस्य	मस्य
११०	५७	वाग्ने	वाग्नेः
११५	३९	गदो	गूढो
१२७	२७	द्रव	द्रव
१३४	४५	अग्निदेश्यो	अग्निदेश्यो
१३५	५५	विज्ञाना	विज्ञाना
१६०	८६	बह्निभिर्वा	बह्नीभिर्वा
१७०	११	साकर्पणी	साकर्पणी
१८६	१२१	रमास्यव	रमास्यैव
२१६	२३६	२६६	२३६

उपोद्घातः

१. आगमाः

आगमो नामानादिसंप्रदायसिद्धगुरुशिष्यपरंपरोपदेशकमागतः शास्त्रसंदर्भः । आगमशब्दो वैदिकानिवावैदिकानप्यागमान् क्रोडीकरोति । तत्रावैदिका बौद्धाद्यागमाः । वैदिकास्तु वेदा इतिहासपुराणानि तन्त्राणि च । वेदा निगमापरपर्यायनामानः ऋगादिभेदाश्चतुर्विधाः प्रसिद्धाः । इतिहासपुराणानि महाभारत-पाद्मादीनि । आगमापरनामानि तन्त्राणि शैवशाक्तवैष्णवभेदेन त्रैवा भिद्यन्ते । तत्र प्रथमे कापालकालामुख-पाशुपतशैवभेदेन चतुर्था भवन्ति । तत्रापि चरमे काश्मीरशैवसिद्धान्तभेदेन द्विधा भिद्यन्ते । सर्वेऽपीमे शैवागमाः शिवपारम्यं शिवपूजादिकं च प्राधान्येन प्रतिपादयन्ति । काश्मीरागमाणामुत्तरदेशेष्वेव प्रचुरः प्रचारः ; क्वचिदक्षिणदेशेष्वपि । शैवसिद्धान्तागमानां तु दक्षिणदेशेष्वेव प्रचारः । शाक्तागमा दक्षिणाचारवामाचारभेदेन द्विविधा भवन्ति । दक्षिणाचारः प्रायेण वैदिकमार्गानुसारी । वामाचारस्तु वैदिकमार्गपरिभ्रष्ट इति वदन्ति । तथा चाह भास्कररायदीक्षितः—“वामाः वाममार्गरताः । पञ्चयज्ञादिविलेपकृत्वात् कुत्सिता इति वामकाः” (ललितामहस्यनामभाष्यम्, श्लो. २२५) इति । उभयेऽपीमे शक्तिपारम्यं शक्तिपूजादिकं च विशेषतः प्रतिपादयन्ति । वैष्णवागमाश्च वैष्णवसपाञ्चरात्रभेदेन द्विविधा भवन्ति । उभयेऽपीमे विष्णुपारम्यं विष्णुपूजादिकं च प्राधान्येन प्रतिपादयन्ति ।

२. वैखानसपाञ्चरात्रयोस्तारतम्यम्

वैखानसप्रक्रियायां वैखानससूत्रिणां द्विजानामेवाधिकारः ; नान्यसूत्रिणां नाप्यद्विजानाम् । भगवान् वैखानसो हि आपस्तम्बबोधायनादिवत् यजुःशास्त्रानुमारी श्रौतगृह्यधर्मसूत्राणां रचयिता । तदीयसूत्रेषु भगवनो नारायणस्य पूजां संप्रहेण प्रतिपादितामवलम्ब्य भृगुमरीच्यादयो महर्षयो विस्तरेण भगवत्पूजां प्रतिपादयित्वा विविधानागमप्रन्थानरचयन् । ते च भृगुसंहिता, मरीचिपटलः, आनन्दसहितेत्यादिनाम्ना प्रथन्ते । अतो वैखानसप्रक्रियायां ये नित्यं पितृपितामहादिवंशपरंपरया वैखानसमुक्तसंन्यसिनो वैखानसमुक्तप्रक्रिययैव जानकर्मनामकरणादिसंस्कारान् कुर्वन्ते तदुक्तधर्माश्चानुतिष्ठन्ति, तेषामेवाधिकारः, नान्येषामिति व्यवस्थितिः । यथोक्तं श्रीमभसहितायाम्—

“वैखानसकृपिर्दिवि ब्रह्मणो भगनिःसृजः ।

हिनःश्रित्यरे रम्ये गङ्गागरे तपस्यति ॥

पाञ्चरात्रसमं शास्त्रं मत्पूजार्थं करिष्यति ।
 तच्छिष्टाया भृगुमुख्या वै वैखानसमुनीरितम् ॥
 शास्त्रं वैखानसं नाम द्वाधीत्य मुनिपुंगवा ।
 तच्छास्त्रोक्तप्रमाणानि बिम्बानि ह्यालयानपि ॥
 तच्छास्त्रेण प्रतिष्ठाप्य पूजयिष्यन्ति वै रमे ।
 एव शैवादिशास्त्राणि भविष्यन्ति च भूतले ॥
 तदाराधकमर्थैश्च तच्छास्त्रेण च दीक्षितैः ।
 एतच्छास्त्रान्यसिद्धान्तदीक्षितैरन्यगोत्रिभिः ।
 मन्त्रसिद्धान्तविम्बानि न स्पृश्येरन् कदाचन ॥”

(अ. ९०, श्लो. १६०-१६९)

इति । पाञ्चरात्रप्रक्रियाया तु स्वार्थे गृहार्चायजने सर्वेषामधिकारः । परार्थे देवालययजने तु, ये किल प्रसिद्धेषु देवालयेषु वंशपरंपरया दीक्षाविशेषपुर सरं समाराधनेऽधिकृता, तद्वशजानामेव मुख्योऽधिकारः; अन्येषां तु गौणोऽधिकार इति सप्रदायः । उभयेषामपि दीक्षाविशेषोऽवर्जनीयः । अद्यतनं शिष्टाचारोऽन्येवमेव । आह च भगवान् व्यासः पञ्चमाज्ञायभूते महाभारते—

“ब्राह्मणैः क्षत्रियैर्वैश्यैः शूद्रैश्च कृतलक्षणैः ।
 अर्चनीयश्च सेव्यश्च नित्ययुक्तः स्वकर्मसु ॥
 सार्वत विविमास्थाय गीतं सकर्षणेन यः ।
 ह्यपरस्य युगस्यान्त आदौ कलियुगस्य च ॥”

(भीमपर्व, ६६-३९, ४०)

इति । तथा ग्रन्थान्तरेऽपि—

“कर्मशास्त्रमनैः सम्पत्तानां परमेश्वरे ।
 चतुर्णामधिकारो वै प्राप्ते दीक्षाक्रमे सति ॥”

(सात्वतसंहिता, २-११)

इति । अत्र हि ब्राह्मणैरित्यादिना गोत्रपरम्परादिप्रदेशानुष्ठेनेन सर्वेषां ब्राह्मणादीनामधिकारः प्रतिपादितः । परार्थयजने तु त्रिप्राणामेव अधिकारः, नान्येषामिति पाञ्चसंहितायामुक्तम्; यथा—

“पगार्थयजनं कुर्युर्विशं मुख्यानुसन्धयो ।
 नैरायिकाग्निं गौणा दीक्षामम्कारवर्जिता ॥”

(चर्यापादः, १-८)

इति ।

३. आगमनानां प्रामाण्यम्

पूर्वोक्तानां त्रिविभागमानां प्रामाण्ये किं सर्वेषामप्यास्तिकानां महर्षीणामाचार्यणां चैकमत्येन सप्रति-
पत्तिः, उत केपाचित्समस्ति विप्रतिपत्तिरिति विमर्शे, शैवागमनानां शाक्तागमानां च विषये तत्तत्तन्निष्ठा एव
प्रामाण्यमभ्युपगच्छन्ति, नेतरे । निखिलधर्मस्थेयतया सर्वैरप्याचार्यैः परिगृहीतो भगवान् वादरायणः शारीरके
शास्त्रे पाशुपताधिकरणे “पत्युरसामञ्जस्यात्” (२-२-३५) इत्यादिना शैवागमानां श्रुतिविरोधात् अप्रामाण्य-
मातिष्ठतेति नैतदपह्नवार्हम् । तुल्यन्यायतया शाक्तागमानामप्यप्रामाण्यमेव तदभिमतमित्यवगम्यते । वैष्णवा-
गमानां विषये तु वैखानसागमसंप्रदायस्य परमभागवतवैखानसमुन्युपज्ञत्वात् तदनुसारित्वाच्च भृगुमरीच्यादि-
सहितानां वेदविरोधगन्धामावात् सर्वथा सुप्रतिष्ठितमेव प्रामाण्यम् ।

पाञ्चरात्रविषये तु भवति केपाचित् विप्रतिपत्तिः । तथाहि—तत्र शास्त्रे “वासुदेवात् सत्सर्गो
नाम जीवो जायते” इति वेदविरुद्धाया जीवोत्पत्तेरभिधानात् अवैदिकमिदं पाशुपतादिवत् अप्रमाणमेवेति
केचिदभिप्रयन्ति । व्याचक्षते च स्वाशयानुगुणं शारीरकसूत्रस्यमुत्पत्त्यसमवाधिकरणम् । पाञ्चरात्रिणस्तु तस्य
शास्त्रस्य वेदविरोधगन्धामावात् सर्वतोमुत्तं प्रामाण्यमातिष्ठन्ते । आचक्षते च—“सत्सर्गो नाम जीवो जायते”
इति वचनं न जीवोत्पत्तिप्रतिपादनपरम् ; तस्मिन्नेव शास्त्रे “स ह्यनादिरनन्तश्च परमार्थेन तिष्ठति”
(परमसहिता, २-१९) इत्यादिना जीवोत्पत्तिप्रतिषेधात् । किंतु जीवामिमानिसत्सर्गणारण्यभगवदवतारपरमिदं
वचनम् । भगवदवताराश्च “अजायमानो बहुधा विजायते” (तैत्तिरीयारण्यकम्, ३-१३-१) इत्यादिश्रुतेः,

“अजोऽपि सन्न-ययात्मा भूतानामीश्वरोऽपि सन् ।

प्रकृतिं स्वामधिष्ठाय समवाम्यात्ममायया ॥”

(भगवद्गीता, ४-६)

इत्यादिस्मृतेश्च समता एव । अतः सर्वथा प्रमाणमेवेदं शास्त्रमिति । व्याकुर्वन्ति च स्वसिद्धान्तानुगुणं
शारीरकमुत्पत्त्यसमवाधिकरणम् । एव सर्वथा सुप्रतिष्ठितं पाञ्चरात्रप्रामाण्यमभिस्थायैव न्यायमञ्जरीमागमप्रामाण्य-
प्रकरणे जयन्तभट्टोऽप्याह—

“पाञ्चरात्रेऽपि तेनैव प्रामाण्यमुपवर्णितम् ।

अप्रामाण्यनिमित्तं हि नास्ति तत्रापि किञ्चन ॥”

(अहिकम्, ४)

इति । भामतीकारोऽपि औट्टलेमिं पाञ्चरात्रमतानुसारिणं मन्यते । तथा चाह, “उत्त्रमिष्यत एव भावादित्यौट्टु-
ल्लेभिः” इति सूत्रमाप्यव्याख्यानावसरे औट्टलेमिमतं निरूपयन्—“यथाहुः पाञ्चरात्रिका—

आ मुक्तेमद एव स्याज्जीवस्य च परस्य च ।

मुक्तस्य तु न भेदोऽस्ति भेदहेतोर्भावतः ॥”

(१-४-२१)

इति ।

४. पाञ्चरात्रस्य वेदमूलकत्वम्

न केन्यस्य शास्त्रस्य वेदाविरोधित्वम्, किंतु वेदमूलकत्वेन तदनुरोक्तित्वमपि । तथा चोक्तम्—
 “श्रुतिमूलमिदं शास्त्रं प्रमाणं कल्पमूत्रम्” (मार्कण्डेयसंहिता, पृ. ६) इति । विष्णुतन्त्रे—“श्रुतिमूलानि
 तान्येन पाञ्चरात्राणि पङ्क्तं” (१-३६) इति । विष्णुसंहितायामपि—

“वेदमूलतया तन्त्रमाप्तमूलतयापि च ।

पुराणवत् प्रमाणं स्यात् तथा मन्वादिवाक्ययत् ॥”

(पटल, २-११)

इति ।

तथा पारमेश्वरे मनकं प्रति भगवता वासुदेवेन—

“श्रुत्वा प्रथमं शास्त्रं रहस्यान्नायसंज्ञितम् ।

दिव्यमन्त्रक्रियोपेतं मोक्षैकफललक्षणम् ॥

भूयः सचोदितात्तस्मात् तेन लोकहितैषिणा ।

श्रुतं विस्तरतः शास्त्रं भोगमोक्षप्रदं हि यत् ॥

सात्वतं पौंकरं चैव जयाख्येत्येवमादिकम् ।

तत्सर्वं विदितं सम्यक् शाण्डिल्यस्य महात्मनः ॥”

(ज्ञानपादः, अ. १, श्लो. १६-१९)

इति भगवतः स्मर्पणात् शाण्डिल्येन रहस्यान्नायशास्त्रस्य तन्मूलकसात्वतपौंकरजयाख्यपाञ्चरात्रसंहितानां
 आध्ययनं प्रतिपादितम् । रहस्यान्नायशब्देनैवायनवेद एवाभिधीयते । तथाहि ईश्वरसंहितायाम्—“आद्यमे-
 कायनं वेद रहस्यान्नायसंज्ञितम्” (२१-५३१) इति । पारमेश्वरेऽपि—

“आदिष्टोऽहं भगवता भगवदेव तपोनिधे ।

इत्युन्त्वाध्यापयामास वेदमेकायनाभिधम् ॥

मूलमूलस्तु महतो वेदवृक्षस्य यो महान् ।

सद्गुरुनामुदेवाख्यपरतत्त्वैकसंश्रयम् ॥”

(ज्ञानपादः, अ. १, श्लो. ३२, ३३)

इति सनकेन शाण्डिल्यसंज्ञायात् एकायनवेदस्याव्ययनमुक्तम् । पुनश्च तत्रैव सनकं प्रति शाण्डिल्यः—

“साक्षात् सकर्षणाद्वक्तात् प्राप्त एष महत्तरः ।

एष एकायनो वेदः प्रख्यातः सात्वतो विधिः ॥

दुर्विज्ञेयो दुष्कारश्च प्रतिबुद्धैर्निषेव्यते ।

मोक्षायनाय वै पन्था एतदन्यो न विद्यते ॥”

(ज्ञानपादः, अ. १, श्लो. ५६, ५७)

इति । एवं श्रीप्रश्नसंहितायाम्—

“नमः श्रीवासुदेवाय सच्चिदानन्दमूर्तये ।

एकायनत्रयीं यस्तामुपादिक्षिच्छ्रियै प्रभुः ॥

नमः श्रीवत्सवासिन्यै या जगत्क्षेमहेतवे ।

एकायनमुपादिक्षदेकताय महात्मने ॥”

(अ. १, श्लो. १, २)

इति । तत्रैव चान्यत्र—

“वेदमेकायनं नाम वेदानां शिगसि स्थितम् ।

तदर्थकं पाञ्चरात्रं मोक्षदं तत्क्रियावताम् ॥

यस्मिन्नेको मोक्षमार्गो वेदे प्रोक्तः सनातनः ।

महाराघनरूपेण तस्मादेकायनं भवेत् ॥”

(अ. २, श्लो. ३८, ३९)

इति । तथा पारमेश्वरे—

“तस्मादेकायनं नाम प्रवदन्ति मनीषिणः ।

श्वेतद्वीपे पुराधीतो नारदेन सुरर्षिणा ॥”

(ज्ञानपादः, अ. १, श्लो. ५८)

इति नारदेनैकायनाध्ययनं प्रतिपादितम् । तथा रत्नत्रयमिति प्रसिद्धास्तु सात्वतपौष्करजयाख्यसंहितास्तु भगवतो वासुदेवस्याराधनविधौ पठनीयेषु वेदेषु ऋग्यजुःसामभिः सार्धमेकायनस्यापि पाठः प्रतिपाद्यते । न केवलं पाञ्चरात्रग्रन्थेष्वेवैकायनवेदस्य नाम्ना निर्देशः, किंतु ऋग्यन्तेष्वपि । यथा छान्दोग्ये भूमविद्यामस्तावे सनत्कुमारं प्रति नारदवचनम्—“ऋग्वेदं भगवोऽध्येमि यजुर्वेदं सामवेदमाथर्वणं चतुर्थमितिहासपुराणं पञ्चमं वेदानां वेदं पितृं राशिं दैवं निधिं वाकोवाक्यमेकायनं देवविद्याम्” (७-१) इत्यादि । तथा काश्मीरकेणोत्पलाचार्येण स्वकीयस्पन्दप्रदीपिकायां पाञ्चरात्रश्रुतिरिति पाञ्चरात्रोपनिषदिति च निर्दिष्टं कतिपयवाक्याभ्युदाहृतानि । तानि च एकायनवेदस्यान्येव भवितुमर्हन्ति । तदेवमुदाहृतैस्तत्स्ववाक्यैरप्येकायनवेदस्य चिरन्तनी प्रसिद्धिरवगता । अन्येतृपारंपर्यविच्छेदेनाधुना तस्य विलेपः सरणीयतादशा च समापन्नैति नेदमस्यैव, किंतु बहुनामपि वेदशारङ्गानामिति प्रागाणिकः पन्थाः । काश्मीरागमप्रामाण्ये एकायनवेदस्यापौरुषेयत्वं प्रसाधितमिति यामुनाचार्यैरागमप्रामाण्ये उक्तम् । भोजराजवलदेवाचार्यवासुदेवस्यान्यादिभिर्पर्याप्तं

वेदभागमधितृप्त्य ग्रन्था प्रणीता इति पाञ्चरात्रशायायुक्तम् । परतु नेते ग्रन्था अधुनोपलभ्यन्ते । कण्व-
शास्त्रामहिमसप्रहारये ग्रन्थे नागेशेन एकाग्रनयेदो मूलशास्त्रेति प्रथिता कण्वशास्त्रेति वर्णिताम्, यथा—

“ इयं शुक्लपञ्च शाखा प्रथमेऽभिधीयते ।
मूलशास्त्रेति चाप्युक्ता तत्रा चैकाग्रनीति च ॥
अयातयामयजुषा तथा मोक्षैकसाधिका ।
इत्याद्यनेकनामानि सन्त्यस्यास्तत्र तत्र वै ॥
तत्तन्नामनिमित्तानि युक्तियुक्तानि भूरिश ।
कृतानि च माहात्म्ये तत्तदाख्यासु शोभते ॥
भारते शान्तिपूर्वाख्ये त्रिधा प्रोक्तोऽयमुक्तम् ।
समाश्वसप्रवाख्येषु पर्वस्वपि तथादित ॥ ”

इत्यादि । ईश्वरसहितायामपि—

“ काण्वी शास्त्रामधीयानान् वेदवेदान्तपारंगान् ।
सस्कृत्य दीक्षया सम्यक् सात्वतायुक्तमार्गम् ॥ ”
(११ ५५४)

इत्युक्तम् ।

वेदमूलकत्वाविशेषेऽपि मन्वादिस्मृतीनां कर्मकाण्डोपगृहणरूपत्वं, तन्त्राणां तु ब्रह्मकाण्डोपगृहणरूप-
त्वमिति विशेषः । एव पाञ्चरात्रागमाणां वेदिकत्वेऽपि, पूर्वनिर्दिष्टेन “ ब्राह्मणे क्षत्रियैर्वैश्यै ” इत्यादिप्रमाणेन
पाञ्चरात्रप्रक्रियया शूद्रस्याप्यर्चनाविधिस्तु न विरुध्यते । अनया विशेषममृत्या तस्यापि बासुदेवार्चना-
रूपकर्मविशेषेऽधिकारोऽङ्गीकर्णीयः । कथमन्यथा “ हनिष्कृदेहीति ब्राह्मणस्य, हनिष्कृदागहीति राजन्यस्य,
हनिष्कृताश्रवेति वेदस्य, हनिष्कृदाधावेति शूद्रस्य ” (आपस्तम्बश्रौतसूत्रम्, १-१९ ९) इति श्रौते कर्मणि
शूद्रस्याधिकार उच्यमानः सगच्छताम् ? कथं वा “ सत्यं वद, धर्मं चर, मातृदेवो भव ” (तेतिरीयोपनिषत्,
१-२) इत्यादिनिर्बिहितानां सत्यवदनादीनां शूद्रधर्मत्वमपि । सत्यवदनादीनां सामान्यधर्मत्वेन वैदिकमन्त्रोच्चारणा-
नपेक्षत्वेन च न दोष इति चेत्, तुल्यमत्रापि । भगवत्पूजा हि सर्वसाधारणी पाञ्चरात्रोक्ततान्त्रिकमन्त्रैरपि कर्तुं
शक्यते । अयमत्र विशेषोऽवधारणीयः—पाञ्चरात्रशास्त्रेषु भगवदर्थनादिविधौ वैदिकास्तान्त्रिकाश्च मन्त्रा
उपयोज्यतया विहिताः । तत्र वैदिकमन्त्रेषु त्रैर्गणिकानामेवाधिकारः, तान्त्रिकेषु तु त्रैर्गणिकानामत्रैर्गणिका-
नामप्यधिकार इति । तस्मात् श्रुतिमूलकत्वात् पाञ्चरात्रागमाणां सर्वथा प्रामाण्यमिति सिद्धम् ।

त्रिचैश्वरवत्कृत्वात् वेदतुल्यं न्यूनं प्रामाण्यमपि तेषाम् । तथाहि महाभारते “ सात्यस्य वक्ता
कफिः ” इत्यारम्भ्य “ पाञ्चरात्रस्य कृत्स्नस्य वक्ता नारायण स्वयम् ” (शान्तिपर्व, अ ३५९, श्लो ६५-६८)
इति शारुमिदं भगवता नारायणेनारिष्कृतमित्युक्तम् । एव तत्रैव,

“इदं महोपनिषदं चतुर्वेदसमन्वितम् ।
सांख्ययोगकृतान्तेन पञ्चरात्रानुशब्दितम् ॥
वेदान्तेषु यथासारं संगृह्य भगवान् हरिः ।
भक्तानुकम्पया विद्वान् संचिक्षेप यथासुखम् ॥”
(शान्तिपर्व, अ. ३४८, श्लो. ६३, ६४)

इत्युक्तम् । अतो भगवन्स्वारविन्दोद्भूतत्वात् वेदानामिवास्य शास्त्रस्य स्वतःप्रामाण्यमपि सिद्धम् । पाञ्चरात्र-
शास्त्रस्य वेदतुल्यप्रामाण्यमगमप्रामाण्ये न्यायपरिशुद्धौ श्रुतप्रकाशिकादौ च स्पष्टमुपपादितम् । पाञ्चरात्र-
शास्त्रोक्ताः पञ्चसंस्कारादयः स्वस्वगृह्योक्तसंस्काराविरोधेनैवाचर्यन्त इति पाञ्चरात्रिणां स्वगृह्योक्तकर्मविलोपशङ्काया
जलसूत्रत्वशङ्कायाश्च नायकाशः ।

५. वैखानसपाञ्चरात्रसंहितासु परस्परनिन्दावाक्यानि

तदेवं वैष्णवागमाः वैखानसपाञ्चरात्रसमयभेदेन द्विविधा अपि प्रामाणिका एवेति सिद्धान्तः ।
एवं स्थिते यान्युभयत्रापि परस्परनिन्दापराणि कानिचित् वचनानि, तानि ‘न हि निन्दा’ न्यायेन स्वस्वागम-
प्राशस्त्यपराणीति मन्तव्यम् । तथाहि वैखानसे मरीचिमोक्तायामानन्दसंहितायाम्—

“वैखानसं पाञ्चरात्रं वैदिकं तान्त्रिकं क्रमात् ।
तयोर्वैखानसं श्रेष्ठमैहिकामुष्मिकप्रदम् ॥
वैखानसेन तन्त्रेण देवदेवस्य शास्त्रिणः ।
अर्चनं सर्वज्ञान्यर्थं राजराष्ट्रविवर्धनम् ।
तान्त्रिकं पूजनं चैव राजराष्ट्रविनाशनम् ॥”

(अ. १३, श्लो. १-४)

इति पाञ्चरात्रनिन्दा क्रियते । तथा पाञ्चरात्रेऽपि—

“अश्रीकरमसौम्यं च वैखानसमसात्त्विकम् ।
तद्विधानं परित्यज्य पाञ्चरात्रेण पूजयेत् ॥”

(तन्त्रसारसमुच्चयस्थमिति पाञ्चरात्ररक्षायामुद्धृतम्)

इति वैखानसनिन्दा क्रियते । एतादृशवाक्यानि उदितानुदितहोमनिन्दावत् स्वस्वशास्त्रप्रशंसापराणीति तान्त्रिकाणां
पन्थाः । एतादृशानि निन्दावचनानि न केवलं स्मृतिषु, स्वतःप्रमाणन्या सर्वाभ्युपगतेषु वेदेऽपि दृश्यन्ते ; यथा
ऐतरेयारण्यके—“ऋगाथा कुम्भ्या तन्मित्रं यजुर्निगदो वृथा वाक् तदमित्रम् ” (२-३-६-८) इति । अत्र
चैत्र्यं सायणीयविवरणम्—“अर्थपादव्यवस्थोपेतो मन्त्रः ऋक् ; यथा ‘अग्निमीले पुरोहितम्’ इत्यादिका ।

तस्यामेव सर्गलेखप्रसिद्धार्थप्रतिपादिका 'प्रातः प्रातरनृत ते वदन्ति' इत्यादिना गाथा । 'ब्रह्म-
चार्यसि, अयोधान' इत्याद्याचारशिक्षाख्या उच्यते । तदेतत्त्रय छन्दोरूपेण नियतपरिमाणत्वात् मितमित्यु-
च्यते । 'इये त्वा' इत्यादिक मन्त्रजातं यजुः । तद्विशेषेण 'अग्ने महा५ असि' इत्यादिर्निगदः ।
ब्राह्मणगता ये अर्थरादादयः सर्गास्ता वृथा वाचः । एतत्त्रयमप्यनियतपरिमाणत्वात् अमितमित्युच्यते" इति ।

वस्तुतत्त्वे विचार्यमाणे वैखानसपाञ्चरात्रयोः परस्परं विषयेषु सवादो दृश्यते । उभयमपि
त्रिपुण्ड्रपरम्यपरमेव । यथा पाञ्चरात्रे चासुदेवसंस्मरणप्रयुक्तानिरुद्धा भगवतो व्यूहभेदाः, तथा वैखानसेऽपि
पुरुषमत्याच्युनानिरुद्धाख्या व्यूहभेदाः प्रतिपाद्यन्ते । भगवदाराधनप्रक्रियायामपि श्रीरङ्गहस्तिशैलादिषु पाञ्चरात्र-
विन्यास वैकट्यादयः विन्यास वैखानसविन्यास भगवानाराध्यत इति, स चोभयोरन्यत्र समस्तिसंस्तिसप्रतिपन्न इति
चोभयोः समप्राधान्यमङ्गमयति । परव्यूहविन्यासार्चान्नर्यामिनिर्भागोऽप्युभयत्र समानः ।

६ पाञ्चरात्रशब्दार्थः

तदिदमेकाग्रश्रुतिमूलकं शास्त्रं पाञ्चरात्रमिति व्यवहियते । पाञ्चरात्रशब्दार्थस्तु बहुत्र बहुधा
कथ्यते, तथापि, ईश्वरसहिताया—

“पञ्चायुधाशास्त्रे पञ्च शाण्डिल्यश्चोपगायनः ।
मौक्त्यायनः कौशिकश्च भारद्वाजश्च योगिनः ॥”

इत्युपक्रम्य,

“पञ्चापि पृथगेकैकदिवात्राजं जगत्प्रभुः ।
अध्यापयामास यतस्तदेतन्मुनिपुंगवाः ।
शास्त्रं सर्वजनैर्लोके पञ्चरात्रमितीर्यते ॥”
(अ. २१, श्लो. ११९, १३३)

इत्युक्तरीत्या पञ्चतद्द्वारात्रेयव्यापितत्वात् अस्य शास्त्रस्य पाञ्चरात्रसंज्ञेति युक्तं वक्तुम् । तथा मार्कण्डेय-
संहितायामपि—

“सार्धकोटिप्रमाणेन कथितं तस्य विष्णुना ।
रात्रिभिः पञ्चभिः सर्वं पञ्चरात्रमतं स्मृतम् ॥”
(पृ. ४)

इत्युक्तम् ।

अथवा शास्त्रस्यास्य पञ्चकालप्रतिपत्तिपादनमप्युपाकरणे निक्षेप इति सर्वसंज्ञितपत्रम् । तदनुरो-
धेनाहोरात्रम्यैकस्याभिगमनोपादानेन्यास्वाध्याययोगास्यमग्नद्वाराग्नार्हतया पञ्चधा विभागमधिकृत्य कृतत्वात्
पाञ्चरात्रसंज्ञा युज्यते शक्यते वक्तुम् । उभयत्रापि पत्रे रात्रिचन्द्रः अहोरात्रपर इति समानम् । द्वितीयं च
पञ्चमाचार्यैर्योमूक्तिरप्युपोद्बल्यति, यथा—

“पञ्चकालव्यवस्थित्यै वैकटेशविपश्चिता ।

श्रीपाञ्चरात्रसिद्धान्तव्यवस्थेय समर्थिता ॥”

(पाञ्चरात्ररक्षा, पृ. ४४)

इति । भारद्वाजसहिताया तु—

“प्रथम ब्रह्मरात्र तु द्वितीय शिवरात्रकम् ।

तृतीयमिन्द्ररात्र तु चतुर्थ नागरात्रकम् ॥

पञ्चममृषिरात्र तु पञ्चरात्रमिति स्मृतम् ।

एव जातमृषिश्रेष्ठ पञ्चरात्र पुरा युगे ॥”

(२ १२, १३)

इत्युक्तम् । नागरात्र विनान्यानि चत्वारि सनत्कुमारसहिताया पठितानि ।

७ पाञ्चरात्रशास्त्रविभाग

तच्चेदं शास्त्रं दिव्यमुनिभाषितमानुषभेदेन त्रिविधम् । तत्र भागवत्पारायणेन साक्षात्प्रवर्तितं सात्वत-
पौष्करज्याख्यादि दिव्यम् । तदन्यै ब्रह्मादिभिर्भाषितम् ईश्वरपारमेश्वरभारद्वाजादि मुनिभाषितम् । तदन्यैरास-
तमेर्मनुजेरुक्तं मानुषमिति भिदा । तदिदं त्रिविधमपि शास्त्रं निरूप्यदेन दिव्यशास्त्रनाम्ना सिद्धान्तनाम्ना च तत्र
तत्र व्यवहियते, यथा—

“दिव्यशास्त्राण्यधीयीत निगमाश्चैव वैदिकान् ।

सर्वाननुचरेत् सम्पक् सिद्धान्तानात्मसिद्धये ॥”

(ल त, २८, २९)

इति । पुनश्चेदं मन्त्रागमतन्त्रतन्त्रान्तरभेदेन चतुर्धा भिद्यते । तत्र चाराधनसमये भगवद्वासुदेवादिब्रह्मगुणपरि-
जनाद्यनुसंधानभेद एव निदानम् ।

८ भागवतसात्वतादिनिर्देशविचार

पाञ्चरात्रसमयनिष्ठाश्च भागवता इति, सात्वता इति, एकान्तिन इति, परमैकान्तिन इति च तत्र
तत्र शास्त्रेषु व्यवहियन्ते । तत्र भागवतशब्दार्थ उक्तो महाभारते, यथा—

“द्वादशाक्षरतत्त्वज्ञथतुर्व्यूहविभागवित् ।

अच्छिद्रपञ्चकालज्ञ स वै भागवत स्मृत ॥”

(आश्वमेधिकपर्व, ११८-३३)

इति । सच्छब्देन वासुदेवाख्य पर ब्रह्मोच्यते । आराध्यत्वेन तद्वन्त सन्त । त एव सात्वता । पाञ्चरात्रशास्त्रे पाङ्गुण्य, चातुर्व्यूहमित्यादिरूपेण स्वार्थिकतद्वितान्ता शब्दा बहुश प्रयुज्यन्ते । तदेवानुसृत्य सन्त इत्यर्थे सात्वता इति प्रयोगोऽपि विज्ञेय । वासुदेवाराधका इति तदर्थ । एतादृशान् प्रयोगानभि-
प्रेत्येव भगवान् पतञ्जलि “प्रियतद्विता दाक्षिणात्या ” (महामायम्, १-१-१) इत्याह । भगवति वासुदेवे एकसिन्धेय “त्वमेव माता च पिता त्वमेव ” (गद्ययम्, १) इत्याद्युक्तीत्या सर्वविशेषान्तो निश्चयो येषां ते एकान्तिन । ये तु भगवन्तमुपायत्वेनोपेयत्वेन चाध्यवस्यन्ति, त एव परमत्वविशेषिता एकान्तिन परमैकान्तिनो भवन्ति ।

९ पाञ्चरात्रशास्त्रे पादविभाग

एतच्छास्त्रग्रन्थाश्च सहिता इति उपनिषद् इति तन्त्राणीति च व्यवहियन्ते । तत्र केचन विस्तृता पादसहितादयः ज्ञानयोगक्रियाचर्याख्यपादे चतुष्पादा भवन्ति । सक्षिप्तास्तु पादविभागमन्तरैव तद्व-
तानर्थान् प्रतिपादयन्ति । तत्र ज्ञानपादे वासुदेवादिचतुर्व्यूहानां व्यूहान्तरादीनां च स्वरूपं तेषां व्यापार-
महिमेत्यादयः, योगपादे तेषामुपासनाप्रकाराः, क्रियापादे तेषामेवाख्याचारविग्रहादिनिर्माणप्रकाराः, चर्यापादे तेषामाराधनविधयश्च प्रतिपाद्यन्ते ।

१० पाञ्चरात्रसहितासख्यापरिगणनम्

एतच्छास्त्रसन्धिना सहिताभेदाश्च पादमार्गण्डेयकपिञ्जलभारद्वाजहयशीर्षसहिताविष्णुतन्त्रादिषु बहुधा नामतो निर्दिश्यन्ते । ततः समृद्धात्र तन्त्रामानि परिगण्यन्ते, यथा—

१. अगस्त्यसहिता	१३ ईश्वरसहिता	२९ कान्ततन्त्रम्
२ अङ्गिरससहिता	१४ उत्तर्गागर्गम्	२६ कालिकतन्त्रम्
३ अक्युतसहिता	१५ उपेन्द्रसहिता	२७ काश्यपसहिता
४ अत्रिसहिता	१६ उमासहिता	२८ कुबेरतन्त्रम्
५ अधोक्ष्णसहिता	१७ उमामहेश्वरसहिता	२९ कुमारतन्त्रम्
६ अनन्तसहिता	१८ उशनससहिता	३० कूर्मतन्त्रम्
७ अनिरुद्धसहिता	१९ ऐन्द्रसहिता	३१ कृष्णसहिता
८ अम्बरसहिता	२० औपमायनसहिता	३२ केशवतन्त्रम्
९. अरुणसहिता	२१ कण्वसहिता	३३ क्रतुतन्त्रम्
१०. अहिर्युष्म्यसहिता	२२ कपिञ्जलसहिता	३४ गजेन्द्रसहिता
११ आग्नेयसहिता	२३ कपिलसहिता	३५ गणेशसहिता
१२ आनन्दसहिता	२४. कात्यायनसहिता	३६ गरुडध्वजसहिता

३७. गरुडसंहिता
 ३८. गान्धर्वतन्त्रम्
 ३९. गार्ग्यसंहिता
 ४०. गालवसंहिता
 ४१. गोविन्दसंहिता
 ४२. गौतमीयतन्त्रम्
 ४३. चतुर्मुखसंहिता
 ४४. जनादेनसंहिता
 ४५. जयाख्यसंहिता
 ४६. जयोत्तरसंहिता
 ४७. जाबालसंहिता
 ४८. जामदग्न्यसंहिता
 ४९. जैमिनीयसंहिता
 ५०. ज्ञानार्णवसंहिता
 ५१. तत्त्वसागरसंहिता
 ५२. ताक्ष्यसंहिता
 (प्रायशः गरुडसंहिताया विह-
 गेन्द्रसंहिताया वैतत् नामान्तरं
 स्यात्)
 ५३. त्रिपुष्करसंहिता
 ५४. त्रिविक्रमसंहिता
 ५५. त्रैलोक्यमोहनतन्त्रम्
 ५६. त्रैलोक्यविजयसंहिता
 ५७. दक्षसंहिता
 ५८. दत्तात्रेयसंहिता
 ५९. दधीचिसंहिता
 ६०. दामोदरसंहिता
 ६१. दुर्गातन्त्रम्
 ६२. दुर्वास'संहिता
 ६३. देवलसंहिता
 ६४. धनंजयसंहिता
 ६५. ध्रुवतन्त्रम्
 ६६. नलकूबरसंहिता
 ६७. नारदीयसंहिता
 ६८. नारदोत्तरसंहिता
 ६९. नारसिंहसंहिता
 ७०. नारायणतन्त्रम्
 ७१. नैर्ऋततन्त्रम्
 ७२. पञ्चतत्त्वसंहिता
 ७३. पञ्चप्रश्नसंहिता
 ७४. पद्मनाभसंहिता
 ७५. पद्मोद्भवतन्त्रम्
 ७६. परमपुरुषसंहिता
 ७७. परमसंहिता
 ७८. पाणिनीयसंहिता
 ७९. पाथसंहिता
 ८०. पारमेश्वरसंहिता
 ८१. पाराशर्यसंहिता
 ८२. पारिषदसंहिता
 ८३. पिङ्गलसंहिता
 ८४. पुण्डरीकाक्षसंहिता
 ८५. पुरुषसंहिता
 ८६. पुरुषोत्तमसंहिता
 ८७. पुलस्त्यसंहिता
 ८८. पुलहसंहिता
 ८९. पुष्करसंहिता
 ९०. पुष्टितन्त्रम्
 ९१. पैङ्गलसंहिता
 ९२. पैप्पलसंहिता
 ९३. पौष्करसंहिता
 ९४. प्रद्युम्नसंहिता
 ९५. प्रह्लादसंहिता
 ९६. प्राचेतससंहिता
 ९७. वलभद्रसंहिता
 ९८. बृहस्पतिसंहिता
 ९९. बोधायनसंहिता
 १००. ब्रह्मसंहिता
 १०१. ब्रह्माण्डसंहिता
 १०२. भागवतसंहिता
 १०३. भारद्वाजसंहिता
 १०४. भार्गवसंहिता
 १०५. भूतन्त्रम्
 १०६. भूमिसंहिता
 १०७. मत्स्यतन्त्रम्
 १०८. मधुसूदनतन्त्रम्
 १०९. मनुसंहिता
 ११०. मरीचिसंहिता
 (मरीचिपटलात् भिन्ना स्यात्)
 १११. महाज्ञानसंहिता
 ११२. महातन्त्रम्
 ११३. महापुरुषतन्त्रम्
 ११४. महालक्ष्मीतन्त्रम्
 ११५. महासन्तकुमारसंहिता
 ११६. महोपश्रंसंहिता
 ११७. महेन्द्रतन्त्रम्
 ११८. माङ्गलिकतन्त्रम्
 ११९. माधवसंहिता
 १२०. मायातन्त्रम्
 १२१. मेदिनीपतिसंहिता
 १२२. मायावैभवतन्त्रम्
 १२३. मार्कण्डेयसंहिता
 १२४. मार्कण्डेयसप्रहसंहिता
 १२५. माहेश्वरसंहिता
 १२६. मिहिरसंहिता
 १२७. मुकुन्दसंहिता
 १२८. मूलसंहिता

१२९. मेरुसहिता
 १३०. भैरवसहिता
 १३१. मौद्रलसहिता
 १३२. यज्ञमूर्तितन्त्रम्
 १३३. यमसहिता
 १३४. याज्ञवल्क्यतन्त्रम्
 १३५. योगरहस्यतन्त्रम्
 १३६. योगहृदयतन्त्रम्
 १३७. राघवसहिता
 १३८. रोमशसहिता
 १३९. लक्ष्मीतन्त्रम्
 १४०. लक्ष्मीतिलकम्
 १४१. लक्ष्मीनारायणतन्त्रम्
 १४२. लक्ष्मीपतितन्त्रम्
 १४३. लाङ्गलसहिता
 १४४. लङ्कतन्त्रम्
 १४५. वसुतन्त्रम्
 १४६. वागीशतन्त्रम्
 १४७. वामदेवसहिता
 १४८. वामनसहिता
 १४९. वायवीयसहिता
 १५०. वाराहसहिता
 १५१. वारुणतन्त्रम्
 १५२. वारुणीकितन्त्रम्
 १५३. वासिष्ठसहिता
 १५४. वामुदेवसहिता
 १५५. विप्रवसहिता
 १५६. विरिचिसहिता
 १५७. विश्वसहिता
 १५८. विश्वामित्रसहिता
 १५९. विष्णुनृक्सहिता

१६०. विष्णुतन्त्रम्
 १६१. विष्णुतिलकम्
 १६२. विष्णुयोगतन्त्रम्
 १६३. विष्णुरहस्यम्
 १६४. विष्णुधैमवम्
 १६५. विष्णुसमवम्
 १६६. विष्णुसहिता
 १६७. विष्णुसङ्गावतन्त्रम्
 १६८. विष्णुसारतन्त्रम्
 १६९. विष्णुसिद्धान्ततन्त्रम्
 १७०. विन्ध्यसेनसहिता
 १७१. विहगेन्द्रसहिता
 १७२. वीरसहिता
 १७३. वैजुण्ठसहिता
 १७४. वैजयन्तीसहिता
 १७५. वैनतेयसहिता
 १७६. वेमवसहिता
 १७७. वैहायससहिता
 १७८. व्याससहिता
 १७९. शक्रसहिता
 १८०. शाकटायनसहिता
 १८१. शाकलसहिता
 १८२. शाण्डिल्यसहिता
 १८३. शांतावपसहिता
 १८४. शान्तितन्त्रम्
 १८५. शाबरतन्त्रम्
 १८६. शाश्वतसहिता
 १८७. शुक्रप्रश्नसहिता
 १८८. शुक्ररुद्रसहिता
 १८९. शुक्रमहिता
 १९०. शेषसहिता

१९१. शौनकीयसहिता
 १९२. श्रीकरसहिता
 १९३. श्रीतन्त्रम्
 १९४. श्रीवरसहिता
 १९५. श्रीनिवासतन्त्रम्
 १९६. श्रीप्रथमसहिता
 १९७. श्रीरुद्रभूततन्त्रम्
 १९८. श्वेनकेतुनन्त्रम्
 १९९. सरूपणसहिता
 २००. सर्वतसहिता
 २०१. सन्यसहिता
 २०२. सदाविष्णुसहिता
 २०३. सनकसहिता
 २०४. सनकुमारसहिता
 २०५. सनन्दनसहिता
 २०६. सर्वभङ्गलसहिता
 २०७. साख्यायनतन्त्रम्
 २०८. सात्वतसहिता
 २०९. सारस्वततन्त्रम्
 २१०. सुबोधकतन्त्रम्
 २११. सौम्यतन्त्रम्
 २१२. सौरसहिता
 २१३. स्कन्दसहिता
 २१४. स्वायम्भुवतन्त्रम्
 २१५. हयमौनसहिता
 २१६. हरिततन्त्रम्
 २१७. हारीतसहिता
 २१८. हिण्यगर्भसहिता
 २१९. हृषीकेशसहिता

इतोऽन्येऽपि केचन ग्रन्था पाञ्चरात्रशादिषु निर्दिश्यन्ते यथा—२२० कालोत्तरसहिता । २२१ चित्रशिखण्डसहिता । २२२ जयत्सेनसहिता । २२३ तेजोद्विणसहिता । २२४ सात्यकि तन्त्रम् । २२५. सौमन्तवसहिता । अत्र पाञ्चरात्रोपाद्घाताख्ये* ग्रन्थे पूडरन्हाशयैर्निर्दिष्ट पाञ्चरात्र ग्रन्थपरिगणनमपि द्रष्टव्यम् ।

११ पाञ्चरात्रसम्प्रदायकाल

यद्यपि सामान्यत एव विद्वानां ग्रन्थानां पौरुषपर्यालोचने कालनिष्कर्षे च प्राचीना आचार्या न तथा श्रद्धालवः, यथाधुनिका विमर्शनास्तत्र बुतूहलिनः, तथाप्याधुनिकरीतिमनुसृत्य पाञ्चरात्रविषये किञ्चिद्विचिन्त्यते । शास्त्रमेतत् महाभारते बहुत्र प्रशंसितम्, विशिष्य च शान्तिपर्वणि मोक्षधर्मे कतिपयेरध्यायैरेतन्महिमा प्रतिपादितम् । तत्रत्या भगवद्गीता वासुदेवोपास्तिपरेति च सार्वजनीनमेतत् । एव श्रीविष्णुपुराणे बराहपुराणे चास्य शास्त्रस्यार्थतो नामतश्च निर्देशः कृतः । किञ्च वेदेषु प्राथमिकतयाधुनिकविमर्शकैः परिगण्यमाने ऋग्वेदे पठ्यमाने पुरुषसूक्ते पाञ्चरात्रसमथानुसारीति निर्दिष्टम् । अतश्च ऋग्वेदकालात् प्राचीनोऽयं समयाचार इति सर्वथाभ्युपगन्तव्यम् । वेदानां कालनिष्कर्षश्चाधुनिकविमर्शकप्रतिभारुपामतिक्रम्य बरीयतीति सर्वथानादिरयं समयाचार इत्यभ्युपगम एव निरवधः पन्थाः । ऋग्वेदे पुरुषसूक्तभागो नूतनतया संयोजित इति आधुनिक विमर्शकानां दादस्तु अभ्युपगमाहो वा न वा, इति त्वन्यदेतत् । सर्वथा पुरुषसूक्तात् प्राचीनः पाञ्चरात्रसमय इत्यत्र न संदेहः । अथाप्याधुनिकविमर्शकानां सतोपायः यः कश्चन काले निर्दिष्टव्य इति यदि वाचकानां तीतोऽमिलोपः, तदा भगवता पाणिनिनाष्टाध्याया “वासुदेवार्जुनाभ्यां वुनः” (४-३-९८) इति भगवद्वासुदेव-पुजोद्देशात् पाणिनिकालात् पूर्वमेवायं समयाचारोऽस्ततेति विज्ञायते । वासुदेव इति “सञ्ज्ञया भगवन्” इत्यत्रत्य महाभाष्यम् । वासुदेवपूजा पाञ्चरात्रोपज्ञमिति निर्दिष्टम् । पाणिनिकालश्च त्रिंशो पूर्वं चतुर्थशतकमिति विमर्शकानां सरणिः । किञ्च भण्डार्कस्मृत्याश्रये स्वकीये शेषवेण्यस्यमयाचारविचारपरे लेखे त्रिंशो पूर्वं चतुर्थे शतके प्रवर्तितेषु राजकीयदानसंलेखेषु वासुदेवसमर्पणादिनामनिर्देशदर्शनात् पाञ्चरात्रमयन्तः पुरातन इति निर्णीतम् । द्रमिडदेशेषु बहो कालात् पूर्वं दिव्यमयूरनाम्ना प्रथिनैर्भक्तप्रभैः गीतासु द्रमिडगाथासु बहुषु भगवद्गूढविषया दृश्यन्ते । तेषां कालश्चोऽध्यर्थसहस्रसत्परम्परेभ्यः पूर्वमिति विधिसन्ति चरित्रविमर्शकाः । अतो विज्ञायते त्रिंशोश्चतुर्थशतकात् पूर्वमेवायं समयाचारो लब्धप्रतिष्ठः सममदिति ।

१२ स्वार्यपरार्थपूजाविभागः

भगवदर्थं चेदं स्वार्यं परार्थं चेति द्विविधः । तत्र स्वार्यं नामाराधनेन मन्यन्ते नित्यकर्ममन्य-तमनयावस्थानुष्ठेयचैव भगवन्नुपदेशमिद्वयमनन्यप्रयोजनतया क्रियमाणनर्चनम् । परार्थं नाम प्रामाद्विषु

प्रतिष्ठिते देवालये ग्रामादिवासिनां सर्वेषां योगक्षेमकृते क्रियमाणमर्चनम् । तथा चोक्तम्, “स्वार्थं गृहाचने प्रोक्तमालयेषु परार्थकम्” (आनन्दसहिता, ३-२५) इति । तत्र स्वार्थयजने पञ्चसंस्काराख्यकर्मणि क्रियमाणो यागादिदीक्षोपदेशोऽधिकारमापादयति । परार्थयजने तु पाञ्चरात्रशास्त्रोक्तो विस्तृतो दीक्षाविशेष एवाधिकारमापादयति । उभयत्रापि भगवद्भाराधनाधिकारसिद्धये दीक्षाविशेष आवश्यकः । गृहोक्तोपनयनमात्रेण तु ब्राह्मणादीनां भगवद्भाराधनाधिकारमिद्विर्न सम्भवति ; किं तु तदर्थदीक्षाविशेषेणैव । तदुक्तं पात्रे—

“यथैव दीक्षणीयेष्टया जायन्ते ब्राह्मणादयः ।

तथैव दीक्षाविधिना जायमाना यथोदिताः ।

पूजाविधौ भगवत् प्रकल्पन्तेऽधिकारिण ॥”

(चर्वापादः, १-९, १०)

इति । यथा ब्राह्मणस्यैव सतः दीक्षणीयेष्ट्यैव श्रौतकर्मविशेषोऽधिकारः, तथात्रापीत्यर्थः ।

१३. परब्रह्मस्वरूपम्

उपनिषद् इव पाञ्चरात्रशास्त्राण्यपि परं ब्रह्म निखिलजगदुदयविभवलयलीलमेकमद्वितीयमपरिच्छिन्नं ज्ञानानन्दैकस्वरूपं समामनन्ति ; परंतु भगवान् वासुदेवः श्रीमान्नारायण एव परं ब्रह्मेति सुस्पष्टं प्रथयन्ति । यथा—

“स वासुदेवो भगवान् क्षेत्रज्ञः परमो मतः ।

विष्णुर्नारायणो विश्वो विश्वरूप इतीर्यते ॥”

इत्युपक्रम्य,

“सर्वतः शान्त एवासी निर्विकारः सनातनः ।

अनन्तो देशकालादिपरिच्छेदनिर्वर्जितः ॥

महाविभूतिरित्युक्तो ध्यासिः सा महती वतः ।

तद् ब्रह्म परम धाम निरालम्बनभावनम् ॥

निस्तरङ्गामृतान्धोविकल्प पाङ्गुण्यमुञ्चयलम् ।

एक तच्चिद्रूपं शान्तमुदयास्तमयोज्जितम् ।

अपृथग्भूतशक्तित्वाद् ब्रह्माद्वैतं तद्वृच्यते ॥”

(ल. त., अ. २, श्लो. १-११)

इति । यद्यप्यत्र लक्ष्मीतन्त्रे परब्रह्मशक्तिभूतायाः श्रिया एव जगत्सृष्ट्यादिकर्तृत्वं प्रतिपादितम्, तथापि ज्योत्स्नेव चन्द्रमसः प्रमेयं च माय्यस्य श्रीभगवतो वासुदेवात् पृथग्भूतान्द्रां नित्यसम्बद्धा च वर्तत इति तत्त्वव्यापनिरूपक-धर्मभूतायां तस्यामुच्यमानं सर्गादिकर्तृत्वं तद्वर्णिनि भगवत्येव पर्ययस्यति । उक्तं च श्रिया स्वयमेव—

“व्यापारस्तस्य देवस्य साहसस्मि न संशयः ।

मया कृतं हि यत्कर्म तेन तत्कृतमुच्यते ।

अहं हि तस्य देवस्य स्मृता व्याप्रियमाणता ॥”

(ल. त., अ. ११, श्लो. ६, ७)

इति । एवमेवोपनिषत्सु प्रतिपादितं भगवतः सृष्ट्यादिकर्तृत्वं श्रीविशिष्टस्यैव तस्येति तत् श्रियामप्यन्वेति । किं बहुना ? ब्रह्मशब्दः श्रीविशिष्टमेव परतत्त्वमभिधत्ते, न तु निःश्रीकर्ममिति पाञ्चरात्रशास्त्रसिद्धान्तः । तथा चोक्तम्—

“भवन्नारायणो देवो भावो लक्ष्मीरहं परा ।

लक्ष्मीनारायणाख्यातमतो ब्रह्म सनातनम् ॥”

(ल. त., २-१५)

इति,

“संकर्षणादयो व्यूहाः साहंताः प्राङ् निरूपिताः ।

प्रथश्च चातुरात्म्यं तच्चत्वारोऽमी सुरेश्वर ।

एतावद्भगवद्वाच्यं निस्तत्त्वं तत्त्वमुत्तमम् ॥”

(ल. त., अ. ७, श्लो. ७, ८)

इति च ।

युक्तं वैतत् । “सर्वत्र बृहत्त्वगुणयोगेन हि ब्रह्मशब्दः । बृहत्त्वं स्वरूपेण गुणैश्च यत्रानवधिका-
तिशयं सोऽस्य मुख्योऽर्थः” (श्रीभाष्यम्, १-१-१) इति निर्वचनानुसारेण ब्रह्मणि गुणतोऽपि बृहत्त्वमुपपादनीयम् ।
श्रीश्च भगवतो गुणभूता । यदाह—“अहं नारायणी नाम भावोऽहं तादृशो हरेः” (ल. त., ४-१) इति ।
“भवन्नारायणो देवो भावो लक्ष्मीरहं परा” (ल. त., २-१५) इति च । धर्मधर्मिणोरप्रथम्भावसंयन्धेन
संयद्भावे धर्ममन्तरा न धर्मिसिद्धिः, धर्मिणमन्तरा च न धर्मिसिद्धिरिति सिद्धान्तः । तथा चोक्तम्—

“लक्ष्मीनारायणाख्यातमतो ब्रह्म सनातनम् ।

अहंतया सभाक्रान्तो ह्यहमर्थः प्रसिध्यति ॥

अहमर्थसमुत्था च साहता परिकीर्तिता ।

अन्योन्येनाविनाभावादन्योन्येन सप्रव्यात् ॥

तादात्म्यं विद्धि संयन्धं मम नाथस्य चोभयोः ।

अहंतया विनाहं हि निरुपाख्यो न सिध्यति ।

अहमर्थं विनाहंता निराधारा न सिध्यति ॥”

(ल. त., अ. २, श्लो. १६-१९)

इति ।

अत्रेदमवधेयम्—श्रियो भगवच्छचित्त्वेन निर्देशस्थलेषु शक्तिशब्देनाद्रव्यभूत कार्यकरणसामर्थ्या-
परपर्याय गुणमात्र न विवक्षितम्, किंतु तदविष्ठात्री देवता । सा च ब्रह्मणो धर्मस्थानीया, यया ब्रह्म
धर्मं भवति । न हि धर्मेण सर्वत्राद्रव्येणेन भाव्यमिति नियम । आह चाहिर्बुध्य —

“विष्णो सर्वाङ्गसंपूणा भावाभावानुगामिनी ।
शक्तिर्नारायणी दिव्या सर्वसिद्धान्तसमता ॥
देवाञ्छक्तिमतो भिन्ना ब्रह्मणः परमेश्विन ।
एष चेवा च शास्त्रेषु धर्मधर्मिस्त्वभावत ।
भवद्भावस्वरूपेण तत्त्वमेकमिबोदितौ ॥”

(अ ३, श्लो २४ २६)

इति । किंच श्रुतौ ब्रह्मण सकल्पपूर्वकबहुभवनमुच्यमान यथाश्रुते न सगच्छते । मृत्पिण्डस्य घटकरादि-
बहुभवनमिव ब्रह्मणोऽपि तदङ्गीकारे ब्रह्मणोऽविनाशत्वश्रुतिर्व्याज्येत् । अत साक्षात् विकारस्तद्धर्म-
भूतयोश्चिदचित्तोरेव । धर्मद्वारक एव धर्मिणि विकार इत्यभ्युपेत्यम् । तत्रापि चित्ता धर्मद्वारा विकार ,
अचिता न स्वरूपेण विकार । एव पाञ्चरात्रगात्रे कचित् ब्रह्मणो बहुभवनमुच्यते, कचित्तु तच्छक्तिभूताया
श्रिया । तत्र श्रीविशिष्टस्यैव ब्रह्मपदार्थत्वात् ब्रह्मण्युच्यमान बहुभवन श्रिया, श्रियामुच्यमान तत् ब्रह्मण्य-
प्यन्येति । उभयत्रापि न स्वरूपे विकार , किंतु तद्धर्मभूतयोश्चिदचित्तोरेव । उभयोरपि चिदचिदन्तराल-
तयानुवर्तनात् निमित्तान्तरानपेक्षणाच्च श्रुतिसिद्धमद्वितीयत्वमभिन्नमिचोपादानत्व च सिध्यतीति सर्वथा
श्रुत्यनुगुण एव पाञ्चरात्रसिद्धान्त इति निरवयम् ।

१४ मोक्षरूपम्

अमाकृतदेशविशेषप्राप्तिपूर्वपरिपूर्णब्रह्मानन्दानुभव एव मोक्ष पाञ्चरात्रसमयसमत । अमाकृत-
देशविशेषश्च महाभारते अहिर्बुध्यसंहिताया चोपवर्णित । लक्ष्मीतन्त्रेऽपि—

“तयोनीं परम व्योम निर्दुःख पदमुत्तमम् ।
पाङ्गुण्यप्रसरो दिव्य स्वाच्छन्त्याद् देशता गतः ॥”

इत्युपम्य,

“सूर्यकोटिप्रतीकाशा पूर्णेन्द्रयुतसनिभा ।
यस्मिन् पदे विराजन्ते मुक्ता समारवन्धने ॥
इन्द्रियच्छिद्रभिधुरा पातमानाश्च सर्वशा ।
अनिप्यन्दा अनाहारा पाङ्गुण्यतनवोऽमला ।
एकान्तिनो महामाया यत्र पश्यन्ति नौ सदा ॥”

इति परमपदाख्यं देशविशेषं, तत्र मुक्तानां नित्यानां चानुभवविशेषं च “तद्विष्णोः परमं पदं सदा पश्यन्ति सूरयः” (ऋग्वेदः, १-२२-२०) इति श्रुत्युक्तप्रकरणोपवर्ण्य,

“तत्र दिव्यवपुः श्रीमान् देवदेवो जनार्दनः ।
अनन्तभोगपर्यङ्के निषण्णः सुसुखोज्ज्वले ॥
आस्ते नारायणः श्रीमान् वासुदेवः सनातनः ।
सुकुमारो युवा देवः श्रीवत्सकृतलक्षणः ॥
चतुर्भुजो विशालाक्षः किरीटी कौस्तुभं वहन् ।
हारनूपुरकेयूरकाञ्चीपीताम्बरोज्ज्वलः ॥
कान्तस्य तस्य देवस्य विष्णोः सद्गुणशालिनः ।
दयिताहं सदा देवी ज्ञानानन्दमयी परा ॥
अनवधानवद्याक्षी नित्यं तद्धर्मधर्मिणी ।
ईश्वरी सर्वभूतानां पद्माक्षी पद्ममालिनी ॥”

(ल. त., अ. १७, श्लो. २२-३२)

इति मुक्तानुभाव्यो भगवतो दिव्यमङ्गलविग्रहविशेषो वर्णितः । तत्र गतानां ब्रह्मानन्दानुभवस्य न कदापि विच्छेदः, पुनरावृत्तिश्च नेति क्षुतीतिहासपुराणोक्तमत्रापि शास्त्रे उच्यते । यथा—“प्राप्यते परमं धाम यतो नावर्तते पुनः” (अहिर्बुध्न्यसहिता, ३७-२६) इति ।

१५. मोक्षोपायः

“ब्रह्मविदाप्नोति परम्” (तैत्तिरीयोपनिषत्, १-२-१) “तमेव विदित्वातिमृत्युमेति” (श्वेता-श्वतरोपनिषत्, ३-८) इत्यादिश्रुतिमिमोक्षोपायनया विधीयमानं ब्रह्मज्ञानं सदाद्युपासनारूपमिति सामान्यविशेषादिभिस्तत्पर्यलिङ्गेर्निर्णीतम् । एवं पाञ्चरात्रशास्त्रेष्वपि योगपादे यमनियमाद्यङ्गकल्पपक्षे योग एव मोक्षोपायतया विधीयते । योगालम्ब्य च भगवान् वासुदेव एवेति सुस्पष्टमभिहितम् । उपासनं च कर्मयोगविमलीकृतस्यान्तस्य सांख्ययोगनिर्वर्त्यमित्यपि प्रपञ्चितम् ।

एवमुपासनमुपपन्नं तदशक्तस्य कालविलम्बाक्षमस्य च पुरुषस्य विषये उपासनस्याने तदविशेष-फलनया तत्तुल्यविकल्पितं न्यासयोगं श्रुतिरिव विदधति पाञ्चरात्रशास्त्राणि; यथा—

“कर्म सांख्यं तथा योग इति शास्त्रत्रयपात्रयाः ।
देवदेव न ते शक्याः कर्तुं कालेन गच्छता ॥
कालो हि कल्पयेव स्वतन्त्रो भवदात्मकः ।

ज्ञान सत्त्व बल चैषामायुश्च विनिकृन्तति ॥
 अन्त करणसंस्था हि वासना विविधात्मिका ।
 तत्तत्कालवशं प्राप्य यातयन्ति शरीरेण ॥
 उदासीनो भवानेव प्राणिनां कर्म कुर्वताम् ।
 तत्तत्कालानुकूलानि तत्फलानि प्रयच्छति ॥
 येन त्व वत सरब्ध प्राणिनः पालयिष्यसि ।
 प्रब्रूहि तमुपाय मे प्रणतायै जनार्दन ॥ ”

इति श्रीवाक्य निशम्य, भगवानाह—

“ उपायापायसत्यांगी मज्जमा वृत्तिमाश्रित ।
 मामेक शरणं प्राप्य मामेवान्ते समश्नुते ॥
 षडङ्ग तमुपायं च शृणु मे पद्मसन्धे ।
 आनुकूल्यस्य सकल्पं प्रातिकूल्यस्य वर्जनम् ॥
 रक्षिष्यतीति विश्वासो गोप्तृत्ववरणं तथा ।
 आत्मनिक्षेपकार्पण्ये षड्विधा शरणागतिः ॥ ”
 (ल. व. , अ. १७, श्लो. ४९-६१)

इति । न्यासयोग एव प्रपत्तिः, प्रपदनं, शरणागतिः, भग्न्यास इत्यादिपदेषु चेत्येते । अतो भक्तियोगवत्
 न्यासयोगोऽपि मोक्षोपाय इति पाञ्चरात्रसिद्धान्तः । तत्र “नान्यं फल्गु विद्यतेऽन्यथाय” (श्वेताश्वतरोपनिषत्,
 ३-८) इति श्रुत्या ज्ञानातिरिक्तोपायनिषेधात् कथं न्यासस्य मोक्षोपायत्वमुच्यमानं सगच्छतामिति
 शङ्का तु न्यासस्यापि ज्ञानविशेषरूपत्वात् समाधेया । तदाहाहिर्बुध्य —

“ अहमस्म्यपराधानामाल्योऽकिंचनोऽगतिः ।
 त्वमेवोपायभूतो मे भवेति प्रार्थनामतिः ।
 शरणागतिरित्युक्ता सा देवोऽस्मिन् प्रयुज्यताम् ॥ ”
 (३७-३०, ३१)

इति । गुरुनरोपायस्य भक्तियोगस्य स्थाने लघुतरोपायस्य प्रपञ्चविधानं गुरुत्वव्योर्विकल्पासम्भवात् कथं
 सगच्छतामिति शङ्का त्वधिकारिमेवेन नियतविषयत्वात् समाधेया । किंच “विकल्पोऽविशिष्टफल-
 त्वात्” (ब्रह्मसूत्रम्, ३-३-५७) इति फलविशेष एव हि विकल्पे निमित्तम् । स चात्राप्यस्तीति न
 शङ्कारागः । अपिच प्रपञ्चेरपि भक्तियोगस्यैव दुष्करत्वमपि प्रतिपादितं लक्ष्मीतन्त्रे, यथा—“उपाय
 मुक्तर सोऽयं दुष्करश्च मनो मम” (१७ १०५) इति । अयमपि प्रपञ्चविशेष — यदुपासकानामुपासन-

पूर्तावपि प्रारब्धकर्मावसान एव मोक्षः । तच्च प्रारब्धकर्मावसानं विमेकरिम्न् जन्मनि, उत शतेषु, अथवा सहस्रेष्विति न ज्ञायते । प्रपन्नानां तु तच्छरीरावसान एवाखिलकर्मनाशात् मोक्ष इति । इदं च “येन त्वं क्त संरब्धः प्राणिनः पालयिष्यसि” (ल. त., १७-५४) इति श्रियः प्रश्ने ‘संरब्धः’ इति शैघ्र्याचक्षपद-प्रयोगात्, तदुत्तररूपतयावतीर्णम्

“सत्कर्मनिरताः शुद्धाः सांख्ययोगविदस्तथा ।

नार्हन्ति शरणस्थस्य कलां कोटितमीमपि ॥”

(ल. त., १७-६३)

इति भगवद्बचनेन चावगम्यते ।

१६. चातूरूप्यम्

परव्यूहविमवार्चारूपेण भगवत्चातूरूप्यं लक्ष्मीतन्त्रे प्रतिपादितम् । कच्चित् अन्तर्यामिरूपमपि संयोज्य, पाञ्चरूप्यमुक्तम् । तत्र पररूपं पाङ्गुण्यपरिवृंहितं मुक्तभोगाय स्वीकृताप्राकृतदिव्यरूपमानन्दमया-प्राकृतदिव्यदेशावस्थितमनन्तगरुडाधनन्तपरिजनसेवितम् । तच्चैकमेव । तथा चोक्तं जयाख्यसंहितायाम् —

“आनन्दलक्षणं ब्रह्म सर्वहेयविवर्जितम् ।

स्वसंवेद्यमनौपम्यं परा काष्ठा परा गतिः ॥

सर्वज्ञः सर्वदर्शी च सर्वः सर्वेश्वरः प्रभुः ।

सर्वशक्तिमयश्चैव स्वाधीनः परमेश्वरः ॥

विदित्वैवं परं ब्रह्म ज्ञानेन परमेण च ।

मदा न जायते भूयः संसारेऽस्मिस्तदा पुमान् ॥”

(पट. ४, श्लो. ६०-७१)

इति । व्यूहाश्च वासुदेवसंकर्पणप्रद्युम्नानिरुद्धाख्याश्चत्वारो अगत्सर्गादिव्यापारार्थं परिगृहीतदिव्यदेहा भगवतो-ऽवतारविशेषाः । एष्यो वासुदेवादिव्यूहेभ्यः प्रत्येकं त्रयस्त्रय इत्यवतीर्णाः केशवादयो द्वादश देवा व्यूहान्तरव्य-पदेभ्यः ; यथा वासुदेवात् केशवनारायणमाधवाः ; संकर्षणात् गोविन्दविष्णुमधुसूदनाः ; प्रद्युम्नात् त्रिविक्रमयामनश्रीधराः ; अनिरुद्धात् हृषीकेशपद्मनाभदाभोदराः (ल. त., ४-२७) इति । विमवाश्च पद्मनामादयोऽष्टत्रिंशत् ; यथा—

१. पद्मनाभः

४. शक्तीशः

७. कपिलः

२. ध्रुवः

५. मधुसूदनः

८. विश्वरूपः

३. अनन्तः

६. विशाखदेवः

९. विहंगमः

१०. क्रोडात्मा	२०. कान्तात्मा	३०. नरः
११. बडबावकत्रः	२१. राहुजित्	३१. नारायणः
१२. घर्म	२२. कालनेमिघ्नः	३२. हरिः
१३. यागीश्वरः	२३. पारिजातहरः	३३. कृष्णः
१४. एकार्णवान्तःशायी	२४. लोकनाथः	३४. परशुरामः
१५. कमठः	२५. दत्तात्रेयः	३५. श्रीरामः
१६. यज्ञनराहः	२६. न्यग्रोधशायी	३६. वेदवित्
१७. नृसिंहः	२७. एकशृङ्गतनु	३७. कल्की
१८. अमृताहरणः	२८. वामन	३८. पातालशयनः
१९. श्रीपति.	२९. त्रिविक्रम	

(ल. त., अ. ११, श्लो. १९-२५) इति । यास्तु लोकोत्तरान् महनीयांश्च देवमनुष्यादीन् स्वशक्त्याशेन याविश्य जगद्धितं भगवान् करोति, ते विभवान्तरपदवाच्या ; यथा सनत्सुनन्दनादयः शुक्रशौनकादयश्च । अर्चा च योगिना चित्तालम्बनसौम्यर्याय तैर्यथारचि परिगृहीतः सुवर्णरजतादिनिर्मितः प्रतिमाविशेषः । तत्र च मन्त्रविशेषमहिम्ना भगवान् सनिहितो भवति, भगवत्सन्निधानेन च ता. प्रतिमा अमाकृता पाङ्गुण्य-परिपूर्णा भगवन्मया भवन्तीति पाञ्चरात्रसिद्धान्तः । यथोक्तम् — “विष्वाकृत्यात्मना विम्बे समागत्यावतिष्ठते” (सात्वतसहिता, ६-२२) इति । तथान्यत्रापि—

“सुरूपा प्रतिमा विष्णो. प्रसन्नवदनेक्षणाम् ।
कृत्यात्मनः प्रीतिकरी सुवर्णरजतादिभिः ॥
तामर्चयेत्ता प्रणमेत्ता यजेत्ता विचिन्तयेत् ।
विशालपास्तदोपस्तु तामेव ब्रह्मरूपिणीम् ॥”

(त्रिष्णुधर्म, १०३—१६, ३०)

इति । अथैव निम्नपदेन वेरपदेन प्रतिमापदेन च तत्र तत्र व्यग्रहियते । पूजास्तु चार्चापूजैव प्रशस्तेति वदन्ति ; यथोक्तम् —

“मानसी होमपूजा च वेरपूजेति सा त्रिधा ।
यथोपयोगदास्यत्वात् कर्तुं पुष्पादिपूजनम् ॥
चक्षुषः प्रीतिकर्णान्मनमोऽपि तथैव च ।
प्रीत्या सज्जायते मतिर्भक्तस्य मुलमो हरिः ।
तस्मात् प्रयाणामेतेषां वेरपूजा मिश्रियते ॥”

(वैखानसक्रियाधिकार इति पाञ्चरात्ररक्षा)

इति । तथा च भगवदर्चानुभवरसिकानामभियुक्तानां वचनम् —

“निरन्तरं निर्विशतस्त्वदीयमस्पृष्टचिन्तापदमाभिरूप्यम् ।

सत्यं शपे वारणशैलनाथ वैकुण्ठवासेऽपि न मेऽभिलाषः ॥”

(वरदराजपञ्चाशत्, ४९)

इति । अर्चाश्च स्वयंयुक्तदैवसैद्धमानुपमेदेन भिन्ना देवालयेषु गृहेषु च भिन्नभिन्नाकारपरिकल्पनेन पूज्यन्ते ।

अन्तर्यामी च परमात्मा अन्तरात्मेत्यादिभिः शब्दैः श्रुतीतिहासस्मृत्यादिषु व्यवहियते । स च भक्तियोगनिष्ठानां चित्तालम्बनाय हृदयकुहरे संनिहितः । योगप्रशयां साक्षात्कृतो योगिनां महान्तमानन्दं जनयति । परमात्मशब्दार्थ उक्तो लक्ष्मीतन्त्रे ; यथा—

“अस्ति निर्दुःखनिःसोमसुखानुभवलक्षणः ।

परमात्मा परं यस्य पदं पश्यन्ति सूरयः ॥

कश्चित् केषांचिदात्मा स्यात् तस्यान्येषां च कश्चन ।

तस्याप्यन्य इतीत्यं तु यत्रैषा व्यवतिष्ठते ॥”

(२-१, २)

इति । अहिर्बुध्यसंहितायामपि—

“उपर्युपरि तत्त्वानां पूर्वपूर्वात्मभावविनाम् ।

पारम्येणात्ममावित्वात् परमात्मा प्रकीर्तितः ॥”

(२-२६)

इति ।

अत्रैतदवधेयम् — विभवाश्च लक्ष्मीतन्त्रे एकादशाध्याये पद्मनाभादयोऽष्टत्रिंशदित्युक्त्वा परिगणिताः । स एव पुनर्न्यञ्जनाधिष्ठातृतया पठितास्तत्रैव विंशाध्याये । सात्वतसंहितायामपि नवमाध्यायेऽनेनैव क्रमेण पद्मनाभादयो विभवाः पठिताः ; परं तु संख्या न निर्दिष्टा (श्लो. ७७-८३) । अहिर्बुध्यसंहितायां तु एतान्येव नामान्येनैव क्रमेण पठित्वा नवत्रिंशदिति संख्या निर्दिष्टा (अ. ५, श्लो. ५०-५६) । अतः संख्याविषये लक्ष्मीतन्त्राहिर्बुध्यसंहितयोर्विरोधः प्रतीयते । अत्र चेत्वं विरोधः परिहृतः सात्वतसंहितामाव्ये अलंशगमद्वेन—लक्ष्मीतन्त्रे विंशाख्युपं पृथक् निर्दिष्ट्यानन्तरं पद्मनाभादयोऽष्टत्रिंशत् पठिताः । एवं सात्वतसंहितायामपि । अहिर्बुध्ये तु विंशाख्युपं पृथगनिर्दिश्य तमपि पद्मनाम्पदेन तन्त्रेणावृत्त्या वा बोध्यं मत्वा नवत्रिंशदित्युक्तम् । “त्रयाणां मुख्यपूर्वाणां ध्रुवान्तानां पुरोदितम्” (१२-३) इति सात्वतसंहितावचनेन विंशाख्युपस्यापि विभक्तत्वमवगम्यते । ईश्वरपारमेश्वरसंहितयोः “अञ्जनामं परं चैव पद्मनामं ध्रुवं तथा”

(ईश्वरसहिता, १०-१७४), (पारमेध्वरसहिता, १६-१५९) इति पद्मनाभपर्यायाब्जनाभपदेन विशाखयूपस्य व्यपदेश कृत । अतः अहिर्बुध्न्यसहिताया पद्मनाभपदेन निशारयूपस्यापि विरक्षा सगतेवेति । एव स्थिते, यत् पाडूरुमहाशयै “रोक्तायस्तु शान्तात्मा” (अहिर्बुध्न्यसहिता, ५-५४) इत्यत्र शान्तात्मेति पृथङ् नाम परिगण्य नवविंशत्संस्थोपपादनं कृतं, तत् तुल्यस्वरसानुरोधि वा न वेति सुधीभिरालोचनीयम् ।

१७ चातुर्व्यूहम्, विशाखयूपश्च

परवासुदेवास्यात् पररूपादाभिर्भूता वासुदेवसत्कर्पणप्रद्युम्नानिरुद्धास्याश्चत्वारो व्यूहा । वासुदेव पर ब्रह्मैव जगज्जन्मस्थितिलयस्वरणार्थमालान् चतुर्था व्यूहानतिष्ठते इति पाञ्चरात्रसिद्धान्तः । यद्यपि सर्वेऽप्येते पाङ्गुण्यपरिपूर्णा सर्गेशत्ता सर्गज्ञाश्च, तथापि तत्तत्कृत्यविशेषानुगुण्येन काश्चिद् गुणान् विशदीकृत्यान्स्थानादेव विभागं शास्त्रेषु ।

तत्र प्रथमो व्यूहवासुदेव परवासुदेव इव पाङ्गुण्यपरिपूर्णं सर्गज्ञं सर्गशक्तिश्च । परतु परवासुदेवे पाङ्गुण्यं शान्तोदितावस्थम्, व्यूहवासुदेवे तु नित्योदितावस्थमितीयानेव भेदः । पररूपस्य शान्तावस्थत्वात् तत्र पाङ्गुण्यस्य सर्गाद्यर्थं समुन्मेषो नास्ति । व्यूहरूपस्य तु नित्योदितावस्थत्वात् पाङ्गुण्यस्य सर्गाद्यर्थं मनागिव समुन्मेष सनातः । अतो व्यूहवासुदेवस्य परवासुदेवान्नातीव भेदो दृश्यत इति तस्य व्यूहेषु परिगणनमुपेक्ष्य त्रयो व्यूहा इत्यपि क्वचित् व्यवहारः । व्यूहवासुदेवस्य महिषी लक्ष्मी । वर्णवमनादिक तु—

“तत्राद्यं भगवद्रूपं हिमकुन्देन्दुकान्तिमत् ।
चतुर्भुजं सौम्यवस्त्रं पुण्डरीकनिभेक्षणम् ॥
पीतकौशेयवसनं सुपर्णध्वजभूषितम् ।
मुख्यदक्षिणहस्तेन भीतानाममयप्रदम् ॥
तथाविधेन वामेन दधानं शङ्खमुत्तमम् ।
अपरेण दधानं च दक्षिणेन सुदर्शनम् ।
वामेन च गदां गुर्वीं निषण्णां वसुधातले ॥”

(ल. त. अ. १०, श्लो. २७-३०)

इत्युक्तम् ।

सत्कर्पणस्तु जगत्संहारकर्ता, शास्त्रप्रवर्तकः, तदनुगुण्येन ज्ञानमलाभ्यां विशेषेण भाव्यः, जीवमिमानि च । तस्य महिषी कीर्तिः । वर्णवमनादिक तु—

“सिन्दूरशिखराकारं सौम्यवस्त्रं चतुर्भुजम् ।
अतसीपुष्पसनाशरसनं तालगञ्जिनम् ॥

मुख्येन पाणियुग्मेन तुल्यमाद्यस्य वै विभोः ।

सीरं तच्चकहस्तेऽस्य मुसल तु गदाकोरे ॥”

(ल. त., अ. १०, श्लो. ३१-३३)

इत्युक्तम् ।

प्रयुञ्जस्तु जगत्सृष्टिकर्ता, धर्मप्रवर्तकः, तदानुगुण्येन ऐश्वर्यवीर्याभ्यां विदोषेण भास्वरः, मनोऽभि-
मानी च । तस्य महिषी जया । वर्णवसनादिकं तु—

“प्रावृण्णिशासमुदितखयोतनिचयप्रभम् ।

रक्तकौशेयवसनं मकरध्वजशोभितम् ॥

सौम्यवक्त्रं चतुर्बाहुं तृतीयं परमेश्वरम् ।

मुख्यहस्तद्वयं चास्य प्राग्वत्तुल्यं महामते ।

वामेऽपरस्मिन् शार्ङ्गं च दक्षिणे बाणपञ्चकम् ॥”

(ल. त., अ. १०, श्लो. ३४-३६)

इत्युक्तम् ।

अनिरुद्धस्तु स्थितिकर्ता, धर्मफलप्रदः, तदानुगुण्येन शक्तितेजःप्रचुरः, अहंकाराभिमानी च ।
अस्य महिषी माया । वर्णवसनादिकं च—

“अञ्जनादिप्रतीकाशं सुपीताम्बरवेष्टितम् ।

चतुर्भुजं विशालाक्षं भृगुलान्छनमूषितम् ॥

आदिवत् पाणियुगलमाद्यमस्य विचिन्तयेत् ।

दक्षिणादिक्रमेणाथ द्वाभ्यां वै खड्गखेटको ॥”

(ल. त., अ. १०, श्लो. ३७, ३८)

इत्युक्तम् । सात्वतसहितायामप्येवमेव पञ्चमाध्याये पठितम् । अत्र च—

“क्रमशः प्रत्योत्पत्तिस्थितिभिः प्राण्यनुग्रहः ।

प्रयोजनमथान्यच्च शास्त्रशास्त्रार्थतत्फलैः ॥”

(ल. त., २-९७)

“संकर्षणादयो देवास्त्रय एते पुरातनाः ।

जीवो बुद्धिरहकार इति नाम्ना प्रकीर्तिताः ॥”

(ल. त., ६-१२, १३)

“लक्ष्मी कीर्तिर्जया माया व्यूहशक्त्य ईरिता ।”

(ल. त., २० ३४)

इति वचननातमनुसधेयम् ।

एते च व्यूहावतारा उपासकाना ब्रह्मविद्यास्त्रिव तत्तद्गुणानुसधानार्थं तत्तद्गुणाविकारेण भगवता वासुदेवेनेव स्वीकृता इत्यनुसधेयम् । उक्तं च चतुर्व्यूहोपासनं तदुपासकानां तत्तद्गूह्यपदमाप्तिपूर्वक-परममुक्तिश्च । यथा महामारते—

“ये ॥ दग्धेन्धना लोके पुण्यपापविवर्जिता ।
तेषां वै क्षेममध्वानं गच्छता द्विजसत्तम ॥
परमाण्वात्ममृताश्च त देव प्रविशन्त्युत ।
तस्मादपि विनिर्मुक्ता अनिरुद्धतनौ स्थिता ॥
भनोभूतास्ततो भूय प्रयुञ्ज प्रविशन्त्युत ।
प्रयुञ्जाश्च विनिर्मुक्ता जीव सकर्षणं तथा ॥
विशन्ति विप्रप्रवरा साख्ययोगाश्च तै सह ।
ततश्चैगुण्यहीनास्तै परमात्मानमञ्जसा ॥
प्रविशन्ति द्विजश्रेष्ठा क्षेत्रज्ञ निगुणात्मकम् ।
सर्वावासं वासुदेवं क्षेत्रज्ञं विद्धि तत्त्वत ॥”

(शान्तिपर्व, अ ३५४, श्लो १३ २०)

इति । एवं पादसंहितायामपि—

“महत्तमसो बाह्यो लोका सुबहुयोजना ।
चत्वारः क्रमशः सन्ति चतुर्भिः समधिष्ठिता ॥
व्यूहैः क्रमेण वक्ष्ये ताननिरुद्धं परं स्मृतं ।
प्रयुञ्जोऽनन्तरं तेषां सकर्षणसमाह्वय ॥
वासुदेवस्ततः पश्चाद्व्यूहाख्यं कमलासनं ।
ततो नारायणस्यापि लोकस्तन्निजकटे स्थितं ॥”

(ज्ञानपाद, अ १२, श्लो ४९ ५३)

इत्युक्तम् । एवमन्यत्रापि—

“श्वेतद्वीपमिदं प्राप्य विश्वरूपधरं हरिम् ।
ततोऽनिरुद्धमासाद्य श्रीमत्क्षीरोदधौ हरिम् ॥
ततः प्रयुञ्जमासाद्य देवं सर्वेश्वरेश्वरम् ।
ततः सकर्षणं दिव्यं भगवन्तं सनातनम् ॥

अयमप्यपरो मार्गः सदा ब्रह्मुखेधिणाम् ।
परमैकान्तिसिद्धाना पञ्चकालरतात्मनाम् ॥”

इति । इमानि च वचनानि जयत्संहितास्थानीत्युक्तमभियुक्तैः (रहस्यत्रयसारः, अधि. २१) । यथा मन्वादि-
ब्रह्मविद्यासु वस्वादिपदप्राप्तिपूर्वकपरमपदप्राप्तिः श्रुता, तथैव चतुर्व्यूहोपासनेऽपि अनिरुद्धादिपदप्राप्तिपूर्वक-
परमपदप्राप्तिः पाञ्चरात्रसमयसिद्धा वेदितव्या ।

एवं यथा ब्रह्मविद्या कामनाप्रयुक्ताधिकारितारतम्येन नियतविषया, तथा चतुर्व्यूहोपासन-
मप्यधिकारितारतम्यनियतम् । तथाहि—जाग्रत्स्वप्नसुषुप्तिरुपार्याख्याश्चतस्रो दशा उपासकानां भवन्ति, याश्च
विश्वतैजसप्राज्ञतुर्याख्यामिरुपनिपत्सु श्रूयन्ते । तासां दशानामनिरुद्धप्रद्युम्नसंकर्षणवासुदेवाख्याश्चत्वारो व्यूहा
अधिष्ठातारस्तत्तद्दशास्थैरुपासकैरुपास्या भवन्ति । यदाहुः—

“जाग्रत्स्वप्नालसतुरीयप्रायज्यातृक्रमवदुपास्यः ।
स्वामिस्तत्तद्गुणपरिबर्हश्चातुर्व्यूहं वहसि चतुर्षां ॥”
(श्रीरङ्गराजस्तवः, २-४०)

इति ।
इदमत्र भाव्यम्—अस्ति श्रीवैकुण्ठेऽप्राकृतलोके विशाखयूपो नाम ध्वजस्तम्भाकारः कश्चन
तेजोरूपी भगवन्मयः स्तम्भविशेषः । स च ब्रह्मयूपनाम्नाप्याख्यायते । तत्राधःप्रदेशमारभ्योपर्युपरि चत्वारो भागा-
श्चतुरथा वर्तन्ते । प्रतिभागं चतुर्व्यूहि पाशेषु भगवान् परवासुदेवः वासुदेवसंकर्षणप्रद्युम्नानिरुद्धरूपेण
क्रमेण प्रागादिदिक्षु अवतिष्ठते । तत्र प्रथमो भागः जाग्रत्पदाभिमान्यनिरुद्धप्रधानः । तत्र ते व्यूहदेवाः स्पष्टदृश्य-
रूपायुधवाहनमहिष्यादिपरिच्छदा भवन्ति । एते च जाग्रत्पदस्थोपासकानुग्रहाय तथा प्रकाशन्ते । तदुपरि द्वितीयो
भागः स्वप्नस्थानाभिमानिप्रद्युम्नप्रधानकः । तत्र ते व्यूहदेवा अस्पष्टदृश्यैर्मलिनप्रायैरायुधवाहनमहिष्यादिपरि-
च्छदैर्वर्तन्ते । एते च स्वप्नपदस्थोपासकानुग्रहाय तथा वर्तन्ते । तदुपरि तृतीयो भागः सुषुप्तिस्थानाभिमानि-
संकर्षणप्रधानो रेखामात्रदृश्यायुधादिपरिच्छदैर्देवैरध्यासितः । एते च सुषुप्तिपदस्थोपासकानुग्रहाय तथा
वर्तन्ते । तदुपरि तुरीयस्थानाभिमानिवासुदेवप्रधानोऽप्यन्तादृश्यायुधादिपरिच्छदैः शून्यकल्पैर्देवैरध्यासितश्चतुर्थो
भागः । एते च तुरीयपदस्थोपासकानुग्रहाय तथा वर्तन्ते । अतो जाग्रदादिपदस्थोपासकाधिकारानुगुण्येन
व्यूहदेवास्तथा तथा वर्तन्त इति । विशाखयूपस्य वर्णनं सात्वतसहितायां (परि. ४, श्लो. ७-२०)
द्रष्टव्यम् । एतादृशविशाखयूपार्याख्यानिरुद्धादेव पञ्चनाभादयो विमवा अवतीर्णा इति लक्ष्मीतन्त्रे उक्तम् ।
(अ. ११, श्लो. ९-१८) ।

१८. पाङ्गुण्यम्

परब्रह्ममूतस्य भगवतो वासुदेवस्यानन्तेषु कल्याणगुणेषु ज्ञानशक्तिबलैर्धर्मवीर्यैतेजांसि प्रधानतमाः

षट् गुणाः । एत एव पाङ्गुण्यमित्युच्यते । पाङ्गुण्यं चातुरास्यं चातुर्यहं त्रैगुण्यमित्यादयः स्वार्थिक्तद्धि-
तान्ता आगमिकानां व्यवहाराः । कालिदासोऽपि “त्रैगुण्योद्भवमत्र लोचनविरतं नानारस दृश्यते” (मालविका,
१-४) इति प्रायुङ्क्त । तत्र ज्ञानं नाम भगवत्सैकालिकसर्ववस्तुसाक्षात्कारोपयोगी स्वयंप्रकाशो गुणविशेषः ।
स्वयंप्रकाशत्वात् ब्रह्मस्वरूपमपि ज्ञानमित्युच्यते । यथा—“सत्यं ज्ञानमनन्तं ब्रह्म” (तैत्तिरीयोपनिषद्,
१-२-१) इत्यादि । एवंच ब्रह्मस्वरूपं तद्गतो गुणविशेषश्चेत्युभयमपि ज्ञानमिति व्यपदिश्यते । यथोक्तम् —

“अजहं स्वात्मसंवादि नित्यं सर्वावगाहनम् ।

ज्ञानं नाम गुणं प्राहुः प्रथमं गुणचिन्तकाः ।

स्वरूपं ब्रह्मणस्तच्च गुणश्च परिगीयते ॥”

(अहिर्बुध्न्यसंहिता, २-५६, ५७)

इति । ज्ञानादीनां षण्णां गुणानां व्याख्यानं यथा—

“अहमित्यान्तरं रूपं ज्ञानरूपमुदीर्यते ।

प्रकाशकादिकं रूपं स्फटिकादिसलक्षणम् ॥

अतस्तु ज्ञानरूपत्वं मम नारायणस्य च ।

अभ्याहतिर्यदुद्यत्यास्तदेश्वर्यं परं मम ॥

जगत्प्रकृतिभावो मे यः सा शक्तिरितीर्यते ।

सृजन्या यच्छूमाभावो मम तद्वदभियते ॥

विकारविरहो धीर्यं प्रकृतित्वेऽपि मे सदा ।

सहकार्यनपेक्षा मे सर्वकार्यविधौ हि या ॥

तेजः षष्ठं गुणं प्राहुस्तमिमं तत्त्ववेदिनः ।

इति षष्ठं गुणं ह्येतं ज्ञानस्य कृतयोऽमलाः ।

ज्ञानाद्याः षड् गुणा एते पाङ्गुण्यं मम तद्वपुः ॥”

(ल. त., अ. २, श्लो. २६—३६)

इति । षण्णां गुणानामभिव्यक्तिनारत्नमेव चत्वारो व्यूहाः संभवन्ति । भगवत्स्वरूपस्य पाङ्गुण्यमचुरत्वात्
पाङ्गुण्यसारत्वाच्च “तद्गुणसारत्वात् तद्व्यपदेशः” (ब्रह्मसूत्रम्, २-३-२९) इति न्यायेन “पाङ्गुण्यं तत्परं
ब्रह्म” (अहिर्बुध्न्यसंहिता, २-६२) “पाङ्गुण्यं मम तद्वपुः” (ल. त., २-३६) इत्यादौ पाङ्गुण्यत्वेन
व्यपदेशः । चतुर्षु व्यूहेषु गुणविशेषाविर्भावश्चैव सगृहीतोऽभिव्यक्तिः—

“पाङ्गुण्यपादामुदेवः पर इति स मयान् मुक्तमोग्यो बलाङ्गा-

द्वोधात् सकर्मणस्त्वं हरसि विननुपे शास्त्रमैश्वर्यवीर्यात् ।

प्रद्युम्नः सर्गधर्मौ नयसि च भगवन् शक्तितेजोऽनिरुद्धो

विघ्राणः पासि सत्त्वं गमयसि च तथा व्यूह्य रत्नाधिराज ॥”

(श्रीरत्नराजस्तवः, २-३९)

इति ।

एषां वासुदेवादिव्यूहदेवानां महिष्यस्तु क्रमेण रक्ष्मीः कीर्तिर्जया माया चेति पूर्वं चातुर्यह

प्रस्तावे उक्ता ज्ञातव्याः ।

एतेभ्यश्चतुर्भ्यो व्यूहेभ्योऽवतीर्णानां केशवादिव्यूहान्तराणां महिष्यो यथा—

“श्रीश्च वार्गाश्वरी कान्तिक्रियाशान्तिविभूतयः ।

इच्छा प्रीती रतिश्चैव माया धीर्महिमेति च ।

शक्तयः केशवादीनां ता एताः स्वरशक्तयः ॥”

(छ. त., २०-३५, ३६)

इति । तेषामायुधानि यथा—

“वामे पश्चिमगे चक्रं विद्धि शङ्खं तु दक्षिणे ।
दक्षिणे मुख्यहस्तेऽब्जं गदा तदपरे तु वै ॥
एवं हि भगवान् धत्ते केशवः कमलादिकम् ।
सव्यापसव्यहस्ताभ्यां मुख्याभ्यां तु गदाम्बुजे ॥
वामादौ शङ्खचक्रे तु स धत्ते पश्चिमद्वये ।
नारायणाख्यो भगवान् माघवाख्यं निबोध तु ॥
मुख्ये सव्यापसव्ये तु शङ्खं धत्ते गदां प्रभुः ।
पश्चिमे पद्मचक्रे तु सर्वपूर्वं भुजद्वये ॥
मूर्तित्रयमिदं दिव्यं कुन्देन्दुस्फटिकप्रमम् ।
पद्मं मुख्यकरे वामे गदान्यस्मिन् हि दक्षिणे ॥
विभोगोविन्दसंज्ञस्य इत्येवं समुदाहृतम् ।
विन्यासं लान्छनानां च विष्णोरथ निबोध तु ॥
वामदक्षिणपाणिभ्यामग्रतः शङ्खपद्भुजे ।
एवं पश्चिमहस्ताभ्यां चक्रकौमोदकीद्वयम् ॥
मधुसूदनसंज्ञस्य सनिवेशमतः शृणु ।
पद्मं मुख्यकरे वामे पाञ्चजन्यं तु दक्षिणे ॥
गदा पश्चिमतः सव्ये चक्रं दक्षिणतः परे ।
चातुरात्म्याद् द्वितीयं तु पद्मरामोऽन्यथश्रुति ॥

अथ प्रसुप्तदेवानां त्रयाणां क्रम उच्यते ।
 अग्रतो वामपाणौ च चक्रमन्यकरे गदा ॥
 वामे ॥ पश्चिमे शङ्ख पद्म तदपरे स्मृतम् ।
 विमोक्षिविक्रमाख्यस्य वामनस्यावधारय ॥
 गदाप्रवामहस्ते तु चक्र मुख्ये तु दक्षिणे ।
 वामे तु पश्चिमे पद्म शङ्ख तदक्षिणे करे ॥
 श्रीधरस्य गदा वामे मुख्यहस्ते प्रकीर्तिता ।
 चक्रमग्रेऽपसव्याख्ये शङ्ख वामे तु पश्चिमे ॥
 तदन्यस्मिन् परे पद्म चक्र काटिसप्रप्रभम् ।
 हेमधामप्रभं ज्ञेय चातुरात्म्यतया स्थितम् ॥
 अतोऽनिरुद्धमूर्तिना त्रितयं चावधारय ।
 पद्मप्रकरे वामे तद्वितीये तु हेतिराद् ॥
 सव्यापसव्यहस्ताभ्यां पश्चिमाभ्यां क्रमेण तु ।
 पद्मकोश गदा गुर्वी पद्मनामे निबोध तु ॥
 अग्रगे चक्राद् वामे पद्म मुख्यकरे परे ।
 वामे गदा पश्चिमगे तदन्यस्मिन् शङ्खराद् ॥
 धत्ते दामोदरो वामे गदा चाप्रस्थिते शुभाम् ।
 अपसव्येऽग्रगे शङ्ख वामे चक्र तु पश्चिमे ॥
 पश्चिमे त्वपसव्ये तु कमल सूर्यवर्चसम् ।
 अतसीपुष्पसकाशमिदं मूर्तिगणं स्मृतम् ॥ ”
 (पौष्करसंहिता, अ. ३६, श्लो. १४६-१६८)

इति ।

पद्मनामादयो ये विभवाः, तेषां महिष्यो यथा—

“वीस्तारा वारुणी शक्तिः पद्मा विद्या तथैव च ।
 सख्या विश्वा खगा भूर्गोर्लक्ष्मीर्वागीश्वरी तथा ॥
 अमृता धरणी छाया नारसिंही मुखा तथा ।
 श्रीः कीर्तिर्विश्वकामा मा सत्या क्रान्तिः सरोरुहा ॥
 माया पद्मासना खर्वा विक्रान्तिर्नरसमवा ।
 नारायणी हरिप्रीतिर्गन्धारी काश्यपी तथा ।
 वेदेही वेदविद्या च पद्मिनी नागदाहिनी ॥ ”

(छ. त., अ. २०, श्लो. ४६-४८)

इति । व्यूहादिदेवा इव तन्महिष्योऽपि पाद्मगुण्यपरिपूर्णाः ।

१९. पाञ्चरात्रे सांख्यदर्शनम्

सत्कार्यवादः

पदार्थानां कार्यकारणभावविषये सन्ति विविधा मतमेदाः । असतः शून्यात् सत् जायत इति माध्यमिकाः । सतो विज्ञानात् सञ्चतिसत्यः प्रपञ्चो जायत इति सौत्रान्तिकाः । सतः कारणान्मृदादेः पूर्वमविद्यमानो घटादिः सन् जायत इति नैयायिका वैशेषिकाश्च । सतः कारणान्मृदादेः तत्र पूर्वं सन्नेव घटादिर्जायत इति सांख्याः । सतः कारणात् ब्रह्मणस्तद्विवर्तभूतो घटादिर्जायत इति निर्विशेषाद्वैतिनः । सतः कारणात् ब्रह्मणः सन्नेव घटादिर्जायत इति विशिष्टाद्वैतिनः । सतः कारणान्मृदादेः पूर्वमसन् घटादिर्जायते; ब्रह्म तु निमित्तमात्रमिति माध्वाः । पाञ्चरात्रग्रन्थाः प्रायेणात्र विषये सांख्यपक्षमाद्रियन्ते; यथोक्तम् —

“यथा न्यग्रोधवानायां त्रैगुण्ये प्रकृतौ तथा ।

या स्थितिर्महदादेः सा भावसृष्टिर्निगद्यते ॥”

(छ. त., १२—३९, ४०)

इति । अयं भावः—यदि कारणे कार्यं पूर्वं न स्यात्, तदा कथं नियतात् कारणाव्यय-
तस्य कार्यस्योत्पत्तिः? कथं मृत्पिण्डात् घट एवोत्पद्यते, न पटः? किं चासतः सत्ता नाम कथमपि न
संभवति । अन्यथा शशशृङ्गादिरपि कदाचिदुत्पद्येत । यदि नात्यन्तासतः सत्त्वमुच्यते, किन्तु अन्यत्र
प्रसिद्धस्यैवेति कथ्यते; तदापि सिकताभ्यस्तैलमुत्पद्येत । उक्तं च “नासतो विद्यते भावः” (गीता, २-१६)
इति । तस्मात् मृत्पिण्डे घट उत्पत्तेः पूर्वमपि विद्यत एव । कुतो न दृश्यत इति चेत्, सौक्ष्म्यादित्युच्यते ।
यथाहुः—“सौक्ष्म्यात्तदनुपलब्धिर्नामान्वात् कार्यतस्तदुपलब्धेः” (सांख्यकारिका, ८) इति । वेदान्तिनस्तु
सत्कार्यवादिनोऽपि सांख्योक्तां प्रक्रियां नाद्रियन्ते । तथाहि—यदि मृत्पिण्डे घटः पूर्वमपि स्यात्, इत्तं
तर्हि कुलालव्यापारेण । पूर्वमनमिन्यक्तस्य घटस्याभिन्यक्तस्य सोऽपेक्षित इति चेत्, तर्हि घटस्येव मृत्पिण्ड-
निष्ठस्य करकदारावादेरपि घटकरणोद्यतकुलालव्यापारेणामिन्यक्तिः स्यात् । अभिन्यञ्जकानां ह्ययं स्वभावः—
यत् समानेन्द्रियमात्राणि समानदेवस्थितानि सकलान्यपि वस्तुन्यविशेषेण प्रकाशयन्तीति । घटामि-
न्यञ्जकालोकेन हि तत्संबन्धदेशवर्तिकटपटादिकमप्यभिन्यज्यते । “न हि घटायोन्मीलितं चक्षुः पटं
न पश्यति” इति च न्यायविदः । अभिन्यक्तिवादे स्थापिते हि अभिन्यञ्जकशक्तिवारतम्यं कल्पयितुं शक्यते,
नान्यथा । अथैनद्गीत्या कुलालव्यापारस्य न घटामिन्यञ्जकत्वं, किन्तु मृत्पिण्डस्य घटे सूक्ष्मावस्थामपेक्ष्य
स्थूलावस्थाजनकत्वमित्यङ्गीक्रियते, तदा पूर्वमसत्याः स्थूलावस्थाया उत्पत्त्यङ्गीकारात् अपसत्कार्यवाद एव
पर्यवसानं स्यात् । तस्मात् सत्कार्यवाद एवमुपपादनीयः—एकमेव द्रव्यं कारणावस्यं कार्यामस्यमपि दृश्यत

इति । तस्मात् पिण्डात्मना पूर्वं सदेव मृद्द्वय घटात्मनानन्तर दृश्यत इति सत्कार्यवाद उपपन्न । असत्कार्यवादिभिस्तु घटस्य सर्वात्मना मृत्पिण्डेऽसत्त्वमेवाङ्गीकृतमिति ततोऽस्य मतस्य भेद । सर्ववस्तूना प्रतिनियतशक्तिक्त्वात् मृत्पिण्डात् कुत पटो न जायत इति चोद्यस्य नावकाश । यथोक्त पुराणरत्ने—

“शक्तयः सर्वभावानामचिन्त्यज्ञानगोचराः” (विष्णुपुराणम्, १-३-२) इति । तथान्यत्रापि—

“शक्तयः सर्वभावानामचिन्त्या अपृथक्स्थिता ।

स्वरूपे नैव दृश्यन्ते दृश्यन्ते कार्यतस्तु ता ॥”

(अहिर्बुध्न्यसंहिता, ३-२)

इति ।

तत्त्वगणना

तथा तत्त्वगणने साख्यदर्शनरीतिराश्रीयते, यथा—

“पृथिव्यापस्तथा तेजो वायुराकाशमेव च ।

अहकारो महाधैव प्रकृति परमा तथा ।

एता प्रकृतयस्त्वष्टौ तासा व्याख्यामिमा शृणु ॥”

(ल त., १९—२६, २७)

इत्युपक्रम्य,

‘तामसाद्विपदादिस्तु तन्मात्रगण उज्ज्वल ।

जात सत्त्वसमुद्रिकाद् बुद्धीन्द्रियगणो महान् ॥

कर्मेन्द्रियगणापि राजसादुभयात्मकम् ।

उभयस्मात् समुद्भूतमिदं तत्त्वपद्वति ॥

अत्र प्रकृतिरेकैव मूलभूता सनातनी ।

महदासास्तु सत्तान्ये कार्यकारणरूपिण ॥

तन्मात्रेभ्य समुद्भूता विशेषा विपदादयः ।

बुद्धिकर्मेन्द्रियगणो पञ्चको मन एव च ॥

विकारा एव विज्ञेया एते षोडश चिन्तके ।

चतुविंशतिरेतानि तत्त्वानि कथितानि ते ॥”

(ल त., अ. १६, श्लो ९-१०)

इति निगमितम् । इदं च परिगणनम्,

“मूलप्रकृतिरिष्टातिर्महदाया प्रकृतिविकृतयः सप्त ।

षोडशकस्तु विकारे न प्रकृतिर्न विकृतिः पुरुषः ॥”

(सांख्यधरिका, ३)

इति सांख्यरीतिमनुसरति । अनन्तरं जीवतत्त्वमीश्वरतत्त्वं च परिगणय्य षड्विंशतितत्त्वसंख्यामुपपाद्य
शेध्वरसांख्ये परिसमापितम् । अत्रैव षष्ठे सप्तमे चाध्याये षड्विंशत् तत्त्वानि प्रकारान्तरेण परिगणितानि ।
सांख्यशब्दनिर्वचनं चैवं कृतम्—

“संख्यास्तिस्रो हि मन्तव्याः सांख्यशास्त्रनिर्दिष्टाः ।

प्रथमा लौकिकी संख्या द्वितीया चर्चनात्मिका ॥

समीचीना तु या धीः सा तृतीया परिपठ्यते ।

संख्यात्रयसमूहो यः सांख्यं तत् परिपठ्यते ॥”

(छ. त., १९-२४, २९)

इति । एवं च तत्त्वगणनापरत्वात्, तत्त्वानां साधर्म्यवैधर्म्यविमर्शाख्यचर्चनापरत्वात्, तत्त्वविषयक्यार्थज्ञान-
परत्वाच्चेति त्रिभिर्हेतुभिः ससुदितैः सांख्यशब्दनिर्वचनं फलितम् ।

पष्ठितन्त्रम्

पष्ठितन्त्राख्यं सांख्यदर्शनं ग्रन्थकारैर्बहुभिर्नामोद्धिखितमपि तत्रत्यविषयनिर्देशः प्रातिस्विकतया
कुत्रापि न कृतः, ऋते पाञ्चरात्रीयाहिर्बुध्न्यसंहितायाः । अतो ज्ञायते पाञ्चरात्रसमयस्य सांख्यदर्शने महानादर
इति । ते च विषयाः—

“पष्ठिमेदं स्मृतं तन्त्रं सांख्यं नाम महामुने ।

प्राकृतं वैकृतं चेति मण्डले द्वे समासतः ॥

प्राकृतं मण्डलं तत्र द्वाविंशद्वेदमिष्यते ।

तत्रार्थं ब्रह्मतन्त्रं तु द्वितीयं पुरुषाकृतम् ॥”

इत्युपक्रम्य,

“अष्टाविंशतिभेदं तदित्थं विकृतिमण्डलम् ।

पष्ठितन्त्राण्यथैकैकमेषां नानाविधं मुने ॥

पष्ठितन्त्रमिदं सांख्यं सुदर्शनमयं हरेः ॥”

(अहिर्बुध्न्यसंहिता, अ. १२, श्लो. १९-३०)

इति पठिताः ।

अन्तःकरणस्य त्रैविध्यम्

“अन्तःकरणं त्रिविधं दशधा बाह्यं त्रयस्य विषयाख्यम् ।

सांप्रतकालं बाह्यं त्रिकालमाभ्यन्तरं कारणम् ॥”

(सांख्यकारिका, ३३)

इति साख्ये दर्शनेऽन्तःकरण त्रिधा विभक्तम् । तदनुरोधेन लक्ष्मीतन्त्रेऽपि—“चित्तमन्तःकरणमीरितम् । मनोबुद्धिरहकार इत्येतत् त्रितयं च तत् ॥” (७-३०) इति पठितम् । वेदान्तिनस्तु नैतदङ्गीकुर्वन्ति । अन्तःकरणमेकमेवेति मन्यन्ते ।

आलोचनज्ञानम्

साख्या —

“उभयात्मकमत्र मनः सकल्पकमिन्द्रियं च साधर्म्यात् ।

शब्दादिषु पञ्चानामालोचनमात्रमिष्यते वृत्तिः ॥”

(साख्यकारिका, २७, २८)

इत्यालोचनं नाम सुगन्धस्तुक्तं ज्ञानविशेषमङ्गीकुर्वन्ति । तदनुरूपं लक्ष्मीतन्त्रेऽपि—

“वृत्तयो विषयेष्वस्य श्रोत्रादेः श्रवणादयः ।

आलोचनानि कथ्यन्ते धर्मिभात्रप्रहृष्ट ॥”

(१-१८, १९)

इत्युक्तम् । विशिष्टाद्वैतवेदान्तिनः सर्वं ज्ञानं सविशेषविषयमित्याचक्षणा एतन्नाङ्गीकुर्वन्ति ।

इन्द्रियाणि

पञ्च ज्ञानेन्द्रियाणि, पञ्च कर्मेन्द्रियाणि, मन एक चेत्येकादशापीन्द्रियाणि सात्त्विकाहकारा-
दुत्पद्यन्ते इति साख्या वेदान्तिनश्च । लक्ष्मीतन्त्रे तु सात्त्विकाहकारात् पञ्च ज्ञानेन्द्रियाणि, तेजसाहकारात् पञ्च
कर्मेन्द्रियाणि, उभयसान्मन इत्युक्त्वा, मनसो ज्ञानेन्द्रियत्वं कर्मेन्द्रियत्वं चेति प्रतिपादितम् । तथान्यत्रापि—
“कर्मेन्द्रियाणि पञ्चैव कर्मात्मकाणि तैत्तसात्” (परमसाहिता, २-४८) इत्युक्तम् । कित्वा विभागं केषां
मनमनुसृत्येति न ज्ञायते । अहिर्बुध्न्यसाहितायामेकादशानामपीन्द्रियाणां सात्त्विकाहकारादेवोत्पत्तिरभिहिता ।
अतो ज्ञायते लक्ष्मीतन्त्रोक्तं कर्मेन्द्रियाणां तैत्तसाहकारोत्पत्त्यैव मतान्तरावलम्बनेनेति । तथा चेत् सर्वार्थसिद्धौ—
“न च कर्मेन्द्रियाणां तन्त्रान्तरसिद्धं राजसत्त्वमनुमन्तव्यम्” (१-३६) इति । तथान्यत्रापि—“कर्मेन्द्रिय
राजसं स्यादिति केचन तान्त्रिकाः” (मानमेयरहस्येकवार्तिकम्, पृ ११८) इत्युक्तम् । मनस्य उभयात्मकत्वं
॥ साम्यानामपि संमतम् । वेदान्तिनस्तु नैतदादिष्यते । मनसो ज्ञानद्वारा कर्मप्रवर्तकत्वात् यदि कर्मेन्द्रियत्वं
स्मरन्ति, तदा चतुरार्दानामपि ज्ञानद्वारा कर्मप्रवर्तकत्वात् कर्मेन्द्रियत्वमपीत्युभयात्मकत्वं स्यात् । अतो मनसो
ज्ञानेन्द्रियं स्मरेयेति वदन्ति ।

२०. विष्णुशक्तिः

पाञ्चरात्रागमेषु श्रीः विष्णुशक्तिरिति व्यपदिश्यते । तथा चेत्कम्—

“तस्य या परमा शक्तिर्व्योत्सनेव हिमदीधितेः ।

सर्वावस्थागता देवी स्वात्मभूतानपायिनी ॥

अहं नारायणी शक्तिः सिसृञ्छालक्षणा तदा ।

अहं नागयणी शक्तिः सुषुप्तालक्षणा हि सा ॥”

(ल. त., २-११, १२, २२, २३)

इति । तथा चान्यत्र श्रीनामानि प्रस्तुत्योक्तम्—

“विष्णोः सामर्थ्यरूपत्वाद्दिग्युशक्तिः प्रगीयते ।

पालयन्ती हरेर्भावं विष्णुपत्नी प्रकीर्तिता ॥”

(अहिर्बुध्न्यसहिता, ३-११)

इति ।

आपाततो लोकव्यवहारव्युत्पन्नाः शक्तिपदार्थमेवमवगच्छन्ति—शक्तिर्नाम कारणसमवेतः कार्योत्पत्त्यनुकूलो धर्मविशेषः; यथा बह्वेर्दाहानुकूलो धर्मविशेषः शक्तिरित्युच्यते । स च धर्मो नैयायिकरीत्या प्रतिबन्धकामावरूपो वा, मीमांसकरीत्या भावरूपपदार्थान्तरं वा । सर्वथा शक्तिपदार्थो न द्रव्यं भवितुमर्हति, शब्दादिगुणेष्वपि तस्याः सत्त्वात् । कथमन्यथा शब्देनार्थप्रतिपत्तिः स्यात्? पाञ्चरात्रशास्त्रेष्वपि षट्सु गुणेषु अन्यतमा शक्तिर्निरुच्यते—“जगत्प्रकृतिभावो मे यः सा शक्तिरितीर्यते” (ल. त., २-२९) इति । एवं स्थिते श्रियो विष्णुशक्तित्वोक्तिः कथं संगच्छतामिति तेषां शङ्का जायेतैव । सा च शक्तिपदार्थविमर्शनेनेत्यं समाधेया—कारणस्य कार्योत्पादने यद्यदुपकरोति, तत् सर्वं शक्तिरित्युच्यते । तच्चाद्रव्यमिति वा द्रव्यमिति वा न नियन्तुं शक्यते । क्वचित् कारणसमवेतो धर्मविशेषः सा भवति; यथा बह्वेर्दाहानुकूलो धर्मविशेषः । ईश्वरस्यैश्वर्या वा जगत्प्रकृतिभावस्यो वैभवविशेषश्च तथा । क्वचित् कारणाप्यक्षसिद्धो द्रव्यविशेषोऽपि; यथा ईश्वरस्य श्रीः प्रकृतिपुरुषकालदयश्च । शब्दे तु अर्थबोधकत्वरूपं तत्स्वरूपमेव शक्तिः, नातिरिक्तो गुणो द्रव्यं वा । ईश्वरस्य च जगत्सर्गादौ तदविनाभूता श्रीः प्रधानपुरुषादयश्च सहकारितामापन्नाः शक्तिशब्देनोच्यन्ते । तेषां सहकारिता च शास्त्रैरवगम्यते । वेदान्तेष्वपि तेजोऽवन्नजीवानुप्रवेशेन हि ब्रह्मणो बहुभवनं श्रूयते; न तद्रहितस्य । ईश्वरस्य जगत्प्राणैः सहकार्यपेक्षणेऽपि न स्वातन्त्र्यस्य कर्तृत्वस्य वा हानिः, यतः कर्तुः सहकार्यपेक्षा न दोषाय । न हि कुलालस्य घटकरणे मृच्चक्रादितापेक्षत्वेन तत्र स्वातन्त्र्यं कर्तृत्वं वापैति । कर्तृत्वमस्तु, स्वातन्त्र्यं मास्त्विति तु न चोदनीयम्, स्वातन्त्र्यघटितत्वात् कर्तृत्वस्य । “स्वनन्त्रः कर्ता” (अष्टाध्यायी, १-४-५४) इति हि शब्दस्मृतिः । उक्तं च देव्यैव—“कर्तृश्च करणापेक्षा न

स्वातन्त्र्यविधातिनी" (ल. त., ३-३५) इति । तथामियुक्तवचनमपि—"हेतूनां साध्यसिद्धौ सहस्रद्वन्द्व-
विधिर्हेतुमात्रं न हन्ति" (तत्त्वसुक्ताकल्पः, ४-१०८) इति ।

२१. षडध्वानः

श्रीदेवी जगदात्मना बहुमवने षट् रूपाणि स्वीकरोति । तानि रूपाणि षडध्वान इत्युच्यन्ते । ते
यथा—

“वार्णैः कलामयधैव तारिक्को मान्त्रिकस्तथा ।

पादिको मौवनधैव षडध्वानः प्रकीर्तिताः ॥”

(ल. त., २२-१०, ११)

इति । अयं भावः—परापश्यन्तीमन्यमावैवरीरूपैश्चतुर्भिराकुरैः भगवती प्रथमं समुदेति । एष वर्णाध्वा ।
एवं कन्यपद्व्यपदेश्ययाङ्गुण्यात्मनोदेति । एष कलाध्वा । ततो वासुदेवादिव्यूहात्मना भवति । एष एव
तत्त्वाध्वेत्युच्यते । एव वर्णाच्चपुरस्कारेण मन्त्ररूपा भवति । एष एव मन्त्राध्वेत्युच्यते । एतद्रूपं प्रमाणीकृत्यैव
मन्त्राणां फलप्रदत्वं जैमिनीयाः सगिरन्ते । एतद्रूपमभिप्रेत्यैवामियुक्तानां भगवत्स्तुतिः—

“अग्नौ समिद्धाचिपि सप्ततन्तोरातस्थिवान् मन्त्रमयं शरीरम् ।

अखण्डसारेहंविषा प्रदानैराप्यापनं व्योमसदां विचत्से ॥”

(इयप्रीवस्तोत्रम्, १०)

इति । जाग्रदादिपद्व्योपासकव्यानार्थं तत्तत्पदाधिष्ठातृदेवात्मना स्वीकृतानि रूपाणि षडाध्वान इत्युच्यन्ते ।
चिदाचिन्मिश्रमरुत्प्रपञ्चान्तर्यामिनया भूत्वा तत्तद्रूपस्थितिः मुवनाध्वेत्युच्यते । अस्य च प्रपञ्चनं लक्ष्मीतन्त्रे
(अ. २२, श्लो. १०-२८) कृतम् । एष चाच्चविभागः क्षैमिद्धान्तेऽप्याहृतः । तथा च विशेषार्थप्रकाशो—

“मन्त्राध्वा च पदाध्वा च वर्णाध्वा चेति शब्दितः ।

मुननाध्वा च तत्त्वाध्वा कलाध्वा चार्थतः स्मृताः ॥”

इति ।

२२ षट् कोदाः

पूर्वोक्तषडध्वान इव षट् कोदा अपि देव्या बहुमवने स्वीकृतानि षट् रूपाणि भवन्ति ।
कोदाशब्दः शरीरम् । तेषां प्रपञ्चनं यथा—

“शक्तिर्माया प्रमुनिध प्रवृत्तिगुणात्मिका ।

ब्रह्मण्डं जीरदेहधेन्येते षट्कोदासङ्किताः ॥

शक्तिः सा प्रथमः कोशः शुद्धमार्गप्रवर्तनी ।
कोशः कुलायपर्यायः शरीरापरनामवान् ॥”

इत्यारभ्य,

“एषा कोशविधा षष्टौ क्रमशस्तनुतां गता ॥”

(छ. त., अ. ६, श्लो. ३-२५)

इति निगमितम् । तत्र शक्तिकोशसंबन्धिनी सृष्टिः शुद्धसृष्टिरित्युच्यमाना बासुदेवसंकर्यणाद्यवताररूपा दिव्येऽप्राकृतलोके विराजते । मायादिकोशसंबन्धिनी सृष्टिस्तु अशुद्धसृष्टिरित्युच्यमाना हिरण्यगर्भादिमा स्तम्बपर्यन्ता प्राकृतलोके भवति ।

२३. पञ्च कृत्यानि

श्रीदेव्या जगद्ध्यापाराः पञ्चमेदाः । ते यथा—सृष्टिः, स्थितिः, संहारः, तिरोभावः, अनुग्रह इति । यथोक्तम्—

“तस्या मे पञ्च कर्माणि नित्यानि त्रिदशेश्वर ।
तिरोभावस्तथा सृष्टिः स्थितिः संहतिरेव च ।
अनुग्रह इति प्रोक्तं मदीयं कर्मपञ्चकम् ॥”

(छ. त., १२-१३, १४)

इति । तत्र प्रथमे त्रयः सुप्रसिद्धाः । तिरोभावे नाम देव्या स्वात्मरूपस्यापरिच्छिन्नज्ञानानन्दमयस्याप्रकाशनम् ; येन त्रैगुण्यपरवशा जना तत्स्वरूपं यथावत् जानन्ति । अनुग्रहो नाम संसारानलतप्तानां प्रजानां विषये जातया निरुपाधिककृपया व्याजमात्रमपेक्ष्य तासां संसारादुन्मोचनम् ; तदर्थं तासां जायमानदशायां कृपयावेक्षणं च ; यथोक्तम् महाभारते—

“जायमानं हि पुरुषं यं पश्येन्मधुसूदनः ।
सात्त्विकः स तु विज्ञेयः स वै मोक्षार्थचिन्तकः ॥”

(शान्तिपर्व, ३९८-७३)

इति । तथा—

“एवं संसृतिचक्रस्ये धाम्यमाणे स्वकर्मभिः ।
जीवे दुःखाकुले विष्णोः कृपा काप्युपजायते ॥”

(अहिर्बुध्न्यसंहिता, १४-२८, २९)

इति च । एषोऽनुग्रहविशेष एव शक्तिपातनाम्ना तन्त्रशास्त्रेषु व्यवहियते; यथा—

“मया जीवा समीक्ष्यन्ते श्रिया दुःखविवर्जिताः ।

सोऽनुग्रह इति प्रोक्त शक्तिपातापराह्वय ॥”

(ल. त, १३ ८)

इति,

“अनुग्रहात्मिका शक्ति सा कृपा वैष्णवी परा ।

शक्तिपात एव विष्णोरागमस्थैर्निगद्यते ॥”

(अहिबुध्न्यसहिता, १४ ३०)

इति च ।

२४ पञ्चकालप्रक्रिया

अहोरात्रमेक पञ्चाग विप्रज्य तान् पञ्चापि कालविभागान् अच्छिद्रेण भगवत्पूजनेन यापयेदिति पाञ्चरात्रमिद्वान्त । ते च पञ्च कालमेवा यथा—

“आद्य कर्नाभिगमनमुपादानं तत परम् ।

इज्या च पश्चात् स्वाध्यायस्ततो योगस्तत परम् ।

पञ्चेत त्रिषयस्तेषां काला पञ्चैव ते क्रमात् ॥”

(पाञ्चसहिता, चर्यापाद, १३-३)

इति । अभिगमनोपादानादिष्वर्थाहकालत्वत् तेऽपि कालमेवा अभिगमनादिनामभिर्यगृहियन्ते । अभिगमनादि स्वरूपं यथा—

“ब्राह्मणमुहुर्नादात्म्यं प्रागश विप्र वासरे ।

अपध्यानाचनस्तोत्रे कर्मत्रास्त्रिचरस्युते ॥

अभिगच्छेज्जगदानि तेष्वभिगमनं स्पृतम् ।

तत पुष्पफलादीनामुत्पायार्जनमाचरेत् ॥

भगवद्भागनिपत्तिकारणं प्रहरं परम् ।

सद्रुपादानमङ्गं वै कर्मकाण्डाग्रिमम् ॥

ततोऽग्नौ न योगेन पूजयेत् परमश्रमम् ।

सार्धं तु प्रहरं विप्र इज्याकाण्डस्तु स स्मृतः ॥

श्रवणं चिन्तनं ध्यायित्वा तत पाठसमन्विता ।

स्वाध्यायसङ्गं तद्विद्धि कालांशं मुनिमतम् ॥

दिनाग्रमानं सशस्ते पूजां कृत्वा सम्यसेत् ।

योगं निद्रावसाने च विप्रमैगन्तरीकृतम् ।

पथमो योगसङ्गोऽसौ कालांशो ब्रह्मसिद्धिदः ॥”

(जयान्यसहिता, अ. २२, श्लो. ६८-७४)

इति । तथा लक्ष्मीतन्त्रेऽपि—

“आदत्तं न ममुत्तिष्ठेत् सर्वभूतमुखोदयम् ।

भवन्तु सर्वभूतानि सात्त्विके विभले पथि ।

भजन्तां श्रीपतिं शश्वद्विशन्तु परमं पदम् ॥”

(२८-१८, १९)

इत्यारभ्य पञ्चकालकृत्यानुपवर्णितानि । पाञ्चरात्रिकैः कर्तव्यानां पञ्चानां कर्मणां प्रत्येकं काल-परिमितश्चेत्यम्—प्रभाते ब्राह्ममुहूर्तमारभ्य दिनस्य प्रथमप्रहरपर्यन्तोऽभिगमनस्य कालः । द्वितीयप्रहर उपादानस्य कालः । सार्धतृतीयप्रहर इज्यायाः कालः । किञ्चित्सावशेषस्तुरीयप्रहरः स्वाध्यायस्य कालः । तत उपरि रात्रेः प्रथमप्रहरपर्यन्तः संध्याजपहेमदेवपूजादिकालः । रात्रेः द्वितीयतृतीयप्रहरौ तुरीयप्रहरादिमभागश्च योगकालः । स एव यथावसरं नान्तरीयकनिद्राकालश्च । पुनरपि ब्राह्ममुहूर्तमारभ्य प्राग्वदिति । अनेन क्रमेण कर्मानुष्ठानमेवाच्छिद्रपञ्चकालविधानमित्युच्यते । विशेषविधिस्यले ॥ पूर्वोक्तकालविभागे यथावश्यकं संकोच-विस्तारौ कर्तव्यौ ।

२५. लक्ष्मीतन्त्रावगतः सृष्टिक्रमः

परस्य ब्रह्मणो मूर्तममूर्तं चेति द्वे रूपे । तत्रामूर्तं विग्रहरहितं ज्ञानशक्त्यादिगुणगणभरितं निवात-स्तिमितोदधिवदुन्मेषातिरहितं शान्तं तथाविधश्रीविशिष्टं सर्वव्यापि च । मूर्तं श्रीसहितवासुदेवाख्यं नामान्तरेण लक्ष्मीनारायणाख्यमप्राकृतदिव्यमङ्गलविग्रहविशिष्टं ज्ञानशक्त्यादिगुणपरिपूर्णं स्वानन्दानुभवनित्यतृप्तं नित्यमुक्त-मोक्षमनन्तपरिजनपरिच्छदपरिवृतं च । अस्य च वासस्थानमप्राकृतानन्दस्वरूपं श्रीवैकुण्ठनामकम् ।

सृष्टौ शुद्धाध्या

श्रियः सिद्धयश्च चत्वारो भगवद्वचूहा आविर्भूताः; ते यथा—वासुदेवः, संकर्षणः, प्रद्युम्नः, अनिरुद्धः । एते व्यूहा जगद्धापारकर्णार्थं चतुर्युहोपासननिरतानां योगिनां ध्यानालम्बनार्थं चाविर्भूय ध्यानसौकर्याय रूपचतुष्केण प्रकाशन्ते । यथा—

तुर्यस्थानम्	—	व्यूहचतुष्कं रेखारूपेणापि न दृश्यम् ।
सुषुप्तिस्थानम्	—	” रेखारूपेण दृश्यम् ।
स्वप्नस्थानम्	—	” अत्यन्तमालिनरूपम् ।
जाग्रत्स्थानम्	—	” स्पष्टरूपम् ।

इदं च ध्वजस्तम्भाकारं रूपं विशालरूपनाम्ना प्रथितम् । पूजितस्तम्भाभिप्रायेण यूपशब्दप्रयोगः । एभ्यो व्यूहेभ्यो द्वादश देवा व्यूहान्तरनाम्ना आविर्भूताः । यथा—वासुदेवात् केशवनारायणमाधवाः ।

सर्कषणात् गोविन्दविष्णुमधुसूदना । प्रद्युम्नात् त्रिविक्रमवामनश्रीधरा । अनिरुद्धात् हृषीकेशपद्मनाभदामोदरा । शुद्धाध्वगता एते सर्वेऽपि देवा अप्राकृतलोके विराजन्ते, शुद्धसत्त्वमयाश्च ।

पूर्वोक्तात् विशाखयूपात् पद्मनाभादयोऽष्टत्रिंशत् निम्बदेवा आविर्भूता । एभ्यो विमवेभ्यो विभवान्तरनामान बहवोऽवतारा बादरायणादिरूपेणास्मिन् लोके भवन्ति । पूर्वोक्तात् विशाखयूपादेवार्चरूपा देवा आविर्भूय देवालयेषु सपूजिता विराजन्ते । एते विभवादयो देवा प्राकृतलोके कृतावतरणा, शुद्धसत्त्वमयाश्च । अत एवाय क्रम शुद्धाध्वेत्युच्यते ।

अशुद्धाध्वा

पूर्वनिर्दिष्टया देव्या सिसृक्षयैवाशुद्धाध्वाविर्भाव । यथा—पाद्गुण्ये ज्ञान सत्त्वात्मना, ऐश्वर्यं रजोरूपेण, शक्ति तमोरूपेण च परिणम्य त्रैगुण्यरूपमवापु । ततो देव्या श्रिय एव रजोगुणप्रधाना महालक्ष्मी, तमोगुणप्रधाना महाभाया, सत्त्वगुणप्रधाना महाविद्या चाविर्भवूवु । तत प्रद्युम्नाशात् महालक्ष्म्या मानस धाता श्रीश्च, सर्कषणाशात् महाभायाया मानस रुद्र त्रयी च, अनिरुद्धाशात् महाविद्याया मानस केशव गौरी चेति सजाता । एतत् प्रथम पर्व ।

ततो धाता त्रय्या सह सभूय अण्डमजीजनत् । रुद्र गौर्या सह सभूय तत् अभिनत् । केशव श्रिया सह सभूयाण्डमध्यस्थ प्रधानमरक्षत् । तत केशव प्रधान सलिलीकृत्य तत्र श्रिया सहाशयिष्ट । एतत् द्वितीय पर्व ।

सलिले शयानस्य केशवस्य नाभे कालमय कमल समभवत् । तस्मिन् नामिकमले त्रय्या सह धाता पुन प्रादुर्भवत् । नामिकमल त्रयी धाता चेति त्रयमपि मिलित्वा तामसो महान् जात । महतोऽहकार सनात । स बाहकारस्त्रिविध—सात्त्विक राजस, तामसश्चेति । सात्त्विकात् पञ्च ज्ञानेन्द्रियाणि, राजसात् पञ्च कर्मेन्द्रियाणि, उभयस्मान्मनश्च सजातानि । तामसात् शब्दतन्मात्रम्, तस्मात् शब्द स्पर्शतन्मात्र च, तत स्पर्श रूपतन्मात्र च, ततो रूप रसतन्मात्र च, ततो रस गन्धतन्मात्र च, ततो गन्ध इत्युत्पद्यन्ते । महान्तमारभ्य गन्धान्त सभूयाण्डमभवत् । तस्मात् चतुर्मुख प्रजापतिर्जज्ञे । प्रजापतेर्मनन । मनुष्यो मानवादय चेतना अचेतनाश्च समजायन्त । एतत् तृतीय पर्व । एतानि त्रीण्यपि पर्वाणि त्रिगुणमयानि । अत एवाय क्रमोऽशुद्धाध्वेत्युच्यते ।

२६ लक्ष्मीतन्त्रम्

विष्णुपत्न्या लक्ष्मीदेव्या वैभवप्रतिपादनपरत्वात् लक्ष्मीतन्त्रमित्यन्वयं नाम । लक्ष्मीनाम्नो व्युत्पत्तिश्च मा लक्ष्यमाणा सा लक्ष्मिरिति गीयते” (अहिर्बुध्न्यसंहिता, ३९) इति कथिता । तन्त्र चेद

पाञ्चरात्रागमेष्वन्यतमतया परिगणितं विष्णुतन्त्रे; बहुभिर्ग्रन्थकारैस्तथा व्यवहृतं च । अहिर्बुध्न्यसंहितेव प्रायशः सर्वेष्वपि विषयेषु तन्त्रमिदं सात्वतसंहितामनुसृत्य प्रवृत्तम् । क्वचित् क्वचित् सात्वतसंहितां नामतोऽपि निर्दिशति । श्रीवैष्णवसंप्रदायग्रन्थेषु विशिष्य च प्रपञ्चविषयेषु रहस्यत्रयसारानिक्षेपरक्षादिषु बहूनि वचनानीत उद्धृत्य व्याख्यातानि । अतो ज्ञायते पाञ्चरात्रसमये ग्रन्थस्यास्य सर्वथा प्रामाण्यं शिष्टपरिग्रहश्च जागर्तीति ।

अपिच न केवलं पाञ्चरात्रिकैरेव, किंतु अन्यसमयिभिरपि तन्त्रस्यास्य प्रामाण्यमभ्युपगतमित्यव-
गम्यते । तथाहि—चन्द्रकलास्तुतिव्याख्यायामप्ययदीक्षितैः “पाञ्चरात्रलक्ष्मीतन्त्रवचनानि प्रदर्श्यन्ते । तन्त्रेमानि शकं प्रति श्रीमहालक्ष्मीवचनानि ; यथा—

महालक्ष्मीरहं शक्र पुनः स्वायंमुवेऽन्तरे ।

हिताय सर्वलोकानां जाता महिषमर्दनी ॥”

इत्यारभ्य,

“सर्वो संपदमामोति धुनोति सफलापदः ।

मम प्रभावात् सौभाग्यं कीर्ति चैव समश्नुते ॥”

(छ. त., अ. ९, श्लो. ८-९४)

इत्यन्तं पठितम् । तथा ललितासहस्रनामस्तोत्रस्य १०१तमश्लोकमाप्ये भास्कररायदीक्षितैः—“तदुक्तं मार्कण्डेयपुराणे पाञ्चरात्रे लक्ष्मीतन्त्रे च भगवत्यैव—

तत्रैव च वधिष्यामि दुर्गमाख्यं महामुरम् ।

दुगादिवीति विख्यातं तन्त्रे नाम भविष्यति ॥”

(छ. त., ९-३७)

इत्युक्तम् । तथा १०३तमश्लोकमाप्ये तत्रैव—“तदुक्तं पाञ्चरात्रलक्ष्मीतन्त्रे इन्द्रं प्रति देव्यैव—

महालक्ष्मीरहं शक्र पुनः स्वायंमुवेऽन्तरे ।

हिताय सर्वलोकानां जाता महिषमर्दनी ॥”

(छ. त., ९-८, ९)

इत्युक्तम् । एवं १२६तमश्लोकमाप्ये तत्रैव—“पाञ्चरात्रलक्ष्मीतन्त्रेऽपि—

वैवस्वतेऽन्तरे तौ च पुनः सुम्यनिसुम्यकौ ।

उत्पत्स्येते वरोन्मत्तौ देवोपद्रवकारिणौ ॥

नन्दगोपपुले जाता यशोदागर्भसंभवा ।
तावह नाशयिष्यामि नन्दाख्या विन्ध्यवासिनी ॥”

(ल. त., ९-२८, २९)

इत्युक्तम् । एव तैरेव दुर्गासप्तशत्या. त्रयोदशाध्यायस्य २९तमश्लोक्याख्यायामुक्तम् — “तत्र पाञ्च-
रात्रलक्ष्मीतन्त्रे सर्वान्ते वर्णितम् —

एतासा परमा प्रोक्ता कूटस्था सा महीयसी ।
महालक्ष्मीर्महामाया प्रकृति परमेश्वरी ॥
अमुष्या स्तुतये दृष्टं ब्रह्माद्ये सकलै सुरै ।
नमोदेव्यादिक सूक्त सर्वकामफलप्रदम् ॥”

(ल. त. , ९-४६, ४७)

इति । अत्र अप्ययदीक्षितै भास्कररायदीक्षितैश्च ‘पाञ्चरात्रलक्ष्मीतन्त्रे’ इति पाञ्चरात्रविशेषणपुरस्कारेणात्म
ग्रन्थस्य निर्देशात् पाञ्चरात्रातिरिक्तमपि किञ्चन लक्ष्मीतन्त्रमस्ति ति प्रतीयते । उपलभ्यते च महालक्ष्मीतन्त्रमिति
कामाक्षीवैभवप्रतिपादनपरं, लक्ष्मीतन्त्रमिति शिवपूजाप्रतिपादनपरं च ग्रन्थद्वयम् । तद्व्यापृत्यर्थमेव पाञ्चरात्र-
विशेषित तन्त्रमिदमुपात्त स्यादित्यूह्यते ।

नारेशभट्टेनापि दुर्गासप्तशत्यास्तुरीयाध्यायस्य ३६तमश्लोक्याख्यायामुक्तम् — “एनामुपक्रम्य
लक्ष्मीतन्त्रे लक्ष्मीवाक्यम् —

अभिष्टुता सुरै साह महिष जघ्नुषी क्षणात् ।
महिषान्तकरीसूक्त दृष्ट देवैर्महर्षिभि ॥
उत्पत्ति युद्धविक्रान्ति स्तोत्र चेति सुरेश्वर ।
कथयन्ति सुविस्तीर्ण ब्राह्मणा वेदपारणा ॥”

(ल. त. , अ. ९, श्लो ११-१३)

इति । शलितोपास्याने च सप्तविंशोऽध्याये—

“आनुकूल्यस्य संकल्प. प्रातिकूल्यस्य वर्जनम् ।
रक्षिष्यतीति विश्वासो गोप्तृत्ववरण तथा ।
आत्मनिक्षेपकार्पण्ये षड्विधा क्षरणागति. ॥”

(ल. त., १७-६०, ६१)

इत्यत्रत्यं वचनमुपात्तम् । अयं च लक्ष्मीतन्त्रग्रन्थः शतकोटिप्रविस्तरात् मूलभूतात् लक्ष्मीतन्त्रात् सारतया संगृह्यादौ श्रीदेव्या शक्रायोपदिष्टमित्युच्यतेऽत्रैव (४४-५२) तन्त्रे । श्रीदेवीशक्रसंवादरूपेणादौ प्रवृत्तमिदं तन्त्रं पश्चात् नारदेन देवार्पणा मलयगिरिस्थेभ्यो महर्षिभ्यः प्रोक्तमित्युक्त्वा महर्षिणात्रिणा स्वपत्न्यै अनसूयायै उपदिष्टम् । यद्यप्यत्र तन्त्रान्तरेष्विव ज्ञानादिपादविभागो न दृश्यते, तथापि ज्ञानादिपादचतुष्टयप्रतिपाद्या विषयाः प्रतिपादिता भवन्ति । अत एव तन्त्रार्थसंग्रहरूपे अस्योपरितने भागे “क्रियापादं प्रवक्ष्यामि संक्षेपेण पुरंदर” (५३-१) इति क्रियापादनिर्देशः कृतः ।

एतद्ग्रन्थप्रकाशनाय संपादितेषूपदशेषु कोशेष्वेकं विहायान्येषु सर्वेष्वपि पञ्चाशतैवाध्यायैर्ग्रन्थः परिसमापितः । एकस्मिन् परमुपरि तन्त्रार्थसंग्रहनाम्ना कतिचिदध्याया उपलब्धाः । ते चैकपञ्चाशमारभ्य सप्तपञ्चाशपर्यन्तैरध्यायैः परिगणिताः । तेऽप्यध्याया अत्रान्ते प्रकाशिताः । मध्ये पञ्चपञ्चाशस्यान्तिमो भागः षट्पञ्चाशोऽध्यायश्च लुप्तः । इदमत्रावचेयम्—आदौ अनसूयात्रिसंवादरूपेणोपक्रान्तोऽयं ग्रन्थः तत्संवाद-परिसमाप्तिनिर्देशेनैव समापनीय इति न्याय्या ग्रन्थशैली । पञ्चाशोऽध्याये तु तथा परिसमाप्तिर्नोपलभ्यते । प्रत्युत “किं भूयः श्रोतुमिच्छसि” (५०-२३७) इति पूर्वतनेष्वध्यायेष्विव शक्रप्रश्नावकाशदानेनैव समाप्तिर्दृश्यते । अत उपरितनेनपि भागेनावश्यं भाग्यं, यत्रानसूयात्रिसंवादपरिसमाप्तिर्निर्दिष्टा स्यादिति ।

ग्रन्थेऽस्मिन्ध्यायक्रमेण प्रतिपादिता विषया विषयानुक्रमण्यां प्रदर्शिता ज्ञेयाः ।

विषयानुक्रमणी

अध्यायः

श्लोकाः

✓१. शास्त्रावतारः

मङ्गलाचरणम्	..	१, २
अत्रिसमीपे अनसूयया लक्ष्मीमाहात्म्यकथनाय प्रार्थना	..	३-१६
अत्रिणा नारदस्य ऋषीणां च संवादरूपस्य पुरावृत्तस्य कथनम्	..	१७-५४
शक्रेण श्रीदेव्याः सकाशे तन्महिमवर्णनप्रार्थनम्	..	५६-६०

✓२. शुद्धमार्गप्रकाशः

परमात्मनो वासुदेवस्य श्रियश्च स्वरूपवर्णनम्	..	१-२४
षाड्गुण्यस्वरूपकथनम्	..	२५-३६
शुद्धसूक्ष्मं चातुरात्म्यकथनम्	..	३७-६१

✓३. त्रैगुण्यप्रकाशः

ज्ञानैश्वर्यशक्तीनां सत्त्वरजस्तमोरूपेण परिवृत्तिः	..	१-९
शुद्धाशुद्धसूक्ष्मेः प्रयोजनम्, विषमसूक्ष्मं जीवानां कर्मैव निमित्तम्	..	१०-३७

४. महालक्ष्मीसमुद्भूतिः

वासुदेवादिभ्यूहरूपेषु प्रत्येकं द्वयोर्द्वयोर्गुणयोः स्नेहः	..	१-१६
तेषां व्यापारविशेषाः	..	१७-२०
तेषां षाड्गुण्यमयत्वमप्राकृतविप्रहृत्य च	..	२१-२६
व्यूहान्तरविमर्चाभिर्नां रूपाणि	..	२७-३१
त्रिगुणाया महालक्ष्म्याः स्वरूपनामादिकम्	..	३२-५६
महालक्ष्मीतो महामायाया महाविद्यायाश्चाविर्भावः	..	५७-६७

५. प्राकृतसृष्टिप्रकाशः

संकर्षणादिदेवांशतया स्त्रीपुरुषरूपेण देवानां मिथुनत्रयस्याविर्भावः	..	१-१४
--	----	------

अध्याय

श्लोका

प्रधानकालहिरण्यार्गमहदहकारभूतमात्रेन्द्रियाणां सृष्टि
मनुमानवादीनां सृष्टि

१५-७८

७९-८५

६. षट्कोशप्रकाश

षण्णां कोशानां नामनिर्देश

१-४

शक्तिकोश

५-१७

मायाप्रसूतिप्रकृतिकोशा

१८-२२

ब्रह्माण्डजीवदेहकोशौ

२३-२५

षट्कोशस्थानां तत्त्वानां स्वरूपम्

२६-४०

तत्त्वसंख्यापरिगणनम्

४१-४५

७. प्रसावकरणप्रकाश

तत्त्वानां सप्रहेण स्वरूपकथनम्

१-१७

प्रमातृदशायाश्चातूरूप्यत्रैकप्यद्वैकप्यैकरूप्याणि

१८-२७

करणदशानिरूपणम्

- २८-४२

प्रमेयकथनम्

४३-४८

८. लक्ष्म्यवतारप्रकाश

भगवतो नारायणस्य परब्यूहरूपाणि सर्वाण्यपि शक्यविनाभूतानि

१-१५

अनिरुद्धस्य विप्रबाद्यवतारेषु त्रियोऽपि तत्तन्नुगुणावतारग्रहणेन तदनुसरणम्

१६-५०

९. वैवर्ण्यवतारप्रकाश

महालक्ष्म्या महिषमर्दन्यवतार

१-१४

” महाकाल्यवतार

१५-१९

” कौशिक्यवतार

२०-२७

” सुनन्दाख्यविन्ध्यवासिन्यवतार

२८, २९

” रक्तदन्तिनावतार

३०-३२

” शाकभर्यवतार

३३-३६

” दुर्गावतार

३७

” भीमावतार

३९, ४०

” ग्राम्यवतार

४१-४३

अवतारस्वरूपज्ञानफलश्रुति

४४-५९

अध्यायः

श्लोकाः

१०. परब्यूहप्रकाशः

परस्वरूपनिरूपणम्	१-१७; २७-३०
सुषुप्तिस्थानस्वरूपनिरूपणम्	१८-२१; ३१-३३
स्वप्नस्थानस्वरूपनिरूपणम्	२२-२५; ३४-३६
जाग्रत्स्थानस्वरूपनिरूपणम्	.. २६, २७

११. विभवप्रकाशः

परब्यूहस्वरूपानुवादः	.. १-१७
विशाखयूपनिरूपणम्	११-१८
पद्मनाभादि विभवनामनिर्देशः	.. १९-२६
विभवानां स्थानादि	.. २७-२९
ब्यूहान्तराणि	.. ३०-३९
ब्यूहाद्यवतारप्रयोजनम्	.. ४०-५४

१२. तिरोभावादिकप्रकाशः

जीवानां क्लेशकर्मविपाकाशयैरभिव्यक्तः	.. १-८
क्लेशभेदनिरूपणम्	.. ९
देव्याः तिरोभावादिकशक्तयः पञ्च	.. ११-१४
तिरोभावशक्तिनिरूपणम्	.. १५, १६
अविद्यायाः पञ्च पर्वाणि	.. २०-२७
कर्मनिरूपणम्	.. २८-३०
विपाकनिरूपणम्	.. ३१
आशयनिरूपणम्	.. ३२-३५
सृष्टिशक्तिनिरूपणम्	.. ३६-४७
स्थितिशक्तिनिरूपणम्	.. ४८-५२
संहारशक्तिनिरूपणम्	.. ५३-५७

१३. जीवस्वरूपप्रकाशः

अनुग्रहशक्तिनिरूपणम्	.. १-१५
जीवयाथात्म्यनिरूपणम्	.. १६-२६
जीवानामपि सृष्ट्यादीनि पञ्च कृत्यानि	.. २७-३९

अध्याय

श्लोका

१४. लक्ष्मीस्वरूपप्रकाश

लक्ष्म्या ज्ञानज्ञेयरूपसर्ववस्तुत्वात्मकत्वम्

१-५८

१५. उपायप्रकारप्रकाश

मोक्षोपायप्रश्न

१-७

मोक्षोपाया कर्मसाख्ययोगसर्वसंन्यासरूपा

८-१७

कर्माख्योपायनिरूपणम्

१८-२३

साख्याख्योपायनिरूपणम्

२४-२६

तत्त्वपरिगणनाख्यसख्याया प्रकृतितत्त्वम्

२७-३६

१६. उपायप्रकारविवरणम्

महत्तत्त्वनिरूपणम्

१-४

अहंकारस्य तत्कार्याणां च निरूपणम्

५-२५

चर्चासम्पन्नज्ञानाख्यसख्ययोर्निरूपणम्

२६-२९

योगाख्योपायनिरूपणम्

३०-४१

सर्वसंन्यासाख्योपायोपक्षेप

४२-४४

१७. रहस्योपायप्रकाश

परमपदस्वरूपम्

१-३६

न्यासाख्योपायस्य भगवन्नारायणोपदिष्टत्वम्

३७-५६

न्यासस्वरूपम्

५९

न्यासस्य षडङ्गानि, महिमा च

६०-६३

षण्णामङ्गानां स्वरूपम्

६५-७४

न्यासस्य पर्यायनामानि

७५

षण्णामङ्गानामुपकारकत्वम्

७७-८९

न्यासस्वरूपशोधनम्

८३-१०७

१८. मन्त्रस्वरूपनयनम्

मन्त्रविषयक प्रश्न

१-१०

शब्दब्रह्मण शान्तावस्थत्वम्

११-१९

शब्दब्रह्मणो नादनिन्दुमध्यमावैश्वरीरूपपरिग्रह

२०-२७

नादादीनां वासुदेवादयो वाच्या

२८-३०

अध्यायः

श्लोकाः

शब्दब्रह्मतो मन्त्राणामविर्भावः	..	३१-३७
मन्त्राणां सकलशब्दप्रपञ्चकारणत्वम्	..	३८-४५
तारिकादीनां मन्त्राणां कथनम्	..	४६-५१

१९. वर्णोत्पत्तिरूपणम्

1/2 only

सृष्टिशक्तेः अनुत्तरादिपञ्चदशस्वराविर्भावः	..	१-१०
मादिकान्तव्यञ्जनेभ्यः पुरुषादिपृथिव्यन्ततत्त्वोद्गमः	..	११, १२
यादिवान्तेभ्यः धारणाचतुष्कोद्गमः	..	१३-१५
शादिकान्ता ब्रह्मपञ्चकाधिष्ठिताः	..	१६-१८
तेषामेव वर्णानां विशिष्य तत्त्वविशेषकारणत्वम्	..	१९-४६

२०. मातृकाप्रकाशः

वर्णानां चातुर्व्यूहपरिकल्पनेन वासुदेवादिब्यूहदेवताधिष्ठेयस्वरूपणम्	..	१-५१
---	----	------

२१. शुचिशिष्यलक्षणम्

षाड्गुण्यस्य चातुर्व्यूहरूपेण बीजपिण्डसंज्ञापदाल्पमन्त्ररूपेण चाविर्भावः	..	१-२८
आचार्यलक्षणम्	..	२९-३६
शिष्यलक्षणम्	..	३७-४१

२२. पञ्चमन्त्रस्वरूपकथनम्

वर्णफलातस्त्वमन्त्रपदमुवनाख्याः षडध्वानः	..	१-११
तत्राद्यानां त्रयाणामनुवादपूर्वकं मन्त्राध्ववर्णनम्	..	१२-२१
पदाध्ववर्णनम्	..	२२-२६
मुवनाध्ववर्णनम्	..	२७, २८
मन्त्रमहिम्नोत्तमपदप्राप्तिः	..	२९-३१
मन्त्राणामुत्तममध्यमाधमभेदाः	..	३२-३९

२३. मातृकाप्रकाशः

मातृकापीठपरिकल्पनम्	..	१-११
मातृकापीठेऽक्षरविन्यासः	..	१२-२०
मातृकातनौ अक्षरविन्यासः	..	२१-२७
मातृकापूजा	..	२८-३३

अध्यायः

श्लोकाः

मन्त्रोद्धारः	..	३४, ३५
सप्त बीजमन्त्राः	..	३६-३९

२४. तारप्रकाशः

तारमन्त्रोद्धारः	..	१-७
तारस्थवर्णाधिदेवताः	..	८-१२
तारस्वरूपम्	..	१३-२०
तारात् शब्दार्थप्रपञ्चोत्पत्तिः	..	२१, २२
तारस्य अङ्गन्यासः	..	२३
„ लययोगः	..	२४-३२
„ शिष्यायोपदेशः	..	३३, ३४
„ पुरश्चरणम्	..	३५-४४
„ महिमा	..	४५-५२
„ प्रासादमन्त्रः	..	५३, ५३
„ सज्ञामन्त्रः, अज्ञमन्त्रश्च	..	५४-६५
„ परमात्ममन्त्रः	..	६६
„ पदमन्त्राः, ध्यापकमन्त्राः	..	६७-७६

२५. तारानुताराप्रकाशः

वर्णसङ्गानिरूपणम्	..	१-३५
तारिकामन्त्रोद्धारः	..	३६-४४
तारिकाया नामान्तराणि	..	४५-४७
अनुतारिकामन्त्रोद्धारः	..	४८-५१

२६. सप्तविधाप्रकाशः

तारादिसप्तबीजमन्त्रमहिमा	..	१-४३
--------------------------	----	------

२७. सदाचारप्रकाशः

दृष्टेयमन्त्रोद्धारः, मन्त्रमहिमा च	..	१-१६
तस्याः पञ्च रूपाणि	..	१७-२४
तस्य मन्त्रस्य शिष्यायोपदेशक्रमः	..	२५-२७
उपदेशप्रदणानन्तरं शिष्यकृत्यानि	..	२८-४९

अध्यायः

श्लोकाः

२८. सदाचारप्रकाशः

अभिगमननिरूपणम्	..	१-२३
उपादाननिरूपणम्	..	२४, २५
इज्यानिरूपणम्	..	२६-२८
स्वाध्यायनिरूपणम्	..	२९-३७
योगनिरूपणम्	..	३७-५०
पञ्चकालकृत्यमहिमा	..	५१-५९

२९. अग्नीषोमविभागप्रकाशः

क्रियाशक्तिः सूर्यात्मकत्वम्	..	१-३२
„ अग्न्यात्मकत्वम्	..	३३-३५
„ सोमात्मकत्वम्	..	३६-४१
„ सुदर्शनात्मकत्वम्	..	४२-५४
सुदर्शनबीजपिण्डमन्त्रोद्धारः	..	५५-७१

३०. क्रियाशक्तिप्रकाशः

सुदर्शनपदमन्त्रोद्धारः	..	१-६
सुदर्शनषडक्षरमन्त्रमहिमा	..	७-१०
सुदर्शनचक्रे अक्षरादिविन्यासक्रमः	..	११-६५

३१. सुदर्शनप्रकाशः

सुदर्शनसंज्ञामन्त्रमहिमा	..	१-१२
सुदर्शनगायत्रीमन्त्रः	..	१३-१६
सुदर्शनमुद्रा	..	१७-१९
सुदर्शनशक्तिप्रसनमन्त्रः	..	४०-४४
सुदर्शनषडक्षरमन्त्रवर्णनम्	..	४५-८२

३२. रथूलादिप्रकाशः

तारिकायाः स्थूलरूपम्	..	१-११
„ सूक्ष्मरूपम्	..	१२-१४
„ पररूपम्	..	१५-३७
„ सकलवर्णरूपत्वम्	..	३८-६६

अध्यायः

श्लोकाः

३३. अङ्गोपाङ्गादिमन्त्रप्रकाशः

तारिकाया अङ्गमन्त्राः	..	१-१०
„ उपाङ्गमन्त्राः	..	११-१३
„ अलंकारमन्त्राः	.	१४-२३
„ अस्त्रमन्त्राः	..	२४-२८
„ आधारमन्त्राः	..	२९-३९
„ आधारेष्टमन्त्राः	..	४०-४४
„ अव्यक्तपद्ममण्डलचिह्नसप्तमन्त्राः	..	४५-४८
क्षेत्रेशादिमन्त्राः		४९-६०
गणेशादिमन्त्राः	.	६१-११३
मन्त्रमहिमा		११४-१२२

✓ ३४. स्तानविधिप्रकाशः

मुद्रायन्धनकालः	.	१-३
महाश्रीमुद्रा	..	४-६
शक्तिमुद्रा		७-९
योनिमुद्रा		१०-१४
लक्ष्मीकीर्तिजयामायामुद्राः		१५-१७
हृदयमुद्रा	१४, १८	
शिरोमुद्रा		१९
शिखामुद्रा		२०-२२
कनकमुद्रा		२३, २४
नेत्रमुद्रा		२५, २६
अस्त्रमुद्रा		२७, २८
उपाङ्गमुद्राः		२९, ३०
कौस्तुभमुद्रा		३१-३३
वनमालामुद्रा		३४, ३५
पद्ममुद्रा		३६
पाशमुद्रा		३७-३९
अनन्तमुद्रा	..	४०-४३
पृथ्वीमुद्रा	..	४४, ४६

अध्यायः

श्लोकाः

क्षीरार्णवमुद्रा	..	४६-४८
धर्मादिमुद्राः	..	४९-५१
धामत्रयमुद्राः	..	५२, ५४
चिह्नासनमुद्रा	..	५४, ५५
क्षेत्रेशादिमुद्राः	..	५६-५८
श्रीबीजमुद्रा	..	५८-६०
जयमुद्रा	..	६०, ६१
विजयमुद्रा	..	६२
यामुनमुद्रा	.	६२, ६३
शङ्खनिधिमुद्रा	..	६३
पद्मनिधिमुद्रा	..	६४
गणेशमुद्रा	..	६५-६८
वागीश्वरीमुद्रा	..	६९-७२
गुरुमुद्रा	..	७३, ७४
पितृगणमुद्रा	..	७४-७६
सिद्धमुद्रा	..	७७, ७८
वरामयदमुद्रे	..	७८, ७९
विश्ववक्त्रेणमुद्रा	..	८३-८५
आवाहनमुद्रा	..	८५
विसर्जनमुद्रा	..	८६, ८७
कामधेनुमुद्रा	..	८७-८९
स्नानस्यावश्यकता	..	९३
त्रिविधस्नाननिरूपणम्	..	९४-११०
मृत्तिकास्नानविधिः	.	१११-१२१
मन्त्रस्नानम्	.	१२२
ध्यानस्नानम्	..	१२२-१४१

✓ ३५. भूतशुद्धिप्रकाराः

भूतसूक्ष्मादीनां स्वस्वकारणेषु लयचिन्तनम्	.	१-५१
ततः पिण्डोत्पत्तिचिन्तनम्	..	५२-५४
मन्त्राणामङ्गन्यासविधिः	..	५५-८१

अध्याय

✓ ३६. अन्तर्यामप्रकाश

मानसिकमाधारश्रवत्यादिपरिकल्पनम्

१-३१

तत्र लक्ष्मीनारायणध्यानम्

३२-६७

नारायणात् पुरुषसूक्तस्य, लक्ष्म्या श्रीसूक्तस्य चाविर्भाव

६८-७४

पुरुषसूक्तविधि

७५-११४

✓ श्रीसूक्तविधि

११५-१४०

मानसिकहोमविधि

१४१-१५०

✓ ३७. बाह्यार्यामप्रकाश

पूजामण्डपादिपरिकल्पनम्

१-३४

अर्घ्यादिपरिकल्पनम्

३५-३९

पूजाद्रव्यसंस्कार

३३-४०

परिवारध्यानम्

४१-७५

✓ ३८. बहिर्यामप्रकाश

देवस्य सानिध्ययाचनम्

१-१३

उपमाग

१४-२१

देवीध्या

२२-२६

पद्मे लक्ष्मीनारायणध्यानम्

२७-८४

✓ ३९. बहिर्यामप्रकाश

मन्त्रासनार्चनम्

१-४

स्नानासनाचनम्

५-१७

अलंकारासनार्चनम्

१८-२६

भाज्यासनाचनम्

२६-३०

मन्त्रासनार्चनम्

३१

पर्यङ्गासनार्चनम्

३२

मन्त्रजपनियमा

३३-३५

अक्षमालालक्षणम्

३६-४७

✓ ४०. नित्यविधिप्रकाश

अक्षमालाप्रतिष्ठाविधि

१-१७

अध्यायः		श्लोकाः
	पूजाकाले घण्टानादस्यावश्यकता	.. १९-२९
	प्रापणदानम्	.. २९-३०
	वह्निर्तर्पणम्	.. ३०-८३
	विष्वक्सेनार्चनशेषस्य विनियोगः	.. ८४
	लोकपालार्चनम्	.. ८५-८९
	पितृतर्पणम्	.. ९०-९३
	अनुयागविधिः	.. ९४-९९
	दिनशेषकृत्यम्	.. १००
	इज्याया आवश्यकता, यथाशक्त्यनुष्ठानं च	.. १०४-११९

✓ ४१.	दीक्षामियेकप्रकरणः	
	दीक्षाशब्दनिर्वचनम्, त्रिविधा दीक्षा	.. १-७
	चतुर्विधा दीक्षयाः	.. ८
	दीक्षाकरणविधिः	.. ९-६६

✓ ४२.	तारामन्त्रोपासनक्रमः	
	तारिकामन्त्रपुरश्चरणविधिः	.. १-४३
	तारिकामन्त्रस्य विनियोगः, तत्फलं च	.. ४३-७७

✓ ४३.	नानायोगप्रकाशः	
	देहस्य मुख्याङ्गेषु भूतेषु च तारिका विन्यस्य ध्यानम्	.. १-१६
	सर्वाण्यपि देहस्थभूतानि स्वस्वकारणेषु विलाप्य शून्यभावावस्थायां ध्यानम्	.. १७-१९
	ज्ञानं ज्ञेयानि चैकीकृत्यावस्थितौ ध्यानम्	.. २०-२६
	देहस्थेषु द्वात्रिंशत्पद्मेषु तारिकाया ध्यानम्	.. ३७-४८
	सर्वमपि लक्ष्मीनारायणात्मना संकल्प्य ध्यानम्	.. ४९-५९
	योगिनियमाः	.. ६०-६४
	मनोनिग्रहोपायाः	.. ६५-११८

✓ ४४.	रहस्यप्रकाशः	
	तारिकासंज्ञामन्त्रोद्धारः	.. १-१३
	तारिकापदमन्त्रपाठः	.. १४, १५
	पदमन्त्राणामङ्गन्यासादिकम्	.. १८-२५

अध्याय

श्लोका

पदमन्त्रपरिवारा
तारिकामन्त्रमहिमा

२६-५१

५२-६३

४६. मूर्तिप्रकाश

लक्ष्म्यादिमूर्तिमहिमा

१-१४

लक्ष्मीस्वरूपमन्त्रादि

१५-२९

लक्ष्मीसखीस्वरूपमन्त्रादि

३०-३४

लक्ष्म्यनुचरस्वरूपमन्त्रादि

३५-३९

कीर्तिस्वरूपमन्त्रादि

४०-४६

स्मार्तिसखीस्वरूपमन्त्रादि

४७-४९

कीर्त्यनुचरस्वरूपमन्त्रादि

५०-५६

जयास्वरूपमन्त्रादि

५७-६४

जयासखीस्वरूपमन्त्रादि

६५-६९

जयानुचरस्वरूपमन्त्रादि

७०-७४

मायास्वरूपमन्त्रादि

७५-८३

मायासखीस्वरूपमन्त्रादि

८४-८७

मायानुचरस्वरूपमन्त्रादि

८८-९३

लक्ष्म्यादिमूर्तिमहिमा

९४-१०१

तत्सख्यादीनामुद्रा

१०२-१२३

४७. लक्ष्मीमन्त्रसिद्धिप्रकाश

लक्ष्मीमन्त्रसाधनविधि

१-४०

४८. कीर्तिमन्त्रसिद्धिप्रकाश

कीर्तिमन्त्रसाधनविधि

१-३५

४९. जयामन्त्रसिद्धिप्रकाश

जयामन्त्रसाधनविधि

१-३७

५०. प्रतिष्ठाविधानम्

मायामन्त्रसाधनविधि

१-५८

लक्ष्मीनारायणमूर्तिप्रतिष्ठाविधि

६३-१४९

अध्यायः

श्लोकाः

✓ ५०. श्रीसूक्तप्रभाषप्रकाशः		
लक्ष्मीनारायणार्चने श्रीसूक्तविधानम्	..	१-३५
त्रियः हिरण्यवर्णेत्यादित्रिपञ्चाशच्चाष्टा निर्वचनम्	..	३६-२०४
श्रीसूक्तमहिमा	..	२०५-२११
श्रीप्रपत्तिनिरूपणम्	..	२१२-२२२
श्रीसूक्तलक्ष्मीतन्त्रयोः फलश्रुतिः	..	२२३-२३७
५१. एकपञ्चाशोऽध्यायः		
लक्ष्मीतन्त्रार्थसंग्रहकथनप्रार्थना	..	१-७
शुद्धभावाः	..	१०-१६
अशुद्धभावाः	..	१७
प्रकारान्तरेण शुद्धाशुद्धभावाः	..	१८-३१
५२. द्विपञ्चाशोऽध्यायः		
सर्वस्य शब्दप्रपञ्चस्य मन्त्रात्मकत्वम्	..	१-८
बीजमन्त्राः	..	९-२३
५३. त्रिपञ्चाशोऽध्यायः		
क्रियापाठार्थसंग्रहः	..	१-१५
५४. चतुष्पञ्चाशोऽध्यायः		
भूतशुद्धिः	..	१-१
देहे भूतादिस्थानानि	..	१०-२७
५५. पञ्चपञ्चाशोऽध्यायः		
आधारविन्यासः	..	१-१५
५७. *सप्तपञ्चाशोऽध्यायः		
परापश्यन्त्यादिस्वरूपम्	..	१-२५
ग्रन्थोपसंहारः	..	२६-५५

श्रीः

लक्ष्मीतन्त्रम्

प्रथमोऽध्यायः

नमो नित्यानवधाय जगतः सर्वहेतवे ।
ज्ञानाय निस्तरङ्गाय लक्ष्मीनारायणात्मने^१ ॥ १ ॥
रत्नासनं^२ वृणाधारमीदृशं सोमभूपितम् ।
अरुलङ्घ्येन्दुसूर्याग्निं लक्ष्मीरूपमुपास्महे ॥ २ ॥

वेदवेदान्त^३तरुवर्जं सर्वशास्त्रविशारदम् ।
सर्वसिद्धान्ततरुवर्जं धर्माणामागतागमम् ॥ ३ ॥
जितेन्द्रियं जिताधारं रागद्वेषावद्रीकृतम् ।
चतुर्दशाङ्गयोगरथं प्रसंख्यानपरायणम् ॥ ४ ॥

टिप्पणी

नमस्यामः श्रियं देवीं देवो दीव्यति यत्सरः ।
त्रैगुण्यपल्लवे चित्रे क्षिप्तेर्ब्रह्मादिपाशकैः ॥
लक्ष्मीतन्त्रमहाम्बोधौ तत्त्वरत्नानि चिन्वताम् ।
तत्त्वप्रकाशनी टीका साहाय्यं कर्तुमीहते ॥

१. नम इति विनिष्टेऽप्यस्य, लक्ष्मीनारायणात्मने इति विशिष्टेऽप्यस्य च निर्देशः ।
नित्यानवधयेति नारायणस्य जगदुपादानत्वशक्तिमविनाशरत्ननिरासः बद्धमुक्तजीवैवैवक्ष्य
चेत्तम् । जगतः सर्वहेतवे इत्यौपनिषदमभिन्ननिमित्तोपादानत्वं नित्यजीवैवैवक्ष्यं चेत्तम् ।
ज्ञानायेति जगत्कारणत्वौपयिकगुणगणपूर्तिः स्वरूपनिष्पन्नधर्मश्चेत्तः । निस्तरङ्गायेति पङ्क्ति-
राहित्यं मन्तपरिणाम्यविद्वद्ब्रह्मक्ष्यं चेत्तम् । २. ईदृशमित्यादि । ईकाररूपमित्यर्थः ।
अरुलङ्घ्येत्यादि । स्वरूपदर्शनापकाशरूपमिति देव्या वामस्वरूपव्यमुक्तं नयति । यथोक्तं
प्रपञ्चनारे—“स्वरान्याः षोडश प्रेक्षाः स्पर्शान्याः पञ्चविंशतिः । व्यापकाश्च दर्शते स्युः

^१ B and C add the following verses in the beginning

सुरगद्विगमन्मन्त्रं बुद्धिंशमन्त्रम् ।

सुरगमन्त्रं यन्दे बुद्धिगमन्त्रमिदम् ॥

^२ All Mss. read wrongly कणापारं.

ज्ञानानन्दस्यं देवं निन्दन्नादिनाह्वयम् ।

आपारं मन्त्रियानां ह्यस्मीनमुगमरे ॥

^३ यदङ्ग D E. I.

तत्र तत्त्वार्थकथने लक्ष्मीमाहात्म्यमुत्तमम् ।
सूचितं तत्र तत्रैव नाष्टृत्वात्प्रकाशितम् ॥ २२ ॥
इच्छामस्तदिदं श्रोतुं भवसागरतारकम् ।
पद्मिनीवैभवं सर्वं प्रज्ञापयतु नो भवान् ॥ २३ ॥
नताः स्म शिरसा पादौ तव संसारतारकौ ।
अधीहि भो मुने दिव्यं प्रपन्नास्त्वां चिरं ययम् ॥

नारदः—

साधु संयोधितोऽस्म्यद्य मुनयः संशितव्रताः ।
प्रसन्नः कथयाम्यद्य लक्ष्मीतन्त्रं सनातनम् ॥ २५ ॥
यत्र सा दृश्यते देवी स्वरूपगुणवैभवं ।
पद्मिनी पद्मनाभस्य महिषी पद्मसंभवा ॥ २६ ॥

पुरा दुर्वाससः शापादभिभूते पुरंदरे ।
निःस्वाध्यायवपदकारे भ्रष्टश्रीके जगत्त्रये ॥ २७ ॥

दरिद्रे देववर्गे च कृशे धर्मे निसेतते ।
पितामहे सुरैः सार्धं क्षीरोदार्णवमेयुषि^१ ॥ २८ ॥

^२यहून् यर्पगणान् दिव्यान्लप्त्वा सीतं महत्तपः ।
संयोधिते जगन्नाथे देवदेवे जनार्दने ॥ २९ ॥

पितामहेन देवाय कार्यं च विनिवेदिते ।
क्षीरोदे मथिते देवैस्तदादिष्टेन वर्त्मना ॥ ३० ॥
पारिजाते ह्यश्रेष्ठे गजेन्द्रेऽप्सरसां गणे ।
कालकूटे समुद्भूते वारुण्याममृते तथा ॥ ३१ ॥
सह चन्द्रमसा देव्यामुत्थितायां महार्णवात् ।
पद्मिन्यां पद्मनाभस्य वक्षःस्थायामनन्तरम् ॥ ३२ ॥

तथाबलोज्जिते देववर्गे श्रियमुपेयुषि ।
तयानबोक्षिते दैत्यवर्गे चैव पराजिते ॥ ३३ ॥
स्वाराज्यमखिलं प्राप्य मोदमाने पुरंदरे ।
बृहस्पतिरुपागम्य रहसिदं यचोऽब्रवीन् ॥ ३४ ॥

बृहस्पतिः—

काले संबोधयाम्येतच्छृणु वाक्यं पुरंदर ।
अन्वयव्यतिरेकाभ्यां लक्ष्म्यास्ते कथिता पुरा ॥
महता महतां नाथ तस्मात्मायतते^३ स्थितिः ।
^४न भ्रजेत यथैवैषा तव राज्यस्थितिः परा ॥ ३६ ॥
^५तथा यतस्व देवेश शरणं गच्छ पद्मिनीम् ।
एषा हि श्रेयसो मूलमेषा हि परमा गतिः ॥ ३७ ॥

अनेन सात्त्वतशब्दनिर्देशनमपि सूचितम् । यथा—सत्त्व सत्त्वगुणः अस्यास्तीति सत्त्वनः ।
परंतादिवत् मत्वर्थे तत्प्रत्ययः । सत्त्वन एव सात्त्वन इति । तस्यैव विवरणं शुद्धो भागवतो
धर्म इति । २४. चिरमिति । “नामंस्मरत्वासिने ब्रूयात्” इति विधिरभिप्रेतः । २५.
लक्ष्मीनन्त्रमिति ग्रन्थनाम । इदं च तन्त्रं शनकोटिग्रन्थपारिमितात् मूलभूतलक्ष्मीनन्त्रात् सार-
मुद्रित्य कथितमिति वक्ष्यतेऽत्र (४४-५२) । २७. पुरेत्यादि । इयमान्यायिका विष्णु-
पुराणे प्रथमांशे द्रष्टव्या । निःस्वाध्यायवपदकारत्वं अप्रयोज्यत्वे हेतुः । २८. निमंतेते ।
विच्छिन्न इत्यर्थः । ३३. अनेनान्वयव्यतिरेकाभ्यां लक्ष्मीनन्त्रादप्यन्य मयैवसंपन्नदानत्वं
निगृह्यते । यत्तत्त्वे यन्तत्त्वमित्यन्वये यथा देवेषु इति दृष्टान्तः । यदभावे यदमान इति
व्यतिरेके यथा दैवेषु इति दृष्टान्तः । इमेन विषयमनन्तरमेव ३५ तन्मध्येने वक्ष्यति ।

^१ मीयुषि G; धौगान्मुपेयुषि I.

^२ बहूनां E. I.

^३ मुष्ठा D E. F. I.

^४ पुत्र G.

^५ निदिष्ट D. E. I; गदिष्ट G.

^६ स्वपत्नी ते A. B. C.

^७ A. B. C. G. omit this line.

^८ एतां वक्ष्य A. B. C. G.

श्रुतीनामभिसधिश्च सेव देवी सनातनी ।
एषैव जगता प्राणा एषैव जगता त्रिया^१ ॥ ३८ ॥

^२एषैव जगतामिच्छा ज्ञानमेवा परावरा ।
एषैव सृजते काले सैषा पाति जगत्त्रयम् ॥ ३९ ॥

जगत्सहरते चान्ते तत्तत्कारणसंस्थिता ।
मातर जगतामेनामनाराध्य महत् पुत्र ॥ ४० ॥

^३एतच्च वैष्णव धाम यतो नावर्तते यति^४ ।
एषा सा परमा निष्ठा सारयाना विदितात्मनाम् ॥

एषा सा योगिना निष्ठा यत्र गत्वा न शोचति ।
एषा पाशुपती निष्ठा सैषा वेदविदा गति ॥ ४२ ॥

^५पञ्चरात्रस्य कृत्तनस्य सैषा निष्ठा सनातनी ।
सैषा नारायणी देवी स्थिता नारायणात्मना ॥ ४३ ॥

पृथग्भूतापृथग्भूता ज्योत्स्नेष हिमदीधिते ।
तैस्तैर्ज्ञानै पृथग्भूतैरागमैश्च पृथग्विधै ॥ ४४ ॥

एकैवैषा परा देवी बहुधा^६ समुपास्यते ।
सासुपेहि महाभागा शरण पद्मसम्भवाम् ॥ ४५ ॥

तपोत्रिशेषै^७ विविधैस्तैश्च नियमै शुभै ।
आराध्य महिषीं निष्णो स्थितीषु न निजश्रियम् ॥

एषा प्रसादसुमुखी स पट प्रापयिष्यति ।
अभीप्सितार्थदा देवी कामिनामपि कामदा ॥ ४७ ॥

नारद —

इति सचोचित शम्भो गुरुणा गुरुणा स्वयम् ।
आराधयितुं रामला क्षीरोदस्योत्तर ययौ ॥ ४८ ॥

तत्र दिव्य तपस्तेपे विलम्बमूलनिरेतन ।
^८एकपादस्थितो^९ मौं गी काष्ठभूतोऽनिलाशन ॥ ४९ ॥

ऊर्ध्वहस्ताहुगुह्यश्च नियतो नियतात्मवान् ।
दिव्य वर्षसहस्र ये तपस्तेपे सुदुश्चरम् ॥ ५० ॥

तपसोऽवभृथे तस्य सा देवी पद्मसम्भवा ।
प्रसन्नवदना रिष्णोर्महिषी दर्शन ययौ ॥ ५१ ॥

अप्रत संस्थिता देवी जगता मातर पराम् ।
ता शम्भुश्चक्षुषा वीक्ष्य विस्मय परम ययौ ॥ ५२ ॥

विह्वल प्रणिपत्याथ प्राङ्मुखोऽलसूदन ।
^{१०}श्रिय सूक्तेन तुण्डव पद्मिनी पाकशासन ॥ ५३ ॥

३८. श्रुतीनामिति । “वेदेश्च सर्वैरहमेव वेद्य ” इत्युक्तरीत्या सर्ववेदतात्पर्यपर्यवसानभूमि-
रित्यथ । उभयोरपृथग्भावाच्च वचनविरोध । ३९. जगत्कारणत्वस्य ब्रह्मासाधारणत्वसिद्धा-
न्तेऽपि तच्छक्तिरूपत्वेन तदपृथक्सिद्धत्वात् शक्तिरूपस्यापि शक्तिमत्कृतत्वव्यपदेशो युज्यत
एव । वक्ष्यते चेत्तत् सुस्पष्टं देव्यैव (1167) ४४. नारायण्या नारायणात्मनावस्थान
पूर्वश्लोकोक्तमेवोपपादयति—पृथग्भूतेति अपृथग्भूतेति च । धर्मवर्मिणोरपृथक्सिद्धयो निष्कर्ष-
विवक्षाया धर्मस्य पृथग्यपदेश । अनिष्कर्षे तु धर्मिनया । यथा ‘शुक्ल रूपम्, शुक्ल
पट ’ इति । ४७. देवीप्रसादे परमपद्मरूपमोक्षप्राप्ति, आनुपपत्तिक्रिवावर्षत्प्राप्तिश्चानेनोच्यते ।

इति प्रथमोऽध्यायः

^१ त्रिया C

^४ पुन E

^७ नियमैस्तैस्तैश्च त्रिभिः E F I

^{१०} श्रिय I

^२ एषा हि A B C G

^५ पात्र E G

^८ E omits 8 lines from here

^३ एतच्छब्दे E I

^६ तद् D F

^९ मौं F

एकान्तभावमापन्नमन्याजां भक्तिमास्थितम् ।
तं वीक्ष्य जगतां माता वाक्यमेतदुवाच ह ॥५४॥

श्रीः—

वत्स शक्र प्रसन्नास्मि तपसा तव सुव्रत ।
वरं वृणु महाभाग किमिष्टं करवाणि ते ॥ ५५ ॥

शक्रः—

अद्य मे तपसो देवि यमस्य नियमस्य च ।
सद्यः फलमवाप्तं यद् दृष्टा भगवती मया ॥ ५६ ॥

यदि वापि चरो देयस्त्वया मे परमेश्वरि ।
तत्त्वं कथय देवेशि^१ यासि त्वं यत्प्रकारिका ॥५७॥

यत्प्रमाणा यदाधारा यदुपाया सनातनी ।
यस्य त्वं तेन^२ वा देवि संवन्धस्तव यद्विधः ॥५८॥

यवान्यद्वेदितव्यं ते नानाशास्त्रोपबृंहितम् ।
कथयेश्वरि तत्सर्वमुपसन्नोऽस्म्यधीहि भो ॥ ५९ ॥

इति ^३प्रसादिता तेन वत्सेनेय पयस्विनी ।
स्निह्यता मनसा पद्मा पाकशासनमवरोन् ॥ ६० ॥

श्रीः—

शृणु शक्र महाभाग या ^४हृद् यत्प्रकारिका ।
यस्याहं तेन वा यादृक् संवन्धो मम वृत्रहन् ॥ ६१ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे शाल्वायतारो नाम
प्रथमोऽध्यायः

^१ मे देवि E. I.

^२ तेन E. I.

^३ प्रसादिता E.

^४ हृद् D. F. G. I.

^५ श्रीपाञ्चरात्रे तन्त्रे E. श्रीपाञ्चरात्रे B. श्रीपाञ्चरात्रे F.

^६ A. B. C. D. F. read शर्वादिद्वन्द्वशब्दे; A. I. omit the title.

द्वितीयोऽध्यायः

श्रीमन्नाथ—

अस्ति निर्दुं रानि सीमसुरानुभवलक्षण ।
परमात्मा पर यस्य पद पश्यन्ति सूरय ॥ १ ॥

कश्चित्तेपाचिदात्मा स्यात्तस्यान्येषा च कश्चन ।
तस्याप्यन्य^१ इतीत्य तु यत्रैपा^२ व्यतिष्ठते ॥ २ ॥

अध्वनामध्वन पार परमात्मानमूर्चिरे ।
अह नाम स्मृतो योऽर्थ स आत्मा समुदीर्यते ॥ ३ ॥

अननच्छिन्नरूपोऽह परमात्मेति शान्त्ये^३ ।
श्रोदीष्टतमिद सर्वं चेतनाचेतनात्मकम् ॥ ४ ॥

येन सोऽहस्मृतो भाव परमात्मा सनातन ।
स वासुदेवो भगवान् क्षेत्रज्ञ परमो मत ॥ ५ ॥

निष्पुनारायणो निश्चो विश्वरूप इतीयते ।
अहतया समाप्ता त तस्य^४ निश्चिद जगन् ॥ ६ ॥

^५प्रस्तुतस्तु च सनास्ति यन्नाशान्तमहतया ।
इदतया यन्गालीढमाप्ता तदहतया ॥ ७ ॥

^६सर्गं शान्त एवासौ निर्निर्कार सनातन ।
अनतो देशकालादिपरिच्छेदविषयित ॥ ८ ॥

महाभिभूतिरित्युक्तो व्याप्ति सा महती यत ।
तद् ब्रह्म परम धाम निरालम्ब्यभावनम्^७ ॥ ९ ॥

निस्तरङ्गामृताम्भोधिस्तस्य पाङ्गुण्यमुज्ज्वलम् ।
एक तविद्वन शान्तमुदयास्तमयोऽक्षितम् ॥ १० ॥

अप्रथमभूतशक्तिर्याद् नष्टाद्वैत तदुच्यते ।
तस्य या परमा शक्तिर्व्योत्स्नेय हिमदीधिते ॥ ११ ॥

१. निर्दुं सेत्यादिना निखिलहेयप्रत्यनीरुत्वानन्तरुत्याणुणास्वरूपोभयलिङ्गत्व परमात्मन उक्तं भवति । २. आत्मा । नियन्तेत्यर्थ । एषेति । व्यस्येति शेष । व्यतिष्ठते समामोति, ॥ परमात्मेति पूर्वेणान्वय । ३. अध्वनामिति । त्रेषांकाध्यापेक्षया परमो योऽध्या मोक्षाध्या अर्चिरादि, तस्य पार प्राप्यमित्यथ, “सोऽध्वन पारमामेति तद्विष्णो परम पदम्” इति वचनात् । “अध्वनामध्वपते” इति श्रुत्युद्धरणमत । अहमिति । य अहप्रत्ययगोचर स आत्मेत्यथ । ४. अननच्छिन्नमिति । वस्त्वावपरिच्छेदेन योऽहश्चाव्यय-सानवृत्त्या प्रतीयते स परमात्मेत्यथ । ५. आह च शर्कोऽन्यत—“त्वयैतद्विष्णुना चाम्य अगत्यास चराचरम्” इति । ७. इदतयेति । इदशब्दार्थतया प्रतीत सर्वं जगदित्यर्थ । १०. निम्नरङ्गत्व दिना भगवत आन्तोदितामर्थे च्यते । तदेवाह—शान्तमिति । ११. ब्रह्मद्वैतमिति । व्यापृथक् सिद्धशक्त्यहताप्रसिष्टत्वात् तद्विशिष्ट ब्रह्मेकमेव तत्परमित्यर्थ ।

^१ एनम् A

^२ शान्तम् B C

^३ A B C D omit thus line

^४ एष E I

^५ सर्व B E

^६ सय शान्त स B

^७ अध्वनाम् A B C

^८ वस्तुतस्तु A B C

^९ निरालम्ब्यभावनम् I

अव्याहतिर्यदुच्यतास्तदैश्वर्यं परं मम ।
इच्छेति सोऽन्यते तत्तत्तत्त्वशास्त्रेषु पण्डितैः ॥ २८ ॥

जगत्प्रकृतिभावो मे यः सा शक्तिरित्येते ।
सृजन्त्या यन्मूमाभावो मम तद्रूपमिष्यते ॥ २९ ॥

भरणं यच्च कार्यस्य बलं तच्च प्रचक्षते ।
शक्त्यशनेन तत्प्राहुर्भरणं तत्त्वकोविदाः ॥ ३० ॥

विभारिनिहो वीर्यं प्रवृत्तित्वेऽपि मे सदा ।
स्वभावो हि जहात्याशु पयो वधिसमुद्भवे ॥ ३१ ॥

जगद्भावेऽपि मा नास्ति विवृत्तिर्मम नित्यम् ।
विभारिनिहो वीर्यमतस्तत्त्रयिणा मतम् ॥ ३२ ॥

निक्रमं कर्तितो वीर्यमैश्वर्यांशं स तु स्मृतः ।
सहस्रार्थनपेक्षामे सर्वसार्थत्रिधौ हि या ॥ ३३ ॥

तेजः पट्टं गुणं प्राहुस्तस्मिन् तत्त्रयेऽग्निः ।
परमिभयसामर्थ्यं तेजः केचित्प्रचक्षते ॥ ३४ ॥

मेश्वर्यं योजयन्त्येवे तत्तेजस्तत्त्वकोविदाः ।
इति पञ्च गुणा एते ज्ञानस्य स्रुतयोऽमलाः ॥ ३५ ॥

ज्ञानाद्याः पञ्चगुणा एते पादगुण्यं मम तद्वपुः ।
उपतीत्य सिद्धाया ममायुततमी बला ॥ ३६ ॥

शुद्धाशुद्धात्मको वर्गस्तया क्रोडीकृतोऽस्मिन् ।
तत्र शुद्धमयं मार्गं व्याख्यास्यामि सुरेश्वर ॥ ३७ ॥

अभिन्न्यत्तानाभिन्न्यत्तपाद्गुण्यक्रममुज्ज्वलम् ।
आलम्बितचतुरूपं रूपं तत्पारमेश्वरम् ॥ ३८ ॥

गुणकल्पनयाध्यस्तो गुणो मे पकृतक्रमः ।
मूर्तीकृतगुणश्चेति त्रिधा मार्गोऽयमकृतः ॥ ३९ ॥

युगानि त्रीणि पण्णा यान्याहुर्ज्ञानादिकानि वै ।
समासं यासतस्तेषां चातुराल्प्य विविच्यते ॥ ४० ॥

समस्तव्यस्तमेदेन गुणानां तन्मृगत्रयम् ।
विवक्ष्यते यदा सा मे शान्तायाश्चातुराल्पता ॥ ४१ ॥

२८. इच्छेति । सिद्धकारत्तरैश्वर्यरूपत्वं पूर्वं चतुर्विधे श्लोके वर्णितमत्र स्मर्तव्यम् ।
सिद्धा हि क्षणमिच्छा । २९. देव्या जगत्प्रकृतिभावो न स्वरूपतः, तथात्वे विभारित्व-
प्रमत्तात् । किंतु स्वप्रकारभूतचिदचिदात्मनेति द्रष्टव्यम् । एषेन हि ब्रह्मणो जगत्प्रकृतित्वे
गतिः । ३१. विभारिनिहो, पूर्वोक्तरीत्या प्रसाराशे परिणामः न तु प्रकाशश्च इति
स्वीकारात् । प्रसारिभूते स्वरूप एव परिणाममङ्ग इत्यवहितचटनासामर्थ्यात् विभारिभाव-
निर्वाहस्तु न युक्तिम् । अत एव “माया तु प्रवृत्तिं विधातुः” इत्येकशरे पाणिभूतमायाया
प्रवृत्तित्वमर्थ इति रुपाचिन्त्युपगमः । ३६. उच्यतीति । उच्यते प्रत्येकतः । ३७. शुद्ध-
सृष्टिः, अशुद्धसृष्टिश्चेति द्वित्रिधा सृष्टिः । तत्र शुद्धा बेगुण्यरहिता शुद्धसत्त्वमयी । तस्या
स्वयंप्रकाशान्नादवच्छिन्नमिति चेत् । जटलमेवेति परे । अस्या एव नित्यविभूतिरिति व्यव-
हारः । अशुद्धसृष्टिस्तु तैगुण्यमयी जटरूपा लीलाविभूतिरिति व्यवहृता । ३८. न केवलं
नित्यविभूतिरिव शुद्धसृष्टिः । किंतु तत्र विद्यमाना वायुदेवसमर्पणप्रयुक्तानिरुद्धाद्या व्यूहा
अपि तथेति मन्यम् । तत्र प्रथमे वायुदेवे पादगुण्यक्रमस्य न स्फुटावभासः ।
तन्मन्तरगृहेषु तु किञ्चित्किञ्चित् क्रमेणति ज्ञेयम् । ३९. तेषु कचित् व्यूहे गुणानां

१ तत्र शनेन च A C G

२ प्रवृत्तिः I

३ स्फूर्तयः E I

४ गुणानां कल्पनावस्थो I

५ वदिन E

६ अमूल्यम् A B C D

७ A B C D omit verses 41 and 42

८ चतुरास्ता I

आकृतीरनवेक्ष्यापि ^१गुणानां कल्पनाकृतम् ।
चातुरात्म्यमिदं प्राहुः शान्तायास्तत्त्वचिन्तकाः ॥
^२शान्तातिशान्तादुन्मेषो मम रूपाशुगत्रये ।
क्रमन्यक्तं तदाद्यं मे चातुरात्म्यममूर्तिमत् ॥ ४३ ॥
अतरङ्गमनिर्देश्यं निःसत्त्वं सत्त्वमव्ययम् ।
सच्चिन्मात्राख्य उन्मेषः साद्या मे शान्तताच्युतिः ॥
व्यक्तज्ञानबलाख्यायां पूर्वं संकर्षणात्मनि ।
^३तिलकालकवत्सर्वो विकारो मयि तिष्ठति ॥ ४५ ॥
तन्मां संकर्षणात्मानं विदुर्ज्ञानबले बुधाः ।
स्वयं गृह्णामि कर्तृत्वमुन्मिपन्ती ततः परम् ^४ ॥ ४६ ॥
प्रद्युम्न इति मामाहुः सर्वार्थद्योतनीं तदा ।
युगं प्रस्फुरितं रूपं ^५ तस्मिन्नेश्वर्यवीर्ययोः ॥ ४७ ॥
ततस्तया क्रियाशक्त्या ^६लब्धावेशा चिकीर्षया ।
युज्यमानानिरुद्धाख्यां लम्बिता तत्त्वकोविदेः ॥

अवस्थाः क्रमशो मे ताः सुषुप्तिस्वप्नजागराः ।
तिस्रो मम स्वभावाख्या विज्ञानैश्वर्यशक्तयः ॥ ४९ ॥
उन्मिपन्त्यः प्रयुक्तत्त्वत्रयेण परिकीर्तिताः ।
बलं वीर्यं तथा तेज ^७इत्येतत्तु गुणत्रयम् ॥ ५० ॥
^८अमाद्यवद्याभावाख्यं ज्ञानादेरुपसर्जनम् ।
इत्थं शान्तोदितावस्थाद्वयभेदजुपो मम ॥ ५१ ॥
स्वधर्मोर्मिसमुद्भासो न भेदायाम्बुधेरिव ।
प्रायो यद्गुणकर्तव्ये वर्ते कृत्या यया ह्यहम् ॥ ५२ ॥
तत्र तद्गुणयुग्मं तु मम रूपतयोन्यते ।
अतो ज्ञानबले देवः संकर्षण ^९उदीर्यते ॥ ५३ ॥
ऐश्वर्यवीर्यं प्रद्युम्नोऽनिरुद्धः शक्तितेजसी ।
^{१०}आद्यस्त्वभिन्नपाङ्गुण्यो ब्रह्मतत्त्वावृथक्स्थितौ ॥
एकोऽप्यनुनयौदार्यक्रौर्यैशौर्यादिभिर्गुणैः ।
नटः प्रवर्तते यद्वद्वेषेष्टादिभेदवान् ॥ ५५ ॥

सम्यगनुन्मेषात् न गुणात्मतया ज्ञानम् । कचित्तु क्रमेणोन्मेषात् क्रमादभिज्यक्तिः । कचित्तु
गुणानामतिप्रकाशात् गुणात्मना परिज्ञानमिति क्रमः । ४५. तिलकालकवदिति ।
यथा प्राणिनां देहे तिलवत् सूक्ष्मः कालवर्णश्च बिन्दुविशेषोऽत्यल्पपरिमिते कचित्कोणे
दृश्यते, तद्वत् सर्वोऽपि प्रपञ्चः ममैकदेशे तिष्ठतीत्यर्थः । संकर्षतीति संकर्षण इत्यन्वर्थं
नाम । अत्र ज्ञानबल्योः समुन्मेषः । ४७. प्रकृतं शुद्धं बलं तेजो वा यस्येत्यन्वर्थं नाम ।
सृष्टिकर्तृत्वात् अत्र वीर्यैश्वर्ययोः समुन्मेषः । ४८. अनिरुद्धेति । पालनकर्तृपः । अत्र
शक्तितेजसोः समुन्मेषः । तथा च संजगृहः—“पाङ्गुण्याद्वासुदेवः पर इति स भवान्मुक्त-
भोग्यो बलाढ्याद्बोधात्संकर्षणस्त्वं हरसि वितनुषे शास्त्रमैश्वर्यवीर्यात् । प्रद्युम्नः सर्गधर्मो नयसि
च भगवन् शक्तितेजोऽनिरुद्धो विभ्राणः पासि सत्त्वं गमयसि च तथा व्यूह्य रक्षाधिराज ॥”
इति । ४९. सुषुप्तीत्यादि । संकर्षणप्रद्युम्नानिरुद्धानां सुषुप्त्याद्यधिष्ठातृत्वम् । वासुदेवस्तु तुरी-
याधिष्ठातेति विवेकः । अयमेव विभागः माण्डूक्योपनिषदि विश्वतैजसप्राज्ञतुर्यनामभिर्निर्दिष्टः ।
५१. शान्तोदितेति । शान्तावस्था परवासुदेवावस्था । उदितावस्था व्यूहावस्था । तत्रापि

^१ गुणकल्पनया I.

^२ A. B. C. D. F. omit this verse.

^३ तिलकालिक E. I.

^४ परा A. B. C. G. I.

^५ रूपे B. C. D. I.

^६ लब्धावस्था A. B. C. D.

^७ इति तत्तु II I.

^८ अमाद्यवद्या A. B. C. G.

^९ इतीर्यते B.

^{१०} आद्यं D.

तद्वदेकापि सैवाह ^१ज्ञानशक्त्यादिभिर्गुणै ।
सकर्मणादिसद्भाव भजे लोमहितेप्सया ॥ ५६ ॥

^२क्रमशः प्रलयोत्पत्तिस्थितिभिः प्राण्यनुग्रह ।
प्रयोजनमथान्यच्च शास्त्रशास्त्रार्थतत्फलैः ॥ ५७ ॥

दशास्तुर्यसुपुण्याद्याश्चतुर्व्यूहेऽपि लक्ष्येन् ।
विभवोऽनन्तरूपस्तु पद्मनाभमुखो विभो ॥ ५८ ॥

अनिरुद्धस्य निस्तारो दर्शितस्तस्य सात्त्वते ।
अर्चापि लौकिकी या सा भगवद्भावितान्मनाम् ॥

मन्त्रमन्त्रेश्वरन्यासात्सापि पादगुण्यविग्रहा ।
^३परावर्चाविसानेऽस्मिन्मम रूपचतुष्टये ॥ ६० ॥

तुर्याग्नवस्था निज्ञेया इतीय शुद्धपद्धतिः ।
ईषद्वेदेन विज्ञेय तद्व्यूहविभवान्तरम् ॥
शुद्धेतर त्वयो मार्गं मम शक्त निशामय ॥ ६१ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे ^४शुद्धमार्गप्रकाशो नाम
द्वितीयोऽध्यायः

शान्तोदितावस्य प्रथमयूह । नित्येदितावस्या अन्ये त्रय इति विशेषः । ५७, सकर्मण
प्रलयकर्ता शास्त्रोपदेष्टा च । प्रद्युम्न सृष्टिकर्ता शास्त्रार्थप्रवर्तयिता च । अनिरुद्ध पालनकर्ता
शास्त्रार्थफलनिर्वाहकश्चेति प्रत्येक व्यापारविभागः । ५८, परव्यूहावुपवर्ण्य विभव कथ्य-
तेऽज्ञ । विभवावतारा पद्मनाभादयो बहव । मत्स्यकूर्मादयोऽप्यत्रेण परिगणिता अवतारा ।
५९, अर्चा नाम देवालयेषु प्रतिष्ठिता विम्बप्रशेषा ।

इति द्वितीयोऽध्यायः

^१ शनैश्चर्या E. I

^४ पाञ्चरात्रे I.

^२ क्रमेण I

^३ A B C D F omit the title, शुद्धगुण्य G

^३ परावर्चान्तारे A B C D

तृतीयोऽध्यायः

श्रीरुवाच—

नित्यनिर्दोषनिःसीमकल्याणगुणशालिनी ।
अहं नारायणी नाम सा सत्ता वेष्णवी परा ॥१॥

देशात्कालात्तथा रूपात्परिच्छेदो न मे स्मृतः ।
संवित्तिरेव मे रूपं ^१सर्वैश्वर्यादिको गुणः ॥ २ ॥

स्वस्वातन्त्र्यवशेनैव विभागस्तत्र वर्तते ।
विज्ञानैश्वर्यशक्त्यात्मा ^२विभागो यः स ईरितः ॥३॥

विज्ञानैश्वर्यशक्तीनामुन्मेषस्त्वपरोऽधुना ।
अतर्क्याया ममोद्यत्या ^३नियोगानहंया सदा ॥४॥

इच्छयान्यत्कृतं रूपमासीद्ज्ञानादिके त्रिके ।
यथैवैक्षुरसः स्वच्छो गुडत्वं प्रतिपद्यते ॥ ५ ॥

तद्वत्त्वच्छमयं ज्ञानं सत्त्वतां प्रतिपद्यते ।
रजस्त्वं च ममैश्वर्यं तमस्त्वं शक्तिरप्युत ॥ ६ ॥

एते त्रयो गुणाः शक्र त्रैगुण्यमिति शब्दयते ।
रजःप्रधानं तत्सृष्टौ त्रैगुण्यं परिवर्तते ॥ ७ ॥

स्थितौ सत्त्वप्रधानं तत् संहतौ तु तमोमुखम् ।
अहं संविन्मयी पूर्वा व्यापिन्यपि पुरंदर ॥ ८ ॥

अधिष्ठाय गुणान् सृष्टिस्थितिसंहृतिकारिणी ।
निर्गुणापि गुणानेतानधिष्ठायात्मचाब्धया ॥ ९ ॥

चक्रं प्रवर्तयाम्येका सृष्टिस्थित्यन्तरूपकम् ।

शक्रः—

विधाद्वयं समाख्याय ज्ञानाद्ये तु ^४युगत्रये ॥ १० ॥

शुद्धेतरविभागेन किमर्थं त्वं प्रवर्तसे ।
विधयोरनयोः पद्मे संबन्धः कः परस्परम् ॥ ११ ॥

एतत्सृष्टा भया ब्रूहि नमस्ते पद्मसंभवे ।

श्रीः—

अनियोज्यं ममैश्वर्यमिच्छेव मम कारणम् ॥ १२ ॥

२. स्वरूपनिरूपको धर्मः ज्ञानम् । अन्ये पञ्चापि गुणाः निरूपितस्वरूपगुणभूता इत्यर्थः । ३. इत्थं विभागोऽपि यदिच्छाकृत एवेत्याह—स्वस्वातन्त्र्येति । ४. अपर इति । पूर्वं शुद्धसृष्टौ एक उन्मेष उक्तः । अबुना अशुद्धात्मकतैगुण्यसृष्टावन्य उन्मेष इत्यर्थः । ५. ज्ञानादिलिखरूपं सत्त्वादिलिखरूपमना अन्यथा कृतमासीदित्यर्थः । ६. तदेवाह—तद्वदिति । ज्ञान सत्त्वतया, ऐश्वर्यं रजस्तया, शक्तिश्च तमस्तया जातमिति भावः । ७. तैगुण्यमिति चातुर्वर्ण्यमिति वत् स्वार्थे प्यज् । ८. निर्गुणापीति । पूर्वं पाद्गुण्यस्योक्तत्वात् अत्र निर्गुणपदस्य सत्त्वरजस्तमोक्षमिश्रगुणरहितेत्यर्थः । आत्मचाब्धयेत्यनेन अगत्सृष्ट्यादौ लीलैव प्रयोजनमित्युक्तं भवति । यथाह भगवान् बादरायणः—“लोकत्रतु लीलैकैवल्यम्” इति ।

मुख्यत्र महान्तोऽपि तत्र शृणु तथापि मे ।
ईशेशितव्यभागेन परिवत^१ सदा ह्यहम् ॥ १३ ॥

ईशो नारायणो ज्ञेय ईशता तस्य चाप्यहम् ।
ईशितव्य तु निश्चेय चिदचिच्च पुरदर ॥ १४ ॥

चिच्छक्तिस्तु परा तत्र भोमृता प्रतिपद्यते ।
भोग्योपकरणस्थानरूप तस्या अचित्पद्म ॥ १५ ॥

अनाद्या समाविद्धा सा चिच्छक्तिरविद्या ।
मत्प्रतिपत्तया नित्य चिच्छक्तिर्भोमृता गता ॥

अहममत्र सन्न्याद्व्यचित्तनेनाभिमन्यते ।
अत्रिणा सा तिरोभाव त्रिद्या याति वै यदा ॥

चिच्छक्तिर्निर्भीमाना तदा मद्भायमेप्यति ।
ता त्रिद्या शुद्धमार्गाद्या परव्यूहादिरुपिणी ॥ १८ ॥

प्रवर्तयामि काम्प्याज्ञानसद्भावनदर्शिनी ।
रक्ष्यरक्षन्भावोऽय सन्नधो विवयोर्द्वयो ॥ १९ ॥

विद्या रक्षति शुद्धाया रक्ष्यते च^२ विद्यापरा ।
एतत्ते कथित इह किं भूय श्रोतुमिच्छसि ॥ २० ॥

इह —

ईशेशितव्यभागेन किमर्थं तत्र^३ प्रवर्तसे ।
ईशितव्य नियद्वेद निरूप तत्र मे वद ॥ २१ ॥

श्री —

स्वभावो^४ नानुयोज्योऽय मम नारायणस्य च ।
ईशोऽहमीशितव्यो न स च देव सनातन ॥

ईशितव्य द्विधा प्रोक्त चिदचिद्व्यतिरेकतः ।
चिच्छक्तिर्भोमृरूपा सा च^५ चिद्रूपवारिणी ॥

भोग्योपकरणस्थानरचिच्छक्तिस्त्रिधा स्थिता^६ ।
प्रसरन्त्यास्तृतीय मे सा च परं स्मृत बुधे ॥ २४ ॥

विभक्ते अपि ते एते शक्ती चिदचिदात्मिके ।
मत्स्याच्छन्द्यवशेनैव मम रूपे सनातने ॥ २५ ॥

चिच्छक्तिर्मिमला शुद्धा चिन्मयानन्दरूपिणी ।
अनाद्यत्रिगुणनिन्देयमित्य ससरति ध्रुवम् ॥ २६ ॥

अचिच्छक्तिर्जडाप्येवमशुद्धा परिणामिनी ।
त्रिगुणापि ममैवेद स्याच्छन्द्यात् प्रविजृम्भितम् ॥

धूमकेतुर्यथा धूम^७ दीप्यमानो भजेत् स्वयम् ।
शुद्धसत्तिरूपापि भजे साहमचिद्रूपम् ॥ २८ ॥

अनामान्ता त्रिकल्पेन^८ शब्दैरप्यनवर्धिता ।
आप्यानोपधिनाप्येव वतेऽहमचिदात्मना ॥ २९ ॥

बहिरन्त पदाथ हि चित्तरूपमरणिष्ठम् ।
निशिनष्टि तथाप्येतच्चित्रयोपाधिसपदा ॥ ३० ॥

स्वातन्त्र्यमेव मे हेतुर्नानुयोज्यास्मि किंचन ।
^{१०}इत्यप्रभावाभेय मा विदन् बुद्धो भविष्यति ॥ ३१ ॥

१३. शुद्धतरलस्थो सन्नध उच्यते—ईशेशितव्येति । रक्ष्यरक्षकभाव इत्यर्थः । २८.
जलनम्बभावोऽपि धूमकेतुर्यथा मलिनधूमरूपता प्रतिपद्यते, तथा ज्ञानस्वरूपाप्यहमचिद्रूपापद्य
इत्यर्थः । २९. आप्यानोपधिनेति । मदिच्छारूपोपाधिनेत्यर्थः । ध्यानात्मन्यर्थमिति वार्थः ।

^१ सदाप्यहम् A B C I

^४ अनु A B C

^७ मत्ता D स्मृता I

^{११} इदममगन् A B C G

^२ तथा F

^५ ईशो हि ई A B C G

^८ धूमात् A B C D G

^३ च F

^६ मद् रूप E

^९ शब्देनाप्य E I

शक्रः—

कथं सृजसि वै लोकान् सुखदुःखसमन्वितान् ।
असृष्टिर्हि वरं यद्वा सृष्टिरस्तु सुखात्मिका ॥ ३२ ॥

श्रीः—

अनाद्यविद्याविद्वानां जीवानां सदसन्मयम् ।
संचितं कर्म संप्रेक्ष्य मिश्रां सृष्टिं करोम्यहम् ॥ ३३ ॥

शक्रः—

क्षीरोदसंभवे देवि स्याच्छून्यं ते कथं भवेत् ।
कर्म चेत्समवेक्ष्य त्वं विदधासि सुखासुखे ॥ ३४ ॥

श्रीः—

कुर्वत्या मम कार्याणि कर्म तत्करणं स्मृतम् ।
कर्तुश्च करणापेक्षा न स्वातन्त्र्यविघातिनी ॥ ३५ ॥

निरवद्या स्वतन्त्राहं नानुयोगपदे स्थिता ।
विभजे बहुधात्मानं कर्तृकर्मक्रियादिना ॥ ३६ ॥

लीलायै कारणं नात्र मृग्यमेवं स्थिरो भव ।

शक्रः—

यद्वा तद्वास्तु तद्देवि स्वातन्त्र्यं ते यदीदृशम् ।
सृष्टिप्रकारमाख्याहि नमस्ते पद्मसंभवे ॥ ३७ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे त्रैगुण्यप्रकाशो नाम
तृतीयोऽध्यायः

यथा वक्ष्यति—‘ध्यानविश्राममूमयः’ (4-24) इति । ३२. असृष्टिरिति । अत्र “सृजेष्ट
सुखमेवैकमनुकम्पाप्रचोदितः” इति श्लोकवार्तिकवचनं स्मर्तव्यम् ।

इति तृतीयोऽध्यायः

चतुर्थोऽध्यायः

श्री 1—

निर्मलाराशस्त्याह नि समानन्दचिन्मयी ।
अह नारायणी नाम भाषोऽह तादृशो^२ हरे ॥ १ ॥

न शान्ता नोदिता नापि मध्यमाह चिदात्मिना ।
ता तस्य हरेर्विष्णो स्वरूपमस्मिन्नात्मन ॥ २ ॥

तस्याचित्रैरूपस्य त्रिरूपपञ्चीजुष ।
अचित्राह तदाकारा सर्वत समता गता ॥ ३ ॥

तयोर्नो सरिदात्मैर कचिदुन्मेष उद्विष्यत ।
फोनिनोदिसहस्रौषफोटिकोटितमी कला ॥ ४ ॥

सिम्बला नाम तद्रूपा सृष्टिमिष्टा करोम्यहम् ।
एराशेन निशुद्धाभरूपा वर्तेऽहमञ्जसा ॥ ५ ॥

यश्चरत्रभभा यद्वत्परिस्फुरति सर्वत ।
एन शुद्धमयो मार्गो मम स्फुरति सर्वत^४ ॥ ६ ॥

अमेघाराशस्ताराशान्निपन्दोदधिरूपत ।
मम ज्ञानघनादूपाच्छुद्धा^६ सृष्टि प्रवर्तते ॥ ७ ॥

नित्यापार सानन्द शुद्ध सर्वात्मन परम् ।
व्यग्यते प्रथम ज्ञान स सत्पण उच्यते ॥ ८ ॥

हेतुन्तरानपेक्ष यन् स्वातन्त्र्य विश्वनिर्मितौ ।
तदैश्वर्यं तदासी मे प्रमुन्न पुरपोत्तम^९ ॥ ९ ॥

निलीनचित्ररूपा या सर्वत्र समवस्थिता ।
अव्याहतासीच्छक्तिम सोऽनिरुद्ध प्रकीर्तित ॥

सृष्टिरिथत्यन्तन्वारे विज्ञानैश्वर्यशक्तय ।
मम रूपममी देवा पुरुषा पुष्करेक्षणा ॥ ११ ॥

अतरङ्गार्णवाभासमस्ताम्भोदान्वरोपमम्^८ ।
रूप सिसृक्षमाणाया वासुदेवो ममादिमम्^९ ॥

ज्ञानशक्तिरलैश्वर्यवीर्यतेजास्यशेषत ।
उन्मिपन्ति यदा तुल्य वासुदेवस्तदोच्यते ॥ १३ ॥

तेषा ज्ञानरत्नमेपे^{१०} सत्कर्पण उदीर्यते ।
निर्मतिं सखल त्रिंश्व तिलालफनत्स्वत ॥ १४ ॥

वलमित्येव तन्नाम ततो वेदान्तशान्दितम् ।
वीर्यश्वर्यसमुन्मेषे^{११} प्रमुन्न परिकीर्तित ॥ १५ ॥

विस्तररिहो धीर्यमविकारी ततश्च ॥ ।
शक्तितेजःसमुन्मेषे हानिरुद्ध स ईरित^{१२} ॥ १६ ॥

तेजस्त्रयानपेक्षत्रयमनिद्वन्द्वमप्युत^{१३} ।
शास्त्र^{१४} सत्कर्पणादेव भाति निर्धातशान्दधत् ॥ १७ ॥

तत्त्रिधा सकला देवात्प्रमुन्नान् सभवेद्यत^{१५} ।
त्रिधाफलमशेष तदनिरुद्धात्यचक्षते ॥ १८ ॥

१ श्रीध्याव ॥

४ रूप A B C G I

७ निगमनं E I

१० वयन्मया E

१३ अत C I

२ तादृशो ॥

५ जमया A B

८ अनम्भदाभ्यरोपमम् E I

११ सधु मय E I

१४ संस्पर्णादेवात् E I

३ तस्य चित्रेक E I

६ पुद्ग A G

९ ममाय A G

१२ सम तित E I

१० संस्त्युत E I

सृजते ह्यनिरुद्धोऽत्र प्रद्युम्नः पाति तत्कृतम् ।
सृष्टं तद्रक्षितं चास्ति स च संकर्षणः प्रभुः ॥ १९ ॥

सृष्टिस्थित्यन्तकायं शास्त्रधर्मफलेन च ।
अनुग्रहमिमे देवाः सदा विदधते स्वयम् ॥ २० ॥

यद्यप्येकगुणोन्मेषस्तथाप्येते^१ हि षड्गुणाः ।
अन्यूनानधिकाः सर्वे वासुदेवात्सनातनात्^२ ॥ २१ ॥

अङ्गप्रत्यङ्गबुद्ध्यादिनैपां भूतमयः स्मृतः ।
षाड्गुण्यमय एवैषां दिव्यो देहः सनातनः ॥ २२ ॥

नैवैषां वास्तवो भेदश्चिन्तनीयो दिव्यस्ते^३ ।
तत्कार्यप्रसिद्धयर्थं कृतोऽसौ कल्पनावशात् ॥

ज्ञानान्यान्यत्तैश्चर्यं तस्मान्नान्या च शक्तिका ।
मयैताः कल्पिताः शक्तः प्रधाननिश्रामभूमयः ॥ २४ ॥

यस्तु पूर्वं ततो भावः पञ्चादर्थस्ततः क्रिया ।
चातुरूप्यमिदं द्वैतं सर्वभावेषु सर्वदा ॥ २५ ॥

वासुदेवादिरूपेण चतुर्धात्मानमात्मना ।
संविभज्यावतिष्ठेऽहं^४ सर्वमावृत्य संविदा ॥ २६ ॥

वासुदेवादयो देवाः प्रत्येकं तु त्रिधा त्रिधा ।
षेडावादिस्वरूपेण निभजन्ति रजकं यषुः ॥ २७ ॥

एतद्वृक्षान्तरं नाम पञ्चरात्रमिश्रद्वितम् ।
वैष्वक्स्य नयने देवा द्वादशैते व्यवस्थिताः ॥ २८ ॥

विभोरप्यनिरुद्धस्य हिताय जगतां हरेः ।
प्रसरो विभक्तो नाम पञ्चनाभादयः स्मृताः ॥

आविश्याविश्य कुरुते यत्र देवनरादिकम् ।
जगद्धितं जगन्नाथस्तज्ज्ञेयं विभवान्तरम् ॥ ३० ॥

देवार्पिणितुसिद्धायैः स्वयं वा जगतां हिते ।
निर्मितं भगवद्रूपमर्चा सा शुद्धचिन्मयी ॥ ३१ ॥

इत्येष लेशतो मार्गः शुद्धस्ते संप्रदर्शितः ।
त्रैगुण्यमपरं मार्गं गदन्त्या मे निशामय ॥ ३२ ॥

यत्ते ज्ञानं पुरा प्रोक्तं तत्सत्त्वेन विवर्तते ।
रजस्तया तदैश्वर्यं शक्तिश्चापि तमस्तया ॥ ३३ ॥

प्राधान्येन रजस्तत्र सृष्टौ संपरिवर्तते ।
अमितः सत्त्वतमसी गुणौ द्वौ तस्य तिष्ठतः ॥ ३४ ॥

या सा पूर्वं मया प्रोक्ता कोटिकोटितमी कला ।
तस्याः कोटितमेनाहमंशेन विस्ृजे जगत् ॥ ३५ ॥

सर्वस्याद्या महालक्ष्मीस्त्रिगुणाहं मद्देश्वरी ।
रजोरूपमधिष्ठाय सृष्टिमिष्टां करोम्यहम् ॥ ३६ ॥

अग्नीषोममयी भावौ दिव्यौ स्त्रीपुंसलक्षणौ ।
विभ्रती चारुसर्वाङ्गी लोकानां हितनान्यया ॥

चतुर्भुजा विशालाक्षी तप्तनाञ्चनसंनिभा ।
मातुलङ्गं गदां रोटं सुधापात्रं च विभ्रती ॥ ३८ ॥

१९. अनिरुद्धस्य सृष्टिर्कर्तृत्वं प्रद्युम्नस्य पालनकर्तृत्वं चेच्छ्यते । पूर्वं तु द्वितीयाध्याये
अनिरुद्धस्य पालनकर्तृत्वं प्रद्युम्नस्य सृष्टिर्कर्तृत्वं चेत्तम् । तच्च कल्पान्तरेणेति ध्येयम् ।
२०. बुद्धिरत्नान्तरकरणम् । 'नैपां भूतमयः' इति वचनेन "न भूतमद्भुतस्त्वानो देहोऽस्य
परमात्मनः" इति शान्तिपर्ववचनं स्मारितम् । २४. ध्यानेति । उपासकानां यथागत्यान्वयन-
दानाय तत्र भेदपरिकल्पनेन्यर्थः । २७. एव च केनवादिदामेदरान्ता द्वादशापि व्युत्पन्नरमूना
ध्येयाः । ३०. 'देवनरादिकम्' इत्यनेन दद्यात्रेयनादरायणादीनामपि वि. वान्तरत्वं ध्येयम् ।
३१. स्वयमित्यनेन स्वयं यत्तत्क्षेत्रन्यार्चां गृह्णन्ते । ३६. अनेन त्रिगुणत्रयसृष्टिर्कर्तृत्वं-

^१ तदप्येने E.

^२ मनात्ताः A. B. D.

^३ त्रिभिन्ना E. I.

^४ ध्येयाः A. B. C. D.

^५ सर्वदा A. C. D; गदंदा मय B.

^६ काश्यप E.

महालक्ष्मी समाख्याता साह सर्वाङ्गसुन्दरी ।
महाश्री सा महालक्ष्मीश्चण्डा चण्डो च चण्डिका ॥

भद्रकाली तथा भद्रा काली दुर्गा महेश्वरी ।
त्रिगुणा भगवत्पत्नी तथा भगवती परा ॥ ४० ॥

एता सज्ञास्तथा चान्यास्तत्र मे बहुधा स्मृता ।
विकारयोगादन्याश्च तास्ता वक्ष्याम्यशेषतः ॥ ४१ ॥

लक्ष्यामि जगत्सर्वं पुण्यापुण्ये कृताकृते ।
महनीया च सर्वत्र महालक्ष्मी प्रकीर्तिता ॥ ४२ ॥

महद्भि श्रयणीयत्वान्महाश्रीरिति श्रयते ।
चण्डहस्य दयिता चण्डो चण्डतन्त्राचण्डिका मता ॥

कल्याणरूपा भद्रास्मि काली च कल्यान्तसत्ताम् ।
द्विपता कालरूपत्वादपि काली प्रकीर्तिता ॥ ४४ ॥

सुम्हा द्विपता चैव युगपत्सदसद्विधे ।
भद्रकाली समाख्याता मायाश्चर्यगुणात्मिका ॥ ४५ ॥

महत्त्वाच्च महामाया मोहना मोहिनी मता ।
दुर्गा च दुर्गमत्वेन भक्तारक्षाविधेरपि ॥ ४६ ॥

योजनाच्चैत्र योगाह योगमाया च कीर्तिता ।
मायायोगेति विज्ञेया ज्ञानयोजनतो नृणाम् ॥ ४७ ॥

पूर्णपाहुगुण्यरूपत्वात्साह भगवती स्मृता ।
भगवद्यज्ञसयोगात्पत्नी भगवतोऽस्त्यहम् ॥ ४८ ॥

विशालत्वात्स्मृता व्योम पूरणाच्च पुरी स्मृता^३ ।
परावरम्बरूपत्वात् स्मृता चाह परावरा ॥ ४९ ॥

शून्याच्छक्तिरुक्ताह रात्र्यह 'रञ्जनात् सदा ।
सदा शान्तविकारत्वाच्छान्ताह परिकीर्तिता ॥ ५० ॥

अत प्रक्षियते विश्व प्रकृति सारिम् कीर्तिता ।
श्रयन्ती श्रयणीयारिम् शृणामि दुरित सताम् ॥

शृणोमि कृष्णा वाच शृणामि च गुणैर्जगत् ।
'(श्रयेऽन्त) सर्वभूताना रमेऽह पुण्यकर्मणाम् ॥

ईडिता च सदा देवै शरीर चास्मि वैष्णवम् ।
एतान्मयि गुणान् दृष्ट्वा वेदवेदान्तपारगा ॥ ५३ ॥

गुणयोगविधानज्ञा श्रिय मा सप्रचक्षते ।
साहमेवविधा नित्या सर्वाकारा सनातनी ॥ ५४ ॥

दशाया महालक्ष्मीसमास्येति जायते । ४५. मायाश्चर्येति । अनेनाश्चर्यान्वहत्वात् मायाशब्दार्थ इत्युक्तं भवति । अनेन मायाशब्दस्य मिथ्याधकत्वकल्पनं वार्यते । ४७. ज्ञानयोजनत इति । अनेन "माया व्युन ज्ञानम्" इति यास्कवचनात् मायाशब्दस्य ज्ञानार्थकत्वमुक्तं भवति । "सभाम्यात्ममायया" इत्यत्र आत्मसरूपेणत्यर्थवर्णनमप्येतन्मूलकमेव । ४८. यज्ञस-योगादिति । "पत्युर्नो यज्ञसयेगे" इत्यनुशासनसिद्धं रूपम् । भगवद्यज्ञश्च आश्रितचरक्षणरूपो ज्ञेयः । तत्रास्मा सयोगं पुरयन्तारत्वादिना । ५१. "श्रि श्रयणे" "शृ हिंसायाम्" इति च धातु । ५२. "श्रु श्रयणे" "शृ श्रयणे" "शी स्वमे" "रम् कीडायाम्" इति धातवे विभक्तिना । श्रौणामि अकारविरणम्—श्रयेऽन्तरिति । रेफविरणम्—रमेऽन्तरिति । ५३. ईकारविरणम्—ईडितेति । "ईट स्तुतौ" इति धातु । विष्णो शरीर रूपमित्यर्थः ।

इति चतुर्थोऽध्यायः

^१ मन्त्री या B

^२ गीर्णने E

^३ पुर रिक्ता A B C G

^४ यज्जात् ॥

^५ All the Mss and the printed book read wrongly अयते

गुणत्रयमधिष्ठात्री त्रिगुणा परिमूर्तिता ।

^१गुणवैषम्यसर्गाय प्रवृत्ताह सिम्क्षया ॥ ५५ ॥

तप्तसाञ्जनवर्णाभा तप्तसाञ्जनभूषणा ।

निरालोमिमि लोक पूरयामि रत्नेजसा ॥ ५६ ॥

शून्य सदस्त्रिल लोक रत्नेन पूरयितुं पुरा ।

भरामि रत्नपर रूप तप्तसा केचलेन तु ॥ ५७ ॥

सा मित्राञ्जनसकाशा दृष्टाञ्चितवरानना ।

त्रिशाललोचना नारी बभूव तनुमभ्यमा ॥ ५८ ॥

रत्नगणानशिर रत्नेद्वैरलङ्कितमहाभुजा ।

वन्यहारा शिरसि विभ्राणाहिशिर म्रजम् ॥

सा मा प्रोवाच सभूता ताममी प्रमदोत्तमा ।

^३नामधर्मं च मे मातर्देहि तुभ्य नमो नम ॥ ६० ॥

श्री ५—

तामत्रय चरारोहा तामसीं प्रमदोत्तमाम् ।

ददामि तव नामानि यानि कर्माणि तानि ते ॥ ६१ ॥

महाकाली महामाया महामारी क्षुधा वृषा^५ ।

निद्रा कृष्णा^६ चैकत्री कालरात्रिर्दुरत्यया ॥ ६२ ॥

एतानि तव नामानि प्रतिपाद्यानि नाममि ।

एमि कर्माणि ते द्वात्त्रयोऽर्च्यते सोऽश्नुते सुखम् ॥

अपर्याप्तमिमं सर्गं मन्यमानाहमादिमम् ।

सत्त्वोन्मेपमय रूप भरामि रत्नेन्दुसन्निभम् ॥ ६४ ॥

अक्षमालाङ्कुटाधरा वीणापुस्तकधारिणी ।

सा प्रभूव चरा नारी नाम कर्म तदा ह्ययम् ॥ ६५ ॥

महाविद्या महागुणी भारती धात्रु सरस्वती ।

आर्या ब्राह्मी महाचेतुर्बदगर्भा च धीश्च गी^७ ॥

नामानुरूप^८ कर्म स्यात्^९ सारित्रम्या कार्यमद्भुतम् ।

यय तिस्रो जगद्धात्रो मातरश्च प्रसीतिता ॥ ६७ ॥

इति ^{१०}श्रीषाञ्जयसारे लक्ष्मीतन्त्रे ^{११}महालक्ष्मीसमुद्भूतिर्नाम चतुर्थोऽध्याय

^१ गृहेति A B C D

^२ दहन्ति A B C D

^३ गर्भि added before नाम I

^४ A B C F omit अ

^५ द्विषा A B C F

^६ मृत्वा A B C F

^७ A B C read wrongly वेदसाधनं ए, त्वं ए I

^८ वसन्ता E G

^९ लयन्त A B C D

^{१०} श्रीमाये I धर्मगण A

^{११} A B C D F omit the title, श्रीलक्ष्मी G

पञ्चमोऽध्यायः

श्री १—

या साहता हरेराया सर्वाकारा सनातनी ।
शुद्धानन्दविदाकारा सर्वत समता गता ॥ १ ॥

साह सिम्क्षया युक्ता स्वल्पाल्पेनात्मविदुना ।
सृष्टिं कृतवती शुद्धा^२ पूर्णपाङ्गुण्यविग्रहा^३ ॥ २ ॥

अनुज्ञितस्वरूपाह मदीयेनाल्पविदुना ।
महालक्ष्मी समाख्याता त्रैगुण्यपरिवर्तिनी ॥ ३ ॥

रज प्रधाना तत्र ह महाश्री परमेश्वरी ।
मदीय यत्तमोरूप महामायेति सा स्मृता ॥ ४ ॥

मदीय सत्त्वरूप यन्महाप्रियोति सा स्मृता ।
अह च ते च कामिनी ता वय तिष्ठ उज्जिता ॥

सृष्ट्यत्यस्तु मिथुनान्यनुरूपाणि च त्रिधा ।
मदीय मिथुन यत्तन्मानस रुचिराकृति ॥ ६ ॥

हिरण्यगर्भं पद्माक्ष सुन्दर कमलासनम् ।
प्रद्युम्नाशाविद विद्धि सभूत मयि मानसम् ॥ ७ ॥

घाता निषिद्धिर्विद्विष्यद्वा च पुरप स्मृत ।
श्री पद्मा कमला लक्ष्मीस्तत्र नारी प्रसीतिता ॥ ८ ॥

सत्कर्षणाशतो द्वन्द्व महामायासमुद्भवम् ।
त्रिनेत्र चारुसर्वज्ञ मानस तत्र य पुमान् ॥ ९ ॥

स रुद्र शम्भु स्थाणु कपर्दी च त्रिलोचन ।
तत्र त्रयीश्वरा भाषा विद्या चैवाक्षरा तथा ॥ १० ॥

कामधेनुश्च विज्ञेया सा स्त्री गौश्च^४ सरस्वती ।
अनिरुद्धाशसभूत महाविद्यासमुद्भवम् ॥ ११ ॥

मिथुन मानस यत्तत्पुरुषस्तत्र केशव ।
विष्णु कृष्णो हृषीकेशो वासुदेवो जनार्दन ॥ १२ ॥

उमा^५ गौरी सती चण्डा तत्र स्त्री सुभगा सती ।
ब्रह्माणस्तु त्रयी पत्नी सा बभूव ममाज्ञया ॥ १३ ॥

रुद्रस्य दयिता गौरी वासुदेवस्य चाम्बुजा ।
रजसस्तमसश्चैव सत्त्वस्य च विवर्तनम् ॥ १४ ॥

आद्य पर्व तदेवत्ते कथित मिथुनत्रयम् ।
मध्यम पर्न वक्ष्यामि गुण ना तदिदं शृणु ॥ १५ ॥

भाषया सह सभूय विरिञ्चोऽण्डमजीजनत् ।
मदाज्ञया^६ विरोदैवत्स गौर्या सह शम्भु ॥ १६ ॥

१. अल्ल शान्तानस्था । द्वितीयश्चोके उदितावस्था । तृतीयश्चोके त्रैगुण्यावस्था
महालक्ष्मीसमाख्या । चतुर्थे रज प्रधानावस्था महाश्री महालक्ष्म्यपरपर्याया । तम प्रधानतया
पूर्वाध्यायेत्ता महामाया । पञ्चमे पूर्वाध्यायेत्तसत्त्वप्रधाना महाविद्या । १५. आद्य परेति ।
रान्त्या लक्ष्म्या प्रद्युम्नाशात् मानसी सृष्टि — विरिञ्चि, श्रश्च । तामस्या महामाया या

^१ श्रीधराच ॥

^२ मदीयनाम A B D

^३ मदा A B C, D

^४ शुद्धा I

^५ उत्तमो A E

^६ ममाज्ञया B C G

^७ त्रिग्रहा I

^८ गौरी E I

अण्डमध्ये प्रधानं यत्कार्यमासीत्तु वेधसः ।
तदेतत्पालयामास पद्मया सह केशव ॥ १७ ॥
तदेतन्मध्यमं परं गुणानां परिकीर्तितम् ।
तृतीयं पर्वं यद्व्याप्तिं तदिदं वचनां शृणु ॥ १८ ॥
अण्डमध्ये प्रधानं हि यत्तत्सदसदात्मकम् ।
त्रैगुण्यं प्रकृतिर्व्योमं रजभायो योनिरक्षरम् ॥ १९ ॥
तदेतत्सलिलीकृत्य तत्त्वमव्यक्तसङ्गकम् ।
हृषीकेश स भगवान् पद्मया सह विद्यया ॥ २० ॥
अप्सु^१ सशयनं चक्रे निद्रायोगमुपागतः ।
या सा प्रोक्ता महाकाली सा निद्रा तामसी ह्यभूत् ॥
शयानस्य तदा पद्ममभ्रमाभ्यां पुरन्दरः ।
तत्कालमयमाप्यात पङ्कजं यदपङ्कजम् ॥ २२ ॥
^२जलाधिकरणं पद्ममाधारं पुष्करं तथा ॥
चक्रं च पुण्डरीकं चेत्येष नामानि तस्य तु ॥ २३ ॥

शक्र —

चिदचित्सत्त्वमाप्यात चेतनश्चित्प्रकीर्तितः ।
अचित् त्रैगुण्यमित्युक्तं कीदृक् कालोऽपरं स्मृतः ॥

श्री —

अचिदशोऽपरं कालश्चैगुण्यमपरं स्मृतम् ।
कालादिकं तु यत्पूर्वं पाद्गुण्ये त्रिकमीरितम् ॥ २५ ॥
तदेतत्कालरूपेण सृष्टौ सपरिवर्तते ।
स्वतश्चापरिणामीद^३ त्रैगुण्यं परिणामि तत् ॥ २६ ॥
कालकाल्यात्मक^४ द्वन्द्वमचिदेतत्प्रकीर्तितम् ।
सृजन्या विप्रधान् भावान्मम देव्या महाश्रियः ॥
कालोऽयं करणत्वेन वर्तते भगवन् सदा ।
तस्मात्कालभयात्पद्माद्विष्णुनाभिसमुद्भवात् ॥ २८ ॥
ब्रह्मा वेदमयो जज्ञे^५ स त्रय्या सह वीर्यवान् ।
हिरण्यगर्भं जज्ञे य^६ पूर्वं लक्ष्मीसमुद्भव ॥ २९ ॥
महाकालीसमुद्भवा या सा नारी त्रयी स्मृता ।
तदेतन्मिथुनं जज्ञे^७ विष्णोर्नाभिसरोरुहात्^८ ॥ ३० ॥
पद्मं^९ पद्मोद्भवद्वन्द्वं तदेतत् त्रितयं सह ।
महासामस आप्यातो विकारं^{१०} पूर्वैर्बुधैः ॥ ३१ ॥
प्राणो हिरण्यगर्भश्च बुद्धिश्चेति त्रिधा भिदा ।
पद्मपुष्पोसमालम्बान्महत्त्वं तस्य शयते ॥ ३२ ॥

सर्कर्याशात् मानसी सृष्टिः — रुद्रः, तयी च । सात्त्विक्या महाविद्याया अनिरुद्धाशात्
मानसी सृष्टिः — विष्णुः, गौरी च । ततः राजसस्य विरिञ्चे तामस्यां त्रय्यां, तामसस्य
रुद्रस्य सात्त्विक्या गोर्वा, मात्त्विक्यस्य विष्णो रानस्यां श्रिया चेति दापत्यपरिरूपनरूप-
मित्यर्थः । मध्यमं पर्वेति । धाता अण्डसृष्टिः । रद्रेण तद्भेदनम् । ततः पुनश्च धाता
अण्डमध्ये प्रधानसृष्टिः । विष्णुना तत्परिपालनरूपमित्यर्थः । १८. तृतीयं पर्वेति ।
विष्णोर्नाभिसरोरुहात् हिरण्यगर्भस्य त्रय्या सह प्रादुर्भावः । नाभिपद्मं तदुद्भूतं द्वन्द्वं
चेति त्रयं समुदितं महदिति वक्ष्यते । तस्मादहकारादिक्रमेण प्रपञ्चसृष्टिरूप-
मित्यर्थः । २८. त्रिकमिति । बलेश्वर्यवीर्यरूपमित्यर्थः । २७. कालः क्षणादिः ।
काल्य त्रिगुणं तद्विकारनात् च । ३१. पद्मोद्भवद्वन्द्वं हिरण्यगर्भस्यैव च । ३२. प्राणः

^१ अग्निः C

^२ वागः E I

^३ अपरिणामोऽयं E I

^४ कल्याणः A B

^५ त्रय्या सह स C

^६ अर्थः A

^७ चक्रं E I

^८ नाभिपद्मोऽयं A B

^९ धमादिकं चैव F G

^{१०} पूर्वजो I

गुण प्राणस्य तु स्पन्दो बुद्धेरध्यवसायता ।
धर्मादिकमधर्माय द्वयं पुंसो गुणो मतः ॥ ३३ ॥

धर्मो ज्ञानं च वैराग्यमैश्वर्यं चेति वर्णितः^२ ।
धर्मादिको गुणो यस्मादधर्मायाः प्रतीतिता ॥ ३४ ॥

महान्तमात्रिदान्येन प्रेरयामि स्वसृष्टये^३ ।
प्रेर्यमाणान्ततस्तस्मादहंकारश्च जज्ञिवान् ॥ ३५ ॥

पूर्वं यं शररं प्रोक्तो महामायासमुद्भवः ।
या पत्नी तस्य गौरी सा जज्ञेऽभिमतिरत्र तु ॥ ३६ ॥

आनिश्यामुमहंकारं सृष्टये प्रेरयाम्यहम् ।
स बभूव त्रिधा पूर्वं गुणव्यतिक्तरात्तदा ॥ ३७ ॥

तामसस्तत्र भूतादिस्तस्य सर्गमिदं शृणु ।
भूतादेः शब्दतन्मात्रं तन्मात्राच्छब्दसम्भवः ॥ ३८ ॥

मत्प्रेरिताच्छब्दमात्रात्स्पर्शमात्रं बभूव ह ।
स्पर्शस्तु स्पर्शतन्मात्रात्तन्मात्रात्प्रेरितान्मया ॥ ३९ ॥

तदासीद्वृषतन्मात्रं तस्माच्च प्रेरितान्मया ।
रूपमात्रिर्धर्मभूवात्र रसमात्रं ततः परम् ॥ ४० ॥

रसमात्रान्मया^४ क्षिप्तात्तस्माज्ज्ञे रसस्ततः ।
गन्धतन्मात्रमप्यासीत्तस्माच्च प्रेरितान्मया ॥ ४१ ॥

शुद्धो गन्धः समुद्भूत इतीयं भौतिकी भेदा ।
मात्राणि सूक्ष्मभूतानि स्थूलभूतानि चापरे ॥ ४२ ॥

अब्जादयः समाख्याता गुणाः शब्दादयस्तु ये ।
स्थूलभूतविसर्गास्ते नान्ये शब्दादयो गुणाः ॥ ४३ ॥

शान्तत्वं चैव घोरत्वं मूढत्वं चेति तत् त्रिधा ।
सत्त्वागुण्येपरूपाणि तानि सूक्ष्मेषु सन्ति न ॥

तेन तन्मात्रता तेषां सूक्ष्माणां परिकीर्तिता ।
सुरादुःखादिदायित्वात् स्थूलतन्मितरत्र तु ॥ ४५ ॥

स्थूलानामेव भूतानां त्रिधावस्था^६ प्रकीर्तिता^७ ।
सूक्ष्माश्च पितृजाश्चैनं प्रभूता इति भेदतः ॥ ४६ ॥

घटायाः^८ त्रिधा वाक्त्रा प्रभूता इति शङ्कते ।
शुद्ध्यशोणितसंभूता विशेषा पितृजा स्मृता ॥ ४७ ॥

सूक्ष्मास्तु पञ्चभूताः स्युः सूक्ष्मदेहव्यपाश्रयाः ।
सर्गो भूतादिजो ह्येव क्रमज्ञः परिकीर्तितः ॥ ४८ ॥

अहंकारस्य यावदौ रजः सत्त्वसमाश्रयौ ।
वैकारिक इति प्रोक्तः सात्त्विकोऽशक्तयोः परः^९ ॥

तैजसः कथितः सद्विस्तृतोऽष्टमिमा शृणु ।
वैकारिकादहंकारादासीच्छ्रोत्रादिधीन्द्रियम् ॥ ५० ॥

हिरण्यगर्भं बुद्धिरिति महतो भेदा । ३३. पुंस इति । हिरण्यगर्भस्येत्यर्थः ।

३४. यस्मादिति । धर्मादीनां विपर्यासा अधर्मः, अज्ञानम्, अवैराग्यम्, अनैश्वर्यं चेति

ज्ञेया इत्यर्थः । ३६. अहंकारस्येनाभिमतिरिति गुण आख्यान्तरं च । ३८. तामसाहंकारस्य

भूतादिरिति, सात्त्विकाहंकारस्य वैकारिक इति, राजसाहंकारस्य तैजस इति च नामान्तरं

योऽयम् । ४८. शब्दतन्मात्रं शब्दः स्पर्शतन्मात्रं च जातम् । स्पर्शतन्मात्रात् स्पर्श

रूपतन्मात्रं च जातम् । रूपतन्मात्रात् रूपं रसतन्मात्रं च जातम् । रसतन्मात्रात् रस

गन्धतन्मात्रं च जातम् । गन्धतन्मात्रात् गन्धो जात इत्यत्रत्या प्रक्रिया । साख्यास्तु—भूतादेरेव

सर्गो तन्मात्राणामुत्पत्तिः कर्तुः । औपनिषदप्रक्रिया तु—भूतादेः शब्दतन्मात्रम्, तस्मादा-

^१ गुणोत्तमः A B C

^४ यं पूर्वं E

^७ प्रकीर्तिता A F

^२ वर्णितम् E F

^५ क्षुब्धात् E I

^८ निर्या E I

^३ स्मृताया G

^६ अवस्था F

^९ अयस्तु योऽपरः E

कर्मैन्द्रियं च वागादि तैजसात्संप्रवर्तते ।
१ उभयस्मात्तत्तथासीद् बुद्धिर्मेन्द्रियं मनः ॥ ५१ ॥

श्रोत्रं त्वक् चैव चक्षुश्च जिह्वा घ्राणं च पञ्चमम् ।
बुद्धीन्द्रियाणि पञ्चाहुः शक्तिरेषा मदात्मिका ॥ ५२ ॥

घ्राक् च हस्तौ च पादौ च तथोपरथं च पायु च ।
कर्मैन्द्रियाणि पञ्चाहुः शक्तिरेषा मदात्मिका ॥ ५३ ॥

या सा विज्ञानशक्तिर्मे पारंपर्यमागता ।
बुद्धीन्द्रियाण्यधिष्ठाय विषयेषु प्रवर्तते ॥ ५४ ॥

क्रियाशक्तिश्च या सा मे पारंपर्यमागता ।
कर्मैन्द्रियाण्यधिष्ठाय कर्तव्येषु प्रवर्तते ॥ ५५ ॥

श्रोत्रस्य विषयः शब्दः श्रवणं च क्रिया मता ।
त्वचश्च विषयः स्पर्शः स्पर्शनं च क्रिया मता ॥ ५६ ॥

चक्षुषो विषयो रूपं दर्शनं च क्रिया मता ।
जिह्वाया विषयो रसो रसनं च क्रिया मता ॥ ५७ ॥

घ्राणस्य विषयो गन्ध आघ्राणं च क्रिया मता ।
दृष्टयो विषयेऽस्य श्रोत्रादेः श्रवणादयः ॥ ५८ ॥

२ आलोचनानि कथ्यन्ते धर्मिमात्रग्रहश्च सः ।
दिक् च विद्युत्तथा सूर्यः सोमो बसुमती तथा ॥

अधिदेवमिति प्रोक्तं क्रमाच्छ्रोत्रादिपञ्चके ।
३ अधिभूतमिति प्रोक्तः शब्दाद्यो विषयः क्रमान् ॥

श्रोत्रादिपञ्चकं त्वेतदध्यात्मं परिकीर्तितम् ।
४ श्रोत्रादेः सात्त्विकान्तरुष्टिर्वियदादिव्यपेक्षया ॥

तेन भौतिकमित्युक्तं क्रमाच्छ्रोत्रादिपञ्चकम् ।
वाचस्तु विषयः शब्दो वचनं च क्रिया मता ॥ ६२ ॥

५ हस्तेन्द्रियस्य चादेयमादानं च क्रिया मता ।
पादेन्द्रियस्य गन्तव्यं गमनं च क्रिया मता ॥ ६३ ॥

उपरस्य तदानन्त्यामानन्दश्च क्रिया मता ।
विमृश्यं विषयः पायोर्विसर्गश्च क्रिया मता ॥ ६४ ॥

हस्तादिकं चतुष्कं यत्तत्पञ्चविषयात्मकम् ।
अग्निरेन्द्रश्च विष्णुश्च ६ तथैवाद्यः प्रजापतिः ॥ ६५ ॥

मित्रश्चेति क्रमाज्ज्ञेया अधिदेवा विचक्षणैः ।
शब्दः पञ्चात्मकं चैव वागादेर्विषयो हि यः ॥ ६६ ॥

सोऽधिभूत इति प्रोक्तो वागाद्यध्यात्ममुच्यते ।
मनस्तु सहकार्यैर्मनुभयत्राणि पञ्चके ॥ ६७ ॥

७ ज्ञानेन्द्रियगणेश्वैतद्विकल्पं तनुते मनः ।
विकल्पो विविधा क्लृप्तिस्तथ प्रोक्तं विशेषणम् ॥

धर्मेण सह संवन्धो धर्मिणश्च स उच्यते ।
त्रिकल्पः पञ्चधा ज्ञेयो द्रव्यकर्मगुणादिभिः ॥ ६९ ॥

दण्डीति द्रव्यसंयोगाच्छुद्धो गुणसमन्वयान् ।
गच्छतीति क्रियायोगात्पुमान् सामान्यसंस्थितेः ८ ॥

राजः, तस्मात् स्पर्शतन्मात्रम्, तस्माद्वायुः, तस्मात् रुक्मन्मात्रम्, तस्मादग्निः, तस्मात् रस-
तन्मात्रम्, तस्मात् जलम्, तस्मात् गन्धतन्मात्रम्, तस्मात् पृथिवी जातेति । ५१. वैकारि-
कात् ज्ञानेन्द्रियाणां, तैजसात् कर्मैन्द्रियाणां चोत्पत्तिरिति भेदपरिकल्पनमत्र । औपनिषदास्तु—
सर्वेणमर्षान्द्रियाणां वैकारिकादुत्पत्तिमाचक्षते । तथा मनस उभयेन्द्रियत्वं मांस्यमनरीत्या ।
औपनिषदमते ॥ ज्ञानेन्द्रियचमेव । ५९. आलेचनं नाम शब्दादिपरिमाणं स्फुटप्रवृत्तमन्तरा
यस्तुमातप्रवृत्तम् । तदप्यस्फुटमेव । आहुश्च—“अग्निं ह्यालेचनं ज्ञानं प्रथमं निर्विकल्पकम् ।

१ A. B. D. F. G omit 9 lines from here.

२ C. omits this and the next line.

३ तथेयं टी. A. G.

४ श्रोत्रादिमन्त्रिणी G.

५ हस्तेन्द्रियगणे येन A. B.

६ आलेचनादि A. B. C. G.

७ F. G. omit this line.

८ सम्यक् E.

गुण प्राणस्य तु स्पन्दो बुद्धेरप्यवसायता ।
धर्मादिकमधर्माद्य द्वयं पुंसो ^१गुणो मतः ॥ ३३ ॥

धर्मो ज्ञानं च वैराग्यमैश्वर्यं चेति वर्णितं ^२ ।
धर्मादिको गुणो यस्मादधर्माद्या प्रकीर्तितः ॥ ३४ ॥

महान्तमाविशन्त्येन प्रेरयामि स्वसृष्टये ^३ ।
प्रेर्यमाणान्ततस्तस्मादहकारश्च जज्ञिवान् ॥ ३५ ॥

‘पूर्वं यं शब्दं प्रोक्तो महामायासमुद्भवः ।
या पत्नी तस्य गौरी सा जज्ञेऽभिमतिरत्र तु ॥ ३६ ॥

आनिद्रियामुमहकारं सृष्टये प्रेरयाम्यहम् ।
स बभूव त्रिधा पूर्वं शुण्व्यतिक्तरात्तदा ॥ ३७ ॥

तामसस्तत्र भूतादिस्तस्य सर्वमिदं शृणु ।
भूतादेः शब्दतन्मात्रं तन्मात्राच्छब्दसम्भवः ॥ ३८ ॥

मत्प्रेरिताच्छब्दतन्मात्रतत्परीक्षां बभूव ह ।
स्पर्शस्तु स्पर्शतन्मात्रात्तन्मात्रात्प्रेरितान्मया ॥ ३९ ॥

तदासीद्वृत्तमात्रं तस्माच्च प्रेरितान्मया ।
रूपमात्रिर्वैभूवाद्यं रसमात्रं तत् परम् ॥ ४० ॥

रसमात्रान्मया ^४क्षिप्तात्तस्माज्ज्ञे रसस्ततः ।
गन्धतन्मात्रमप्यासीत्तस्माच्च प्रेरितान्मया ॥ ४१ ॥

शुद्धो गन्धः समुद्भूत इतीयं भौतिकी मिदा ।
मात्राणि सूक्ष्मभूतानि स्थूलभूतानि चापरे ॥ ४२ ॥

शब्दादयः समारयाता गुणा शब्दादयस्तु ये ।
स्थूलभूतविसर्गास्ते नान्ये शब्दादयो गुणा ॥ ४३ ॥

शान्तत्वं चैव घोरत्वं मूढत्वं चेति तत् त्रिधा ।
सत्त्वाद्युन्मेषरूपाणि तानि सूक्ष्मेषु सन्ति न ॥

तेन तन्मात्रता तेषां सूक्ष्माणां परिकीर्तिता ।
सुरादुष्पादिदायित्वात् स्थूलत्रयमितरत्र तु ॥ ४५ ॥

स्थूलानामेव भूतानां त्रिधावस्था ^५ प्रकीर्तिता ^६ ।
सूक्ष्माश्च पितृजाश्चैत्र प्रभूता इति भेदतः ॥ ४६ ॥

घटानां ^७विविधा बाह्या प्रभूता इति शब्द्यते ।
शुद्ध्योषितसभूता विशेषा पितृजा स्मृता ॥ ४७ ॥

सूक्ष्मास्तु पञ्चभूताः स्युः सूक्ष्मदेहव्यपाश्रयाः ।
सर्गो भूतादिजो ह्येव ब्रह्मणः परिकीर्तितः ॥ ४८ ॥

अहकारस्य यावत्तौ रजःसत्त्वसमाश्रयौ ।
वैकारिक इति प्रोक्तः सात्त्विकोऽशस्तयोः परः ^८ ॥

तैजसः कथितः सद्भिस्तयोः सृष्टिमिमां शृणु ।
वैकारिकादहकारादासीच्छ्रोत्रादिधीन्द्रियम् ॥ ४९ ॥

हिरण्यगर्भं बुद्धिरिति महतो भेदाः । ३३. पुंस इति । हिरण्यगर्भस्येत्यर्थः ।

३४. यस्मादिति । धर्मादीनां विपर्यासा अधर्मः, अज्ञानम्, अवैराग्यम्, अनैश्वर्यं चेति ज्ञेया इत्यर्थः । ३६. अहकारस्यैवाभिमतिरिति गुण आख्यान्तरं च । ३८. तामसाहकारस्य भूतादिरिति, सात्त्विकाहकारस्य वैकारिक इति, राजसाहकारस्य तैजस इति च नामान्तरं बोध्यम् । ४८. शब्दतन्मात्रात् शब्दः स्पर्शतन्मात्रात् स्पर्शः रूपतन्मात्रात् रूपः रसतन्मात्रात् रसः गन्धतन्मात्रात् गन्धः जात इत्यत्रत्या प्रक्रिया । साख्यास्तु—भूतादेरेव सर्वा तन्मात्राणामुत्पत्तिरिति कदन्ति । औपनिषद्प्रक्रिया तु—भूतादेः शब्दतन्मात्रम्, तस्मादा-

^१ गुणात्मनः A B C

^४ यं पूर्वं E

^७ प्रकीर्तिता A F

^२ वर्णितम् E F

^५ शुण्व्यात् E I

^८ त्रिधा E I

^३ सृष्टिः A G

^६ अवस्था F

^९ अशस्तं योऽपरः E

कर्मैन्द्रिय च वागादि तेजसात्सप्रवर्तते ।
 १ उभयस्मात्तत्तद्वासीद् बुद्धिर्कर्मैन्द्रिय मन ॥ ५१ ॥
 श्रोत्र त्वक् चैव चक्षुश्च जिह्वा घ्राण च पञ्चमम् ।
 बुद्धीन्द्रियाणि पञ्चाहुः शक्तिरेषा मदात्मिका ॥ ५२ ॥
 वाक् च हस्तौ च पादौ च तथोपरथ च पायु च ।
 कर्मैन्द्रियाणि पञ्चाहुः शक्तिरेषा मदात्मिका ॥ ५३ ॥
 या सा ज्ञानशक्तिर्मे पारपर्यन्तमागता ।
 बुद्धीन्द्रियाण्यधिष्टाय निषयेषु प्रवर्तते ॥ ५४ ॥
 प्रियाशक्तिश्च या सा मे पारपर्यन्तमागता ।
 कर्मैन्द्रियाण्यधिष्टाय कर्तव्येषु प्रवर्तते ॥ ५५ ॥
 श्रोत्रस्य विषयः शब्द श्रवणं च प्रिया मता ।
 त्वक्चक्षुः निषयः स्पर्श स्पर्शनं च प्रिया मता ॥ ५६ ॥
 चक्षुषो विषयो रूप दर्शनं च प्रिया मता ।
 जिह्वाया विषयो रसो रसनं च प्रिया मता ॥ ५७ ॥
 घ्राणस्य विषयो गन्ध आघ्राणं च प्रिया मता ।
 दृष्टयो विषयेष्वस्य श्रोत्रादेः श्रवणादयः ॥ ५८ ॥
 "आलोचनानि कथ्यन्ते धर्मिमात्रग्रहश्च स ।
 दिक् च विद्युस्तथा सूर्यः सोमो यसुमती तथा ॥
 अधिदैवमिति प्रोक्तं क्रमान् श्रोत्रादिपञ्चके ।
 २ अधिभूतमिति प्रोक्तं शब्दाङ्गो विषयः क्रमात् ॥

श्रोत्रादिपञ्चकं त्वेतदध्यात्मं परिकीर्तितम् ।
 ३ श्रोत्रादेः सात्त्विकात्मृष्टिर्विद्यदादिव्यपेक्षया ॥
 तेन भौतिकमित्युक्तं क्रमान् श्रोत्रादिपञ्चकम् ।
 वाचस्तु विषयः शब्दो वचनं च प्रिया मता ॥ ६० ॥
 ४ हस्तेन्द्रियस्य चादेयमादानं च प्रिया मता ।
 पादेन्द्रियस्य गन्तव्यं गमनं च प्रिया मता ॥ ६३ ॥
 उपरथस्य तत्रानन्तमानन्दश्च प्रिया मता ।
 निम्नस्य निषयः पायोर्निर्गन्धश्च प्रिया मता ॥ ६४ ॥
 हस्तादिकं चतुष्कं यत्तत्पञ्चनिषयात्मकम् ।
 अग्निरिन्द्रश्च विष्णुश्च "तथैवायं" प्रजापतिः ॥ ६५ ॥
 मित्रश्चेति क्रमाद्धेया अधिदेया विचक्षणौ ।
 शब्दः पञ्चात्मकश्चैव वागादेर्निषयो हि यः ॥ ६६ ॥
 सोऽधिभूत इति प्रोक्तो वागाद्यध्यात्ममुच्यते ।
 मनस्तु सहकार्यैस्मिन् उभयत्रापि पञ्चके ॥ ६७ ॥
 "ज्ञानेन्द्रियगणैश्चैतद्विकल्पं तनुते मनः ।
 निक्लृप्तो निविधा क्लृप्तिस्तत्र प्रोक्तं निशेषणम् ॥
 धर्मेण सह सवधो धर्मिणाश्च स उच्यते ।
 निक्लृप्तः पञ्चधा ज्ञेयो द्रव्यकर्मगुणादिभिः ॥ ६९ ॥
 दण्डीति द्रव्यसयोगाच्छुद्धो गुणसमन्वयान् ।
 गच्छतीति त्रिषायोगात्पुमान् सामान्यसंख्यते ॥ ७० ॥

काग, तस्मात् स्पर्शन्मात्रम्, तस्माद्वायु, तस्मात् रूपन्मात्रम्, तस्मादग्नि, तस्मात् रस-
 तन्मात्रम्, तस्मात् जलम्, तस्मात् गन्धन्मात्रम्, तस्मात् पृथिवी जातेति । ५१. वैकारि-
 कात् ज्ञानेन्द्रियाणां, तस्मात् कर्मैन्द्रियाणां चोत्पत्तिरिति मेदपरिकल्पनमत्र । औपनिषदास्तु—
 सर्वेषामपिन्द्रियाणां वैकारिकादुत्पत्तिमाचक्षते । तथा मनस्य उभयेन्द्रियत्व सास्यमनरीत्या ।
 औपनिषदमते तु ज्ञानेन्द्रियत्वमेव । ५२. आलोचनं नाम दृष्ट्यादिधर्माणां स्फुटप्रवृत्तिमन्तरा
 यन्मातृप्रवृत्तिः । तदप्यस्फुटमेव । आहुश्च—“अग्निं बालेन ज्ञानं प्रथमं निर्विकल्पकम् ।

१ A B D F G omit 9 lines from here

२ C. omits this and the next line

३ तथैव ही A G

४ आग्निमिन्द्रिणी G

५ ज्ञानेन्द्रियस्य चैतत् A B

६ आलोचनादि A B C G

७ F G omit this line

८ गन्धन्त्व L.

^१टि.थ शब्दसमायोगादितीय पञ्चधा स्थिति ।
कमन्द्रियगणैश्चेतस्सत्त्व तनुते मन ॥ ७१ ॥

औदासीन्यन्युतिर्या सा सक्त्वोयोगनामिना ।
अहंरारेण चेतस्मिष्टभयत्र गणे स्थिति ॥ ७२ ॥

ज्ञानेन्द्रियगणे सोऽयमभिमानेन वर्तते ।
देगमालान्वयो ज्ञातुरभिमान प्रकीर्तित ॥ ७३ ॥

ममात्र पुरतो भातीत्येव जस्तु प्रतीयत ।
कमन्द्रियगणे स्वेप सरम्भेण प्रवर्तते ॥ ७४ ॥

सत्त्वपूर्णरूपस्तु^२ सरम्भ^३ परिकीर्तित ।
बुद्धिरध्यवसायेन ज्ञानेन्द्रियगणे स्थिता ॥ ७५ ॥

बुद्धिरध्यवसायार्थानवारणमुदीर्यते ।
अववारणमर्थाना निश्चय परिकीर्तित ॥ ७६ ॥

कमन्द्रियगणे बुद्धि प्रयत्नेन प्रवर्तते ।
त्रयोदशविध ज्ञेय^४ तदेतत्करण मुधै ॥ ७७ ॥

षाड्य दशविध ज्ञेय त्रिधात करण स्मृतम् ।
त्रयोविंशतिरेत तु^५ विफारा परिकीर्तित ॥ ७८ ॥

करणानि दश त्रीणि सूक्ष्मांशा स्थूलसमवा ।
एतत्सूक्ष्मशरीर तु विराज परिकीर्तितम् ॥ ७९ ॥

^६व्यष्टय सूक्ष्मदेहाश्च^७ प्रतिजीव व्यवस्थिता ॥
अपनग निप्रतन्ते जीवेभ्यस्त रयोनिया ॥ ८० ॥

अन्योन्यानुग्रहेणैते त्रयोविंशतिरुत्थिता^८ ।
महदाद्या विशेषान्ता ह्यण्डमुत्पादयन्ति ते ॥ ८१ ॥

तदण्डमभवद्वैम सहस्रांशुसमप्रभम्^९ ।
तस्मिन् प्रजापतिर्जज्ञे विराड् देवश्चतुर्मुनय ॥ ८२ ॥

विराजश्च मनुर्जज्ञे मनोस्त मानवा स्मृता ।
मरीचिप्रमुखास्तेभ्यो जगदेतच्चराचरम् ॥ ८३ ॥

प्रमारोऽय ममोगत्या लेशतस्ते प्रदर्शित ।
^{१०}स्वत शुद्धासि चिच्छक्ति सविद्वानाद्यविश्या ॥

दुर जन्मजराशुत्य तत्रस्था प्रतिपद्यते ।
शुद्धनिज्ञानसत्वाच्चतुर्दशकर्मसमन्वयात् ।
यदा धुनोत्यविद्या ता तदा^{११} सानन्दमश्नुत ॥ ८५ ॥

इति ^{१२}श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे ^{१३}प्राकृतसष्टिप्रकाशो नाम पञ्चमोऽध्याय

बालूकादिनिज्ञानमदृश मुक्त्वस्तुम् ॥” इति । ८०. अत्र पूर्वोक्त एव सष्टिक्रमो
मन्यादिसष्ट्या सह सकलव्योच्यते ।

इति पञ्चमोऽध्यायः

1 A B D F G omit four lines from here

2 मध्रम I

3 मृग्य I

4 सरम्भम् G

5 श्रीपाञ्चरात्रे I

6 तय E I

7 मयाश्च A B

8 स्वस्त्य F

9 A omits the title, ब्रह्मादिनागत्वात् E G I

10 रूप तु E

11 विराज I

12 ऊजिता A B D

13 सानन्त्य E

पष्ठोऽध्यायः

श्रीः^१—

पूर्णस्तिमितपाङ्गुण्यचिदानन्दमहोदधेः ।
अहंताहं हरेराद्या निस्तरङ्गार्णवावृत्तेः ॥ १ ॥
साहमेवविधा शुद्धा कचिदुच्छ्रितां गता ।
सिस्त्रालक्षणा देवी स्वतन्त्रा सच्चिदात्मिका ॥
पदकोशतां समापद्ये सत्ताहं वैष्णवी परा ।
शक्तिर्माया प्रसूतिश्च प्रकृतिस्त्रिगुणात्मिका ॥ ३ ॥
ब्रह्माण्डं जीवदेहश्चेत्येते पदकोशसंज्ञिताः ।
सिस्त्रा या परा विष्णोरहंतायाः समुद्रता ॥ ४ ॥
शक्तिः सा प्रथमः कोशः शुद्धमार्गप्रवर्तनी ।
कोशः कुलायपर्यायः शरीरापरनामयान् ॥ ५ ॥
शुद्धेऽस्मिन् प्रथमे कोशे प्रथमोन्मेषलक्षणे ।
अहंमानी परो ह्यासीद्देवः संकर्षणः प्रभुः ॥ ६ ॥
तिलकालकवत्तत्र विकारो मन्मथः स्थितः ।
तस्याहंता तु ५या देवी साहं ४सांर्षणी परा ॥
श्रीरित्येव^२ समारयाता विज्ञानबलशालिनी ।
यस्तस्या मे समुन्मेषः प्रद्युम्नः स तु कीर्त्यते ॥
संकर्षणस्य देवस्य शक्तिकोशमिमानिनः ।
५दुद्धित्वे वर्तते देवः प्रद्युम्नः पुरुषोत्तमः ॥ ९ ॥

मोक्तृभोग्यसमष्टिस्तु निलीना^३ तत्र तिष्ठति ।
मनोभूतस्य देवस्य तस्याहंता तु या स्मृता ॥१०॥
साहं सरस्वती नाम ५वीर्यश्रयविवर्तिनी ।
यो मे तस्याः समुन्मेषः सोऽनिरुद्धः प्रकीर्तितः ॥
तस्य संकर्षणस्याहमहंकारविधौ स्थिता ।
संकर्षणादयो देवास्तत्र एते पुरातनाः ॥ १२ ॥
जीवो बुद्धिरहंकार इति नाम्ना प्रकीर्तिताः ।
नैवेते प्राकृता देवाः किंतु शुद्धचिदात्मकाः ॥१३॥
आदिव्यूहस्य^४ देवस्य वासुदेवस्य दीव्यतः ।
तत्तत्कार्यकरत्वेन तत्तन्नाम्ना निरूपिताः ॥ १४ ॥
सर्वे ते पङ्गुणाः प्रोक्ताः सर्वे ते पुरुषोत्तमाः ।
पूर्णस्तिमितपाङ्गुण्यसदानन्दमहोदधेः ॥ १५ ॥
पण्णां युगपदुन्मेषो गुणानां^५ कार्यवन्तया ।
योऽभूत्स वासुदेवस्तु व्यूहः प्रथमरूपितः ॥
तस्य आन्तरहंता तु साहं शक्तिः प्रकीर्तिता ।
शक्तिकोशस्थिता देवाः^६सूयन्ते यत्र चिन्तिताः ॥
अनिरुद्धस्य याहंता रतिरित्येव संज्ञिता ।
सैव देवी महालक्ष्मीर्मायाकोशः स उच्यते ॥

३. शक्तिमायाप्रसूतिप्रकृतिब्रह्माण्डजैवदेहास्त्येव पद्म कोशेषु शक्तिकोशः शुद्धमार्ग-
प्रवर्तकः । तत्रैव संकर्षणादीनां त्रयाणामविर्भावः । ८. संकर्षणस्य महिषी श्रीः । प्रद्युम्नस्य
सरस्वती । अनिरुद्धस्य रतिः । वासुदेवस्य शान्तिः । १८. मायाकोशंगारम्याशुदृष्टिः ।

^१ श्रीकाच B.

^२ जीवदेहाश्च B.

^३ देवी या E. I.

^४ चंरंजी B.

^५ एवं B.

^६ बुद्धित्वा A. B.

^७ निलीनं B.

^८ श्रीरंजीयं A. I.

^९ व्यूहस्य F.

^{१०} उन्मेषात् पाङ्गुण्यं B.

^{११} त्रयस्ते E. I.

महालक्ष्म्या य उन्मेषो मायाया गुणसङ्घित ।
महानालीमहाविद्याद्वय सपरिकीर्त्यते ॥ १९ ॥

महालक्ष्मीमहामायामहाविद्यामयो महान् ।
प्रसूतिर्नाम कोशो मे तृतीय परिपठ्यते ॥ २० ॥

त्रीण्यत्र मिथुनान्यासन् यानि पूर्वोदितानि ते ।
प्रधान सलिलीकृत्य यन्तेत पुरूपोत्तम ॥ २१ ॥

सा प्रोक्ता प्रकृतियैर्निर्गुणसाम्यस्वरूपिणी ।
निरिञ्चोऽजनयगद्वै पूर्वमण्ड स्वरूपमणि ॥ २२ ॥

तदेके प्रकृतिं प्राहुस्तत्त्वशास्त्रनिशारदा ।
महद्वाद्यै प्रथिव्यन्तैरण्ड यन्निर्मित सह ॥ २३ ॥

तद्ब्रह्माण्डमिति^१ प्रोक्त यत्र ब्रह्मा विराडभूत् ।
अह्नप्रत्यह्नयुक्त यन्ऽन्तरीर^२ जीविनामिह ॥ २४ ॥

एषा कोशविधा पष्ठो क्रमशस्तनुता गता ।
अचरोद्वा पठेत मे पूर्णाया परिकीर्तिता ॥ २५ ॥

आद्ये कोशे स्वय देवस्त्रिवैवाहृतया स्थित ।
पञ्चत्वयेषु कोशेषु जीना नानाविधा स्थिता ॥

शुभाशुभविभागोत्था भजन्ते विनिष्ठा दशाम् ।
दिव्यास्तिस्रस्त्रयस्त्रासा^३ मिथुनानि च यानि तु ॥

महालक्ष्म्या राक्षसत्वं प्रपञ्चसृष्टिनिदानत्वं च पूर्वमुक्तम् । २०. प्रसूतिकोश राजस्या
महालक्ष्म्या, तामस्या महामायाया, सात्त्विक्या महाविद्यायाश्च समवायरूप । २१ त्रीणि
मिथुनानि पञ्चमाध्याये सप्तमादिभि सप्तभि श्लोकैर्निर्णीतानि । प्रधानमेव प्रकृतिकोश
इत्युच्यते । एतासा मायाप्रसूतिप्रकृतीना तमोऽव्यक्तप्रकृतिनामभिरूपनिपत्य व्यवहार ।
३०. अधिकारेति । “यावदधिकारमगस्थितिराधिकारिकाणाम्” इति वादरायणसूत्रम् ।
३१. प्रमाता जीन । अन्त ररण मनोपुढग्रहकाररूपेण त्रिनिष्पम् । बहि करण जानेन्द्रिय-

अण्डमध्येऽवताराश्च तासा तेषा च ये स्मृता ।
स्वातन्त्र्यनिर्मितास्त्वैते^४ नैव कर्मवशानुगा ॥ २८ ॥

अप्राकृताश्च ते देहा उभयेषा प्रकीर्तिता ।
अन्ये पञ्चसु कोशेषु देवाद्या स्थावरान्तिमा ॥

नानास्थानजुषो जीवा कर्मभि ससरन्ति ये ।
अधिकारक्षय नीत्वा शुभपाकवशादिमे ॥ ३० ॥

सप्राप्य ज्ञानभूयस्त्वं योगमपितक्मया ।
आरोहन्ति शनै कोशानारूढा न पतन्ति ते ॥ ३१ ॥

सत्यलोकाव्यभृत्येते या भूमिमधिरोहिता ।
पुनस्ते न निवर्तन्त विघ्नन्त्यूर्ध्वं त्रजन्ति वा ॥ ३२ ॥

शक्र^५—

क्षीरोदसभवे देवि पद्मनाभकुटुम्बिनि ।
जीव को नाम तद् ब्रूहि नमस्ते पद्मसभवे ॥ ३३ ॥

श्री—

पूर्णाहता द्वेराद्या साह सबन्धरी परा ।
तस्या स्मृताश्चतस्रो मे दशास्त्रिदशगुण ॥ ३४ ॥

प्रमातेति त्रिधा त्वेका तदन्त करण परा ।
बहि करणमन्या च चतुर्थी भावभूमिका ॥ ३५ ॥

प्रमाता चेतन प्रोक्तो मत्सक्रोच स उच्यते ।
अह हि देशकालाद्यैरपरिच्छेदमीयुषी ॥ ३६ ॥

^१ ब्रह्माण्डमिदं E

^४ निर्मितास्ते ते E ।

^५ त E

^२ जीवतामिदं E

^६ अधिकार E

^७ सत्या E

^३ त्रयस्त्रासा E ।

^६ शक्र उवाच F

स्यात्तन्त्र्यादेव संकोचं भजाम्यजहती स्वताम् ।
प्रथमस्तत्र संकोचः प्रमातेति प्रकीर्त्यते ॥ ३७ ॥

एतत्पुत्रा मया वृद्धि नमस्ते 'सिन्धुसंभवे ।

श्रीः—

^१रथूलसूक्ष्मविभेदेन भूतानि दश खानि च ॥ ४२ ॥

चिदात्मनि यथा विश्वं मयि लीनमवस्थितम् ।
प्रमातरि तथैवैतद्वर्णोदरदौलवत् ॥ ३८ ॥

एकरूप्यं द्विरूपत्वं त्रिरूपत्वं चतुर्भिदाम् ।
^१सप्तपञ्चकरूपत्वं प्रमाता यत्प्रपद्यते ॥ ३९ ॥

प्रकाशेनात्मनो^२ हेको ग्राह्यग्राह्यतावशात् ।
द्वैरूप्यं तत्त्रिरूपत्वं ज्ञानाकारक्रियात्मना ॥ ४० ॥

सप्तपञ्चकरूपत्वं तत्तत्तत्त्वस्थितौ स्थितम् ।

ज्ञानकर्मविभेदेन शीघ्रान्त करणानि च ।

प्रकृतिश्च प्रसूतिश्च माया सत्त्वं रजस्तमः ॥ ४३ ॥

कालश्च नियतिः शक्तिः पुरुषः फलं नमः ।

भगवानिति तत्त्वानि सात्त्विकाः समवीक्ष्ये ॥ ४४ ॥

शक्रः—

मया श्रुतानि तत्त्वानि त्वद्वक्त्रमसीद्वत् ।

व्याचक्ष्वैतानि मे देवि नमस्ते सरसीक्ष्ये ॥ ४५ ॥

शक्रः—

^३कानि तत्त्वानि पद्माक्षि कति कीदृग्विधानि च ॥

इति 'श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे' पट्टकोशप्रकरणे नमः
षष्ठोऽध्यायः

कर्मेन्द्रियरूपेण दशविधम् । भावभूमिका प्रमेयप्रपञ्चजातम् । ३९. चन्द्रः २९, ३०
दाद्यवस्थाः ।

इति षष्ठोऽध्यायः

^१ पट्टसप्तपञ्च A. B. C.

^२ पञ्च B

^३ श्रीपाञ्चरात्र A. E.; श्रीपाञ्चरात्रे I. ^४ I. omits the text

^२ आत्मना E.

^३ श्रीपाञ्चरात्र B

सप्तमोऽध्यायः

श्री १—

व्याचक्षेऽह १ तत शत्र क्रमशस्तत्त्वपद्धतिम् ।
शुद्धाशुद्धमिश्रेण तत्त्वपद्धतिरुच्यते ॥ १ ॥

३ निरन्मोदाम्बराभासो निष्पन्नेदधिसनिभ ।
स्वच्छस्वच्छन्दचैतन्यसदानन्दमहोदधि ॥ २ ॥

आनारदेशकालादिपरिच्छेदविजित ४ ।
भगवानिति निहोय परमात्मा सनातन ॥ ३ ॥

तस्याहता परा तादृग्भगवत्ता सनातनी ।
नारायणी परा सूक्ष्मा निर्बिकल्पा निरञ्जना ॥ ४ ॥

ज्ञानशक्तिबलैर्धर्यवीर्यतेजोमहोदधि ।
पण्णा युगपदुन्मेषो गुणानां प्रथमो हि य ॥ ५ ॥

भवज्ञानात्मकत्वेन द्विधा स व्यपदिश्यते ।
भवस्तु वासुदेवोऽत्र भावोऽस्मिन् वासुदेवता ॥

शान्तिर्नाम्ना समाख्याता साह देवी सनातनी ।
सर्वर्षणादयो व्यूहा साहता प्राह निरूपिता ॥

त्रयश्च चातुरात्म्य तश्चत्वारोऽस्मी सुरेश्वर ।
एतावद्भगवद्वाच्य ५ नित्यत्वं तत्त्वमुत्तमम् ॥ ८ ॥

नभस्तु परम व्योम परमावाशशब्दितम् ।
यत्र ६ देवो मया सार्धं विभज्यात्मानमात्मना ॥ ९ ॥

नीलते रमया विष्णु परमात्मा सनातन ।
पाङ्गुगुण्यस्य समुन्मेष स देश परमाम्बरम् ॥

पुरुषो भोकृकृदस्थ सर्वज्ञ सर्वतोमुख ।
अशत प्रसरन्त्यस्मात्सर्वे जीवा सनातना ॥

७ प्रलये त्वपियन्त्येन कर्मात्मानो नर परम् ।
इय मातृदशा सा मे ८ या ते पूर्वं मयोदिता ॥

महालक्ष्मी समाख्याता शक्तितत्त्व मनीषिणि ।
नियतिस्तु महाविद्या काल काली प्रकीर्तिता ॥

सत्त्वं रजस्तमश्चेति गुणत्रयमुदाहृतम् ।
सुखरूप स्मृत सत्त्वं स्वच्छ ज्ञानकर ९ लघु ॥ १४ ॥

दुःखरूप रजो ज्ञेय चल रक्त प्रवर्तकम् ।
१० मोहरूप तमो ज्ञेय गुरु कृष्ण नियामकम् ॥ १५ ॥

माया चैन प्रसूतिश्च प्रकृतिश्चेति ११ वासव ।
पुरस्ताद्व्याप्तं तुभ्य तदेतत्प्रकृतित्रिकम् ॥ १६ ॥

२. पूर्वाध्यायानि पञ्चविंशत् तत्त्वानि व्युत्क्रमेण निरूप्यन्ते । तत्राद्यान्त्र भगवत्तत्त्व-

निरूपणम् । भगवत्तत्त्वं च शान्तावस्थ परमासुदेव, उदितावस्था व्यूहा, तेषामपृथक्सिद्धा देवी
चेति । ८ नित्यत्वं, तत्त्वान्तरेभ्यो निष्क्रान्तम्, अतिशयितमित्यर्थ । तदेवाह—तत्त्वमुत्तम-
मिति । १०. परव्योम् पाङ्गुगुण्यसमुन्मेषपरूपत्वकथनेनाजडत्वमभिप्रेतम् जडत्वपक्षोऽप्यस्ति

१ श्रीधराच B

४ विशरणनिर्गति A B C F

७ प्रत्य त्वमि यान्त्यन A प्रलोऽपि विद्यन्त्येन E F I

९ गुर B

२ तु ते E I

६ तत्त्वत D E I

१० E omits three lines from here

३ निर्निर्वा E I

६ देशे B F

९ पूर्वमेव B F

११ प्रकृतिक्षेप B

^१भूतानि दशसंख्यानि तथा खानि त्रयोदश ।
त्रयोविंशतिरप्येते सुस्पष्टं व्याकृता पुरा^२ ॥ १७ ॥

तदयं मम संकोचः प्रमाता शुद्धचिन्मयः ।
स्थान्तःस्फुरिततत्त्वौघः स्थितो दर्पणवत्सदा ॥१८॥

चातूरूप्यं तु यत्तस्य तदिहैकमनाः शृणु ।
आद्यं शून्यमयो माता मूर्छादीं परिकीर्तितः ॥

^३ततः प्राणमयो माता सुपुमौ परिकीर्तितः ।
प्राणा एव प्रतायन्ते सुपुमौ पुरुषस्य तु ॥ २० ॥

मूर्छात्रिषोपपातादौ प्राणोऽपि चिनिवर्तते ।
केवलं स्वात्मसत्तैव^४ ततः शून्यस्तदा पुमान् ॥२१॥

तृतीयोऽष्टपुरीमात्रः स्वप्ने माता प्रकीर्तितः ।
प्राणा भूतानि कर्माणि करणानि त्रयो गुणाः ॥

प्राग्वासना अविद्या च लिङ्गं पुर्यष्टकं स्मृतम् ।
स्वप्नेऽन्तःकरणैवैवैरं हि परिवर्तते ॥ २२ ॥

चेष्टमानः स्वदेहेन देही जाग्रदशां गतः ।
चातूरूप्यमिदं^५ भुसंस्मृत्यमपि मे शृणु ॥ २४ ॥

ज्ञानक्रियास्वरूपाणां संकोचस्त्रिविधस्तु यः^६ ।
तस्य तद्वि त्रिरूपत्वं तस्य व्याख्यामिमां शृणु ॥

मायया ज्ञानसंकोचः^७ आनेश्वर्याक्रियाव्ययः ।
अज्ञक्तेरगुता रूपे त्रिधैव व्यपदिश्यते ॥ २६ ॥

अणुः किञ्चित्करश्चैव किञ्चिदज्ञायामित्युत^८ ।
द्वैरूप्यमैकरूप्यं च पूर्वमेव निरूपितम् ॥ २७ ॥

एवं^९ भातृदशा मेऽद्य सविशेषा प्रकीर्तिता ।
आन्तःकरणिकीं चैव दशां शक्राद्य मे शृणु ॥

स्वच्छन्दा संविदेवाहं स्वतश्चेतनतां गता ।
हित्वा चेतनतां तां चाप्यवरूढा ततः^{१०} प्रमातु ॥

चैत्यसंश्लेषे चित्तमन्तःकरणमीरितम् ।
मनोबुद्धिरहंकार इत्येतत् त्रितयं च^{११} तत् ॥ ३० ॥

^{१२}निरूप्योऽध्यवसायश्चाप्यभिमानश्च धृतयः ।
मनो निरूप्यत्यर्थमहंकारोऽभिमान्यते ॥ ३१ ॥

अध्यवस्यति बुद्धिश्च चेतनाधिष्ठिता सदा ।
बुद्धिरध्यात्ममित्युक्ता निर्णयोऽप्यधिभूतकम्^{१३} ॥

परेषाम् । ११. भोस्तृदृष्टयो जीवममष्टिरूपः पुरुषो हिरण्यगर्भः । १८. एवं षष्ठाध्याये ४२,
४३, ४४ तमैः श्लोकैः प्रस्तुतानि षष्ठात्रिंशत् तत्त्वानि निरूप्य, तत्रैव ३५ तमे श्लोके प्रस्तुता
आत्मनश्चतस्रो दशा निरूपयति—तदयमित्यारभ्य यागदध्यायपरिममाप्ति । २२. अष्टपुरी-
मात्रः । मात्राब्जः प्रमाणार्थकः; केवलार्थकौ वा । बाह्यचेष्टारहित इत्यर्थः । अष्टपुर्यश्चानन्तर-
श्लोके वक्ष्यन्ते । २३. लिङ्गं सूक्ष्मशरीरम् । २६. क्रियाव्ययः अर्माप्तिनक्रियाशरणामामर्थ्यम् ।
आनेश्वर्यामित्यत्र अनीधरम्य भार इत्यर्थे प्यजि उभयपदबुद्धिः । म्यरूपसंश्लेषेनाणुरूप
इत्युक्त्या जीवस्य स्वानादिकं निरूपयामि ॥ मन्त्रयम्, तस्याणुरूप्यस्यैवमनस्प्रमाण-
मिद्वत् । तस्मादत्र निद्रियाणुरूप्यशरणेनममर्षशक्त्याममर्षत्रयादिपरं वेदित्रयम् । तदे-
वासात्करित्वेन निद्रियते । २८. पूर्वाध्याये अन्तःकरणदशा द्वितीया निर्दिष्टा । मात्र निद्रि-

^१ A. B. C. I. omit this line

^४ तत्रैव G

^७ तत्रैव I

^{१०} दशा E. I.

^{१३} अधिभूतकम् A. B.

^२ व्याकृतं मना B

^५ पुमा B

^८ उच्यते B. D.

^{११} तु B. I.

^३ B. omits this line.

^६ त्रिषः स्मृता, B

^९ भातृदशमेव गतिरेवः मर्षादिभिः A. B.

^{१२} निरूप्यो व्यरूपदः A. I.

बुद्धिदर्पणसलीन क्षेत्रज्ञाधिदैवतम् ।
अहङ्कृतिस्तथाध्यात्ममभिमानोऽधिभूतकम् ॥ ३३ ॥

अधिदैवमथो रुद्रो मनोऽध्यात्म प्रकीर्तितम् ।
विकल्पोऽप्याधिभूतस्तु चन्द्रमा अधिदैवतम् ॥ ३४ ॥

प्राणसरम्भसस्त्वा गुणा एषा क्रियाविधौ ।
प्राण प्रयत्न इत्युक्त सरम्भो गर्ग उच्यते ॥ ३५ ॥

फलस्यान्यस्वरूपश्च गर्ग सरम्भ उच्यते ।
औदासीन्यच्युति श्रेष्ठ सफल्यो मानसो बुधे ॥

व्याख्यातेय द्वितीया मे ह्यन्त करणिनी दशा ।
प्रच्यवन्ती ततो रूपादान्त करणिकादहम् ॥ ३७ ॥

स्यान्ता क्रमशः प्राप्ता वहिष्करणसंज्ञिता^३ ।
करणानि तु बाह्यानि व्याख्यातानि मया पुरा ॥

ज्ञानेन्द्रियप्रवृत्तौ तु मनआदि प्रवर्तते ।
चतुरालोभ्यत्यर्थं विस्मयति^४ तन्मन ॥ ३९ ॥

आलोभनविकल्पस्थमहकारोऽभिमन्यते ।
अध्यस्य सतो बुद्धि क्षेत्रज्ञाय प्रच्यति ॥ ४० ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे प्रमातृकरणप्रकाशो नाम
सप्तमोऽध्यायः

यते । ३०. चेत्यम्, चितो भाव, चेतन्यमित्यर्थः । ३१. विकल्प, निविन कल्प,
अनिर्णयात्मक ज्ञानम् । अभिमन्यते, स्वनीयत्वेन बुध्यते । ३२. अयस्यसि, निश्चिनोति ।
४०. अयस्य, अयसमाय, अध्यसाय इत्येत्यर्थः । ४१. पराचीना, पश्चाद्भावा ।
४३. मेयेति । इदमेव भावमूष्मिकति पूर्वं निदिष्टम् । ४६. चेत्यम्, मेयम् ।

इति सप्तमोऽध्यायः

^१ F omits this line

^३ संज्ञिता E

^६ तद् E

^७ A B C D F I omit the title. पुद्गलमिथतत्त्वनिष्पन्न G

^२ E I omit this line, पल्लवत्वस्वरूपश्च सरम्भो गर्ग उच्यते B

^४ कर्मण E I

^५ मयेयास्मि A B D I

^६ आलोचन I

^७ पञ्चरात्र A पाञ्चरात्रे I, पञ्चरात्रे सारे B E F

अष्टमोऽध्यायः

शक्र —

नमस्ते सिन्धुसभृते नमस्ते पद्मसभवे ।
नम सरोरुहवासि नारायणकुटुम्बिनि ॥ १ ॥
अवतारास्तु ये प्रोक्तास्त्वदीया कोशपञ्चके ।
१ तान्मे विस्तरत पद्मे प्रच्छते वक्तुमर्हसि ॥ २ ॥
किमर्था किंप्रकारास्ते क्रियन्त निस्वरूपका ।
तत्त्व कथय मे देवि सर्वज्ञा ह्यसि शश्वती ॥ ३ ॥

श्री —

अतरङ्गमनिर्देश्यमप्रकम्प्यमनूपमम्^१ ।
२ अप्रभारमसंभेद्यमविप्रत्यमनाकुलम्^३ ॥ ४ ॥
एक नारायण ब्रह्म शून्य शुद्ध निरामयम् ।
५ यदिदं दृश्यते किञ्चिच्छ्रूयते वानुमीयते ॥ ५ ॥
प्रमाणत्रयसंशोध्य^४ भावाभावस्वलक्षणम् ।
चराचरमणु स्थूल चैतनाचेतन जगत् ॥ ६ ॥
तदिदं सकल ब्रह्म नारायणमनुत्तरम्^५ ।
६ अविद्याविधुरानन्दस्वच्छन्दच्छन्दचिद्वनम् ॥ ७ ॥

भगद्भावात्मक दिव्यमध्वन पारमुत्तमम् ।
शक्तिमच्छक्तिभावेन तद् द्विधा व्यपतिष्ठते ॥ ८ ॥
शक्तिमत्तत् पर ब्रह्म नारायणमह भगत् ।
शक्तिर्नारायणी साहमहता भावरूपिणी ॥ ९ ॥
स प्रवेशो न तस्यास्ति येन भूत मया विना ।
स प्रवेशो न मे बद्धिद्विना तत्रैनं भूयते ॥ १० ॥
एकधा च द्विधा चैव तैस्तैस्तत्त्वान्विपारगै ।
व्यपदिश्यावहे शास्त्रैस्तावावा सर्वकारणम् ॥ ११ ॥
भावोत्तरा कचित्मुष्टि कचित्सा भगदुत्तरा ।
भवद्भावोत्तरा कापि विद्वास्तत्र न मुह्यते ॥ १२ ॥
एक एवावतीर्णो हि देवानां कार्ययत्तया ।
नारायणो यदा साह तत्र तद्भावाभाविनी ॥ १३ ॥
एकैव चावतीर्णहं यदा देवहितेप्सया ।
अहताया मयि व्यक्तं स देवोऽहंपदार्थवान् ॥
अवतीर्णो यदा तुल्य देवकार्यचिकीर्यया ।
अन्योन्ययो स्थितावावा भवद्भावात्मनौ^{१०} द्वयोः ॥

७. प्रथम शक्तिशेखरो भगवत पररूपस्य चतुर्थहाना च सगद् इति सुनिदितमिति
कृत्वा तमुपेक्ष्य मायादिपञ्चमोशविषय प्रश्न क्रियतेऽत्र—कोशपञ्चक इति । ४. मयद्भा-
गवत पररूपस्य शक्तिकोशावस्थितिमाह—अतरङ्गमित्यादि । अत्र पष्ठाध्यायसदृशस्येनोक्त-
मनुसंधेयम् । ५. नारायण इत्याख्यात नारायणम् । ६. प्रमाणत्रय प्रत्यक्षानुमानजन्दा ।
९. अहम्, अहंप्रतीतिविषय । १०. विना तत्, तत् ब्रह्म नित्यर्थः । १७. माया-

^१ तन्मे A

^२ अरूपम् E I

^३ अप्रभार C

^४ अनिप्रभारनाकुलम् II

^५ B omits 8 lines from here

^६ सभवे A C I

^७ अहं मयत् A F, अनुत्तमम् E I

^८ F omits 4 lines from here

^९ तत् B

^{१०} द्वयोः A B C D

इत्थ व्यग्रस्थिते तत्त्वे ह्यवतारगतिं शृणु ।
अनिरुद्धो विमुदयो देवदेव सनातन ॥ १६ ॥

महाविद्यासमुद्भूतस्तदाहमपि वासव ।
मत्त एव महालक्ष्म्या अभूव कमलारयया ॥ १७ ॥

तानिमौ दम्पती दिव्यौ पितरौ जगता मतौ ।
पद्मनाभावतारे तु तावेतौ द्वावयोनिजौ ॥ १८ ॥

नारायणावतारो य शक्तीशो नाम नामत ।
प्रकारा बहवस्तस्य सर्वत्राहमनुजता ॥ १९ ॥

एकया द्विचतुर्धा च पोदा चैव तथाष्टया ।
पुनर्द्वादशधा चैव तत्र नामानि मे शृणु ॥

श्रीर्नाम द्विभुजस्याहमङ्कस्था घरवर्णिनी ।
तस्यैवोभयतोरूपे श्रीश्च पुष्टिश्च वासव ॥ २१ ॥

चतुर्द्वादश तु तस्यैव श्री कीर्तिश्च जया तथा ।
मायेति कृत्वा रूपाणि मुञ्चेऽह तेन विष्णुना ॥

तस्यैव कोणपट्टस्था पोदाह शृणु नाम च ।
शुद्धिर्निरञ्जना नित्या ज्ञानशक्तिश्च वासव ॥ २३ ॥

तथापराजिता चैन पट्टो तु प्रकृति परा ।
तस्यैव चाष्टधा विष्णु साह रूपैर्यत्रस्थिता ॥ २४ ॥

लक्ष्मी सरस्वती सर्वनामना प्रीतिवर्धनी ।
यशस्वरी शान्तिदा च तुष्टिदा पुष्टिरष्टमी ॥ २५ ॥

‘कोणद्विपट्टे तस्यैव स्थिता द्वादशधाम्यहम्’ ।
श्रीश्च कामेश्वरी कान्ति त्रियाशक्तिर्निभूतय ॥

इच्छा प्रीती रतिश्चैव माया धीर्महिमेति च ।
एव चतुर्भुजस्यापि पोदाह त्रयश स्थिता ॥ २७ ॥

तस्यैव पट्टभुजस्याहमष्टवाहोश्च वासव ।
द्विपट्टवाहोस्तथा साह द्विसप्तभुजस्य च ॥ २८ ॥

तथा पोदाहस्तस्य भुजद्विनवकस्य च ।
त्रिभुज्य बहुधात्मानमियद्भेदा व्यवस्थिता ॥ २९ ॥

अवतारो हि यो विष्णो सिन्धुशायीति सज्जित ।
स्थिताह परितस्तस्य चतुर्धा रूपमेयुषी ॥ ३० ॥

लक्ष्मीर्निद्रा तथा प्रीतिर्निद्रा चेति विभेदिनी ।
अवतारो हि यो विष्णो श्रीपतिर्नाम नामत ॥

श्रीरित्येवावतार्यया तत्र तस्याह वामत स्थिता ।
अवतारो हि यो विष्णोर्नामत पारिजातजित् ॥

तदसत्स्थानरा तस्य वामोत्सङ्गे हरे स्थिता ।
अवतारो हि यो विष्णोर्नाम्ना मीनधर शुभ ॥

अनुभ्रमामि त तत्र साह नौरूपधारिणी ।
त्रैवित्रमोदयो विष्णोरवतार पर स्मृत ॥ ३४ ॥

आहादजननी राक्षा तस्यादात्मभवाम्यहम् ।
अनन्तशयनो नाम योऽवतारो हरेरहम् ॥ ३५ ॥

कोशावतारमाह—मत्त एव महालक्ष्म्या इति । अत्र पष्ठाध्यायाष्टदशश्लोकेचमनुसंधेयम् ।

१८. प्रवृत्तिकोशावतारमाह—पद्मनाभास्तार इत्यादिना । महालक्ष्मीमहाविद्यामहामायायानामव-
तारोऽत्र पष्ठाध्याये त्रिश्लोके पूर्वमुक्त ३०. प्रवृत्तिकोशावतारमाह—सिन्धुशाय्येति । अत्र

१ अमरदेव A B G

४ दिभुज साह A, दिभुजस्याह D

६ कोणपट्ट तु B कोणपट्ट ॥ तस्यैव पट्टभुजस्याहमष्टया F

८ शान्ति A, कीर्ति F

९ शक्तीश A

२ च चतुर्धा B E I

६ मुञ्चेऽह E

९ तस्य E

१२ तदनुभ्रमस्य A G

३ चेति E

७ ह्यहम् B

१० पट्टभुजस्यैव B E

१३ अनुभ्रममात्मन A B D

स्थिता चतुर्दिश तस्य चातुरात्म्यमुपेयुषी ।
 लक्ष्मीम्विन्ता तथा निद्रा पुष्टिश्रेत्याख्यया युता ॥
 इत्येपु सह सिद्धाहमवतीर्णाण्डमध्यत ।
 १ अवतारा पृथग्भूता यदा ब्रह्माण्डमध्यत ॥
 अनुत्ता तथैवाहमवतीर्णा प्रथक् पृथक् ।
 अवतारो हि यो नाम बराहो वेदविश्रुत ॥ ३८ ॥
 तदाहमपि भूर्नाम पृथग्भूता भजाम्यहम् ।
 अवतारो हि यो नाम धर्मो विष्णु पुरातन ॥
 तदाह भार्गवी नाम ख्यातिज्ञा श्री प्रकीर्तिता ।
 अवतारो हि यो नाम दत्तात्रेयोऽत्रिनन्दन ॥ ४० ॥
 तदा हि तस्य भोगाय २ सरसोऽह समुत्थिता ३ ।
 अवतारो हि यो नाम वामनो वैष्णव शुभ ॥
 पद्मादह समुत्पन्ना तदा पद्मेति विश्रुता ।
 अवतारो यदा विष्णोर्भार्गवो रामसंज्ञित ॥ ४२ ॥
 तदाह धरणी नाम शक्तिरासमयोनिज्ञा ।
 अवतारो हि यो नाम रामो दाशरथि शुभ ॥

जाता जनक्यज्ञेऽह क्षेत्राद्वलमुत्पक्षतात् ।
 नाम्ना सीतेति विख्याता दशाननविनाशनी ॥ ४१ ॥
 अवतारो हि यो विष्णोश्चतुर्धा सभविष्यति ।
 मधुरायामह व्यक्ति चतुर्धैष्यामि वै तथा ॥ ४५ ॥
 रेवती रुक्मिणी चैव रतिर्नाम्ना तथा ह्युषा ।
 अवतारान्तर यत्तु मोहन बुद्धसंज्ञकम् ॥ ४६ ॥
 ताराह तत्र नाम्ना वै ४ धारा चैव प्रकीर्तिता ।
 ध्रुवादयोऽवतारा ये केचल वैष्णवा स्मृता ॥
 तत्तच्छरीरभूताह तेषा भोग्या व्यवस्थिता ।
 यत्तु ५ मोहन रूप श्रूयतेऽमृतधारकम् ॥ ४८ ॥
 भवद्भावौ तदा तत्र रूपे तुल्योपलक्षितौ ।
 देवै पुरुषरूपेण स्त्रीरूपेण तथेतरे ॥ ४९ ॥
 सह सिद्ध ६ पृथक्सिद्धमित्येतज्जन्म मेऽद्भुतम् ।
 कीर्तित तव देवेश केचल जन्म मे शृणु ॥ ५० ॥

इति १ श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे २ लक्ष्म्यवतारप्रकाशे
 नामाष्टमोऽध्याय

पञ्चमाध्यायैकविंशोक्तोक्तमनुसवेयम् । ३३ ब्रह्माण्डकेशावतारमाह—नाम्ना मीनधर
 इत्यादि । ४७ जीनदेहकेशान्तरमाह—ध्रुवादय इति ।

इत्यष्टमोऽध्यायः

१ A B C D F omit six lines from here

२ सर स्थिता B

३ मयीत्येतज्जन्म मे मन्दद्भुतम् A G

४ धरा B E, दारा G

७ श्रीपाञ्चरात्र A श्रीपाञ्चरात्रे E I

२ सरसाह F

३ तन्माह D E, त मोहिनी F

४ E I omit the title

नवमोऽध्यायः

श्री १—

अहं नारायणी देवी नारायणमनुजता ।
ज्ञानानन्दन्यात्मानं ज्ञानानन्दन्यामयी ॥ १ ॥

^२तस्या मे न विनाभास्तेन वा तस्य वा मया ।

^३प्रभुं शन्यते काले कस्मिंश्चिदेश एव वा ॥

तत्तत्कार्यनशाच्चैवान्यभूताद्भुतरूपम् ।

आत्मयोगयलात्तौ स्वं सहेव च विनैव च ॥

ब्रह्मादिर्वत्तान् यादृक्पोयोगजलात्कृत ।

दैत्यादिभ्यो ^४जगद्ध्वसकरेभ्यो वरमुत्तमम् ॥

तादृश तादृश रूपमास्यायात्र सनातनौ ।

तत्तत्प्रीतिचिकीर्षायै चरावो देवकार्यत ॥ ५ ॥

मायया भावमाच्छाद्य परमार्थं स्वतेजसा ।

अहमेवात्रतीर्णा हि तत्तद्भुसिजिवास्या ॥ ६ ॥

आवौ देवी महालक्ष्मी स्मृताह परमेश्वरी ।

अभूय च पुनर्द्वेषा कृष्णा प्राक्षीति रूपत ॥ ७ ॥

गुणत्रयविभागेन रूपमेतत्परमम ।

महालक्ष्मीरहं शत्रु पुनः स्वायमुबेऽन्तरे ॥ ८ ॥

हिताय सर्वलोभानां ^६जाता महिषमर्दनी ।

मर्दया शक्तिदेशा ये तत्तद्देवदारीणा ॥ ९ ॥

सभूय ते ममाभूवन् रूप परमशोभनम् ।

आयुधानि च देवानां यानि यानि सुरेश्वर ॥

तच्छक्त्यस्तदाकारा आयुधानि ममाभवन् ।

अभिप्लुता सुरैः साह महिष जलप्री क्षणात् ॥

महिषान्तकरीसूक्तं सर्वसिद्धिप्रदं तदा ^७ ।

‘देव्या यया’दिकं ऋष्टं सेनैर्द्वयै ^८सहर्षिभिः ॥

^९उत्पत्तिं युद्धविजान्तिं ^{१०}स्तोत्रं चेति सुरेश्वर ।

कथयन्ति सुविस्तीर्णं ब्राह्मणा वेदपारगा ॥ १३ ॥

^{११}एवप्रभावा देवीं तां स्तुवन् ध्यायन्नमन्प्रपि ।

लभते च फलं शश्वदाविपत्यमनश्चरम् ॥ १४ ॥

योगनिद्रा हरेरुक्ता या सा देवी दुरत्यया ।

^{१२}महाकालीतनुं विद्धि तां मां देवीं सनातनीम् ॥

मधुकैटभनाशे हि मोहितौ तौ ^{१३} तथा तदा ।

जग्राते वरदाभेन देवदेवेन विष्णुना ॥ १६ ॥

विश्वेश्वर्यादिकं सूक्तं दृष्टं तद् ब्रह्मणा सदा ^{१४} ।

स्तुतये योगनिद्राया मम देव्या पुरंदर ॥ १७ ॥

एषा सा वैष्णवी माया महाकाली दुरत्यया ।

स्तुत्या वशीकृता कुर्याद्विश्वे स्तोतुश्चराचरम् ॥ १८ ॥

१२. इदं च सूक्तं मार्कण्डेयपुराणे देवीमाहात्म्ये चतुर्थाध्याये पठितं
दृष्टव्यम् । १७. इदं चोपाख्यानं मार्कण्डेयपुराणे देवीमाहात्म्ये प्रथमाध्याये पठितम् ।

^१ श्रीरथाच B

^४ तु I

^७ तथा A B I

^{१०} विजान्ति E I

^{१३} च A B D

^२ तस्य A B D

^५ बगानां जगद्ध्वसितिनिपासया A F

^८ महर्षिभिः B

^{११} A B C D omit this line

^{१४} पुणः G

^३ कर्तुं हि E F

^६ देवानां A B D F G

^९ उत्पत्तिं E I

^{१२} महाकाल्यास्तनुं B C E I

अस्या देव्या समुत्पत्तिश्चरित स्तोत्रमित्यपि ।
 हिताय सर्वभूतानां ^१धार्यन्ते ब्रह्मवादिभिः ॥१९॥
^२तामसे त्वन्तरे शक्र महाविद्या ^३हि या परा ।
 गौरीदेहात्समुद्भूता कौशिकीति ^४तदा ह्यहम् ॥२०॥
 यथाय दुष्टदैत्यानां तथा ^५सुम्भनिमुम्भयो ।
 रक्षणाय च लोकानां देवानामुपकारिणी ॥ २१ ॥
 मदीया शक्तयो यास्ता देवश्रेष्ठरीरगा ।
 तास्तास्तद्रूपधारिण्य ^६साहाय्यं विदधुर्हमे ॥२२॥
 तामिनिहृत्य दैत्येन्द्रान् हन्तव्या ये तथा तथा ।
 सह्यात्मनि ता सर्वा मदीया त्रिषुषोऽखिला ॥
 अहं निजगुपी पश्चात्तयो सुम्भनिमुम्भयो ।
^७‘देवि प्रपतातिहरे प्रसीदे’त्यादिकं तथा ॥ २४ ॥
 नारायणीस्तुतिर्नाम सूक्तं परमशोभनम् ।
 स्तुतयो मे ^८‘तदा दृष्टा देवैर्यद्विपुरोगमे ॥ २५ ॥
 एषा संपूजिता भक्त्या सर्वहृत्वं प्रयच्छति ।
 कौशिकी सर्वदेवेश ^९यद्वृक्षामप्रदा ह्यहम् ॥ २६ ॥
 उत्पत्तिर्यद्विब्रान्ति स्तुतिश्चेति पुरातनैः ।
^{१०}पठ्यते त्रितय विप्रैर्वन्देदाङ्गपारगे ॥ २७ ॥
 धैर्यस्त्वन्तरे धैतौ ^{११}पुनः सुम्भनिमुम्भकौ ।
 उत्पत्येते वरो मत्तौ देवोपद्रवकारिणौ ॥ २८ ॥
 नन्दगोपकुले जाता यशोदागर्भसम्भवा ।
 तावह नाशयिष्यामि सुनन्दा ^{१२}विध्यवासिनी ॥

पुनश्चाप्यतिरौद्रेण रूपेण पृथिवीतले ।
 अतीर्य हनिष्यामि वैप्रचित्तान् महासुरान् ॥३०॥
^{१३}भक्षयन्त्याऽहं तानुग्रान् वैप्रचित्तान् महासुरान् ।
 रक्षा दन्ता भविष्यन्ति दाडिमीकुरुमोपमा ॥३१॥
 ततो मा देवता सर्वे मर्त्यलोके च मानवा ।
 स्तुवन्तो व्याहरिष्यन्ति सतत ^{१४}रक्तदन्तिकाम् ॥
 तस्मिन्नेजान्तरे शक्र चत्वारिंशत्तमे युगे ।
 सर्वतः शतवर्षिण्यामनागृष्टयामनम्भसि ॥ ३३ ॥
 मुनिमि सस्पृता भूमौ सभविष्याम्ययोजिजा ।
 ततः शतेन नेत्राणां निरीक्षिष्याम्यहं मुनीन् ^{१५}॥३४॥
 कीर्तयिष्यन्ति मा शक्र शताक्षीमिति मानवा ।
 तदाहमखिल लोकमात्मदेहसमुद्भव ^{१६}॥ ३५ ॥
 भरिष्यामि शुभे शकैराविष्टैः प्राणधारकैः ^{१७}।
 शक्रभरीति मा देवास्तदा स्तोप्यन्ति वासव ॥३६॥
 तत्रैव च हनिष्यामि दुर्गमारय महासुरम् ।
 दुर्गादेवीति विख्याति ततो यास्याम्यहं भुवि ॥३७॥
 शक्रभरी स्तुतुं ध्यायन् ^{१८}शक्र सपूजयतनम् ।
^{१९}भक्षयिष्यामि शूने शीघ्रमन्नपानोद्भवा रतिम् ॥३८॥
 चतुर्युगे च पञ्चाशत्तमे मुनिमिरर्थिता ।
 सुन्दर चातिभीम च रूपं कृत्वा हिमाचले ॥३९॥
 रम्भासि भक्षयिष्यामि मुनीनां प्राणहारणान् ।
 ततो मा मुनयः सव स्तोप्यन्त्यानन्नमूर्त्य ॥४०॥

२८. नारायणीस्तुति मार्कण्डेयपुराणे देवीमाहात्म्ये एकदशाध्याये पठिता । २८-४३.

सुनन्दा-रक्तदन्तिना-शतानी-शक्रा-री-दुर्गा-भीमा-अभरीणामुपाख्यानानि मार्कण्डेयपुराणे देवी-
 माहात्म्ये एकादशाध्याये द्रष्टव्यानि ।

^१ ध्यायन्ते D E

^४ तदाप्यहम् C.

^७ सदा E

^{१०} वेद्यन्तनारगे E.

^{१३} D omits this line, भक्षयन्त्याऽहं तानुग्रान् F

^{१६} पारसे D

^२ तापसे A B C

^५ तदा A B C

^८ देवेश A B G

^{११} शक्र B

^{१४} रत्न A C

^{१७} तु सध्याया B

^३ भिषा B I

^६ सगय A D

^९ पाठ्यते F

^{१२} मुन्या E.

^{१५} निरीक्षिष्यामि दन्तुर्नन् E.

^{१८} अगता A B C

‘भीमे देवि प्रसीदे’ति भीमामभयदायिनीम् ।
 युगे पष्ठितमे कश्चिदरूपो नाम दानव ॥ ४१ ॥
 मनुजाना मुनीना च महानाथा करिष्यति ।
 तत्राह ^१भ्रामर रूप कृत्वासरयेयपत्पदा ॥ ४२ ॥
 त्रैलोक्यस्य हितार्थाय वधिष्यामि महासुरम् ।
 भ्रामरीति च मा लोकस्तथा स्तोष्यन्ति ^२सर्वदा ॥
 इत्थं यदा यदा नाथा दानवोत्था भविष्यति ।
 तदा तदावतीर्याह हनिष्यामि महासुराच्च ॥ ४४ ॥
 अमी ते लेशत शक्र दक्षिणा परमाद्भुता ।
 अवतारा निरातङ्गा मदीया केचलाङ्गया ॥ ४५ ॥
 एतेषा परमा प्रोक्ता कूटस्था सा महीयसी ।
 महालक्ष्मीर्महाभागा प्रकृति परमेश्वरी ॥ ४६ ॥
 अमुष्या स्तुतये ऋष्ट ब्रह्माद्यै सकलै सुरै ।
 ‘नमो देव्या’दिक सूक्त सूर्यकामप्रद ^३वरम् ॥ ४७ ॥
 इमा देवी स्तुवन्निज्य स्तोत्रेणानेन मामिह ।
 ‘हेशानतीत्य सकलानैश्वर्यं महदश्नुते ॥ ४८ ॥
 अमुष्या सानताराया महालक्ष्म्या भवानघ ।
 जन्मानि चरितै साधै स्तोत्रैर्बभूववादिभि ^४ ॥
 कथितानि पुरा शक्र वसिष्ठेन महात्मना ।
 स्वारोचिपेऽन्तरे राशे सुरथाय महात्मने ॥ ५० ॥

इति ^{१४}श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे ^{१५}केचलावतारप्रकाशो नाम
 नवमोऽध्यायः ।

४७, इदं च मार्कण्डेयपुराणे देवीमाहात्म्ये पञ्चमाध्याये पठितम् । ५०, इदं चोपाख्यानं
 मार्कण्डेयपुराणे देव माहात्म्ये प्रथमाध्याये दृश्यते ।

इति नवमोऽध्यायः

समाधये च ^६वैश्याय प्रणतायावसीदते ।
 भक्तिश्चद्रावता नित्य वसिष्ठेन कृतेति मे ॥ ५१ ॥
 हृदि स्थिता सदा सेय जन्मकर्मावलिस्तुति ।
 एता द्विजमुपाञ्जल्युत्था ह्यपीयानो नर सदा ॥
^७विधूय निखिला माया सम्यग्ज्ञान समश्नुते ।
^८सर्वा सपदमाप्नोति धुनोति सकलापद ॥ ५३ ॥
 मम प्रभावात् सौभाग्य कीर्तिं चैव समश्नुते ।
^९केचला अपि यद्येते मदीया विष्णुना विना ॥
 न मेऽस्ति सभवं सोऽयमहभूत स्थितोऽन तु ।
 अन्योन्येनाविनाभावादन्योन्येन समन्वयात् ॥
^{१०}मध्यय देवदेवेशस्तत्राह च सनातनी ।
 इत्येते लेशत शक्र दक्षिणा सप्रकारका ॥ ५६ ॥
 अवतारा मदीयास्ते सभूता कोशपञ्चके ।
 शुद्धे कोशे समुद्भूता भवद्वावात्मका परे ^{११} ॥
 तत्राप्येषा स्थितिह्या विष्णोर्मम सह स्थिति ।
 एवप्रकारा ^{१२}मा ज्ञात्वा प्रत्यक्षा सर्वसमताम् ॥
 उपायैर्विधिवै शश्वदुपास्य ^{१३}बहुधात्मिकाम् ।
 हेशकर्मसियातीतो मद्भावं प्रतिपद्यते ॥ ५९ ॥

^१ भ्रामर E. F

^२ कारिभि E.

^३ पत्रग कथयन्त्येत A B C

^४ प्रकार E F

^५ भ्रामरद्विनामवर्णनं नाम A G, I om is the title

^६ संख्या A

^७ वैयास B

^८ मध्येन कति देव E

^९ निधि B

^{१०} वरम् II

^{११} C om is this line

^{१२} श्रृंगार A

^{१३} श्रृंगार A, पाञ्चरात्र B श्रीपाञ्चरात्रे I

^{१४} B F omit this line

^{१५} सप्त E I

^{१६} श्रृंगारमका मने A B C

दशमोऽध्यायः

शक्र —

क्षीरोदमथनायासफलरूपे मधुद्विष ।
नमश्चन्द्रसहोदयं नमस्तेऽमृतयोनये ॥ १ ॥
भावोत्तरा प्रकारास्ते श्रुतास्त्वद्वक्त्रपङ्कजात् ।
इदानीं श्रोतुमिच्छामि प्रशरान् भगवदुत्तरान् ॥ २ ॥
घेष्ण्या अवतारास्ते किंरूपाः कति धाम्युजे ।
एतत्पृष्ट्वा मया ब्रूहि नमस्ते पङ्कजासने ॥ ३ ॥

श्री —

^१हन्ते ते शक्र वक्ष्यामि प्रकारान् भगवदुत्तरान् ।
घेष्ण्या अवतारास्ते यावन्तो यद्विधाश्च ते ॥ ४ ॥
पाङ्गुण्यममल ब्रह्म निर्दोषमजर ध्रुवम् ।
सर्वशक्ति निरातङ्क निरालम्बनभावनम् ॥ ५ ॥
तदुन्मिपति वै पूर्वं शक्तिमच्छक्तिभावात् ।
नारायण परो देव सत्थित शक्तिमत्तया ॥ ६ ॥
स्थिरा शक्तिरह तस्य सर्वकार्यकारी विभो ।
तावावा जगतोऽर्थाय बहुधा प्रक्रियारहे ॥ ७ ॥
यथाहमास्थिता भेदैस्तथा ते कथित पुरा ।
विकारानविनारस्य विष्णोः शृणु मयोदितान् ॥
अप्रकृताननौपम्यानचिन्त्यमहिमोज्ज्वलान् ।
स्या शक्ति मानविष्टाय प्रवृत्ति परमाद्भुताम् ॥ ९ ॥
त्रैलोक्येण जगन्नाथ समुदेति जगद्धिते ।
आग्ने पररूपेण व्यूहरूपेण चाप्यथ ॥ १० ॥

तथा विभवरूपेण नानाभावमुपेयुषा ।
व्यापको भगवान् देवो भक्तानुमहकाम्यया ॥ ११ ॥
अनौपम्यमनिर्दृश्य ^३वपुः स भजते परम् ।
विश्वोप्यायनक^४ कान्त्या पूर्णेन्द्रियतनुत्यया ॥ १२ ॥
वरदाभयहस्त च द्विभुज पद्मलोचनम् ।
रेखामयेन चक्रेण शङ्खेन च करद्वये ॥ १३ ॥
अङ्कित निर्निवारद्विस्थित परमशोभनम् ।
अन्यूनानतिरिक्तैः स्वैर्गुणैः पद्मिरलकृतम् ॥ १४ ॥
सम समविभक्ताङ्ग सर्वावयवसुन्दरम् ।
पूर्णमाभरणैः शुभ्रैः सुधाकण्ठोलसकुलैः ॥ १५ ॥
रश्मिभूतैरमूर्तैः स्वैरनुतामैरिद्विच्युतम् ।
एका मूर्तिरिय दिव्या परास्या घेष्णवी परा ॥
योगसिद्धा भजन्त्येना ङ्गि तुर्यपदाश्रिताम्^५ ।
अथ व्यूहरूपं ते द्वितीय वर्णयाम्यहम् ॥ १७ ॥
व्यूहात्मानं चतुर्धा स्व देव प्रागादिभेदतः^६ ।
वासुदेवादिभेदेन^७ सौपुमाध्यनि तिष्ठति ॥ १८ ॥
^८सत्स्थानमादिभूतैः सर्वेषां तु सप्त स्मृतम् ।
पङ्गुण्यं प्रथमं रूपं द्वन्द्वैर्ज्ञानादिसम्भवे^९ ॥ १९ ॥
इतराणि स्वरूपाणि कथितानि मया पुरा^{१०} ।
बह्वक्त्रदुग्धहृद्यममानन्दास्पन्दलक्षणम्^{१०} ॥ २० ॥
बीज सर्वप्रियाणा तद्विकल्पाणा तदास्पदम् ।
सौपुमं चातुरात्म्यं तत्प्रथमं विद्धि वासव ॥ २१ ॥

^१ कथिता वपुः E

^२ अहं ते B C.

^३ पुन A B G I

^४ कर E. I

^५ अयान् E F

^६ भेदिन A

^७ मुपुत्यपनि II, मुपुत्तमनि E.

^८ मृत्पादिरस्य मूर्तिर्वा A B C

^९ पुन E.

^{१०} आनन्दस्पन्दलक्षणम् II F

अथ स्वाप्ने पदेऽप्येव विभज्यात्मानमात्मना ।
 देव प्रागादिभेदेन वासुदेवादिरूपत ॥ २२ ॥
 समासव्यासभेदेन गुणानां पुरुषोत्तम ।
 सितरक्तसुवर्णाभ्रसदृशै परमाद्भुतै ॥ २३ ॥
 आदिभूतिसमै^१ रूपैश्चतुर्धा^२ व्यवतिष्ठते ।
 वैवल्यभोगफलद भगवीजक्षयनरम् ॥ २४ ॥
 चातुरात्म्यं द्वितीयं तत् सुधासदोहसु दरम् ।
 अथ जाम्रतपदे देव सितरक्तादिभेदतः ॥ २५ ॥
 चतुर्भुजैरुदाराङ्गै शङ्खचक्रादिचिह्नितै ।
 नानाध्वजविचित्राङ्गै वासुदेवादिसञ्ज्ञितै ॥ २६ ॥
 व्यूहै^३ स्व प्रविभज्यास्ते विभुनां स्वलील्या ।
 तत्राय भगवद्रूप हिमकु-देन्दुकातिमत् ॥ २७ ॥
 चतुर्भुज सौम्यवक्त्रं पुण्डरीकनिभेक्षणम् ।
 पीतकौशेयवसनं सुपर्णध्वजभूषितम् ॥ २८ ॥
 मुरयदक्षिणहस्तेन भीतानामभयप्रदम् ।
 तथाविधेन धामेन दधानं शङ्खमुत्तमम् ॥ २९ ॥
 अपरेण दधानं च दक्षिणेन सुदर्शनम् ।
 धामेन च गदा गुर्वी^४ निपण्णा घसुधातले ॥ ३० ॥
 सचित्तयेत् पुरो भागे वासुदेवमितीदृशम् ।
 सि दूरशिखराकारं सौम्यवक्त्रं चतुर्भुजम् ॥ ३१ ॥
 अतसीपुष्पसफाश्रयसनं ताललाञ्छितम्^५ ।
 मुरयेन पाणियुग्मेन तुल्यमाद्यस्य वै विभो ॥ ३२ ॥
 सीरं तच्चरहस्तेऽस्य मुखं ॥ ६ ॥
 दक्षिणे चिन्तयेद्भागे सङ्कर्षणमितीदृशम् ॥ ३३ ॥

इति^{१२} श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे परव्यूहप्रकाशो नाम
 दशमोऽध्यायः

प्रागृज्जिशासमुदितरचोतनिचयप्रभम् ।
 रक्तकौशेयवसनं मकरध्वजशोभितम् ॥ ३४ ॥
 सौम्यवक्त्रं चतुर्गुहं तृतीयं परमेश्वरम् ।
 मुरयहस्तद्वयं चास्य प्राग्वत्तुल्यं महामते ॥ ३५ ॥
 वामेऽपरसिन्धुं शङ्खं च दक्षिणे वाणपञ्चकम् ।
 अपरे चित्तयेद्भागे प्रशन्नमिति कीर्तितम् ॥ ३६ ॥
 अञ्जनान्निप्रतीकाशं^७ सुपीताम्बरवेष्टितम् ।
 चतुर्भुजं विशालाक्षं मृगलाञ्छनभूषितम् ॥ ३७ ॥
 आदिवत् पाणियुगलमाद्यमस्य^८ विचिन्तयेत् ।
 दक्षिणादिप्रमेणाथ द्वाभ्यां वै खड्गखेटकौ ॥ ३८ ॥
 दधानमनिरुद्धं^९ सौम्यभागे विचिन्तयेत् ।
 वनमालाधरा सवः श्रीवत्सकृतलक्षणा^{१०} ॥ ३९ ॥
 शोभिता कौस्तुभेनैव रत्नराजेन वक्षसि ।
 जाम्रतपदे स्थितं देवं चातुरात्म्यमनुत्तमम् ॥ ४० ॥
 स्थित्युत्पत्तिप्रलयकृतसर्वोपकरणान्वितम् ।
 दिव्यं तच्चिन्तयेद्यस्य^{११} विश्वं तिष्ठति शासने ॥ ४१ ॥
 त्रिविधं चातुरात्म्यं तु सुपुण्यादिपञ्चकिके ।
 सुव्यक्तं तत्पदे तुर्यं गुणलक्ष्यं परं स्थितम् ॥ ४२ ॥
 ज्ञानक्रियादिभिर्निष्णोल्लेखाननुसिद्धतः ।
 व्यूहसङ्गमिदं रूपं द्वितीयं कथितं मया ॥ ४३ ॥
 तृतीयं विभवाद्यं तु^{१२} विश्वमन्दिरमध्यगम् ।
 नानाकारक्रियाकर्तृ रूपं विष्णोर्निशामय ॥ ४४ ॥

^१ समा B

^४ स्वयं विभज्य E I

^७ गुर्मागम्बर B E I

^{१०} चिन्तयत्तस्य A II

^२ ह्यव A B C F

^५ लाञ्छनम् F

^८ आद्यं तस्य F

^{११} त F

^३ भेदिते G

^६ गदा E

^९ लाञ्छना E

^{१२} श्रीपाञ्चरात्र A श्रीपाञ्चरात्रे B E

एकादशोऽध्यायः

श्रीः^१—

निर्दोषो^२ निरघिष्टेयो निरवयः सनातनः ।
विष्णुर्नारायणः^३ श्रीमान् परमात्मा सनातनः ॥
पाङ्गुण्यविग्रहो^४ नित्यं परं ब्रह्माक्षरं परम् ।
तस्य मां परमां शक्तिं नित्यं तद्धर्मधर्मिणीम् ॥ २ ॥
सर्वभाषानुगां विद्धि निर्दोषामनपायिनीम् ।
मर्वकार्यकरी साहं विष्णोरव्ययरूपिणः ॥ ३ ॥
शुद्धाशुद्धमयैर्भाधैर्वितत्यात्मानमात्मना ।
परव्यूहादिसंभेदै व्यूहयन्तो हरेः सदा ॥ ४ ॥
शुद्धपाङ्गुण्यमादाय कल्पयन्ती तथा तथा ।
तेन नानाविधं रूपं व्यूहाद्युचितमञ्जसा ॥ ५ ॥
उन्मेषयामि देवस्य प्रकाशं भवदुत्तरम् ।
ध्यापारस्तस्य देवस्य माहमरिम न संशयः ॥ ६ ॥
मया कृतं हि यन् कर्म तेन तन् कृतमुच्यते ।
अहं हि तस्य देवस्य स्मृता^७ व्याप्रियमाणता ॥ ७ ॥

इति^८ शक्र परं रूपं व्यूहरूपं च दर्शितम् ।
रुतीयं विभवारूपं तु रूपमद्य निशामय ॥ ८ ॥
तुर्यादिजाग्रदन्तं यत् प्रोक्तं पदचतुष्टयम् ।
वासुदेवादिना व्याप्तमनिरुद्धान्तिमेन तु ॥ ९ ॥
तत्र तत्र पदे चैव चातुरात्म्यं तथा तथा ।
अव्यक्तव्यक्तरूपैः स्वरुदितं ते यथोदितम् ॥ १० ॥
व्यूहाद् व्यूहसमुत्पत्तौ पदाद्यावत्पदान्तरम् ।
अन्तरं सकलं देशं संपूरयति तेजसा ॥ ११ ॥
पूजितस्तेजसां राशिरव्यक्तो मूर्तिवर्जितः ।
विशाखयूप इत्युक्तस्तत्तज्ज्ञानादिवृंहितः ॥ १२ ॥
तस्मिन्तस्मिन् पदे तस्मान्मूर्तिशाखाचतुष्टयम् ।
वासुदेवादिकं शक्र प्रादुर्भवति ये क्रमात् ॥ १३ ॥
एवं रघुप्रपदाज्ञापित्यदव्यूहविभाषने ।
स्वप्रात्यदाज्ञापदन्ते तेजमः पूजयते महान् ॥ १४ ॥

२. ब्रह्माक्षरशब्दयोः प्रकृतिर्जयैरपि प्रयोगात् तद्व्याख्याय परमिति विशेषणम् ।

१२. विशाखयूपो नामाप्राकृते दिव्यलंके आज्ञाप्तो ज्योतिर्मयः क्षमाकारो भगवद्रूपविशेषः ।
तत्रार्थभागमारभ्य ऊर्ध्वभागपर्यन्तं चत्वारि पर्वाणि क्रमेण निरुद्धप्रद्युम्नसंकर्षणवासुदेवादिष्टिगानि
स्पष्टरस्पर्शकिञ्चिन्मृष्टास्पष्टग्राह्यचकारादिलक्ष्मणि । प्रतिपदे प्रागादिक्रमेण चतुर्व्यंसे पार्श्वेषु
क्रमेण वासुदेवादयो व्यूहा आजन्ते । एवं विभागश्च योगिनां ध्यानालम्बनार्थं भगवन्तैर

^१ भगवान् B.

^२ निरघिष्टो यो E. I.

^३ श्रीः E. I.

^४ नित्यः E.

^५ तेनानि विविधं E.

^६ व्यूहाद्यपि E.

^७ स्मृता A. I.

^८ इत्यु A. I.

^९ आनन्दं G.

^{१०} पुरिः G.

विशाखयूपो भगवान् स देवस्तेजसा निधि ।
तुर्यये रत्नप्रपत्यते ^१चातुरात्म्यात्रिणे हि यत् ॥

तत्तदर्थस्य सन्ने पाङ्गुण्य सुव्यवस्थितम् ।
तदादायामिल निव्य ^२शुद्धसवितुर सरम् ॥

विभज्जात्मनात्मन वासुदेवादिरूपतः ^३ ।
^४पुनर्विभवनेलाया विना मूर्तिचतुष्टयम् ॥ १७ ॥

विशाखयूप एवैव विभवान् भावयत्युत ।
ते देवा विभवात्मान पद्मनाभादयो मता ॥

पद्मनाभो धुरोऽन्त शक्तीशो मधुसूदन ।
विद्याधिदेव कपिलो निश्चरूपो निहगम् ॥ १९ ॥

^५क्रोडात्मा बडवायव ^६यमौ व गीश्वरस्तथा ।
एनार्णवान्तशायी च तथैव कमठाकृति ॥ २० ॥

नराहो नगसिंहाश्चाप्यमृतहरणस्तथा ।
श्रीपतिदिव्यदेहोऽथ कान्तात्मा मृतधारक ॥ २१ ॥

राहुजित् कालनेमिन् पारिजातहरस्तथा ।
लोमनायस्तु शान्तात्मा दत्तात्रेयो महाप्रभु ॥ २२ ॥

न्यग्रोधशायी भगरानेरुष्टद्वतनुस्तथा ।
देवो वामनदेहस्तु सर्वव्यापी त्रिविक्रम ॥ २३ ॥

नरो नारायणश्चैव हरि कृष्णस्तथैव च ।
चलत्परशुभ्रद्रामो ^७रामश्चान्यो धनुर्धर ॥ २४ ॥

वेणुविद्रुगमान् कल्पी पातालक्षयन प्रभु ।
^८त्रिशङ्खानिभे दया पद्मनाभ दयो मता ॥

विभोर्निशाखयूपस्य तत्तत्कार्यनशादिमे ।
^९स्मृत्तयो विभवा ख्याता कार्यं चैवामसम्भरम् ^{१०} ॥

शुद्धाशुद्धाभ्यनोर्मध्ये पद्मनाभो व्यवस्थित ।
ध्रुवाद्ययोऽपरे ^{११}देवा विवृता विश्वमन्दिरे ॥ २५ ॥

रूपाण्यक्षाणि चैतेषा शक्त्यश्चापरा विधा ।
सर्वं तत् सात्त्वते सिद्ध सङ्गामान् प्रदर्शितम् ॥

शास्त्रास्तु वासुदेवात्मा विभोदेवस्य कीर्तिता ।
विशाखयूपो भगवान् वितताभि करोति तत् ॥

चतमृभ्योऽथ शास्त्राभ्य वेशनाथ त्रय त्रयम् ।
दामोदरान्तमुद्भूत तद् व्यूहान्तरमुच्यते ॥ ३० ॥

ताभ्य ^{१२}एव हि शास्त्राभ्य श्रियादीना त्रय त्रयम् ।
पूर्वत्रयानुरूपेण शक्तीना च ^{१३}समुद्भूतम् ॥ ३१ ॥

परादिविभवान्ताना सवपा देवतात्मनाम् ।
शुद्धपाङ्गुण्यरूपाणि यूपवि त्रिदशेश्वर ॥ ३२ ॥

यायन्त्यक्षाणि देवाना चक्रशङ्खादिकानि वै ।
भूषणानि विचित्राणि वासांसि विविधानि च ॥

ध्वजाश्च विविधाकारा कान्त्यश्च सितादिका ।
वाहनानि विचित्राणि सत्याद्यानि सुरेश्वर ॥ ३४ ॥

शक्तयो भोगदाश्चैव विविधानारसस्थिता ।
आन्त करणिको वर्गस्तदीया वृत्तयोऽखिला ॥ ३५ ॥

यच्च यक्षोपम्भरण सामान्य पुरुषान्तरे ।
पाङ्गुण्यनिर्मित विद्धि तत्सर्वं चलसूदन ॥ ३६ ॥

कस्मिन् । अयं च स्मिन् सात्त्वतसहिताया द्रष्टव्य । १९. एत एव देवा व्यञ्जनाधिष्ठातृ
तया तत्तन्महिषीमि सहजैव निशाच्याये वक्ष्यन्ते ।

^१ चातुरात्म्यात्रिणे A B C D F

^४ पुनर्वशात् E

^७ त्रिशङ्खानि A B C D

^{१०} देवा प्रवृत्ता E

^२ शुद्ध B

^५ क्रोडात्मा A C D F I

^८ मूर्त्वा A B C D

^{११} एवाय B E

^३ रूपम् A B C

^६ ध्रुवामो A B C D

^९ अक्षरम् II

^{१२} समुद्भूतम् A B E

शुद्धसविन्मयी साह पाङ्गुण्यपरिपूरिता ।
तथा तथा भवाम्येपामिष्ट यद्धि यथा यथा ॥३७॥

न विना देवदेवेन स्थितिर्मम हि विद्यते ।
मया विना न देवस्य स्थितिर्णिष्णोर्हि^१ विद्यते ॥

सायामेकता प्राप्तौ द्विधा भूतौ च सस्थितौ ।
विधा भजावहे ता ता यत्तत्र^२ ह्यपेक्षितम् ॥

शत्रु—

सिन्धुकन्ये नमस्तुभ्य नमस्ते सरसीरुहे ।
परव्यूहादिभेदेन किं प्रयोजनमीशितु ॥ ४० ॥

श्री—

अनुग्रहाय^३ जीवानां भक्तानामनुकम्पया ।
परव्यूहादिभेदेन देवदेवप्रवृत्तय ॥ ४१ ॥

शत्रु—

देवदेवप्रिये देवि नमस्ते कमलोद्भवे ।
अनुग्रहाय भक्तानामेकैकालु विधा हरे ॥ ४२ ॥

श्री—

जीवानां विविधा शत्रु सचिता पुण्यसचया ।
सचिग्न्यन्ति न ते जीवास्तुल्यमाल कथयन् ॥४३॥

फद्धि सुश्रुतोन्मेषान् कदाचिन् पुण्यो नृपु ।
श्रीमता कमलक्षेण जायमानो निरीक्ष्यते ॥ ४४ ॥

अन्यदा पुरुषोऽन्यश्चेत्येव भिन्ना शुभाशया ।
भेदोऽधिकारिणा पुण्यतारतम्येन जायते ॥ ४५ ॥

विवेक कस्यचिन्मन्दो भगवत्तत्त्ववेदने ।
मध्यमस्तु परस्याथ दिव्योऽन्यस्य तु जायते ॥४६॥

ईशानुग्रहवैषम्यादेव भेदे व्यवस्थिते ।
तत्तत्कार्यानुरोवेन परव्यूहादिभावना ॥ ४७ ॥

प्रियते देवदेवेन शक्तिं मामधितिष्ठता ।
ससिद्धयोगतत्त्वान मधिहार परात्मनि ॥ ४८ ॥

व्यामिश्रयोगयुक्तानां मध्याना व्यूहभाषते ।
वैभवीयादिरूपेषु विवेकविधुरात्मनाम् ॥ ४९ ॥

अहताममतात्ना^४ भक्तानां परमेश्वरे ।
अधिकारस्य वैषम्य भक्तानामनुग्रह^५ स ॥५०॥

भजते विविध भार परव्यूहादिशब्दितम् ।
इति ते लेखत शत्रु दर्शिता उभयात्मका ॥५१॥

भवद्भारोत्तरा व्यूहा मम नारायणस्य च ।
शुद्धे शुद्धतरस्मिश्च कोशरग महुद्भवे ॥ ५२ ॥

स्थितिर्नो^६ श्रिता तेऽग प्रथक् सह च वेत्ता ।
प्रप्रनारा^७ मा ज्ञाता प्रत्यक्षा सर्वसमताम् ॥५३॥

उपायैरिविधे शत्रुदुपास्य विविधात्मिनाम् ।
कुश्रुर्मज्ञयातीतो मद्भाव प्रतिपद्यते ॥ ५४ ॥

इति श्रीभगवद्गीतासारे लक्ष्मीतन्त्रे^८ विभक्तप्रकाशो नाम
अष्टादशोऽध्यायः

५४ ईशानमार्गया अनन्तराध्याये वक्ष्यन्ते ।

इत्येकादशोऽध्यायः

^१ C omits this line

^२ B omits verses 41 and 42

^३ शुभ A C D E G

^४ मार B D E I

^५ शिष्टो B E I

^६ देवता D

^७ समाना B

^८ श्रीमत्पाप A I

^९ व्यवस्थितम् E I

^{१०} श्रिता B

^{११} अशिम्य Γ

^{१२} देवता A I

द्वादशोऽध्यायः

श्रम —

चिच्छक्तिरेव ते शुद्धा यदि जीव सनातन ।
छेशकर्माशयस्पर्श कथमस्य सरोरुहे ॥ १ ॥

हेदा के कति ते प्रोक्ता कर्म गीच्छ च किंचिदयम् ।
आशयो^१ नाम को^२ देनि^३ तदेतत् किंलु स्मृतम् ॥

सिन्धुकन्ये तदेतन्मे ब्रूहि तुभ्य नमो नम ।
सर्गश्च न त्वदन्येन वपुमेतद्धि प्रकथ्यते ॥ ३ ॥

श्री —

अह नारायणी 'देवी रजच्छरच्छन्दचिन्मयी ।
स्वतन्त्रा निरवद्याह विष्णो श्रीरनपायिनी ॥ ४ ॥

ईशेशितव्यभेदेन द्विधा रूप मया कृतम् ।
ईशितव्य च तद्भिन्न^५ स्वाच्छन्द्यादेव मे द्विधा^६ ॥

चिच्छक्तिरेका भोग्याया परा भोग्यादिरूपिणी ।
कालकाल्यभिभेदेन सा द्विधा भेदिता मया ॥ ६ ॥

तत्र काल्यात्मिना शक्तिर्मोहिनी वन्दनी तथा ।
प्रकृति सचिकरिणा चिच्छक्तिर्वध्यतेऽनया ॥ ७ ॥

द्विष्यते येन रूपेण चिच्छक्तिर्मोहृता गता ।
स हेतु पञ्चधा होयो नामान्यस्य च मे शृणु ॥ ८ ॥

तमो मोहो महामोहस्तामिस्रो हान्यसंक्षित ।
अविद्या पञ्चपर्याया तमसो गतिरुत्तमा ॥ ९ ॥

असद्भिन्न्यपि चिच्छक्तिं^७ शुद्धाण्यपरिणामिनी ।
आविद्धमात्मनो रूप नैर्मल्येन^८ निभर्त्ति सा ॥ १० ॥

^१ आशया E I

^२ स्वच्छा A B G

^३ गुहाम A B G

^४ विश्वविद्याना A B C D I, विश्वविद्याना G

श्रम —

व्याहृतमिव पश्यामि चिच्छक्ते^९ छेशसङ्गिताम् ।
मुह्यतीव मनो मेऽद्य त मोह छिन्धि पद्मजे ॥ ११ ॥

श्री —

स्वतन्त्रा^{१०} सर्वसिद्धीना हेतुश्चात्र^{११} महाद्रुता ।

शक्तिर्नारायणस्याह नित्या देवी सदोदिता ॥ १२ ॥

तस्या मे पञ्च कर्माणि नित्यानि त्रिदशेश्वर ।
तिरोभावस्तथा सृष्टि स्थिति संहतिरेव च ॥

अनुग्रह इति प्रोक्त मदीय कर्मपञ्चनम् ।
एतेषा क्रमसो व्याख्या कर्मणा शक्र मे शृणु ॥

तत्र नाम तिरोभाषोऽन्यद्वाच परिकीर्त्यते ।
स्वच्छापि सा मदीया हि चिच्छक्तिर्मोहृत्सङ्गिता ॥

मदीयया यया शक्त्या वर्तते प्रकृतेर्वशे ।
तिरोभावामिधाना मे साविद्य^{१२} शक्तिरुच्यते ॥ १६ ॥

मदीय भेदित रूप सत्यसकल्पया मया ।
योऽवरोहो मदीयस्ते वर्णित प्रथम पुरा ॥ १७ ॥

चिच्छक्तिर्जीव इत्येव विद्युधै परिकीर्त्यते ।
मत्वाच्छन्द्यावशादेव तस्य भेद प्रकीर्तित ॥ १८ ॥

मदीय चैत्यरूप यत् सत्यसकल्पया कृतम् ।
मया तदेकीकरणं चिच्छक्ते क्रियते हि यत् ॥

अविद्या सा परा शक्तिरतिरोभाव इति स्मृत ।
पञ्च पर्याणि तस्यास्तु^{१३} सन्ति तानि निबोध मे ॥

^२ के E I

^५ स्वच्छन्द्या A B C

^६ संज्ञेन C D

^{११} चिन्ता E I

^३ तदेव F

^६ स्थिता I

^९ निच्छक्तिं D

^{१३} संततानि A B, C F

तमस्तु प्रथमं परं नामाविद्येति तस्य नृ ।
 अनात्मन्यस्वभूते च चेत्ये जीवस्य या मतिः ॥
 स्वतयाहंतया चैव तमोऽविद्या च सा स्मृता ।
 स्वीकृतेऽहंतया चेत्ये मानो यस्तत्र जायते ॥ २२ ॥
 अस्मिताप्यो महमोहो द्वितीयं द्वेष्टपर्वं तत् ।
 चैत्यचेतनयोरेकभावापत्तिरविद्या ॥ २३ ॥
 मोहोऽस्मिता महामोह इति त्रयैर्निगद्यते ।
 सुखानुरतिहेतुर्या वासनस्मितयाहिता ॥ २४ ॥
 स रागो रब्ज्यविषयवृत्तीयं द्वेष्टपर्वं तत् ।
 दुःखानुरतिहेतुर्या वासनस्मितयाहिता ॥ २५ ॥
 स द्वेषो द्वेष्यविषयवृत्तयुग्मं द्वेष्टपर्वं तत् ।
 दुःखं जिहासतो योगी प्रेम्पतश्च सुखं तथा ॥
 तदन्तरायैर्विश्रासो मध्ये यो नाम जायते ।
 अन्धाप्योऽभिनिवेशः स पञ्चमं द्वेष्टपर्वं तत् ॥
 देहमात्मतया बुद्ध्या ततस्तादात्म्यमागतः ।
 रञ्जनीयमभिप्रेप्सुजिहामुश्च तथेतत् ॥ २८ ॥
 तदन्तरायविग्रस्तस्तत्प्रतीकारमचरन् ।
 इष्टस्य प्राप्तयेऽनिष्टविधाताय च चेतनः ॥ २९ ॥
 यदयं कुरुते कर्म त्रिविधं त्रिविधात्मकम् ।
 तत्कर्म गदितं सद्भिः सांख्ययोगविचक्षणैः ॥ ३० ॥
 तत्प्रसूतं सुखं दुःखं तथा दुःखमुग्रतमकम् ।
 निपातरिविधः प्रोक्तस्तत्पदार्थप्रविशतदैः ॥ ३१ ॥
 यामना आशयाः प्रोक्ताः द्वेष्टपर्वविपाकजाः ।
 अन्तःकरणवर्तिन्यः ममन्ताच्छेदयेद्दि ताः ॥
 जन्यन्ते यामना नित्यं पञ्चभिः द्वेष्टपर्वभिः ।
 सट्टाण्डभेदेषु यामना कर्मणां^१ तथा ॥ ३३ ॥

सुखादिवासना चैव विपाकैर्जन्यते त्रिधा ।
 चतुर्भिलक्षणैरित्यंभूता द्वेष्टादिनामकैः ॥ ३४ ॥
 वन्धनी जीवकोशस्य तिरोभावामिधा विधा^२ ।
 शक्त्यानयैव वदन्नां जीवानां मम नित्यदा ॥ ३५ ॥
 सांतत्येन प्रवर्तन्ते मम सृष्ट्यादिशक्तयः ।
 सृष्टिर्शाक्तिर्द्विधा सा मे शुद्धयशुद्धिवशान्मया ॥ ३६ ॥
 विविच्य दर्शिता सा ते सा पुनः सप्तधा स्थिता ।
 अनिशं क्रियते त्वेका प्राजापत्येन कर्मणा ॥ ३७ ॥
 पट्कोशसंभवास्त्वन्यास्तत्तत्कालसमुद्भवाः ।
 सर्वक्रमे प्रवृत्त्युत्थे सृष्टिर्देवा त्रिधा पुनः ॥ ३८ ॥
 भाविकी लेप्पिकी चैव भौतिकी चेति भेदतः ।
 यथा न्यप्रोवधानायां त्रैगुण्ये प्रकृतौ तथा ॥ ३९ ॥
 या स्थितिर्महदादेः सा भावसृष्टिर्निगद्यते ।
 समष्टिव्यष्टिभेदेन लिङ्गं परवृज्यते मया ॥ ४० ॥
 विराजश्च तथान्येषां भूतानां लिङ्गजा नृ सा ।
 महदाद्या विदोषान्ता विंशतिश्च त्रयश्च ये ॥ ४१ ॥
 पदार्था लिङ्गदेहरथा^३ विराजः परिकीर्तिताः ।
 रानां समष्टिभूतानां तथान्तःकरणस्य च ॥ ४२ ॥
 त्रिधा स्थितस्य ये यं दृष्टाः प्रतिजीवं व्यवस्थिताः ।
 स्थूलानां चैव भूतानां ये सूक्ष्माः कीर्तिताः पुरा ॥
 व्यष्टयोऽष्टादशोमात्रं द्वेष्टाः कर्मणि वासनाः ।
 प्राणाश्चेति तदुद्दिष्टं लिङ्गं जीवगणाश्रयम् ॥ ४४ ॥
 चिच्छक्तयो हि लिङ्गरथाः संमरन्ति यथा तथा ।
 शुद्धे हि भगवत्स्थाने जते सत्कर्मजीविनान् ॥
 जीवनां विनिवर्तने लिङ्गान्येतानि नान्यदा^४ ।
 विराजः स्थूयंदहो यो प्रह्लादहारनमरान् ॥

^१ रागो A. C. I.

^२ रब्ज्य A. B. C. D. I.

^३ F. omits 3 lines from here.

^४ देह चाम A. B. C.

^५ देहिनः E.

^६ कर्मणाः E.

^७ मन्त्रिणश्च A. B. C. D. F.

^८ कदाचन E. I.

^९ कर्मणां D. F.

^{१०} देहानो E.

^{११} नान्यदा B.

चतुर्विधानि चान्यानि शरीराणि शरीरिणाम् ।
एषा मे भौतिकी सृष्टिरितीद सृष्टिचिन्तनम् ॥

स्थितिर्नाम तृतीया मे ^१शक्तिर्या ते पुरोदिता ।
तस्या स्वरूपं वक्ष्यामि तन्मे शक्र निशामय ॥

आद्यसृष्टिक्षणो यस्तु सजिह्वापक्ष्णश्च य ।
यत्तथैर्यकरणं नाम तयोऽन्तरवर्तिनाम्^२ ॥ ४९ ॥

नानारूपैर्मदीयै सा स्थितिशक्तिः परा मम ।
विष्णुना देवदेवेन मया जैव तथा तथा ॥ ५० ॥

या स्थितिः कथिता ^३सा ॥ प्रथमा तत्त्वचिन्तकैः ।
मन्यन्तराधिपैर्द्वैष द्वितीया परिकीर्तिता ॥ ५१ ॥

मनुष्यैस्तृतीयान्या क्षुद्रैरिति चतुर्विधः ।
चतुर्थी सहस्रतीक्ष्णस्तस्या भेदमिमं शृणु ॥

नाशो जरायुजादीना भूताना नित्यदा तु या ।
सा नित्या सहस्रतिस्त्वन्या शत्रु नैमित्तिकी स्मृता ॥

त्रैलोक्यविषया सा तु ब्रह्मप्रस्थापहेतुका ।
तृतीया ^४प्राकृती प्रोक्ता महदादिव्यपाश्रया ॥ ५४ ॥

प्रासूती तु चतुर्थी स्यादव्यक्तविषया तु सा ।
मायी या पञ्चमी प्रोक्ता असूतिविषया तु या ॥

^५शाक्ती पट्टी तु विज्ञेया मायासविषया तु सा ।
सप्तम्यात्यन्तिकी प्रोक्ता विलयो योगिना मयि ॥

सूक्ष्माणि विनियवन्ते शरीराणि तदा सताम् ।
एषा सप्तविधा शक्र सहस्रतिस्त मयोदिता ।
पञ्चन्यनुग्रहाख्या^६ मे ^७शक्तिर्व्याख्यामिमा शृणु ॥

इति ^८श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे तिरोभावादिशक्तिप्रकाशो नाम
द्वादशोऽध्यायः

^१ एषा शक्तिर्या D E I

^४ प्राकृते A B C G

^७ शक्तिः मुख्या A C G

^२ वर्तिना B

^५ E omits this line

^८ श्रीपाञ्चरात्र A, श्रीपाञ्चरात्रे I

^३ सायु E I

^६ प्रहाख्या A C D G F

त्रयोदशोऽध्यायः

श्रीः—

अनुप्रहात्मिका शक्त शक्तिर्मे पञ्चमी स्मृता ।
 तामिमां तत्त्वतो यत्स यदामि तब सांप्रतम् ॥
 अविद्याया समाविद्धा अस्मितादिवशीकृताः ।
 मच्छक्त्यैव तिरोभूतास्तिरोधानाभिधानया ॥
 उच्चाजीचे पतन्तस्ते नीचादुत्पतयालवः ।
 निबद्धास्त्रिविधैर्बन्धैः स्थानत्रयविवर्तिनः ॥ ३ ॥
 संसाराङ्गारमध्यस्थाः पच्यमानाः स्वकर्मणा ।
 सुखामिमानिनो दुःखे नित्यमज्ञानधर्पिताः ॥ ४ ॥
 १ता योनीरनुधावन्तश्चराचरविभेदिनीः २ ।
 अपूर्वपूर्वभूतामिच्छित्तामिः स्वहेतुभिः ॥ ५ ॥
 देहेन्द्रियमनोबुद्धिबेदनाभिरर्हर्निशम् ।
 जननानि प्रयध्नन्तो मरणानि तथा तथा ॥ ६ ॥
 हिङ्गयमाना इति हेडैस्तेस्तेर्योगवियोगजैः ।
 उद्यत्कारुण्यसंताननिर्वापिततदागसा ॥ ७ ॥
 मया जीवाः समीक्ष्यन्ते श्रिया दुःखविजिताः ।
 सोऽनुमद इति प्रोक्तः शक्तिपातपराह्वयः ३ ॥ ८ ॥
 कर्मसाम्यं भजन्येते प्रेक्ष्यमाणा मया तदा ।
 अपश्चिमा तनुः सा स्याज्जीवानां प्रेक्षिता मया ॥ ९ ॥
 अहमेव हि जानामि ४ शक्तिपातक्षणं च तम् ५ ।
 नासौ पुरुषकारेण न चाप्यन्येन हेतुना ॥ १० ॥

केवलं स्वेच्छयैवाहं ६ प्रेक्षे कंचित् कदाप्यहम् ।
 ततः प्रभृति स स्वच्छस्वच्छान्तःकरणः पुमान् ॥
 कर्मसाम्यं समासाद्य शुद्धकर्मव्यपाश्रयः ।
 वेदान्तज्ञानसंपन्नः सांख्ययोगपरयणः ॥ ११ ॥
 सम्यक्सात्त्वतविज्ञानाद्विष्णौ सद्भक्तिमुद्रयम् ।
 कालेन महता योगी निर्धूतहेजसंचयः ॥ १२ ॥
 विधूय विविधं बन्धं श्योतमानस्तत्तन्मयः ।
 प्राप्नोति परमं ब्रह्म लक्ष्मीनारायणाम्बुजम् ॥ १३ ॥
 एषा तु पञ्चमी शक्तिर्मदीयानुमद्यमिह ।
 स्वाच्छन्द्यमेव मे हेतुस्तिरोभारादिधर्मिनः १४ ।
 इत्थं शक्त विजानीहि नानुयोग्यमतः १५ ।
 शक्तः—
 नमः सरोरुहावासे नमो नारायणाश्रये ॥ १६ ॥
 नमो नित्यानवद्ययै कल्याणगुणकिन्दरे ।
 त्वद्गगामृतसंदोहक्षालितं मे महत्तमः ॥ १७ ॥
 १८भूयोऽहं श्रोतुमिच्छामि चिच्छं १९ ।
 श्रीः—
 एको नारायणो देवः परमात्मा २० ।
 सदा ज्ञानबलेभ्यर्चयोर्यदास्त्योऽर्चय २१ ।
 अनादिरपरिच्छेदो देवश्चात्मानम् २२ ।

१ तयोर्निरनु A. B. C.

४ जनानि E.

७ इतः E. ; योऽप्यास्मृतः 1

२ भेदिनः A. B. C. F. G.

३ क्षयाधितम् E.

४ B. omits verses 18 and 19.

५ कल्याण
६ अहम् ;

तस्याह परमा देवी पाद्गुण्यमहिमोज्ज्वला ।
सर्वकार्यकरी शक्तिरहता न म शक्नोती ॥ २० ॥

सविदेका स्वरूप मे रचच्छरन्तन्दनिर्भरा^१ ।
सिद्धयो विधजीवानामायतन्तेऽरित्वा मयि ॥ २१ ॥

आत्मभित्तौ जगत्तमं त्वेच्छयोन्मीलयाम्यहम् ।
मयि लोका स्फुरन्त्येते जले शकुनयो यथा ॥

रचच्छन्त्यादधरोहामि पञ्चदृत्यविधायिनी ।
साह यदधरोहामि^२ सा हि चिच्छक्तिरच्यते ॥

सकोचो मामक सोऽय रचच्छरन्तन्दचिद्धन ।
अस्मिन्निप जगद्भाति दर्पणोदरशैलजत् ॥ २४ ॥

घमरन्नवदेवैष^३ त्वच्छ स्फुरति सर्वदा ।
चैतन्यमस्य यमो य प्रभा भानोरिवामला ॥

‘तथा स्फुरति जीवोऽसौ त्वत एतत्तुरूपया’ ।
विद्यते पञ्च कृत्यानि जीवोऽयमपि नित्यदा ॥

या ‘वृत्तिर्नीलपीतादौ सृष्टि सा कथिता बुधैः ।
‘सत्तिर्या निपये तत्र’ सा स्थिति परिकीर्त्यते ॥

गृहीताद्विषयाद्योऽस्य विरामोऽन्यजिघृक्षया ।
सा सङ्गति समारयाता तत्तन्नास्तिविशारदै ॥

तद्भासना तिरोभानोऽनुग्रहस्तद्विलापनम् ।
‘ब्राह्मप्रसनशीलोऽय बहिनद्रसन^४ सदा ॥ २९ ॥

पुण्यत्येष सदा जीवो मात्रया मे समिन्धनम् ।
आविद्य मत्तरूप तु व्याख्यात त पुरा मया ॥

इति^५ श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे^६ जीवस्वरूपप्रकाशो नाम
त्रयोदशोऽध्यायः

शुद्धनिगासमायोगात् सकोचं यज्जहात्यसौ ।
तदा प्रचोतमानोऽय सर्वतो मुक्तमनन ॥ ३१ ॥

ज्ञानक्रियासमायोगात् सर्वदित्सर्वदृत्सदा^७ ।
अननुश्रव्यसंकोचान्मद्भायायोपपन्नते ॥ ३२ ॥

यावन्निरीक्ष्यते नाय मया कारुण्यवत्तया ।
तावत्सकुचितज्ञान करणैर्ध्वंशमीक्ष्यते ॥ ३३ ॥

चक्षुषालोक्य वस्तुनि विकल्प्य मनसा तथा ।
अभिमत्याप्यहकाराद् युद्धवैद्य ह्यध्यवस्यति ॥

‘ज गरायामध रन्ने करणैरान्तैश्चरन् ।
विहाय तत् सुपुनौ तु स्वरूपेणावतिष्ठते ॥ ३५ ॥

अनस्थास्ता इमास्तिस्रः^८ प्राकृत्यो नैन जीवगा ।
तुयार्षि या दशा जीवे समाधिस्थे प्रजायते ॥ ३६ ॥

सापि नैरास्य किं त्वेषा शुद्धसत्त्वव्यवस्थिति’ ।
अनरस्यमनाघातमपिल्लैः प्राकृतैर्गुणैः ॥ ३७ ॥

अनौपाधिकमच्छेद्य जीवरूप तु चिन्मयम् ।
एवरूपमपि त्वेतच्छाद्यतज्ज्ञाद्यविद्यया ॥ ३८ ॥

सुहृदयामात्मभूता मा नैव पश्यत्यसौ तत ।
शत्रु —

सुहृदयासि कथं देवि त्वं प्रमाणातिगा सती ॥
वेदान्ता अपि नैनं त्वा विदुरित्यतयाम्बुजे ।

श्री —
मा तु शकं विज नीहि प्रत्यक्षा सर्वदेहिनाम् ।
समाहितमना भूत्वा शृणुष्वेदं मतं मम ॥ ४० ॥

१ निर्देश B D F

४ तथा E

७ स्ति D

१० छन्द A B C

११ मत्तया A. B C. D

२ जग A B F

५ रूपयन् E

६ यज B F, योऽन E

११ तथा B

११ शीघ्रयज A, शीघ्रयजने I

३ सदा स्फुरति छन्दत C I

७ भित्तौ नोत्पीतादि E. I

९ ब्राह्मशक्तोय A B C.

१० जगत्तं यथा A B

११ जगत्तं यथा A B

चतुर्दशोऽध्यायः

¹श्री —

ज्ञानरूपो भगवान् देशगत्याद्यभेदितः ² ।

वासुदेव पर ब्रह्म गुणशून्य निरञ्जनम् ॥ १ ॥

सुख सदैकरूप तु पाद्गुण्यमजरामरम् ³ ।

तस्याह परमा शक्तिरहता शाश्वती ध्रुवा ॥ २ ॥

व्यापारशक्तिरेषा मे सिसृक्षालक्षणा भवेत् ⁴ ।

⁵अपुतापुतकोट्योपकोटिकोट्युताशत ⁶ ॥ ३ ॥

साह सृजामि त्याच्छन्द्याद् द्विधा भेदभोग्युपी ।

चेत्यचेतनभावेन चिच्छक्तिश्चेतनोऽनयो ॥ ४ ॥

चेत्यचेतनता प्राप्ता सविदेव मदात्मिना ।

सविदेव हि मे रूप ⁷ खण्डखण्डनिर्भरा ॥ ५ ॥

सा त्विन्द्रसन्नयोगात् स्थानता प्रतिपद्यते ।

अतो ⁸निरूप्यमाण तथेत्य ⁹चिन्तमुपेक्ष्यति ॥ ६ ॥

यथा हि वह्निना लीढमिन्धन तन्मय भवेत् ।

एव ¹⁰चिता समालीढ चेत्य चिन्मयता नृजेत् ॥

नीले पीते सुते दुःखे चित्सवरूपमग्रण्डितम् ।

विशिनाष्टि ¹¹विकल्पस्तद्विप्रयोपाधिसपदा ॥ ८ ॥

¹²विकल्पोऽपि हि मद्रूप खण्डख्यादेव निर्मितम् ।

चेत्य ¹³विकल्प्यते येन वहिरन्तर्व्यपश्यता ॥ ९ ॥

न वह्निर्न चान्तस्तद्विद्रूप मम तत् परम् ¹⁴ ।

वेद्यवेदकरूपेण भेद्यते मे स्वयतया ॥ १० ॥

यद्विकल्पैरनाक्रान्त ¹⁵ यच्छन्दैरनर्थायितम् ।

यदुपाधिभिरन्यतः ¹⁶ रूप तथेत्यता गतम् ॥ ११ ॥

दूरापास्तविकल्पेन चेतसा ¹⁷यत्र भूयते ।

मथ्यमा वृत्तिमास्थाय चेत्य सवित्तया तदा ॥

यथा चक्षु स्थित रूप बाह्ये ख रूपमीक्ष्यते ¹⁸ ।

¹⁹तथा ज्ञानस्थित रूप ज्ञेये ख रूपमीक्ष्यते ॥ १३ ॥

²⁰यथा वह्निसमाविष्ट काष्ठ तद्रूपमीक्ष्यते ।

तथा सवित्समाविष्ट चेत्य सवित्तयेक्ष्यते ॥ १४ ॥

वेद्य वेदनता नीत्या ²¹यदा वेत्ता निरूप्यते ।

तदा चित्तमयी सह प्रत्यक्षा स्फुटभासिनी ॥

अहंतेन हि चित्तत्वं वेद्याद्विन्न खल्लक्षणम् ।

सा चाहमेव तेनाह ²²सर्वतः शुद्धचिन्मयी ॥ १६ ॥

सल्लुतेदपदद्वीपे प्राप्तेरन्ध्रे चिद्वन्मुधी ।

मज्जता चैन चेत्यानामस्मि हस्तावलम्बनम् ॥ १७ ॥

प्रद्वष्टानामुक्तनिष्कन्दभक्तिताराशेषवास्तवा ।

मामेवात्मनि पश्यन्ति चेत्यौघप्रसर्तौ चितम् ॥

¹ श्रीत्याच B E

⁴ मत् F. G I

⁷ रूपं मे E I

¹⁰ चे य समलीढमेवं A, च ताम्ना E

¹³ तिरूपमेदे E

¹⁸ अन्धन A E I

¹⁹ B C D E. omit this line

²² वानुपपन्न चिन्मयी C.

² भेदत E F I

⁵ अपुतापुतकोट्याश्च A B

⁸ निवेद्यमानं A B C D

¹¹ विकल्पस्य विप्रया E I

¹⁴ अन्ध परम् A B C D

¹⁷ क्षेप A D E F G

²⁰ E. omits this line

³ पाद्गुण्यं त्वचराचरम् C

⁶ अर्तुशरण E I

⁹ चित्तं न मुद्वलि C

¹² अन्धवेन मद्रूप A B C.

¹⁵ अनामर्त E.

¹⁸ ईक्षते B

²¹ यत्र A B D

मम ^१चित्तैकरूपाया वेदवेदकता जना ।
अविद्ययैव मन्यन्ते मत्सकल्पितया ^२पुरा ॥१९॥

न शान्ता नोदिता नापि मध्यमाह स्वरूपत ।
मद्विवेकजुषामेव प्रकारो जागरास्वपि ॥ २० ॥

परित्यक्तविभागो न निस्तरङ्गेण चेतसा ।
^३ज्ञाये विकल्प्यमाना तु प्रत्यक्षाप्यस्मि विस्मृता ॥

पुर स्थितो यथा भाषश्चेतसोऽन्याभिलाषिण ।
न भासते तथैवाह न भासे वासनाजुषाम् ॥२१॥

शुमुत्सावान् यथा ^४वृत्तीनिरुध्यान् यत्र चेतसा ।
प्रत्यक्षमीक्षते वस्तु तथा मा शुद्धसविदम् ॥२३॥

सदैवाप्रतिबद्धाया भात्या एव ^५यपुर्मम ।
प्रत्यक्षं चेत्यसचारकालेऽपि विमलालम्नाम् ^६ ॥

यथा जात्या सित ^७यत्न रक्त रागेण केनचित् ।
पुन रत्नवर्णमप्राप्य नैव रागान्तर श्रयेत् ॥ २५ ॥

नीलाद्येष विदन् पीत मध्ये शुद्धचिदात्मनि ।
मयि चेन्नैव विश्रान्त पीत विद्यात्कथं न्वयम् ॥

तथैयोद्यारयन् वाक्यं वर्णाद्वर्णं कथं प्रजेत् ।
यदि मध्ये न विश्रातो मयि शुद्धचिदात्मनि ॥

एव शुद्धा स्वतन्त्रापि यदाकारोपरागिणी ।
तत्त्यागापरसचारा मध्ये शुद्धैव भास्यहम् ॥२८॥

दक्षिणेतरेसचारनिरोधान्मध्यमाश्रित ।
अधोयोमे^८धनो भाय प्रकाशयति मे पदम् ॥२९॥

धिया ध्येयमतालम्ब्य विषयं चाश्रयन् बहि ।
यदन्तरा वेदयते तन्मे रूपमनाकुलम् ॥ ३० ॥

अनुरुत्ता ^९या सम्यक् तेनस्यपि तमस्यपि ।
भाति भावेऽप्यभावेऽपि सा मे तनुरकुर्वता ॥

निवृत्तविषयेच्छस्य मद्भक्त्युल्लसितात्मन ।
आन्तर यदनालम्बमहत्त्वं तद्वपुर्मम ॥ ३२ ॥

तदेवाभ्यस्यमानानां देहप्राणाद्यगोचरम् ।
विवेकिनामहरूपं मद्भावेनावतिष्ठते ॥ ३३ ॥

ततस्तेजो यथैवार्कं व्यज्यते न तु जन्यते ।
भावैश्चिद्रूपमप्येव व्यक्तं नैत्र च जन्यते ॥ ३४ ॥

भावैर्विना यथा भानु समुदेति नभ स्थले ।
वेद्यैर्विनीष मे रूपमेव प्रद्योतते स्वयम् ॥ ३५ ॥

अत्यन्ताच्छस्त्रभावत्वात् स्फटिकादिविद्यया मणि ।
उपरक्तो जपाद्यैस्तु स्वेन रूपेण नेक्ष्यते ॥ ३६ ॥

मत्संकल्पसमुद्रिकैश्चेत्यै ^{१०}स्वच्छाहमप्यथ ^{११} ।
प्रथग्जनैर्न लक्ष्यास्मि नैवाह नास्मि तावता ॥३७॥

कुण्डलादेर्यथा भिन्ना न लक्ष्या कनकस्थिति ।
^{१२}न च शक्या विनिवृष्टा तथाप्यस्त्येष सा ध्रुवम् ॥

एव नित्या विशुद्धा च सुखदुःखाद्यभेदिता ।
स्वसवेदनसवेद्या मम सविन्मयी स्थिति ॥ ३९ ॥

विज्ञातरि तथा ज्ञाने ज्ञेये जानातिनामय ।
योऽयं मदन्वय सोऽयं प्रत्ययार्थाविशेषित ॥४०॥

देशकालक्रियाकारा प्रसिद्धा भेदहेतव ।
तान् भेदयति या सचित्तस्या भेदं कुतो भवेत् ॥

चेत्यभेदो हि यः कालो भूतादित्रितयात्मक ।
सविन्महोदधौ सोऽपि विलीनस्तन्मयो भवेत् ॥

यदा हि वर्तमानाया मयि भूतमधिष्यती ।
प्रतिक्षिप्ते तदा चेय नैव स्याद्वर्तमानता ॥ ४३ ॥

आधारोऽहमज्ञेयाणां नैवाधेयास्मि केनचित् ।
देशोऽप्याधारत इत्यस्ततो मे नैव विद्यते ॥४४॥

^१ चित्तैक A D E G

^४ वृत्ति E

^७ यत्न E

^२ तथा A B D F

^५ पुन E G

^८ अधोद्योमे E

^३ B omits 4 lines from here

^६ निदितामनाम् A ॥ C D ॥

^९ उत I

^{१०} F omits 3 lines from here, न च शक्यैव निर्वृष्ट I

काप्यवस्था ¹ न मे सास्ति यस्यां संविन्न वर्तते ।
तेन मां चिद्वनामेकां सर्वाकारामुपासते ॥ ४५ ॥

कालो देशस्तथाकारः क्रिया कर्ता च कर्म च ।
करणं संप्रदानं च भवेद्यच्च ततः फलम् ॥ ४६ ॥

भोगो भोक्ता च तत्सर्वं विलीनं ² संविदात्मनि ।
देवा दैत्यास्तथा नागा गन्धर्वा रक्षसां गणाः ॥

विद्याधराः पिशाचाश्च भूताश्चेति गणाष्टकम् ।
मनुजा बहुधात्मानो वर्णकर्मादिभेदिताः ॥ ४८ ॥

पशवोऽथ मृगाश्चैव पक्षिणश्च सरीसृपाः ³ ।
स्थावराश्च तथैवान्ये कपूयचरणात्मकाः ॥ ४९ ॥

स्वर्गस्था नरकस्थाश्च लोकाश्चैव चतुर्दश ।
सरिद्धीपसमुद्राश्च विविधा ह्यण्डपद्धतिः ॥ ५० ॥

उच्चावचानि तत्त्वानि विविधाः शब्दराशयः ।
भोग्यं भोगोपकरणं भोगस्थानं च यत् स्मृतम् ॥

कोशाः पट् कोशजाश्चैव ⁴ चेतनाचेतनात्मकाः ।
शुद्धाशुद्धमयी भावौ पुरुषार्थश्चतुर्विधः ॥ ५२ ॥

सर्वं प्रकृतिभिर्नद्धं कालेन कलितं तथा ।
इत्येतत्सकलं वस्तु भावाभावस्वरूपकम् ॥ ५३ ॥

अमन्मयं मन्मयं च मयि लीनमवस्थितम् ।
सर्वात्मना सदैवाहं स्वच्छस्वच्छन्दचिन्मयी ॥

लक्ष्या सुखमयी शान्ता भावे भावे विपश्चिता ।
एवं व्यवस्थिताया मे तिरोभावाभिधानया ॥

बद्धा शक्त्या तु चिच्छक्तिः त्यक्तो मां नैव विन्दति ।
यदा निर्विद्यते ⁵ सासौ मदनुग्रहबिन्दुना ॥ ५६ ॥

उपायैर्मां तदाराध्य ⁶ जीवश्चिच्छक्तिसंज्ञकः ।
संक्षिण्वन् ⁷ निखिलान्छेदयन् विधूयन्वासनारजः ॥

संप्राप्य ज्ञानसद्भावं योगक्षपितबन्धन ⁸ ।
मामेव परमानन्दमयीं लक्ष्मीं स विन्दति ॥ ५८ ॥

इति ⁹ श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे ¹⁰ लक्ष्मीस्वरूपप्रकाशो नाम

चतुर्दशोऽध्यायः

¹ तु मे नास्ति A. B. C.

⁴ एते A. B. C. F.

⁷ सकलान् कोशान् E.; निखिलान् कोशान् G. I.

¹⁰ A. G. I. omit लक्ष्मी.

² सर्वदा A. G.

⁵ यासौ B.

⁸ वत्स्यः E. I.

³ ससरीसृपाः E. I.

⁶ भान्तपराध्य B.

⁹ श्रीपाञ्चरात्रे F.; श्रीपाञ्चरात्रे सारे I.

पञ्चदशोऽध्यायः

शङ्क—

नमस्ते पद्मसभूते नमः कमलमालिनि ।
नमः कमलवासिन्यै^१ गोविन्दगृहमेधिनि ॥ १ ॥
नमस्ते कजनि कुल्लव्यस्त्यतालवविभ्रमे ।
सर्वज्ञे सर्वभूतानामन्तर्ये सर्वसाक्षिणि ॥ २ ॥
त्वद्वक्त्रमलोद्भूतं सर्वं तद्वधारितम् ।
तत्त्वत्सृष्टं द्रव्यान् त्रात त्वय्येव लयमेप्यति ॥ ३ ॥
माता मान मितिमेव विधा एतास्त्रदास्मिन् ।
त्वामेवावर्धय जीवास्ते तरन्ति भवसागरम् ॥ ४ ॥
एवमादि मया देयि तत्त्वतस्त्ववधारितम् ।
कौतूहलमिदं मेऽद्य वर्तते पद्मसभवे ॥ ५ ॥
क्षोपणीयासि केन त्वमुपायेनाम्युजासने ।
परमं पुरुषार्थो यत्त्वत्प्रीतिस्तस्य साधनम् ॥ ६ ॥
त्वत्प्रीतौ क उपाय स्यात्कीदृश किंविध स्मृत^२ ।
एतन्मे सफलं ब्रूहि नमस्ते पद्मसभवे ॥ ७ ॥

श्री—

चातुरात्म्यं परं ब्रह्म सच्चिदानन्दलक्षणम् ।
सर्वं सर्वोत्तरं सर्वभूतान्तं स्थमनामयम् ॥ ८ ॥
वासुदेव परं ब्रह्म नारायणमयं महत् ।
तस्याहं परमा शक्तिरहं तानन्दचिन्मयी ॥ ९ ॥
मित्राऽमित्रा च वतऽहं ज्योत्स्नेय हिमदीधिते ।
ताराया तत्त्वमेकं तु द्विधा भूतौ^३ व्यवस्थितौ ॥
ब्रह्म नारायण मा^४ यज्ज्ञानेनैवावृणुयाद्यति ।
पन्था नान्योऽस्ति विज्ञानादयनाय विपश्चिताम् ॥
ज्ञानं तच्च विवेकोत्थं सर्वतः शुद्धमत्रणम् ।
वासुदेवैकविषयमपुनर्भरकारणम् ॥ १२ ॥
ज्ञाने तस्मिन् समुत्पन्ने निश्चये मामनन्तरम् ।
तैत्तिरीयायै प्रीताहं जीवानाममलात्मनाम् ॥ १३ ॥
उद्गाधयामि तज्ज्ञानमात्मज्योतिं प्रदर्शकम् ।
उपायास्ते च चत्वारो मम प्रीतिविषयना ॥

६. परमं पुरुषार्थो मेक्ष । तस्य त्वर्पति साधनम् । यथा चाह — “श्रेयो न
क्षरिन्दले च न मनः कान्ताप्रमादादहते ससृत्पथरवैष्णवाध्वसु नृणां सभायते कर्हिचित्” इति ।
८. “सत्यं ज्ञानम्” इत्यदिश्रुतिप्रतिषेधं स्वरूपलक्षणमुच्यते—सदित्यादिना । सर्वोपादानं
त्वं त् सर्वोत्तमाद्यं सर्वमित्युच्यते । तथापि स्वेनरसमस्तस्त्वस्त्विलक्षणत्वमाह—सर्वोत्तरमिति ।
९. नारायणमयमिति मयत् स्वर्थे । १०. प्रपद्य इव ब्रह्मण एवावस्थ मेदं श्रंरिति
केपाचिन्मनमनमिमत्याह—निज्ञेति । ११. यति नियतात्मवान् । नात्र चतुर्थाश्रमी विर-
क्षितः । १२. विवेकं ब्रह्मण सर्वविलक्षणत्वज्ञानम् । १४. कर्मज्ञानभक्तियुक्त्यासाख्या

^१ मन्त्रिये P

^४ नरायणमयं E I

^२ तथा B D I

^३ भूता Q

^३ संनिदा E I

^४ वा शनेन E I

१ शक्र —

भगवत्परविन्दस्थे पङ्कजेक्षणसमिति ।

२ उपाया के च चत्वारस्तान्मे दर्शय पङ्कजे ॥

श्री —

उपायाश्चतुर शक्र शृणु मत्प्रीतिवर्धनान् ।

यैरह परमा प्रीतिं यास्याम्यनपगामिनीम् ॥ १६ ॥

स्वजातिविहितं कर्म सारय योगस्यैव च ।

सर्वत्यागश्च विद्वद्विरूपाया कथिता इमे ॥ १७ ॥

चतुर्मूर्च्छैर्गैर्युक्तं त्रिविधं कर्म वैदिकम् ।

द्वयवर्णश्रमसयन्धि नित्यनैमित्तिकात्मकम् ॥ १८ ॥

अकामहतससिद्धं कर्म तत् पूर्वसाधनम् ।

चतुर्विधस्तु सन्यासस्तत्र कार्यो विपश्चिता ॥ १९ ॥

मन्त्रोक्तदेवताया वा प्रकृताविन्निर्गुणेषु वा ।

परस्मिन् देवदेवे वा वासुदेवे जनार्दने ॥ २० ॥

३ पूर्वं कर्तव्यसन्त्यास फलसन्त्यास एव च ।

कर्मणामपि सन्त्यासो देवदेवे जनार्दने ॥ २१ ॥

शास्त्रीयमाचरणेव नित्यनैमित्तिकात्मकम् ।

मदाराधनकामं सर्वशश्वत् श्रीणाति मा नर ॥

इति ते लेखत प्रोक्तं क्षुतिस्मृतिनिर्दिशतम् ४ ।

द्वितीयं सांख्यविज्ञानमुपायं शृणु साप्रतम् ॥ २३ ॥

संख्यास्तिस्रो हि मन्तव्या सांख्यशास्त्रनिर्दिशता ।

प्रथमा लौकिकी सत्या द्वितीया ५ चर्चनात्मिका ॥

समीचीना तु या धी सा तृतीया परिपठ्यते ।

संख्यात्रयसमूहो य सारय तत्परिपठ्यते ॥ २५ ॥

पृथिव्यापस्तया तेजो वायुराकाशमेव च ।

अहकारो महाश्चैव प्रकृति परमा तथा ॥ २६ ॥

एता प्रकृतयस्त्वष्टौ तासां व्याख्यामिमां शृणु ।

प्रकृतिस्त्रिविधा प्रोक्ता माया सृतिर्गुणात्मिका ॥

चत्वारो योगा अत्र विवक्षिता । १८. लक्षणचतुष्कं विंशे श्लोके वक्ष्यते । नित्यनैमित्तिक-

काम्यमेदेन त्रेवैष्यम् । १९. काम्यकर्मसु विशेषमाह—अकामेति । फलविशेषकामनया कृतानि

कर्माणि काम्यानि ज्येतिष्ठोमादय । तानि च कामहतानीत्युच्यन्ते । कामना विना केवल

भगवत्प्रेत्यर्थं कृतानि तान्यकामहतानि । अनेन काम्यानामपि कर्मणा कामना विनानुष्ठानमनु-

मन्यते । पर त्वेन्दुपायान्तरनिष्ठविषयम् । न्यासयोगनिष्ठं न तु काम्यकर्मणा सर्वथा स्वरूप-

तोऽपि त्याग एव, न तु कामना विनाप्यनुष्ठानमिति सिद्धान्तोऽन्यन्तव्य । २०. भगवति

वासुदेवे कर्मणा सन्यसनमेव मुमुक्षुभिः कर्तव्यम् । मन्त्रदेवतादौ विन्यसनं तु बुभुक्षुपरिणमिति

ध्येयम् । २१. 'भगवानेव स्वशेषोपकरणेन मया स्वकीयैश्चोपकरणैः स्वाराधनैकप्रयोजनाय

स्वशेषभूतमिदं कर्म स्वयमेव कारयति' इत्यनुष्ठानप्रकारो विवक्षितः । २४. त्रयाणा-

मयेषां ज्ञानानां विवरणमत्रैव करिष्यते । २५. सत्या ज्ञानानि पूर्वोक्तानि । तेषां समूह

सांख्यमित्युच्यते । एतदेव ज्ञानयोग इत्युच्यते । २६. लैकिकी लोकविषया संख्येय्यते-

ऽनेन श्लोकेन । उपरितने श्लोकैरस्या विवरणं क्रियते । २७. माया प्रकृति त्रैगुण्यमिति

प्रकृतिमेदा । यद्यपि प्रकृति सूक्ष्मेव, तथापि तत्रैव सूक्ष्मसूक्ष्मतरसूक्ष्मतररूपेण त्रैविध्या-

१ B omits six lines from here

४ निर्दर्शनम् A B C

२ के तेऽप्युपाया E I

३ सर्वं E I

५ चर्चका E I

नि सत्तासक्तमद्वैतमतरङ्गमनन्धरम् ।
अचेतनाना परम सौक्ष्म्य मायेति गीयते ॥ २८ ॥

ईषदुच्छ्रूतता तस्या प्रसूतिरिति गीयते ।
गुणत्रयसमुन्मेष साम्येन प्रकृति परा ॥ २९ ॥

अव्यक्तमक्षर योनिरविद्या त्रिगुणा स्थिति ।
माया स्वभाव इत्याद्या शब्दा पर्यायवाचका ॥

सत्त्वं रजस्तमश्चेति गुणा एते त्रयो मता ।
तत्र सत्त्वं लघु ज्ञेय सुखरूपमचञ्चलम् ॥ ३१ ॥

प्रकाशो नाम तद्वृत्तिश्चैतन्योद्बहणात्मक ।
रजोऽपि च लघु ज्ञेय दुःखरूप च चञ्चलम् ॥

प्रवृत्तिर्नाम तद्वृत्ति स्पन्दहेतुरनन्धर ।
तमो नाम गुरु ज्ञेय मोहरूपमचञ्चलम् ॥ ३३ ॥

नियमो नाम तद्वृत्ति क्वचित् स्वापनलक्षणम् ।
न तदस्ति पृथिव्या वा दिवि व्योम्नि च वासव ॥

भूत प्रकृतिजैर्मुक्त यदेभि स्यात् त्रिभिर्गुणै ।
एते चित्तमधिष्ठाय गुणा इन्द्रियगास्तथा ॥ ३५ ॥

सुख दुःख तथा मोह विषयस्थाश्च कुर्वते ।
^१शरीरेन्द्रियता याता^२ गुणा कर्माणि कुर्वते ।
इति यस्य मतिर्नित्या स गुणात्ययमश्नुते ॥ ३६ ॥

इति ^३श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे ^४उपायप्रकारप्रकाशो नाम
पञ्चदशोऽध्याय

देव व्यवहार । ३०. अवान्तरमेदै सह सक्लव्य प्रकृतिपर्यायनामानि अव्यक्तादीनि ।
उपनिषदि “अव्यक्तमक्षरे लीयते । अक्षर तमसि लीयते । तम परमात्मन्येकीभवति ” इति
त्रयाणामेषा व्यवहार क्रियते । ३२. चैतन्यस्य ज्ञानस्य उद्ग्रहणम् उन्मेष इत्यर्थः ,
वस्तुयाथात्म्यग्रहणशीलतेति यावत् । ३४. नियमो बन्ध ।

इति पञ्चदशोऽध्यायः

^१ F omits this line

^२ श्रीपाञ्चरात्र A

^३ इन्द्रियताया च ॥

^४ उपायप्रकाशो ॥ F G I

✓ षोडशोऽध्यायः

श्रीः—

व्याख्यानं महतः शक्रं शृणुष्ववहितो मम ।
वैषम्यस्य समुन्मेषो गुणानां प्रथमो हि यः ॥ १ ॥

स महाभ्राम तस्यापि विधास्तिस्रः प्रकीर्तिताः ।
सात्त्विको बुद्धिरित्युक्तो राजसः प्राण एव हि^१ ॥ २ ॥

तामसः काल इत्युक्तस्तेषां व्याख्यामिमां शृणु ।
बुद्धिरध्यवसायस्य प्राणः प्रयतनस्य च ॥ ३ ॥

कालः^२ कलनरूपस्य परिणामस्य कारणम् ।
महोऽपि विकृर्वाणादहंकारो व्यजायत^३ ॥ ४ ॥

स चापि त्रिविधो हेयो गुणवैषम्यसमभवात् ।
सामसाद्विषयादिस्तु तन्मात्रगण उज्ज्वलः ॥ ५ ॥

जातः सत्त्वसमुद्रिकाद्रुद्धीन्द्रियगणो महान् ।
कर्मेन्द्रियगणश्चापि^४ राजसादुभयात्मकम् ॥ ६ ॥

उभयस्मात् समुद्भूतमितीयं तत्त्वपद्धतिः ।
अत्र प्रकृतिरेकैव मूलभूता सनातनी ॥ ७ ॥

महदाद्यास्तु सप्तान्ये कार्यकारणरूपिणः ।
तन्मात्रेभ्यः समुद्भूता विशेषा वियदादयः ॥ ८ ॥

बुद्धिकर्मेन्द्रियगणौ पञ्चकौ मन एव च ।
विकारा एव विज्ञेया एते षोडश चिन्तकैः ॥ ९ ॥

चतुर्विंशतिरेतानि तत्त्वानि कथितानि ते ।
यावान्यश्चात्र वक्तव्यो विशेषो यादृशस्त्वहं ॥ १० ॥

स सर्वः कथितः पूर्वं तव वृत्रनिपूतन ।
विंशत्या च त्रिभिश्चैव विकारैः स्वैः समन्विता ॥

१. अनेन गुणत्रयस्य साम्यावस्थायां प्रकृतिरिति, वैषम्यावस्थायां महानिति च व्यवहार इत्युक्तं भवति । २. कालस्य तामसत्वमत्रोच्यते । औपनिषदप्रक्रिया कालस्या-
प्राकृतत्वमेवेति वदन्ति । ४. कलनं विपरिणतिः । आम्नादिशलाघोः तत्कालत्मना, युवदेहस्य वलिमवृद्धदेहात्मना च या परिणतिः सेत्यर्थः । ६. कर्मेन्द्रियाणां राजसत्त्वं, मनसः सात्त्विकराजसत्त्वमिति विभागस्तान्निवैकदेशिनां मतेन । वस्तुतस्तु एकादशापीन्द्रियाणि सात्त्विक-
नीत्येव बहूनां पाञ्चरात्रिकाणां मतम् । “ देवा वैकारिका दश । एकादशं मनश्च ” इति विष्णु-
पुराणे चेत्तम् । ७. तत्त्वपद्धतिः । अचिच्चित्तपद्धतिरित्यर्थः । इयमत्र विभागः—तत्त्वं द्विविधम्, अचिच्चित्तं चित्तत्वं चेति । तत्राचिच्चित्तं चतुर्विंशतिधा—प्रकृतिमहदहंकारात्म्यः,
तन्मात्राणि पञ्च, महामूतानि पञ्च, एकादशेन्द्रियाणीति । चित्तत्वं द्वेधा—जीव ईश्वरश्चेति ।

^१ उच्यते E.

^२ अस्य जायते A. B. C. D.

^३ काल D.

^४ राजसात्त्वयोः A. B.

इय प्रवृत्तिरव्यक्ता कथिता ते सुराधिप ।
व्यक्ताव्यक्तमयी सैषा नित्य प्रसवधर्मिणी ॥१२॥

विलक्षणा सा विद्मोया चिच्छक्तिरग्निश्चरा^१ ।
स जीव कथित सद्भिस्तत्तत्शास्त्रविशारदै ॥१३॥

अथ स्वरसत शुद्ध परिणामविजित ।
भूतस्थब्धिद्वन्द्वो नित्यो ह्यनन्तोऽप्रतिसङ्गम् ॥१४॥

इमौ स्वरसतोऽसक्तौ सत्तात्मानावित्र स्थितौ^२ ।
प्रकृति पुरपदचैव महद्भ्यश्च महत्तरौ ॥ १५ ॥

लिङ्गप्राज्ञातुभौ नित्याबलिङ्गौ चाप्युभावपि ।
साधर्म्यमेवमाद्येयमनयोरत्रयेदुध ॥ १६ ॥

वैधर्म्यमनयो इत्र कथ्यमान निबोध मे ।
प्रवृत्तिस्त्रिगुणा नित्य सतत परिणामिनी ॥ १७ ॥

अग्निवेवाप्यशुद्धा च सर्वजीवसमा सदा ।
विषयोऽचेतना^३ चैव सुखदुःखविमोहिनी ॥१८॥

मध्यस्थ पुरुषो नित्य क्रियावानप्यविह्वल ।
साक्षी दृशितया द्रष्टा शुद्धोऽनन्तो गुणात्मक ॥

वैधर्म्यमनयोरेतत् प्रवृत्तिं चानयो शृणु ।
या सा सदसदाख्यादिविकल्पाविकला^४ ध्रुवा ॥२०॥

नित्योदिता सदानन्दा पूर्णपाङ्गुण्यविग्रहा ।
अहं नारायणो शक्तिर्निष्णो श्रीरनपायिनी ॥२१॥

मत्त प्रभवतो ह्येतौ मध्येव लयमेप्यत ।
साहमेतावती भावेर्निर्निघैर्निस्तृतिं गता ॥ २२ ॥

नारायणे प्रतिष्ठाय पुनस्तस्मादुदेम्यहम् ।
एषो नारायणो त्रिगुणसुदेव सनातन ॥२३॥

अप्रयग्भूतशक्तित्वाद्वैत ब्रह्म निष्कल्म् ।
ज्ञानशक्तिरलेश्वर्यवीर्यतेजोमहोदधि ॥ २४ ॥

नित्तरङ्ग सदैवासौ जगदेतद्वराचरम् ।
इति ते सारयविज्ञान लेखत शक दर्शितम् ॥२५॥

या तत्त्वगणना सख्या ता पुरा शीलयेद्वध ।
सत साधर्म्यैर्धर्म्यस्वरूपप्रभवादिक्काम् ॥ २६ ॥

कुर्याच्चर्चात्मिका सख्या शास्त्रतत्त्वोपदेशजाम् ।
चर्चायामिह सख्याया सिद्धायाममलात्मनि ॥

उदेति या समीचीना सख्या सत्तत्त्वगोचरा ।
एषा सा परमा सख्या मत्प्रसादसमुद्भवा ॥ २८ ॥

सारयदर्शनमेतत्ते परिसख्यानमीरितम् ।
एव हि परिसख्याय सारया मन्त्रावमागता ॥२९॥

आहत्य पदनिर्दिष्टानि ॥ १२. प्रवृत्त्यस्यायामन्यक्ता, परिणत्यवस्थाया व्यक्ता । कार्य-
कारणयो रमेदादेवमुक्ति । १४. स्वरसन स्वभावत । अनन्त , सख्यया ज्ञानदिगुणैश्चाप-
रिच्छित इत्यर्थ । २०. विकल्पविकलेति । विविमपरिणत्यमागिन त्यर्थ । २१. शक्तिशक्ति-
मते रपृथक्सिद्धसम्भवात् एकत्वम् । अतो न द्वितीयत्वनिरोध इति भाव । २५. असौ नारायण
एव चराचरामन्त्राद्रूपमयावतिष्ठति इति यावत् । २७. चर्चा नाम पुन पुन परिशीलनम् ।

^१ अग्निधरी II

^२ अवेदना G

^३ नियन्त रथो A D F

^४ त्रिगुण C D

^५ सत्ता भानी व्यवहितौ B

^६ भावे वच्ये A B C D

^७ मन्त्राव A B C

^८ F omits all portions from here up to एव हि परिसख्याय in the 29th verse

उपायो ^१यस्तृतीयस्ते वदन्त्ये योगसंज्ञकः ।
योगस्तु द्विविधो ज्ञेयः समाधिः संयमस्तथा ॥३०॥

यमाद्यङ्गसमुद्भूता समाधिः संस्थितिः परे ।
ब्रह्मणि श्रीनिवासाख्ये ह्युत्थानपरिवर्जिता^२ ॥

साक्षात्कारमयी सा हि स्थितिः सद्रह्यवेदिनाम् ।
ध्यातृध्येयाविभागस्था मत्प्रसादसमुद्भवा ॥ ३२ ॥

संयमो नाम सत्कर्म परमात्मैकगोचरम् ।
तत्पुनर्द्विविधं प्रोक्तं शारीरं मानसं तथा ॥ ३३ ॥

विस्तरेणाभिधास्येते समाधिः संयमस्तथा ।
प्रथमो य उपायस्ते कर्मात्मा कथितः पुरा ॥ ३४ ॥

संज्ञानं जनयेच्छुद्धमन्तःकरणशोधनात् ।
तेन हि श्रीणिता साहं सदाचारनियेवणात् ॥

ददामि युद्धियोगं तमन्तःकरणशोधनम् ।
सांख्यं नाम द्वितीयो य उपायः कथितस्तव ॥

परोक्षः शास्त्रजन्योऽसौ निर्णयो दृढतां गतः ॥
प्रत्यक्षतामिवापन्नो मत्प्रीतिं जनयेत्पराम् ॥ ३७ ॥

अहं संख्यायमाना हि स्वरूपगुणवैभवैः ॥
उद्भावयामि तज्ज्ञानं प्रत्यक्षं यद्विवेकजम् ॥ ३८ ॥

तृतीयस्तु समाध्यात्मा ^३प्रत्यक्षोऽविभूतो दृढः ।
प्रकृष्टसत्त्वसंभूतः प्रसादातिशयो हि सः ॥ ३९ ॥

तृतीयस्य विधा योऽसौ संयमो नाम वर्णितः ।
भोगैः शुद्धैस्त्रिषोऽनूतैरत्यन्तप्रीतये मम ॥ ४० ॥

अहं हि तत्र विश्वात्मा विष्णुशक्तिः परावरा ।
साक्षादेव समाराध्या देवो वा पुरुषोत्तमः ॥४१॥

इति ते कथिताः सम्यगुपायास्तत्र ऊर्जिताः ।
शृणुपार्य चतुर्थं मे सर्वत्यागसमाह्वयम् ॥ ४२ ॥

^४तत्र धर्मान् परित्यज्य सत्यानुवाचचाह्नवान् ।
संसारानलसंतप्तो मामेकां शरणं ब्रजेत् ॥ ४३ ॥

अहं हि शरणं प्राप्ता नरेणानन्यचेतसा ॥
प्रापयाम्यात्मनात्मानं निर्धूताखिलकल्मषम् ॥

इति ^५श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे ^६उपायप्रकारविवरणं नाम
षोडशोऽध्यायः

३०. अविभागस्थेति । " आत्मेति तूष्णच्छन्ति ग्राहयन्ति च " इत्युक्तरीत्या परस्य
ब्रह्मणेऽविभागेनोपासनमत्राभिप्रेतम् ।

इति षोडशोऽध्यायः

^१ अर्थ A. B.

^२ कर्जितः A. B. C. D.

^४ वरं C.

^५ श्रीनखपत्र A.; श्रीनखपत्रे सारे I.

^३ प्रत्यक्षादिशब्दो A.

^६ वेदान्तार्थमस्यासौ E.; F. omits the title.

✓ सप्तदशोऽध्यायः

शक्र —

नमस्ते कमलावासे जनन्यै सर्वदेहिनाम् ।
गृहिण्यै पद्मनाभस्य नमस्ते सरसीरुहे ॥ १ ॥
उपायास्ते त्रय पूव कथिता अवधारिता ।
व्याचक्ष्वाभ्य चतुर्थं तमुपाय परमभ्युजे ॥ २ ॥

श्री —

एको नारायणो देवो वासुदेव सनातन ।
चातुरात्य पर ब्रह्म सच्चिदानन्दमग्नम् ॥ ३ ॥
एकाह परमा शक्तिसत्त्व देवी सनातनी ।
करोमि सकल कृत्य सर्वभावानुगामिनी ॥ ४ ॥
शान्तानन्दचिदानन्द यद् ब्रह्म परम ध्रुवम् ।
महानिभूतिसत्स्थान सर्वत समता गतम् ॥ ५ ॥
तस्य शक्तिरह ब्राह्मी शान्तानन्दचिदात्मिका ।
महाविभूतिरनघा सर्वत समता गता ॥ ६ ॥
आध्यासनाय जीवाना यत्तन्मूर्तकृत मह ।
नारायण पर ब्रह्म दिव्य नयननन्दनम् ॥ ७ ॥
तदा मूर्तिमती साह शक्तिर्नारायणी परा ।
समा समविभक्ताङ्गा सर्वार्थययमुन्दरी ॥ ८ ॥

तयोर्नौ परम व्योम निर्दुःख पदमुत्तमम् ।
पाङ्गुण्यप्रसरो दिव्य स्वाच्छन्द्यादेशता गत ॥

स्वकर्मनिरतै सिद्धैर्वेदवेदान्तपारगै ।
अनेकजन्मसताननि शेषितकपायकै ॥ १० ॥

ज्ञेशेन महता सिद्धैरन्तरयातिगै ब्रह्मन् ।
सख्याविधिविधानज्ञै साख्यै सख्यानपारगै ॥

प्रत्याहतेन्द्रियप्रामैर्धारणाध्यानशालिभि ।
योगै समाहितै शम्भुल्लेशेन यदवाप्यते ॥ १२ ॥

अच्छिद्रा पञ्चकालज्ञा पञ्चयज्ञविचक्षणा ।
पूर्ण वर्षशते धीरा प्राप्नुवन्ति यद्वज्रसा ॥ १३ ॥

यत्तत्पुराणमाकाश सर्वस्मात् परम ध्रुवम् ।
यत्पद प्राप्य तत्त्वज्ञा मुच्यन्ते सर्वबन्धनै ॥ १४ ॥

सूर्यकोटिप्रतीकाशा पूण द्रयुतसनिभा ।
यस्मिन् पदे विराजन्ते मुक्ता ससारबन्धनै ॥ १५ ॥

इन्द्रियच्छिद्रविधुरा द्योतमानाश्च सर्वत ।
अनिष्यन्दा अनाहारा पाङ्गुण्यतनयोऽमला ॥

५. महाविभूति नित्यविभूति । “त्रिपादस्यामृत दिवि” इत्युक्तीत्या लीलाविभूत्य-
पेक्षया तस्या महत्त्वं महाविभूतित्वम् । ९. मदीयेच्छया पाङ्गुण्यप्रसर एवाप्राकृतदिव्यदेशता
प्राप्त इत्यर्थः । १३. अच्छिद्रा, भगवदनुभवरूपच्छिद्ररहिता । यथेकम्—“यन्मुहूर्तं
क्षणं वापि वासुदेवो ॥ चिन्त्यते । सा हानिस्तन्महच्छिद्र सा आन्ति सा च विक्रिया ॥” इति ।

^१ त्वम् E I

^४ योगे A B I

^२ शान्तानन्द A B G

^५ सद्विदाम्ना A B C

^३ युक्त I

एकान्तिनो महाभागा यत्र पश्यन्ति नौ सदा ।
क्षपयित्वाधिकारान् स्यान् शश्वत्कालेन भूयसा ॥
१ वेधसो यत्र मोदन्ते शंकराः सपुरंदराः ।
सूरयो नित्यसंसिद्धाः^२ सर्वदा^३ सर्वदर्शिनः ॥१८॥
वैष्णवं परमं रूपं साक्षात्कुर्वन्ति यत्र ते ।
अष्टाक्षरैकसक्तानां द्विपदकार्णरतात्मनाम् ॥ १९ ॥
पडक्षरप्रसक्तानां प्रणवासक्तचेतसाम् ।
जितंतासक्तचिक्तानां तारिकानिरतात्मनाम् ॥२०॥
अनुताराप्रसक्तानां यत् पदं विमलात्मनाम् ।
अनन्तविहगोशानविष्वक्सेनादयोऽमलाः ॥ २१ ॥
मदाज्ञाकारिणो यत्र मोदन्ते सकलेश्वराः ।
तत्र दिव्यवपुः श्रीमान् देवदेवो जनार्दनः ॥२२॥
अनन्तभोगपर्यङ्के निपण्णः^४ सुसुखोज्ज्वले ।
विज्ञानैश्वर्यवीर्यैः शक्तितेजोबलोल्यणैः ॥ २३ ॥
आयुधैर्भूषणैर्विव्यैरद्वैतैः समलंकृतः ।
पञ्चात्मना सुपर्णेन पक्षिराजेन सेवितः ॥ २४ ॥

सारूप्यमेयुषा^५ साक्षाच्छ्रीवत्सकृतलक्ष्मणा ।
सेनान्या सेवितः सम्यग्विष्वक्सेनेन दीप्यता^६ ॥
क्षेमाय सर्वलोकानामाध्यानाय मनीषिणाम् ।
मुक्तयेऽखिलबन्धानां रूपदानाय योगिनाम् ॥२६॥
आस्ते नारायणः श्रीमान् वासुदेवः सनातनः ।
सुकुमारो युवा देवः श्रीवत्सकृतलक्षणः ॥ २७ ॥
चतुर्भुजो विशालाक्षः किरीटी कौस्तुभं वहन् ।
हारनूपुरकैयूरकाञ्चीपीतम्बरोज्ज्वलः ॥ २८ ॥
वनमालां दधद्दिव्यां पञ्चशक्तिमयीं पराम् ।
सर्वावयवसंपन्नः^७ सर्वावयवसुन्दरः ॥ २९ ॥
राजराजोऽखिलस्यास्य विश्वस्य परमेश्वरः ।
कान्तस्य तस्य देवस्य विष्णोः सद्गुणशालिनः ॥
दयिताहं सदा देवी ज्ञानानन्दमयी परा ।
अनवद्यानवद्याङ्गी नित्यं तद्धर्मधर्मिणी ॥ ३१ ॥
ईश्वरी सर्वभूतानां पद्माक्षी पद्ममालिनी ।
शक्तिभिः सेविता नित्यं सृष्टिस्थित्यादिभिः परा ॥

अभिगमनोपादानेज्यास्वाध्याययोगाख्याः पञ्च कालाः । १७. क्षपयित्वेति । अत्र “यावदधि-
कारमवस्थितिराधिकारिकाणाम्” इति शारीरकसूत्रं तदुपबृंहणानि वचनानि चानुसंधेयानि ।
१९. अष्टाक्षरः नारायणाष्टाक्षरमन्त्रः । द्विपदकार्णः वासुदेवद्वादशाक्षरमन्त्रः । २०. पडक्षरः
श्रीविष्णुपडक्षरमन्त्रः । जितंता “जितते पुण्डरीकाक्ष” इत्यादिश्लोकरूपमन्त्रः । अस्य महि-
मादिकमहिर्बुज्यसंहितायामुक्तं वेदितव्यम् । तारिका हीमन्त्रः । २१. अनुतारा श्रीमन्त्रः ।
२४. पञ्चात्मना पञ्चेऽपनिष्पन्नस्वरूपेण । २५. सारूप्यं शङ्खचक्रदिना भगवत्सारूप्यम् ।
तदेवाह—श्रीवत्सेति । इदं च विशेषणद्वयं सेनान्येत्यनेनान्वेति । २९. सृष्टिस्थितिसंहार-
निग्रहानुग्रहाः पञ्च शक्तयः । ३२. ईश्वरीति । ईष्टे इत्यर्थे कर्तारि औणादिके वरद् प्रत्ययः ।

^१ वसवो A. B. F.

^२ संख्याः D.

^३ सर्वशः A. B. C. F.

^४ समुलो B.

^५ ईयुषा A. C. D. F.

^६ दीप्यता E. F.

^७ संपूर्णः E.

^८ रामो राज्ञा B. G.

द्वात्रिंशता सहस्रेण सृष्टिशक्तिभिरावृता ।
 १वृता तद्विगुणाभिश्च दिव्याभि स्थितिशक्तिभिः ॥

ततश्च द्विगुणाभिश्च पूर्णा सप्ततिशक्तिभिः ।
 नायिका सर्वशक्तीना सर्वलोकमहेश्वरी ॥ ३४ ॥

महिषी देवदेवस्य सर्वकामदुघा विभो ।
 तुल्या गुणवयोरूपैर्मन प्रमथनी^२ हरे ॥ ३५ ॥

तैस्तैरनुगुणैर्भावैरह देवस्य शार्ङ्गिण
 करोमि सकल कृत्य नित्य तद्धर्मधर्मिणी ॥ ३६ ॥

साहस्रद्वे स्थिता^३ विष्णोर्देवदेवस्य शार्ङ्गिण ।
 लालिता तेन चात्यन्त सामरस्यमुपेयुषी ॥ ३७ ॥

कदाचिन् सर्वदर्शिन्या कृपा मे स्वयमुद्रता ।
 छिद्यत प्राणिनो दृष्ट्वा ससारज्जलनोदरे ॥ ३८ ॥

कथं त्विमे^४ भविष्यति 'दुःखोत्तीर्णा सुखोत्तरा ।
 ५ससारपरसीमानमप्युयो^५ कथं त्विति^७ ॥ ३९ ॥

साहस्रान्त कृपाविष्टा^६ देवदेवमचूचुदम ।
 भगवन् देवदेवेश लोकाया मम प्रिय ॥ ४० ॥

सर्वदे सर्वमभ्यान्त सर्वं सर्वोत्तराच्युत ।
 गोविन्द पुण्डरीकाक्ष पुराण पुरुषोत्तम^८ ॥ ४१ ॥

दुस्तरापरससारसागरोत्तरकारण ।
 व्यक्ताव्यक्तहाकालाप्यक्लृप्तभायचतुष्टय ॥ ४२ ॥

धामुदेव जगन्नाथ सत्पुण्य जगत्प्रभो ।
 प्रगुप्त^९ सुभग श्रीमन्निरुद्धापराजित ॥ ४३ ॥

नानाविभक्तस्थान नानाविभवभाजन^{१०} ।
 दिव्यशान्तोदितानन्दपाद्गुण्योदयविग्रह ॥ ४४ ॥

स्फुरत्किरीटवेयूरहारनूपुरकौस्तुभ ।
 पीताम्बर महोदार पुण्डरीकनिर्भक्षण ॥ ४५ ॥

चतुर्मूर्ते चतुर्व्यूह शरदिन्दीवरद्युते ।
 लभिरामशरीरेण नारायण जगन्मय ॥ ४६ ॥

लभ्यते हि प्राणिन सर्व निमग्ना ह्येकसागरे ।
 उत्तार प्राणिनामस्मात्पथ चिन्तयसि प्रभो ॥ ४७ ॥

इत्युक्तो देवदेवेश स्मयमानोऽब्रवीद्विदम् ।
 अरविन्दासने देवि पद्मगम सरोरुहे ॥ ४८ ॥

उत्तारहेतवोऽमीपामुपाया विहिता मया ।
 कर्म साध्य तथा योग इति शास्त्रव्यपाश्रया ॥ ४९ ॥

प्रत्ययौचमह देवमित्युक्ता पुरुषोत्तमम् ।
 देवदेव न ते शक्या कर्तुं कालेन गच्छता ॥ ५० ॥

कालो हि कल्पश्रेव^{११} स्वतन्त्रो भवदात्मक ।
 ज्ञान सत्त्व बल चैपामायुश्च विनिकृन्तति^{१२} ॥ ५१ ॥

अन्तःकरणसंस्था हि वासना विविधात्मिका ।
 तत्तत्कालमश प्राप्य यातयन्ति शरीरिण^{१३} ॥ ५२ ॥

उदासीनो भजानेव प्राणिना कर्म कुर्याताम् ।
 १४तत्तत्कालानुबूलाणि तत्कालानि प्रयच्छति ॥ ५३ ॥

येन त्व घत सरस्व प्राणिन पालयिष्यसि ।
 प्रवृद्धि तमुपाय मे प्रणतायै जनादेन ॥ ५४ ॥

इत्युक्त प्रत्युवाचेद भगवानुत्सयन्निध ।
 सरोरुहे विजानीये सर्वमेवात्मनो गतम् ॥ ५५ ॥

१ B omits this line

४ त्विमे A B C F

७ त्विति A

१० शरीर E I

१३ परिहृन्तति ॥ , आपुष्पाणि निहृन्तति E

१५ तत्तद्वा E.

२ प्रमथने A B F

५ दुःखार् E

६ बुधा E I

११ भावन A B F G

३ अङ्कुरित्वा A C D F G

६ B omits 4 lines from here

९ पुरुषेश्वर E I

१२ एक D

१४ शरीरिणम् B

मा तु जिज्ञाससे देवि तथापि शृणु भामिनि ।
^१उपायाध्याप्यपायाश्च शास्त्रीया निर्मिता मया ॥५६॥

इति तस्य वच श्रुत्वा देवदेवस्य शार्ङ्गिण ।
 प्रीताहमभव शक्त तदिदं वर्णितं तव ॥ ६४ ॥

विहिता य उपायास्ते निषिद्धाश्चेतरे मता ।
 अधो नयन्त्युपायास्त य ^२एनाननुवर्तते ॥ ५७ ॥

शक्र —

^३देवप्रिये महादेवि नमस्ते पङ्कजासने ।
 आनुकूल्यादिकं भाव मम व्याचक्ष्व विस्तरात् ॥

ऊर्ध्वं नयन्त्युपायास्त य ^३एनाननुवर्तते ।
 उपायापायसत्यागी ^४मध्यमा वृत्तिमाश्रित ॥ ५८ ॥

श्री —

आनुकूल्यमिति प्रोक्त सर्वभूतानुकूलता ।
 अन्त स्थिताह सर्वपा भावानामिति निश्चयात् ॥

मामेक शरण प्राप्य मामेवान्ते समश्नुते ।
 पङ्कजं तमुपायं च शृणु मे पद्मसभवे ॥ ५९ ॥

मयीव सर्वभूतेषु ह्यानुकूल्य समाचरेत् ।
 तथैव प्रातिकूल्यं च भूतेषु परिवर्जयेत् ॥ ६७ ॥

आनुकूल्यस्य सकल्प प्रातिकूल्यस्य वर्जनम् ।
 रक्षिष्यतीति विश्वासो गोपृत्ववरणं तथा ॥ ६० ॥

त्यागो गर्वस्य कार्पण्यं श्रुतशीलादिजमन ।
 अङ्गसामग्र्यसपत्न्येऽशक्तेरपि कर्मणाम् ॥ ६८ ॥

आत्मनिक्षेपकापण्ये पङ्क्तिधा शरणागति ।
 एष मा शरणं प्राप्य वीतशोकभयङ्कम ॥ ६१ ॥

अधिकारस्य चासिद्धेर्देवशालागुणक्षयात् ।
 उपाया नैव सिध्यन्ति ह्युपाया बहुलास्तथा ॥ ६९ ॥

निरारम्भो निराशीश्च ^५निर्ममो निरहङ्कृति ।
 मामेव शरणं प्राप्य तरेत् ससारसागरम् ॥ ६२ ॥

इति या गर्वहानिस्तदैन्यं कार्पण्यमुच्यते ।
 शक्ते सुपसद्वराश्च कृपायोगाश्च शाश्वतात् ॥ ७० ॥

^६सत्कर्मनिरता शुद्धा सात्ययोगविदस्तथा ^७ ।
 नार्हन्ति शरणस्थस्य कला कोटितमीमपि ॥ ६३ ॥

५६. उपाया पुण्यसपादका ज्योतिष्टोमादयः । अपाया पापसपादका परहिंसादयः ।
 ५७. सत्यामीति । पुण्यपापसपादकानि काम्यनिषिद्धानि परित्यज्य नित्यनेमिचित्क्रियापर
 इत्यर्थः । ५९. मामेकम्, मामेवेत्यर्थः । एकशब्दोऽनारणार्थं सन् अन्ययोगध्वन्यच्छेदे वर्तते ।
 अत्रेदं बोध्यम्—शरणरणात् पूर्वं मध्यमवृत्त्याश्रयणं भवतु वा, मा वा । अस्ति चेत्, शरण-
 वरणे त्वरामुपनयति । न चेत्, नित्यम् । शरणरणानन्तरं तु यावज्जीव मध्यमवृत्त्याश्रयण-
 मवश्यं कर्तव्यम् । न चेत्, नित्यत्वेन फलं स्यात् । पूर्ववृत्तानि तु कर्माणि न्यासनादेव
 नश्यन्ति । पश्चात् कृतानि तु प्रामादिनामि न क्षिप्यन्ति । बुद्धिपूर्वकृतान्यपि प्रायश्चित्तापनो
 धानि भवन्ति । अन चान्द्रायणादिप्रायश्चित्तपरिहरणाय मयमवृत्त्याश्रयणमावश्यकं विधीयत इति ।
 ६३. सत्कर्मनिरता, कर्मयोगनिष्ठा । सात्यसिद्धिः, ज्ञानयोगिनः । योगविदः, भक्तियोगिनः ।
 ६६. आनुकूल्यसकम्प्यो न केनन्मारायोर्विषये । किन्तु अम्मच्छेपभूतेषु सर्वेष्वपि भूतेष्वि-

^१ अग्रायाध्याप्यपायाश्च E

^२ एतान् A. D. F

^३ एतात् A. C.

^४ एन्यागन् D

^५ निराशी T A D E.

^६ सत्कर्म C. दत्कर्म G

^७ निरम्भं E.

^८ देवदेवप्रिये देवि E

ईदं शेषितव्यसबन्धादनिदप्रयमादपि ।
 रक्षिष्यत्यनुकूलान् इति या सुदृढा मति ॥ ७१ ॥
 स विश्वासो भवेच्छन्न सर्वदुष्कृतनाशन ।
 करुणावानपि व्यक्त शक्त स्वान्यपि देहिनाम् ॥
 अप्रार्थितो न गोपायेदिति तत्प्रार्थनामति ।
 गोपायिता भवेत्येव गोप्तृत्ववरण स्मृतम् ॥ ७३ ॥
 तेन सरक्ष्यमाणस्य फले स्वाम्यवियुक्तता ।
 केशवार्पणपर्यन्ता ह्यात्मनिक्षेप उच्यते ॥ ७४ ॥
 निक्षेपापरपर्यायो न्यास पञ्चाङ्गसयुत ।
 सन्यासस्याग इत्युक्त शरणागतिरित्यपि ॥ ७५ ॥
 उपायोऽयं चतुर्थस्ते प्रोक्त शीघ्रफलप्रद ।
 अस्मिन् हि वर्तमानानां विधौ विप्रनिपेक्षिते ॥
 पूर्वं त्रय उपायास्ते भवेयुरमनोहरा ।
 आनुकूल्येतराभ्यां च विनिवृत्तिरुपायत ॥ ७७ ॥
 कर्षण्येनाप्युपायानां विनिवृत्तिरिहोदिता^१ ।
 रक्षिष्यतीति विश्वासात्भीष्टोपायकल्पनम्^२ ॥
 गोप्तृत्ववरण नाम स्वामिप्रायनिवेदनम् ।
 सर्वज्ञोऽपि हि विश्वेश सदा कारुणिकोऽपि सन् ॥

ससारतन्त्रवाहित्नाद्रक्षापेक्षा प्रतीक्षते ।
 आत्मात्मीयभरन्यासो ह्यात्मनिक्षेप उच्यते ॥ ८० ॥
 हिंसास्तेयादय आस्त्रैरुपायत्वेन दर्शिता ।
 कर्मसारयादय शास्त्रैरुपायत्वेन दर्शिता ॥ ८१ ॥
 अपायोपायसत्यागी^३ मध्यमा स्थितिमास्थित ।
 रक्षिष्यतीति निश्चित्य निक्षिप्तस्वस्वगोचर ॥ ८२ ॥
 बुध्येत देवदेवेश^४ गोप्ता पुरुषोत्तमम् ।
 शक्र —
 उपायापाययोर्मध्ये कीदृशी स्थितिरन्यिके ॥ ८३ ॥
 अपायोपायतामैव त्रिया सर्वावलम्बते ।
 स्वीकारे^५ व्यतिरेके^६ च निषेधविधिशास्त्रयो ॥
 दृश्यते कर्मणो व्यक्तमपायोपायरूपता ।
 श्री —
 त्रिविधा पश्य देवेश कर्मणो गह्वरा गतिम् ॥ ८५ ॥
 निषेधविधिशास्त्रेभ्यस्ता विधा च निषेध मे ।
 अनर्थसाधन किंचित्किंचिदाप्यर्थसाधनम् ॥ ८६ ॥
 अनर्थपरिहार^७ च किंचित् कर्मोपदिश्यते ।
 त्रैरात्र्य कर्मणामेव विज्ञेय शास्त्रचक्षुषा ॥ ८७ ॥

स्याह—सर्वेति । ७९. शरण्यस्य सर्वज्ञत्वात् करुणाकरत्वाच्च स्वयमेवार्तान् रक्षिष्यतीत्याश-
 इत्याह—सर्वज्ञोऽपीति । ससारतन्त्रवाहित्व नाम लीलाम्भूतिनिर्देष्टव्यम् । व्यानानपेक्षरक्षणे
 सुदृढदुष्टलाभारण्येन सर्वरक्षणप्रसक्तौ धर्माधर्मद्वयान्यायान्यायसकरप्रमत्त । स्वेच्छया
 काश्चिदेव रक्षन् अन्यान् न रक्षति चेत् “समोऽह सर्वभूतेषु” इत्युद्धोष्यतस्तस्य वैषम्यनैर्घृण्य
 प्रमत्त इति भाव । ८४. निषिद्धस्वीकारे विहिताम्बीकारे चापाय । विहितस्वीकारे
 निषिद्धास्वीकारे चोपाय । ८६. हिंसादि अनर्थसाधनम् । ज्योतिष्टोमादि स्वर्गाद्यधसाध-

^१ इहेति E I

^४ दन्दव त E I

^७ परिदपय E I

^२ रक्षणोपायकल्पनम् A G

^५ स्वीकार E

^६ किंचिदमोऽपि E

^३ माध्यमा A C F G

^६ व्यतिरेक E

अपायोपायसङ्गो तु पूर्णराशी परित्यजेत् ।
१ तृतीयो द्विविधो राशिरनर्थपरिहारक ॥ ८८ ॥

प्रायश्चित्तात्मकं कश्चित्पुत्रानन्यनाशनं ।
तमज्ञं नैनं धुर्नतं मनीषी पूर्णराशिवत् ॥ ८९ ॥

प्रियमाणं न कर्मैचिदर्थाय प्रत्युत्पते ।
अत्रियाचदनयाय २ तत्तु कर्म समाचरेत् ॥ ९० ॥

एषा ३ सा वैदिरी निष्ठा ह्युपायापायमध्यमा ।
अत्यास्थितो जगन्नाथ प्रपद्येत जनार्दनम् ॥

सकृदेव हि शास्त्रार्थं कृतोऽयं तारयेत्तरम् ।
उपायापायसयोगे निष्ठया हीयतेऽनया ॥ ९२ ॥

अपायसङ्घवे सद्यः प्रायश्चित्तं समाचरेत् ।
प्रायश्चित्तिरियं सात्रं यत्पुनः शरणं श्रयेत् ॥

उपायानामुपायत्वस्वीकारेऽप्येतदेव हि ।
अभिप्लवाय धर्माणां पालनाय कुलस्य च ॥ ९४ ॥

सप्रहायं च लोकस्य मर्यादास्थापनाय च ।
प्रियाय मम चिष्णोश्च देवदेवस्य शार्ङ्गिण ॥ ९५ ॥

मनीषी वैदिकाचारं मनसापि न लङ्घयेत् ।
यथा हि बलभो राज्ञो नदी राज्ञा प्रवर्तिताम् ॥

लोकोपयोगिनीं रम्यां बहुसत्यविवर्धिनीम् ।
लङ्घयन्शूलमारोहेद्वनपेक्षोऽपि तां प्रति ॥ ९७ ॥

नम् । प्रायश्चित्तादि अनर्थपरिहारकम् । ८८. अनर्थपरिहारकं तृतीयं द्विविधम्—चान्द्रा-
यणादि प्रायश्चित्तम् उत्पन्नानर्थनाशकम् । नित्यनैमित्तिकादि भान्यनर्थपरिहारकमिति । ८९.
तृतीये प्रथमा विधमाह—प्रायश्चित्तेति । ९०. तृतीये द्वितीया विधमाह—क्रियमाणेत्यादि ।
नित्यनैमित्तिकरूपमित्यर्थः । ९१. “सकृत्कृतं शास्त्रार्थं” इति न्यायानुसारेणाह—सकृदेव
हीति । अनयेति । प्रपत्तिरूपेत्यर्थः । ९३. अपायसङ्घः इति । बुद्धिपूर्वपराधसमम् इत्यर्थः ।
९४. ज्योतिष्टोमादीनां भेषोपायत्वस्वीकारेऽपि निष्ठाप्रच्युतिर्भूतयेत् । तस्मात् तानि न
धुर्नतं । अयमत्र निर्गलितार्थः—भक्तियोगनिष्ठानां तद्योगमहिम्नैः प्रपत्तियोगनिष्ठानामपि
प्रपत्तिमहिम्नैः पूज्यतानि सर्वाण्यपि बुद्धिपूर्वकाण्युद्धिपूर्वकाणि च मोक्षसिरोधिकर्माणि समूल-
नाशं नश्यन्ति । प्रपन्नानां प्रायश्चित्तं प्रपत्तेरनन्तरं तादृशानि कर्माणि न समस्तयेत् । कदाचि-
ज्जातान्यप्युद्धिपूर्वकाणि अश्लिष्टानि भवन्ति । बुद्धिपूर्वकाणि तु पुनः प्रपन्नानि नश्यन्ति ।
अहन्तुनः प्रपन्नानां तु स्वल्पदण्डेन तद्वन्मात्रादाह । प्रारब्धकर्माण्यपि प्रपन्नव्यतिरिक्ततत्त्वेन
संयोज्यं वा तद्देहात्मने वा नश्यन्ति । भक्तियोगात् न्यासयोगस्यायं महिमातिशयः—
भक्तियोगः प्रारब्धकर्माणि नापेक्षितुमर्हति । न्यासयोगस्तु प्रारब्धकर्माण्यप्यपेक्षितुमर्हति ।
यद्यप्यर्पितशायत्तं प्रपत्तिकाले मद्यन्मनाशोऽपि प्रार्थितः, तदा सद्यः एव तानि नश्यन्ति । यदि
तद्देहात्मने प्रार्थितः, तदा तद्देहात्मने एव नश्यन्ति । न तु भक्तियोगनिष्ठानामपि
तद्देहात्मने प्रार्थितानां तद्देहात्मने नश्यन्ति । तथा चटु—“साध्यवर्तिस्तु मां हन्ती प्रारब्धम्यापि
भूयसी” इति । किंच वैदिकानि कान्यकर्माणि निःकामनया भक्तियोगेन प्रपन्नानुष्ठानमप्यनु-

१ In F the chapter ends with this verse

२ दि A B C G

३ कम् एगु E. I

४ प्रपत्तेः B C G

एव विलङ्घयन् मर्त्यो मर्यादा वेदनिर्मिताम् ।
प्रियोऽपि न प्रियोऽसौ मे मदाज्ञान्यतिवर्तनात् ॥

उपायत्वग्रह तत्र ^१वर्जयन् मनसा सुधी ।
चतुर्यमाश्रयन्नेवमुपाय शरणाश्रयम् ॥ ९९ ॥

अतीत्य सकल द्वेष सविशत्यमल पदम् ।
अपायोपायनिर्मुक्ता मध्यमा ^२स्थितिमास्थिता ॥

शरणागतिरभ्यैषा ससारार्णवतारिणी ।
इदं शरणमज्ञानादिदमेष विज्ञानताम् ॥ १०१ ॥

इदं तितीर्षता पारमिदमानन्यमिच्छताम् ।
^३प्रायश्चित्तप्रसङ्गे तु सर्वपापसमुद्भवे ॥ १०२ ॥

इति ^{१०}श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे रहस्योपायप्रकाशो ^{११}नाम
सप्तदशोऽध्यायः

ज्ञायन्ते । प्रपन्नानां तु निष्कामनयापि तेषामनुष्ठानं स्वरूपविरुद्धमिति । ९८. अयं भाव —
नित्यनेमित्तिककर्माणि न सर्वथा फलरहितानि । किंतु प्रत्यवायोत्पत्तिनिरोधफलानि । आनुपङ्गिक-
मपि हि प्राजापत्यादिलोकप्राप्तिरूपफलं स्मर्यते । तत्र विनियोगपृथक्त्वात् प्रत्यवायोत्पत्तिनिरोध-
फलकानि तान्याद्रियन्ते । प्रत्यवायश्च भगवन्निग्रह एव । एवञ्च भगवन्निग्रहोत्पत्तिनिरोधाय
तानि क्रियन्त इति न सर्वस्मिन् निरर्थकानीति । अतः “प्रयोजनमनुद्दिश्य न मन्दोऽपि
प्रवर्तते” इति चोद्यस्य नावकाशः । १०५. ननु चिरकालसाध्यस्य भक्तियोगस्य क्षणकाल-
साध्यस्य न्यासयोगस्य च मोक्षाख्यतुल्यफलत्वं न घटते, गुरुलघूपाययोर्विकल्पायोगात् । तथा सति
प्रेक्षावन्तं सर्वेऽपि लघूपाय एव प्रवर्तन्त, न गुरुपाय इति तद्विधेरेननुष्ठानलक्षणमप्रामाण्यं स्या-
दित्यत्राह—उपायः सुकर इति । यद्यप्ययं न्यासयोगः क्षणकालकर्तव्यत्वात् कर्माद्यनङ्गत्वाच्च
सुकर एव, तथाप्यत्यन्तदुर्लभमहाविश्वासाद्यङ्गापेक्षत्वात् दुरुहमध्यमवृत्त्याश्रयत्वाच्च दुष्कर
एवेति मानः । अत्र यद्यपि ज्ञानशक्त्यादियौष्कल्यतद्वाहित्याभ्यामधिकारिभेदात् व्यवस्था सुवचा,
तथापि ‘इदमेव विज्ञानताम्’ इत्यादिना ज्ञानादिमतामपि न्यासयोगविधानात् सा रीतिर्नाहता ।

इति सप्तदशोऽध्यायः

^१ वर्जयेत् A B C G

^२ अयायात् II E

^३ मम मन्त्रमयी E I

^४ वृत्तिम् E

^५ चाति A C

^६ A omits श्रीपाञ्चरात्रसारे

^७ प्रायश्चित्ति E

^८ अमानवान् A B C

^९ प्रसङ्गो A II G

^{१०} व्रजेत् B E G

^{११} संपदम् E I

अष्टादशोऽध्यायः

शक्रः—

१ नमस्ते पद्मनिलये नमस्ते पद्मसंभवे ।
विदितं वेदितव्यं मे वेदान्तेष्वपि दुर्लभम् ॥
ब्रूहि मन्त्रमयं मार्गमिदानीं विष्णुनहभे ।
यं विज्ञायाचयेयं ते दिव्यां मन्त्रमयीं तनुम् ॥ २ ॥
श्रुतो मन्त्रसमुत्पत्तिः क्व च मन्त्रः २ प्रलीयते ।
मन्त्रस्य किं फलं पद्मे केन मध्ये प्रपूर्यते ॥ ३ ॥
क्रियत्यश्च ३ पिधा अस्व परिमाणं क्रियन् किल ।
क्षेत्रक्षेत्रज्ञभावश्च कीदृशः परमोऽम्बुजे ॥ ४ ॥
मन्त्रश्च केन संप्राप्त्य उपदेष्टा च कीदृशः ।
उपासनप्रकारश्च कथमस्याब्जसंभवे ॥ ५ ॥
उपासनोपयोगी च यावानर्थोऽम्बुजासने ।
सिद्धिसाधनयोगश्च प्रत्ययाश्च तथा तथा ॥ ६ ॥
योगः स्वाध्याययोगश्च रक्षायोगसधैव च ।
४ प्रापश्चित्तविधिश्चैव ५ श्राद्धपत्न्यसधैव च ॥ ७ ॥
दीक्षाप्रतिष्ठयोः पत्न्यो यन्त्ररूपसधैव च ।
एतद्य निरितिलं यथाप्यदृष्टमुपयुज्यते ॥ ८ ॥

ब्रूहि तदशेषेण नमस्ते पद्मसंभवे ।
तत्रैष शिरसा पादौ नतौऽस्मि कमलारुणौ ॥ ९ ॥
शरणं च प्रपन्नोऽस्मि पङ्कजे त्वमधीहि भो ।
श्रीः ७—
प्रभभारोऽयमतुलस्त्वयोद्दिष्टः पुरंदर ॥ १० ॥
वाच्यस्ते प्रीतिसंयोगाच्छृणु वक्ष्याम्यशेषतः ।
अहमित्येव यः ६ पूर्णः पुरुषः पुष्करेक्षणः ॥ ११ ॥
स्वभावः सर्वभावानामभावानां च वासव ।
इदंतयावलीढं यन् सदसज्जगति स्थितम् ॥ १२ ॥
तत्तल्लक्षणयन्तो ये तदहंत्वे मिलीयते ।
मिलीनेदंपदद्वीपः प्राप्तेरुभ्यश्चिदम्बुधिः ॥ १३ ॥
नितराज्जोदयोऽनन्तो बालुदेवः प्रकाशते ।
पूर्णाहंतास्मि तस्यैव शक्तिरीश्वरतामयी ॥ १४ ॥
नित्योदिता सदानन्दा सर्वतः समतां गता ।
सर्वभारममुद्भूतिः सर्वप्रत्यक्षसमता ॥ १५ ॥
या होपा प्रतिभा तत्तत्पदार्थग्रन्थरूपिता १ ।
उद्भूतेषु पदार्थेषु साहमग्रमशालिनी ॥ १६ ॥

१२. इदंतयेति । इदमिति प्रतीनिविषयनयेत्यर्थः । पराक्त्वेनेति यावत् । मुम्भस्तत्-
प्रत्ययगोचरत्वं हि क्रमेण पराक्त्वप्रत्ययस्य योर्लक्षणमामनन्ति । १३. विलीनेत्यादि ; इदंपदार्थमृताः
सर्वेऽपि अक्षिप्यार्थाः ; त एव द्वीपाः चिदम्बुधौ बालुदेवे विलीय तेन गृह्यत्वं प्राप्ता इत्यर्थः ।
१५. नित्योदितेति । उदयो द्वित्रिः—यान्तेदयः नित्योदयश्चेति । अन्तारात्रयत्यामायः ।

१ F. omits this verse.

४ मन्त्रमिति A. F. G.

७ इत्येव I.

२ मिलीने B

३ अहमित्येव A.

६ पूर्णं B G I.

३ विष्णुस्य B. G I.

६ उत्तराय B.

७ इति G.

अवधोधात्मिकाया मे या प्रत्यगवमर्शिता^१ ।
 सा स्फुरत्ता महानन्दा शब्दब्रह्मेति गीयते ॥ १७ ॥
 प्रकाशानन्दसाराह सर्वमन्त्रप्रसू परा ।
 शब्दाना जननी शक्तिरुदयास्तमयोद्भिता ॥ १८ ॥
 व्यापक यत्पर ब्रह्म नारायणमनामयम् ।
 शान्तता नाम यावस्था साह शान्ताखिलप्रसू ॥
 तस्या मे य उदेति स्म सिसृक्षारयोऽल्प^२ उद्यम ।
 स शब्दार्थविभेदेन शान्त उन्मेष उच्यते ॥ २० ॥
 शब्दोदयपुरस्कार सर्वत्रायोदय स्मृत ।
 अर्थशब्दप्रवृत्त्यात्मा शब्दस्य स्थूलता हि सा ॥
 बोधोन्मेष स्मृत शब्द शब्दोन्मेषोऽर्थ उच्यते ।
 उद्यच्छब्दोदय शक्ते प्रथम शान्ततात्मन ॥ २१ ॥
 स नाद इति विख्यातो वाच्यतामसृणस्तदा ।
 नादेन सह शक्ति सा सूक्ष्मेति परिगीयते ॥ २३ ॥
 नादात् परो य उन्मेषो द्वितीय शक्तिसम्भव ।
 बिन्दुरित्युच्यते सोऽत्र वाच्योऽपि मत्सृण स्थित ॥
 पश्यन्ती नाम सावस्था मम दिव्या महोदया ।
 सत परो य उन्मेषस्तृतीय शक्तिसम्भव ॥ २५ ॥

मध्यमा सा दसा तत्र सत्कारयति सगतिम् ।
 वाच्यवाचकभेदस्तु तदा सत्कारतामय ॥ २६ ॥
 चतुर्थस्तु य उन्मेष शक्तेर्माध्यमिकात् पर ।
 वैखरी नाम साग्रस्था वर्णवान्यस्तुष्टोदया ॥ २७ ॥
 अस्ति शक्ति त्रियात्मा मे बोधरूपानुयायिनी^३ ।
 सा प्राणयति नादादि शक्त्युन्मेषपरपराम् ॥ २८ ॥
 शान्तरूपाय पश्यन्ती मध्यमा वैखरी तथा ।
 चतूरूपा चतूरूप वच्मि वाच्य स्वनिर्मितम् ॥ २९ ॥
 बासुदेवादय सूक्ष्मा वाच्या शान्तादय क्रमात् ।
 अहमेकपदी ज्ञेया प्रकाशानन्दरूपिणी ॥ ३० ॥
 वाच्यवाचकभेदेन^४ पुन सा द्विपदी स्मृता ।
 ऊर्ध्वान्त स्यस्वरस्पर्शभेदाच्चाह चतुष्पदी ॥ ३१ ॥
 अष्टवर्गविभेदाच्च साहमष्टपदी स्मृता ।
 अधोपररूपेणान्येन युक्ता नवपदी स्मृता ॥ ३२ ॥
 अहमेकपदी दिव्या शब्दब्रह्ममयी परा ।
 बोधवर्णसरूपेण यत्वेऽह द्विपदी पुन ॥ ३३ ॥
 तक्षती सलिल सर्व द्रव्यजातिगुणक्रिया ।
 चतुर्धाभिदधानाह चतुष्पद्युदिता बुधै ॥ ३४ ॥

परावस्थाया द्वितीय । १७. प्रत्यगवमर्शिता, अहप्रत्ययगम्यता । २१. शब्दस्योदय प्रथमम्, अनन्तरमर्थस्येति तान्त्रिकसिद्धान्त । श्रुतावपि “नामरूपे व्याकरवाणि” इति नामव्याकरण पूर्व, ततो रूपव्याकरणमुक्त वेदितव्यम् । २३. एव च शब्दब्रह्म, परा वाक्, नाद इति पर्याया २४. नादानन्तर य शक्त्युन्मेष स बिन्दुरिति पश्यन्तीति बोध्यते । २५. बिन्दोरनन्तर शक्त्युन्मेषस्य मध्यमेति नाम । ३१. शपसहा उष्माण । यरल्या अन्त स्था । अच स्वरा । कादयो मावसाना स्पर्शा । ३२. अष्ट वर्गा — स्वरवर्ग, कादिपान्तवर्गा पञ्च, उष्मर्गा, अन्त स्ववर्गश्चेति । अधोपाश्च — यमा, जिह्वागुलीयोपमानीयौ विमर्गश्चेति । ३३. प्रकारान्तरेणैकध्यादिमुच्यते । शब्दब्रह्मरूपेणैकध्या । ध्वनिगर्णात्मना द्विरूपा । ३४. तक्षती, तक्षन्ती तनूकुर्वती । सर्व सलिल ससरणहेतु प्राट्ठनष्टिम् । सलिलास्यस्तुष्टिविशेष सास्यसमयप्रसिद्ध । अत्र “गौरीमिमाय

^१ अमर्शिता C.

^२ अल्प B

^४ मयेन B

^५ B and F omit nine lines from here

^३ अनयायिनी F

नामभावद्वयोपेता साहमष्टपदी स्मृता ।
 अविकल्पविकल्पस्था साह नवपदी स्मृता ॥३५॥
 व्योम्यह परमे दिव्या हानन्ताक्षरमालिनी ।
 इयद्विततिविस्तीर्णा पूर्णाहताहमादिमा ॥ ३६ ॥
 मन्त्राणा जननी ज्ञेया भुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ।
 उद्यन्ति मन्त्रकलेला मत्त एव चिदस्तुचे ॥ ३७ ॥
 'मामाश्रित्य विवर्तन्ते यान्ति चास्त मुहुर्मयि ।
 सविदानन्दसदोहसुन्दरा शब्ददेहका ॥ ३८ ॥
 सामर्थ्यपूर्णा फलदा मन्त्रात्मानो हि मन्मया ।
 वर्णा पदानि वाग्न्यानि सहप्रकरणाद्विकै ॥ ३९ ॥
 अध्यायाश्च परिच्छेदा सर्गा उच्छ्वासकास्तथा ।
 पटलाद्या 'अयच्छेदा' 'प्रभवाकालुनाकम् ॥
 मण्डलानि च काण्डानि संहिता विविधात्मिका ।
 ऋचो यजुषि सामानि सूक्तानि च रिजलै समम् ॥
 शास्त्रतन्त्रात्मका शब्दा वाद्यावाद्यागमास्तथा ।
 भाषाश्च विविधास्तास्ता व्यक्ताव्यक्तगिर स्मृता ॥
 मन्त्ररूपमिदं शक्यं विद्धि मद्रूपवेदिनाम् ।
 भावनातारतन्येन मन्त्रमन्त्रिव्यवस्थिति ॥ ४३ ॥

मा त्रायतेऽयमित्येव योगेन स्वीकृतो ध्वनि ।
 गुप्ताशय सदा यश्च मन्त्रज्ञ त्रायते भयात् ॥
 स मन्त्र सस्मृतोऽहतात्रिकास शब्दजै क्रमै ।
 पूर्णाहतासमुद्भूतै शुद्धबोधान्वयो यत ॥ ४५ ॥
 सर्वे मन्त्रा मदीया स्यु प्रभवाप्ययवेदिनाम् ।
 मदीयाश्चान्यदीयाश्च भावनातारतन्यत ॥ ४६ ॥
 प्रकृत्यन्वयिनो मन्त्रा मदीया स्यु प्रधानत ।
 भवद्भावात्मकं ग्रह्यं स्वारस्येन विशन्ति ये ॥ ४७ ॥
 प्रकृत्यन्वयिनो मन्त्रास्तारिकोत्तारिकादय ।
 मन्त्रा स्वरसतो यान्ति ये भाव भवदुत्तरम् ॥
 तैऽपवर्गप्रदा ज्ञेयास्तारप्रासादकादय ।
 भावोत्तरा समा वापि ये भजन्ति भवत्स्थितिम् ॥
 भोगापवर्गदा मन्त्रा ज्ञेयास्ते तारिकादय ।
 विशन्ति भावमेवैके यान्त्येके भवदेव च ॥ ५० ॥
 मुक्तिदा मुक्तिदाश्चैव द्वितये ते व्यवस्थया ।
 प्रकृत्यन्वयिनामेव स्वभाव परिकीर्तित ।
 अभिसाधिनलात् सर्वं द्वितये ते वितन्वते ॥ ५१ ॥

इति 'श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे' मन्त्रस्वरूपकथनं नाम
 अष्टादशोऽध्यायः

सलिलानि तक्षत्येकपदी द्विपदी सा चतुष्पदी । अष्टापदी नवपदी बभ्रुषी सहस्राक्षरा
 परमे व्योमन् ॥" (न १-१६४-४१) इति श्रुतिरनुक्रियते । चतुष्पदी, द्रव्यजातिगुण-
 क्रियाशब्दात्मना चतुरूपा । ३५. तेषामेव शब्दार्थात्मना प्रत्येकं द्वेविधे सकलव्याप्यरूपा ।
 ३६. एषा च व्यग्रसा प्राकृत्यन्वये एव । अप्राकृत्यन्वये तु अनन्ताक्षररूपा । ३८. निवर्तन्ते,
 परिणमन्ति । नात्रान्यपरिभाषितो विवर्तो विवक्षित, 'त्रेगुण्य परिणामि तत्' इत्युक्तत्वेन
 त्रिगुणपरिणामत्वात् शब्दस्य ।

इत्यष्टादशोऽध्यायः

¹ मामेवाश्रित्य यतन्ते F

² श्रीपाञ्चरात्र A

³ व्यच्छेदा D

⁴ I omits the title.

⁵ प्रभा C

✓ एकोनविंशोऽध्यायः

1/2 ८५

श्री 1—

सिसृक्षालक्षणा पूर्वा पूर्णाहता हरेरहम् ।
सृष्टिरूपा परा शक्तिरूपेत्येयोदितास्म्यहम् ॥ १ ॥

दश पञ्च च तुल्या मे दशास्त्रिदशनन्दन ।
अनुत्तर स्वसवेद्य चिद्रूप मम शाश्वतम् ॥ २ ॥

धासत्त्वं तदकारात्मा सर्वबाह्ममयसम्भव ।
तदेवानन्दरूपेण द्वितीय स्वर इष्यते ॥ ३ ॥

इच्छात्मना तृतीय स्यादीशानात्मा तुरीयक ।
उन्मेष पञ्चम पद्म ऊर्जितारूप उच्यते ॥ ४ ॥

चतुष्क मध्यम यत्तद्विच्छादेरेष विस्त्रिया ।
अनुत्तरेच्छासयोगादेकारो नाम जायते ॥ ५ ॥

तत्त्वैवानन्दसयोगाज्जगद्योनिरदाहता ।
अनुत्तरोन्मेषयोगादेकारो नाम जायते ॥ ६ ॥

तत्त्वैवानुत्तररूपेणात् सचोजातसमुद्भव ।
अनुत्तराद्भवन्त्येते विफासा वेद्यसंश्रया ॥ ७ ॥

तान्काहक्समुन्मेषा आनन्दाद्यास्त्रयोदश ।
त्रयोदशतथोन्मेषा श्रिता वेदनशेषिताम् ॥ ८ ॥

अनुत्तरी सूक्ष्मदशा स तु ^२पञ्चदश स्वर ।
एता पञ्चदशावस्था विसृष्टे स्फुरणोद्यमा ॥ ९ ॥

दशभिः पञ्चभिश्चैवमङ्गै ^३पूर्णा सिसृक्षया ।
^४देवी सृष्टिमयी शक्ति कृत्ये कृत्ये कृतोद्यमा ॥

विसृजत्यास्तु तस्या मे तत्त्वानां पञ्चविंशतिम् ^५ ।
पुरुषाद्या पृथिव्यन्ता कादिमान्ता समुद्रता ॥

तत्तदक्षरसंस्कृतेस्तत्तत्तत्त्वं समुद्रतम् ।
चतुष्क धारणारूप यादिवान्तमुदीर्यते ॥ १२ ॥

धारयन्ति यतो मध्ये पुरुष धारणा स्मृता ।
कला किंचित्त्रियारूपा यकारो धातसंज्ञित ^६ ॥

किंचिज्ज्ञानात्मिका विद्या रेफ पादकसंज्ञित ।
स्तम्भमोहात्मिका माया लकार पृथिवी मत ॥ ✓

१. सिसृक्षावस्थायाम् अहतेति नाम्ना प्रथिता । सृष्ट्यवस्थाया परा शक्तिरिति नाम्ना प्रथिता । २. दशेत्यादि, अकारादिभिर्द्वन्ता पञ्चदश दशा ज्ञेया । विसर्गस्य दशामष्टतित्वात् दशासु न परिगणनमिति ज्ञेयम् । ५. चतुष्कमिति । ऋऌलृळृकारूप-मित्यर्थ । तस्मात् तेषां न पृथक् ग्रहणं कृतम् । ६. जगद्योनि ऐकार । ७. सचोजात औकार । ८. वेदनशेषिताम्, सविद्रूपेण परिशेषिताम् । अस्य सूक्ष्मदशमित्युत्तरेणान्वयः । ९. सूक्ष्मदशा विन्दुः । स च पञ्चदश अकारमारभ्य गणने भवति । १०. सिसृक्षयेति हेतौ तृतीया । ११. मे इति पञ्चम्यर्थे विभक्तिप्रतिरूपकमन्ययम्, मदित्यर्थः । समुद्रता इत्यनेनान्वेति । कादिमान्ता इति व्युत्क्रमेणान्वयः । १२. धारणेति । पददशाया अपर-

^१ श्रीध्यात्वं B I

^४ देवी B

^२ पञ्चदश स्वर B

^५ विजति C

^३ पूर्ण B D F

^६ संज्ञक B

रञ्जनात्मा रागशक्तिर्वकारो वरुणात्मकः ।
 परापरदशामध्ये धारयन्त्यो नरं सदा ॥ १५ ॥
 चतस्रो धारणा ज्ञेयास्ता एतास्तत्त्वकोविदैः ।
 शदिक्षान्तं तु विज्ञेयं विशुद्धं ब्रह्मपञ्चकम् ॥ १६ ॥
 शपसहोऽनिरुद्धाद्या विज्ञेयान्निदशेश्वर ।
 सृजन्त्याः क्षुभितं रूपं सृष्ट्यादौ यन्ममाहुतम् ॥ १७ ॥
 क्षोभिका सा महाशक्तिः क्षात्मा सत्यापराह्वया ।
 पृथिव्याद्या वियत्प्रान्ता या दिव्याः पञ्च शक्तयः ॥
 धलादिपञ्चकाल्मानो दिव्या मत्सत्त्वनामिकाः ।
 ज्ञानात्मानो ममोद्यत्यास्ता एताः शदिज्ञक्तयः ॥
 विसर्गो नाम यः प्रोक्तः पुरा पञ्चदशाङ्गवान् ।
 साहं सोममयी शक्तिः क्रिणायुतसंखुला ॥ २० ॥
^१संक्रोचश्च विकासश्च तावेव परिकीर्तितौ ।
 अज्ञानामन्तिमो यस्तु प्रोक्तः पञ्चदशो मया ॥ २१ ॥
 आदानशीलं तं विद्धि सूर्य भोक्तारमञ्जसा ।
 सूर्याचन्द्रमसावेतौ बिन्दुसर्गौ पुरंदर ॥ २२ ॥

^२किरणाः सप्त सप्त स्युर्देवयोरनयोर्द्वयोः ।
 चतुर्दश स्वराः शिष्टाः सप्त युग्मानि कल्पयेत् ॥
 तेषु सप्तसु युग्मेषु पूर्वं सप्त पुरंदर ।
 शोपकाः सूर्यरूपाया भोग्याख्याया ममांशवः ॥
 उत्तरे सप्त युग्मेषु शीतलाह्लादकारिणः ।
 पोपकाः सोमरूपाया भोग्याख्याया ममांशवः ॥
 आलोककृतीक्ष्णता व्याप्तिर्ग्रहणं क्षेपणेरणे ।
 पाक इत्युदिताः पूर्वं किरणाः सूर्यसंभवाः ॥ २६ ॥
^३द्रवता शीतभावश्च शान्तिः ^४कान्तिः प्रसन्नता ।
 रसतानन्द इत्येते सप्त चान्द्रमसाः कराः ॥ २७ ॥
 अग्नीपोमात्मकैरेभिः ^५किरणैः कान्तिशालिनी ।
 पुमांसं बिन्दुरूपं तमद्गीकृत्य विशेषणी ॥ २८ ॥
 सोमरूपोत्तरा शक्तिकोदिमण्डलमण्डिता ।
 महासृष्टिर्महानन्दा प्रवर्तेऽन्यस्वरात्मना ॥ २९ ॥
^६तस्याः प्रवर्तमानाया उद्गतं ब्रह्मपञ्चकम् ।
 क्षादि शान्तं सुरेशान शक्त्युन्मेषविशेषितम् ॥

दशमवतरतः पुरुषस्य धारणात् धारणेति समाख्या । १७. अनिरुद्धाद्या इति क्रमेणान्ययः ।
 शकारः अनिरुद्धात्मकः । १८. क्षकारस्य सत्यात्मकत्वमाह—क्षोभिकेति । १९. बलादीति ।
 बलैश्वर्यवीर्यशक्तिर्तेजासीत्यर्थः । २१. बिन्दुः संक्रोचः । विसर्गः विकासः । अन्तिम इति ।
 बिन्दुरित्यर्थः । २२. भोक्तास्त्रः सहायकमित्यर्थः । बिन्दुः सूर्यः । विसर्गश्चन्द्रमा इत्यर्थः ।
 २४. पूर्वं सप्तेति । अ, इ, उ, ऋ, ए, ओ इति सप्तेत्यर्थः । २५. उत्तरे सप्तेति ।
 आ, ई, ऊ, ऋ, ए, औ इति सप्तेत्यर्थः । २६. अकाराद्योकारान्तानां सप्तानां युग्मस्स-
 पूर्ववर्णानां सूर्यकिरणाल्पकृत्वं गुणांश्चाह—आलोक इत्यादि । तथा च जयाख्ये—“आलोक-
 स्तीक्ष्णता व्याप्तिर्ग्रहणं क्षेपणेरणे । पाकः प्राप्तिरिति ह्यष्टौ सूर्यभागे व्यवस्थिताः । अकारादिषु

^१ C. omits 4 lines from here.

^२ B. omits 3 lines from here.

^३ भावना F.

^४ शक्तिः A. B. C.

^५ एतेः D.

^६ तस्या प्रवर्तमानाया B.

क्ष इत्येव महाक्षोभ उदित सत्यसङ्गया ।
वासुदेवारयया होऽभूत् साय्य सन्मर्षणोदय ॥

प्रद्युम्न पारयया ज्ञेयो हानिरद्वस्तु साय्यया ।
ता एता शक्तय पञ्च पञ्चनद्धात्मिना परा ॥३१॥

स्मृतयो मदमितास्ता जगदुत्पत्तिहेतव ।
ज्वाला इष महावह्नेर्ब्रह्मणो मम शक्तय ॥ ३३ ॥

चतस्रो धारणा जाता वाद्या यान्ता पुरदर ।
ह्युपांघा जाप्रदन्तास्ता अवस्था परिकीर्तिता ॥

पुमास धारयन्त्येता मध्यतो दशयोर्द्वयो ।
यैषा ब्रह्मदशा प्रोक्ता प्राट्टी भादिका^१ च या ॥

मध्ये तयोर्मन्त्रारयो धारणाना चतुष्कृत^२ ।
त्रियते स पुमान् प्रोक्तो जाप्रदादिविभेदवान् ॥

यदि न ध्रियते तामिर्दशामन्यतरा त्रजेन् ।
ब्राह्मी वा प्राट्टी वापि नैव स्यात् ससृतिस्तत्^३ ॥

^३इत्यर्थं धारणा मत्त प्रादुर्भूता ममाहाया ।
ततो दशाचतुष्कृत्य पुरपो भोक्तृसङ्गक ॥३८॥

मत्तो जज्ञे म इत्येव योग्यो भोगापनर्गयो ।
भोगाना प्रसवार्थाय पुरपत्यास्य वासव ॥ ३९ ॥

अचैतन्य पर सूक्ष्म गुणसाम्यमनुल्वणम् ।
योनिस्वभावसङ्घात मत्तोऽभूद्भ इति स्वयम् ॥

ह्रस्वेपु वणंप्वेतेप्यनुक्रमात् ” ॥ (६-१३) इति । अत्रानुस्वारमपि सयोग्याष्टत्वमुक्तम् ।
२७. एवमुत्तरवर्णानां सोमनिरणालमकत्व गुणाश्चाह—द्रवतेत्यादिना । जयाख्ये च—“द्रवता
शैत्यभावश्च तृप्ति कान्ति प्रमन्नता । रसतास्वाद आनन्दो क्षयौ चान्द्रा इमे मता ॥ ” (६-१५)
इति । अत्र विमर्गं सयोग्याष्टत्व भाव्यम् । ३१. क्षादिशान्ताधिष्ठायित्रक्षपञ्चकनामान्याह—
सत्येत्यादिना । ३२. ब्रह्मात्मिका , ब्रह्ममय्य इत्यथ । ३३. ब्रह्मणो ममेति । ब्रह्माभिन्नाया
ममेत्यर्थः । ३४. मय्यत इति । परापरदशयोर्मध्ये इत्यर्थः । भादिकेति । भकारादिकार-
पर्यन्तानिष्ठाभूता प्रकृत्यादिपृथिव्यन्ता ज्ञेया । ३८. धारणा अन्त स्या । ब्रह्मप्राकृत
दशामध्यस्थत्वात् अन्त स्या इत्युक्ता । अहिर्बुध्न्ये तु—“अन्त स्या इति च प्रोक्ता अन्त स्थ-
पुरपेशया ” इति व्युत्पत्त्यन्तरमुक्तम् । ३९. मत्तो जज्ञे म इत्येवमित्यनेन भगवदस्य
जीरमाचक्रम्य व्युत्पत्तिरभिप्रेता । मनःतोर्निष्पत्तिरप्यन्यत्रोक्ता । ४०. अचैतन्यमिति
बहुर्नाहि । अचेतनमित्यर्थः । “अचेतना परार्था च नित्या सततविक्रिया ” इत्यन्यत्रोक्तम् ।
अनुल्वणम्, अयत्तमित्यर्थः । योनि स्वयम् इति च तन्नाम । भ इति , भकारवाच्यत्वेनत्यथ ।

^१भोग्यभोगादिसिद्धयर्थं भुञ्जानस्य विपश्चितः^२ ।
 बाद्यात् ककारपर्यन्ताद्वर्णप्राप्तात् पुरंदर ॥ ४१ ॥
 व्यक्तानि जज्ञिरे मत्तो विंशतिस्त्रीणि च क्रमात् ।
 बुद्धयहंकारमनसां सृष्टिर्वादित्रयात्तथा ॥ ४२ ॥
 श्रोत्रादेर्नादितान्तेषु पञ्चकस्य समुद्भवः ।
 वागादेर्णादितान्तेषु पञ्चकस्य समुद्भवः ॥ ४३ ॥

^३शब्दाद्याः पञ्चतन्मात्रा वादिचान्तेषु जज्ञिरे ।
 विषयादीनि भूतानि ङादिकान्तेषु जज्ञिरे ॥ ४४ ॥
 बोधः शब्दात्मनोदेति शब्दस्त्वर्थ्यात्मना ततः ।
 विद्धि बोधं तु महूपं सर्वेयं मत्ततिस्ततः ॥ ४५ ॥
 वर्णाध्वनस्त्वयं रीतिर्मध्यमा कथिता तव ।
 आद्यामन्तां च देवेश गदन्त्या मे निशामय ॥

इति ^४श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे ^५वर्णोत्पत्तिनिरूपणं नाम
 एकोनविंशोऽध्यायः

४१. तत्त्वाविर्भावक्रममनुरुध्य बाद्यादित्यादिना वर्णानां व्युत्क्रमेण निर्देशः कृतः ।

इत्येकोनविंशोऽध्यायः

—

^१ भोग्यदत्त्वादि B

^४ धीपश्यत A. D.

^२ जज्ञिपश्चितः F.

^५ A. omits the title.

^३ व्योमाद्या I.

विशोऽध्यायः

शक्र —

नमो निखिलनिर्माणत्राणसहारशक्तये ।
हरे स्वरूपभूतायै नमस्ते ज्ञानरूपिणि ॥ १ ॥

त्वत्प्रसादान्मया पदो रहस्य परम श्रुतम् ।
वर्णाध्यान यथावन्मे^१ भूयस्त्व वक्तुमर्हसि ॥ २ ॥

श्री २—

शृणु वर्णाध्नो रीतिमाया त्रिदशपुगव ।
प्राप्नोति यत्परिज्ञानात्सा वक्तो^२ भस्वरूपताम् ॥ ३ ॥

वेद्यवेदकनिर्मुक्तमच्युत ब्रह्म यत् परम् ।
अनस्तमितभारूप सर्वाभिन्नमहपदम् ॥ ४ ॥

अहता नाम सा शक्तिस्तदमिता सदोदिता ।
अनस्तमितभारूपा वेद्यवेदकवर्जिता ॥ ५ ॥

प्रकाशानन्दसाराह सर्वत समता गता ।
कोटिनोन्ययुक्ताशकोटयशो क्षुभिता सती ॥ ६ ॥

शब्दब्रह्मस्वरूपेण स्वशक्त्या स्वयमेव हि ।
मुक्तयेऽखिलजीवानामुदेमि परमेश्वरात् ॥ ७ ॥

तदव्यक्ताक्षर विद्धि तन्त्रीशब्दो यथा कल ।
पृथग्वर्णात्मना याति स्थितये नैकधा^४ स तु ॥ ८ ॥

सूक्ष्मवर्णस्यरूपोऽसौ धारासतानरूपधृत् ।
पञ्चाध्वकोशमुत्तस्य मन्निष्ठस्य विवेकिन^५ ॥ ९ ॥

अनुभूतिपद याति प्रसादात् परमात्मन ।
मन्त्रातुरात्म्यनिचयो विज्ञेयो हि तदात्मना^७ ॥ १० ॥

प्रभवाप्यययोगेन भारूपध्वनिलक्षण ।
सकारान्तस्वकाराश्च हकारादान्त एव च ॥ ११ ॥

प्रभवे द्वादशान्तस्तु हकारश्चतुरात्मनाम् ।
अकारस्त्वप्यये चैतौ द्वादशान्तावुभौ समौ ॥ १२ ॥

धार्यं व्यूहसमूहेऽस्मिन् ज्ञेय ज्ञानसमाधिना ।
विश्राम उदयो व्याप्तिर्व्यक्तिरा वासुदेवत ॥ १३ ॥

९. मुरनाप्यपद्राध्वमन्त्राध्वतत्वाध्वकलाध्वान पञ्चाध्वान । मायाप्रभूतिप्रवृत्ति-
ब्रह्माण्डनीरेदेहात्त्या पञ्च कोशा । १०. चातुरात्म्य वासुदेवसर्कपणादिकम् । तदात्मना,
वर्णात्मना । तद्यन्तर्मेव वक्ष्यते । ११. उत्पत्तिक्रमे ध्वनिलक्षण । अप्ययन्त्रमे परारूपेण
चित्प्रक्षण । अकारमारभ्य सकारपर्यन्त गणने अष्टचत्वारिंशत् वर्णा भवन्ति । यथा—स्वरा
पौडग, स्पर्शा पञ्चविंशति, अन्त स्वाश्चत्वार, हकार विहायोष्माणखय इति । एव हकार-
मारभ्य दीर्घाकारपर्यन्तगणनेऽपि । १२. चतुरात्मना वासुदेवादीना प्रभवे हकारो द्वादशान्तो
भवति । अप्यये तु अकारस्ताया । अय माव — पूर्वोत्तपञ्चत्वारिंशद्वर्णाना द्वादशधा विभागे
प्रतिविभाग चत्वारो वर्णा सपचन्ते । एते च व्रमेण वासुदेवादिभिश्चतुर्भिः सिद्धिना भवन्ति ।
द्वादशभागान्ते प्रभवे हकार लये अकारश्च भवत इति । १३. प्रतिविभागमाग्यिता वासुदेवादय

^१ वृत्ते A B

^२ निवृत्त B

^३ श्रीरूप C

^४ धेऽमुति A. B C D

^५ भस्वरूपताम् C

^७ तदा मन्त्रम् C

^८ अनेरुपा F

अत्रैकैकोपरि ज्ञेया मूर्तिर्वै त्वेवमेव हि ।

^१युक्ता विश्रामपूर्व्वेण चतुष्पेण समासत ॥ १४ ॥

विश्राम चिन्तयेद्देव वासुदेव सनातनम् ।

अकार पुण्डरीकाक्ष पूर्व्वदेव सनातनम् ॥ १५ ॥

सकर्पणादितत्त्वानि विश्राम्यन्ति लयेऽत्र हि ।

ततः सकर्पणं देवमाकारमुदय स्मरेत् ॥ १६ ॥

उदितो हि स सर्वात्मा प्रथम सर्वकृत् स्वयम् ।

व्याप्तं प्रद्युम्नदेव तमिकार परिचिन्तयेत् ॥ १७ ॥

विविधं प्राप्यते तेन त्रीकर्मालम्बना जगत् ।

अनिरुद्धं व्यक्तिरूपमीकारं तनुस्मरेत् ॥ १८ ॥

व्यज्यन्ते शक्तयो ह्यत्र जगत्सृष्ट्यादयोऽखिला ।

दण्डवत्सन्निवेशेन सरिथतां ह्येवमेव हि ॥ १९ ॥

आ सकाराश्चतुरूपयुक्ता मे चतुरात्मता ।

स्मरेत् प्रभयचिन्तायां हकारं द्वादशान्तकम् ॥ २० ॥

हकारं वासुदेव तु विश्रामं परिचिन्तयेत् ।

सकर्पणं सनारं तमुदयं त्वप्यये स्मरेत् ॥ २१ ॥

एवमाकारतो दिव्या चिन्तयेच्चतुरात्मताम् ।

द्विपङ्क धारणानां च द्वादशाध्यात्मलक्षणम्^२ ॥

सोपानभूतं यत्क्रान्त्वा द्वादशान्ताद्विशेत् परम्^३ ।

एषा सा प्रथमा रीतिर्वर्णमार्गस्य दर्शिता ॥ २३ ॥

सूक्ष्मा तच्चानुरात्मीया भारूपा मन्मयी परा ।

मध्यमा पूर्व्वदेशेका विशेषेण तत्र मे शृणु ॥ २४ ॥

धारणा पूर्व्वमुक्ता याश्चतस्रो मत्स्वरूपिका ।

यकारारयानिरुद्धस्य शक्तिः सा रागसंज्ञिता^४ ॥

माया नाम महालक्ष्मीलंकारापरनामिका ।

निद्या या रेफसंज्ञाता महावाणी तु सा स्मृता ॥

वातसंज्ञा महाकाली क्रियाशक्तिर्यकारिणी ।

ब्रह्माद्या मूर्तयस्तिष्ठन् पत्न्यस्त्रय्यादयश्च या ॥ २५ ॥

तज्ज्ञेयं सञ्जलं सूक्ष्ममकारस्यादिमऽशक्ते ।

मध्यमे मोतूकृष्टस्य पुरुषोऽंशे प्रतिष्ठित ॥ २८ ॥

सप्तरी पुरस्य सर्वश्चरमांशेऽवतिष्ठते ।

एषा ते मध्यमा रीतिर्वर्णमार्गस्य दर्शिता ॥ २९ ॥

चरमामयं वक्ष्यामि रीतिं चलनिपूतन ।

बैखरी चरमा रीतिः प्रयत्नस्थानभेदिनी ॥ ३० ॥

व्यक्तवाचा समुच्चारे सा खुट्टीभनति ध्रुवम् ।

जीवानां देहवद्वानां तत्तत्सन्मार्गदर्शिका ॥ ३१ ॥

भावज्ञा जायते सेयं विष्णुशक्त्युपबृंहिता ।

विष्णुवत्तत्र पञ्चाशच्छक्त्यं परिकीर्तिता ॥ ३२ ॥

^५अधितिष्ठति ये या च भावज्ञा वर्णमालिनीम् ।

वासुदेवादयो व्यूहा दश द्वौ केशवादय ॥ ३३ ॥

स्वराधिप्रायिनो देवा शक्तीस्तपामिमां शृणु ।

लक्ष्मी कीर्तिर्जपा माया व्यूहशक्त्यं ईरिता ॥ ३४ ॥

श्रीश्च वागीश्वरी कान्तिम्रियाशान्तिविभूतयः ।

इच्छा श्रीती रतिश्चैव माया धीर्महिनेति च ॥ ३५ ॥

शक्त्यं केशवादीनां ता एतां स्वरशक्तयः ।

काश्चधिप्रायिनो देवाश्च गदन्त्या मे निःशब्दयः ॥

पद्मनाभादिनामानो विष्णवः कादिदेवता ।

पद्मनाभो ध्रुवोऽनन्तः शक्तीशो मधुसूदन ॥

क्रमेण विश्रामोदययास्त्रियत्किरूपा ज्ञेया । १५. तदेव निशदयति—विश्राममित्यादिना ।

२०. आ सकारादिति । सकारपर्यन्तमित्यर्थः । २१. लयक्रमे चतुरात्यनिवेशमाह—

हकारमिति । २२. आकारत इति । आकारपर्यन्तमित्यर्थः । ३७. पद्मनामादयो निभयमेद्रा

^१ C. omits four lines from here

^२ चिन्तनम् B

^३ पुरम् B D

^४ संज्ञिता C.

^५ C. omits 4 lines from here

विद्याधिदेव कपिलो विश्वरूपो विहगम ।

^१क्रोडात्मा बडवाक्को घर्मो वागीधरस्तथा ॥३८॥

एकार्णवशयो देव कूर्म पातालधारक ।

वराहो नारसिंहश्चाप्यमृतहरणस्तथा ॥ ३९ ॥

श्रीपतिर्दिव्यदेहोऽथ कान्तात्मा मृतधारक ।

राहुजित् कालनेमिघ्न पारिजातहरो महान् ॥४०॥

लोचनाथस्तु ज्ञान्तात्मा दत्तात्रेयो महाप्रभु ।

न्यप्रोधशायी भगवानेकशृङ्गतनुस्तत ॥ ४१ ॥

देवो यामनदेहस्तु सर्वव्यापी त्रिविक्रम ।

नरो नारायणश्चैव हरि कृष्णस्तथैव च ॥ ४२ ॥

ब्रह्मस्पर्शशृङ्गामो रामश्चान्यो धनुर्धर ।

बेन्द्विद्वग्नान् फल्की पातालशायन प्रभु ॥ ४३ ॥

पुनःपुन्येषु चत्वारो देवा रामादयो हि ये ।

ते रक्षयमयोर्निहामूलोपध्मानयोरपि ॥ ४४ ॥

धीस्तारा वारणी शक्ति पद्मा विद्या तथैव च ।

सख्या त्रिधा रम्या भूर्गोलक्ष्मीर्नागोधरी तथा ॥

अमृता धरणी लाया नारसिंही सुधा तथा^२ ।

श्री कीर्तिर्निधनमा मा सत्या कान्ति सरोरुहा ॥

माया पद्मासना खर्वा विनान्तिर्नरसभवा ।

नारायणी हरिप्रीतिर्गन्धारी काश्यपी तथा ॥४५॥

वैदेही^३ वेदविद्या च पद्मिनी नागशायिनी^४ ।

सदशका इमा देव्यो विज्ञेया कादिशक्त्य ॥४८॥

भवोपकरणैश्चैव मातृकाधिष्ठिता सुरै ।

श्रीकण्ठानन्दसूक्ष्माद्यैर्लभ्योदर्यादिशक्तिभि ॥४९॥

विनायकैश्च दुर्गाभि क्षेत्रेशैर्मृतमिस्तथा ।

समयस्थैस्तथा यौद्धैरार्हतैरपि चापरै ॥ ५० ॥

यथा हि क्षुधिता बाला मातरं पर्युपासते ।

एव सर्वे सुरा देवी मातृका पर्युपासते ॥ ५१ ॥

इय योनिर्हि मन्त्राणां विद्यानां जन्मभूरियम् ।

तत्त्वानां तात्पर्यानां च ज्ञानानां प्रसवस्थली ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे मातृकाप्रकाशो नाम

त्रिंशोऽध्यायः

पूर्वमेवैसादशाध्याये पठिता ज्ञातव्या । ४६. रक्ष अनुनासिक । यमा प्रातिशाख्ये
प्रसिद्धा वर्णत्रिशोपा ।

इति त्रिंशोऽध्यायः

^१ घर्मो मा I.

^४ पद्मा^१मा C.

^२ तथा गुफा B C

^३ श्रीरम्यग A , श्रीरम्यग I

^३ देव B

एकविंशोऽध्यायः

श्लोक —

शब्दार्थव्यक्तिरूपायै षडध्वपरिवर्तिनि ।
अध्यातीतावबोधारये नमस्ते हरिवल्लभे ॥ १ ॥
वर्णा प्रकाशिता देवि यथावत् सर्वहेतव ।
मन्त्रमार्गमिदानीं मे यथावद्वक्तुमर्हसि ॥ २ ॥

श्री —

एक एव परो देव श्रीमान् पुरुषसत्तम ।
षाड्गुण्याम्भोनिधिर्दिव्य सर्वात्मा सर्वतोमुख ॥
तस्याह परमा शक्तिरहता श्रीरभेदिनी ।
सर्वाधारा सर्वशक्ति सर्वज्ञा सर्वतोमुखी ॥ ४ ॥
मयि प्रकाशते विश्वं वर्णोदरशैलवत् ।
बोध एव स्वरूप मे निर्मलानन्दलक्षण ॥ ५ ॥
इच्छापरवती साह बोधकाशविवर्तिनी ।
शब्दब्रह्ममयी भूता विवर्तेऽहं कलाध्वना ॥ ६ ॥
कला ज्ञानादय प्रोक्ता षड् गुणा पारमेष्ठरा ।
तासां त्रिकद्वियोगेन विवर्ते तत्त्ववर्त्मना ॥ ७ ॥

सकर्मणादयो देवास्तत्त्वानि सुरसत्तम ।
वर्णव्यतिकरैर्भूयो निवत मन्त्रवर्त्मना ॥ ८ ॥

तस्य मन्त्राध्वनो व्यक्ति गदन्त्या मे निशामय ।
शब्दब्रह्मविवर्तेऽयं किरणायुतसकुल ॥ ९ ॥

चिह्नभूषण षड्गुणात्मा तस्य भेदश्चतुर्निध ।
कचिद्वीज कचित्पिण्ड कचित्संज्ञा कचित्पदम् ॥

तुर्यं सुषुप्ति स्वप्नश्च जाग्रद्वीजादय क्रमात् ।
एकस्वर द्विस्वर वा स्वरव्यञ्जनयोर्द्वयम् ॥ ११ ॥

वीज बहुस्वर वापि विज्ञेयं विबुधेश्वर ।
अन्तरा हरय पिण्ड कचित्स्वरसमायुतम् ॥ १२ ॥

तत्तद्वाच्याभिधा संज्ञा नमःप्रणवसयुता ।
क्रियाकारकसंयोगस्तुतिसंबोधलक्षण ॥ १३ ॥

नानाभिज्ञासमायुक्त पदात्मा मन्त्र उच्यते ।
एतच्चतुष्टय मन्त्र संपूर्णं देवतात्मनि ॥ १४ ॥

१. षडध्वेति । वर्णकलातत्त्वमन्त्रपदभुवनाख्या षडध्वान । २. संवेति ।
शब्दानामर्थानां चेत्यर्थः । ६. इच्छापरवतीति । भवच्छन्देत्यर्थः । विवर्त परिणाम ।
कलाध्वनेति । ज्ञानादिगुणात्मनेत्यर्थः । ७. त्रिकद्वियोगेन, युगलत्रययोगेनेत्यर्थः ।
११. वीजपिण्डसंज्ञापदमन्त्रा क्रमेण तुर्याद्वीजाग्रदन्तपदचतुष्टयसंगता ज्ञेया इत्यर्थः ।
१२. अन्तरा मध्ये स्थिता हरय व्यञ्जनानि पिण्डमन्त्र इत्यर्थः । तस्यापवादमाह—
कचिदिति । १३. पदमन्त्रस्वरूपमाह—क्रियेत्यादि । संपोष संबोधनम् । १४. अभिज्ञा

सा चतुष्टयसंबद्धा सिद्धिमिष्टां प्रयच्छति ।
क्षेत्रक्षेत्रज्ञभावं च मन्त्राणां त्रिदशेश्वर ॥ १५ ॥

विज्ञाय तत्त्वतो मन्त्रान् प्रयुज्जीत विचक्षणः ।
शक्रः—

क्षेत्रक्षेत्रज्ञसद्भावं मन्त्राणां वद मेऽभ्युजे ॥ १६ ॥

^१यद्विज्ञाय न मुह्यन्ति सिद्धिमेप्यन्ति चाचिरान् ।
श्रीः—

बीजं बीजवतां जीवः शिष्टं क्षेत्रं प्रकीर्तितम् ॥

निर्वीजानामादि जीवः क्षेत्रं ॥ परिशेषितम् ।
बीजानां चैव पिण्डानामस्तु क्षेत्रज्ञ उच्यते ॥

शिष्टं तु क्षेत्रमुद्दिष्टमकाररहिते पुनः ।
क्षेत्रज्ञः स्वर उद्दिष्टः केवले च स्वरे पुनः ॥ १९ ॥

जीवः स्यात् प्रथमा मात्रा द्वितीयादि ^२तनुर्भवेत् ।
एकमात्रे तु जीवः स्यात् संस्कारोऽद्भुतलक्षणः^३ ॥

उच्चार्यमाणं क्षेत्रं स्यान्नःस्वरे पिण्डके पुनः ।
प्रथमो जीव उद्दिष्टः शिष्टं क्षेत्रं प्रचक्षते^४ ॥ २१ ॥

क्षेत्रक्षेत्रज्ञसद्भाव एव ते संप्रदर्शितः ।
आदौ मध्ये तयान्ते च त्रिषु चान्यतरत्र वा ॥

एषां पिण्डोऽथवा बीजं ते मन्त्राः सार्वकालिकाः ।
बीजाभावे तु मन्त्राणां बीजं कृत्वादिमाक्षरम् ॥

अनुस्वारयुतं पश्चात् सकलं मन्त्र उच्यते ।
प्रकीडयन्ति पुरुषं मन्त्रा रागेण रञ्जितम् ॥ २४ ॥

चतुर्दशविभागस्थे प्राकृते भुवनाध्वनि ।
तुर्यवर्जं सुषुप्त्याद्ये प्राकृते च पदाध्वनि ॥ २५ ॥

आचार्यदृष्टिपातस्थं पुरुषं संयतेन्द्रियम् ।
प्रसादसुमुखा मन्त्रा उत्तार्य भुवनाध्वनः ॥ २६ ॥

^५पदाध्वनश्च वैराग्यं जनयन्तः पदे पदे ।
क्रमात्तत्त्वकलावर्णपदबीषु नयन्ति तम् ॥ २७ ॥

मान्त्रं प्रासादमासाद्य निर्धूताशेषबन्धनः ।
लक्ष्मीनारायणाख्यं तद्विज्ञाति ब्रह्मा ज्ञानधृतम् ॥ २८ ॥

शक्रः—

आचार्यः कीदृशो देवि शिष्यस्तस्य च कीदृशः ।
मन्त्रेषु कतमो मन्त्रः प्रभवेत् परमाप्तये ॥ २९ ॥

कथं स चोपदेष्टव्य एतद् ब्रूहि नमोऽस्तु ते ।

श्रीः—

सर्वलक्षणसंयुक्तो^६ ब्राह्मणो वेदपारगः ॥ ३० ॥

सज्ञा । १५. सा ; देवता । १७. बीजवतां मन्त्राणां बीजाक्षरं जीव इत्यर्थः । १८. आदीति ।
आक्षरमित्यर्थः । अस्तु ; अक्षरमित्यर्थः । १९. अक्षररहिते पुनरिति उत्तरत्रान्वेति । स्वरः ;
यः कश्चित् स्वर इत्यर्थः । केवले च स्वरे इत्युत्तरत्रान्वेति । २०. सस्वर इति । मध्यमा
वागित्यर्थः । अथाष्टादशाध्यायस्यः षड्विंशः श्लोकोऽवश्येयः २१. उच्चार्यमाणमिति । वेम्बरीत्यर्थः ।
२३. यत्र मन्त्रे बीजं नास्ति तत्र प्रथमाक्षरमनुस्वारयुतं बीजमित्यर्थः । यथा गणपतये नमः

^१ Γ. omits four lines from here.

^४ क्षेत्रज्ञ उच्यते I.

^२ तनुर्भवेत् B.

^३ I. omits three lines from here.

^५ संस्कारोद्देश्यः I.

^६ तनुर्भवेत् C.

पदकर्मनिरतः शान्तः पञ्चकालरतः शुचिः ।
 पञ्चरात्रार्थचिन्मौनी मन्त्राक्षरकृतश्रमः ॥ ३१ ॥
 न स्थूलो न कृशो ह्रस्वो न काणो नैव रोगवान् ।
 नान्धो न बधिरो मूढो न खल्वाटो न पद्मगुफः ॥
 न हीनान्नोऽतिरिक्ताङ्गो न श्वित्री न च ढाम्भिकः ।
 न क्रोधनो न दुश्कर्मा न लोभहतचेतनः ॥ ३३ ॥
 अकुलीनं दुराचारं शठं जिह्वं च वर्जयेत् ।
 दयादान्तिशमोपेतं^१ हृदभक्तिं क्रियापरम् ॥ ३४ ॥
 सत्यवाक्कुलीलसंपन्नं रेखाकर्मसु कौशलम् ।
 जितेन्द्रियं सुसंतुष्टं करुणापूर्णमानसम् ॥ ३५ ॥
^२आर्यलक्षणसंपन्नमार्जवं चारुहासिनम् ।
^३एवंगुणगणाकीर्णं गुरुं विद्यात्तु वैष्णवम्^४ ॥ ३६ ॥

शिष्यश्च तादृशो ज्ञेयः सर्वलक्षणलक्षितः ।
 क्षान्तिशीलं सुधीमन्तं^५ क्रोधलोभविवर्जितम् ॥
 स्नानार्चनरतं^६ नित्यं गुरुशुश्रूषणोद्यतम् ।
 विप्राग्निदेवपितृषु भक्तं तर्पणशीलिनम् ॥ ३८ ॥
 कुलीनं च तथा ग्राह्यं शास्त्रार्थनिरतं सदा ।-
 ब्राह्मणं क्षत्रियं वैश्यं शूद्रं वा भगवत्परम् ॥ ३९ ॥
 ईदृग्लक्षणसंयुक्तं शिष्यमार्जवसंयुतम् ।
 वर्णधर्मक्रियोपेतां नारीं वा सद्भिर्वेकिनीम् ॥ ४० ॥
 विद्यादनुमते पत्युरनन्यां पतिमानिनीम् ।
 एवंलक्षणकं शिष्यमाचार्यो भगवन्मयः ।
 ज्ञापयेद्विधिवन्मन्त्रान् गुरुदृष्ट्या समीक्ष्य तु ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे गुरुशिष्यलक्षणं नाम
 एकविंशोऽध्यायः

इत्यत्र गं इति बीजमन्त्रः । ४१. अनेन स्त्रीशूद्रयोरपि तान्त्रिकमन्त्रग्रहणे अधिकारो विधीयते ।
 परं तु तारविषये विदोषो अन्यान्तरेष्ववगन्तव्यः ।

इत्येकविंशोऽध्यायः

^१ दान्तिदमोपेतं B.; दामदमोपेतं D. I.

^४ वेमलम् F.

^७ दयात् I.

^२ आर्यं F.; कुर्यात् I.

^५ मुशीलं च B.

^८ श्रावयेदिनिष्पान् C.

^३ एवंगुणगणा C. B.

^६ परं C.

^९ श्रीपाञ्चरात्र A.; श्रीपाञ्चरात्रे B. D.

द्वाविंशोऽध्यायः

शक्र —

अनादिनिधने देवि सर्वज्ञे हविर्ब्रह्मे ।
कथं वै ज्ञापयेन्मन्त्रास्तेषां रूपं च कीदृशम् ॥१॥

समप्रधानता वैषामुत ज्येष्ठ्यनिष्ठता ।
एतत् पृष्ट्वा मया ब्रूहि नमस्ते सरसीरहे ॥ २ ॥

श्री —

शृणु सर्वमदोषेण भक्तस्त्व पावशासन ।
ययास्मि मन्त्ररूपं यथा च ज्ञापयामि तान् ॥

परं ब्रह्म परं धाम पाद्गुण्यममलोज्ज्वलम् ।
देशालानञ्छिन्नमनाकारमनूपमम् ॥ ४ ॥

अहमित्येव तद्ब्रह्म स्वात्मसंयोजि निर्गुणम् ।
अनादिनिधनं दिव्यं लक्ष्मीनारायणं महत् ॥ ५ ॥

चिदानन्दरसं दिव्यमरण्डमजरामरम् ।
अनुन्मिषद्भयङ्गाय ग्राह्यमाहन्वर्जितम्^१ ॥ ६ ॥

स्तिमितं तन् परं ब्रह्म तस्य स्तिमितताम्यहम् ।
तन् वदन्नाचित्परं ब्रह्म भयङ्गान्वयनशया ॥ ७ ॥

उन्मिषत्यजहद्रूपं स्वेच्छयैव कदाचन ।

^२साह भागात्मिकाहता ^३संपूज्या परमात्मन ॥

उदेमि भवतो देवादिच्छयैव निररजत^४ ।
संभृत्याखिलसंभारमिच्छयैव स्वनिर्मितम् ॥ ९ ॥

स्वभित्तौ लिखितं नीत्वा^५ प्रभवामि पण्डध्वना ।
वार्णं कलामयश्चैव तान्निष्कौ मान्त्रिकस्तथा ॥

पादिको भौवनश्चैव पण्डध्वानं प्रकीर्तिता ।
परमं यदहताख्यं^६ सविद्रूपमनामयम् ॥ ११ ॥

उन्मेपे प्रथमस्तस्य वर्णाध्वा परिकीर्तित ।
व्याकृतिर्वेदिता तस्य पूर्वं ते पावशासन ॥ १२ ॥

तदेव परमं रूपं मम सविन्मयं महत् ।
विवर्ततेऽभ्यभावेन ज्ञानाद्येन कलात्मना ॥ १३ ॥

ज्ञानादीनां कलानां तु गुणानां परमात्मन ।
पूर्वं ते कथिता सूक्तियानन्तो यादृशाश्च ते ॥ १४ ॥

अध्यद्वयमुपादाय तद्रूपं मम चिन्मयम् ।
वासुदेवादिरूपेण वर्तते तत्त्वचर्त्मना ॥ १५ ॥

३. ज्ञापयामीति । आचार्यरूपेण बोधयामीत्यर्थः । ४. अनुपममिति । अनुप-
ममित्यर्थः । ५. निर्गुणम्, सत्त्वादिप्राकृतगुणहीनम् । ६. अनुन्मिषदित्यादि ।
ज्ञानपरात्मन्याया भयङ्गान्वयणेपरहितमित्यर्थः । तथा ग्राह्येत्यादिक्रमपि भाष्यम् । ८.
उन्मिषति, प्रहास्यते इत्यर्थः । अन्तरित्यादि । स्वामानिकं निर्निष्कारत्वमजदित्यर्थः ।
९. निररजत, तेजसमाद्भयान्त इत्यर्थः । १५. अध्यद्वयम्, वर्णाध्वानं कलाध्वानं चेत्यर्थः ।

^१ मन्त्ररूपं इति ।

^२ धर्मात्मनः C.

^३ अहं D

^४ नीति A निरिगन्तीति ।

^५ संपूज्यां B पूजिता F

^६ मन्त्ररूपं B

व्यूहाश्च विभवाश्चैव यवान्यद्भगवन्मयम् ।
तत्त्वाध्वनो विद्युत्तिः सा कीर्तिता परमात्मनः ॥
पूर्वाध्वद्वयमादाय तदेव मम चिन्मयम् ।
रूपं विवर्तते शब्दमन्त्रेण परमाध्वना ॥ १७ ॥
उत्तारणाय जीवानां भ्रष्टानां भवसागरे ।
भोगाय भवसंस्थानां वैराग्यजननाय च ॥ १८ ॥
^१आराधनस्य सिद्धयर्थं मानसालम्बनाय च ।
मन्त्राध्वा परमोदारो मम चिद्रूपलक्षणः ॥ १९ ॥
यासुदेवादिदेवानां मूर्तिभावं व्रजत्यसौ ।
मन्त्राः सर्वे चिदात्मानः सर्वगाः सर्वसाधकाः ॥
श्रायमाणाश्च मन्तारं गुप्तरूपाश्च शास्त्रतः ।
भोगापवर्गदा ह्येते देवदेवस्य शार्ङ्गिणः ॥ २१ ॥
रूपं मे ^२भगवन्मन्त्रा विज्ञेया मूर्त्योऽमलः ।
जाप्रत्यग्नौ^३ सुपुत्रिश्च तुर्यं चेति चतुष्टयम् ॥
ज्ञेयं पदाध्वनो रूपं जाप्रद्वाहोन्त्रियक्रमः^४ ।
वाहोन्त्रियाणां तमसामिभूते विभवे सति ॥
अन्तःकरणवृत्तिर्या संस्कारपरिदोषिणी ।
सा स्वप्न इति विज्ञेया तदभावे सुपुत्रिका ॥ २४ ॥

तमसानमिभूतस्य सत्त्वस्थस्य विपश्चितः ।
वाह्यान्तःकरणस्थाया वृत्तेरुपरमे सति ॥ २५ ॥
शुद्धसत्त्वप्रसङ्गस्य संततिचतुर्यसंज्ञिता ।
एवं चतुर्विधे भागं निर्दिष्टेऽस्मिन् पदाभिधे ॥
तुर्यवर्जं सुपुण्यादिरशुद्धं भजते गतिम् ।
मायादिक्षितिपर्यन्ता योक्तुं भुवनपद्धतिः ॥ २७ ॥
भुवनाध्वा स विज्ञेयो ह्यशुद्धो मलपङ्किलः ।
प्रकीडयन्ति मन्त्रास्ते शब्दद्रागपरं नरम् ॥ २८ ॥
तत्तद्भोगेन्द्रजालानि दर्शयन्तो विमोहितम् ।
गुरुणा सदयं सम्यग्वीक्षितं कुरुणादृशा ॥ २९ ॥
उत्तारयन्ति वैराग्यं जनयन्तः पदे पदे ।
ततः शुद्धमयान् मार्गान् प्रापयन्तः शनैः शनैः ॥
शब्दव्रक्षणि निष्णातं प्रापयेयुः परां श्रियम् ।
एवंविधा महात्मानो मन्त्राः परमपावनाः ॥ ३१ ॥
त्रिविधस्ते तु विज्ञेया अधमा मध्यमाः परे ।
भयोपकरणानां ये देवानां मूर्तितां गताः ॥ ३२ ॥
अन्तवत्फलदा मन्त्रास्ते ज्ञेया अधमा बुधैः ।
मन्त्रा विभवदेवानां सप्तस्त्रीणां तु मूर्त्यः ॥ ३३ ॥

१६. अन्यत्; व्यूहान्तराणि विभवान्तराणि चेत्यर्थः । १८. मन्त्राध्वप्रयोजनमाह—
उत्तारणायेत्यादिना । १९. मानमालम्बनायेति । शुभाश्रयरूपप्रदर्शनेन योगिनां मानसस्य
ध्यानालम्बनप्रदानायेत्यर्थः । एतच्च श्रीविष्णुपुराणे प्रपञ्चनम् । २०. अथ प्रवृत्तं
मन्त्रमहिमानमाह—मन्त्रा इत्यादिना । २१. महिमवर्णनमुक्तेन मन्त्रशब्दद्वयौगिकार्थमाह—
श्रायमाणाश्चेति । मन्त्रानोऽन्त्रियानोश्च व्युत्पन्न इति भावः । व्युत्पत्त्यन्तरमाह—गुह्येति ।
“मत्रि गुह्यभाषणे” इति धातुः । २३. स्वप्नावस्थां निरूपयति—वापोऽत्यादिना । २४.
तदभावे; संस्काराभावे । २७. भुवनाख्यानं निरूपयति—मायादेति । ३०. पदे पदे;
जाप्रदादिक इत्यर्थः । ३१. शब्दव्रक्षणि; मन्त्रेऽप्यित्यर्थः । ३२. परे इति । उत्तमा इत्यर्थः ।

ते ज्ञेया मध्यमा मन्त्रा उत्तमा व्यूहमूर्तयः ।
ये तु ब्रह्मावगाहन्ते लक्ष्मीनारायणात्मकम् ॥ ३४ ॥

भवद्भावव्यवस्थानास्ते मन्त्रा उत्तमोत्तमाः ।
एवं च ज्यैष्ठ्यकानिष्ठं विज्ञेयं मन्त्रकोविदैः ॥

उत्तमाः पञ्चरात्रस्या मध्यमास्तु त्रयीमयाः ।
तन्त्रान्तरस्या विज्ञेया अधमाः शास्त्रचक्षुषा ॥

कलाङ्गा उत्तमा ज्ञेया अन्याङ्गा मध्यमाः स्मृताः ।
अनङ्गा अधमा मन्त्रा भूयः शृणु सुरेश्वर ॥ ३५ ॥

वीजपिण्डादिसंयुक्ता उत्तमाः परिकीर्तिताः ।
वीजाद्यन्यतमान्तस्था मन्त्रा मध्यमसंहिताः ॥ ३६ ॥

अवीजादियुता ज्ञेया मन्त्रा अधमसंहिताः ।
एवं मन्त्रविधा ज्ञात्वा ह्याचार्यः शास्त्रलोचनः ।
स्थितास्वरूपतः शिष्यान् ज्ञापयेदर्थितो मनूम् ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे षडध्वमन्त्रस्वरूपकथनं नाम
द्वाविंशोऽध्यायः

महोपकरणानि ; सर्गोपकरणभूतानि । ३६. पञ्चरात्रस्या इति । अनन्यपरसात्त्विकतम-
भागवतोद्देशमवृत्तत्वात् तेषामुत्तमत्वम् । त्रयीमया इति । त्रैगुण्यविषयत्वात्तेषां मध्यमत्वम् ।
३७. कलाः ; ज्ञानादयः ।

इति द्वाविंशोऽध्यायः

त्रयोविंशोऽध्यायः

श्रीः—

व्यापकं यत् परं ब्रह्म लक्ष्मीनारायणं महत् ।

¹अहंता परमा तस्य शक्तिर्नारायणी ब्रह्म ॥ १ ॥

अनुग्रहाय लोकानामहमाचार्यतां गता ।

संरूपणस्वरूपेण शास्त्रं प्रद्योतयाम्यहम् ॥ २ ॥

पुनश्च गुरुमूर्तिर्या सन्ध्याविज्ञानशालिनी ।

शक्तिमय्या स्वया दृष्ट्वा करुणामन्त्रपूर्णया² ॥ ३ ॥

³पालयामि गुरुर्भूत्वा शिष्यानात्मोपसर्पिणः ।

तस्माज्ज्ञेयः सदा शिष्यैराचार्योऽसौ⁴ भदात्मकः ॥

शिष्यं संक्षापयेन्मन्त्रान्⁵ यथा तदवधारय ।

आदौ शुद्धे समे तिग्ये देशे भूदोषवर्जिते ॥ ४ ॥

वर्णानुरूपवर्णाद्वये गोमयेनोपलेपिते ।

धूपिते शल्यनिर्मुक्ते गन्धपुष्पाद्यलङ्घिते ॥ ५ ॥

पद्मगन्धेन संसिक्ते चन्दनाद्यनुलेपिते⁶ ।

सुमृन्मयी च घटिष्यं केवलैः पुष्पैः शुभैः ॥

प्रणवादिनमोऽन्तेन स्वेन मन्त्रेण पूजयेत् ।

व्याहृत्या परिजप्याथ⁷ पूर्वया प्रणवाद्यया ॥ ८ ॥

मृदं मूसौ प्रसार्याथ गन्धधूपाधिवासितम्⁸ ।

चतुरश्रं सुदृप्तं वा द्विहस्तं हस्तमेव वा ॥ ९ ॥

सुसप्तं मातृकापीठं कृत्वा प्रस्तारयेत्तु ताम् ।

एकैव मित्रवर्गा या⁹ देवी पञ्चदशाक्षरा ॥ १० ॥

मन्त्राणां जननी साश्रान्मम शब्दमयी तनुः ।

पद्माकारेण वा मन्त्री चक्राकारेण वा स्तरेन् ॥

पौरुषे चक्ररूपं तु पादौ लक्ष्मीमनुकमेत् ।

अग्नीषोममयी¹⁰ शक्तिर्विसृष्टास्या द्विरष्टवा ॥ १२ ॥

¹¹स्वरस्यां तां लिखेत्स्वन्नमरं वा पूर्वदिग्गतम् ।

पृथिव्यादिपुमन्ता ये पञ्च वर्गास्तु कादयः ॥ १३ ॥

अग्न्यादिवायुपर्यन्ते तां लिखेदरपत्रयन् ।

अन्तःस्थधारणारूपं यादिबान्तचतुष्टयम् ॥ १४ ॥

७. भूदोषाः केशनखास्त्रिसंमर्गजाः, उपरत्वादयश्च । ६. वर्णानुरूपेत्यादि । ब्राह्म-
णाद्विष्णोर्नृगुणसिनादिर्गुणमुक्ते इत्यर्थः । तथा चोक्तं परमसाहितायाम्—“ब्राह्मणस्य सिना
भूमिः क्षत्रियस्याख्या भवेत् । पीतवर्णा च वैश्यस्य कृष्णा शुद्रस्य कीर्तिता ॥” (७-५)
इति । शल्यानि कष्टकादीनि । ७. केवलैः; विमलैः, अमयितैरित्यर्थः । ८. पूर्वयेति ।
व्याहृत्येत्यर्थः । १०. मित्रवर्गा; कवर्गाद्यान्मना मित्रेत्यर्थः । १३. पृथिवी कनारः ।

¹ B omits this line.

² पूरया C.

³ धारयति B.

⁴ अचार्यः; सः D.

⁵ चन्द्रपद् B. D. F. G.

⁶ चन्दनपुष्पैर्लेपिते B. C. F. I.

⁷ B. omits this and the next पदौ.

⁸ धूपादिराग्न्याम् A.; पुष्पादिराग्न्याम् F. I.

⁹ वरगण C.; वर्गा या D. F. ¹⁰ सिना कृष्णवर्णा द्विरष्टवा I.

¹¹ स्वर्गान्ता I.

उदगात् लिखेत् पत्रम वा पूर्ववद्बुध ।

शाय क्षान्त तुरीयान्त यदुक्त ब्रह्मपञ्चकम् ॥ १५ ॥

तल्लिखेदैशदिकसस्यमर पत्रमथापि वा ।

शब्दाख्य यत्पर ब्रह्म ज्योतिर्मयमनामयम् ॥ १६ ॥

ध्यायेदालोक्यरूपेण पर्यन्ते चक्रपद्मयो ।

प्रणवाद्यैर्नमोऽन्तैस्तैरक्षरैस्तत्त्वसङ्घैः ॥ १७ ॥

^१प्रकृतिं त्वचैयेत्तत्र तत्त्वरूपा तु मा बुध ।

ततस्तत्त्वर्णिकामध्ये चिन्तयेन्मन्त्रमावृकाम् ॥ १८ ॥

अनादिनिधना देवीमहता पुरुषोत्तमीम्^२ ।

पाशाङ्कुशधरा देवीं पद्मिनीं पद्ममालिनीम् ॥ १९ ॥

प्रसन्ना पद्मगर्भाभा सर्वलोकमहेश्वरीम् ।

वर्णप्रकल्पमावयया वर्णाङ्गकारभूषिताम् ॥ २० ॥

शब्दब्रह्म तनु विद्यात् प्रणयं तु शिरः स्मरेत् ।

अ आ इति ध्रुवौ विद्यादि ई विद्यात्तु चक्षुषी ॥ २१ ॥

उ ऊ कर्णौ ऋ ॠ नासापुटावयवौ कपोलकौ ।

ए ऐ ओम्नौ^३ च विज्ञेयौ ओ औ दशनपङ्क्तिके ॥

अ जिह्वाम समुच्चार कचवर्गौ कर्तौ स्मरेत् ।

दन्तगर्गौ पदौ विद्यात् पङ्क्तौ पाथे स्मरेद्बुध ॥ २३ ॥

बभौ पञ्चापुरोभागौ म नाभिं परिचिन्तयेत् ।

प्राणोष्माणौ यरौ विद्यात् हारं परिचिन्तयेत् ॥

वकार कटिसूत्रं तु कुण्डले तु शयौ स्मरेत् ।

सकार हृदय विद्याद्दृढयश्च तु ह स्मरेत् ॥ २५ ॥

प्रसरन्तीं प्रभा विद्यात् क्षकार विद्युदुज्ज्वलम् ।

^४‘यज्ञं’ नासामगं विद्याद्यमाख्य हृदये स्मरेत् ॥ २६ ॥

जिह्वामूलीयकं जिह्वामूले विद्यादनन्तरम् ।

उपध्मानीयक विद्यादोष्ठयोः क्रमशस्तथा ॥ २७ ॥

शुभैर्वर्णमयै पद्मैरग्रीपोममयै कृताम् ।

विभ्रतीं वनमाला च कण्ठात्पादौवलम्बिनीम् ॥ २८ ॥

अग्रीपोमर्त्यकोट्याभः स्फुरद्ब्रह्मविभूषिताम् ।

सङ्कुटं चिन्तयेद्विद्वान्^५ हकार पारमेश्वरम् ॥ २९ ॥

एव सस्मृत्य ता देवीं मातृका मन्त्रमातरम् ।

पूजयेदर्घ्यपुष्पाद्यैरौ नमो मन्त्रमातृके ॥ ३० ॥

इदमर्घ्यं गृहाणेति भोगैरेवमनुकृताम् ।

ततः कृताञ्जलिं प्रह्म प्रणम्याष्टाङ्गचक्षुषि ॥ ३१ ॥

पद्मस्थे पद्मनिलये पद्मे पद्माक्षवल्लभे ।

सर्वतत्त्वकृताधारे मन्त्राणां जननीश्वरि^६ ॥ ३२ ॥

व्याकुलं त्वं परं दिव्यं रूपं लक्ष्मीमयं मम ।

प्रार्थय्य प्रयतो मन्त्री स्वयं लक्ष्मीमयो भवेत् ॥ ३३ ॥

मातृकाकृतविन्यासं स्वयं सन्मातृकामय ।

उद्धरेदीप्सितं मन्त्रं शिष्यस्योपदिशेत्ततः ॥ ३४ ॥

वीजपिण्डरूपका मन्त्रा मन्त्रेषु श्रेष्ठता गता ।

तत्र श्रेष्ठानि वीजानि पिण्डेभ्योऽपि सुरेश्वर ॥ ३५ ॥

पुमान् मकार । १९. पुरोत्तमस्य स्त्री पुरुषोत्तमी । २२. अन्यौ, लल्लवर्णावित्थर्ध ।

अन्योन्यपुसम्भवाच्च नाम्ना निर्देशः । २६. रज्जम्, अनुनासिकम् । ३४. मातृकेत्यादि ।

^१ प्रतिम्यमर्चयेत्तत्र ।

^४ B D I omit 3 lines from here

^२ पुरुषोत्तमम् A B C D

^५ मकारं A B

^३ तु B C. I

^६ ईश्वरे I

वीजेषु रत्नभूतानि ^१सप्त वीजानि वासव ।
तारकः प्रथमं वीजं द्वितीयं तारिका स्मृता ॥३६॥
तयोस्तु तेजसा तुल्यं तृतीयमनुतारिका ।
चतुर्थं तु जगद्योनिः परमं वीजमुच्यते ॥ ३७ ॥

^२प्राप्तुम् पञ्चमं वीजं यत् सारस्वतं मतम् ।
महालक्ष्मीमयं वीजं सप्तमं परिकीर्तितम् ॥ ३८ ॥
स्थूलसूक्ष्मपरत्वं तु प्रतिस्त्वं परिकीर्तितम् ।
त्वं शक्रावहितो भूत्वा शृणु वीजान्यनुक्रमात् ॥

इति ^३श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे ^४मातृकाप्रकाशो नाम
त्रयोविंशोऽध्यायः

अकारादिक्षकारान्तैर्यणैः कृतः विन्यासः पञ्चचक्रयोः निक्षेपः येन सः । ३६, तारादि-
मन्त्रोद्धारक्रमोऽनन्तराध्याये वक्ष्यते ।

इति त्रयोविंशोऽध्यायः

चतुर्विंशोऽध्यायः

श्रीः^१—

परं ब्रह्म परं धाम परं ज्योतिरनूपमम् ।
लक्ष्मीनारायणं ब्रह्म दोषशून्यं निरञ्जनम् ॥ १ ॥

एकं सर्वमिदं व्याप्य स्थितं सर्वोत्तरं महः^२ ।
अहंताहं परा तस्य ब्रह्मणः परमात्मनः ॥ २ ॥

हिताय सर्वजीवानामुन्मियन्ती स्वबाह्यया ।
शब्दब्रह्ममयी भूत्या मातृकामन्त्रविग्रहा ॥ ३ ॥

भवामि मन्त्ररूपाहं^३ तत्तद्वाच्यानुकारिणी ।
प्रथमं ताररूपेण यथात्म्येवं समुद्धरेत् ॥ ४ ॥

प्रथमं ध्रुवमादाय ततः कर्णं समुद्धरेत् ।
नाभिं समुद्धरेत्पश्चात् त्रयमेकत्र योजयेत् ॥ ५ ॥

ओमित्येतत् समुत्पन्नं प्रथमं ब्रह्मतारकम् ।
विन्दुना भूपयेत् पश्चाद्भावेन तदनन्तरम् ॥ ६ ॥

ध्यायेत् संवततनादेन तैलधाराभिवाततम् ।
एतत्तद्वैष्णवं रूपं व्यक्षरं ब्रह्म शाश्वतम् ॥ ७ ॥

अनिरुद्धस्त्वकारोऽत्र प्रशुभ्रः पञ्चमः स्वरः ।
संकर्षणो मकारस्तु वासुदेवस्तु विन्दुकः ॥ ८ ॥

चतुर्णामविभागस्तु नादस्तत्र सुरेश्वर ।
नादस्य या परा काष्ठा साहंता परमेश्वरी ॥ ९ ॥

शक्तिः सा परमा सूक्ष्मा नादान्तगगनाह्वया ।
शब्दब्रह्ममयी सूक्ष्मा साहं सर्वावगाहिनी ॥ १० ॥

विरामे सति नादस्य यः स्पृष्टीभवति त्वयम् ।
ज्योतिस्तत्परमं ब्रह्म लक्ष्मीनारायणाह्वयम् ॥ ११ ॥

एतत्ते वैष्णवं धाम कथितं पौरुषं परम् ।
शान्तमस्यैव यद्रूपं तस्य तत्त्वं निशामय ॥ १२ ॥

विसृष्टिं पूर्वमादाय सूर्यमन्त्रे नियोजयेत् ।
संनिकर्षे परे जाते तदोमित्युदितं महः ॥ १३ ॥

एतत् तत् परमं धाम शक्तिसंहारलक्षणम् ।
स्मर्यमाणं परं तत्त्वं प्रकाशयति यद् ध्रुवम् ॥ १४ ॥

१०. नादान्तेत्यादि । पूर्वोक्तस्य नादस्यान्ते यत् गगनं दहराकाशः, तद्रूपेत्यर्थः ।
देव्या दहराकाशरूपत्वात् परब्रह्मणस्तन्निवसितत्वं श्रूयते—“तत्रापि दहं गगनं विशोक-
स्तस्मिन् यदन्तस्तादुपासितव्यम्” इति । श्रीसात्वते च—“नादावसानगगने देवोऽनन्तः
समन्विनः” (२-६९) इति । १३. विसृष्टिः विसर्गः । सूर्यः अंकारः । अ. + अं इति
स्थिते “अतो रोः” इत्युत्त्वे गुणे पूर्वरूपे च ओमिति भवति । १४. विसर्गविन्दुसयोगरूपत्वात्

^१ श्रीरयाच I.

^२ मूलाहं D.

^३ या D.

^२ महत् A B. C. D. G

^३ यथास्थोऽयं B. C.

^४ ध्रुम् B. C. D.

^५ सर्वमूताना D

^६ नादान्ता A. I.

^७ विष्टुं B D.

सद्वत्य सर्वसभार शुद्धाशुद्धाध्वसमवम् ।
सृष्टौ समुद्यता शक्ति सूर्ये पुसि सनातने ॥ १५ ॥

परमे भोक्तृरूपे सा निधाय प्रतिसत्त्वम् ।
अग्नीपोममयाद्वाजात् स्थूलात्सा प्रतिनिर्गता ॥ १६ ॥

वापत्यं मध्यम शब्दद्विन्दुनादमय श्रिता ।
शक्ति शान्तात्मक दिव्य ^१सूक्ष्मदापत्यमाश्रिता ॥

प्रतितिष्ठति सा दिव्ये व्यापके परमात्मनि ।
अस्य मात्रा विधानज्ञै सार्धास्तिष्ठ उदाहृता ॥

त्रयोऽप्रयत्नयो ^२लोकास्त्रयो वेदास्त्रयो गुणा ।
त्रयो देवास्त्रयो व्यूहास्त्रयो वर्णास्त्रय स्वरा ॥ १७ ॥

त्रितय त्रितय शक्त यत् किञ्चिज्जगतीगतम् ।
तदादि त्रितय ज्ञेयमर्धमात्रा निरञ्जना ॥ २० ॥

सर्वे शब्दा अकारोत्था उकारात्तेजसा त्रयम् ।
पृथिव्यादि प्रकृत्यन्त मकारोत्थ पुरंदर ॥ २१ ॥

ज्योतिर्मध्यमार्धमात्रा सा चिन्मयी परमा कला ।
युग्मि स्वरे सविन्द्वन्तैराद्यन्तस्वरपदकयो ॥

ज्ञानादिगुणपदकान्तैरङ्गकृष्टप्रिरमुष्य तु ।
नाभौ पृष्ठे तथा बाह्वोरुज्जानुपदेषु च ॥ २३ ॥

तारपूर्णान् गुणान् भूयो विन्यसेत् पाकशासन ।
एव विन्यस्य तन्मन्त्रमङ्गोपाङ्गसमन्वितम् ॥ २४ ॥

स्वदेहे गुरुरात्मस्थ चिन्तयेत् पुरुषोत्तमम् ।
विन्वादिलयपूर्वं तु यथावत् तन्निबोध मे ॥ २५ ॥

विश्व जाग्रत्प्रदेशान् सर्वेन्द्रियसमीरकम् ।
भोक्तार शब्दपूर्वाणा पञ्चाना विषयात्मनाम् ॥ २६ ॥

^३अनिरुद्धात्मक ^४त च चिन्तयेत् प्रथमाक्षरम् ^५ ।
त सोपकरण देवमकारे प्रविलाप्य तु ॥ २७ ॥

अकार तैजसे देवे प्रद्युम्ने स्वप्नप्रतर्गणे ^६ ।
अन्त करणवृत्तीना प्रेरके प्रविलापयेत् ॥ २८ ॥

त सोपकरण देवमुकारे प्रविलापयेत् ।
उभार चेश्वरे प्राज्ञे सक्वर्णतनुस्थिते ॥ २९ ॥

सुषुप्तिपद्मे शश्वत् प्राणादिप्रेरके विभौ ।
विलाप्य त च देवेशं तुर्यसंस्थेऽर्धमात्रके ॥ ३० ॥

ज्ञानानन्दमये देवे यासुदेवे विलापयेत् ।
तुर्यातीते च तत्तुर्य लक्ष्मीनारायणात्मनि ॥ ३१ ॥

प्रविलाप्य स्वय दिव्यामहंता वैष्णवी श्रयेत् ।
तन्मयस्तादृश प्राप्य लयस्थान तत क्रमात् ॥ ३२ ॥

सष्टिसहस्रक्षणमित्यर्थ । १५. सूर्ये पुसि, बिन्दुरूपे । २० आदि त्रितयमिति ।
अकारादि त्रयमित्यर्थ । अर्धमात्रा त्रिन्दु । २१ तेजसा त्रयम्, सूर्यसोनाभिरूपम् ।
२० परमा कला, नाद । आदिस्वरपदकम् अकारावृकारान्तम् । अन्तस्वरपदकम्
लकाराद्योकारान्तम् । तेषु युक्स्वरा आ, ई, ऊ, ए, औ इति । तै सविन्दुभि-
रङ्गन्यास । उपाङ्गन्यासस्तु सतारे ज्ञानादिपदे । २६ विश्वेति जाग्रत्प्रदेशात्मनाम् ।
२७. अनिरुद्धप्रद्युम्नसक्वर्णवासुदेवलक्ष्मीनारायणा विश्वतै नमप्राज्ञतुर्येतुर्यातीतसज्ञकजाग्रदा-

^१ सूक्ष्म D

^२ वेदा स्त्रयोऽलोका B F

^३ अनिरुद्धाभिधानं च ।

^४ तत्त्वं A B G

^५ प्रथमाक्षरे I

^६ स्वप्ननि ।

जागरामनतीर्याय ^१दीक्षित शिष्यमग्रतः ।
सद्गुरुर्मन्मयो भूत्वा तारमध्यापयेत्तन्मयम् ॥ ३३ ॥

साङ्गोपाङ्गन्म शश्वत् ससमाधिं सविस्तरम् ।
स च दद्यात् स्वमात्मानं दक्षिणां गुरवे धनैः ॥

^२लघ्यानुवृत्तत् हर्षन् पौरश्चरणिकं विधिम् ।
महानदीतटं गत्वा सिद्धायामयतनं तु वा ॥ ३४ ॥

पालाशं वा यनं सम्यक्पर्यन्तादष्टभूतलम् ।
ज्ञानं त्रिपत्रणं कुर्यान् ब्रह्मचारी पितृनिद्रयम् ॥

पयोयानरभैक्षणामन्त्रन्यतमं सट्टम् ।
कुशोदये निपण्णं सन् काशचीरकुशेदशम् ॥ ३५ ॥

पालशं ^३धारयेद्दण्डं सरीतं कृष्णचर्मणा ।
मन्त्रितो मन्मयो भूत्वा गुणादिष्टेन वर्तमानः ॥ ३८ ॥

^४नित्यं योगपरो भूत्वा सम्यग्ज्ञानसमाधिमान् ।
दशलक्षं जपेन्मौनी तारं ससारतारकम् ॥ ३९ ॥

दशाक्षं जुहुयान् पर्णं समिद्धिं सर्वपापि यः ।
प्रीता तस्य प्रशोभेद्महता वैष्णवी परा ॥ ४० ॥

साधकस्य ततः सम्यक् सद्भिर्वेदिनि चेत्तसि ।
लक्ष्मीनारायणस्य तन् सामरस्यं प्रशंसते ॥ ४१ ॥

जीवनेव भवेन्मुक्तं पुनीते चक्षुषा जगन् ।
सिद्धां स्थुस्तस्य मन्त्रास्ते लौकिका वैदिनाश्च ये ॥

स्नातं सर्वेषु वेदेषु विद्यासु सङ्ग्रासु च ।
सिद्धान्तेषु च सर्वेषु तीर्थेषु च भवेदसौ ॥ ४३ ॥

प्रयोगां सर्वमन्त्राणां यान्तो यान्ताश्च ये ।
तामन्तस्तांशास्तेऽस्य प्रयोगा इति निर्णयः ॥ ४४ ॥

अस्य व्यान्तयस्तिष्ठो वर्णत्रयसमुद्रता ।
पद्मं समुद्रतां ह्यस्यां सावित्री सर्वपापनी ॥

अस्यां पद्मयस्त्रयो वेदाः ऋग्यजुःसामलक्षणा ।
इत्येतन्मयमेवेदं लौकिकं वैदिकं धनं ॥ ४६ ॥

यथा न्यप्रोधयानायामन्तर्भूतो महाद्रुमः ।
सथेदं वाहस्य विश्वमस्मिन्नन्तं स्थितं सदा ॥ ४७ ॥

एतदाग्नं महावीजं शब्दानां प्रकृतिः परा ।
शब्दरन्ध्रं परं धाम पवित्रं परमं महत् ॥ ४८ ॥

ओंकारं प्रणवस्तारो हसो नारायणो ध्रुवः ।
वेदां मां सर्ववेदादिरादित्यं सर्वपापानं ^५ ॥ ४९ ॥

भोक्षदो मुक्तिमार्गश्च सर्वसधारणभ्रमः ^६ ।
एतमादीनि नामानि शास्त्रे शास्त्रे विचक्षणैः ॥ ✓

यथिष्ठानारो देवाः । ३२ तन्मयः, अहतामयः । ३३ लयस्थानात् सृष्टिस्थानान्तरण-
चिन्तामाह—जागरामिति । ३४ पुरश्चरणं नाम गुरोर्लब्धस्य मन्त्रस्य वीर्यनन्तरत्वसंपाद-
नायानुष्ठयो जपहोमादि । तच्च पञ्चाङ्गम् । तत्र चोक्तम्—“जपहे मौ तर्पणं चाभिषेको विमं
मौनम् । पञ्चाङ्गेषामनं लोकं पुरश्चरणमुच्यते ॥” इति । ४० दशाक्षमिति । लक्षकृत-
इत्ययम् । ४७ तारस्य समन्तात्सम्यक्स्फुटं दृष्टान्तं उच्यते—यथेति । धानां सूक्ष्मं बीजम् ।
महाद्रुमस्य बीजे सूक्ष्मतयाऽम्बानरुच्येन चात्र सास्यसत्कार्यपादमनुरूपः । औपनिषदमते तु
धानायां महाद्रुमस्य चोपादानैस्यात् सत्कार्यपाद इति अस्त्वामेदात् कार्यभरणभाजन्यरहार

^१ उक्तं A C

^४ धारयन् B F

^६ सधारण पर I

^२ लघ्यानुवा F

^५ नित्ययाग B नित्ययाग I

^३ पापनं A I

^६ पाल्य B C

१अधीतानि महापुण्यान्योकारस्य महात्मन ।
इदं शरणमज्ञानामिदमेव विजानताम् ॥ ५१ ॥

अयमन्विच्छता ररर्ग पोत पार तितीर्यताम् ।
हकारोकारसयोगादय प्रासादसङ्गक ॥ ५२ ॥

पिण्डोऽय सर्वतत्त्वाना पिण्डभूत सनातन ।
साधन प्रतिपत्तिश्च विनियोगोऽय धारणा ॥ ५३ ॥

धीजत्येव सुरेशान प्रासादस्यास्य विद्धि तन् ।
अत्यैव सज्ञामन्त्रोऽय हसो नाम महामनु ॥ ५४ ॥

भोक्तार प्रथम वर्णं विद्धि भोग्य द्वितीयम् ।
नारायणमय पूर्वमन्त्र श्रीमय परम् ॥ ५५ ॥

अग्नीपोमात्मकावेतौ वर्णौ विद्धि सनातनौ ।
अनयोरन्तरा शक्त विन्दुधर्मौ व्यवस्थितौ ॥ ५६ ॥

आधारान्मूर्धपर्यन्त भोक्तार वर्णमुजयेत् ।
त्रिज्जेमुपततो वर्णं द्वितीय भोग्यसङ्गमम् ॥ ५७ ॥

सर्वां सृष्टिं कृता तेन हसोच्चारप्रयोगत ।
अजपेय समाख्याता विद्या सर्वाङ्गशोभना ॥ ५८ ॥

चतुःपट्टपथिनाशीतिकोटिसप्त्यासु योनिषु ।
तन्नेदेषु च मन्त्रोऽय रजयमुचरते सदा ॥ ५९ ॥

निश्वासेन सप्त विद्या समुदेत्यन्तरञ्ज्वला ।
उदयास्तमयात्रस्या श्वासनिश्वासतुल्यकौ ॥ ६० ॥

पष्टि श्वासा भवेत्प्राणा पट्ट प्राणा नाडिका मता ।
नाडय पष्टिरहोरात्रमेव कालक्रियामति ॥ ६१ ॥

एवं हसोदयाद्विद्धि सहस्राण्येकविंशतिम् ।
शतानि पट्ट च देवेश तावन्त स्युर्जपा कृता ॥

किन्तु सकल्पन कुर्यादहराद्यौ मनीषया ।
एवंसत्यान्^१ जपानस्य करिष्यामीति बुद्धिमात् ॥

विन्यसेत् पञ्च चाङ्गानि तेपा रूप निबोध मे ।
सूर्यसोमौ चतुर्थ्यन्तौ नम स्वाहासमन्वितौ ॥

निश्चनौ निराभासौ चौपडहुफडन्तकौ ।
फडन्त मूलमेवास्त्रमित्यङ्गान्यस्य पञ्च तु ॥ ६५ ॥

अयमेव त्रिपर्यस्त परमात्ममनु स्मृत ।
३स्मृत्वा शक्तिं ४ससभारा सूर्यं भोक्तार सनयेत् ॥

शिष्टं प्रणयन्बिन्द्यमिति सज्ञामनोर्विधि ।
पञ्चमन्त्रास्त्रयोऽस्य स्युर्विधाने पाञ्चरात्रिके ॥ ६७ ॥

विष्णवे नम इत्येव नमो नारायणाय च ।
नमो भगवते पूर्वं वासुदेवाय चैत्यपि ॥ ६८ ॥

इति च मित्रा । ५५ प्रथम वर्णमिति । हकारमित्यर्थ । द्वितीयरूपमिति । सकारमित्यर्थ ।
५६ विन्दुधर्मौ सृष्टिसंहारौ । ५७ आधारस्वानमारभ्य मूर्धपर्यन्तगाभिना परनेन हकार-
मुचरेत् । सप्तार मुग्नो विस्तरेत् । ५८ हसमन्त्रस्यान्यामन्त्र इति नाम । ६२ हस-
मन्त्रे सट्टज्ज्ञे सति २१६०० सत्याका जपा कृता भवन्तीति भाव । ६३ ण्वसन्न्यानि ।
इत्यसत्याकानित्यर्थ । ६४ सूर्यसोमौ हकारमकारौ । ६६ विपर्यन्त इति । सोऽष्ट-
मिति मन्त्र इत्यर्थ । सप्तारेण शक्तिमादाय हकारे परमामनि योजयेदित्यर्थ । ६७. त्रय
इति । यद्यपि चत्वारो मन्त्रा वक्ष्यन्ते । तथापि तेषु कचिद्देवमादाय त्रयाणां पृथक् निर्देश
नियते । ६८. मन्त्रमन्त्रपाण्याह—विष्णवे इत्यादि । आदौ नमो भगवते इति । अन्ते

जित ते पुण्डरीकाक्ष नमस्ते विश्वभान ।
नमस्तेऽस्तु हृषीकेश महापुरुष पूर्वज ॥ ६९ ॥

पदमन्त्रश्चतुर्थोऽय प्रणवस्य पुरदर^१ ।
ओंकारसहितानितान् मन्त्रान् पूर्वविदो विदुः ॥ ७० ॥

ज्ञानादिगुणसयुक्तैरक्षरैः प्रणवादिभिः^२ ।
नमोऽन्तरङ्गकलत्रि स्यात्तथैवोपाङ्गकल्पना ॥

न्यूनाक्षरस्य मन्त्रस्य वर्णेन चरमेण तु ।
उपाङ्गकल्पना कार्या तत्तद्गुणपदैर्युता ॥ ७२ ॥

‘तथैव स्फीतवर्णस्य शिष्टेस्तु द्वादशाधिकैः ।
समस्तैश्चरमोपाङ्ग कल्पयेत्तेजसा सह ॥ ७३ ॥

केवलस्तारकश्चैव चत्वारश्च तदादिका ।
पञ्चैते व्यापका मन्त्रा पाञ्चरात्रे प्रकीर्तिता ॥

‘नास्ताव्य निचिदस्तीह मन्त्रैरेभिर्महात्मभिः ।
निश्रेणी पञ्चपर्वेणा परब्रह्माधिरोहणे ॥ ७५ ॥

एषा दिव्या महासत्ता पञ्चमन्त्री तु मन्मयी ।
अर्चनाजपतो ध्यानादिमा^३ सम्यक् समाश्रित ।
स्या सत्ता वैष्णवी प्राप्य पर ब्रह्माधिगच्छति ॥ ✓

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे शारप्रकाशो नाम
चतुर्विंशोऽध्यायः

वासुदेवायेति । नमो भगवते वासुदेवायेति मन्त्र इत्यर्थः । ७२. न्यूनाक्षरस्येति । षडक्षराष्टाक्षर
मन्त्रयो न्यूनाक्षरत्वम् । तत्र चरमाक्षरेण पूरणं कर्तव्यमित्यर्थः । ७३. स्फीतवर्णस्येति ।
अधिकवर्णस्येत्यर्थः , यथा जित ते इति मन्त्रे ।

इति चतुर्विंशोऽध्यायः

^१ प्रकीर्तितः ।

^२ तथैवादिभिः ।

^३ श्रीपादपत्र A . श्रीपादपत्रे B

^४ प्रणवादिभिः ।

^५ नानाधातु निचिदस्ति ।

^६ तारकः ।

^७ तत्तत्पदगुणैः B F

^८ अमुः D F

पञ्चविंशोऽध्यायः

श्रीः^१—

इत्थं ते कथितः शक्र तारकस्यैष विल्लरः ।
संसारतारिकाया मे तारिकायाः शृणु क्रमम् ॥
वर्णानां^२ विधिसिद्धयर्थं संज्ञाः पूर्वं निशामय ।
श्रुतासु निधिवद्यासु विधिर्मान्त्रः^३ प्रवर्तते ॥ २ ॥
अकारश्चाप्रमेयश्च प्रथमो व्यापकः स्मृतः ।
आदिदेवस्तथानार आनन्दो गोपनः स्मृतः ॥ ३ ॥
रामसंज्ञा इकारश्च इन्द्र इष्टः प्रकीर्तितः ।
ईकारः पञ्चविन्दुर्वै विष्णुर्माया पुरंदर ॥ ४ ॥
उकारो भुवनारण्यश्च उदाम उदयस्तथा ।
उफार ऊर्जो लोकेन्द्राः प्रज्ञाधारण्य एव च ॥ ५ ॥
सत्यश्च श्रुतधामा च ऋकारः म तु चाह्युदाः ।
ऋकारो विष्टरण्यश्च ज्वाला चैव प्रसारणम् ॥ ६ ॥
लिङ्गात्मा भगवान् प्रोक्तो लृषारन्तारकः स्मृतः ।
लृषारो दीर्घयोगश्च^४ देवदत्तस्तथा^५ विराट् ॥ ७ ॥
व्यभ एकारसंज्ञश्च जगद्योनिरत्रिप्रहः ।
वैश्वर्यं योगधाता^६ च मे स मेरावणः स्मृतः ॥ ८ ॥
ओकार ओतदेहश्च^७ ओदनश्चैव त्रिभूमी ।
ओर्जोऽथ भूपरण्यश्च ओ स्मृतो ह्योषधमरुः ॥
प्रैलोमदेभ्यर्दो व्यासी व्योमेदोऽकार एव च ।
विसर्गः पृष्टिरल्लयतो ह्यकारः परमेधरः ॥ १० ॥

कमलश्च करालश्च ककारः प्रकृतिः परा ।
रकारः रश्मिदेहश्च वेदात्मा विश्वभावनः ॥ ११ ॥
गदध्वंसी गकारस्तु गोविन्दश्च गदाधरः ।
घकारस्त्वय घर्माश्रुतेजस्वी दीप्तिमांतथा ॥ १२ ॥
ङकार एकदंष्ट्राण्यो भूतात्मा भूतभावनः ।
चकारश्चञ्चलश्चकी^{१०} चन्द्रांशुः स तु कथ्यते ॥ १३ ॥
छन्दःपतिश्छलध्वंसी^{११} छकारश्छन्द एव च ।
जन्महन्ताजितश्चैव जकारश्चैव शापितः ॥ १४ ॥
झकारो झपसंज्ञश्च सामगः सामपाठकः ।
झधश्चोत्तमाण्यश्च चकारस्तत्त्वधारकः ॥ १५ ॥
चन्द्री टवार आह्लादो निष्प्राप्यपरस्तथा ।
धारधरद्वारश्च नेमिः शीलुभ उच्यते ॥ १६ ॥
दण्डधारो ढकारश्च मौसलोऽरण्यनिभः ।
दवारो विश्वरूपश्च वृषरर्मा प्रतर्दनः ॥ १७ ॥
णकारोऽभयदः शान्ता वैकुण्ठ इनि^{१२} कीर्तितः ।
^{१३}नगरस्तत्त्वलक्ष्मा च पैराजः श्रग्धरः स्मृतः ॥
^{१४}धन्वी सुवनसालश्च यवारः सर्वरोषकः ।
दत्तायसमो दमनो दवारः शान्तिदः स्मृतः ॥ १५ ॥
धकारः शार्द्रभूदता माधवश्च प्ररीर्तितः ।
नरो नाणयः पन्या नरागः मनुदाहकः ॥ २० ॥

^१ श्रीः B. I.

^२ वर्णः B. I.

^३ देवः C. D. G.

^४ परः A. D.

^५ D. omits 4 lines from here.

^६ निद्रि B. I.

^७ निद्रि B. I.

^८ वरिभ B ; समरभ D.

^९ वरिभ B.

^{१०} B. and C. omit 4 lines from here.

^{११} कः A. B. C. I.

^{१२} दयः A. B. C.

^{१३} गतः A. B. E.

^{१४} देवः C. I. B. C. F. I.

पसार पद्मनाभश्च पवित्र पश्चिमानन ।
फकार फुल्लनयनो लाङ्गली श्वेतसद्वित ^१ ॥ २१ ॥

वकारो वामनो ह्रस्व पूर्णाङ्ग स च कथ्यते ।
^२भङ्गातको भकारश्च ज्ञेय सिद्धिप्रदो ध्रुव ॥

मकारो मर्दन काल प्रधान परिपठ्यते ।
चतुर्गतिर्यकारश्च सुसूक्ष्म शङ्ख उच्यते ॥ २३ ॥

अशेषभुवनाधारो रोजन्त काल्पायक ।
लकारो विबुधाख्यश्च धरेण पुरपेश्वर ॥ २४ ॥

वराहश्चामृताधारो वकारो वरुण स्मृत ।
शकार शक्र शान्त पुण्डरीक प्रकीर्तित ॥ २५ ॥

^३नृसिंहश्चामिरूपश्च पकारो भास्करस्तथा ।
सकारस्त्वमृततृप्ति सोमश्च परिकीर्तित ॥ २६ ॥

^४सूर्यो हकार प्राणस्तु परमा मा प्रकीर्तित ।
अनन्तेश क्षकारस्तु वर्गान्तो गरुडस्तथा ^५ ॥

अशेषसङ्गा वर्णानामित्येता कीर्तिता मया ।
अनुलोमविलोमेन वर्णार्थं वर्णस्य धे पुन ॥ २८ ॥

सङ्गा सत्या ^६ च या शत्र सामान्या सा महामते ।
चिदशः सर्व एवैते वर्णा भास्वरविग्रहा ॥ २९ ॥

कारण सर्वमत्राणा लक्ष्मीशक्त्युपगृहिता ।
स्तुता संपूजिता ध्याता ^७वर्णा सङ्गाभिरादरात् ॥

प्रयच्छन्ति परामृद्धिं विज्ञान भावयन्त्यपि ।
परस्परान्नभाव च मन्त्रोत्पत्तौ त्रजन्त्यमी ॥ ३१ ॥

चराचरेऽस्मिन्तज्जास्ति यदमीभिर्न भावितम् ।
नित्या यद्यपि ता दिव्या मन्त्राणा मूर्तय परा ॥

तथाप्येवंविधैर्वर्णभाविता इति चिन्तना ^८ ।
भवन्ति पूर्णसामर्थ्या मन्त्रा शास्त्रनिदर्शनात् ॥

आलम्ब्यन धिया चैव भवन्त्येव महामते ।
अभागेऽपि यथा ज्योतिर्धिया भाग प्रकल्प्यते ॥

सौर्याय तथा मन्त्रे वर्णभागोऽनुचित्यते ।
कृत्यैव भाग्या व्याप्ति वर्णाना पूनन त्रिधा ॥

भूमौ पद्मे तथा ^९ देव्यास्तनौ ^{१०} मन्त्रान् समुद्धरेत्
परमात्मानमादाय योजयेत् कालयङ्किना ॥ ३६ ॥

^{११}त्रैलोक्यैश्वर्यदोषेतमायामस्मिन्नियोजयेत् ।
इय सा परमा शक्तिवर्णवी सर्वकामदा ॥ ३७ ॥

सत्ता पूर्णा ^{११} चिदान्द्रा मम मूर्तिर्निरन्तरा ।
इय सा परमा निष्ठा या सा ब्रह्मविदा भ्रुवा ^{१२} ॥

अस्या निष्ठाय तत्त्वज्ञा निशति ब्रह्म ममयम् ।
सैषा तत्त्वविदा मुख्यै शास्त्रे शास्त्रे विचिन्त्यते ॥

ओत ओतममुष्या वै जगच्छब्दार्थतमयम् ।
अनयैव सदा सारथै सरयायेऽह सनातनी ॥

२८ सत्तायामनुलोमेन सत्याया विलोमेन चेत्यर्थ । "अङ्गाना वामतो गति "

इति प्रसिद्धम् । ३६. तारिकामन्त्रमुद्धरति—परमात्मानमिति । परमात्मा हकार । काल-
वहि रेफ । भाया ईकार । त्रैलोक्यैश्वर्यद अनुस्वार । एषा योगे हा इति तारिकामन्त्र ।

३१

^१ संज्ञा B C F I

^४ सूर्यो A F G

^७ वर्णसंज्ञाभिः A

^{१०} ततो I

^२ मङ्गल B C E

^५ स्मृत A I

^८ चिन्तना C चिन्तनात् I

^{११} पूष F I

^३ F om ts 2 lines from here

^६ संख्या संज्ञा A

^९ अथवा D F

^{१२} विदस्तु वा F

अनयैव समाधिरथैः समाधीये समाधिना ।
 अभिधीयेऽनयैवाहं शैवैः षट्त्रिंशदन्तिमा ॥ ४१ ॥
 महाराज्ञी तथैवाहमनयैव त्रयी परा ।
 ऋग्यजुःसामसंघाते^१ चिन्त्ये^२ सौरै च मण्डले ॥
 तरुणी रूपसंपन्नां सर्वावयवसुन्दरीम्^३ ।
 अनयैव व्यवस्यन्ति लोकत्रयतविचक्षणाः ॥ ४३ ॥
 क्षणमद्भविधानज्ञैश्चिन्त्ये निर्विपया च धीः ।
 आर्हतेऽननयैवाहं यक्षीनाम्ना सदोदिता^४ ॥ ४४ ॥
 परमा तारिका शक्तिस्तारिणी तारिकाकृतिः ।
 लक्ष्मीः पद्मा महालक्ष्मीस्तारा गौरी निरञ्जना ॥
 हृष्टेत्वा परमात्मस्था या शक्तिर्भुवनेश्वरी ।
 चिच्छक्तिः^५ शान्तिरूपा च घोषणी^६ घोषसंभवा ॥

कामधेनुर्महाधेनुर्जगद्योनिर्विभावरी ।
 एवमादीनि नामानि शास्त्रे शास्त्रे विचक्षणैः ॥
 तारिकाया निरुक्तानि वेदे वेदे च पण्डितैः ।
 अस्या एवापरा मूर्तिर्विज्ञेया त्वनुतारिका ॥ ४८ ॥
 शान्तं नियोजयेत् स्थाने पूर्वस्य परमात्मनः ।
 शेषमन्यत्समं^७ ह्येषा तनुर्मेऽन्यानुतारिका ॥ ४९ ॥
 तारिकायामिवास्यां च विहोयं वैभवं महत् ।
 इमे शक्ते परे दिव्ये मम तन्वौ पुरंदर ॥ ५० ॥
 यत्किञ्चिदेतया साध्यं साधनीयं तदन्यथा ।
 इमे पूर्वापरीभावं व्रजतोऽन्योन्यवाञ्छया ॥
 सम्यक्साधयतश्चैव साधकानामभीप्सितम् ॥ ५१ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे तारापुनराप्रकाशो नाम
 पञ्चविंशोऽध्यायः

४९, ज्ञान्तः शकारः । अन्यत् सममिति । तारिक्या समम् । रीं इति योजनीयमित्यर्थः ।
 श्री इत्यनुतारिकामन्त्रः ।

इति पञ्चविंशोऽध्यायः

^१ संख्याते C. F.

^२ चिन्त्या A.

^३ शोभिनीम् I.

^४ उदिता सदा D. I.

^५ शान्त B. D.

^६ घोषिणी D.

^७ एतत्समम् D.

^८ श्रीगवयन A.; श्रीगवयने B.

^९ तारकानुताप्रकाशः G.; I. omits the title.

✓ पडविशोऽध्यायः

शत्रु —

पर ब्रह्म पर धाम पद्मस्थे पद्ममालिनि ।
नमस्ते पद्मजे पद्मे गोविन्दगृहमेधिनि ॥ १ ॥
द्वे एते कथिते देवि तव तन्वौ सनातने^१ ।
^२विशेषस्त्वस्ति वा कश्चिदनयो सूक्ष्मरूपत ॥

श्री —

एकमादौ पर तत्त्व लक्ष्मीनारायणात्मकम् ।
पूर्णस्तिमितपाङ्गुण्य स्वच्छरजच्छन्दचिद्भनम् ॥
तस्याह परमा शक्ति सर्वार्थस्थानुसारिणी ।
^३देवी सा परमा दिव्या स्थूलसूक्ष्मपराङ्गया ॥ ४ ॥
मम तन्वायिमे शची तारिका चालुतारिका ।
दुहाते सफलान् कामानुभे एते^४ पुरंदर ॥ ५ ॥
उभे एते मते दिव्ये उभे निष्ठे परे स्मृते ।
उभे सत्त्वा मते^५ सर्वा उभे ते विष्णुगृहभे ॥ ६ ॥
उभे एते विचिन्त्याथ गच्छन्ति परमा गतिम् ।
तत्त्व ॥ परम सूक्ष्म गदन्त्या मे निशामय ॥ ७ ॥
पर ब्रह्म सत शान्त सतो नाद इति क्रमः ।
सर्वत्रायस्थिता^६ साह निमेषोन्मेषपरुषिणी ॥ ८ ॥

आद्य यत् परम ब्रह्म सूक्ष्मं स्तिमितशक्तिकम् ।
तारस्तत्र प्रतिष्ठाय तनोति वितता गतिम् ॥ ९ ॥
भवतो ब्रह्मणो योऽयमुन्मेष परमात्मन ।
भवद्भावात्मके तस्मिन्तारिका प्रतितिष्ठति ॥ १० ॥
ब्रह्मणस्त्ववरोहो य शान्तरूप सिसृक्षया ।
शान्तास्थे भावभूयिष्ठे तस्मिन्नास्तेऽनुतारिका ॥
द्वितीयस्त्ववरोहो य शक्त्याप्यो भाव ऊर्जित ।
वाग्भवादीनि बीजानि तत्र तिष्ठन्ति वासव ॥ ११ ॥
एतानाननयोभेद प्रोक्तस्ते सूक्ष्मधीमय ।
वाग्भवादीनि बीजानि गदन्त्या मे निशामय ॥
त्रैलोक्यैश्वर्यदोषेतमैश्वर्यं वर्णमुद्धरेत् ।
जगद्योनिरिद बीज वाग्भवाख्यमुदाहृतम् ॥ १४ ॥
सैषा कुण्डलिनी शक्तिर्यस्या कुण्डलित जगत् ।
शब्दशक्तिस्वरूपेण यथा^७ तद्वधारय ॥ १५ ॥
ई माया परमा शक्तिर्जगद्योनिर्निर्खन्ना ।
अप्रमेयस्य सा हि श्रीगृहिणी गृहमेधिनि ॥ १६ ॥
अस्या पूर्वमिमार ॥ योजयेत् सूक्ष्मचक्षुषा ।
^८हृत्थं यदिष्ट यद् द्रव्य यत्तत्तत्र प्रतिष्ठितम्^९ ॥

१४. वाग्भवादीनाम् — त्रैलोक्येत्यादिना । ऐश्वर्यम् ऐकार । तेन सहानुस्वारयोगे
ऐं इति बीजमन्त्रः । अयम् जगद्योनिर्निखन्तर कथ्यते । १५. यस्या कुण्डलित जगदिति
कुण्डलिनीशब्दस्य योगश्रुत्युत्तरिभिरेता । १६-१८. ऐकारस्य वर्णचतुष्टयसमाहाररूपत्व-

^१ सनातनि ॥ C

^४ कामानुभावते I

^७ शनं A.

^२ विरोधोऽयस्ति D I

^५ उभे A B C.

^८ F omits 2 lines from here

^३ अहता I

^६ भान्ती A

^९ तत्तत्र प्रतितिष्ठति I.

आनन्दमस्य पूर्वं तु चिन्तयेत् सूक्ष्मचक्षुषा ।
अप्रमेयं तत् पूर्वं योजयेत् सूक्ष्मचक्षुषा^१ ॥ १८ ॥

^२शक्तिरेषा जगद्योनिस्त्रैलोक्यैश्वर्यदेवोऽज्जला ।
अप्रमेयादनाद्यन्ताद्व्यापमातृ परमात्मनः ॥ १९ ॥

गोपनी सर्वभूतानां शक्तिरानन्दनिर्भरा ।
इच्छाज्ञानक्रियारूपैरिकारोत्थैः समन्विता ॥ २० ॥

^३त्रैलोक्यैश्वर्यदा देवी विष्णुपत्नी जगत्प्रसू ।
इति वाच्या जगद्योनिरीजस्याऽजा विचिन्तयेत् ॥

^४रतिं ब्रीडाभिधा लोके क्रीडा च स्यात् क्रिया मम ।
इन्धन दीपनं ज्ञानमिच्छा चेन्नारङ्गिता^५ ॥ २२ ॥

^६त्रैलोक्यं तु त्रयो लोकास्ते च जीनास्त्रिधा स्थिता^७ ।
तेषामैश्वर्यदानेन त्रैलोक्यैश्वर्यदाह्विता^८ ॥ २३ ॥

अप्रमेयादिना लोमान् वितत्य भुजनाध्वना ।
तस्मिन्नेव परे भूयो व्योमेशे परमात्मनि ॥ २४ ॥

सतिष्ठते परस्त्वेवमुदयास्तमयौ मम ।
इदंशीय महाविद्या जगद्योनिर्गिरा प्रसू ॥ २५ ॥

पञ्चमी कामसूरिणा कामरीजापराहया ।
^९प्राप्तुं प्रमा शक्तिस्तस्या रूपं निबोध मे ॥ २६ ॥

मध्यमं गुणतत्त्वानां यत् प्रोक्तं पश्चिमाननम् ।
रञ्जनं^{१०} सत्त्वतमसोभागेनाल्पेन रञ्जितम् ॥ २७ ॥

सा परा प्रकृतिः काख्या कल्पयन्ती जगद्विधिम्^{११}
युरुपेश्वरयोगेन सा सृष्टयैः समकल्पते ॥ २८ ॥

अव्यक्तपुरपेशाख्यरूपत्रयविभाविनी ।
माया श्री सा पुनर्देवी व्योमेशे प्रतितिष्ठति ॥ २९ ॥

^{१२}इति रूपप्रमाणां तौ कामवीजस्य वर्णितौ ।
पठ्यं सारस्वतीं विद्यां गन्त्या मे निशामय ॥ ३० ॥

प्रज्ञाधारो ह्यहं शक्त्वा प्रकृष्टज्ञानान्मभू ।
साह प्रज्ञाप्रसूतिं पण्यो रुदयेन समन्विता ॥ ३१ ॥

आनन्दं योजयेत् तस्यां पुरस्तान् सूक्ष्मया दृशा ।
अप्रमेयमस्य पूर्वं भावयेत् सूक्ष्मया दृशा ॥ ३२ ॥

अप्रमेयोन्मिता साह महानन्दमयी शुभा ।
आधारभूता प्रज्ञाया व्योमेशे सस्थिता पुनः ॥ ३३ ॥

साह—ई मायेति । अस्मात् पूर्वमिष्टात्यमिकार, तत् पूर्वमानन्दात्यमाकार, तत् पूर्वमप्रमेया-
त्यमकार च योनयित्वा सद्यै कृते ऐ इति रूपमिति भावः । २०-२४. वीणाक्षरघट-
कल्प दीर्घेकारस्यार्थमाह—रतिरिति । रतिरीकार । इन्धनाद्यस्तदर्थः । त्रैलोक्यैश्वर्यदानाम
निर्यक्ति—त्रैलोक्यमिति । जीवास्त्रिभेति । बद्धमुक्तनित्या इत्यर्थः । व्योमेशो, निन्दो ।
२८, २९. प्रकृतिं ककारमादाय तेन पुरुषेश्वर एतत्, मायाभीकार, व्योमेश निन्दु च योजयेत् ।
ततश्च ई इति कामरीजम् । ३०-३४. सारस्वतीन्माह—पठ्यमित्यादिना । प्रज्ञाधार
उक्ता । तत् पूर्वमुदय उक्ता । तत् पूर्वमानन्द आकार । तत् पूर्वमप्रमेय अकार ।
अन्ते व्योमेशो निन्दु । पुनर्देवर्मा । एषा योगे ओ इति भवति । अस्यानार्थमाह—अप्रमेयोदि-

^१ सूक्ष्मया दृशा ।

^४ दर्शिता B D I

^७ प्रसूती I

^{१०} A II C. omit this line

^२ वृद्धिरेषा । A C omit this line

^३ मता B D I

^४ सत्त्वानुमयो A

^{३२} रति A B I

^६ ऐश्वर्यदाह्विता A C I

^९ जगदिना G जगत्पुरा I

पुनरिच्छिद्योगाय परमेश्वरमागता ।

पष्ठी समुद्धृता विद्या शब्दतत्त्वार्थतश्च ते ॥ ३४ ॥

इय वीजत्रयी विद्या कथिता त्रिपुराह्वया ।

व्युत्क्रमानुक्रमाभ्या सा ^१हात्मसाम्यप्रदापि च ॥

विशेष्य कामधुक प्रोक्ता जपहोमादिसाधिता ।

^२व्यञ्जनस्वरसयोगात् तस्या भेदान् ^३बह्विन्दु ॥

चतुर्णां पुरुषार्थानां हेतून् व्यस्य समस्य च ।

सप्तमी तु महालक्ष्मीर्विद्या सा सर्वसाधनी ॥ ३५ ॥

परा प्रकृतिमादाय भास्वर तत्र योजयेत् ।

मर्दनेन समायोज्य योजयेत् कालबहिना ॥ ३८ ॥

भूपयेन्मायया पिण्डमन्ते व्यापिनमानयेत् ।

कथित ते महालक्ष्मीवीजमेतत् पुरंदर ॥ ३९ ॥

कर्पन्ती व्याकृतावरथामह हि रणेन तेजसा ।

प्रधानभूमिका गत्वा मूर्तित्रयविभाविनी ॥ ४० ॥

निर्माय सकल भाव व्योमेशे सप्रतिष्ठिता ।

इति भाव्यमिदं वीजं जपता साधयेत् ॥ ४१ ॥

इत्येते रश्मयो ज्ञेया विद्यायास्तारिकाकृते ।

अनुतारादयो विद्या इतीदं तारिकामयम् ॥ ४२ ॥

तामिमा तारिका विद्या भजमानो यथाविधि ।

ऐहिकामुष्मिकान् ^४भोगानक्षयान् प्रतिपद्यते ॥ ✓

इति ^५श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे सप्तविद्याप्रकाशो नाम

पट्विंशोऽध्यायः

तेत्यादिना । ३८, ३९. महालक्ष्मीवीजं द्वारमाह—परामित्यादिना । प्रकृतिं ककारमादाय तेन भास्वर पकार, मर्दन मकार, कालबहि रेफ, मायामीकार, व्यापिन बिन्दु च योजयेत् । क्ष्मी इति मन्त्र । तथा च तन्त्रराजे—“ग्रासो नमो दाहवह्निस्वैर्युक्त कौलिनीमनु ” इति । तत्र ग्रास क्षकार, नमो मकार, दाहवह्नि रेफ, स्वमीकारो बिन्दुश्च । ४३. सप्त विद्या—तार, तारिका, अनुतारिका, वाम्मव, कामजीज, सारस्वतवीज, महालक्ष्मीवीज चेति ।

इति पट्विंशोऽध्यायः

^१ आ मयाद्यस्तोऽपि च A , आ मसाम्यस्तोऽपि च B C , समसव्यास्तोऽपि च D F , हान्या सा व्यास्तोऽपि च I

^२ हल् स्वरपि A D

^३ अस्या भागान् C

^४ भीमशयन A , भीमशयने B F

^५ लोमान् F

सप्तविंशोऽध्यायः

शक्र —

नमस्तुभ्य जगन्नाथे पुण्डरीकाक्षवल्ग्वे ।
अक्षेपजगदीशाने सर्वज्ञे सर्वभाविनि ॥ १ ॥

श्रुतमेतन्मया सम्पत्तिगाना^१ तत्त्वमुत्तमम् ।
भूयश्च तारिकाया मे तिथिं व्याप्त्यातुमर्हसि ॥ २ ॥

श्री २—

आग्रमेक पर ब्रह्म सर्वज्ञ सच्चिदात्मकम् ।
स्वशक्तिचरित दिव्य लक्ष्मीनारायण मह ॥ ३ ॥

अहं सा परमा शक्तिरहताख्या सनातनी ।
तद्धर्मधर्मिणी नित्या प्रभा भानोरिवामला ॥ ४ ॥

तदीयानि विधीयन्ते पञ्च कृत्यानि सर्वदा ।
तदुन्मेषस्वरूपिण्या मयैवादितिन दन ॥ ५ ॥

मम दिव्या परा शक्तिर्नित्य^२ मद्धर्मधर्मिणी ।
हृदयेऽपि परमा विद्या भक्तस्वरूपा पुरंदर ॥ ६ ॥

अस्या व्याख्यामिमा शङ्कन् सावधानेन चेतसा ।
श्रद्धान प्रपन्नस्त्वमुपसन्नो गृहाण मे ॥ ७ ॥

आमनन्ति यमात्मान जगत्सत्स्थुष परम् ।
प्रसक्तस्थितिसद्धारकारण सूर्यसंक्षितम्^३ ॥ ८ ॥

नित्य^१ प्रेरयितार च प्राणसह सनातनम् ।
त विद्धि प्रथम वर्णं हकार पुरुषोत्तमम् ॥ ९ ॥

यस्तस्य प्रथमोन्मेष कोडीकृतजगत्त्रय^{१०} ।
अक्षेपभुवनाधारो ज्वलद्रूपोऽमितोऽन्यत ॥ १० ॥

रेफ तत्परम विद्धि तेजोरूप सनातनम् ।
उन्मेष एव सम्यक् स^{११} व्याप्नुयन् सकला गतिम् ॥

व्यापारान् पञ्च विभ्रश्च विन्दून् सृष्ट्यादिलक्षणान् ।
आश्चर्यज्ञानरूपश्च निमेषोन्मेषसतते ॥ १२ ॥

इच्छाज्ञानत्रियारूप विभ्रश्च^{१२} विततिक्रमम् ।
इहैरूपस्य युगमस्य स्थितिरेषा सनातनी ॥ १३ ॥

तदेव^{१३} परमोन्मेषरूपाह विततोदया ।
इच्छाज्ञानत्रियारूपा पञ्चकृत्यकरी विभो ॥ १४ ॥

नानाविधाश्चर्यमयी चिद्वना सुररूपिणी ।
विज्ञेया परमात्मस्था व्यापिनी पिप्पुबल्भा ॥

विधाय कृत्यमखिल त्रैलोक्यैश्वर्यदायिनी ।
तस्मिन्नेव पुनर्देवे व्योमेशे परमात्मानि ॥ १६ ॥

६, हृदयेऽपि पञ्चविंशाध्याये निर्दिष्टतारिकापरनामा ह्रीमन्त्र । अत्राप्यनुपदमेव

^१ निशान B F

^४ साहता I

^७ प्रपन्न F

^{१०} जगत्त्रिय G

^{१३} तदेव C

^२ श्रीधवाच I

^५ नित्या B F I

^८ सत्त्वम् B C F

^{११} सं B D

^३ स्वशक्त्या धुरित I

^६ मत्स्वरूपम् A D I

^९ नित्य B D

^{१२} विदितक्रम B वितति क्रमात् I

आदाय सर्वसभार प्रतितिष्ठामि निष्कला ।
 अस्या रूपाणि पञ्चेह तत्त्वज्ञा सप्रचक्षते ॥१७॥
 तानि रूपाणि देवेश गदन्त्या मे निशामय ।
 व्योमेशान्तमिदं रूपमेकं यत्तत्प्रकीर्तितम् ॥ १८ ॥
 व्योमेशान् परतः केचिद्वाञ्छन्ति परमेश्वरम् ।
 व्योमेशमपहायान्ये प्रधानं विनियोज्य तु ॥ १९ ॥
 विन्दुनादौ च याञ्छन्ति तदन्ते प्रणवोपमम् ।
 अन्ते प्रधानमेवेकं केचिद्धीरा प्रचक्षते ॥ २० ॥
 सृष्टिकर्तारमन्तेऽन्ये वैदिका समधीयते ।
 एष पञ्च स्वरूपाणि तारिकाया विदुर्बुधा ॥ २१ ॥
 शान्तस्थाया सुरेशान् रूपाण्येव विधान्यपि ।
 प्रधानान्ते विसृष्टवन्ते व्योमेशान्ते तथैव च ॥ २२ ॥
 व्योमेशोर्ध्वविसृष्टवन्त इति रूपचतुष्टये ।
 ऐहिकी परमा सिद्धिस्तत्तत्तामुत्तरी^१ परा ॥ २३ ॥
 प्रधानविन्दुनादान्ते मोक्षश्रीरेव केवला ।
 इत्येवमनुसंधाय तारिकाया परा स्थितिम् ॥ २४ ॥
 शिष्याय साधुशीलाय गुरुरज्ञाहितैपिणे ।
 आचार्य आदिशेद्विद्या परमज्ञस्वरूपिणीम् ॥ २५ ॥
 हस्तदेहाङ्गविन्यास विधायात्मनि वै पुरा ।
 विन्यस्य शिष्यदेहे च तत्तत्प्रोपदिशेन्मनुम् ॥ २६ ॥
 स्थापयेद्बुद्धि शिष्यस्य भागपूर्णं मनु परम् ।
 पुनश्च स्थापयेत् स्वस्य^२ हृदये मन्त्रमुत्तमम् ॥ २७ ॥

दीक्षामिपेवपूर्वं च सर्वमेतत् समाचरेत् ।
 आचार्यादथ संप्राप्य विद्या शिष्यो विचक्षणः ॥
 आत्मानमात्मनश्चैव वित्तं दत्त्वा तु दक्षिणाम् ।
 सकल त्वर्धमज्ञं वा येन वा तोष्यते गुरु ॥ २९ ॥
 वैदिके च समाचारे^३ लौकिके च व्यवस्थिते ।
 अप्रमाद्यन् सदाचार्य^४ गुरुपु ब्राह्मणेपु च ॥ ३० ॥
 अद्रोह शीलयन् सन्धद्रुतप्रामे चतुर्निधे ।
 नित्यमात्मगुणोपेतो बर्मलक्षणसेवक ॥ ३१ ॥
 सत्कारैः सस्कृतं शुभ्रैर्देनपित्रतिथिक्रिय ।
 दिव्यशास्त्राण्यधीयानो निगमाश्चैव वैदिकान् ॥ ३२ ॥
 अलोलुपेन चित्तेन सिद्धान्ताननुसचरन् ।
 यावदर्थं तु विज्ञानमाददानस्ततस्ततः ॥ ३३ ॥
 अद्वयश्च शास्त्राणि प्रमाणैरनुसचरन् ।
 आह्निकं विधियन् कुर्वन् शास्त्रार्थं कर्मणा क्रमैः ॥
 अहरादि त्वहोरात्र पुना रायवसानकम् ।
 अवन्ध्य^५ सततं कुर्वन्प्रोदितैः कर्मणा क्रमैः ॥
 पञ्चमूलरतो^६ नित्यं पञ्चयज्ञपरायण ।
 भूषितो दमदानाभ्या सत्येनाहिसनेन च ॥ ३६ ॥
 चोदितेन क्रमेणेमा विद्या ससाध्य यत्नतः ।
 प्रसन्नया धिया युक्तो नित्यं स्वार्थपरार्थयो ॥
 भूतिमेव परामिच्छन्^७ विभूतिं परिवर्जयेत् ।
 पावनं सर्वभूतानां मनसा चक्षुषा गिरा ॥ ३८ ॥

मन्त्रम्यरूपं निर्देक्ष्यते । १८. व्योमेशान्तमिति । निन्दन्तमित्यर्थः । १९. परमेश्वर
 निर्गमः । प्रमाणो मकारः । २१. सृष्टिकर्ता निर्गमः । २२. मन्त्राणामेवा फलत्कारतम्यमाह—

^१ तत्र चागुत्तरी D, तत्र चागुत्तरी I

^४ सदाचार D

^७ प्रसन्नया II

^२ स्वस्मिन् B F I

^५ अवन्ध्य B F

^६ अपूर्ति I

^३ समयाचारे B F I

^७ परो D E

चित्तप्रसादनीर्देवीश्चतस्रः परिशीलयन् ।
 मैत्र्याद्याः शान्तिमन्विच्छन् जपयज्ञपरायणः ॥
 अप्रमाद्यन् स्वकर्मरथः प्रमादे सति दैवतः ।
 प्रायश्चित्तं चरन् सम्यग्यस्मिन्यस्मिन्^१ यादृशम् ॥
 कर्मणा मनसा वाचा देवदेवं जनार्दनम् ।
 प्रपन्नः शरणं शश्वन्मां च तद्धर्मचर्मिणीम् ॥ ४१ ॥
 उत्तमं पुरुषं स्त्रीं च संदृष्ट्वा मामनुस्मरन् ।
 दंपती^२ पूजयन्नित्यं दांपत्यं चाप्यलोपयन् ॥ ४२ ॥
 शब्दस्थमर्थगं वापि पुंभावं विविधात्मकम् ।
 स्त्रीभावं विद्धि तद्रूपं लक्ष्मीनारायणं स्मरन्^३ ॥ ४३ ॥
 उत्तमां गुणसंपन्नां रूपयौवनशालिनीम् ।
 अलोलुपेन चित्तेन दृष्ट्वा मामेव चिन्तयन् ॥ ४४ ॥

स्त्रीषु क्षान्तमना नित्यमवदन्नप्रियं सदा ।
^४अतिक्रमं परिहरन् संजातं चाप्यतर्कयन्^५ ॥ ४५ ॥
 क्षालयन् पावनैः स्त्रीणां जायमानं व्यतिक्रमम् ।
 कुञ्जां वा विकलां वापि सर्वाविस्थां गतां स्त्रियम् ॥
 अविनिन्द्यश्चरंस्त्रीणां प्रियं शास्त्रानुकूलतः ।
 एवमुक्तः सदाचारो नरो विगतकल्मषः ॥ ४७ ॥
 भक्तो मत्प्रियकरो मद्याजी मत्परायणः ।
 प्राप्नोति परमं धाम तद्धिष्णोः परमं यदम् ॥ ४८ ॥
 इति ते कथिता शक्र तारिकायाः परा स्थितिः ।
 विद्यानामपि चान्यासां किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे सदाचारप्रकाशो नाम
 सप्तविंशोऽध्यायः

प्रधानान्ते इत्यादिना । ४४. अलोलुपेनेति । अत्यासक्तिरहितेनेत्यर्थः । ४५. अतिक्रमः
 प्रमादः । ४६. पावनैरिति । शुद्धिकर्मभिरित्यर्थः । व्यतिक्रमः प्रमादः । ४९. तारिकाया
 इति । हृल्लेखापरनाम्या इत्यर्थः ।

इति सप्तविंशोऽध्यायः

^१ यस्मिन् B.

^४ अतिक्रम A. B. D.

^७ श्रीपाञ्चरात्र A.; श्रीपाञ्चरात्रे B. D.

^२ पूजयेत् A. B. C. I.

^५ अर्चयन् A. B.

^३ स्मरेत् B.

^६ F. omits three lines from here.

अष्टाविंशोऽध्यायः

शक्र —

नमस्ते कमलावासे नमस्त्रय्यन्तवासिनि ।
त्यत्प्रसादेन विधिवच्छ्रुतो मन्त्र समाधिना ॥१॥

प्रतिपत्तिश्च सकला स्वरूप च यथास्थितम् ।
आहोरात्रिकमाचारमिदानीं वक्तुमर्हसि ॥ २ ॥

श्री —

एते नारायण श्रीमाननादि पुष्करेक्षण ।
ज्ञानैश्वर्यमहाशक्तिवीर्यतेजोमहोदधि ॥ ३ ॥

आत्मा स सर्वभूतानां हसो नारायणो^१ यशो ।
तस्य सामर्थ्यरूपाहमेका तद्धर्मधमिणी ॥ ४ ॥

साह सृष्ट्यादिकान् भागान् विदधाना पुन पुन ।
आराधिता सती सर्वास्तारयामि भवार्णवात् ॥

ददामि विविधान् भोगान् धमण परितोषिता ।
सद्धर्मपरसंस्थाना^२ मम सत्त्वादिष्व तनु ॥ ६ ॥

आचाररूपो धर्मोऽसावाचारस्तस्य^३ लक्षणम् ।
तमाचारं प्रयक्ष्यामि य सद्भिरनुपाल्यते ॥ ७ ॥

हित्वा योगमयीं निद्रामुत्थायापररात्रत ।
प्रपद्येत हृषीकेश शरण्य श्रीपतिं हरिम् ॥ ८ ॥

प्रपत्तेश्च स्वरूप ते पूर्वमुक्त सुरेश्वर ।
भूयश्च शृणु वक्ष्यामि सा यथा स्यात् स्थिरा^४ त्वयि ॥

आचम्य प्रयतो भूत्वा स्मृत्वास्त्र जलनाकृति ।
तत् प्रविश्य विनिष्क्रान्त पूतो भूत्वास्त्रतजसा ॥

प्रपत्तिं ता प्रयुञ्जीत स्वाङ्गैः पञ्चभिरग्निताम् ।
प्रातिकूल्य परित्यक्तमानुकूल्य च सश्रितम् ॥

मया सर्वेषु भूतेषु यथाशक्ति यथामति ।
अलसस्याल्पज्ञेऽपि यथावच्चाविजानत ॥ १२ ॥

उपाया क्रियमाणान्ते नैव स्युस्तारका मम ।
अतोऽहं कृपणो दीनो निर्लेपश्चाप्यकिंचन ॥ १३ ॥

लक्ष्म्या सह हृषीकेशो देव्या कारुण्यरूपया ।
रक्षक^५ सर्वसिद्धान्ते वेदान्तेऽपि च गीयते ॥

यन्मेऽस्ति दुस्त्यज किंचित् पुत्रदारत्रियादिकम् ।
^६समस्तमात्मना न्यस्त श्रीपते तत्र पादयो ॥ १५ ॥

६. विविधानिति । अपरर्गप्रदाप्यानुपपन्निकानेहिकानामुत्रिकाश्च भोगान् ददामी-
त्यर्थः । सद्धर्मपरेषु संस्थान यस्या इति बहुव्रीहिः । ८ योगमयीमिति । अभिगमनादिषु
धर्मेषु योगाख्य पञ्चमो धर्मः पूर्वदिनरात्रिमारभ्य परदिनब्राह्मणमुहूर्तावधिरूपागानुष्ठेयः ।
१४ महाविश्वासेऽत्र विप्रक्षितः । सर्वसिद्धान्ते, सर्वेषु दिव्यशास्त्रेषु । वेदान्ते, उपनिषदु ।
१५. आत्मार्थं यनिशेषमाह—यन्मेऽस्तीत्यादिना । आत्मना, आत्मना सहेत्यर्थः ।

^१ हरिः C

^४ मुनि B

^२ परमस्तस्या D, परमस्थाना I

^३ समभूताना B G

^५ रक्षणम् C

^६ समन्तात् A B C G

शरण भव देवेन्द्र नाथ लक्ष्मीपते भव ।
सरुदेव प्रपन्नस्य कृत्य नैनायदिष्यते ॥ १६ ॥

उपायापायमुक्तस्य वर्तमानस्य मध्यत ।
नरस्य बुद्धिदौर्बल्यादुपायान्तरमिष्यते ॥ १७ ॥

अत पर सदाचार प्रोच्यमान निबोध मे ।
आशमान समुत्तिष्ठेन् सर्वभूतसुरोदयम् ॥ १८ ॥

भवतु सर्वभूतानि सात्त्विके विमले पथि ।
भजन्ता श्रीपतिं शश्वद्विशन्तु परम पदम् ॥ १९ ॥

इत्याशास्य प्रिय सम्यग्भूतेभ्यो मनसा गिरा ।
शरीरशोधन कृत्वा धर्मशास्त्रविधानतः^१ ॥ २० ॥

शौच च विधिवत् कृत्वा भक्षयेदन्तधावनम् ।
अथाचम्य विधानेन पवित्रैः शास्त्रचोदितैः^२ ॥

श्रावयित्वाभ्युपासीत सध्या त्रैलोक्यपावनीम् ।
ममयी त्रिविधा शक्तिः सूर्यसोमामिरूपिणी ॥

शुद्धये सर्वभूतानां सध्या देवी प्रवर्तते ।
उपस्थाय विवरन्तमन्त रथ पुरुषोत्तमम्^३ ॥ २३ ॥

कुर्यादग्निविधिं सम्यगुपादानमथाचरेत्^४ ।
सति वित्ते न कुर्यात्तौपादानं विचक्षण ॥ २४ ॥

सप्त विचागमा धर्म्या दायो लाभ क्रयो जय ।
प्रयोग कर्मयोगश्च सत्प्रतिग्रह एव च ॥ २५ ॥

स्नान कृत्वा विधानेन त्रिविध शास्त्रचोदितम् ।
भूतशुद्धिं विधायथ यागमान्तरमाचरेत् ॥ २६ ॥

रथमुत्पादिते^५ स्फोर्तेल्लंघे^६ शिष्यादितस्तथा ।
भोगैर्यजेत मा विष्णुमुभौ वा शास्त्रपूर्वकम् ॥

अष्टाङ्गेन विधानेन हनुयागावसानकैः ।
स्वाध्यायमाचरेत् सम्यगपराह्णे विचक्षण ॥ २८ ॥

दिव्यशास्त्राण्यधीयीत निगमाश्चैव वैदिकान् ।
सर्वाननुचरेत् सम्यक् सिद्धान्तानात्मसिद्धये ॥

१६. गोप्तृत्वरणमाह—शरणमित्यादिना । १७ मध्यतो वर्तमानस्य नेरान्यत् कृत्यमिति पूर्वगान्धय । बुद्धिदोर्बल्यादिति । स्वाधिकारमनालोच्य दुष्करे कर्मणि प्रवृत्तिर्हि बुद्धिदौर्बल्य-प्रयुतेति भाव । उपायान्तरमत्र भक्तियोग । अनेन भक्तियोगस्य निन्दा क्रियत इति या मुमुक्षोर्भक्तियोग स्वरूपनिरुद्ध इति वा न मन्तव्यम् । “नरस्य बुद्धिदौर्बल्यादिन्दुनिम्बग्रहे स्पृष्टा” इत्युक्ते यवनमिदमिन्दुनिम्ब निन्दतीति न कश्चिदपि प्रेषारान् ब्रूयात् । किंच “भक्त्या परमया वापि प्रपत्त्या वा महामते” इति भक्तैर्वैकल्पिकमाधनव्योक्तिर्विगम्येत । अशक्तस्य मुमुक्षो म्यक्पथिन्द्र इति चेत्, नात्र कस्यापि विप्रतिपत्तिः । २३. निरम्बन्त निशिष्टदो-सिम्बन्तमिति, पुण्योत्तमविशेषणम् । अन्त म्यक् ; सूर्यमण्डलान्तर्गतमित्यम् । “अस्मादस्मदस्य स्थ सूर्यकोटिममप्रमम्” इत्यादिध्यानमत्राभिप्रेतम् । २४. उपादानं नाम भगवद्वाराधनोपयुक्त-द्रव्यान्तरम् । तेषां नि म्यस्य पञ्चयज्ञपञ्चशान्प्रारायणमागवतोत्तमादयाचितेपन्ननष्टृत्यदिम्भी-काररूपम् । आद्यमस्य तु तदुपयुक्तं तदुपयुक्त्यादिसप्रद्वरूपम् । २८. अष्टाङ्गयनं यथा जपाग्नौ—अन्तर्यामि, भोगयाग, मन्त्रादियाग, अयाग, सप्तदानम्, वदिसनर्गम्, निरुयाग, अनुयागश्चेति (२२ अ ७५-८०) । २९. सिद्धान्तानिति । मन्त्रागमदि-

^१ निन्दर ८

^२ दां गन्धचरे B D

^३ स्फोर्ते B D

^४ स्फोर्ते A, अन्ये B C

^५ अन्त च B I

^६ शिष्यादितस्तथा B F.

अलोलुपेन चित्तेन रागद्वेषविवर्जित ।
न निन्देन्मनसा वाचा शास्त्राण्युच्चावचान्यपि ॥

तावन्मात्रार्थमादद्याद् यावता ह्यर्थ आत्मन ।
भूतानां श्रेयसे सय सर्वशास्त्राणि तन्वते ॥ ३१ ॥

ता तामवस्था सप्राप्य तानि श्रेयो वितन्वते ।
आदौ मध्ये च सत्रेणा शास्त्राणामन्तिमे तथा ॥

^१श्रीमात्रारायण प्रोक्तो विधयेय तथा तथा ।
अहं नारायणस्यापि सर्वज्ञा सर्वदक्षिणी ॥ ३३ ॥

निदानज्ञा भिषक्स्वा तत्तद्वर्षादिरूपिणी ।
प्रवर्तयामि शास्त्राणि तानि तानि तथा तथा ॥

अधिकारानुरूपेण प्रमाणानि तथा तथा ।
अत्यन्तद्वेय न कापि शास्त्र किञ्चन विद्यते ॥ ३५ ॥

सर्वत्र सुलभ श्रेय स्वल्प वा यदि वा बहु ।
तत कार्यो न विद्वेषो यावदर्थमुपाश्रयेत् ॥ ३६ ॥

समय न विशेत्तत्र नैत्र दीक्षा कदाचन ।
तत सध्यामुपासीत पश्चिमा सार्धभास्कराम् ॥ ३७ ॥

विधायाम्यर्धकार्यं तु योग युञ्जीत वै तत ।
सुविचिते शुचौ देशे नि शलाके मनोरमे ॥ ३८ ॥

मृद्धास्तरणसक्तीर्णं चेलाजिनकुशोत्तरे ।
अन्तर्हिम्ब सशुद्धे यमादिपरिशोधित ॥ ३९ ॥

आसन चक्रमास्थाय पद्म स्वस्तिकमेव वा ।
यत्र वा रमते बुद्धिर्नाडीमार्गान् निपीडयन्^२ ॥ ४० ॥

विजित्य पवनप्रागं प्रत्याहारजितेन्द्रिय ।
धारणासु श्रम कृत्वा मा ध्यायेत् सुसमाहित ॥ ४१ ॥

अनौपम्यामनिदृश्यामविकल्पा निरञ्जनाम् ।
सर्वत्र सुलभा लक्ष्मीं सर्वप्रत्ययता^३ गताम् ॥ ४२ ॥

साकारामयवा योगी वराभयकरा पराम् ।
पद्मगर्भोपमा पद्मा पद्माहस्ता सुलक्ष्णाम् ॥ ४३ ॥

यद्वा नारायणाङ्गस्था सामरस्यमुपागताम् ।
चिदानन्दमयीं देवीं तादृश च श्रिय पतिम् ॥ ४४ ॥

बहुधा योगमार्गास्ते वेदितव्या सुरेश्वर ।
तेष्वेक धर्ममास्थाय भक्ति श्रद्धा च यत्र ते ॥ ४५ ॥

सन्त्यङ् निध्यानमुत्पाद्य समाधि समुपाश्रयेत् ।
ध्याता ध्यान तथा ध्येय त्रय यत्र विलीयते ॥ ४६ ॥

एकैवाह तदा भासे पूर्णहता सनातनी ।
ऐक्यमनुसन्नाप्ते मयि सविन्महोदधौ ॥ ४७ ॥

नान्यत् प्रकाशते किञ्चिद्दहमेव तदा परा ।
योगाच्छ्रुतो जप कुर्यात्तच्छ्रान्तो योगमाचरेत् ॥

तस्य क्षिप्र प्रसीदामि जपयोगामियोगिन ।
नीत्वेव प्रथम याम जपयोगादिना सुधी ॥ ४९ ॥

योगस्य एव तद्धीरस्ततो यामद्वय स्वपेत् ।
उत्थायापररात्रे तु पूर्वोत्तमनुसचरेत् ॥ ५० ॥

इति व्यामिश्रकृत्य तत् प्रोक्त ते धत्सूदन ।
अच्छिद्रान् पञ्चकालास्तु भगवत्कर्मणा नयेत् ॥

सिद्धान्तभेदानित्यर्थ । ३३ सर्वशास्त्राणां भूतहितत्वं परतत्त्वप्रकाशनेन तदाराधन-
प्रतिपादनेन चेत्यग्निसंवायाह—श्रीमानिति । ४६ योगस्य परा काष्ठे च्यते—ध्यानेत्यदिना ।
यत्रेति । यस्या समधिदशाशामित्यर्थ । ४७ ऐक्यमेकमात्रं योगिनि सप्तासे सति नान्यत्
किञ्चित् प्रकाशते । किंतु अहमेव भास इत्युत्तरेणान्वय । ४९ योगनिद्रा निद्रेति—नीत्वे-
मिति । ५०, योगो नाम परमात्मन्यात्मनि त्रेप्पुर सर परमात्मगुणगणानुसंधानम् । तत्पूर्वाण
एव स्वापमनुभवेदित्यर्थ । ५१ व्यामिश्रेति । बहुविधसंस्कारात्महित भगवदाराधनमि-

दीक्षित पञ्चकालज्ञो लक्ष्मीमन्त्रपरायण ।
 अन्तर नानयो किञ्चिन्निष्ठाया बलसूदन ॥ ५२ ॥
 उभावेतौ मतौ भक्तौ विशतो मा तनुक्षये ।
 चन्द्रपद्मधरो नित्य भवेत्लक्ष्मीपरायण ॥ ५३ ॥
 स्वदारनिरतश्च स्याद् ब्रह्मचारी सदा भवेत् ।
 मन्मन्त्रमभ्यसेन्नित्य भवितो मत्परायण ॥ ५४ ॥
 सर्वानुष्ठानाच्छ्रान्तस्तद्भावेन विभावयेत् ।
 अग्नीषोमविभागश्च क्रियाभूतिविभागवित् ॥ ५५ ॥

स्थूलसूक्ष्मपरत्वाना वेदिता च यथार्थत ।
 अङ्गोपाङ्गादितन्त्रज्ञो मुद्राभेदविधानवित् ॥ ५६ ॥
 अन्तर्यामिर्हिर्यागजपहोमविचक्षण ।
 पुरश्चरणभेदज्ञ ^१सिद्धिसाधनतत्त्ववित् ॥ ५७ ॥
^२सञ्ज्ञामूर्तिविधानज्ञस्तत्साधनविधानवित् ।
 शरीराधारतत्त्वज्ञो योगतत्त्वविचक्षण ॥ ५८ ॥
 एवप्रकारं शास्त्रार्थवेदी धीरो विचक्षण ।
 अहिंसो दमदानस्थो मा भजेत श्रिय नर ॥ ५९ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे सदाचारप्रकाशो
 नामाष्टाविंशोऽध्याय

त्यर्थ । अच्छिद्रानिति । "यन्मुहूर्तं क्षणं वापि वासुदेवो न चिन्त्यते । सा हानिस्तन्म-
 हच्छिद्रं सा भ्रान्ति सा च विनिया ॥" (ग पु पृ २२२-२२) इत्युक्तच्छिद्ररहितानित्यर्थ ।

इत्यष्टाविंशोऽध्यायः

^१ छिद्र B C. D

^२ सन्मूर्ति A, M omits this line

^३ धी-मय A धी-मय B

एकोनविंशोऽध्यायः

शक्र —

शुद्धाशुद्धपङ्क्चारयचित्रनिर्माणभित्तये ।
नम श्रीवत्सभामिन्यै भवसतापशान्तये ॥ १ ॥
अग्नीपोमविभाग मे त्रियाभूतिविधामपि ।
ब्रूहि मे तत्त्वत पद्मे विद्यायास्तारिकाकृते ॥ २ ॥

श्री —

व्यापक यत् पर ब्रह्म शक्तिर्नारायणी हि या ।
सा ह्यह परिणामेन भवामि प्रणनाकृति ॥ ३ ॥
अग्नीपोमविभाग मे तारिकाया निशामय ।
क्रियाभूतिविधान च यथायत् सुरनन्दन ॥ ४ ॥
उन्मेष परमो विष्णोराद्य पाङ्गुण्यचिन्मय ।
साह सभृतसभारा शक्तिरते कथिता पुरा ॥ ५ ॥
सृष्टवत्या जगत् कृत्तन तस्या मे रक्षणोद्यमे ।
द्विधा प्रवर्तते रूप 'मुखेनैश्वर्यतेजसो ॥ ६ ॥
१ पाङ्गुण्यमेव मे रूप किंचित्तेजोमुर भूतम् ।
पाङ्गुण्यमेव मे रूप परमैश्वर्यसमुत्तमम् ॥ ७ ॥
तेजोमुर तु यद्रूप सा त्रियाशक्तिरुच्यते ।
सैनामिदृश्यते शक्ति सर्वोपप्लवदाहनात् ॥ ८ ॥

ऐश्वर्यसमुत्तम रूप भूतिर्लक्ष्मीरितीरिता ।
शक्तिरैश्वर्यभूयिष्ठा सा मे सोममयी तनु ॥ ९ ॥
१ श्रोपणात् सर्वदोषाणामग्निशक्ति क्रियामयी ।
जगदाप्याययन्त्यन्या भूति सोम इहोच्यते ॥ १० ॥
इच्छाज्ञानक्रियामप्यास्ते इमे व्यूहजे मम ।
पाङ्गुण्यविग्रहा साह व्यूहिनी परमेश्वरी ॥ ११ ॥
या सा शक्ति १ क्रियाख्या मे पाङ्गुण्य तेजसोऽव्यलम् ।
तस्या आसन्नयो व्यूहा सूर्यसोमाग्निशक्त्य ॥
१ तासामाद्या परा दिव्या सूर्याख्या शक्तिरुज्ज्वला ।
निर्वहन्ती जगत्कृत्यमनिश परिवर्तते ॥ १३ ॥
अध्यात्ममधिदैव च तथा चैवाधिभौतिकम् ।
तस्या रूपत्रय विद्धि सूर्याख्याया सुरेश्वर ॥ १४ ॥
अध्यात्मस्था तु सूर्याख्या पिङ्गलामार्गागामिनी ।
आलोकेनाधिभूतस्या सूर्यशक्ति प्रवर्तते ॥ १५ ॥
सूर्यमण्डलसंस्थाना शक्ति सान्याधिदैविकी ।
सूर्यमण्डलसंस्थाना अधिभो या प्रकीर्तिता ॥ १६ ॥
ऋचस्ता विद्धि देवेश तपन्तीस्तपनात्मिका ।
दीप्तयो यास्तदन्त स्थस्तानि सामानि विद्धि मे ॥

६. मुनेनेति । प्राधान्येनेत्यर्थः । १६ सूर्यमण्डलान्तर्धीर्तेनो देवस्य त्रयरूपत्व
वक्तु प्रथमतस्तस्य ऋग्रूपत्वमुच्यते उत्तरार्धे—सूर्येत्यादिना । १७ तस्य यजु स्वरूपत्वमाह—
अन्त म्येति । अनेन "आदित्यो वा एष एतन्मण्डलं तपति तत्र ता ऋचस्तदद्या मण्डलम्"

१ किंचित्तेजोमुर भूतम् A G B omits four quarters from here

२ A omits this line

३ क्रियान्या A C G, क्रियाख्याख्या I

४ द्यावत C.

५ तासा म परम् B C F

६ श्रोपणात् C I

७ ईदृश A B F

अन्त रथा या परा शक्ति पौरुषी तनुमास्थिता ।
१ता चिद्धि पुरुष दिव्य रमणीय यजुर्मयम् ॥१८॥

शङ्खचक्रधर श्रीः पीनोदारचतुर्भुजम् ।
प्रसन्नवदन पद्मविष्टर पुष्करेभ्रमणम् ॥ १९ ॥

मूर्धान्त पुष्पस्यास्य दशहोता निगद्यते ।
पादपाणि चतुर्होता देवस्यास्य सुरेश्वर ॥ २० ॥

लोममासारिथमजाम्बू पञ्चहोता सुरेश्वर ।
स्तनावण्डौ च पुस्त्य च षड्होतापान एव च ॥

शीर्षण्या सप्त ये प्राणा सप्तहोता निगद्यते ।
शोभास्तु दक्षिणास्तस्य सभारा सधय स्मृता ॥

१नाडयो देवपत्न्योऽस्य होतृणा हृदय मन ।
चेतन पौरुष सूक्तं शक्ति श्रीसूक्तमुच्यते ॥२३॥

ओंकारं प्रणवस्तारो गृह्य नाम सनातनम् ।
यजूपि रुद्रशुभाणि स्थूलनामानि तस्य तु ॥२४॥

यजुर्मयमनु दिव्यमभ्यस्यन् पुरुष नर ।
अनुव्याहृत्यभीचारपापेभ्योऽपि प्रमुच्यते ॥ २५ ॥

तपयेव परा शक्तिस्त्रयी सूर्यारयाम्बरे ।
त्रिविधैषा परा शक्ति प्रख्याता सूर्यसहाया ॥२६॥

सावित्री नाम वेदाना जननी परितर्तते ।
१त्रिर्णप्रणवाधारा भूर्भुव स्वस्तिनाडिना ॥ २७ ॥

तदादिवर्णपत्रना शिरःकल्पितशेखरा ।
क्षित्यादिपुरापान्तार्णा प्रकाशानन्दविप्रहा ॥ २८ ॥

चन्द्रिता ब्रह्मणो भूयो ब्रह्मणि प्रतितिष्ठति ।
वेदाना जननी सैषा वर्णाना जननी परा ॥ २९ ॥

इति तेचिरीयश्रुतिरूपवृहिता भवति । विष्णुपुराणे चोक्तम् (२-११-११) । २० अन्त म्यस्यास्य पुरस्य दशहोता मूर्धा भवति । दशहोतादिष्वैतत्तन्नामानो मन्त्रा विरक्षिता । “चिद्धि सुक्” इत्यारभ्य तेचिरीयारण्यके तृतीयप्रपाठके प्रथमानुवाकमन्त्रो दशहोता । तत्रैव “पृथिवी होता” इत्यारभ्य द्वितीयानुवाकपठितश्चतुर्होता । पादपाणीत्येकवद्वान् । २१ “अग्निर्होता” इत्यारभ्य तृतीयानुवाकपठित पञ्चहोता । “सूर्यं ते चतु” इत्यारभ्य तुरीयानुवाकपठित षड्होता । २२ “महाहविर्होता” इत्यारभ्य षष्ठमानुवाकपठित सप्तहोता । “देवम्य त्वा” इत्यारभ्य दशमानुवाकपठिता दक्षिणा । “अग्निर्यनुभि” इत्यारभ्याष्टमानुवाकपठिता सभारा । २३. “सेनेन्द्रम्य” इत्यारभ्य नवमानुवाकपठिता देवपत्न्य । “सुरणो धर्मम्” इत्यारभ्यैकादशानुवाकपठितो होतृहृदयम् । पुरस्यमूक्तम्रमूक्तमन्त्रा मयिद्धा । २४. “नमस्ते रुद्र मन्यवे” इत्यारभ्य पठिता रुद्रिया । एव शुक्रिया अपि मन्त्रत्रिदोषा । अत्र अहिर्वृष्यसहिताया ५८, ५९ अयायानुसर्गेया । २७ यनुर्गेयेति सावित्री । अनुव्याहृति, व्याहृतिम्य पश्चात् । अन्य ‘अभ्यम्यन्’ इति पूर्वोक्तव्य । २६ त्रयीति । “वेदैरात्म्यस्तिभिरेति सूर्य” इति श्रुतिरनुसर्गेया । २८ तदादीति । तन् इत्यादयो

अनुलोमविलोमाभ्या सौम्याग्नेयी निगद्यते ।
सैषा सूर्यवपुर्दिव्या सावित्री मन्मयी कला ॥३०॥

गायत्री नाम गायन्त त्रायते महतो भयात् ।
आदाय जीवनं गोभिर्भूसरित्राणिसमवम् ॥

पुनर्मुञ्चति मेघेषु ^१नवमासधृतं करैः ।
उक्ता सूर्यमयी शक्तिः शृणु वह्निमयीं पराम् ॥

एषापि त्रिविधा शक्तः शक्तिर्वह्निमयी मम ।
दिव्यैकाविन्धना हन्या क्षितौ क्षितिमयेन्धना ॥

तथा भुक्तेन्धना कोष्ठे शक्तिर्वह्निमयी त्रिधा ।
सर्वदेवमयी सैषा देवानां मुखमुच्यते ॥ ३४ ॥

त्रिर्गर्ग्यै स्तुता सैषा त्रिष्टुवित्युच्यते बुधैः ।
दुर्गाणि तारयन्त्यात्मपारायणपरं नरम् ॥ ३५ ॥

शक्तिः सोममयी त्वन्या सापि त्रेधा निगद्यते ।
दिवि विन्ध्यात्मना त्वेका तथान्धौपधिरुपिणी ॥

चरति प्राणिनामन्तरिड्यैकामृतात्मिका ।
अनुग्रहि रतुयमाना सैषानुष्टुबुद्धिरिता ॥ ३७ ॥

मृत्युजय इति प्रोक्ता सा विद्या मृत्युनाशिनी ।
सूर्यसोमामिरूपाणां तासामासा पुरंदर ॥ ३८ ॥

हनिष्कृदुदिता सूर्यात् सोमरूपा हविर्मयी ।
हविरस्ति तथान्यारया वह्निविप्रमुग्धात्मना ॥३९॥

तिसृभिर्वर्तते कृत्स्नं लोकतन्त्रमहर्निशम् ।
इति व्यूहत्रयोपेता व्यूहिनी सा त्रियात्मिका ॥

शक्तिः परमगम्भीरा मम तेजोमुज्ज्वला ।
सूर्येन्दुवह्निवैद्यो धनियुतार्बुदभास्वरा ^२ ॥ ४१ ॥

चक्रं सुदर्शनं नाम ^३सा भवत्यरिदारणम् ।
अस्त्रं परमतेजिष्ठमाग्नेयं नाम वैष्णवम् ॥ ४२ ॥

परोक्षमस्वरूपं तत् ^४प्राणादिप्राणनं परम् ।
उच्यन्ति सर्वाण्यस्त्राणि तस्मात् सर्वाश्च शक्तयः ॥

करणं साधकतमं पञ्चकृत्यविधौ हरेः ।
न तत् कृत्यं विना तेन यत् स्याद् विष्णोर्महात्मनः ॥

सकल्पादिस्वरूपेयं सृष्टौ विष्णोः प्रवर्तते ।
रक्षणे सहतौ चैव धत्ते चक्रमयीं तनुम् ॥ ४५ ॥

ममाशजा पराग्नेयी ^५त्रियाशक्तिर्हि वैष्णवी ।
आप्रक्षस्तम्बपर्यन्तं षोढा विष्टम्भं तिष्ठति ॥ ४६ ॥

तत्र वर्णमयं चक्रं प्रथमं शृणु वासव ।
तारिकातारकद्वयमक्षगं ^६पारमेश्वरम् ॥ ४७ ॥

नाभौ सूर्येन्दुभारूपं श्रितं स्वार् द्विरष्टकम् ।
वादिभातं त्रिरष्टकं ^७भादिहान्तं तु नेमिगम् ॥

प्रधि पर्यन्तबह्वयात्मा ^८वर्गान्तं पिण्डसनिभं ।
वर्णचक्रमिदं दिव्यं वर्तते वर्णघटर्मना ॥ ४९ ॥

वर्णा इत्यर्थः । शिरः गायत्रीशिरोमन्त्रः । क्षित्यादीति । कादिमान्तरणां । ३१ आदायेति ।
अत्र “यामिरादित्यस्तपति तामि पर्यन्तो वपति” इति श्रुतिरनुसंगेया । ३३ अविन्धना
नियुतं दिव्या । काष्ठादीन्धना भोमी । अठरस्या कौष्ठंति ज्ञेयम् । ३६ सोममय्यपि त्रिधा
—आकाशे निन्ध्यात्मना, भूमावोषण्यात्मना, प्राणिशरारे इडात्मनेति । ४६ षोढेति । कला-
तत्त्वरूपपदमन्त्रमुन्नात्यचकैरित्यर्थः । ४७ तारिका हीमन्त्रः । तारकं प्रणवः । ४८ स्वार्म्,

१ नवमासधृतं A B C omits eight quarters from here

२ मयुरा I

३ त्रियाशक्तिरि A B C G

४ मया A B

५ अक्षरं I

६ त्रिरष्टकं A B C D I

७ स्वरूपत्वात् I

८ त्रियास्तारं A B C श्रितद्वार I

९ पणान्तं शिष्टसनिभम् C

कलाचक्रमिदं शक्रं ज्ञानाक्षं शक्तिनाभिकम् ।
 ऐश्वर्यारं कलाद्येन नेम्याद्यं त्रिगुणेन तु ॥ ५० ॥
 तत्त्व तु वासुदेवाक्षं नामि सकर्षणोञ्जल ।
 प्रद्युम्नारं तथा शक्रं प्रधिरूपानिरुद्धकम् ॥ ५१ ॥
 अक्षनाभ्यरनेमिस्थैस्तुर्धाद्यै पदचक्रकम् ।
 मन्त्रमक्षादिकैर्त्रिजपिण्डसङ्गापदात्मभि ॥ ५२ ॥
 कालाक्षं नाभिगाव्यक्तं महदाक्षरपञ्जरम् ।
 मनःश्रोत्रतद्वर्थादिविकारपरिमण्डलम् ॥ ५३ ॥
 लोकोलौकिरुपर्यन्तं भुवनं चक्रमन्तिमम् ।
 पदचक्रं दधती हस्तैः पौरुषो तनुमास्थिता ॥ ५४ ॥
 सुदर्शनं त्रियाशक्तिर्वर्णाक्षी चक्रमध्यगा ।
 बीजं पिण्डं पदं सङ्गा अस्यां शृणु चतुष्टयम् ॥ ५५ ॥
 सोमं प्रथममादाय प्राणमन्ते नियोजयेत् ।
 ततोऽमृतमुपादाय योजयेत् कालपात्रकम् ॥ ५६ ॥
 तत्संस्थमनलं क्षुर्वात्माया व्यापिनमन्तत ।
 एतत् सौदर्शनं बीजं मत्स्त्रियाशक्तिजृम्भितम् ॥ ५७ ॥
 सप्तवर्णात्मकं दिव्यमिदं बीजं महर्द्धिमम् ।
 एतदेव महन् पिण्डं मायाव्यापिसमुद्भितम् ॥

कालाभ्यर्कयुताकारमेतद्वज्राम्बुदध्वनि ।
 पञ्चवर्णं महापिण्डं दुर्धरं देवदानवै ॥ ५९ ॥
 शुचिना तु सत्तत् स्मर्यमजितेन्द्रियदुःस्मरम् ।
 स्मृत्वा तु शान्तये स्मर्यं बीजे मे तारिकादिके ॥
 योऽसौ पिण्डोर्ध्वभागस्थो वर्णं कालानलाभिध ।
 गृह्यन्ते तेन दैत्येन्द्रा लोकाश्चैव युगाक्षये ॥ ६१ ॥
 द्वितीयशक्तिसत्येन त्वग्निनामि समिध्यते ।
 शक्तिं प्राणयति प्राणं पूरितोऽमृततेजसा ॥ ६२ ॥
 इति पिण्डस्वरूपं ते कथितं सुरपुंगव ।
 व्यापकं पञ्चभिः पिण्डैः कल्पितं दन्तरान्तरा ॥
 उर्मास्त्रान्तं धृत्वाद्यं च सङ्गाभ्यन्तरवमृच्छति ।
 व्यापकौ योजयेदन्ते पिण्डाद्यो सोमसूर्ययो ॥
 अन्ते सोमामिहृतस्य ह्येकं व्यापकमानयेत् ।
 आद्यन्तयोस्तथान्तस्य वर्णस्य व्यापकौ स्मृतौ ॥
 वर्मं प्राणोर्जयोर्व्योमं दुष्टोपद्रवमर्दनम् ।
 यं सकर्षणस्तु सहारं कल्पान्तेऽस्मिन्लोचर ॥
 स फट्कारस्तदन्ते चाप्याह्लादं शान्तिकारक ।
 इति पिण्डविकर्पात्मा सौम्याग्नेयो भनु स्मृत ॥

स्वरसमूह । द्विरष्टकम्, षोडशकम् । त्रिरष्टारम्, चतुर्विंशत्यरूपम् । ५६, ५७ सोम
 सकार । प्राणो हकार । अमृत सकार । कालपात्रकं राकार । अनल रकार । माया
 व्यापी च ईकार । सहस्रार ई इति वीजमन्त्र । ५८ सप्तवर्णात्मिकाभिः । सोमप्राणाद्युत-
 कालपात्रकानलमायायाभिः सप्तवर्णघटितमित्यर्थः । मायायापिसमुद्भितम्, ईकाररहितम् ।
 सहस्रार इति पिण्डमन्त्र । ६०. स्मर्यं, स्मरणायै इत्यर्थः । ६४. पूर्वोक्तमेव विग्रहयति—
 व्यापकाविः । ६६ वर्मं कवचम् । प्राणोर्जयोर्व्योमं, हुमन्त्र । ६७. विकर्षणं अनुस्मृति ।

^१ महर्द्धिमम् A महर्द्धिमम् ।

^२ समन्वितम् ।

^३ वान्ति A

^४ A C D F add here lines 2 to 14 (तस्या व्याप्तिं तो वासर) from ch 30 and omit them
 there

स्ववर्णैरङ्गवानेष बली सौदर्शनो मनुः ।
 दिव्यान्तरिक्षभौमानां भोगानामाप्तिसाधनम् ॥
 कल्पद्रुमो मनुः सोऽयमाश्रितानां पुरंदर ।
 नारायणात् समुद्यत्या मम नित्यं जगद्धिते ॥६९॥

अग्नीषोमविभागस्ते कथितो वृत्रसूदन ।
 क्रियाभूतिविभेदश्च क्रियाशक्तिभिदापि च ॥७०॥
 क्रियाशक्तिप्रभावश्च वीजमिण्डादिभेदतः ।
 भूयः शक्र क्रियाशक्ते ऋद्धिमेतावतीं शृणु ॥७१॥

इति ^१श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे अग्नीषोमविभागप्रकाशो^२
 नामैकोनत्रिंशोऽध्यायः

६८. स्ववर्णैरिति । पूर्वोक्तस्य षडक्षरमन्त्रस्य ये षट् वर्णाः, तैः हृदयादिषडङ्गकल्पनं कार्य-
 मित्यर्थः । मन्त्रमहिमानमाह—दिव्येत्यादिना । ६९. जगद्धिते इति निमित्ते सप्तमी ।
 जगद्धितनिमित्तमित्यर्थः ।

इत्येकोनत्रिंशोऽध्यायः

त्रिशोऽध्यायः

श्री —

एषा ते कथिता शक्र मया शक्ति क्रियात्मिका ।
^१तस्या व्याप्तिमवोच ते सूर्यसोमाग्निरोदिताम् ॥ १ ॥
 व्यूहिनीमप्यवोच ते वीजपिण्डाभिवानत ।
 पदमन्त्रस्वरूप च तस्या शक्र निवोध मे ॥ २ ॥
 अजितानलसर्गाणा सयोग पिण्ड आदिम ।
 कमलानलसर्गाणा योग पिण्डो द्वितीयक ॥ ३ ॥
 श्वेताद्याह्लादिसयोगस्तृतीय पिण्ड उच्यते ।
 सूर्यैर्ज्योतिषा पिण्डश्चतुर्थस्तेन मध्यत ॥ ४ ॥
 त्रीण्यस्त्रापि तत कालचक्राय हुतमुक्तिप्रया ।
 तारकेणान्वितश्चादौ चक्रेऽय पदमन्त्रराट् ॥ ५ ॥
 नैव किंचिदसाध्य हि मन्त्रेणानेन वासव ।
^२अभियुक्तमना अस्मिन्न गच्छति पराभवम् ॥ ६ ॥
 यस्तु ते कथित पूर्वं त्रियुगार्णो मनुत्तम ।
 प्रभावमखिल तस्य भूयो व्याख्यामि वासव ॥

अनामरूपपञ्चक पादगुण्यमहिभोज्ज्वलम् ।
 ध्यायन् सवीजमावर्त्य मन्त्र बन्धात् प्रमुच्यते ॥
 क्रियाशक्तेर्मदीयायास्तनु साक्षान्महामनु ।
 षडर्णोऽथर्ववेदान्तसंस्थितश्चन्द्रवृद्धित ॥ ९ ॥
 षडध्वनयमोजस्वि चक्र सौदर्शन परम् ।
 भावयेदक्षनाभ्यादिविभक्तावयवोज्ज्वलम् ॥ १० ॥
 अमृतादीन् मनोरर्णानक्षाद्यङ्गेषु चिन्तयेत् ।
 अक्षे नामौ तद्यारेषु नेमौ प्रथितवन्तयो ॥ ११ ॥
 प्रकृत्यादिविशेषोपान्तैस्तत्त्वै समर्पित^३ प्रधि ।
 माया प्रसूतिर्ह्येगुण्यमपि नेमि सुदर्शने ॥ १२ ॥
 पदाध्वरचितारान्ता मन्त्रा अरसहस्रकम् ।
 अरान्तो व्यूहमार्गस्थो नाभिस्तन कलामयी ॥ १३ ॥
 वर्णाध्या ह्यक्षपर्यन्तो मध्ये शक्तिरह परा ।
 मदन्त परम ब्रह्म ग्राह्यमाहकतोऽस्मितम् ॥ १४ ॥

३. अजितो जकार । अनलो रेफ । सर्गो विसर्ग । ॐ । कमल फकार ।
 क । ४. श्वेत पकार । आह्लादी टकार । फट् । सूर्यो हकार । ऊर्ज उकार । व्यापी
 बिन्दु । हु । ५. मये त्रय पट्मन्त्रा । तत स्वाहा । ओं ज्ञ क फट् हु फट् ३ काल-
 चक्राय स्वाहा । ७. त्रियुगार्ण षडक्षरमन्त्र । सहस्रार हु फट् इति । ९. अथर्वेति ।
 अत्राहिर्वुज्यसहितया विंशध्याये २१-२४ वचनान्यनुसंधेयानि । ११. अमृत सकार ।
 प्रकृत्यादीत्यादिना मुननाद्या निर्दिश्यते । १३. मन्त्राधानमाह—मन्त्रा इति ।

^१ In A C D F 13 lines from here are omitted but given in ch 29 Vide note on p 101

^२ अभियुक्त । मनास्मिन् ।

^३ संस्कृत C

मध्ये तु चिन्तयेन् तार तारिका तद्बहि स्मरेत् ।
तद्बहिश्च त्रियावीज तद्बहिश्चादिमाश्वरम् ॥ १५ ॥

इत्यक्षबुद्धेरे ज्ञेय क्रमाद्वीजचतुष्टयम् ।
नाभ्यरादौ तु सूर्यादीनि पूर्वोक्त्या दिशा ॥ १६ ॥

हस्ताक्षरस्वरूपो य स सहस्रविधान्वयो ।
सूर्यसालाललङ्घनैरप्रमेयान्निर्भेदितै ॥ १७ ॥

अमृतानल्युग्मैश्च तारद्विस्तादृशैरपि ।
सहस्र भेदयेन् कान्तिनम्रोपममयै स्वरै ॥ १८ ॥

सूर्यसोमानिलान् हिर्या त्रिंशत् चैकमेव च ।
अष्टन्यूनसहस्र तदक्षराणि स्युरञ्जसा ॥ १९ ॥

वीजाष्टक तु तारादि हस्तयुक्त भवेदथ ।
ईशाग्रनुप्रदेशस्य ^१चह्वेषाद्युपनाशधि^२ ॥ २० ॥

दत्त्वा ^३सूत्रयुगं चारी चतुर्धा विभजेद्भुजम् ।
पञ्च पञ्चाशत् पुन्यदराणा प्रतिभूमिक्म् ॥ २१ ॥

सहस्र तान्यराणि स्युत्तेषु वर्णसहस्रम् ।
न्यसेन् प्रागादि सोमान्त कोणसूत्रेषु धै तत ॥ २२ ॥

न्यसेन्मन्त्राध्यर्तित्वश्चतस्रोऽग्निगुणा क्रमान् ।
जया च विजया चैन अनिता चापरानिता ॥ २३ ॥

अग्न्याग्निज्ञानपर्यन्तसूत्राया मन्त्रदेवता ।
अराणि पूरयन्ती सा नेमि मौनदर्शनी स्थिता ॥

अरनेम्यन्तरस्थानि सर्वास्त्राणि च वासव ।
प्रवर्तकानि पुरत सर्वास्त्राणि पुरदर ॥ २५ ॥

निवर्तकानि पुरत शिरोमि शस्त्रचिह्नितै ।
कृताञ्जलीनि दृष्टानि ध्यायेदुभयत समम् ॥

नेमिद्वेष्टे महालक्ष्मी पूर्वस्या दिशि सन्धिता ।
दक्षिणस्या महामाया पश्चिमाया सरस्वती ॥ २५ ॥

सौम्याया दिशि विज्ञेया महिषासुरनाशनी ।
तद्बहि परितो देवा ब्रह्माद्यास्तु त्रिमूर्तय ॥ २८ ॥

तुर्यादिशक्तिसयुक्ता अवतारास्तत परम् ।
प्रकृत्यादिविशेषान्त चतुर्विंशतिसमितम् ॥ २९ ॥

प्रधिपूर्व स्थित भागे तत्त्वजातमनुक्रमात् ।
मयोपस्तरणा देवा मध्यमे परिनिष्ठिता ॥ ३० ॥

पृथक् चरमभागस्था भौजना भुजनै सह ।
ब्रह्माण्डोदरसहृदा^४ भूर्भुव सुनरादिका^५ ॥ ३१ ॥

मेवाद्योऽस्त्रिज्जला शैला गङ्गाद्या सरितस्तथा ।
क्षीराब्ध्याद्या समुद्राश्च द्वीपा जम्ब्यादिसंज्ञिता ॥

वैमानिकगणा सर्ष भद्रा सूर्यादयस्तथा ।
नक्षत्रतारकताराभूतप्रेतादयस्तथा ॥ ३३ ॥

तिस्रस्त्रिंशच्च या कोऽत्रस्त्रिदशाना पुरदर ।
समाश्रिता प्रधिं तास्तु सरषा इव सारघम् ॥

१७. सूर्यन्यादि । ह हा इत्यादिभिरित्यर्थ । १८. अमृतेत्यादि । स सा इत्यादिभिरित्यर्थ ।

१९. सूर्यन्यादि । हकार सकार यकार च वर्णयित्वेत्यर्थ । अष्टन्यूनैति । ३१×१६×२=

९९२ अक्षराणि ज्ञेयानि । २०. पूर्वोक्त ९९२ अक्षरै सह वीजाष्टकयोगे सहस्र-

म्भराणि । अहिर्बुध्न्ये तु प्रमाणान्तरेण सहस्राक्षरत्तमुक्तम् (२३ अ ८२, ८३)

२१. चारी तिर्यग्गति । पञ्चभिर्गुणिता पद्याशत् २५० । २३ वर्तन्य , वर्तनीतिरित्यर्थ ।

मन्त्रदेवता इत्युत्तरेणान्य । २०. तुर्यादीति । जाग्रन्मग्न्युपसृष्टितुर्यान्त्येत्यर्थ । अनारा

ज्या । ३४. त्रिय इत्यादि । त्र्यम्बिशदित्यर्थ । सरषा मधुमक्षि । सारघ मधु ।

^१ पद्मिना षण्मिरज्ये A C D

^२ In A C D verses 43 to 49 and then 34b to 42 follow on here

^३ अमृतयुगं चारी च A

^४ हृष्ट A

^५ आदिकम् A

अयुते द्वे सुरेशान ह्युभयोः प्रधिपार्श्वयोः ।
 १अग्रयः परिवर्तन्ते प्रवर्तकनिवर्तकाः ॥ ३५ ॥
 कालानलसहस्राभाः स्फूर्जज्वालाकुलाकुलाः ।
 प्रवर्तकानलास्तत्र दैत्यदानवदाहिनः ॥ ३६ ॥
 घोराः प्रशान्तगम्भीराः प्रसन्नास्तिग्मतेजसाः ।
 निवर्तका ममेच्छातः शमयन्ति प्रवर्तकान् ॥ ३७ ॥
 सुदर्शनमनोरन्ते यत्तत् संकर्षणोद्भवम् ।
 लाङ्गलास्त्रं महाघोरं सर्वसंहारकारकम् ॥ ३८ ॥
 तिर्यक् स्थितस्य नेम्यन्ते तस्य पूर्वार्धसंभवाः ।
 प्रवर्तकास्तदूर्ध्वार्धसंभवास्तु निवर्तकाः ॥ ३९ ॥
 अग्नीपोममया एते प्रवर्तकनिवर्तकाः ।
 अग्नीपोममयास्तौ तथा तदुत्था चास्त्रसंततिः ॥ ४० ॥
 द्वेऽयुते शृणु मूर्तीस्त्वं बह्वीनां विविधात्मनाम् ।
 याः स्मृत्वा पुरुषो घोरमापदं वषट्पुत्रोत्तरे ॥ ४१ ॥
 अशेषभुवनाधारश्चतुर्गत्यूर्जयिन्दुमान् ।
 पिण्डोऽयं तारकः पूर्वबह्वीनां वपुरुच्यते ॥ ४२ ॥
 अमृताधारबहुवूर्जविन्दुमांस्तारपूर्वकः ।
 पिण्डो निवर्तकादीनां दिव्या तनुरुदीर्यते ॥ ४३ ॥
 प्रधिं कालपुमव्यक्तव्यक्तसप्तकरूपतः ।
 विभज्य दशधा तत्तद्रूपवर्णपुरोगमैः ॥ ४४ ॥

प्राग्भागादिक्रमेणैव स्वरपूर्वैः स्वरान्तिमैः ।
 सूर्यानलयुगैः काद्यैरष्टाभिर्वाजनायकैः ॥ ४५ ॥
 युक्तास्तारान्मोऽन्तास्ताः प्रवर्तकतनूर्लिखेत् ।
 अमृताग्नियुगैरेव निवर्तकतनूस्तथा ॥ ४६ ॥
 एकैकानेः शिखाः सप्त घोराः शान्ताश्च संस्मरेत् ।
 आदितः सप्त युग्माद्याः स्वरसंभेदिताः क्रमात् ॥
 सूर्याग्नियुगसंभूता अमृताग्नियुगोत्थिताः ।
 वर्गान्तश्च प्रधानश्च सिद्धिदो वामनस्तथा ॥ ४८ ॥
 श्वेतश्च तत्त्वधारश्च शृपः शाश्वत एव च ।
 छान्दःपतिस्तथा चक्री कालाद्यर्णाः सविन्दुकाः ॥
 नाभ्यरान्तस्थसूत्रस्थरूपाश्चत्वार ऐश्वराः ।
 अरेपु परितो देवाः केशवाद्या व्यवस्थिताः ॥ ५० ॥
 त्वैः त्वैश्चिह्नैः सरोजाद्यैर्ध्वेया दामोदरान्तिमाः ।
 अरनेम्यन्तसूत्रतयाः पद्मनाभादयोऽखिलाः ॥ ५१ ॥
 सर्वे समन्विता देवाः स्वामिः स्वामिश्च शक्तिभिः ।
 प्राग्भागे कमला देवी दक्षिणे कीर्तिरुज्ज्वला ॥ ५२ ॥
 जया तु पश्चिमे भागे माया भागे तथोत्तरे ।
 प्रत्येकं कोटिसंख्याभिः शक्तिभिः परिचारिताः ॥
 अधितिष्ठन्ति तेऽभीष्टार्थं सहस्रारं सुदर्शनम् ।
 कालचक्रमनाद्यन्तमस्य तेजः प्रकीर्तितम् ॥ ५४ ॥

३८. लाङ्गलास्त्रम् ; फट् मन्त्रः । ४१. द्वे अयुते इति छेदः । सन्वितर्पः । ४२. अशेषभुवनाधारः रेफः । चतुर्गतिः यकारः । ऊर्जः उकारः । ४३. अमृताधारः वकारः । ४८. सूर्याग्नियुगं इ इति । अमृताग्नियुगं स इति । वर्गान्तः हकारः । प्रधानः मकारः । सिद्धिदः भकारः । वामनः वकारः । ४९. श्वेतः फक्कारः । तत्त्वधारः अकारः । शृपः शकारः । शाश्वतः जकारः । छान्दःपतिः छकारः । चक्री चकारः । कालः मकारः । ५२. शक्तयो

१ In A. C. D. verses 35b to 49 are in a different order. Vide note on page 104.

२ बह्वर्णपुपदावधि A.

सवत्सरर्तुमासार्धमासाहोरात्रसञ्चितै ।
अक्षनाभ्यरनेम्यन्तै क्लृप्तपञ्चविमत्तिकम् ॥५५॥

^१ध्रियन्ते कालचक्रेण पुमाद्या पञ्च पञ्च च ।
सहस्रारेण चक्रेण नेम्यरप्रधिशोभिना ॥ ५६ ॥

^२ध्रियन्ते च पडध्वानो वर्णतत्त्वकलादय ।
सर्वतत्त्वमय देह वैष्णव पुरुषोत्तमम् ॥ ५७ ॥

धार्यते भ्राम्यते चैव यन्त्रारूढमिदं परम् ।
नाभिकन्दस्थितेनैव सहस्रारेण नेमिना ॥ ५८ ॥

चक्रेणानेन हन्यन्ते रक्षोदैतेयदानया ।
नानामन्त्रात्मना तेन सद्गन्तु सुस्थितेन च ॥ ५९ ॥

विध्यसयति शत्रूश्च स्मृतमात्रमनन्तरम् ।
अभ्यस्यमानमनिश सहस्रारमिदं नरै ॥ ६० ॥

छेदकर्मशयान् दोषानशेषान् क्षपयेत् क्षणात् ।
बीजं पिण्डं च सञ्ज्ञां च मूर्तिं चेति चतुष्टयम् ॥

पुण्यत्येतत् सहस्रारं चक्रमाद्यन्तवर्जितम् ।
^३सूर्येन्दुवह्निभिर्व्याप्य विश्वमेतद्वराचरम् ॥ ६२ ॥

आग्नेयीं प्रथमां मूर्तिं शक्तिर्दिव्या क्रियाह्वया ।
सहस्रारस्वरूपेण सृजत्ययति हन्ति च ॥ ६३ ॥

सूर्येन्दुवह्निभिर्व्यूहैर्व्यूहोय हि क्रियामिधा ।
उदिता ते सुरेशान् भूयश्चैना निबोध मे ॥ ६४ ॥

इत्येवं कथितो व्यूहः सूर्यसोमग्निरूपकः ।
व्यूहिनीं तामिसामद्य क्रियाशक्तिं निबोध मे ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे क्रियाशक्तिप्रकाशो नाम
त्रिंशोऽध्यायः

लक्ष्मीकीर्त्यादयः अत्रैव विंशाध्याये उक्ता । ५५. विमर्त्तिर्विभागः । ५६. पञ्च पञ्च,
पञ्चत्रिंशतिः । पुमासमारभ्य पृथिवीपर्यन्ता मादिकान्तवर्णदेवताः ।

इति त्रिंशोऽध्यायः

^१ भद्रः A

^२ B omits three lines from here

^३ त्रिचने A

^४ श्रीगणेशाय A, श्रीगणेशाय B

एकत्रिंशोऽध्यायः

श्रीः—

या सा पाङ्गुण्यतेजःस्था क्रियाशक्तिः प्रकाशिता ।
वाग्नेयं रूपमाश्रित्य सा धत्ते पौरुषं वपुः ॥ १ ॥

सर्वास्त्रशस्त्रसंस्पृतं^१ सूर्यसोमाम्निमूलकम् ।
महत् सुदर्शनं नाम^२ नानारूपोपशोभितम् ॥ २ ॥

तस्य मध्ये^३ स्थिता शक्तिः पौरुषी तनुमास्थिता^४ ।
^५सौम्याग्नेयस्वरूपेण तत्तत्कालव्यवस्थया ॥ ३ ॥

पुरस्ताद्वर्षितस्तस्या^६ वाचककृते चतुर्विधः ।
तत्र संहामयो मन्त्रो भूयसा बलवत्तरः ॥ ४ ॥

तस्य व्याख्यामिमां शक्र गदन्त्या मे निशामय ।
या सा सोमात्मिका शक्तिरुन्मेषः प्रथमो हरेः ॥

मूलशक्तिरहं श्रीः सा प्रथमाक्षरसंस्थिता ।
अमृता कृत्तिरूपा च सोमात्मा चाखिलेश्वरी ॥६॥

अमृतीकरणं कुर्यात् सर्गस्येन्दुकलास्थिता^७ ।
शिरःपद्मादयो मन्त्राः परमेश्वरयुक्तया ॥ ७ ॥

अनया^८ सृत्तया कुर्यात्तृप्तिं संसिद्धिमेव च ।
सृष्टिकृत्संयुता सेयं जीवशक्तिः सनातनी ॥ ८ ॥

त्रैलोक्यैश्वर्यदोषेता वायुवेदमाक्षरस्थिता ।
ताराकारा रिपोर्मूर्ध्नि^९ चिन्त्योच्छेदनसिद्धये ॥९॥

अप्रमेयोपगृहाया अग्नीपोममयीजुषः ।
अस्याः शक्तेः समुद्रतं सूक्तं पौरुषमुज्ज्वलम् ॥१०॥

एतदादीनि सूक्तानि सहस्रमृषयो विदुः ।
नित्यमाप्नोष्यते मन्त्रः सोऽयमग्निजुषा मया ॥

तत्तत्कार्यजुषा तत्तद्वर्णशक्तिरथीजुषा ।
अनया यन्न साध्येत न तदस्ति जगत्त्रये ॥ १२ ॥

१. पाङ्गुण्ये तत्रापि तेजसि प्रगननयावस्थितेत्यर्थः । २. सुदर्शनस्य सर्वशस्त्रा-
स्त्रनिविडत्वमहिर्बुध्यसहितायां विशाभ्याये उक्तम् । सहस्रारेत्यक्षरस्यरूपमभिप्रेत्य सूर्यसो-
मामिमूलकत्वोक्तिः । ३. भक्तपरिपालनदुष्टशिक्षणरूपकार्यमनुरुध्य सौम्याग्नेयस्वरूपत्वोक्तिः ।
४. पौर्णवर्ष्यसत्त्वाक्षरत्वेण चतुर्विध्यम् । ५. अथमाक्षरः सकारः । तस्यामृतादित्यन्वमाह—
अमृतेत्यादिना । कृत्तिमोमावपि सकारपरौ । १०. अस्या इति । प्रथमाक्षररूपाया
इत्यर्थः । मकारान् पौरुषं सूक्तमुद्रुतमित्यर्थः । तथा चाहिर्बुध्यसहिता—“अक्षराद्विमाद-
स्याः सूक्तं पौरुषमुद्रुतम् । द्वितीयाक्षरसंभूतं श्रीसूक्तं नाम यन्मुने ॥” (१८. ३३) इति ।

^१ हस्त्रं तं A. B. C. G

^४ अभिगा B.

^७ कर्त्तव्या A. B. C.

^२ नानाव्यूहो A. B. C.

^५ स्वयौम्याग्नेयस्वरूपेण A. B. C. G.

^८ सृत्तया B.

^३ क्रिया B.

^६ तस्य B. C.

^९ चिन्त्ये A. B.

सूते सा सकला शक्तीरनुजानाति ता पुन ।
सहरन्ती पुनश्चैता^१ इति च स्मर्यते तत ॥ १३ ॥

स्वमुन्मेषमधिष्ठाय परमात्मा स शक्तिराद् ।
उदितो जगतोऽर्थाय हेतिदेव सनातन ॥ १४ ॥

सूर्यश्च भोक्तृता प्राप्य प्राणयन् प्राण इष्यते ।
आत्मान दर्शयत्येष त्रैलोक्यैश्वर्यदान्वित ॥ १५ ॥

हृत्पुण्डरीकमध्यस्थं य विचिन्वन्ति योगिन ।
यथारद् ध्यायतो वेध्य मुक्तेषोषगवत्तया ॥ १६ ॥

प्रकर्षेणोन्नयन् प्राणान् प्राण इत्येष^२ शब्द्यते ।
इन्दुमण्डलसंवीतो व्यापिमानप्रमेयवान् ॥ १७ ॥

जिह्वामूलस्थितो ध्यातो याकप्रवृत्तिं नियच्छति ।
अमण्डले स्थितो ध्यात स एव हि सुधा^३ स्रवन् ॥

निर्विषीकरण ध्यात करोति जगतामपि ।
रामोपगृहादस्माद्धि^४ श्रिय सूक्तं समुद्रतम् ॥ १९ ॥

एतदादीनि सूक्तानि सहस्रमृषयो विदु ।
तत्तत्कालजुषा तत्तद्गणेशक्तित्रयीजुषा ॥ २० ॥

अनेन यन्न साध्येत न तदस्ति जगत्त्रये ।
हन्यते सकल लोक गमयत्यमल पदम् ॥ २१ ॥

त्याजयत्यखिल द्वेष गम्यते योगचिन्तकै ।
हेत्येव कथ्यते सद्भिरेव निर्वचनस्थिते ॥ २२ ॥

अशेषभुवनाधारा सकल्पप्रवलीकृता ।
प्रत्यभिज्ञायते सैव शक्तिर्या परमात्मन ॥ २३ ॥

सरत्यस्याश्चल सर्वं स्त्रियते सकलै सदा ।
पृथिवी सरिथता सेय स्तम्भे सृत्या नियुज्यते ॥

सहो नाम यल तत्र रमते तत् सहस्रधा ।
सहस्रति सहस्रा स्यादग्नीपोमात्मनो मम ॥ २५ ॥

अग्नीपोममयी सा मे शक्ति सर्वक्रियावरी ।
सुसकल्पसमिद्धा सा तेजसा राशिरूर्जिता ॥ २६ ॥

सप्राप्यैवानल भाव कालपावकता गता ।
रेत्येव केवली भूत्वा जलत्यविरतोदया ॥ २७ ॥

परमेश्वरभूता सा परमाश्चर्यकारिणी ।
र इत्येव महाशक्तिर्मदीयाद्या त्रियाह्वया ॥ २८ ॥

१७. शक्तित्रयी सूर्यसोमाग्निशक्तय । १४. हेतिदेव सुदर्शन । १५. सूर्यो हकर ।
प्राणोऽपि म एव । १६. मुक्तस्येत्यादि । अतिवेगेनेत्यर्थ । १७. व्यापी अनुस्वार । १८.
जिह्वामूलेति कण्ठस्थानम् । अमण्डलमनुस्वार । १९. रामोपगृहादिनि । इक्षारसहितादित्यर्थ ।
२१. हन्यत इत्यादिना हनारनिर्वचन क्रियते । "हन हिसागत्यो " इति धात्वधमभिधेत्याह—
गमयतीति । २३. अशेषभुवनाधारे रेफ । २४. सा इत्यस्य निर्वचनमाह—सरतीति ।
सरति, गच्छतीत्यर्थ । स्त्रियते, गम्यते प्राप्यत इत्यर्थ । सृत्या गमनात् स्तम्भे स्तम्भने
निश्चल्य इति यावत् । गमनात् निरर्त्य मन्त्रनया नियम्यत इत्यर्थ । २५. सहस्रा इति
समुदायस्य प्रकारान्तरेण निर्वचनमर्थं चाह—सह इत्यादि । सहस्रशब्दात् कथं कथादुपरि
रमगतेर्नियतस्य र इत्यस्य सयोनने सदस्येति रूपम् । २६. र इत्यस्य निर्वचनमाह—

^१ एन B D

^२ एन C

^३ B omits four lines from here

^४ D breaks abruptly here

^५ एन A C.

^६ तस्मादि ॥

संख्यानन्त्यं सहस्रं स्यादरानन्त्यं तदुच्यते ।
 वर्मास्त्रयोः स्वरूपं च दर्शितं ते पुरंदर ॥ २९ ॥
 ध्रुवश्च प्रणवोऽस्याविः पूर्वमेव निरूपितः ।
 एवमेव महामन्त्रः शब्दब्रह्मोद्गतो रसः ॥ ३० ॥
 आथर्वणी महाशक्तिः क्रियाशक्तिः प्रिया तनुः ।
 प्रयीसारो ह्यथर्वाख्या पञ्चपर्वा महाश्रुतिः ॥ ३१ ॥
 मन्त्रेण सूयतेऽनेन सारेणैव वनस्पतिः ।
 अस्य त्वङ्गविधानज्ञाः पडङ्गानि प्रचक्षते ॥ ३२ ॥
 गायत्रीमपि चक्राख्यां प्राक्कारं चाग्निर्संज्ञितम्^१ ।
 गोपनाद्वरुणोत्सेधात् सोदयादमृतात्तथा ॥ ३३ ॥
 ऊर्ध्वं चक्राय च स्वाहा हृदादिस्तु शिखावधि ।
 सूर्यज्वालापदाशोर्ध्वं महायुक्तात् सुदर्शनात् ॥ ३४ ॥
 ऊर्ध्वं चक्राय च स्वाहा वर्माद्योऽस्त्रान्तको विधिः ।
 नमश्चक्राय तस्यान्ते विद्महेऽसौ चतुर्युगः ॥ ३५ ॥
 ज्वालाय च सहस्रान्ते धीमहीति नवार्णकः ।
 श्वेतः प्रचोदयान्मध्ये चक्र इत्यष्टवर्णकः ॥ ३६ ॥

मुष्टि वितर्जनीं कृत्वा तर्जनीं तर्जसंस्थिताम् ।
 परितो भ्रामयेद्बहिर्ध्यायन् प्राकारसरिथतम् ॥
 अन्योन्यसंमुखे पाणितले वै दक्षिणोत्तरे ।
 कनिष्ठाङ्गुष्ठयोरग्रे क्षिप्ते दीर्घास्तथापराः ॥ ३८ ॥
 परितो भ्रामयेदेवं चक्रमुद्रेयमीरिता ।
 अङ्गमुद्रास्तु वक्ष्यन्ते शक्तिप्राप्तमनुं शृणु ॥ ३९ ॥
 पवित्रमनलारूढं सव्यापि प्रणवात् परम् ।
 महासुदर्शनेत्येवं चक्रराजं महाध्वगम् ॥ ४० ॥
 ततोऽस्तगततेत्यस्मात् सर्वदुष्टमयंकर ।
 छिन्धि छिन्धीत्यतः पश्चाद्विन्धि मिन्धि प्रकीर्तयेत् ॥
 विदारयद्वयं पश्चात् परमन्त्रान् प्रस प्रस ।
 द्विर्भक्षयेति भूतानि त्रासयेति द्विरुचरेत् ॥ ४२ ॥
 वर्मास्त्रवह्निजायाः स्युः शक्तिप्रसन्नकृन्मनुः ।
 त्वयं सुदर्शनो भूत्वा मन्त्रमुच्चारयन्निमम् ॥ ४३ ॥
 शक्तिं मुखहृदाविध्यः परस्याचूपयेद्विया ।
 पडक्षरस्य मन्त्रस्य शृणु ध्यानं पुरंदर ॥ ४४ ॥

अभीत्यादिना । काल्यावक्तां रेफरूपताम् । केवलीति शक्तिविशेषणम् । २९. निर्वचना-
 न्तरमाह—सख्येत्यादिना । सहस्राण्यनन्तानि अराणि यस्येति समासः । ३०. ध्रुवः प्रणवः ।
 ३१. पञ्चपर्वेति । नक्षत्रविधानविधिविधानसंहिताशान्तिरूपपञ्चकल्पेत्यर्थः । ३२. भूसारेण
 वृक्ष इवाभिवृद्धेत्यर्थः । पडङ्गानि हृदादिपडङ्गानि । ३३. गोपन आकारः । वरुणो वकारः ।
 उदय उकारः । अमृतः सकारः । वां सुं इति मन्त्रः । ३४. हृदादिः हृदादिशिरशिखारूपः ।
 महायुक्तेति । महासुदर्शनायेति विवक्षितम् । ३५. वर्माद्य इति । कवचनेत्रास्त्राणि । चतुर्युगः ;
 अष्टाक्षरः । 'नमश्चक्राय विद्महे' इति । ३६. 'सहस्रज्वालाय धीमहि । तत्रश्चक्रः प्रचोदयात्'
 इति मन्त्रः । ४०—४३. पवित्रमित्यादि । 'ओं प्रं महासुदर्शनं चक्रराजं महाध्वगं अस्तगत्
 सर्वदुष्टमयंकरं छिन्धि छिन्धि मिन्धि मिन्धि विदारय विदारय, परमन्त्रान् प्रस
 प्रस मक्षय मक्षय भूतानि त्रासय त्रासय' इत्यस्यान्तरं कवचमन्त्रमस्त्रमन्त्रं च संयोज्यान्ते

एव ध्यात्वा पुनर्ध्यायेत्तुर्वाहं सुदर्शनम् ।
 अन्यथा नैव शान्तिं स्यादस्ति तेजस्तथा हरे ॥
 १घोरशान्तविभेदेन पौरुष ध्यानमीरितम् ।
 इति ते सुरशार्दूल ध्यानमन्यच्च मे शृणु ॥ ६२ ॥
 प्रकारा पौरुषा ये ये ध्यानेऽस्मिन् परिवर्णिता ।
 २तान् सर्वान् मन्यमानेव सत्सरेच्छीघ्रसिद्धये ॥
 अत्यद्भुतमिदं शक्र रहस्यं ते प्रकीर्तितम् ।
 भूयो रहस्यमन्यच्च शृणु मे सुरपुङ्गव ॥ ६४ ॥
 आग्नेयी या मदीया ते पुरा शक्तिं प्रकीर्तिता ।
 सूर्यकोट्यर्बुदाभासा वह्निकोत्यर्बुदोपमा ॥ ६५ ॥
 इन्दुकोट्यर्बुदाभासा मम स्पन्दमयी तनु ।
 अमृत परमात्मानमशेषभुवनाधृतिम् ॥ ६६ ॥
 आस्थाय पञ्चविन्दुवाला स्मरन्ती व्यापिन परम् ।
 हिताय सर्वभूतानामुदेति परमेश्वरात् ॥ ६७ ॥
 तामक्ष कल्पयेच्छक्तिं तत्प्रभा नाभिमण्डलम् ।
 ३अराणि पण्मनोरणान् सूर्योद्दामौ सविन्दुका ॥
 सुस्थितौ नेमिगौ ध्यायेच्छेष तु प्रथिमण्डलम् ।
 आत्मान मन्थतो ध्यायेत् त्व मायापरमात्मनो ॥

सूर्यानलान्तरस्थं च निरस्थं सत्सरेजनम् ।
 ध्यायन्ननिशमेव हि योगी ध्यानपरायण ॥ ७० ॥
 विधूय निरिच्छं दोषं सासारिकमशेषतः ।
 मयि भक्तिं परा प्राप्य मामेवान्ते समश्नुते ॥ ७१ ॥
 अन्तरा परमात्मानममृतं च स्थितो जपन् ।
 मनीषी मनसा नित्यं पीयूषाप्यायनं स्मरेत् ॥ ७२ ॥
 सुधयाप्राप्यमानो हि ४स्तया शक्तिकोटरात् ।
 प्राणेन प्राप्यमानश्च दग्धदोषोऽनलत्विषा ॥ ७३ ॥
 पञ्चविन्दुत्रियालामादैर्धर्मं परमास्थितं ।
 सतताध्यासयोगेन वशीं युक्तो जितेन्द्रिय ॥ ७४ ॥
 विहाय सकल क्लेशं वेपमास्थाय मामकम् ।
 दृष्टो जातप्रलो योगी क्रियया सर्वतो वशी ॥ ७५ ॥
 ईश्वर परमो भूत्वा सर्वव्याप्तिमयं स्थितं ।
 मामेव मामकं धाम मत्प्रसादादुपाश्नुते ॥ ७६ ॥
 या क्रिया सा चिदाख्याता या चिति सा परा क्रिया ।
 एते सपरमानन्दास्त्रयस्ते परिकीर्तिता ॥ ७७ ॥
 अरुण्डेका परा शक्तिश्चिद्विज्ञानन्दरूपिणी ।
 वैष्णवी सा पराहता साह सर्वार्थपूरणी ॥ ७८ ॥

स्वरूपकथनमेतत् । अत एवास्या भूतमालेत्यपि व्यवहारः । अजपट्क वर्णाध्यादि । ६१.
 एतस्य ध्यानेन सर्गारिष्टशान्तिरर्हिर्वध्यसहितया सप्तचत्वारिंशाध्याये वर्णिता द्रष्टव्या ।
 ६६. स्पन्दमयी क्रियामयी । अमृतं सकारः । परमात्मा हकारः । अशेषमुपनाधृति
 रेफः । ६७ पञ्चविन्दु ईकारः । व्यापी अनुस्वारः । ६८. अराणि पडिति
 पडरचक निवक्षितम् । सूर्योद्दामौ ह इति । ६९. शेषमिति । पडित्येनदित्यर्थः ।
 ७३. प्राणेन हकारेण । अनले रेफः । ७७. स्वमयस्य क्रियाचिदानन्दरूपतामाह—

१ देशान्तादि B

३ B omits two lines from here

२ तन्मात्रम् A G

४ मुष्या ॥ C.

स्वाच्छन्दान्मम ^१संकल्पो द्विधैवं प्रविजृम्भते ।
एका शक्तिः क्रियाहाना महाभूतिरथापरा ॥ ७९ ॥

मामान्यतोऽनयोः शक्तः स्थिताहं परमेश्वरी ।
एषा ते सख्या शक्तिः क्रियारूपा प्रदर्शिता ॥ ८० ॥

स्थूलसूक्ष्मपरत्वेन तारिकाया निशामय ।
निमीलितक्रियाकारा स्पष्टैश्वर्यस्वरूपिणी ॥ ८१ ॥

तनुः पाङ्गुण्यरूपा मे भूतिः सा तारिकाह्वया ।
तस्याः स्थूलादिरूपाणि यथावन्मे निशामय ॥
उच्यमानानि देवेश सावधानेन चेतसा ॥ ८२ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे सुदर्शनप्रकाशो
नामैकत्रिंशोऽध्यायः

येति । ७९. द्विधेति । क्रियाविभूतिभेदेनैत्यर्थः । ८१. अनन्तराध्यायविषयभूतभूति-
शक्तिवर्णनमवतारयति—निमीलितेति । भूतिशक्तिरूपे क्रियाशक्तिः निमीलितास्त इत्यर्थः ।
स्पष्टेति । ऐश्वर्यं विस्पष्टं भवतीत्यर्थः ।

इत्येकत्रिंशोऽध्यायः

द्वात्रिंशोऽध्यायः

श्री —

या ह्येषा परमा विद्या तारिका भवतारिणी ।
स्थूल सूक्ष्म पर चेति तस्या रूपत्रयं शृणु ॥ १ ॥
पञ्चवर्णं चतुर्वर्णमिति स्थूलात्मकं वपुः ।
त्रिवर्णं सूक्ष्मसहस्रं मे परा विष्णुमयी स्थिता ॥२॥
इमास्तिस्रो ह्यवस्था मे प्रत्येकं तु त्रिधा त्रिधा ।
स्थूले तु या परावस्था परमात्माश्रया तु सा ॥ ३ ॥
अक्षोपसुवनाधारविष्णुव्यापिसमाश्रया ।
भोम्बृभोग्यात्मिका चैव तस्या रूपं निबोध मे ॥४॥
अक्षोपसुवनाधारनित्यव्यापिजन्मना ।
परमात्मादिवैनैव ललाटतटमेयुषा ॥ ५ ॥
आक्रम्य वैष्णवं रूपं स्वे पुनः प्रतितिष्ठति ।
तारकारणनादेन शोभमाना हरिम्रिया ॥ ६ ॥

भोक्तृभोग्यादिकं सर्वं भुजन् विभ्रती धिया ।
व्यापिनं सर्वतो देवी परमात्मानमाश्रिता ॥ ७ ॥
तावत्तया स्थिता विष्णुरूपा स्थूला गतिः परा ।
पञ्चकृत्यरूपी शक्तिस्त्रिविधैर्ध्वर्यदृष्टिता ॥ ८ ॥
प्राणयन्ती श्रिया देव जृम्भमाणोदधिप्रभम् ।
आश्रित्य ह्यानल भावमियं सूक्ष्मा गतिर्मता^१ ॥९॥
सृष्ट्यादिकं विधायाथ ज्योमस्थ परमास्थिता ।
सर्वाध्वर्यकरी देवी सृष्टिस्थित्यन्तकारणम् ॥ १० ॥
सूर्यं समाश्रिता विष्णु कलयन्ती^२ जगत्स्थितिम् ।
कालपावकतेजोमि स्थूला स्थूलमयाद्भुता ॥ ११ ॥
कथिता गतयस्तिष्ठन् स्थूलाया मम वासव ।
सूक्ष्मायास्तु गतीस्तिष्ठन् शृणु दृष्टनिपूदन् ॥ १२ ॥

१ विद्या चिद्रूपेत्यर्थः । भवतारिणीत्यनेन तारिकाया अन्वर्थत्वमाह । २.
ह्रीं इति निन्दोत्परि घण्टानादवत् श्रूयमाणं नादं सयोग्यं पञ्चवर्णत्वं, तं विहाय चतुर्वर्णत्वमुप-
पादनीयम् । त्रिवर्णेति । ईरूपेत्यर्थः । पररूपमाह—विष्णुमयीति । केवलेकाररूपेत्यर्थः ।
३. प्रत्येकं त्रिधेति । स्थूलरूपे स्थूलसूक्ष्मपररूपेण, सूक्ष्मरूपे स्थूलसूक्ष्मपररूपेण, पररूपे-
ऽपि स्थूलसूक्ष्मपररूपेणेति त्रैविध्यमिति भावः । स्थूले पररूपमाह—स्थूले स्थितिः । परमात्मा
हकारः । ४. अक्षोपसुवनाधारो रेफः । विष्णु ईकारः । व्यापी अनुस्वारः । आहत्य ह्रीं
भवति । ५. ललाटतटमेयुषेत्यस्य रूपेणेति शेषः । ६. आक्रम्येति वैष्णवरूपम्यानमियत्कि-
रच्यते । ८. तावत्तयेति । भोक्तृभोग्यरूपेणेत्यर्थः । अथ स्थूले सूक्ष्ममाह—पञ्चकृत्येत्यादि ।
सर्गादीनि पञ्च कृत्यानि । १०. स्थूले स्थूलरूपमाह—सृष्ट्यादिकमिति । सर्वाध्वर्येत्यादि ।
पूर्वं सूक्ष्मे जगत् सृष्टिसकल्य उक्तः । अत्र तु तस्य सृष्टिरच्यन् इति ध्येयम् ।

अकालकला सेयं सूक्ष्मा तु परमेधरी^१ ।
व्यापिनं परमात्मानं श्रयन्ती वर्तते ध्रुवा ॥ १३ ॥

शुद्धो वर्गस्तयाशुद्धो द्विविधं सृज्यमुच्यते ।
शुद्धेतरे स्थिता स्थूला शुद्धे सूक्ष्मा प्रतिष्ठिता ॥१४॥

तिस्रोऽप्यासां गतीः सम्यक् स्थूलाया इव लक्षयेत् ।
परा या मे तनु शक्र तस्या रूपं निशामय ॥१५॥

सर्वव्याप्तिमती दिव्या निष्कला सा निरञ्जना ।
सा परा मन्मयी शक्तिः कथिता विष्णुसंज्ञया ॥१६॥

एषा सा वैष्णवी सत्ता सैषाहंता हरेर्मता ।
एषा सा योगिनां निष्ठा सैषा सांख्यात्मनां गतिः ॥

इयं सा परमा मूर्तिरियं सा परमा गतिः ।
शक्तिं कुण्डलिनीं चाद्या भ्रमरी योगदायिका ॥

अनादता ह्यघोषा च निर्मर्यादा नदोद्गता ।
शब्दब्रह्म तथा शक्तिर्मातृकायोनिरुत्तमा ॥ १९ ॥

गायत्री च कला गौरी शची देवी सरस्वती ।
वृषाक्षपायी सत्या च प्राणपत्नी यशस्विनी ॥ २० ॥

इन्द्रपत्नी महाधेनुरदितिर्देवतन्दिनी ।
रुद्राणां जननी देवी वसूनां तु हिता तथा ॥२१॥

आदित्यानां स्वसा नाभिरमृतस्य धृतिः परा ।
इडा रतिः प्रियाकारा गुरुधात्री महीयसी ॥ २२ ॥

मही च विश्रुतिश्चैव त्रयी गौः प्राणवत्सला ।
शक्तिश्च प्रकृतिश्चैव महाराष्ट्री पयस्विनी ॥ २३ ॥

तारा^२सीता तथा श्रीश्च कामवत्सा प्रियव्रता ।
तरुणी च वरारोहा नीरूपा रूपशालिनी ॥ २४ ॥

अम्बिका सुन्दरी ज्येष्ठा वामा घोरा मनोमयी ।
सिद्धा सिद्धान्तिका योगा योगिनी योगभाविनी ॥

एवमादीनि नामानि शास्त्रे शास्त्रे मनीषिभिः ।
कथितानि रहस्यानि शक्ते^३ सिद्धान्तपारमै^३ ॥ २६ ॥

सैषा शक्ति परा दिव्या त्रिधा रूपैरवस्थिता ।
स्थूलसूक्ष्मपरत्वेन त्रैधमेवत् प्रदश्यते^३ ॥ २७ ॥

अस्या^३ स्वरूपमी प्रोक्ता सा च त्रेधावतिष्ठते ।
अप्रमेयादिरूपेण तस्या व्याख्यामिमां शृणु ॥ २८ ॥

पाङ्गुण्यं यत् परं ब्रह्म यासु देवाख्यमव्ययम् ।
सङ्गताखिलभेद तदेकमेव यदा तदा ॥ २९ ॥

अप्रमेयाख्यया देवस्तदा योगिभिरिष्यते ।
व्याप्यव्यापकभेदो वा मृज्यसृष्टिविधापि वा ॥ ३० ॥

१३. सूक्ष्मरूपस्य साधारण स्वभावमाह—अकालेति । अनेन पूर्वोक्तस्थूलरूपस्य कालकाल्यत्वमभिमत्यते । १४. विशेषान्तरमाह—शुद्ध इति । १५. प्रस्तुते त्रिविधे सूक्ष्मरूपे पूर्वोक्तस्थूलास्तीरतिदिशति—तिल इति । परमियान् भेद—पूर्वोक्तस्थूलातिरशुद्ध-विषया ; इयं तु शुद्धविषयेति । १६. अथ पराया साधारण रूपमाह—सर्वव्याप्तिमतीत्यादि । १७. सास्यात्मनाम् ; प्रकृतिपुरुषनिवेकादिज्ञानस्तामित्यर्थ । १८. तस्या नामभेदानाह—शक्तिरित्यादिना । १९. नन्द ; नाद । २०. ई, ईकार इत्यर्थ । २१. पराया पररूपमाह—पाङ्गुण्यमिति । सहतेति । भेद ; भिन्न प्रपञ्च । प्रतिसचरे मन्त्रस्यापि प्रपञ्चस्य ब्रह्मणि ल्यात् तथेति । एकमेवेति । सूक्ष्मावस्थाचिद्विद्विशिष्ट ब्रह्मैकमेव तत्त्वममवदित्यर्थ ।

१ न तदान्यप्रमेयत्व न किञ्चित्तस्य विद्यते ।
तदा शून्यमिवाकारैः प्रसुप्तमिव सर्वत ॥ ३१ ॥
पाङ्गुण्य ब्रह्म तत्रेयं स्थिता विष्णुसङ्ख्या ।
अतरङ्गार्णवाकारा शक्तिशक्तिमतोर्गति ॥ ३२ ॥
तदा यदा पुनर्ब्रह्म वासुदेवारयमत्रणम् ।
जन्मिपत्यात्मसकल्पात्तदा प्रथम उच्यते ॥ ३३ ॥
प्रथमे हि यदा ब्रह्म शुद्धाशुद्धाख्यवर्त्मना ।
माया नाम तदा त्वेषा ब्रह्मसकल्परूपिणी ॥ ३४ ॥
सकर्षणादिक्षित्यन्तस्तस्या २ गर्भमवस्थित ।
यदा पुन पर ब्रह्म त्वेच्छासपादित पृथक् ॥ ३५ ॥
व्याप्यव्यापकभेदेन सद्द्वितीयमवस्थितम् ।
पञ्चबिन्दुस्तथा देवी पञ्चकृत्यविधायिनी ॥ ३६ ॥
पराया इति ते प्रोक्ता मम तन्वा गतिरूपी ।
रूप रूप विभज्यैषा तत्तत्तत्त्वार्णभेदिनी ॥ ३७ ॥
तत्तद्वाचकता ३ नीता स्वकामाजगतीतनु ।
तेषु तेषु हि तत्त्वेषु स्वात्मभूतावतिष्ठते ॥ ३८ ॥

मवश सूक्ष्मरूपो यो गढोऽग्निरिव दारुण ।
तत्तद्रूपमनुप्राप्ता ४ सेवनी नाम शान्धती ॥ ३९ ॥
तत्तद्दर्पोपरागेण तत्तद्भक्तिवपु स्वयम् ।
अधिदैवतभावेन तत्र योऽऽ परात्मक ॥ ४० ॥
वैष्णव शक्तिरूपो मे नियच्छन्नवतिष्ठते ।
तत्तद्वाचकता याति देवी सेयमनश्वरी ॥ ४१ ॥
अशेषमुवनाधारा योगिनी परमेश्वरी ।
केवलस्तत्त्ववर्णस्तु त्रैलोक्यैश्वर्यदा गत ॥ ४२ ॥
तत्तत् स्थूलमय तत्त्व मदीय ५ शक्ति शान्धतम् ।
तत्तद्भान्मिधानेन तन्मियन्तुत्यदर्शने ॥ ४३ ॥
इयमेवेश्वरा देवी द्विधा सक्तावतिष्ठते ।
क्षादि शान्त पुरा यत्ते दर्शित ब्रह्मपञ्चकम् ॥ ४४ ॥
६ क्ष इत्यादिस्वरूपण त्रैलोक्यैश्वर्यदा गता ।
स्वरूपे नियमे चैव द्वेधा सेयमवस्थिता ॥ ४५ ॥
धारणाना चतुष्क यद्वादि यान्तमुदीरितम् ।
तत्र सूक्ष्मपरे भावे स्थितेय पूर्वचद् द्विधा ॥ ४६ ॥

३१. प्रमेयत्व प्रमाविषयत्वम् । शून्यमिवेति । सर्वव्यापारोपरमात् असत्कल्पमित्यर्थः । बाह्याभि-
मतशून्याख्यतत्त्वनिरामायेवशब्दः । ३२. अथ पराया सूक्ष्मरूपमाह—शक्तीति । यदेत्युत्तर-
धाक्यस्थमत्रादौ ज्ञेयम् । यदा शक्ते शक्तिमतश्च व्यक्ता गतिरवगतिः, तदेत्युत्तरान्वयः ।
३३. प्रथम इति । सकल्प इति शेषः । ३४. एषा, परा शक्तिरित्यर्थः । ३५. पराया
स्थूलरूपमाह—सकर्षणेति । ३६. पञ्चबिन्दु, ईकारः । ३७. त्रयी, स्थूलसूक्ष्मपररूपेण
त्रिनिर्मेत्यर्थः । ३९. सेवनीति जिह्वादिस्थानेषु वर्णोच्चारणायुपयोग्यवयवसंघटनाविशेष
उच्यते । ४०. योऽऽ इति । अस्य सेयमित्यनन्तरश्लोकस्थेनान्वयः । ४३. सर्वमपि स्थूल-
तत्त्व मदीयशक्त्या शान्त भवति । अनेन क्षणमङ्गवादनिरासोऽभिप्रेतः । ४४. सक्तेति ।
आसन्नयुक्तेत्यर्थः । तदेवाह—क्षादीति । ४५. द्वेधेति । सर्वेषा स्वरूप नियमन च
प्रदर्शयन्ती द्वेधावतिष्ठत इत्यर्थः । ४६. वादियान्तचतुष्क धारणाचतुष्कमित्युक्तमित्यर्थः ।

१ B omits four lines from here

२ गम ह्य C, G

३ नीत्या A

४ प्राप्य C

५ शक्ति B

६ शिचत्यादि A इचीत्यादि F

त्रैयम्स्थो मकारोऽयं^१ प्रोक्तश्चैतन्यवाचक ।
तत्रापि सूक्ष्मपरयोर्द्वेधेय दशयोर्द्वयो ॥ ४७ ॥

मायाप्रसूतिर्गुण्यरूपो यो भार्ण उच्यते ।
ई नाम पूर्ववद्देवी तत्रापि दशयोर्द्वयो ॥ ४८ ॥

बुद्धयद्दकारमनसा यद्रूप चादिक त्रयम् ।
तत्रापि पूर्ववद् द्वेधा देवीय दशयोर्द्वयो ॥ ४९ ॥

नादिके णादिके चैव सत्येन्द्रियगणद्वये ।
दशयो सूक्ष्मपरयोदियं द्वेधावतिष्ठते ॥ ५० ॥

आदिके कादिके चैव स्थूलसूक्ष्मस्वरूपके ।
विभूतिपञ्चके देवी दशयो पूर्ववत् स्थिता ॥ ५१ ॥

सप्तत्या वितता भेदै शुद्धाशुद्धमयाध्वनि ।
नदीय स्वयमी शक्तिर्निभर्ति बहुधा वपु ॥ ५२ ॥

इयद्विस्तृतिमापन्नामीमिमा परमेष्ठरीम् ।
विचिन्त्य परम याति पद विष्णो सनातनम् ॥ ५३ ॥

यत्र यत्र गता सेय शुद्धाशुद्धे तथाध्वनि ।
तत्र तत्र त्यजहती विष्णो सवन्धमी स्थिता ॥ ५४ ॥

एकद्वित्र्यादियोगेन स्वरव्यञ्जनरूपिता ।
शुद्धाशुद्धाध्ववर्गस्था नानागोदोपपादिता ॥ ५५ ॥

जटोपरागहीनाया अस्या एव पुनस्त्रिया ।
क्षेय स्थूलादिरूपेण विभेदस्तत्त्वचिन्तकै ॥ ५६ ॥

सृष्टिकृत्सयुता स्थूला सूक्ष्मा व्योमेशसयुता ।
निरञ्जना परा सेयमी इत्येवानुरागिणी ॥ ५७ ॥

निष्कम्पा दीपलेखेव पत्नी विष्णोरिय परा ।
सर्वेष्वधारपद्मेषु निश्चलैवावतिष्ठते ॥ ५८ ॥

आवस्तिदेशादामूर्धत्रह्मयानमनुग्रता ।
एकेयमुज्ज्वला दीप्ता पावना च यदास्थिनी ॥ ५९ ॥

ब्रह्मरन्ध्राद्विनिष्क्रान्ता महापद्ममुपेयुषी ।
ओतप्रोतात्मिका सेय परमानन्दवर्मनि ॥ ६० ॥

विलाप्य मार्त्येव रूपममृत प्रावयेन्नरम् ।
मन्त्राणा मन्मयाना हि मन्त्रैर्विष्णुमयै सह ॥ ६१ ॥

सा मे नूतमनूतश्रीरिति सख्या परा हि या ।
ते च साख्याद्वया मन्त्रा जपाम्नोगापवर्गदा ॥ ६२ ॥

४७. त्रैयस्थ एव त्रैयवस्थ । ४९. नादिक वफमा । ५०. नादिक तवर्ग । णादिक तवर्ग । ५१. चर्वापञ्चक कवर्गपञ्चक च तन्मात्रस्थूलभूतरूपतयोकमित्यर्थ । ५२. सप्तत्येति । शुद्धाशुद्धाध्वनो प्रत्येक पञ्चत्रिंशदिति आहत्य सप्ततिभेदा । ई शक्ति, ईकाररूपा शक्तिरित्यर्थ । ५६. जटेति । जकारटकारादीत्यर्थ । उपलक्षणमेतत् वर्णान्तरोपरागस्यापि । ५७. ईरूपस्य स्थूलादिभेदमाह—सृष्टीत्यादि । सृष्टिकृत् विसर्ग । व्योमेश अनुस्वार । ५९. वस्ति नामेरधोभाग । ६०. ओतप्रोतेति । सर्वानुस्यूतेत्यर्थ । ६१. मृत्योरिद मार्त्येवम्, मरणधर्मैत्यर्थ । ६२. अनूनश्री, ५०० । साख्याद्वया ,

अस्या एव परायास्तु^१ चिद्रूपः परिकीर्तिताः ।
यथा हि किरणघ्रातं तेजस्त्वं व्याप्य तिष्ठति ॥ ६३ ॥
यथा हि पार्थिवान् भावान् व्याप्य स्थैर्यं^२ व्यवस्थितम् ।
नानाविभवसंस्थानं नानारचनसंस्थितम् ॥ ६४ ॥

बाह्यमाभ्यन्तरं चैव भावं शब्दमयं समम् ।
व्याप्यैवमी स्थिता^३ देवी विष्णुपत्नी यशस्विनी ॥
स्थूलसूक्ष्मादिभेदोऽयं यथावच्छक दर्शितः ।
तारिकाया इदानीं त्वमङ्गादीनि शृणुष्व मे ॥ ६६ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे स्थूलादिप्रकाशो नाम
द्वात्रिंशोऽध्यायः

चिद्रूपिण इत्यर्थः । ६३. तेजस्त्वं मास्वरत्वम् । ६५. ईरूपिणी देवी स्थितेत्यन्वयः ।

इति द्वात्रिंशोऽध्यायः

^१ धनायास्तु B.

^३ ईक्षिता B. F.

^२ लव B.

^४ श्रीविद्यारात्र A. ; श्रीविद्यारात्रे B.

त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः

श्री १—

शृणु वत्स सुरेशान विद्यायास्तारिकाकृते ।
अङ्गोपाङ्गानि मन्त्राणि नानामन्त्रमयानि मे ॥ १ ॥

गोपन पञ्चषिदु च हूर्जमैरावण तथा ।
और्यं च पञ्चक चैते प्रत्येक व्यापिनान्वितम् ॥

प्राणानलोपरिस्थ तु कृत्यैतत् पिण्डपञ्चकम् ।
नृदादिनेत्रपर्यं तमङ्गबीजमिदं स्मरेत् ॥ ३ ॥

हृद्बीजात् परतो योज्यं ज्ञानायेति पदं तत् ।
नृदाय नमश्चैव मन्त्रोऽयं धारणप्रदः ॥ ४ ॥

प्रणवादिनमोऽन्तोऽयं मन्त्र एकादशाक्षरः ।
परं प्रणवनीजाभ्यामैश्वर्याय पदं न्यसेत् ॥ ५ ॥

शिरसे च तथैवा स्याद्वा ह्येक एकादशाक्षरः ।
परं प्रणवनीजाभ्यां शक्तये च पदं न्यसेत् ॥ ६ ॥

शिखायै वौषडित्येव शैतोऽयं तु दशाक्षरः ।
परं प्रणवबीजाभ्यां बलायेति पदं न्यसेत् ॥ ७ ॥

कवचाय हुमित्येव मन्त्रोऽयं च दशाक्षरः ।
परं प्रणवबीजाभ्यां तेजसे च पदं न्यसेत् ॥ ८ ॥

नेत्राभ्यां वौषडित्येव नेत्रमन्त्रो दशाक्षरः ॥
प्राणानलोपरिस्थ तु विन्यसेत् परमेश्वरम् ॥ ९ ॥

तस्मात् प्रणवपूर्वात् पदं वीर्याय विन्यसेत् ।
अस्त्राय च फडित्येव मन्त्रोऽयं च दशाक्षरः ॥

अङ्गपदकमिदं श्रोत्रमुपाङ्गत्रियुगं शृणु ।
तारिकाते क्रमादद्यात् पूर्वयत् पङ्कगुणपदम् ॥ ११ ॥

ज्ञानादितेज पर्यन्तं तदन्ते च क्रमान्यसेत् ।
उदराय च पृष्ठाय बाहुभ्यामिति वै पदम् ॥ १२ ॥

२. गोपन आकार । पञ्चविन्दु ईकार । ऊर्ज ऊकार । ऐरावण ऐकार ।
और्य औकार । व्यापी अनुस्वार । ३. प्राण हकार । अनल रेफ । पिण्डपञ्चकम्,
हा, हा, हू, हैं, हौ इति मन्त्रपञ्चकम् । हृदादीति । हृदयशिर शिखास्वचनेत्राणीत्यर्थः ।
४. मन्त्र निर्दिशति—हृदित्यादि । ओं हा ज्ञानाय हृदयाय नमः । ५-१०. ओं
हां ऐश्वर्याय शिरसे स्वाहा । आ हू शक्तये शिरसायै वौषट् । ओं हैं बलाय कवचाय हु ।
ओं हौ तेजसे नेत्राभ्यां वौषट् । ओं ह वीर्याय अस्त्राय च फट् । ११, १२ ओं हा
ज्ञानाय उदराय नमः । ओं हा शक्तये पृष्ठाय नमः । ओं ही बलाय बाहुभ्यां नमः ।

१ श्रीलाच C

" In the place of this and the next two lines reads the following

परं प्रणवनीजम्या ज्ञानाय च पदं न्यसेत् ।
हृदयाय नमश्चैव मन्त्रेकादशाक्षरः ॥

२ तत A ॥

३ हेतु B

ऊरुभ्यामय^१ जानुभ्यां चरणाभ्यामिति क्रमात् ।
नमश्च परतो योज्यमुपाङ्गानामयं विधिः ॥ १३ ॥

इत्येवमङ्गोपाङ्गानां मन्त्रा द्वादश कीर्तिताः ।
अलङ्काराभ्रमन्त्रास्तु ध्रुवत्या मे निशामय ॥ १४ ॥

कौस्तुभो व्योमसंभिन्नः परमात्मा ततः परम् ।
ऊर्ध्वाधोऽनलसंभिन्न ऊर्जनापि समन्वितः ॥ १५ ॥

मृद्धिद्वत्संयुतो मूर्ध्नि कौस्तुभो व्यापिसंयुतः ।
नमस्कृतिसत्तः पञ्चाक्षतः पञ्चान् प्रभात्मने ॥ १६ ॥

कौस्तुभाय ततः स्वाहा प्रणवाद्यस्तु कौस्तुभः ।
मन्त्रः षोडशार्णोऽयं सर्वकर्मप्रसाधकः ॥ १७ ॥

उद्धरेत् प्रथमं तारं^२ धरेत् ततः उद्धरेत् ।
तदधस्तुनिसंक्षेपं^३ च धराहं तदधो न्यसेत् ॥ १८ ॥

मायया भूपयेन् पञ्चाङ्गपापिना चाङ्गयेत्ततः ।
पञ्चात्मा यर्णपिण्डोऽयं नमस्कारं ततः परम् ॥

ततः स्थलजलोद्भूतभूपितेपदमुद्धरेत् ।
यनमाले ततः स्याद्वा मन्त्रः सर्वायसाधकः ॥ २० ॥

पद्मेनरिसत्त्वर्णोऽयं यनमालामयो महान् ।
तारपस्यायमाने तु यामनाणं समुद्धरेत् ॥ २१ ॥

तदधस्तुमिमायोऽयं भूपयेदुदयेन तु ।
व्यापिना चाङ्कितः सिग्दशतुरर्णो महाद्भूतः ॥ २२ ॥

नमस्कारस्ततः पञ्चाच्छ्रीनिवासपदं ततः ।
पञ्चाय बह्विजाया च पाङ्गोऽयं^४ त्रिदशाक्षरः ॥ २३ ॥

आदायादौ तु वैकुण्ठं रेफं तदुपरि न्यसेत् ।
आनन्देनान्वितं पञ्चाङ्गपापिना चाङ्गयेत्ततः ॥

^५कथ्यकस्यपदं दद्यान्नेमिद्वन्द्वमतः^६ परम् ।
चरपाङ्गाय वै स्वाहा प्रणवाद्यस्तु पाङ्गात् ॥ २५ ॥

मन्त्रः पञ्चदशार्णोऽयं कामिनां क्षिप्रसिद्धिद्वन् ।
प्रणवान्ते विराट्संक्षेपं व्यापिना मूर्ध्नि संयुतम् ॥

द्वयं पिण्डतया योज्यं रेफं कमलमङ्गुलम् ।
व्यापिना संयुतं मूर्ध्नि तृतीयमिदमक्षरम् ॥ २७ ॥

पदं निशितघोणाय चाङ्गमाय शिरिप्रिया ।
इति पञ्चदशार्णोऽयमङ्गुलः शीघ्रसिद्धिदः ॥ २८ ॥

अलङ्काराभ्रमन्त्राणामेतन् पञ्चकमीरितम् ।
आधारामनमन्त्राणां शृणु रूपं पुरंदर ॥ २९ ॥

यद्विना तारिकायास्तु पूर्णं नैन जायते ।
अनलद्वयमध्यस्थः प्राणो मायी न विन्दुमान् ॥

ततः आधारशक्त्यै च प्रणवादिर्नमोऽन्तिमः ।
आधारशक्तिमन्त्रोऽयं विज्ञेयस्तु नवाक्षरः ॥ ३१ ॥

अनलद्वयमध्यस्थो विन्दन्तोऽप्यूर्जमयुतः ।
ततः पञ्चाभिर्भूमायै नमोऽन्तः प्रणवादिकः ॥ ३२ ॥

१३. ओं ह्रीं ऐं भूमायै ऊर्ध्वायै नमः । ओं ह्रीं वीर्यायै जानुभ्यां नमः । ओं ह्रीं तेजने चरणाभ्यां
नमः । १५-१७. ओं टं ह्रीं टं नमः प्रभात्मने कौस्तुभाय स्वाहा । १८-२०. ओं त्र्यं
नमः स्थलजलोद्भूतभूपिते यनमाले स्वाहा । २१-२३. ओं त्र्यं नमः संनिशामयमाय स्वाहा ।
मूर्ध्निः दशतुरः यत्येति षट्संक्षेपः । २४, २५. ओं पां कम् कम् टट चरपाङ्गाय
स्वाहा । २६-२८. ओं त्रं ह्रीं निशितघोणाय अङ्गुलाय स्वाहा । २९-३१. ओं
ह्रीं आधारशक्त्यै नमः । ३२. अनलद्वयमध्यस्थ इति । प्रण इत्यनुराग्यने । ओं

^१ ह्रीं B.

^४ त्रिदश B. C.

^२ धरेत् F.

^३ कथ्यकस्य B. C.

^५ त्र्यं B.

^६ त्रिदश B. C.

मन्त्र कालाग्निर्कूर्मस्य विज्ञेयोऽयं दशाक्षर ।
गोपनेनाङ्कितः प्राण मूर्ध्नि च व्यापिना युतम् ॥३३॥

प्रणवान्ते समुद्धृत्य हानन्ताय नमस्ततः ।
अष्टाक्षरो ह्ययं मन्त्रो नागराजस्य कीर्तितः ॥३४॥

कमल चाग्निरूपं च प्रधानं पुरुषेश्वरम् ।
पिण्डीकृत्य चतुष्कं तु गोपनव्यापिसयुतम् ॥

यसुधायै नमः पश्चात् प्रणवादिर्मनुस्त्वयम् ।
विश्वभराया विज्ञेय आधारः परिकल्प्यते ॥३६॥

अमृतं घरणं चार्णद्वयं पिण्डीकृतं सह ।
गोपनव्यापिसयुक्तं प्रणवाते समुद्धरेत् ॥ ३७ ॥

क्षीरार्णवाय च नमः सोऽयं मन्त्रो नवाक्षरः ।
पवित्रं सोऽयं व्यापिसयुक्तं प्रणवान्तगमः ॥ ३८ ॥

आधारपद्माय नमः पद्मस्याय दशाक्षरः ।
इत्थमाधारपटकस्य मन्त्रपट्टकं प्रकीर्तितम् ॥ ३९ ॥

आधारेणाख्यमन्त्राणां त्रिभिः शृणु पुनरुदर ।
धर्ताजितोऽमृताधारो विबुधाख्यश्च वासव ॥

एताश्चतुर उद्धृत्य वर्णानेपामयोपरि ।
विन्यसेच्चतुरो वर्णान् सत्यादीन् साधकोत्तम ॥

त्रैलोक्यैर्धर्येदं दद्याच्चत्वार्यंतानि वासव ।
बीजानि प्रणवादीनि धर्मादेः षोडशात्मनः ॥४१॥

धर्मादिक्रमधर्माद्यभृगाव्यं च कृतादिकम् ।
चतुष्टयानि चत्वारि यानि सिद्धिदानि लोकेत ॥

चतुश्चतुर्विभागेन सहा षोडशं विन्यसेत् ।
बीजोपरि नमश्चान्ते मन्त्राः षोडशं ते स्मृताः ॥

सोऽयं सामृतं ह्रस्व प्रणवोपरि विन्यसेत् ।
अव्यक्तपद्माय नमः स मन्त्रोऽव्यक्तपद्मकः ॥४५॥

सूर्येन्दुमणिपदेभ्यस्तु प्रत्येकं मण्डलाय च ।
नमोऽन्ते प्रणवश्चादौ ते मन्त्राः मण्डलत्रये ॥४६॥

हूँ कालामिर्माय नमः । ३३, ३४ ओं हा अनन्ताय नमः । ३५, ३६. ओं क्ष्मला
यसुधायै नमः । ३७ ओं स्वा क्षीरार्णवाय नमः । ३८. ओं पु आधारपद्माय नमः ।
४०-४३. धर्ता धकार । अजितो जकार । अमृताधारो वकार । विबुधो लकार । सत्य
नकार । ओ घृ, ओं धृ, ओं घ्ल, ओं घ्लृ इति क्रमेण धर्मज्ञानवैराग्यैर्धर्माख्याधारेण बीज-
मन्त्राः । ओं जृ, ओं जृ, ओ ज्ल, ओं ज्लृ इति क्रमेण अधर्माज्ञानवैराग्यानैर्धर्माख्याधारेण-
बीजमन्त्राः । ओं वृ, ओं वृ, ओ व्ल, ओं व्लृ इति ऋम्भजु सामाधर्माख्याधारेण बीजमन्त्राः ।
ओं ह्रन्, ओं ह्रन्, ओं ह्र्ल, ओं ह्र्लृ इति कृतत्रेताद्वापरकल्याख्याधारेण बीजमन्त्राः ।
४४. अयं धर्मादीनां षोडशानां सज्ञामन्त्रा उच्यन्ते—चतुरित्यादिना । ओं घृ धर्माय नमः । ओं
धृ ज्ञानाय नमः । इत्यादिक्रमेण ज्ञेयाः । ४५. ह्रस्व वकार । ओं ञ्मु अव्यक्तपद्माय नमः ।
४६ ओं सूर्यमण्डलाय नमः । ओं इन्दुमण्डलाय नमः । ओं अग्निमण्डलाय नमः । इति

गण्ड तारकस्यान्ते तदन्ते तारिका स्मरेत् ।
रेफद्वादिदेवाह्य 'सोम व्यापिसमन्वितम् ॥

चतुर्थं सस्मरेद्वीजं तदिदं बलसूदन ।
घैराजानलद्वाह्याह्य गोपन व्यापिसयुतम् ॥ ६६ ॥

सोमपणं स्मरेच्छत्रं पञ्चम परमाहुतम् ।
अप्रमेयादिदेवादि यावद्गुरुद्वयार्णकम् ॥ ६७ ॥

यथापठ समुद्यार्थं वागीश्वर्यं ततो नम ।
एकपट्टवर्णको मन्त्रो वागीश्वर्या अयं स्मृत ॥ ६८ ॥

कुर्वाचतुर्थवीजेन गोपनादिविशेदिना ।
अन्तर्नातियुता सम्यग्गङ्गाकल्पि विचक्षण ॥ ६९ ॥

गोपनादिविभ्रितस्य बीजस्याद्यन्तयोर्न्यसेत् ।
प्रणय च नमश्चैव ततो जातिं प्ररूपयेत् ॥ ७० ॥

प्रणयत्रितय व्यापिसयुत सोदयश्च ग ।
गुरुवेऽथ नम सोऽथ प्रथितो गुरुपूजने ॥ ७१ ॥

प्रणयत्रितयस्याते पवित्रो व्यापिसयुत ।
परमगुरुवे नम प्रथितस्तु गुरोर्गुरु ॥ ७२ ॥

प्रणयत्रितयस्यान्ते व्याप्यानन्दयुतस्तु ष ।
परमेष्ठिनेऽथ च नमो मन्त्रो गुरुगुरोर्गुरु ॥ ७३ ॥

तारपञ्चरत्नाह्लाद व्योम प्राणोपरि न्यसेत् ।
फालानली तु तदध सर्वलोवेश्वरोपरि ॥ ७४ ॥

यथाऋमोदितैर्वर्णं पिण्ड कृत्वा तत स्वधा ।
पितृभ्योऽथ नम सोऽथ पितृसद्यस्य मन्त्ररादा ॥ ७५ ॥

पद् तारा आदिदेवोऽथ व्योमवान् केवल्लोऽथ स ।
रामवान् दमनश्चाथ सिद्धेभ्योऽथ ततो नम ॥

मन्त्रोऽयमादिसिद्धाना भगवद्भावितात्मनाम् ।
क्षेत्रेऽद्यादादिसिद्धान्तान् विभ्रनिर्मथनक्षमान् ॥ ७६ ॥

प्राणेषूच्येन्मन्त्री^१ समाराधनकालत ।
अथ लोकेशमन्त्राणां लक्षणं शृणु वासव ॥ ७८ ॥

प्राण धरेऽमानन्द पिण्डीकृत्य श्रमस्थितान् ।
मूर्ध्नि व्योमयुत कृत्वा तत इन्द्राय चै नम ॥ ७९ ॥

ऐन्द्रोऽयमीरितो मन्त्र पात्रकादीन्निबोध मे ।
कुर्वात्प्राणानलानन्दैर्व्यापिनापि च पिण्डकम् ॥ ८० ॥

प्राणमालादिदेवैश्च व्यापिनापि च पिण्डकम् ।
अग्नये नम इत्येव यमाय नम इत्यपि ॥ ८१ ॥

नर स भगवान् व्यापी पिण्डो निर्ऋतये नम ।
यातुधानेशमन्त्रोऽथ जलेऽस्यावधारय ॥ ८२ ॥

प्राण वरुणमानद व्यापिन पिण्डयेद् बुध ।
वरुणाय नम पञ्चाद्वारणोऽथ मनुत्तम ॥ ८३ ॥

प्रण सूक्ष्मं तथानन्द व्यापिन पिण्डयेद् बुध ।
वायवे नम इत्येव वायवीयो मनुत्तम ॥ ८४ ॥

६९. ओ म्या हृदयाय नम इत्यादयोऽङ्गमन्त्रा । जातिरित्यङ्गमुच्यते । ७१-७३. ओ ओं
ओं गुं गुरुवे नम । ओं ओं ओं ष परमगुरुवे नम । ओं ओं ओं पा परमेष्ठिने नम । ७४, ७५. ओं
ओं ओं ओं ओं रूम् स्वरा पितृभ्यो नम । ७६, ७७. ओं ओं ओं ओं ओं ओं आ
आन्तिसिद्धेभ्यो नम । ७९. ओं हा इन्द्राय नम । ८०, ८१. ओं हा अग्नये नम । ओं
हा यमाय नम । ८२. ओं न्द निर्ऋतये नम । ८३. ओं हा वरुणाय नम । ८४. आ हा

^१ श्लोक B C.

^२ F omits three lines from here.

^३ पट्टवर्णको महामन्त्र A

^४ मन्त्र B

धर्माशुवरूपानन्दान् व्यापिना सह पिण्डयेत् ।
सोमाय नम इत्येवं सौम्यो मनुरुदाहृतः ॥ ८५ ॥

सूर्यमूर्जं तथा व्योम चक्रिणं पिण्डयेत् क्रमात् ।
ईशानाय नमः पश्चादीशानस्य मनूत्तमः ॥ ८६ ॥

प्राणं वैकुण्ठमानन्दं व्यापिना पिण्डयेत् क्रमात् ।
अनन्ताय नमः पश्चात्प्राणराजमनुस्त्वयम् ॥ ८७ ॥

प्राणं खर्वं तथानन्दं व्यापिना पिण्डयेत् क्रमात् ।
ब्रह्मणे नम इत्येवं ब्रह्मणो मनुरुत्तमः ॥ ८८ ॥

सर्वेषां प्रणवः पूर्यमायुधानामथो शृणु ।
अनलं जन्महन्तारं प्रधानमनलोर्जकौ ॥ ८९ ॥

सर्गेण पिण्डयेत् संज्ञां नमः कुलिशमन्त्रराट् ।
ऊर्जं विहाय तत्स्थाने मायया परिभूषितम् ॥ ९० ॥

तदेव पिण्डं संज्ञा च नमः शक्तिमनुस्त्वयम् ।
अखण्डविक्रमं कालं लोकेशं परमेश्वरम् ॥ ९१ ॥

पिण्डीकृत्य ^१ततः संज्ञा नमो दण्डमनुस्त्वयम् ।
विश्वाप्यायकरं कालं लोकेशं परमेश्वरम् ॥ ९२ ॥

पिण्डीकृत्य ^२ततः संज्ञा नमः खड्गमनुस्त्वयम् ।
चन्द्री शान्ताविदेवौ च सृष्टिकृत् पिण्डिता इमे ॥ ९३ ॥

पाशाय नम इत्येवं पाशमन्त्रोऽयमद्भुतः ।
अजितो बरुणानन्दौ सृष्टिकृत् पिण्डिता इमे ॥ ९४ ॥

ध्वजाय नम इत्येवं ध्वजमन्त्र उदीरितः ।
परमात्मानलोद्दामान् पिण्डयेत् सृष्टिकृद्युतान् ॥ ९५ ॥

मुसलाय नमः पश्चान्नौसलोऽयं मनूत्तमः ।
अनलं जन्महन्तारमुदयं सृष्टिकृद्युतम् ॥ ९६ ॥

पिण्डीकृत्य ततः संज्ञा नमः शूलमनुस्त्वयम् ।
परालम्बनलारुढमोदनं सृष्टिकृद्युतम् ॥ ९७ ॥

पिण्डीकृत्य ततः संज्ञा नमः सीरमनुस्त्वयम् ।
^३वरुणं च नरं चैव गोपनं सृष्टिकृद्युतम् ॥ ९८ ॥

^४पिण्डीकृत्य ततः संज्ञा नमः पद्ममनुस्त्वयम् ।
सर्वेषां प्रणवः पूर्वो विष्वक्सेनमनुं शृणु ॥ ९९ ॥

अनलप्राणलोकेशान् व्यापिना पिण्डयेत् क्रमात् ।
वरुणं भूधरं चैव व्यापिना पिण्डयेत् क्रमात् ॥ १०० ॥

पिण्डोऽयं ज्ञानदः पश्चाद्विष्वक्सेनस्य मन्त्रराट् ।
प्रणवादिस्त्वयं मन्त्रः सर्वार्थकृदुदीरितः ॥ १०१ ॥

ऊर्जहीनं तु यत् पूर्वं तेनानन्दादियोगिना ।
अङ्गकल्पितमुष्य स्याज्जातिमुद्रासमन्विता ॥ १०२ ॥

वायवे नमः । ८५. ओं ध्वां सोमाय नमः । ८६. ओं हूँ ईशानाय नमः । ८७.
ओं ह्रां अनन्ताय नमः । ८८. ओं ह्रवां ब्रह्मणे नमः । ८९. ओं ऊर्जः कुलिशाय नमः ।
९०. ओं उज्रीः शक्तये नमः । ९१. ओं इम्ः दण्डाय नमः । ९२. ओं दूम्ः
खड्गाय नमः । ९३. ओं दृशाः पाशाय नमः । ९४. ओं ज्वाः ध्वजाय नमः ।
९५. ओं हूः मुसलाय नमः । ९६. ओं जुः शूलाय नमः । ९७. ओं क्रोः सीराय
नमः । ९८. ओं धाः पद्माय नमः । १००. ओं हूँ वाँ ज्ञानदाय नमः । १०२. ओं ह्राँ

^१ मनुं B. C. F.

^३ F. omits two lines from here.

^२ मनुः F.

^४ C. omits five lines from here.

सोग वरणमीकार व्यापिना पिण्डयेत् प्रमात् ।
सुरभ्यै नम इत्येव तारपूर्वो मनुस्त्वयम् ॥ १०३ ॥

सुरभ्या कथित सर्गभोगसंपूर्णार्थक ।
प्रणवद्वितयस्यान्ते तारिकाद्वयमुद्धरेत् ॥ १०४ ॥

तत परमयामा चाग्रस्थिते मदनुग्रहा ।
अभियोगोद्यते चेह तथैवावतरेति च ॥ १०५ ॥

इहाभिसतशब्द च सिद्धिदे इति च त्रयम् ।
ततो मन्त्रशरीरे च तारस्तारा नमो नमः ॥ १०६ ॥

पञ्चचत्वारिंशदणो मन्त्र आनाह्ननार्थक ।
प्रणवस्तारिका प्राणास्त्रय सव्यापिनस्तत ॥ १०७ ॥

तिस्रश्च तारिका पञ्चादिद शब्द त्रिरचरेत् ।
गृहाण वल्लिजाया च भोगदानमनुस्त्वयम् ॥ १०८ ॥

ओं नारमुद्धरेत् पूनं विष्णु व्योमान्वित तत ।
तारिकामुद्धरेत् पञ्चाङ्गयो विष्णु तथाग्रिधम् ॥

ततो व्योमान्वित प्राण सोमनामसमन्वितम् ।
परे च परमेशे च प्रसीद प्रणव तत ॥ ११० ॥

तारिका च नमश्चान्ते प्रसादनमनुस्त्वयम् ।
प्रणवस्तारिका चैव ततो भगवतीति च ॥ १११ ॥

मन्त्रमूर्तेऽथ स्वपद समासादय तद्द्वयम् ।
क्षमस्वेति द्विरुच्चार्य तारस्तारा नमो नमः ॥ ११२ ॥

वैसर्जनमनु सोऽयमित्येते मन्त्रनायका ।
कथिता सुरशार्दूल सर्वपापमलपहा ॥ ११३ ॥

अभक्ताना च ये नैव प्रदेया क्रूरकर्मणाम् ।
नास्तिकानामसाधूना धूर्ताना वञ्चनाजुषाम् ॥

भक्तानामास्तिशाना च श्रद्धासयमसेविनाम् ।
मदीयक्रमसत्त्वाना सत्कृताना विशेषत ॥ ११५ ॥

तत्त्वतश्चोपसन्नाना इदमश्रद्धावलम्बिनाम् ।
वैष्णवानामिदं वाच्यमवाच्यमितरेषु तु^३ ॥ ११६ ॥

अन्यथा वक्ति यो मोहाब्जेभात कामादथापि वा ।
अज्ञानाद्वालमानाद्वा^३ स याति नरकान् बहून्^४ ॥

तस्मादालक्ष्य चै सर्वं गुणजात यथोदितम् ।
प्रन्यादुपसन्नाय धर्मेण न्यायतस्तथा ॥ ११८ ॥

हृदयाय नम इत्यादि । १०३. ओ म्वा सुरभ्यै नम । १०४-१०६. ओं ओं
हीं हीं परमयामाग्रस्थिते मन्त्रनुग्रहाभियोगोद्यते इहावतरेहाभिमनमिद्धिदे मन्त्रशरीरे ओ हीं नमो
नम । इत्यानाहनमन्त्र । १०७, १०८. ओ हीं ह ह हीं हीं हीं इदमिदमिदमर्थं गृहाण स्वाहा
इत्यादि । १००, ११०. ओ हं हीं हं हसपरे परमेशे प्रसीद ओं हीं नम । इति प्रसादनमन्त्र ।
१११, ११२. ओ हीं भगवति मन्त्रमूर्ते स्वपद समासादय समासादय क्षमस्व क्षमस्व

^१ मदीयम् ।

^२ मन्त्र C.

^३ तत् C.

^४ कमात् A.

प्रद्वयाद्यो ह्यधर्मेण यो वाधर्मेण पृच्छति ।
तावुभौ नरकं चोरमुच्छतः कालमक्षयम् ॥ ११९ ॥
पृथिवीं रत्नसंपूर्णां दद्याद्यद्यपि वासव ।
नैव देयं ह्यभक्ताय नापरीक्षितशीलिने ॥ १२० ॥

इति ते भवतो भक्तिर्मयि शक्नोमहीयसी ।
तत्त्वतश्चोपसन्नस्य मयेह प्रीयमाणया ॥ १२१ ॥
अङ्गोपाङ्गादिमन्त्राणां मन्त्रकोशः प्रकाशितः ।
मुद्राकोशमिदानीं त्वं गदन्त्या मे निशामय ॥

इति ^१श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे अङ्गोपाङ्गादिमन्त्रप्रकाशो नाम
त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः

ओं ह्रीं नमो नमः । इति विसर्जनमन्त्रः । ११९. अत्र “अधर्मेण च यः प्राह यश्चाधर्मेण
पृच्छति । तयोरन्यतरः प्रैति विद्वेषं वाधिगच्छति ॥” (२. १११) इति मनुवचनमवधेयम् ।

इति त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः

✓ चतुस्त्रिंशोऽध्यायः

श्री —

मुद्रामोशं प्रपश्यामि मन्त्रकोशस्य वासव ।
येन विज्ञातमात्रेण मन्त्रसिद्धिर्महीयसी ॥ १ ॥
मुद्रा वै यथयेन्मन्त्री स्नानकाले जलान्तरे ।
आत्मनो न्यासकाले च पूजान्ते मण्डलाग्रिधौ^१ ॥
अर्चाया मन्त्रविन्यासे ह्यर्घ्यपात्रेषु भोजने ।
पूर्णाहुत्यवसाने च मन्त्रे^२ ह्यभ्यन्तरस्थिते ॥ ३ ॥
हिंसरानां विधाताय सर्वविघ्नोपशान्तये ।
समुद्रौ तु करौ कृत्वा सुस्त्रिंशौ सुप्रसारितौ ॥ ४ ॥
समुद्र मध्यमायुग्मनिक्षिप्त्वाङ्गुलय परा ।
अन्योन्याभिमुखाश्चैव भुजवृन्दन कल्पिता ॥ ५ ॥
महाश्रीरिति विरयाता सर्वसौभाग्यदायिका ।
मोचनी सर्वदोषाणां शीघ्रसिद्धिप्रदायिनी ॥ ६ ॥
जडभूतस्य वै^३ जन्तोर्वेधनाभ्युदयात्मिका ।
प्रसार्य^४ धाममुत्तानमङ्गुल्यो^५ विरला स्थिता ॥
कार्याल्ल्याहुर्द्विप्रान्ता अङ्गुष्ठ सेतुवद्भवेत् ।
समुद्र तासु सारत्र पराशरासु मध्यमा^६ ॥ ८ ॥
^७ हस्तसमुद्र तु वप्रीयाच्छक्तिमुद्रा सुप्रप्रदाम् ।
इमे मुद्रे महाभागं योगिद्वन्द्वोपरार्जिते ॥ ९ ॥
परमूत्तमपदस्थे तु मम प्रीतिप्रदायिके ।
मम^८ पदस्थायो योनिमुद्रा निशामय ॥ १० ॥

समुद्रौ तु करौ कृत्वा^९ सुस्त्रिंशौ सुप्रसारितौ ।
मध्यतो मूलतः पृष्ठे विपर्यस्ते ह्यनामिके ॥ ११ ॥
सर्जनीमूलयोर्व्यस्य ताभ्यामग्रे निगूहयेत् ।
मध्ययो शेषयोरग्रे कनिष्ठायुगल पुर ॥ १२ ॥
अन्योन्य पृष्ठतो लग्न तलमध्योन्नत भवेत् ।
अङ्गुष्ठप्रद्वय कुर्यान्मध्ययोरग्रपर्वगम् ॥ १३ ॥
महायोनिरिति रयाता मुद्रा सर्ववशकरी ।
त्रिविधा त्रिविधाया मे मुद्रैषा सप्रदर्शिता ॥ १४ ॥
सूक्ष्माख्या^{१०} शक्तिमुद्रा या विकारस्तत्र^{११} वर्ण्यते ।
प्रदेशिन्यादितोऽङ्गुष्ठमैकैकदयेन सेतुयत् ॥ १५ ॥
^{१०} विन्यस्याङ्गुलिषु ज्ञेयाश्चतस्रो मुद्रिका इमा ।
शक्तीनां तु मदीयानां लक्ष्म्यादीनां पुरवत् ॥ १६ ॥
लक्ष्मी कीर्तिर्जया माया देव्यो मच्छक्तयो हि ता ।
दक्षिणेन तु हस्तेन मुष्टिवन्ध प्रकल्पयेत् ॥ १७ ॥
अन्तस्थमुन्नत कृत्वा यामाङ्गुष्ठ सुरोत्तम ।
समुद्र इदि हार्देषा मुद्रा मुद्धिविपर्ययिनी ॥ १८ ॥
^{११} प्रस्ता अङ्गुली सर्वा अङ्गुष्ठेन तु सस्पृशेत् ।
शैरयेषा भवन्मुद्रा मन्त्रसन्निधिवारिणी ॥ १९ ॥
मुष्टिं वितर्जनीं कृत्वा तर्जनीं ह्यूर्ध्वस्थिता ।
क्षिप्तामुद्रेति विरयाता सर्वदुष्टभयकरी ॥ २० ॥

^१ मन्त्राग्रिधौ A ॥

^४ धाममुत्ताना B

^७ शक्तिद्वौ C

^{१०} त्रिंशत् B

^२ या B

^६ विरयान्ता B G

^८ यामाया B C

^{११} प्रमृत्तङ्गुल्य B

^३ जन्तोर्वेधना ॥

^६ अर्धमुद्रा B C F

^९ तस्य B

दोषविघ्नविनाशाय सदा ह्येतां प्रदर्शयेत् ।
आदौ तस्मात् प्रयत्नेन यागवेश्मनि दर्शयेत् ॥११॥

उत्सादं सर्वविघ्नानां कुरुते मन्त्रसंयुता^१ ।
उभयोरग्रतः शाखाः^२ संस्थास्तु करयोर्द्वयोः ॥

ताभ्यां मध्यमसंलग्नं करवन्धादितो भवेत् ।
धार्मण्येपा भवेन्मुद्रा द्वावसावनया स्पृशेत् ॥१२॥

अभेद्या दुष्टसंचेन भूतवेतालयोगिभिः ।
कर्मकाले निवर्त्येपा मन्त्रिणा च प्रयत्नतः ॥१३॥

करयोर्मथिताङ्गुल्यः संयुताः पाणिपृष्ठगाः ।
तर्जन्यां प्रान्तसंलग्ने सुपिरे चोच्छिन्ते तयोः ॥

अङ्गुष्ठौ मूलसंलग्नौ विपर्यस्तौ परस्परम् ।
चाक्षुष्येपा भवेन्मुद्रा निवर्त्या चक्षुरन्तिके ॥१४॥

तर्जनीं स्फोटयेद्द्विषु दशस्वङ्गुष्ठकेन तु ।
द्रतं करद्वयेनैव चक्षुर्भ्यां संनिरीक्षयेत् ॥ १७ ॥

अक्षमुद्वेति विख्याता त्रासनी देवविद्विषाम् ।
अज्ञानामियमुद्दिष्टा पण्मुद्गी सर्वसाधनी ॥ २८ ॥

उपाङ्गत्रियुगस्याथ मुद्रा एता निशामय ।
अङ्गुलीः श्रेपयेत् सर्वाश्चतस्रो दक्षिणस्थिताः ॥

तासां मूले तथाङ्गुष्ठं तिर्यञ्चं विनिवेशयेत् ।
उपाङ्गानामियं मुद्रा तथा तत्तत् स्पृशेत् षट् ॥३०॥

अलंकाराक्षमन्त्राणां^३ मुद्रा अथ निशामय ।
कनिष्ठानामिकामध्या मुष्टिवत् पाणिमध्यगाः ॥३१॥

उभयोर्हस्तयोः पञ्चाक्षौ मुष्टौ श्रेपयेन्मिथः^४ ।
प्रसार्य तर्जनीद्वन्द्वं श्रेपयेदग्रतस्ततः^५ ॥ ३२ ॥

अङ्गुष्ठाग्रे विपर्यस्त तर्जन्योर्मध्यतो न्यसेत् ।
मुद्रैषा कौस्तुभी नाम मालामुद्रामिमां शृणु ॥३३॥

कण्ठादापादतः स्वांसौ^६ तर्जनीभ्यां परिभ्रमन् ।
‘कुर्याद्युगपदेवैषा वनमालामयी शुभा ॥ ३४ ॥

न्यङ्गुष्ठा अङ्गुलीरष्टौ ग्रथयेदग्रतो मिथः ।
लम्बं बाहुद्वयं कुर्यादेपा वा वनमालिका ॥ ३५ ॥

अङ्गुष्ठौ पार्श्वतो लग्नावङ्गुल्यो विरलाः स्थिताः^७ ।
एषा पाङ्केरूढा मुद्रा पुष्टिसौभाग्यवर्धिनी^८ ॥ ३६ ॥

उत्ताने दक्षिणे पाणाग्रग्रेऽङ्गुष्ठकनिष्ठयोः ।
मेलयेत् सेतुवच्छिष्टं सुसंक्षिप्तं लतात्रयम् ॥ ३७ ॥

आकुञ्चितपङ्गाकारा मुद्रा पाशा भवेदियम् ।
मुष्टिं पृष्ठस्थिताङ्गुष्ठं पाण्योर्मुष्टिद्वयं पुरा ॥ ३८ ॥

कुर्यादधोमुखं वामं तत्पृष्ठे दक्षिणं तथा ।
अथाधारादिशक्तेः स्यान्मुद्रोक्ता कूर्मवह्निजा ॥

अधोमुखस्य वामस्य ह्यनामातर्जनीद्वयम् ।
^{१०}आकुञ्च्य मध्यमापृष्ठे विन्यसेत्तु सुसंस्थितम् ॥

ऋजूमधोमुखीं कुर्यान्मध्यमामङ्गुलीं तथा ।
ततः कनिष्ठिकाङ्गुष्ठौ बलवत्तु प्रसारयेत् ॥४१॥

अनन्तासनमुद्वेयमनन्तोऽयं यथोक्तितः ।
इयमासनमुद्राणां प्रधाना परिकीर्तिता ॥ ४२ ॥

अविभागा परा शक्तिराधाराधारसंज्ञिता ।
कूर्ममुद्रा तदुन्मेपा^{११} नादात्मानन्तमुद्रिका ॥४३॥

भावनीयमिदं शब्ददित्यमासनकर्मणि ।
करद्वयेन धन्वीयाद्वन्ममुष्टिद्वयं पुरः ॥ ४४ ॥

^१ संयुतम् F.

^४ युग्मः A. G.

^७ कुर्यान्मुष्टपदे षैषा B.

^{१०} आमुष्य A. G.

^२ संस्था तु B.

^५ तथा B.

^८ हृत्वाः B.

^{११} नामिकानन्त C.

^३ मुद्राम् B. C.

^६ स्वाकात् B. F.

^९ वर्धनी B.

अङ्गुलीप्रितयेनैव अङ्गुष्ठौ तर्जनीद्वयम् ।
ग्रान्तलम् तु तत् कुर्यात्तद्युग मेलयेत् पुन ॥४५॥

एषा सा पार्थिवी मुद्रा सर्वभूतविधारिणी ।
मणिवधौ तु सलन्तौ नराग्रणि करद्वये ॥४६॥

कार्याणि साङ्गुलीकानि परस्परमुखानि तु ।
अङ्गुष्ठामे निराधारे तमध्ये चालयेद् द्रुतम् ॥

मध्ये कुर्याच्च करयोरगाध^१ सुपिरोपमम् ।
क्षीराणवत्य मुद्रया पादौ पूर्वं प्रदर्शिता ॥ ४८ ॥

करद्वयमसलग्न कृत्वा तदनु योजयेत् ।
मुखे मुख तु तर्जन्योरेव मध्यमयो क्रमात् ॥४९॥

अनामयोस्तत पञ्चाद्वक्त्रे वक्त्रं कनिष्ठयो ।
अङ्गुष्ठयुगल तत्तदङ्गुलीमुखयोन्यसेत् ॥ ५० ॥

एत मुद्राचतुष्क तु धर्माद्ये तु चतुष्टये ।
अधर्मादिचतुष्काणा तद्वन्मुद्राचतुष्म्यम् ॥ ५१ ॥

तन्पूर्वस्य पद्मस्य मुद्रा^२ पादौ पुरोदिता ।
दक्षिणस्य तु हस्तस्य तर्जन्यङ्गुष्ठमेलनम् ॥ ५२ ॥

कृत्वा तदनु तद्वन्ध विनास्य च शनैः शनैः ।
समुत्तान पुन कुर्याच्छाखासप्त प्रयक् पृथक् ॥

धामत्रयस्य मुद्रया चिह्नाननगता ऋणु ।
रुन्तौ प्रसारितौ हस्तौ कुर्यादङ्गुलिरूपतौ ॥ ५४ ॥

चिह्नाननस्य मुद्रया शुद्धसत्त्वमयी परा ।
हान्निदादिति मुद्राणा सयन्नेपविनाशिनी ॥ ५५ ॥

भूषणाग्रासनार्त्ताना तत्र ग्रन् प्रदर्शिता ।
क्षेत्रेश्वरादिमुद्राणामिदानीं दशक ऋणु ॥ ५६ ॥

प्रलम्भङ्गुलिमपातं कृत्वा पाणिद्वयेन तु ।
यगमपीदये^३ शुभ्रङ्गुष्ठद्वयमुद्भूतम् ॥ ५७ ॥

मुद्रेयं क्षेत्रपालस्य सर्वदुष्टनिवर्हणी ।
उत्तानौ तु करौ कृत्वा निकटस्थौ पुरंदर ॥ ५८ ॥

अङ्गुलीना गण सर्वं कुञ्चित मध्यसंस्थितम् ।
अङ्गुष्ठौ पतितौ कृत्वा क्रमशः^४ स्फुटता नयेत् ॥

श्रीबीजस्य तु मुद्रया प्रथम कथिता तव ।
समुत्थाप्य कराद्वामात्तर्जनीं चण्डबीजज्ञाम् ॥

तामेव दक्षिणाद्वस्तात् प्रचण्डस्य निदर्शयेत् ।
मध्यमा वामहस्ताद्वै समुत्थाप्य जयस्य सा ॥६१॥

दक्षिणाद् विजयायस्य बीजस्य परिकीर्तिता ।
धामाधानामिका प्राग्वत्कृत्वा गात्रस्य विद्धि ताम् ॥

दक्षिणाद्यामुनस्योक्ता मुद्रा बीजस्य बासव ।
मुद्रा शङ्खनिचे प्रोक्ता वामहस्तात् कनिष्ठिका ॥६३॥

तथा पद्मनिघेर्हस्ताद् दक्षिणात् सा कनिष्ठिका ।
दक्षिणेन ॥ हस्तेन साङ्गुष्ठेन तु मुष्टिना ॥ ६४ ॥

प्रदेशिनीमनामा च वामहस्तस्य पीडयेत् ।
अथबीजवृत्तशारंगाना पृष्ठे योज्याथ मध्यमा ॥ ६५ ॥

लम्बमानकराकारा यथा सदृश्यते च सा ।
मुष्टेर्नातिसमीपस्था वामहस्तात् कनिष्ठिकाम् ॥६६॥

दक्षिणाङ्गुष्ठपार्श्वे^४ द्वावत् परिभाषयेत् ।
ईपत्तिर्यगातिर्यष्टौ चामोऽङ्गुष्ठस्तथा पर^५ ॥६७॥

यथा तौ परिदृश्येते गन्धर्वोपमौ शुभौ ।
गणेश्वरस्य मुद्रया सर्वविघ्नक्षयकरी ॥ ६८ ॥

सङ्ग्रही मणिवधौ ॥ कृत्वा पाणिद्वये पुरा ।
सत्प्रथमप्रदेशात्तु प्रोक्तं मध्यमायुगम् ॥ ६९ ॥

प्रदेशिनीयुग तद्वत्तयैवानामिनाद्वयम् ।
अङ्गुष्ठ द्विगुणीकृत्य नमयेत्तदधोमुखम् ॥ ७० ॥ ✓

^१ अग्रम् A B C

^२ रुन्तौ A. B C.

^३ काष्ठा F

^४ भवेत् A

शनैः शनैः स्पर्शेवावत् स्व स्व^१पाणिद्वयीतलम् ।
स्फुटं^२ सुविरलं कुर्यादङ्गुष्ठद्वितयं तथा ॥ ७१ ॥

कनिष्ठिकाद्वयं चैव समेन धरणेन तु ।
इयं चाणीश्वरी मुद्रा चाणीविभवदायिनी ॥ ७२ ॥

समुच्चौ सपट्टीकृत्य द्वौ हस्तौ सप्रसारितौ ।
विनियोज्यौ ललाटग्रे शिरसावनतेन तु ॥ ७३ ॥

गुर्धादित्रितयस्यैषा मुद्रा चेत् प्रसादिनी ।
प्रोक्तान् दक्षिणं पाणिं कृत्वाङ्गुलिगुणं ततः ॥

सलग्नं कुञ्चयेत् किञ्चिदङ्गुष्ठं सप्रसार्य च ।
तियक् शनैः शनैः किञ्चित् कुर्याच्चाधोमुखं ततः ॥

मुद्रा पितृगणस्यैषा नित्यवृत्तिकरी स्मृता ।
इयं श्राद्धसहस्रेभ्यः पितृप्रीतिकरी सदा ॥ ७६ ॥

दर्शनीया प्रयत्नेन पितृणां पूजने सदा ।
परद्वयं समुत्तानं नामिदं नियोजयेत् ॥

वामस्य दक्षिणं गृहे मुद्रैषा सिद्धसप्तदं ।
सुष्ठु दक्षिणं हस्तमात्मनस्तु पराङ्मुखम् ॥ ७८ ॥

पराङ्मुखं लम्बमनं वामपाणिं प्रकल्पयेत् ।
वराभयदमुद्रे द्वे लोकेशानामिमे स्मृते ॥ ७९ ॥

एकैरेन तु मन्त्रेण घञ्माद्येव क्रमागुतम् ।
अस्त्राख्यां शक्तिसमुक्तां प्रागुक्तां सप्रदर्शयेत् ॥

लोकपालमुधानां तु पूजितानां क्रमादिह ।
घामहस्तकनिष्ठाद्यास्तिस्रः स्वतलमध्यगा ॥ ८१ ॥

तासामङ्गुष्ठं गृहे तर्जनीं प्रोन्नतां भवेत् ।
न सार्वशरदेशस्याः ततो दक्षिणपाणिना ॥ ८२ ॥

अङ्गुलीत्रितयैर्नैव मुष्टिं यद्वा तु पूर्णवत् ।
तर्जनीं द्विगुणीकृत्य त्वङ्गुष्ठमिव नियोजयेत् ॥ ८३ ॥

प्रोच्यतो दक्षिणो बाहुश्चक्षुषे यथोद्यतः ।
विष्वक्सेनस्य मुद्रैश्च विश्रवन्धनकृन्तनी^३ ॥ ८४ ॥

किञ्चिदाकुञ्चयेद्वस्तं दक्षिणं हृदयोपगम् ।
अङ्गुष्ठौ विरलौ स्पष्टौ मुद्रा ह्यावाहने स्मृता ॥

खड्गधारासमाकारौ विरलाङ्गुलिकाबुभौ ।
अङ्गुष्ठौ दण्डवत् कृत्वा मुष्टिवन्धं शनैः शनैः ॥

कुर्यात् कनिष्ठिकादिभ्यो मुद्रैषा स्याद्विसर्जने ।
प्रसृतौ द्वौ करोति कृत्वा सुस्मिष्टौ चाप्यधोमुखौ ॥

कनीयस्यौ तथाङ्गुष्ठौ सुस्मिष्टौ च नियोज्य च ।
मध्यमाङ्गुलियुग्मं चाप्ययोन्यकरपृष्ठगम् ॥

प्रक्षिप्यानामिकायुग्मं तर्जनीयुगलं तथा ।
मुद्रैषा कामवेन्वाख्यां सर्वच्छापरिपूरणी ॥ ८९ ॥

द्विप्रकारं तु मुद्राणां प्रयोगं विद्धि वासव ।
अध्यात्मं सविदाकारं बाह्यं वाकर्मचित्तजम् ॥ ९० ॥

अनेन विधिना मुद्रा यो व्रजति विधानवित् ।
तेनेदं मुद्रितं सर्वमपुनर्भवसिद्धये ॥ ९१ ॥

इति मुद्रागणं सर्वस्तवोद्दिष्टं पुरन्दर ।
आराधनाधिकारार्थं शृणु स्नानविधिं परम् ॥ ९२ ॥

अन्तर्बहिर्मलोपेतमलक्ष्मीं प्रतिपद्यते ।
तस्यां निवारणार्थाय स्नानं सर्वत्र शिष्यते^४ ॥ ९३ ॥

तत् पुनस्त्रिविधं स्नानं जलमन्त्राभृतिक्रमात् ।
त्रिविधं पुरुहूतैस्तत् स्मृतं शतगुणोत्तरम् ॥ ९४ ॥

गुप्फरादिषु तीर्थेषु यत् स्नानं जलजं^५ स्मृतम् ।
तत् शतगुणं स्नानं भयत्रच्छास्त्रचोदितम् ॥ ९५ ॥

तस्माच्छतगुणं मान्त्रं मन्त्राङ्गन्याससमभयम् ।
तस्माच्छतगुणं ध्यानं शुद्धसर्विभयं परम् ॥ ९६ ॥ ✓

^१ पाण्ड्योक्त्या B. C., पाणिद्वयोस्तलम् F

^२ चेष्यते A. C.

^३ स्वाभिमुख C

^५ मन्त्र B

^४ कर्तनी B. C.

आदौ सामान्यविधिना जलस्नान समाचरेत् ।
विशेषविधिना पश्चाद्विशेषस्य विधिस्तत्रयम् ॥९७॥

पूर्णं स्नात्वा मृदाग्नौमि पश्चाद्गन्धादिलेपनम् ।
स्नानं स्यात्तन्मलमप्यसि प्राणायामे समाचरेत् ॥९८॥

द्वादशावृत्तया कुर्यात् पूरणं तारया पुरा ।
धारयेत् पौडशावृत्तया द्विपट्केन पुनस्त्यजेत् ॥९९॥

सव्यदक्षिणपर्याये रेचनान्तमरुत्क्रमैः ।
मलान् क्षपयति प्राणन डोस्थान् पूर्वसंचितान् ॥

ततस्तत्तनमयो भूत्वा मलिनं भूतपिण्डकम् ।
पादकोशिकमत्तारं च शोधयेद्धारणान्शतम् ॥

प्रथिव्यादीनि ^१सर्वाणि तत्त्वानि स्वस्वकारणे ।
धारणामिर्नयेदस्तमव्यक्तान्तानि वै क्रमात् ॥१०१॥

क्षीरे क्षीरमिवात्मानं मयि समिश्रयेत्ततः ।
भूत्वा लक्ष्मीमयं पश्चाद्भवेन्नाारायणात्मकम् ॥१०३॥

धारणाध्यासासाधं शुद्धसत्त्वेन चेतसा ।
परमात्मात्मकस्य यत् सा शक्तिः परमा मता ॥१०४॥

तत्स्थं एनं स्वकं पिण्डं सददेद्धारणाग्निना ।
चिदाशुशुक्लेस्तेजःपुञ्जमचिं वणालयम् ॥ १०५ ॥

पततः सस्मरेन्मूर्ध्नि पिण्डं प्रज्वलितं ततः ।
शान्तमन्तःस्थसत्सत्त्वं भस्मीभूतं रजस्तमम् ॥१०६॥

रजस्तमेमयं भस्म तपोहोदोधयायुना ।
चिदानन्दमहामोदेतरङ्गशुणाकरात् ॥ १०७ ॥

प्रसूतं सृष्टिमगणं सस्मरेदमृतोदकम् ।
तैनाप्यायितमन्तःस्थं तत्सत्त्वं देहता नयेत् ॥१०८॥

शुद्धं तत्सृष्टिमगणं सश्रयेद्भौतिकं वपुः ।
धन्तं शुद्धिरियं प्रोक्तं यः शुद्धिमयो शृणु ॥ १०९ ॥

वक्ष्यमाणमैरङ्गैर्मन्त्रन्यास समाचरेत् ।
^२बाहिः शुद्धिर्भवेदेव तदा स्नानं समाचरेत् ॥

पवित्रपाणिरादृत्य मृत्कला मन्त्रमन्त्रिताम् ।
तां त्रिधा वामहस्तं त्रे मूलमध्याग्रतो न्यसेत् ॥१११॥

बोधशक्त्यात्मना पूर्वं तीर्थं शुद्धिं समाचरेत् ।
तीर्थं तत् त्रिविधं प्रोक्तं स्थूलसूक्ष्मपरात्मना ॥११२॥

सर्पयत्यखिलं स्थूलं स्थूलरूपेण तज्जगत् ।
सत्त्वरात्मना तु सूक्ष्मेण ससुरासर्पयत्येतिषु ॥११३॥

परेणानन्दरूपेण नयेन्मत्कर्मयोग्यताम् ।
तस्माच्छुद्धिं पुरा कार्या तीर्थे शास्त्रदशा लयम् ॥

ज्ञानधारणया कृष्य तीर्थसत्ता तु वैष्णवीम् ^४ ।
^५मयि शक्तौ लयं नीत्वा चिदानन्दमहात्पदे ॥

स्थूलं ज्ञानं गिना दग्ध्या ब्रह्मानन्देन पूरयेत् ।
ज्ञानशक्त्यावरोप्यथ तीर्थं सत्त्वं तु वैष्णवम् ॥

प्रथमे मध्यमेऽव्यन्ते सृष्टाग्रे क्रमशः सुधीः ।
अस्य च मूलमन्त्रं चाप्यङ्गमन्त्रं च सस्मरेत् ॥११५॥

दश दिक्षु क्षिपेदस्य सर्वविघ्नोपशान्तये ।
मूलमन्त्रान्वितं भगवत्तीर्थमध्ये विनिक्षिपेत् ॥

^६सनिधानं भवेत्तेन मन्त्रमूर्तेर्मम क्षणात् ।
सृष्टागमाङ्गमन्त्रं यत्तेनङ्गानि विलेपयेत् ॥११९॥

जलमध्यं समाविश्य निमज्ज्योन्मज्ज्यं वै पुनः ।
वरभ्यामखजप्तं स्मर्य पूर्वं मूर्ध्नि विनिक्षिपेत् ॥

द्वितीयं मूलमन्त्रेण तृतीयं च द्विमन्त्रकैः ।
ततस्तीर्थं समासत्त्वं सम्यगचम्य वै ततः ॥१२१॥

स्नानं समाचरेन्मन्त्रैर्यथावन्त्यासकर्मणा ।
ध्यानस्नानं ततः कुर्यात् सावधानेन चेतसा ॥१२३॥ ✓

^१ दलात् C

^४ क य तु वैष्णवम् B C

^६ B omits four lines from here

^२ तत्त्वं नि कारणानि स्वकारणे B F

^५ F omits three lines from here

^३ B F omits this line

खस्थितं पुण्डरीकाक्षं स्मृत्वा लक्ष्मीधरं परम् ।
तत्पद्मद्वयं धारं संस्मरेच्छिरसि च्युताम् ॥
तथा संप्रावयेदन्तर्बहिश्च स्रजं वपुः ।
एकैव शो द्विशो वापि त्रिशो वापि समाहितः ॥
यथाज्ञाति यथाकालं त्रिविधं स्नानमाचरेत् ।
प्रणवाद्यैर्नमोऽन्तश्च नामभिर्मन्मथान् सुगन् ॥
ऋषींश्च तर्पयित्वाथ स्वयान्ते तर्पयेत् पितृन् ।
एवं स्नानं विधायैव तीर्थस्थं मन्त्रनायकम् ॥१२६॥
आकृष्य पूरकेणाथ संस्मरेद्बुद्धयान्तरे ।
आकृष्य मनसास्त्रं च दिग्विदिकस्थापितं पुरा ॥
यागाङ्गानि समादाय प्रयायाद्यागमन्दिरम् ।
रुचं सिद्धमथार्पं वा सिद्धैर्वा परिकल्पितम् ॥१२८॥
मनुष्यैः कल्पितं वाथ मन्मथैर्भावितान्तैः ।
सर्वलक्षणसंपूर्णं विमानं पञ्चरात्रिकम् ॥१२९॥
शुभं कमलिनीतीरं विजर्जं वा मनेहरम् ।
यद्वा विविक्तमुद्यानं पुण्यवृक्षोपशोभितम् ॥१३०॥
पुलिनं रमणीयं वा सिन्धुतोपरि विसृतम् ।
अथ तमजनस्पर्शमसमीपस्थदोषघातम् ॥१३१॥
यत्र वा रोचते चित्तं तत्र यायान्मनोवशात् ।
हृन्मध्यस्थे परे मन्त्रे प्रमुद्धानन्दविग्रहे ॥१३२॥ ✓

दिगन्तरमपश्यन् वै मौनी संरोधितानिलः ।
प्राप्य स्थानं शुभं तत्र नासाम्रेण विरेचयेत् ॥१३३॥
मन्मन्त्रं परमात्मानं प्रदीप्तानलविग्रहम् ।
बहिरस्त्रं च दिव्यस्य चरणेनाहनेत् क्षितिम् ॥१३४॥
स्मरन् मन्त्रमयीं लक्ष्मीं मामेवं परमेश्वरीम् ।
एकान्तदेशमत्साद्य वधोयाद्रुचिरासनम् ॥१३५॥
द्वयं चर्मणि वस्त्रे वा फलके यद्वाकाष्ठजे ।
अभिवन्द्य हरिं मां च भक्त्यैव^१ गुरुसंततिन् ॥
गृहीत्वा मानसीमाङ्गां तैर्भ्यस्तु शिरसा नतः ।
मानसीं निर्वपेत्^२ सर्वां क्रियां ज्ञानसमाधिना ॥
ज्ञानेन क्रियते यद्यत् कर्म ब्रह्मसमाधिना ।
शुद्धसत्त्वमयं तत्तदक्षयं भवति ध्रुवम् ॥१३८॥
वाह्यद्रव्याश्रिता यस्याद् दोषा राजसतामसाः ।
ततस्तच्छोधनमपि कर्मणा मनसा गिरा ॥१३९॥
तस्मादेकान्तनिर्दोषं भावनावासितं^३ तथा ।
तस्माज्ज्ञानं समास्थाय शुद्धं संवित्समुद्भवम् ॥१४०॥
ज्ञानभावनया कर्म कुर्याद्वै पारमार्थिकम् ।
इति स्नानविधिः सम्यक् कीर्तितस्ते सुरेश्वर ।
अङ्गन्यासादिकं स्थानं तत्र बद्ध्यन्त्यतः परम् ॥१४१॥ ✓

इति श्रीपञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे स्नानविधिप्रकटो नाम
चतुर्विंशोऽध्यायः

^१ एवं B.

^२ भवति B. G.

^३ सर्वाः क्रियाः B. F.

^४ भीष्मपत्र A.; भीष्मपत्रे B.

✓ पञ्चत्रिंशोऽध्यायः

श्री —

अन्तर्यागादिसिद्धयर्थं भूतशुद्धिं निशामय ।
कथ्यमानं मया शक्र सावधानेन चेत्सा ॥ १ ॥

^१प्रकृत्यन्तस्य प्रध्व्यादेः ^२कादिभान्ततयैव च ।
मन्मयीकरणं बुद्ध्या भूतशुद्धिरिहोच्यते ॥ २ ॥

पृथिव्यादि प्रकृत्यन्तं यत् प्रकृत्यष्टकं स्थितम् ।
स्थूलसूक्ष्मविभेदेन तत्र रूपद्वयं विदुः ॥ ३ ॥

चक्षुर्गोचरसंस्थानं स्थूलरूपं तु धर्ष्यते ।
कारणाकारता यत्र तत्तु तन्मात्रमुच्यते ॥ ४ ॥

स्थूलसूक्ष्मविभेदेन तत्त्वमेतद् द्विरष्टकम् ।
विषयेन्द्रियवृत्तीश्च तत्र तत्र निवेशयेत् ॥ ५ ॥

प्राणादि पायूपर्यादि गन्धादीति त्रयं त्रयम् ।
तन्मात्रवर्गं प्रध्व्यादौ प्रातिलोभ्याच्छमं नयेत् ॥

तरङ्गा जलधौ यद्वदस्तं यान्ति समीरणात् ।
विषयेन्द्रियवह्नेला महाभूतमहोदधौ ॥ ७ ॥

सुसमीचीनया बुद्ध्या तद्वदस्तं नयेद् बुधः ।
^३अनोऽभिमान इत्येतावहकारे शमं नयेत् ॥ ८ ॥

प्राणमध्यवसायं च बुद्धितत्त्वे ^४निरर्हयेत् ।
सत्त्वं रजस्तमश्चैत्रैर्गुण्यं प्रकृतौ नयेत् ॥ ९ ॥

यत्तत् त्रैगुण्यमव्यक्तं कारणं महदादिके ।
त्रैगुण्यं च प्रसूतिश्च मायेत्येतत् त्रिधा तु तत् ॥

एवं ^५तत्तत्त्रविदा ज्ञेया एता प्रकृतयो दश ।
स्थूलसूक्ष्मविभेदेन ता पुनर्निशति स्मृता ॥ ११ ॥

स्थूलानां प्रकृतीनां तु दश मन्त्रा इमे स्मृताः ।
तत्तत्संज्ञां कुफण्त्वास्तारिकाद्या भुवादिका ॥ १२ ॥

१. भूतशुद्धिर्नाम साधकस्य प्राकृतदेहस्थाना मासमेदेऽस्थिभूयिष्ठानां भूतानां शुद्धीकरणम् । तच्च भग्नराधाधनयेभ्यस्तासपत्न्यै । तत्प्रकारश्च प्रकृतानां तेषां स्वस्वकारणेपु ल्यचिन्तनपूर्वकं भगवति समर्पणं कृत्वा पुनस्तत्तत्काशात् भगवन्मया प्रकृतभूताभिर्भावपूर्वकं तदारब्धदेहावस्थितिमाननम् । एषा च भूतशुद्धिः सर्वैरपि तान्त्रिकैः स्वस्वसमयानुसारेण स्वमन्त्रेण प्रतिपदिता दृश्यते । २. कादि भान्तमिति । ककारेण पृथिवी भूकारेण प्रकृतिश्च गृह्यते । ३. पूर्वोक्तं ल्य निदर्शनसुरेणाह—तरङ्गा इति । ४. त्रैगुण्यमिति । एषा क्रमेण भगवन्मया तम इत्यौपनिषदो व्यवहारः । ५. तत्तत्संज्ञा इति । आदौ भगवन्, तन्मात्रिणा, तनो भूतसना, तनो ह पदं । आहत्य ओं ह्रीं पृथिव्यै ह पदं इति

^१ F omits verses 2 to 23

^४ निरर्हयेत् A

^२ कादिभान्तं A

^५ तत्र त्रिधा B

^३ G omits this line

मास मेदस्तथा स्मृत्या रसो व्योमाक्षरत्रयम्^१ ।
परात् परद्वय चैव विन्दुनादविभूषितम् ॥ १३ ॥

दशाना सूक्ष्मरूपाणा शक्त्याद्यास्ता नव स्मृता ।
देहेषु जीवभूता या शक्त्य परसङ्गिता ॥ १४ ॥

मायाव्योमयुतानेतान् शक्त्यादींस्तदनु स्मरेत् ।
निवृत्तिश्च प्रतिष्ठा च विद्या शान्तिस्तथैव च ॥ १५ ॥

शान्त्यतीताभिमाना च प्राणा गुणवती तथा ।
गुणसूक्ष्मा निर्गुणा च एत संज्ञा क्रमान् स्मृता ॥

बीजाना दशके तस्मिन् बह्विषण्वर्षचन्द्रक्रान्^२ ।
सयोज्य मन्त्रान् जानीयदधिष्ठात्रीगतानिमान् ॥

गन्धश्रीश्च रसश्रीश्च रूपश्री रपर्शपूर्विना ।
शब्दश्रीरभिमानश्री प्राणश्रीर्गुणपूर्विना ॥ १८ ॥

तथैव गुणसूक्ष्मश्रीर्मायाश्रीरिति सङ्ख्या ।
अधिष्ठान्योऽपि^३ वर्तन्ते शक्तयो दशके मम ॥ १९ ॥

एव परिकर बुद्ध्वा भूतशुद्धिं समाचरेत् ।
स्थानशुद्धिं पुरा कुर्याद्यथा तदवधारय ॥ २० ॥

कालान्यर्कसहस्राभा निर्धूमाङ्गारसनिभाम् ।
मा स्मृत्या मन्त्रुरोत्थेन यद्भिना निर्देहेद्भुवम् ॥

सोमायुताममद्वक्त्रजेनासिञ्चेदथाम्बुना ।
स्थानशुद्धिर्भवेदेव भूतशुद्धिमयो भृशु ॥ २२ ॥

चतुरश्रा समा पीता वज्रचिह्ना वसुधराम् ।
मन्त्रेण कृष्य देहान्त स्वस्थानस्था लयं नयेत् ॥

गन्धमात्रे ततस्तच्च स्ववीजेनास्तमानयेत् ।
मय्याधिष्ठानभूताया मा च बाह्याम्भसि क्षिपेत् ॥

मन्त्रेण र्धेन्दुसकाश पद्माङ्क तच्च दैवतम् ।
स्वस्थाने विलयं नीत्वा रसमात्रे स्थमन्यत ॥ २५ ॥

मन्त्रेण त प्रतिष्ठाप्य तच्च मय्यानयेह्यम् ।
मा च बहो क्षिपेद्ब्रह्मवामाय तत्क्रमस्तज्यम् ॥

सर्वत्र नैक बुध्येत मच्छक्तेर्निलयं बुध ।
यथा हि सर्पिरासिञ्चेत् क्षीरे तन्मथनोद्भवम् ॥ २७ ॥

सर्पिरन्यत्र च क्षीरे तत्सर्पिर्बुधेऽपि^४ चान्यकम् ।
एवमा प्रवृत्ते शक्तीरधिष्ठात्री स्मरेद् बुध ॥

एव^५ परमा शक्तिं नवशक्तिसमान्विताम् ।
निर्गुणान्तविधा ध्याता मायाधिष्ठानकारिणीम् ॥

दशश्रीं तत्परं नीत्वा शक्तिमेकादशीं स्थिताम् ।
महाक्षोभमयीं लक्ष्मीं व्यूहाभ्युदयरूपिणीम् ॥ ३० ॥ ✓

मन्त्र । जयास्ये तु (१०-१५) तारिकास्थाने मन्त्रान्तराप्नुक्तानि । १५. जीमशक्तीना
नामान्याह—निवृत्तिरित्यादि । १७. बह्वीत्यादि । री इत्येत् सयोज्येत्यर्थ ।
१८. गन्धश्च रित्यादीनि शक्तिनामनि । २०. पुरेति । भूतशुद्धे पूर्वमेत्यर्थ । २२.
एव निर्दरस्य स्थानस्य पुनरुज्जीवनगाह—सोमेत्यादि । २३. मन्त्रेणेति । अत्र मन्त्र
श्चा इति जयास्ये उक्त (१०-१७) २६. मन्त्रेणेति । व्या इति जयास्ये मन्त्र
उक्त । आमयमिति । मायापर्यन्तमित्यर्थ । २७. नेकमिति । लयं सर्वत्रैकत्रिभ न बुध्येते-
त्यन्यय । तदेव निदर्शनमुखेनाह—यथा हीति । तन्मथनेद्भवमिति सर्पिर्विशेषणम् ।

^१ व्योमाक्षर पुन C

^२ द्वि B C

^३ निर्गुणा तु विधामेता A B

^४ दश शक्तेऽस्मिन् A B

^५ सर्पिरसि B C

^६ चन्द्रमा A B C

^७ ता B C

एमादशी च ता नीत्वा द्वादशी परमात्मिकाम् ।
अनिर्देश्यामनौपम्या द्वादशीं ता मयि क्षिपेत् ॥

एष ता परमा शक्तिं द्वादशीमखिल स्मिकम् ।
द्वादशान्तान्तमुन्नीय वर्णमप्या मयि स्मरेत्^१ ॥३२॥

अग्नीपोमार्कचोदयाभा^२ सर्वतोऽक्षिशिरोमुखी ।
धारासतानरूपा मे सूक्ष्मा वर्णमयी तनु ॥ ३३ ॥

सर्वजीरोपकाराय सर्वसभारसभृता ।
उक्ता सा^३ पुरा विष्णोर्मेषद्विद्युदिवोज्ज्वला ॥

शक्र —

कानि स्थानानि नि देहेऽस्मिन् यत्र कार्यो लय प्रमात् ।
कीदृशानि च विम्बानि भूम्यादीना वदान्मुजे ॥

श्री —

आ जानतो भुव स्थानमा कृत्या पयस स्मृतम् ।
आनाभेस्तेजस स्थानयायो स्थानतदा इद ॥३६॥

आ वर्णात्रभस स्थानमा विलाचाप्यहकृते ।
आ भुयोमहत स्थानमाशोरे तु^४ पर स्मृतम् ॥३७॥

तत प्रादेशमात्राग्रे मूर्धतश्चतुरङ्गुले ।
स्थाने प्रकृत्या शेष तदङ्गुलीना द्विरष्टकम् ॥३८॥

एमादश्या द्विषट्काया स्थान तत्त्वक्षरश्रिय ।
चतुरश्र भवेद्विम्ब वज्राङ्क पार्थिव महत् ॥ ३९ ॥

अर्धे दुसदृशं शुक्ल पद्माङ्क पयस स्मृतम् ।
त्रिकोणं रूस्तिवाङ्क च रक्त तैजसमुच्यते ॥ ४० ॥

^५भूष पङ्क्तिविन्दुसयुक्त^६ वृत्त वायव्यमुच्यते ।
अञ्जनं भ तथापि श विन्ममात्र स्मृत परम् ॥ ४१ ॥

एष तत्त्वोपसहारे कृते हस्तहरोद्रतम् ।
ज्ञानरज्ज्वलम्ब च सुसुभ्रामध्यमानुगम् ॥ ४२ ॥

ऊर्ध्वमाजानुमुन्नीय शक्तिसोपानपङ्क्तिभि ।
द्वादशान्तान्तराजीव मध्यस्थाया मयि क्षिपेत् ॥ ४३ ॥

तदन्ते च^७ महापद्म सहस्रदलसयुतम् ।
सूर्यकोटिसहस्राभमिन्दुकोन्ययुतप्रभम् ॥ ४४ ॥

अग्नीपोममयान्तं स्था महानन्दमयी तनु ।
अनिर्देश्योपमा सविन्मयी सा म मिता परा ॥ ४५ ॥ ✓

३२. द्वादशान्तेति । मूर्ध्ने उपरि मायातो द्वादशाङ्गुलार्धं स्थानं द्वादशान्तमिति साम्प्रदायिको व्यवहारः । ३३. वर्णमयी तनु निशिनिति—अर्धत्यादि । धारासतानेति । अमृतधारासतानरूपेत्यर्थः । ३४. प्रकृत्या स्थानमाकाशे आह—तत इति । मूर्ध्नेश्चतुरङ्गुलेर्ध्वमङ्गे प्रकृत्या असंस्थानम् । तत षोडशाङ्गुलेपरि भागे अत्र्यक्तस्य च स्थानम् । ३५. तत एकादशाङ्गुलेपरि भागे मायस्थानम् । ततो द्वादशाङ्गुलेपरि भागे शब्दब्रह्मस्थानमिति निवेष्टम् । इदमेव द्वादशान्तमित्युच्यते । ४१. निन्मप्रमिति । प्रगानदीना निन्मप्रमेत् । न वर्णादिकमित्यर्थः । ४३. मयि क्षिपेदिति । देहस्य दहनचिन्ने तदन्तमर्थमपि दहनचिन्तनप्रसक्तौ तन्निवरणाय जीवस्य देव्या निक्षेप उच्यते । ४४. तदन्ते

^१ अङ्गुलम् C

^२ C omits this line

^३ कोन्याश्च ॥

^४ विन्दुसयुक्तम्

^५ परा B

^६ तु A C

^७ आकाशेभ्यः A

धनामायां जयां मायां कनिष्ठायां ततो न्यसेत् ।
सत्तरत्तरिकासंज्ञानत्यन्तस्तन्मनुक्रमः ॥ ६२ ॥

कनिष्ठिकायामु ततो हृदयादीन्यनुक्रमात् ।
अङ्गानि पञ्च विन्यस्य नेत्रमङ्गेषु संस्मरेत् ॥ ६३ ॥

कौस्तुभं दक्षिणतले वनमालां तथापरे ।
दक्षिणे मध्यतः पद्मं न्यसेद्दामतलेऽपि च ॥ ६४ ॥

अङ्कुरां दक्षिणे न्यस्येत् पद्मं वामतले तथा ।
अनेन विधिना पूर्वं हस्तन्यासं समाचरेत् ॥ ६५ ॥

ततस्तु विप्रहन्त्यासं यथा कुर्यात्तथा शृणु ।
आ मूर्धश्चरणान्तं च चरणाच्च शिरोऽवधि ॥ ६६ ॥

तारकं तारिकां चैव तौ च चन्द्राक्षोपमौ ।
वामस्कन्धे ततो लक्ष्मीं न्यसेत् कीर्तिं च दक्षिणे ॥ ६७ ॥

जयां दक्षिणपाणिस्थां मायां वामकरस्थिताम् ।
नासान्तरे च हृन्मन्त्रं शिरोमन्त्रं च मूर्धनि ॥ ६८ ॥

शिखां चैव शिखास्थाने स्कन्धयोः कथंच ततः ।
विन्यस्य नेत्रयोर्नेत्रमलं पाणितलद्वये ॥ ६९ ॥

नाभौ वृष्टे करद्वन्द्व ऊरुजानुपदेषु च ।
न्यसेत् सन्यगुपाङ्गानि त्रियुगं मन्त्रवित्तमः ॥ ७० ॥

पञ्चस्थं कौस्तुभं मध्ये कण्ठे च वनमालिकाम् ।
पङ्कजे करयोर्न्यस्य मन्त्रमवर्तयन् द्विधा ॥ ७१ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे भूतशुद्धिप्रकाशो नाम
पञ्चत्रिंशोऽध्यायः

६०. सगरेत्यदि । ओ ह्रीं लक्ष्म्यै तर्जनीम्यां नमः इत्यदि प्रकारेणेत्यर्थः । ६४.
अथ करन्यासः—कौस्तुभमित्यदिना । मध्यतः; तल इत्यर्थः । ६६. मूर्धानमारभ्य
चरणपर्यन्तं चरणमारभ्य मूर्धपर्यन्तं च देहन्यासमाह—आ मूर्धं इति ।

इति पञ्चत्रिंशोऽध्यायः

वामहस्ते ततः पाशमङ्कुरां दक्षिणे करे ।
पादयोस्तारिकां स्थूलां सूक्ष्मां चैवोपसंधिके ॥ ७२ ॥

चरमां ब्रह्मरन्ध्रे तु मन्त्राणां नायिका हि सा ।
चन्द्रिकातपसंकाशं न्यासे न्यासे मनुं स्मरेत् ॥ ७३ ॥

मनसा भावयेन्मुद्रास्तत्र तत्र च साधकः ।
तारिका या परा देवी तथा व्याप्ताननुस्मरेत् ॥ ७४ ॥

विन्यस्तान् सकलान् मन्त्रान् सर्वतः संप्लुतोदयत् ।
एवं कृतेऽनुसंधाने मन्त्राणां मित्रवर्त्मनाम् ॥ ७५ ॥

अपामिषोदधिस्थानामेकीकारः^२ प्रजायते ।
एवं न्यासे कृते मन्त्री साक्षाहक्ष्मीमयो भवेत् ॥ ७६ ॥

सर्वाधिकारभागी स्यादाश्रित्य ध्यानजं बलम् ।
ध्यायिनः सर्वसिद्धीनामाविर्भावश्च जायते ॥ ७७ ॥

न्यस्ताङ्गो निर्भयस्तिष्ठेद्देशे दुष्टसमाकुले ।
विजयेतापमृत्युञ्जयं सर्वार्थैर्वापसङ्गिकान् ॥ ७८ ॥

न्यस्ताङ्गो विधिवन्मन्त्री यथाशास्त्रेण चेतसा ।
तनुं मन्त्रमयीं तां तु मां ध्यायेत् परमेश्वरीम् ॥ ७९ ॥

अहं स भगवान् विष्णुरहं लक्ष्मीः सनातनी ।
इत्येवंभाववान् योगी भूयो नैव प्रजायते ॥ ८० ॥

इतीयं भूतशुद्धिस्ते यथावच्छक्र वर्णिता ।
अन्तर्यामिणो बह्व्ये तत्तत्तत्तन्निशामय ॥ ८१ ॥ ✓

^१ B. omits five lines from here. C. omits four lines from here
^२ एकाकारः B.

^३ श्रीपञ्चरात्र A.; धीरायपत्रे ॥

✓ षट्त्रिंशोऽध्यायः

श्रीः—

ब्रह्मानन्दमयी शक्र भोगैर्यत् पारमार्थिकैः ।
हृज्येयं हृदयान्तःस्था सोऽन्तर्याग इति स्मृतः ॥ १ ॥

प्रश्नं वा स्वस्तिकं घ्रापि यद्धा योन्यासनं तु वा ।
नाभिमेढ्रान्तरे ध्यायेच्छक्तिमाधाररूपिणीम् ॥ २ ॥

देवी केनाप्यनाघेयां नीरूपां ज्योतिरात्मिकाम् ।
तदूर्ध्वं कालकूर्मं तु विमलं दीप्तविग्रहम् ॥ ३ ॥

कूर्माकारं परं देवं शङ्खचक्रगदाधरम् ।
तस्य चोपरि नागेन्द्रं पूर्णचन्द्रनिभाननम् ॥ ४ ॥

कणासहस्रसंपूर्णं मदाघूर्णितलोचनम् ।
चक्रलङ्गलहस्तं च प्रणमेत्तं परात् परम् ॥ ५ ॥

तदूर्ध्वं 'यसुधां देवीं कुङ्कुमश्लोदसंनिभाम् ।
हैमरत्नविचित्राङ्गीं प्रसन्नवदनेक्षणाम् ॥ ६ ॥

यद्वाज्जलिं शिरोदेशे संस्मरन्तीं विभुं स्मरेत् ।
चतुर्धा भाजिते क्षेत्रे नाभिमेढ्रान्तररियते ॥ ७ ॥

एवमाधारशक्त्यादिदेवताः संस्मरेदिमाः^१ ।
नाभौ क्षीराणं बंध्यायेत् कुन्देन्दुघयलङ्कृतिम् ॥ ८ ॥

क्षीतोरश्मिमिराकीर्णं पूर्णचन्द्रनिभाननम् ।
गम्भीरविग्रहं ध्यायेद्भूपवन्तमरूपिणम् ॥ ९ ॥

ततः समुत्थितं पद्मं ध्यायेत् क्षीराणवोदरात् ।
प्रशान्तपावकाकारमुदयादित्यवर्चसम् ॥ १० ॥

लम्बोदरं हसनं च सितदन्तं शुभाननम् ।
द्विभुजं वेष्टितं शश्वच्छुभैर्विविधपद्मदैः ॥ ११ ॥

सहस्रदलसंपन्नं^२ सहस्रकिरणावृतम् ।
सहस्ररश्मिसंकाशं तत्पृष्ठे च त्सनं न्यसेत् ॥ १२ ॥

धर्मं ज्ञानं च वैराग्यमैश्वर्यं च क्रमादिमान् ।
आसनस्य स्मरेत् पादानां प्रेयाविधिदिग्गतम्^३ ॥ १३ ॥

^४पुरुषाकृतयः सर्वे सिताः सिंहानना इमे ।
महोत्साहा महावीर्या मद्भारणदृढोद्यमाः ॥ १४ ॥

पूर्वादिदिग्गता ज्ञेया धर्मादीनां विपर्ययाः ।
अधर्मं च तथैवानुसन्धेयमनैश्वरम् ॥ १५ ॥

पुरुषाकृतयश्चेमे बन्धूवकुलसुमोपमाः ।
प्रागीज्ञानदिशोर्मध्ये प्रागाग्नेयदिगन्तरे ॥ १६ ॥

२. आधारशक्तिस्थानमुच्यते—नाभीत्यादिना । ३. तदूर्ध्वे इति । आधारशक्ते-
रूर्ध्वभाग इत्यर्थः । ४. तस्येति । कूर्मस्योपरित्यर्थः । ६. तदूर्ध्वमिति । नागेन्द्रासनाद्-
र्धमित्यर्थः । ७. संस्मरन्तीमिति । ध्यायन्तीमित्यर्थः । १२. तत्पृष्ठ इति । पद्मपृष्ठ
इत्यर्थः । न्यसेत् ; न्यस्त ध्यायेदित्यर्थः । १३. आसनस्य पादाः धर्मज्ञाना-
दयः आग्नेयादिविदिक्षु ज्ञेयाः । १५. विपर्ययाः अधर्माज्ञानादयः प्रागादिदिक्षु ।

^१ यसुधा C.

^२ शक्रादीः संस्मरेद्देवता इमाः A. G.

^३ पर्यन्तं A. B. G.

^४ दिशः क्रमात् C.

^५ B. C. omit five lines from here.

यातवीवारुणीमध्ये पाशिवयुदिगन्तरे ।
 १७ ऋग्वेदाय चतुष्क च पीत हयनराकृति ॥ १७ ॥
 ईशानसोमदिद्विमध्ये बह्वधन्तकदिगन्तरे ।
 राक्षसान्तकदिद्विमध्ये वायुसोमदिगन्तरे ॥ १८ ॥
 कृताय युगष्टन्द तु कृष्ण वृषनराकृति ।
 सर्वे चतुर्भुजा एते द्वाभ्या पीठधृतस्तथा ॥ १९ ॥
 द्वाभ्यामञ्जलिबद्धाभ्या प्रणमन्यासनस्थिताम् ।
 तेषामुपरि सदिन्य पीठ बुद्धिमयं परम् ॥ २० ॥
 अव्यक्तमनुज श्वेत तदूर्ध्वऽष्टदल स्मरेत् ।
 तदूर्ध्वं सूर्यविन्धु तु १सूर्यकोटिसमप्रभम् ॥ २१ ॥
 तदूर्ध्वं चन्द्रविन्धु तु चन्द्रकोटिसमप्रभम् ।
 तदूर्ध्व बह्विन्धु तु बह्विकोणयुतप्रभम् ॥ २२ ॥
 तमो रजश्च सत्त्व च गुणानेताम् क्रमात् स्मरेत् ।
 प्रणवस्य नतेश्वेय तत्तत्सद्भास्तु मध्यगा ॥ २३ ॥
 बुद्धवादिसत्त्वपर्यन्ततत्त्वमन्त्रगणा स्मृता ।
 ततश्चिदासन वचात् पराहृतास्वरूपकम् ॥ २४ ॥
 आ नाभेर्हृदयान्तं पु पञ्चधा भाजिते पदे ।
 समुद्राद्यासनान्तं च चतुर्भि २कल्पयेत् पदे ॥ २५ ॥

एकेन पञ्चमेनैव पद्माद्यासनकल्पनम् ।
 भूतान्याधारशक्तौ तु कूर्मं तन्मात्रक गणम् ॥ २६ ॥
 वागादिक तथानन्ते भुवि श्रोत्रादिपञ्चकम् ।
 मन क्षीरार्णवे ध्यायेदहकार ततोऽनुजु ॥ २७ ॥
 द्विरष्टक च धर्माद्यमासन च पि धी स्मृता ।
 अव्यक्त च तदूर्ध्वस्थमपदात् सरोरुहम् ॥ २८ ॥
 तम प्रभृतयश्चोक्ता गुणा ह्यवजत्रयात्मका ।
 एके काल वदन्येतद् भूतादित्रितयात्मकम् ॥ २९ ॥
 चिदासनमनन्ताख्य ४ पुमासमपरे जगु ५ ।
 एके चिदासनादूर्ध्वं गरुड परिचक्षते ॥ ३० ॥
 सर्वव्योमावित पश्चात् ६ श्वगानननमोयुतम् ।
 मन्त्रमाहु सुरेशान तन्मन्त्र नवमं बुधा ॥ ३१ ॥
 इत्थ बहुविधैर्मन्त्रैरासने विहिते क्रमात् ।
 विष्णु विश्वात्मक देव नारायणमनामयम् ॥ ३२ ॥
 भावयेत् परमात्मान शङ्खचक्रगदाधरम् ।
 चतुर्भुज पीतवस्त्र पुण्डरीकनिभेक्षणम् ॥ ३३ ॥
 उदितं तस्मरेद्देवं स्वशक्ते स्पन्दनात्मन ।
 सम्यग् ध्येय यथैतत्ते तथा भूयो निबोध मे ॥ ३४ ॥

१७ यातवी निर्मितिदिक् । पाश्वी वरुण । २०. द्वाभ्यामिति । भुजाभ्यामिति शेष ।
 अञ्जलिबद्धाभ्यामिति । बद्धाञ्जलिभ्यामित्यर्थ । २३. सूर्येन्दुबह्विन्धुनि क्रमत् तमेरज-
 सत्त्वमयनि जानीयात् । ओ सूर्यविन्धाय नम इत्यादयो मन्त्रा । २५. नमिमारभ्य
 हृदयपर्यन्तं भागं पञ्चधा निमज्ज्य तत्रादौ चतुर्षु भागेषु क्षीरार्णवाद्यासनान्तं भावयेत् ।
 २६. पद्मे तु भागे अयत्तपद्मं भावयेत् । उक्तेषु स्थानेषु पदार्थानामवस्थितिमाह—
 मूतानीति । स्थूलानि पञ्च मूतानीत्यर्थ । २८. अकदात् सरोरुहम्, अयत्तपद्ममित्यर्थ ।
 २०. एतत्, अयत्तपद्ममित्यर्थ । पारमेष्ठिरे (५-१४) कालचक्रमित्यस्य व्याहारः ।
 ३१. स्व रम्याननाय नम । ३३. “तस्य यथा कप्यात् पुण्डरीकमेवमक्षिणी” इति

१ F omits three lines from here

४ अहताप्यं A F

५ सूर्येन्दुयुत G

६ विदुः II F

३ कल्पिते B C

४ रमयत्तन A

सुसम्यद् न्यस्तमन्त्राङ्ग^१ सुसक्लृप्तान्तरासन ।
दर्शिताशेषमुद्रश्च सस्मरेन्मन्त्रवैभवम् ॥ ३५ ॥

पर ब्रह्म पर धाम यत् पारे तमस स्थितम् ।
शक्तिमच्छक्तिभावेन लक्ष्मीनारायण मह ॥ ३६ ॥

सर्वं सर्वातिग सर्वसंस्थित सर्वयन्त^२ च ।
अचिदानन्दघन पूर्णपाङ्गुण्यमृतनिग्रहम् ॥ ३७ ॥

भावानां चिदचिद्रूपभावाभावादिभेदिनाम् ।
अन्तरात्मतया तत्तद्वहकारपदात्यदम् ॥ ३८ ॥

अचिन्त्याननुयोग्येन हेतुना येन केनचित् ।
शक्तिमच्छक्तिभावेन तद् द्विधा व्यवतिष्ठते ॥ ३९ ॥

अहमित्येव य प्रोक्त पदप्रत्यययोर्द्वयो ।
नारायण स भविता तस्याहता तु या परा ॥ ४० ॥

तद्धर्मधर्मिणी लक्ष्मी शक्ति सा भवत्स्वर्णिनी ।
सर्वकार्यकरी सैव शक्तिर्वितनुते जगत् ॥ ४१ ॥

शक्तिमन्तमधिष्टाय ज्योत्स्नेव हिमदीधितिम् ।
सा नितिस्तीर्पमाणा हि शब्दब्रह्मात्मना पुरा ॥ ४२ ॥

वितत्यात्मानमथ सा वितनोत्यर्थवर्त्मना ।
शब्दब्रह्ममय पूर्वो यो नाम प्रथमोदय ॥ ४३ ॥

अक्लृप्तं क्लृप्तात्मा योगस्थैरनुभूयते ।
धारासतानवर्णात्मा वर्णमार्गं स शब्ध्यते ॥ ४४ ॥

क्लृप्ताध्वानमधिष्ठाय स पुनर्मन्त्रवर्त्मना ।
उदेति सकल शक्तिचक्रमादाय वैष्णवम् ॥ ४५ ॥

परालम्बना पर ज्योतिर्मयमानन्दलक्षणम् ।
त्रिविधेनैव रूपेण यथा ते वर्णितं पुरा ॥ ४६ ॥

रूपं पर तदेवाय वर्तते सुक्ष्मवर्त्मना ।
मन्त्रप्रसररूपेण तच्च ते दर्शयिष्यते ॥ ४७ ॥

सूक्ष्मं तत् त्रिविधं भूयो वर्तते स्थूलवर्त्मना ।
स्थूला चादितनुयैवमङ्गोपाङ्गविभेदिनी ॥ ४८ ॥

लक्ष्मीनारायणस्यैषा मूर्ति पाङ्गुण्यवृद्धिता ।
चेतनाचेतन विश्वमनुसवेयमत्र तु ॥ ४९ ॥

तत्तदैश्वर्यदत्त तदधिष्ठितृत्वमेव च ।
मन्त्रस्य वैष्णव रूपं तद्विशेष विपश्चिता ॥ ५० ॥

तत्तत्कार्यकरी तस्य या शक्तिः सहस्रमृदुजा ।
मन्त्रस्य यद्वि चैतन्यं पुमांसं तं प्रचक्षते ॥ ५१ ॥

फलप्रसवसामर्थ्यं ग्राह्यं रूपमुच्यते ।
यद् दृढव्यवसायित्वं महतो यो गुणस्तु स ॥

श्रुत्यर्थोपबृंहणमत्र । ३७. सर्गान्तरात्मत्वात् सर्वनियन्तृत्वाच्च सर्गरूपिणमित्यर्थः । ३८. तदेवेत्येते—अन्तरात्मतयेत्यादिना । ४२. देव्या जगद्ध्यापारकर्तृत्वं भगवन्तमाश्रित्यैव, न स्वातन्त्र्येणेत्यनेन जगज्जन्मादिकारणत्वस्य भगवदसाधारणलक्षणस्य नानुपपत्तिरित्युक्तं भवति । प्रयोजककर्ता सर्वेश्वर, प्रयोज्यकर्त्री देवीत्युक्तं भवति । अनेनास्य पाञ्चरात्रसिद्धान्तस्य शास्त्रमन्तप्रवेशशङ्काया नावकाशः । ४४ क्लृप्ताध्वाना, ज्ञानशक्त्यदिगुणात्मा । धारासतानेति वर्णाध्वनिर्देशः । ४५ शक्तिचक्रं लक्ष्म्यादिकम् । ४९. अत्र तु, मन्त्रात्मकस्थूलमूर्त्तावित्यर्थः । ५०. मन्त्रमूर्त्तौ सर्गनत्त्वावस्थितिमाह—तत्तदित्यादिना । ५२. महत्, महत्त्वमयः ।

^३ सयाङ्ग A

^२ धनु F

^३ B omits four lines from here

^४ क्लृप्तात्मा A, क्लृप्तामयी B

^५ तत्तदैश्वर्यं तत्त्वम् F

^६ B omits six lines from here

^७ मन्त्रतो A C G

मन्त्राणां यदहंयुत्यमहंकारगुणस्तु सः ।
 मन्त्राणां मानसं रूपमैन्द्रियज्ञानहेतुता ॥ ५३ ॥
 यच्छब्दरूपता मन्त्रे सा ज्ञेया नमसि स्थिता ।
 कल्पो मन्त्रसमावेशे वायव्यं रूपमुच्यते ॥ ५४ ॥
^१प्रकाशकरता ध्याने मान्त्री या तैजसात्मिका ।
 या वृत्तिर्मन्त्रसद्भावे^२ परिज्ञेयाम्भसी तु सा ॥
 यो हि मन्त्रस्थितो भावः स भौमो गुण उच्यते ।
 इत्येषं सर्वगां व्याप्तिं मान्त्री मान्त्री सुसंस्मरेत् ॥
 अचिरान्मन्त्रसामर्थ्यात्तेन भावेन जायते ।
 इत्थं संवित्तिसामर्थ्यात्तारिकाशक्तिमातताम् ॥
 सन्दमानां पुरा पश्येद्वयोमि सौदामिनीमिव ।
 हृदम्बुजगुह्यमध्ये पूर्वोक्ते चित्रभासने ॥ ५८ ॥
 स्फुरन्त्यां तारिकामूर्तौ शब्दब्रह्मणि संस्मरेत् ।
 मिथुनं शश्वतं दिव्यं त्र्यधावदवधारय ॥ ५९ ॥
 सूर्यनलांशसंस्थानं नारायणमनामयम् ।
 स्मरेद्विदासनासीनं पुण्डरीकायतेक्षणम् ॥ ६० ॥
 पीताम्बरमुदाराङ्गं काञ्चीन्पुरशोभितम् ।
 हातफुण्डलकैयूरकिरीटकटकोज्ज्वलम् ॥ ६१ ॥
^४युगानुसारिकान्तिं या नीलाम्बरनिभं तु या ।
 शङ्खचक्रधरं देवं धरदाभयदायिनम् ॥ ६२ ॥

प्रभयेव मणिं पूर्णं गाम्भीर्येणैव सागरम् ।
 प्रभयेव विवस्वन्तं ज्योत्स्नयेव निशाकरम् ॥ ६३ ॥

पुरा ध्यात्वा हृषीकेशं प्रसन्नमुखपङ्कजम् ।
 पुराष्टादशभिर्भोगैरर्चयेत् पुरुषोत्तमम् ॥ ६४ ॥

सूक्तेन पौरुषेणाथ प्रणवेन च वासव ।
 द्विषट्चतुस्त्रिंशणंश्च तथैव च जितंतया ॥ ६५ ॥

अर्चयित्वाथ देवेशं लक्ष्मीं सूर्याङ्गनां स्मरेत् ।
 लयात्मनार्चयित्वाथ लक्ष्मीमावहयेत्ततः ॥ ६६ ॥

यामोत्सङ्गे निपण्णां तामथ देवस्य शार्ङ्गिणः ।
 अर्चयेद्विविधैर्भोगैर्यथावच्छास्त्रचोदितैः ॥ ६७ ॥

शक्रः—

देवप्रिये देवदेवि नमस्ते पङ्कजेक्षणे ।
 विधिं पुरुषसूक्तस्य तारादीनां च मे वद ॥ ६८ ॥

श्रीः—

एको नारायणो देवः श्रीमान् कमललोचनः ।
 एकाहं परमा शक्तिः सर्वकार्यकरी हरेः ॥ ६९ ॥

वावावां परमे ज्योन्नि क्षेमाय सकलात्मनाम् ।
 आसीनौ सकलेशानौ सूरिभिः सेवितौ सदा ॥

तयोर्नौ हृदि संकल्पः कश्चिदाविर्वभूव ह ।
 उत्तरणाय जीनानामुपायोऽन्विष्यतामिति ॥ ७१ ॥

५७. तेन भावेनेति । तत्तद्भवेणेत्यर्थः । ५८. पूर्वोक्त इति । आधारशक्त्यादिनिरूपणाद्यमरोक्त
 इत्यर्थः । ५९. अनेन तारिकायाः शब्दब्रह्मरूपत्वमुक्तं भवति । ६०. नारायणाख्यपुरुषोत्तमस्य
 मानर्मी पूजां वक्तुं तदुपमाह—सूर्येत्यादिना । ६५. द्विषडित्यादि । षडश्राष्टाक्षर-
 द्वादशाक्षरमन्त्रैरित्यर्थः । जिज्ञंतया ; “जितं ते पुण्डरीकाक्ष” इत्यादिस्त्रेकन्त्यमन्त्रेणेत्यर्थः ।

१ C. omits three lines from here.

२ यथा तत् A. B □

३ तद्वचने F.

४ युगानुसार A. G.

आवाभ्यामुत्थितं^१ तेजः शब्दब्रह्महोदधिः ।
मध्यमानात्तत्तत्समादभूत् सूक्तद्वयामृतम् ॥ ७२ ॥
पुरुषस्य हरेः सूक्तं मम सूक्तं तथैव च ।
अन्योन्यदातिसंपृक्तमन्योन्यार्णपरिष्कृतम् ॥ ७३ ॥
नारायणार्पमव्यक्तं पौरुषं सूक्तमिष्यते ।
अन्यन्मदार्पकं सूक्तं श्रीसूक्तं यत् प्रचक्षते ॥ ७४ ॥
प्रणवाद्याः पुरा मन्त्राः पञ्च सम्यक् प्रदर्शिताः ।
इदानीं शृणु संक्षेपात्तेषामाराधनक्रमम् ॥ ७५ ॥
अष्टादश ऋचः प्रोक्ताः पौरुषे सूक्तसत्तमे ।
तामिस्तु प्रणवाद्याभिर्भोगानष्टादशोत्तमान् ॥ ७६ ॥
कुर्यादवाहनाद्यांश्च त एतेऽष्टादश स्मृताः ।
आवाहनासने सार्व्यं पाद्यमाचमनं तथा ॥ ७७ ॥
स्तानं च परिधानं च सोत्तरीयोपवीतकम् ।
गन्धः सुमनसो दीपो धूपश्च मधुपर्ककः ॥ ७८ ॥
प्रापणं^२ सेन्दु ताम्बूलं पादयोः कुसुमाञ्जलिः ।
आत्मााराधनदानं च यथेष्टस्थानचिन्तनम् ॥ ७९ ॥

सर्वलक्षणसंपन्ना सर्वाधारमयी परा ।
नित्या संपूर्णपाद्गुण्या या विष्णोर्मूर्तिरुज्ज्वला ॥
सैवेयं कथ्यते मूर्तिर्मान्नी मन्त्रैश्चिदात्मकैः ।
स्वीकारयति तां मन्त्री^३ देवं यत् स्वेन तेजसा ॥ ८१ ॥
तदावाहनमित्युक्तं मन्त्रविज्ञानपारगैः ।
स्वस्तिकृत्यै स्वभावेन चेतनाचेतनं हरिः ॥ ८२ ॥
अधितिष्ठति यद्विधमासनं तदनु क्रिया ।
ममालम्बमयी शक्तिर्देवत्वाप्यायते यया ॥ ८३ ॥
सैवाध्याचमनीयादिरूपेत्यध्यादिचिन्तनम् ।
अम्भयाः सकला लोका जीवाश्चैव तदाश्रयाः ॥
तच्छेषा उभयेऽपीति द्योत्यते पाद्यदानतः ।
पोढा विभज्य रूपं स्वं तर्पयामि सनातनम् ॥ ८५ ॥
शब्दाद्यैः पञ्चभिर्भावैरन्तश्चाप्यभिमानतः ।
समावेक्षितसद्भावेभोगैः सांष्टट्टिकादिकैः ॥ ८६ ॥
आराधयेज्जगन्नाथं सावधानेन चेतसा ।
दृष्टयैव जन्यते प्रीतियैषां^४ सांष्टट्टिका मताः ॥

७३. मम सूक्तमिति । श्रीसूक्तमित्यर्थः । ७४. नारायणः पुरुषसूक्तस्य ऋषिरित्यर्थः ।
मदार्पकमिति । श्रीरहस्यरित्यर्थः । ७५. पञ्चेति । तारानुतारापडक्षराष्टाक्षरद्वादशाक्षरा
इत्यर्थः । ७६. प्रापणम् ; अन्नादिकं नैवेद्यम् । इन्दुः ; घनसारः । ७७. आवाहयति
स्वीकारयति मन्त्रतन्त्रमिति यौगिकार्थः । ७८. सैवेति । आनन्दमयी शक्तिरेवेत्यर्थः ।
अम्भयाः ; अपां परिणामभूताः ; ^५ अप एव समर्जितौ^६ इति सधैरेकानो तदुपा-
दानकृत्योक्तेः । तदाश्रयाः ; अद्विर्जीवनधारिणः । जीवानामप्यारिणाम्बामावात् तदाश्रयत्वोक्तिः ।
८५. शब्दादिरूपेणाहमेव भगवन्तमाराधयामीत्यर्थः । ८७. भोगान् सांष्टट्टिकाम्यवहारिक-

^१ मथितं B.

^२ स्वादु F.

^३ तन्मन्त्री ॥ F.

^४ The printed edition and all MSS. except F. and I. add wrongly चिदानन्दमयी शक्तिः before this line.

^५ समभ्रयाः A. B. F.

^६ उभयोः प्रीतिः A.

^७ दैत्ये C.

शुभा रूपोत्पणास्ते च दीपप्रवहणादयः ।
 भोगाः शुभकराः शङ्कतर्पयन्ति रसेर्हि ये ॥ ८८ ॥
 प्रापणचमनीयाद्यास्ते स्युराभ्यवहः ।
 १सुरा रम्या मृदुस्पर्शाः स्पर्शैर्यं तर्पयन्त्यजम् ॥ ८९ ॥
 भोगाः सांस्पर्शिकास्ते स्युः पाद्यार्घ्यासनपूर्वकाः ।
 गन्धाः सांस्पर्शिके केचित् केचिदाभ्यवहारिके ॥
 निविष्टा २अनिलाद्याः स्युरन्त्याः पारुजगन्धिनः ३ ।
 स्तुतिवादित्रगीताद्या भोगाः शब्दमया हि ये ॥
 दैन्याञ्जलिपुटाद्याश्च ते स्मृता आमिमानीकाः ।
 इत्थं चतुर्नैर्भोगैः शास्त्रद्वयेन वर्त्मना ॥ ९२ ॥
 ऋग्भिः सप्रणवाद्यामिस्तोपयेत् पुरोत्तमम् ।
 मन्त्रान्ते भोगनिर्देशः प्रीतिश्च तदनन्तरम् ॥ ९३ ॥
 ओंष्ट्वर्चमथोद्यार्थं प्रणवादीनि पञ्च च ।
 आवाहयामि लक्ष्मीं परमात्मानमव्ययम् ॥ ९४ ॥
 आतिष्ठामिमां मूर्तिं मदनुग्रहकाम्यया ।
 श्रिया सार्धं जगन्नाथो दिव्यो नारायणः पुमान् ॥
 इत्यञ्जलिप्रसूनं स्वं मयूर्तान्नतायं च ।
 प्रणम्य म्यागतं वृष्ट्वा क्षामयेन्नया धिया ॥ ९६ ॥
 प्रणम्य १ भगवन् पश्चादासनेनार्चयामि च ।
 उरुया मन्त्रानयोद्यार्थं त्रिनिर्दिश्येदमित्यतः ॥ ९७ ॥

पश्चात् सनाम निर्दिश्य प्रीतिं पश्चात् समाचरेत् ।
 प्रीयतां भगवान् पश्चाद्वासुदेवस्ततः परम् ॥ ९८ ॥
 अर्घ्यं निःस्त्रावयेद्देवामयं भोगविधिक्रमः ।
 आसनाव्यादि भोगेषु यथालिङ्गं विनिर्दिशेत् ॥
 आग्यावाहनं कुर्यादासनं च द्वितीयया ।
 अर्घ्यं तृतीयया देयं मूर्धन्यापः कुमुमोद्धृताः ॥ १०० ॥
 पादं देयं चतुर्थ्या तु पञ्चम्याचमनीयकम् ।
 षष्ठ्या स्नानविधिः कार्यः सप्तम्या परिधानम् ॥
 अष्टम्योत्तरवासश्च नवम्या गन्धलेपनम् ।
 दशम्या स्नानलंकारा १ एकादश्या तु दीपकः ॥ १०२ ॥
 द्वादश्या सुरभिर्धूपः परया मधुपर्ककः ।
 प्रापणं तु चतुर्दश्या पञ्चदश्यानुवासनम् ॥ १०३ ॥
 षोडश्या तु नमस्कारः परया कुसुमाञ्जलिः ।
 अष्टादश्या प्रदानं च समाराधनकर्मणः ॥ १०४ ॥
 स्नानवासः प्रदीपेषु दद्यादाचमनक्रियाम् ।
 पुरस्तादह्णं कार्यं मधुपर्कान्नदानतः ॥ १०५ ॥
 २ तर्पणाचमने पश्चात् प्रणवद्वितयेन तु ।
 इत्थं स्नानादिभोगेषु देशकालावपेक्षया ॥ १०६ ॥
 कुर्याद्वाज्रवदाचारं तत्तन्मन्त्रेण साधकः ।
 संस्तव्यश्च प्रदानं च प्रीतिश्चेति त्रयं त्रयम् ॥ १०७ ॥

मांस्पर्शिकामिमानीकमेदेन चतुर्धा विमर्श्य वर्णयन्ति—दृष्टव्येत्यादिना । ९४. प्रणवा-
 दीनि पठेति । तारातुनारिफाटक्षराष्टक्षरद्व्यष्टाक्षरमन्त्रानित्यर्थः । ९६. स्वमूर्तीं ;
 स्वरिकल्पितायां मूर्ती । ९८. सनामेति । इदमिदमिदं पाद्यमित्यादिरीत्या भोगानामनिर्देश-
 पुरेकमित्यर्थः । १००. पुष्पमूक्तकृचां भोगप्रदाने विनियोगमाह—आपयेत्यादिना ।
 १०३. अनुवासनं नाम भोत्रानान्तरादेयं मुग्धं नामृतम् । १०५. अह्णम् ;

१ अनुगम्यः G.

२ आह्वयः C.

३ पञ्चम्याचमनः A. B F.

४ दण्डा B

कुर्यान् संपु भोगेषु देशकालाद्यपेक्षया ।
समाहितोऽञ्जलिं कृत्वा तत ओं भगवन्निति ॥
आमनेनार्चयिष्यामीत्युक्त्वा दद्यादयासनम् ।
मन्त्रमुद्ययं निर्दिशेदेदिदमासनमित्यत ॥ १०९ ॥
ओमो प्रीयतां भगवान् वामुदेव इति ब्रुवन् ।
अर्घ्यादिजलप्रादाय स्थापयेद्देवसंनिधौ ॥ ११० ॥
आमिरर्घ्यामित्येवमामिः पाद्यामित्यपि ।
आमिराचमनीयामिरहंणीयामिरित्यपि ॥ १११ ॥
तर्पणीयामिरद्भिश्च श्नाणीयामिरितोदसम् ।
प्रीतिसंस्तव्योर्गान्यमिमा अर्घ्या इतीहप्राप्ता ॥ ११२ ॥
पात्र्यं प्रदानयेत्पात्रं यथालिङ्गमिति क्रमः ।
अर्घ्यादिवत्पन्नं पात्रे बहियगे विधाम्यते ॥ ११३ ॥
इति श्रगादिभिः पट्टभिर्देवदेवं जनादनम् ।
पद्ममिषां चतुर्भिर्वा त्रिभिर्द्वयामयापि वा ॥ ११४ ॥
पत्रेण वा समाराज्यं देशरात्रानुकूल्यः ।
मयेव पूजितं ध्यात्वा देवदेवं जनादनम् ॥ ११५ ॥
पात्रोदय इराग्नौपि मयाङ्गपरिवृद्धितम् ।
अनिर्देशमनौपम्यामनन्तां भादिनीं सदा ॥ ११६ ॥
आमोदमिव पुण्यं दीपकमिव च प्रभान् ।
विनिष्कृष्टमश्वयां मामनन्दां पुरुषोत्तमा ॥
भापयन् विधिपद्मप्रीत्यपागेन मां यजेत् ।
तद्विषयविधिमन्त्रिष्य तया मां तद्विषयं यजेत् ॥

अथ मेधादिवोधन्तीं विशुतं पुरुषोत्तमात् ।
ममुद्यन्तीं तदिच्छातो विभाव्य मनसा मुषीः ॥
वामोत्सङ्गे निपण्णां मां देवदेवस्य चिन्तयेन् ।
ऐरुध्यामाययोर्ज्ञात्या स्वभावं च सुनीतलमा ॥ १२० ॥
ऋग्भ्यां हिरण्यपूर्वाभ्यां प्रपद्येत जनादनम् ।
सान्त्वयेच्च पराभ्यां तां मां तान्दप्रपृथग्भृतामा ॥ १२१ ॥
पद्मम्या च प्रपद्येत प्रमत्तां भावयन् धिया ।
ज्ञात्वा पूर्वोक्तसामर्थ्यं तारिकाया यथार्थतः ॥
मुद्रात्ममन्त्रितो मन्त्रो य आवाहनमंक्षितः ।
पूरयेण सुरेजान् मनसा समुदीरयन् ॥ १२३ ॥
मामयायाहयेद्देवादुत्सङ्गे परमात्मनः ।
प्रमन्नवदनां शश्वन् सर्वलक्षणलक्षिताम् ॥ १२४ ॥
पद्मगर्भनिमां पान्ताममितायतलोचनाम् ।
स्तुतत्पटवपेयूरहत्तपुण्ड्रमण्डिताम् ॥ १२५ ॥
गम्भीरनाभिं त्रिवलीविभूषिततन्दूरायम् ।
सुरकेशदहोत्पुनपीनतृत्तपनन्तनीम् ॥ १२६ ॥
चन्द्रद्विरेफपटलममाम्बान्तालकायाम् ।
आरताधरदिभ्यां च येषामुपाकृत्यजामा ॥ १२७ ॥
अर्घ्यचन्द्रललाटस्तराजमानज्जटादिभ्याम् ।
सर्वज्जगत्संपन्नां कृष्णवर्णवर्णमूर्धजां ॥ १२८ ॥
यस्मां पद्मजपरां पद्ममाश्रितमूर्धजां ।
विष्णुशानुजादिभिश्च तदमम्यराजमुजान् ॥ १२९ ॥

मोदोदम् । १११. अमिष्यमित्येवममिर्इति विशेष्यमुपरस्परमुत्तरजनम् ।
११४. मद्, दं, दू, मज्जरां, प्रपद्य; अनुवाक्यमिति पट्टिप्रज्ञेयम् । ११६.
मोदोदम् । अनुवाक्यमिति । उर्मित्यम् । मयेव पट्टम्यम् । ११७. विनि-
ष्कृष्टम्; विनिष्कृष्टमित्यर्थः । १२०. ऐरुध्याम्; ऐरुध्यामित्यम् । १२१. सामर्थ्यमिति ।
ज्ञात्वा, मां च अनेति इत्यमित्यर्थः । १२७. द्विरेफ इति । १२८. पट्टम्यम्

धामेन बाहुना दिव्यां वहन्तीं पुष्पमञ्जरीम् ।
वरदामयपाणिं वा पादाङ्गुलकण्ठं तु वा ॥१३०॥

अर्धस्वस्तिकसंलीनां स्फुरन्मौलिगिराजिताम् ।
ध्यात्वा मां मंमुखीं कुर्यान्मन्त्रमूर्तिं सनातनीम् ॥

मूल्यमन्त्रादिकैर्मूयो मन्त्रैः सर्वैश्च पूर्ववत् ।
१ करन्यासं विना देहन्यासं मयि समाचरेत् ॥१३२॥

पुष्पमध्यं तथा दीपं धूपं माल्यं विलेपनम् ।
चेतसा सादरेणैव पाद्यमाचमनं ततः ॥ १३३ ॥

प्रणाममयवाघ्राङ्गं जयशब्दांश्च मानमान् ।
प्रदर्शयेत्ततो मुद्रां यास्ते पूषं प्रदर्शिताः ॥ १३४ ॥

न्यागतं तय पद्माक्षि संनिधिं भज मेऽङ्गुजे ।
गृहाण मानमीं पूजां यद्यार्थपरिभाषिताम् ॥१३५॥

लक्ष्म्यानुज्ञां ततो मत्तो मानसं यागमाचरेत् ।
मन्त्रपूजनितैर्मांगैः पवित्रैः पारमार्थिकैः ॥ १३६ ॥

षाष्टप्रक्रियया शश्वन् परस्ताद्वक्ष्यमाणया ।
मां यजेत् मुनिष्णातो भोगैः सांत्वजिह्वादिकैः ॥१३७॥

प्रापणान्तं विधायान्तो^३ कारिणं संस्मरेद् गुरुम् ।
जीपन्तमथपार्तीतं तस्मै दद्यात्ततोऽस्त्रियम् ॥१३८॥

यिसं मविभजेद्यैव प्रापणांशेन मन्त्रविन् ।
जीपतोऽप्यथपार्तीतान्यथार्थनेत्र चेतसा ॥ १३९ ॥

परिषारात् स्मरेत् सत्यान् वक्ष्यमाणान् विशेषतः ।
कारणे मयि मंलीनान् धानास्थानि च भूषणान् ॥

इति श्रीषाष्टरात्रसारे^४ लक्ष्मीतन्त्रे अन्तर्यामिप्रकाशो नाम
पद्विंशोऽध्यायः

तिष्ठकम् । अलंकारे कन् । १३१. मन्त्रिकम् आमनविशेषः । १३३. संस्कारैरिति ।
ये सर्वकर्तृणः प्रक्रियेयवर्धः । १३८. आदेहपातनदिति । अनेन पापकालिकयर्म-
निगम्य परममन्त्रिनः प्रीतिपुण्यं प्रकृतं च मगधरासपन्नवश्यकर्तव्यं निन्दकमैत्युक्तं ददति ।

इति पद्विंशोऽध्यायः

तत्तन्मन्त्रप्रयोगेण लयप्रक्रियया यजेत् ।
कुर्यान्महानसे होमं मोक्षलक्ष्मीप्रदं शुभम् ॥१४१॥

त्रिगुणाधारमध्यस्थे त्रिकोणे त्रिगुणेऽनले ।
ध्यानारणिं तु निर्मथ्य चिदग्निसवतार्य च ॥१४२॥

संस्कारैः संस्कृतं कृत्वा वक्ष्यमाणधिया सुधीः ।
त्रिलक्षणाधारगते वैष्णवे जातवेदसि ॥ १४३ ॥

नादावसानगगनात्तारिकायाः परिस्रुतम्^५ ।
ब्रह्म हविर्गृहीत्वाथ ब्रह्मरन्ध्रेण संविशेत् ॥१४४॥

ततो बह्निगृहं गत्वा सर्पिः संस्कृत्य शास्त्रतः ।
कुर्वीत सत्सलं कृत्यं तेनाग्नयेन यथाविधि ॥१४५॥

ततो होमावसाने तत्संस्कृत्यः कर्म मानसम् ।
संन्यसेन्मयि भावेन वक्ष्यमाणधिया सुधीः ॥१४६॥

यः क्रमोऽभिहितो^६ बाह्ये स सर्वो मानसेऽत्र तु ।
अवधानेन वा कार्यो मन्मथैर्द्रव्यसंचयैः ॥१४७॥

सर्वोपसर्गशमनः सोऽयं सर्वफलप्रदः ।
कथितो मानसो यागः कार्य आदेहपातनम् ॥१४८॥

अथ द्रव्याणि सर्वाणि मन्मथीकृत्य यन्नतः ।
१ बाह्योत्पत्त्यासन शान्त्यै च दद्यात्पापमथाचरेत् ॥१४९॥

इत्येषमन्तर्यामिने मदीयः शक्यं वर्णितः ।
बहिर्योग्यमन्त्रं तु तत्ततो मे निशामय ॥ १५० ॥ ✓

^१ O. omits this line

^२ कन् A. B. C.

^३ कन् B.

^४ निश्चये B. C.

^५ निष्कृत्य C.

^६ कथय B. F.

^७ कृत्वा B. C.

^८ अन्तर्यामि A; अन्तर्यामि B

✓सप्तत्रिंशोऽध्यायः

श्रीः—

बहिर्वेद्यादिदेशस्यद्रव्यैर्मन्त्रावनेक्षितैः ।
 भोगभूतैर्यदिग्येऽहं बहिर्यागस्तु स स्मृतः ॥ १ ॥
 यासन्ता द्विविधा प्रोषा याहाभ्यन्तरहेतुजा ।
 निर्णुदत्यान्तराः सर्वा मानसो याग उत्तमः ॥ २ ॥
 याहाशयविशुद्धयर्थं याहायागो विधीयते ।
 शास्त्रीयां श्रितिसास्थाय मण्डये तत्र मण्डते ॥ ३ ॥
 ब्रह्मस्थाने विधायाथ वेदिं सर्वगुणान्विताम् ।
 अष्टहस्तं तदर्थं वा तदर्थं यापि साधितम् ॥ ४ ॥
 प्रागन्तं सुसितं सूत्रं वेदिमध्ये प्रसारयेत् ।
 तस्मिन्नुभयतः पार्श्वं^१ मध्यतःपार्श्वमध्ययोः ॥ ५ ॥
 विधाय शीणि चिप्राणि पत्रा शङ्खून् निरानयेत् ।
 अन्त्ययोगिन्नु मध्येषु शङ्खेष्वेव नृपान्त्ययोः ॥ ६ ॥
 सूत्रमर्घ्यं यतः प्राप्तं तत्र शङ्खुं निधापयेत् ।
^२पादौ द्वौ प्रतिमुच्यथा मध्यचिह्नं समानयेत् ॥ ७ ॥
 सप्तये चाप्यपमव्ये च तत्र चिह्ने विधाय च ।
 मध्यमे प्रतिमुच्य द्वे सूत्रमर्घ्यं समानयेत् ॥ ८ ॥

चिह्नस्योपरि देशे च^३ क्रमान् सव्यापसव्ययोः ।
 सूत्रमर्घ्यं यतः प्राप्तं तत्र शङ्खुं निधापयेत् ॥ ९ ॥
 पूर्वस्मिन् प्रतिमुच्यैकं पादं दक्षिणतोऽपरम् ।
 धुर्यान् प्रदक्षिणं षोणं मध्यचिह्नेऽनयोस्ततः ॥ १० ॥
 षोडशकोणं तथा^४ धुर्यान् प्रतिमुच्योत्तरत्र तु ।
 प्रतीच्ययाम्ययोरेवं प्रतीच्योदीच्ययोरपि ॥ ११ ॥
 प्रतिमुच्य ब्रह्मान् पादौ धुर्यान् षोणौ तथा परौ ।
 तल्लेखस्तद्वतायै तु सूत्रयेषु चतुर्दिशम् ॥ १२ ॥
 भक्ते षोडशधा क्षेत्रे चतुर्भिर्मध्यमैः पदैः ।
 प्रागादिकैः प्रदेशैश्च विदधीत नवाम्बुजम् ॥ १३ ॥
 मध्यमं कमलं पार्यमष्टपत्रं यथा शृणु ।
 चतुर्षां भ्रामयेन् क्षेत्रं वर्जयित्वाष्टमं^५ बहिः ॥ १४ ॥
 वर्णिता केसरं परसंधिः पर्णिता च ब्रह्मान् ।
 चत्वार्यंशप्रमाणानि त्यक्तोऽसौ व्योम तद्बहिः ॥
 तस्मिन् सूत्राष्टके पत्रे विगिरिदिकमस्थितं क्षिपेत् ।
 सूत्राणामन्तरे भूयः क्षिपेत् सूत्राष्टकं तथा ॥ १६ ॥ ✓

१. मन्त्रान्तेर्निर्वाहति । मन्त्रान्ता आरितिरित्यर्थः । भोगभूतैरिति । भोगैरुत्तरगै-
 रित्यर्थः । २. अर्घ्यः ; यगन्ता । ब्रह्मम्यने ; ब्रह्मनास्मान्नातिने इत्यर्थः । ३. भक्ते ;

^१ इत्यन्तरे च B. I.

^२ देसं B, देसं C.

^३ I. omits five lines from here.

^४ इत्, B.

^५ इ B.

^६ इत्तं A. C.

पद्मसंधिस्थसूत्रेण दिक्क्रमेण दलाष्टकम् ।
सहजाः^१ सुचिता रेखा व्योमरेखागणाः स्मृताः ॥

पद्मान्तराणामष्टानामेवमेव विधा भवेत् ।
एवं पुरवरं रम्यं^२ नवपद्मसुलक्षणम् ॥ १८ ॥

बहिर्द्वारयुतं कार्यं कोणशोभादिसंयुतम् ।
चतुर्वर्णयुतं कार्यं वर्णिकादिविभक्तये ॥ १९ ॥

पौष्पे वा प्रस्तरे वास्त्रे सुसिते वाय धूपिते ।
अहते गन्धयुक्तेऽथ स्थण्डिले चोपलेपिते ॥ २० ॥

^३यजन् कार्यवशान्मन्त्री नवपद्मं विचिन्तयेत् ।
कुर्याच्चाध्यानमार्गस्थां प्रतिमां शास्त्रदर्शनात् ॥

सौवर्णे^४ राजताद्ये वा दृढे कालादिवर्जिते ।
आराधयेद् घटे पूर्णं द्रव्वा क्षीरेण वारिणा ॥ २१ ॥

प्रशस्तपद्मवाकान्ते वस्त्रपट्टादिसंयुते ।
विभाव्य नवपद्मं तु पूजयेन्मन्त्रवित्तमः ॥ २३ ॥

घटे पुरे तथार्चायां यद्वा मन्त्री क्रमाद्यजेत् ।
सर्वलोकमयं सर्वरीर्षाणांश्रयमुत्तमम् ॥ २४ ॥

सर्वाधारमयं ध्यायेन्नवपद्मं पुरोत्तमम् ।
तारिकाख्यातमशब्दैरर्घ्यमर्घ्यादिना ततः ॥

ततः पात्रचतुष्कं तु हेमादिद्रव्यनिर्मितम् ।
पूताम्बु पूर्णं गन्धस्रग्मन्त्रीपधिक्षोदकैः ॥ २६ ॥

वेद्यामर्चापुरःस्थायां न्यसेत् कोणचतुष्कके ।
यातवीयादिवह्वन्ते क्रमादेवं प्रकल्पयेत् ॥ २७ ॥

अर्घ्यमाचमनीयं च पाद्यं स्नानीयमेव च ।
कल्पयेत् क्रमशो मन्त्री मन्त्रानेतानुदीरयन् ॥ २८ ॥

तारं च कल्पयामीति मध्ये संज्ञाः स्युरञ्जसा ।
अनेकार्थं च तत्रार्घ्यं कल्प्यं पात्रेऽथ मध्यतः ॥

सिद्धार्थकास्तिला दूर्वाः सयवाः सिततण्डुलाः ।
तोयक्षीरफलोपेता अर्घ्यद्रव्यमुदाहृतम् ॥ ३० ॥

पात्रं तारिकयापूर्वं सुधासंदोहदेहया ।
तस्मिन्निष्कलसंस्थाने मन्त्रचक्रं विचिन्तयेत् ॥

निष्कलं मध्यमार्घ्यं तु पूज्य पुष्पादिना पुरा ।
भावनीयं च तत् सम्यगग्नीषोममयात्मना ॥ ३२ ॥

एष प्रथमसंस्कारो द्वितीयमवधारय ।
प्रचण्डकिरणव्रातैर्भास्करीयैर्दहेत् तत् ॥ ३३ ॥

निर्घापयेत्ततो दग्धं शीतपूर्णन्दुरक्षिभिः ।
ब्रह्मानन्दामृतान्भोधिकलोलैः पूरयेत्तु तत् ॥ ३४ ॥ ✓

विमाजित इत्यर्थः । १९. कर्णिकादीत्यादिपदेन केसरपत्रसन्धिपर्वाणि गृह्यन्ते । २०. मण्डलमिव पुष्पप्रस्तरादिक्रमवि पूजास्थानतया ग्राह्यम् । २६. पूर्वमर्घ्यादिनेत्युक्तं विशदयति —तत इति । २७. न्यसेदिति । अर्घ्यादिपात्रत्वेनेति शेषः । यातवीयादीति । नैर्ऋत्याद्या-
ग्नेयान्तःक्रोणेज्वित्यर्थः । २९. ओं अर्घ्यं परिकल्पयामीत्यादिक्रमेणेति भावः । अनेकार्थमिति ।
सर्वार्थतोयमिति तस्य सांप्रदायिकी प्रसिद्धिः । ३२. पूज्य ; पूजयित्वा । भावनीयम् ;
ध्येयम् । ३३. द्वितीयमिति । दाहनस्रावनादिरूपं वक्ष्यमाणमित्यर्थः । दहेदिति । शोपण-

^१ सहजा B.

^२ राजते ताम्रे A. C.

^३ याप्यादिषद्विपर्ययैः A. B. G.

^४ नवपद्मं B.

^५ आवाहयेत् B

^६ अनेकार्थं A. B. G.

^७ यजेत् B. F.

^८ तारिकाख्यां B

अभिमतस्य तु मुख्यैस्तन्मनुमित्सारिकादिभिः ।
ततो जलमुपादाय न्यसेत् पात्रान्तरेषु तु ॥ ३५ ॥

प्रतिस्वमपि वा पुण्यादीदृशं संस्कृतिव्रतम् ।
आध्यायनं च पात्राणां श्रुतिं चास्मान् समाचरेत् ॥

मुद्रा कामदुषा कार्या सौरभेयी स्वमन्त्रतः ।
सुरभिं हिमशीलाभां निराधारपदे स्थिताम् ॥ ३७ ॥

ध्यात्वा तत्स्तनसंकाशां मुद्रां तां परिदर्शयेत् ।
फराभ्यां गन्धदिग्धाभ्यां सावधानेन चेतसा ॥ ३८ ॥

अर्च्यपात्रान्भसा प्रोक्ष्य मण्डलं मण्डपं तथा ।
यागद्रव्याप्यशेषाणि ताडयेदस्त्रमन्त्रतः ॥ ३९ ॥

मूलेनाद्याययेत् पश्चात्तन् सर्वं भोगतां व्रजेत् ।
ततो पिष्टुं नमस्तुल्यं तदङ्गभ्यां च पट्टजाम् ॥

अर्चयेन्मूलमन्त्रेण ^१क्षामुक्पुसुसादिभिः ।
अर्च्यपात्रमथादाय पुष्पं धूपं विलेपनम् ॥ ४१ ॥

दीपं नैवेद्यमप्येवं द्वारयागे ततश्चरेत् ।
उदुम्बरस्य मूले तु सहिर्द्वारस्य मध्यतः ॥ ४२ ॥

भूमिष्ठं क्षेत्रपालं तु यजेद्वयानादिमंयुतम् ।
नीलजीमूतसंकाशं दण्डदलं महातनुम् ॥ ४३ ॥

मुष्टिद्वयमदलेन ध्येयः क्षेत्रधरः सदा ।
मुद्रा च दर्शनीयात्र परेष्वेवं विधिः क्रमात् ॥ ४४ ॥

द्वारोपरि स्थितां लक्ष्मीमूर्ध्वसंस्थ उदुम्बरे ।
पङ्केच्छक्यां लक्ष्मीं पद्मोपरिगतां यजेत् ॥ ४५ ॥

दक्षिणोत्तरद्वाराभ्यां मूले चण्डप्रचण्डकौ ।
तद्वज्रयं च विजयं बाह्ये द्वारस्य चान्तरे ॥ ४६ ॥

चण्डाद्या विजयान्ताश्च ^२सर्वे होयाश्चतुर्भुजाः ।
गदाचक्रधराश्चैव शङ्खहस्ता महाबलाः ॥ ४७ ॥

तर्जयन्तो हामर्क्षाश्च दोषाणां ध्वंसनोद्यताः ।
हृत्थं ध्येयाः समभ्यर्च्य दर्शनीयाश्च मुद्रिकाः ॥ ४८ ॥

शास्त्राद्व्यस्य मध्ये तु वामदक्षिणतः क्रमान् ।
गङ्गां च यमुनां चैव पूजयेत्तदनन्तरम् ॥ ४९ ॥

हस्ताभ्यां दधती कुम्भं ^३तीर्थेन परिपूरितम् ।
नवयौवनलक्षणया श्वेतरूपा स्मितानना ॥ ५० ॥

गङ्गा ध्येया प्रसन्ना च पूर्णचन्द्रनिभानना ।
साहस्री नीलजीमूतसंनिभा यमुना नदी ॥ ५१ ॥

तेनैव क्रमयोगेन द्वारस्याभ्यन्तरे ^४स्थितौ ।
निर्भीक्ष्णौ दण्डपद्माभ्यामर्च्यपुष्पादिमिर्यजेत् ॥ ५२ ॥

निर्भीक्ष्णौ मायनीयौ तौ निधिमाण्डोपरिस्थितौ ।
स्यूत्येदरो च पिङ्गाग्रौ द्विभुजौ भगवन्मयी ॥ ५३ ॥

हृत्थेवं द्वारयागं तु ततः पुष्पं च संयुग्मम् ।
अङ्गुष्ठतर्जनीमप्याश्रितयेनाक्रमन्त्रतः ॥ ५४ ॥ ✓

पूर्वैः दहेदिति संप्रदायः । ३५. तत इति । संवृत्तनोयुर्णात् पात्रादिन्यर्थः । ३६. प्रतिम्यन्ति । मयेरन्त्यादिपात्रमन्यर्थः । ३७. अयेति । ओ रीत्यादास्ताव ददिति मयेनेत्यर्थः । ४०. मूलेन ; मूलमन्त्रेनेत्यर्थः । ४१. अनुव्रति । अर्चयितुं शिष्ट-
रित्यर्थः । ४२. उदुम्बरस्यो द्वारस्योर्ध्वप्रदेन निमित्तशरीरेनेति । ४३. क्षेत्रपाल-
रूपनर—नन्वेति । ४५. लक्ष्मीं पूजयेत्—द्वारोपरि । ४६. शास्त्रा द्वारस्य
पार्श्वद्वारम् । ४८. भक्तान् । देवभक्तनित्यर्थः । ४७. शास्त्रद्रव्यम् ;
द्वारपार्श्वद्वारम् । ५०. गङ्गायमुक्तयोः रूपमुच्यते—द्वारस्याश्रितयेनाक्रमन्त्रतः ।

आदाय चामिमन्त्राय चक्रं तदुपरि स्मरेत् ।
निशितारं ज्वलद्रूपं प्रवर्षदन्तलासनि ॥ ५५ ॥

क्षयकृद्धिजालानां न्यसेद्यागृहान्तरे ।
दक्षिणां तर्जनीं कुर्यात् सम्यग्भूर्भुवःस्तुतिं ततः ॥ ५६ ॥

शिखामन्त्रेण संयुक्ता विशुद्धिलसितप्रभाम् ।
स्मृत्या भ्रामयमाणस्तां सविशेषागमन्दिरम् ॥ ५७ ॥

अर्घ्यपात्रागमभावेण प्रोक्षयेत् स्वस्मासनम् ।
तस्मिन्नाधारस्त्यादि मान्त्रमासनमर्चयेत् ॥ ५८ ॥

ता ता प्रदर्शयेन्मुद्रा यत्र यत्र च या च या ।
तत्रोपविश्य देवेशमर्चयेद्भूदेवे स्थितम् ॥ ५९ ॥

लक्ष्मीनारायणाख्यं तद्ब्रूत परमं महं ।
वापत्यमनपाद्यं तत्रापयेत्त्रैलोक्ये ॥ ६० ॥

सर्वं तद्भानमापाद्य पश्येन्निरालोचनं ।
मण्डपे वेदिस्थाया वा यत्र वा यत्पुमिच्छति ॥

अर्घ्यपुष्पादिभिः पूज्यमाधारादिक्रमासनम् ।
धर्मादिकान् यजेत् पश्चात्तत्तद्दिग्भागगोचरान् ॥

पश्चार्कमण्डलाश्चैव ततो भावासनावधि ।
उपर्युपरि योगेन ध्यात्वा पुष्पादिनार्चयेत् ॥ ६३ ॥

मण्डलस्थस्य देवस्य दक्षिणे मण्डलोपरि ।
कृतादियुगपर्यन्तं वायोरीशावायि क्रमात् ॥ ६४ ॥

विभज्य सप्तधा क्षेत्रमादौ गणपतिं यजेत् ।
पश्चात्ततोपविष्टः तत्रेसरे तु वलेऽग्न्युजे^१ ॥ ६५ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे वाह्यागप्रकाशो नाम
सप्तत्रिंशोऽध्यायः

६०. वापयेत् । गमयेदित्यर्थः । ७५. अनुना प्राप्येति । गुरुपरमगुरुं दीनानामनुज्ञां प्राप्ता-
मनुसंधायेत्यर्थः ।

इति सप्तत्रिंशोऽध्यायः

^१ B. C. omit this line

^२ मयमेव रूपम् ।

^३ वक्ष्ये दत्तमुने ॥

^४ भीषद्यग्नः A भीषद्यग्नः B

^५ मुद्रान्वितं चिन्त्य A ॥

दधानं चोर्ध्वबाहुभ्यामक्षसूत्रपरश्वथौ ।
वरदाभयमुद्रे च पूर्वहस्तद्वयेन तु ॥ ६६ ॥
र्वितुं मुद्रा विचिन्त्यैव वरदाभयहस्तयोः ।
तर्जन्यङ्गुष्ठसंसर्गाद् व्याख्यामुद्रासमाकृति ॥
पीनं लम्बोदरं स्थूलमेकदंष्ट्रं गजाननम् ।
केसरेष्वङ्गपट्टकं च पट्टसु पद्मस्य विन्यसेत् ॥
स्वामन्त्रेणार्चयेन्मुद्रां बद्ध्वा पुष्पादिना सुधी ।
ततो वागीश्वरीं देवीं स्वामन्त्रेणार्चयेत्सुधी ॥ ६९ ॥
सूर्येन्दुवह्निविन्म्यस्यसितपङ्केटहासनाम् ।
सर्वोपाधिविनिर्मुक्तामपि साकारतां गताम् ॥ ७० ॥
शक्तिं शब्दात्मिका साक्षात् मदीया प्रथमोद्भूताम्^१ ।
दिनेत्रा द्विभुजा श्वेता शङ्खपद्मजधारिणीम् ॥ ७१ ॥
स्फुरतीयूपरहोलसदृशाभरणाम्भरात् ।
ततो गुरुं तद्गुरुं च लोकसिद्धावृत्तीं च तौ ॥ ७२ ॥
लोकसिद्धावृत्तिं पश्चात् तद्गुरुं परमेष्ठिनम् ।
ततः पितृगणं पूज्यो ह्यमूर्तं पिण्डसनिभं ॥ ७३ ॥
आदिसिद्धान् यजेत् पश्चाद्भगवद्भयानतत्परान् ।
शान्तान् निमीलिताक्षाश्च शुभाङ्गास्तेजसाधिकान् ॥
अनुज्ञां प्राप्य तेभ्यश्च लब्धानुज्ञो यथाक्रमम् ।
आवाह्यं मां यजेत् पश्चाद्देवदेवाङ्कुरसिन्धिताम् ॥
येन येन प्रसारेण त त ऋणु सुरेश्वर ॥ ७५ ॥

अष्टत्रिंशोऽध्यायः

श्रीः—

एको नारायणो देवः पूर्णपाङ्गुण्यविग्रहः ।
तस्याहं परमा शक्तिरेकाहंता सनातनी ॥ १ ॥
साधकानुग्रहाय साहं साकारतां गता ।
अङ्गस्था देवदेवस्य यथा पूज्ये^१ तथा शृणु ॥ २ ॥
प्राप्यानुज्ञां गणेशादेर्हृत्यासावाहयेत्ततः ।
भावयेत् परमात्मानमन्तर्यामिपूजितम्^२ ॥ ३ ॥
पूर्णस्तिमितपाङ्गुण्यं मया शक्त्याभिपूरितम् ।
तारकं^३ त्रिरुचार्थं तारिकां तु त्रिरुचरेत् ॥ ४ ॥
आवाहयेत् ततो मन्त्रं पुंलिङ्गं समुदीरयन् ।
पुरुषं पुण्डरीकाक्षं पीनोदारचतुर्भुजम् ॥ ५ ॥
उच्यते परमं मन्त्रं रेचकेन शनैः शनैः ।
अग्नीषोमद्वयान्तःस्थवर्त्मना नासिकोदरात् ॥ ६ ॥
दिव्यशक्तिसमायासं लक्ष्मीशमवतारयेत् ।
अनाहतात् पदाद्यद्वा सर्वतः समतां गतम् ॥ ७ ॥
निर्गतं तु स्मरेदेवं विद्युत्पुञ्जमिवाम्बुदात् ।
सुपुष्पाञ्जलिमभ्यर्धं भावासनगतं न्यसेत् ॥ ८ ॥

संनिधिं संनिरोधं च संस्तम्भं स्थापनं तथा ।
कुर्वन् मुद्राचतुष्कं तु मनसा सम्यगाचरेत् ॥ ९ ॥
उत्तानौ संहतौ पाणी कृत्वाङ्गुष्ठद्वयेन तु ।
त्वां त्वां कनिष्ठिकां मृज्यात् संनिधीकरणं तु तत् ॥
अनामयोर्मध्यमयोः कुर्यादुन्मार्जनं तथा^४ ।
संस्तम्भसंनिरोधौ च द्वौ कृतौ भवतस्तदा ॥ ११ ॥
कृत्वा चतसृभिर्मुष्टिभिरङ्गुलीभिः करद्वये ।
तिर्यक् च संमुखीकृत्य न्यसेन्मुष्टिद्वयोपरि ॥ १२ ॥
अङ्गुष्ठद्वितयं शक्र संस्थापनमिदं भवेत् ।
एवंभूतो भवत्येवं तारादिं मन्त्रमुचरन् ॥ १३ ॥
कालं पाथार्च्यदानान्तमुत्थितं भावयेद्धरिम् ।
स्नानाभरणवस्त्रस्नानेऽलंकरणे तथा ॥ १४ ॥
अन्यत्र भोगयागेषु तत्तद्भोगानुकूलतः ।
स्मरेच्छास्त्रीयसंस्थानं सानुकम्पं सुसंमुखम् ॥
कल्मेषु तु विग्रहे पूर्वं तथारूपोऽवतिष्ठते ।
भोगेषु दीयमानेषु शक्तिर्या मन्मयी परा ॥ १६ ॥

५. पुंलिङ्गं मन्त्रमिति । प्रणवमित्यर्थः । ७. अनाहतं हृदयस्थं द्वादशदलं पद्मम् । ९. संनिध्यादीनां मुद्रा अन्तरमेव वक्ष्यन्ते । १४. कालमिति । काले इत्यर्थः । अत्यन्तसंयोगे द्वितीया । १५. सानुकम्पं सुसंमुखमिति च हरिविदोषणम् ।

^१ पूज्या F.

^४ तु F.

^२ यागादिपूजितम् B. C.

^३ उचरेत् A. B. G.

^३ शक्त्यादिपूजितम् B. C.

^४ तदा C.; सतः F.

तत्रस्था ता स्मरेत् साक्षादाददानो हरिर्यथा ।
 १ आहूतस्य तत साध्यं पुष्पाणा पूर्णमञ्जलिम् ॥

विशिष्ट्याधोमुखेनैव पाणियुग्मेन मूर्धनि ।
 तारेण तारया द्वाभ्या नमसा चार्चयेत् क्रमात् ॥

पुष्पाद्यधूपलेपैस्तु^१ मूलमन्त्रादिभि क्रमात् ।
 संक्षेप विस्तर चापि यथाकाल समाचरेत् ॥१९॥

शक्तिं तद्वन्नसपूर्णा निराकारमनूपमाम् ।
 तारया पूजयेत् पञ्चाक्षतद्वेपु देवता ॥ २० ॥

अक्षभूषणशक्त्याग्रा खै स्वैर्मन्त्रे समर्चयेत् ।
 अयं यागो ल्यो नाम महान् सर्वार्थसिद्धिद ॥

ततो भगवतो विष्णो शक्तिसपूर्णविप्रहात ।
 सर्वशक्तिमयी दिव्यामेका परमभास्वराम् ॥ २२ ॥

पाद्गुण्यविप्रहा देवीमनिर्देश्यामनूपमाम् ।
 सर्वत्र सर्वदा विष्णो सर्वधैवानपायिनीम् ॥२३॥

कृपया साधकार्याय स्वय साकारता गताम् ।
 अविहात्यै^१ स देवमाकार पृथगेयुपीम् ॥ २४ ॥

उत्तममेव मा पूर्वं मन्त्रेणानाहयेत् सुधी ।
 आनाह्नयिषी प्रोक्तं क्रम सर्व समाचरेत् ॥२५॥

यामोत्सङ्गे निपण्णा च विष्णोर्मां भानयेत् प्रियाम् ।
 भाननीयं च मद्रूप पूर्वमेव निदर्शितम् ॥ २६ ॥

१ तस्या लयप्रसारेण मयि सर्वं यनेत् क्रमान् ।
 ततो विनिर्मुक्तं मत्त स्मरेत् उक्त्यादिकं क्रमान् ॥

ग्यालाया मुनदीमाया शुक्तिहनिचयं यथा ।
 भोगम्याने यथैवेन वियसत्तत्तया शृणु ॥ २८ ॥

मध्याब्जवर्णिकामध्ये भावासनगतौ स्मरेत् ।
 पुरुष पुण्डरीकाक्ष तदङ्कस्था च पङ्कजाम् ॥ २९ ॥

प्राच्याब्जवर्णिकामध्ये लक्ष्मीदेहाद्विनिर्गताम् ।
 द्विमुजा भावयेद्दक्षिणे द्विनेत्रा चारुपुण्डलाम् ॥३०॥

श्वेतमाल्याम्बरधरा हारवेयूरभूषिताम् ।
 सर्वलक्षणसपन्ना पीनोन्नतपयोधराम् ॥ ३१ ॥

प्रबुद्धोत्पलविस्तीर्णलोचना सुस्मिताननाम् ।
 चलद्विरेफपटलरमणीयालकावलिम्^२ ॥ ३२ ॥

लसल्लाटतिलकामारक्ताधरपह्वाम् ।
 कृष्णकुञ्चितकेशा च वशमुक्ताफलद्विजाम् ॥ ३३ ॥

पद्मासनोपविष्टा च पाशाङ्कुशकरद्वयीम् ।
 पद्मगर्भोपमाकारा समुत्तीमावयो स्मरेत् ॥ ३४ ॥

स्मरेद्दक्षिणभागाब्जवर्णिकोदरमध्यगाम् ।
 वेपभूपाविभित्तुत्या लक्ष्म्या कुन्दनिभा तु वा ॥

कीर्तिं मद्रूपनिष्क्रान्ता सर्वनीतिर्मयीं पराम् ।
 आवयो पश्चिमान्जलवर्णिकासनसंस्थिताम् ॥३५॥

मद्रूपनि सृता ध्यायेत्तादृशीमरुणा जयाम् ।
 स्मरेदुत्तरपद्मवर्णिकोदरमध्यगाम् ॥ ३७ ॥

माया मद्रूपनिष्क्रान्ता तादृशीमरुणा तु वा ।
 आग्नेये हृदये पद्मे शिरो यातुसरोरुहे ॥ ३८ ॥

शिरसा तु वायवीया^३ ने धर्मं चेशानपङ्कजे ।
 मध्यपद्मपुरःपत्रे नेत्रमक्ष तु कोणके ॥ ३९ ॥

नेत्रम्य पुरतो देव वामुदेव विचिन्तयेत् ।
 मध्यदक्षिणदिक्पत्रे स्मरेत् सत्सर्पण प्रमुम् ॥४०॥

१७. आहृतम्येति । सानिभ्य प्रापिनम्येत्यर्थ । १९. लेप चन्द्रनागनुलेप । २०. अनुपमायः

१ B C omi

२ मध्यमन्त्रम् ।

३ मन्त्रा B

४ शिरसा B

५ लेनभूय B, C

६ धनीम् B

स्मरेन्मध्यसरोजस्य प्रबुधं पश्चिमे दले ।
 अनिरुद्धमुदकसंघे कोणप्रयुगद्वये ॥ ४१ ॥
 अस्त्रस्य पृष्ठतो नागान् स्मरेत् पीयूषवर्ष्मणः^१ ।
 शुत्सालुं च गुरुण्यं च मदनं शलले तथा ॥ ४२ ॥
 सुधाकुम्भकरान् शङ्खकुन्दगौरांश्चतुरदान् ।
 लक्ष्मीकमलपत्रेषु सर्वतः कौस्तुभं न्यसेत् ॥ ४३ ॥
 हृत्पङ्कजदलेष्वेवं वनमालां निवेशयेत् ।
 कीर्तिपङ्कजपत्रेषु भूपापद्मं निवेशयेत् ॥ ४४ ॥
 जयापङ्कजपत्रेषु वर्मं पद्मदलेषु च ।
 पद्मेषु विन्यसेद्वेवं पद्मप्रचतुष्टये ॥ ४५ ॥
 शिरःपङ्कजपत्रेषु न्यसेद्बहुशमुत्तमम् ।
 न्यसेद् द्वारचतुष्कात्रे गरुडं पततां वरम् ॥ ४६ ॥
 नागान् वा तत आत्मीयद्वाराग्रेषु नियोजयेत् ।
 पूर्वद्वारमुवि न्यसेत् पद्महस्तां घलाविकाम् ॥ ४७ ॥
 श्वेतां कमलपत्राक्षीं प्रसन्नां चामनारुतिम् ।
 दक्षिणद्वारतलद्वलीलां तु वनमालिकाम् ॥ ४८ ॥
 पश्चिमद्वारमध्ये तु रक्तवर्णां विभीषिकाम् ।
 उदीच्यद्वारमध्ये तु शंखरीं मधुदीधितिम् ॥ ४९ ॥
 प्रागादींश्चानपर्यन्ते बहिर्द्वारप्रदेशतः^२ ।
 इन्द्रादीन् संस्मरेदष्टौ लोकपालान् सवाहनान् ॥
 अत ऊर्ध्वं च नागेशं ब्रह्माणं च विचिन्तयेत् ।
 तद्विद्वाश्च तदस्त्राणि वज्रादीनि विचिन्तयेत् ॥
 सोमशंखरदिह्ममध्ये रत्नरितं संस्मरेत् प्रभुम् ।
 विष्वक्सेनमुदाराङ्गभायान्तं गगनान्तरान् ॥ ५२ ॥

अनुक्तानामिदानीं मे ध्यानं शृणु पुरंदर ।
 अमृतात्मानमभ्राङ्गं पुण्डरीकायतेक्षणम् ॥ ५३ ॥
 शङ्खचक्रगदापद्माधरं श्रीवत्सवक्षसम् ।
 पीताम्बरं चतुर्बाहुं वासुदेवं विचिन्तयेत् ॥ ५४ ॥
 तुषारनिचयाकारं नीलवस्त्रं चतुर्भुजम् ।
 स्मरेत् संकर्षणं सीरसौनन्दकधरं परम् ॥ ५५ ॥
 वरदामयहस्तं च निमग्नोद्धरणक्षेमम् ।
 प्रशुभ्रं संस्मरेद्रक्तं रक्तवाससमीश्वरम् ॥ ५६ ॥
 शङ्खं शरांश्च विभ्राणं वरदं चामयप्रदम् ।
 संस्मरेदनिरुद्धं च पीतं विशदवाससम् ॥ ५७ ॥
 खड्गखेटकहस्तं च वरामयकरं परम् ।
 आसीनाः सर्व एवैते पुरुषाः पुष्करेक्षणाः ॥ ५८ ॥
 पश्यन्तो दिशमीशानां मां च विष्णुं च शाश्वतम् ।
 सिञ्चन्तोऽमृतकुम्भैर्नौ हिमशीलनिभा गजाः ॥
 सितशोणितवर्णाङ्गं शुद्धवस्त्रं चतुर्भुजम् ।
 पद्मासनोपविष्टं च पद्मशङ्कराङ्कितम् ॥ ६० ॥
 हन्मुद्रालङ्कृतकरं वामेनाभयदं सदा ।
 सिताभरणवस्त्राढ्यं कर्पूरालिप्तविग्रहम् ॥ ६१ ॥
 आवयोः संमुखासीनं हन्मन्त्रं संस्मरेद् बुधः ।
 बन्धुजीवोपमं रक्तं पद्मचक्रधरं परम् ॥ ६२ ॥
 काकालिकजलश्यामं पद्मकौमोदकीधरम् ।
 दक्षिणेनात्ममुद्राढ्यं परेणाभयदायिनम् ॥ ६३ ॥
 लिप्तं भृगमदेनैर पुष्पाद्यैरसितैर्युतम् ।
 आवयोः संमुखासीनं कवचं संस्मरेत् प्रभुम् ॥ ६४ ॥ ✓

अनुपममित्यर्थः । ४२. गुलुत्वादयः नागानां संज्ञाः । ५५. सौनन्दकः कामपालस्य गदा ।

६३. काक इव, अलिखित, कञ्जलमिव च श्यामः; तमित्यर्थः । अथवा काकालिः अत्यन्त-

^१ वर्णिगः A.

^४ B and C. omit three lines from here.

^७ प्रवेशतः B.

^२ गुणुत्वं C.

^५ पव B.

^३ गल्लं B. C. F.

^६ विन्यसेद्व्याश्रयुत्तमम् A. B. C.

हरिद्राक्षणसकाशं गदापद्मधरं क्रमात् ।
 स्वमुद्राकरणव्यग्रपूर्वभागकरद्वयम् ॥ ६५ ॥
 'सौवर्णाम्बरभूपाढ्यं प्रलयानलविक्रमम् ।
 आवयो समुखासीनं स्मरेदक्षं महोद्यमम् ॥ ६६ ॥
 नारीचां सस्मरेदेतान् हृदादीन् साधकोत्तम ।
 उक्तभूषणवेपाढ्या स्नानुरूपालुलेपना ॥ ६७ ॥
 इत्युक्तं ध्यानमद्धानां सर्वपापहरं शुभम् ।
 कौस्तुभं द्विभुजं ध्यायेत् सहस्राक्षं समप्रभम् ॥ ६८ ॥
 प्रदीप्तवेषभूपाढ्यं स्वमुद्रां दधत् इति ।
 पञ्चवर्णकृतां कान्तां वनमालां शुभेक्षणाम् ॥ ६९ ॥
 प्रौढस्त्रीसदृशीं मुद्रां दधतीं हस्तयोर्द्वयोः ।
 पद्मं पद्ममुखं ध्यायेत् प्रसन्नं चन्द्रसन्निभम् ॥ ७० ॥
 द्विभुजं चारुसर्वाङ्गं शराभ्यां मुद्रिकां दधत् ।
 नवदूर्वाङ्कुरप्रयाम् पाशेशं पत्रगाननम्^१ ॥ ७१ ॥
 द्विभुजं याम्यहस्तेन स्वां मुद्रां दधत् परम् ।
 तथा वरदहस्तं च भीमरूपं भयावहम्^२ ॥ ७२ ॥
 सस्मरेदङ्कुशं तीक्ष्णं दीर्घतप्तं भवानकम् ।
 याम्येन दधत् मुद्रां पाणिना सव्यतो वरम् ॥ ७३ ॥
 प्रसिद्धां लोकपालास्ते वेपाकृतिविभूषणैः ।
 नराकृतानि शस्त्राणि चिह्नयुक्तानि मूर्धनि ॥ ७४ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे बहिर्यागप्रकाशो
 नामाष्टमोऽध्यायः

कृष्णवर्णं काकनिरोधं । ६९. वनमालामिति । ध्यायेदिति शेषः । ७०. याम्यहस्तेन ।
 दक्षिणहस्तेनेत्यथ । ७४. द्वारपालिना वलविक्रादयः पूर्वं ४७, ४८, ४९ श्लोकेयुक्ताः ।

इत्यष्टमोऽध्यायः

शङ्खचक्रधरो ध्येयो विष्वक्सेनश्चतुर्भुजः ।
 साक्षाद्विष्णुसमो मुद्राव्याप्तोऽन्यकरद्वये ॥ ७५ ॥

द्वाराग्रस्थं ततो ध्यायेद्गुरुदं भीमलोचनम् ।
 रत्नतुण्डं महाघोषं तप्तचामीकरप्रभम् ॥ ७६ ॥

प्रशुद्धं गृध्रवक्त्रं पक्षमण्डलमण्डितम् ।
 इति तं परिवाराणां ध्यानमुक्तं समासतः ॥ ७७ ॥

आवयो रथूल्योरुर्ध्वं स्मरेत् सूक्ष्मां तु तारिकाम् ।
 वापत्यं विभ्रतीं सूक्ष्मां लक्ष्यालक्ष्यामिवानघाम् ॥

तदूर्ध्वं तु परां तारां पूर्णपाङ्कज्याचिन्मयीम् ।
 वापत्यमावयोर्दिव्यं तत्परं पारमेश्वरम् ॥ ७९ ॥

सर्वतः पाणिपादं तत् सर्वतोऽक्षिशिरोमुखम् ।
 शब्दार्थो भासयत् स्वेन तेजसा नित्यमुद्यता ॥ ८० ॥

प्रतिविम्बमिवैतस्मिन् मन्त्रचक्रमशेषतः ।
 एव क्रमोक्तमाकारैस्तारिकां चित्ता पराम् ॥ ८१ ॥

भावेन तत्त्वतो बुद्ध्या यथान्यासः 'समर्चयेत्' ।
 आदितः सकलप्रासावर्चयेन्नौ भियानघौ ॥ ८२ ॥

अर्घ्यादिप्रापणान्तेन भोगजालेन मन्त्रवित् ।
 शक्त्यादिविष्वक्सेनान्तं परिवारं ततोऽर्चयेत् ॥

सर्वादौ गरुडं देवीश्चतस्रो द्वारपालिकाः ।
 भोगयागक्रमेणाय^३ न्यासस्ते शक्रं दर्शितः ।
 यात्रन्तो यादृशा ये च भोगास्तात्त्वं निबोध मे ॥ ✓

^१ मुद्राणां A B F

^२ समचरेत् B C.

^३ पञ्चगायनम् A G

^४ क्रमं सोऽयं B F

^५ मयानकम् A

^६ श्रीपाञ्चरात्र A, श्रीपाञ्चरात्रे B

एकोनवत्वारिंशोऽध्यायः

श्रीः—

शृणु भोगात् सुरेशान दत्तैस्तुष्यामि यैरहम् ।
येषु मे वितता शक्तिर्भोग्यभोगाय तिष्ठते ॥ १ ॥

यथाशक्त्यनुरूपेण तत्तद्भोगोपकल्पने ।
दिव्यशक्तिप्रभेदैस्तैर्विचित्रैः स्थानतां गतैः ॥ २ ॥

संपूर्णमीश्वरार्हं तद्वायनीयमशेषतः ।
मृद्धास्तरणसंस्तीर्णमादावासनमुत्तमम् ॥ ३ ॥

अर्घ्यं पाद्यं मधूपर्कस्तथैवाचमनीयकम् ।
प्रणामपूर्वकं पश्चादात्मात्मीयनिवेदनम् ॥ ४ ॥

अनुज्ञाय ततः पश्चात् स्थानासनमुत्तमम् ।
पादपीठमथार्घ्यं च ततः पाद्यप्रतिग्रहः ॥ ५ ॥

पाद्याभ्यु पादुके स्थानशायी मात्रा च शालिका ।
दर्पणं गन्धतोयं च पाणिप्रक्षालनार्थकम् ॥ ६ ॥

दन्तकाष्ठं च वदनप्रक्षालाचमनाभ्युनी ।
गन्धतैलं च चूर्णं च शालिगोधूमसंभवम् ॥ ७ ॥

हरिद्राचूर्णसंमिश्रमीपत्पद्मकभावितम् ।
उद्धर्तनार्थं तदनु स्नानार्थं रत्नसंयुतम् ॥ ८ ॥

उष्णाम्बु चन्दनं चन्द्रमिश्रितं लेपनार्थकम् ।
क्षीरं दधि घृतं गव्यं मध्वैक्षयरसं तथा ॥ ९ ॥

सुगन्धामलकामिश्रं लोध्रतोयं ततः परम् ।
रक्तचन्दनतोयं च रजनीवारि चोत्तमम् ॥ १० ॥

प्रस्थिपर्णीपयः पश्चात् ततश्च तगरौदकम् ।
प्रियङ्गुजटिलसिद्धार्थकसवौपधीजलम् ॥ ११ ॥

पुष्पपत्रफलाम्भांसि बीजगन्धोदके तथा ।
हेमरत्नसरिचीर्यकेवलाम्बुनी च क्रमात् ॥ १२ ॥

१. तिष्ठते; स्वाशयं प्रकशयन्ती तिष्ठतीत्यर्थः । प्रकाशनार्थं तद् । ३. भोग-
विशेषा उच्यन्ते—मृद्वित्यादिना । भगवदाराधने पडासनानि; यथा—मन्त्रासनम्,
स्थानासनम्, अलंकारासनम्, भोज्यासनम्, पुनर्मन्त्रासनम्, पर्यङ्कासनं चेति । तत्र प्रथमं
मन्त्रासनमत्रोच्यते । ४. तस्मिन्नासने समर्पणीयानाह—अर्घ्यमित्यादिना । आत्मात्मीयनि-
वेदनप्रकारमाह पाद्ये (४-३-१४०)—“दासोऽहं ते जगन्नाथ सपुत्रादिपरिग्रहः । प्रेय्यं प्रशाधि
कर्तव्ये मां न्युद्भूय हिते सदा ॥” इति । ५. द्वितीयं स्थानासनमत्र । अत्र मन्त्रः
सात्त्वते (६-२६)—“स्फुटीकृतं मया देव त्विदं स्थानपरे त्वयि । सपादपीठं परमं
शुभं स्थानासनं महत् । आसत्पदाशु स्थानार्थं मदनुग्रहकाम्यया ॥” इति । ६. मात्रा च
शालिकेति । अक्षनाप्रदुप्रार्णशालितण्डुलपूर्णपात्रमत्र मात्रापदार्थः । तथा च पाद्ये
(४-६-३६)—“शालितण्डुलयात्रया” इति । एतच्च मात्रादानमाराधनन्यापतिर्नैकव्यतिरि-
हाराय । ८. रत्नः मृगमृदादिवासनावीतनं धनीभूतगन्धतैल्यकिट्टकम् । ९. चन्द्रः पनसारः ।

स्नानीयान्धुसमेतानि देवान्यम्बून्यमूनि तु ।
अर्घ्यपात्रात्तथैवार्घ्यं स्नानानामन्तरान्तरा ॥ १३ ॥

दद्यान् सपुष्पतोयेन क्षालन् चान्तरान्तरा ।
स्नानशिष्टान्धुसपूर्णं^१ हरिद्राशालिसमृत्तम् ॥ १४ ॥

स्नानादिसयुतं कुम्भ हस्ते कृत्वापरत्र तु ।
सिद्धार्थैर्धूपन् पात्रं भ्रामयित्वा तु भूर्धनि ॥ १५ ॥

बहिः श्लिपेत्ततो दद्यान् सुधौंते चाङ्गशाटिके ।
केशोदकापरपार्यमन्धरं देहवारिहत् ॥ १६ ॥

अन्तरीयोत्तरीये द्वे सुधौंते वाससी शुभे ।
भाविते गन्धधूपेन दद्याद् भद्रासनं ततः ॥ १७ ॥

शोषयेत् पूर्णकुम्भैस्तु रत्नपुत्र भावयेद्धरिम् ।
अलङ्कारासनं पञ्चादेयं मृदासरोत्खणम् ॥ १८ ॥

तत्र सर्वं प्रवातव्यमर्घ्यपाद्यादि पूर्णघत् ।
दिवेचनं च केशानां कङ्कतेन प्रशोधनम् ॥ १९ ॥

शीर्षण्यास्तां सुमनसस्तत्तच्छूडोपकल्पनम् ।
चन्दनाया सुगन्धाश्च व्यजनं शोषणार्थकम् ॥ २० ॥

मकुन्त्या अलङ्कारा प्रदेया परमाद्भुता ।
स्रजो नानाविधानारा सात्त्रिवैः फुसुमैश्चिता ॥

पुष्पाञ्जलि पदद्वन्द्वे प्राकारं सुमनश्चयै ।
गन्धद्रव्यसुशीतेन ह्यञ्जनेनाञ्जनं दृशो ॥ २२ ॥

तथैवालम्बनं चापि ललाटतिलकं तथा ।
आदर्शो विमलो मृष्टः परितश्च समीक्षणम् ॥ २३ ॥

प्रदीपश्च प्रधूपश्च वाहनं चेतनेतरत् ।
स्तुतिमङ्गलगीतानि नृत्तवादिप्रदर्शनम् ॥ २४ ॥

मात्राश्च रत्नसपूर्णा भोगाच्छिद्रप्रपूरणा ।
बुद्धया विरचितास्तास्ता राजराजोचिता क्रिया ॥

अलङ्कारासनस्थायं त्वेते भोगा हि मन्मथा ।
अथ भोग्यासनं देयमर्घ्यपाद्यादिकं तथा ॥ २६ ॥

यजेत मधुपर्केण यथा तदवधारय ।
पयसो मधुनो दध्नः सयोगो मधुपर्ककः ॥ २७ ॥

पात्रं पुरं प्रतिष्ठाप्य मधुपर्केण पूरितम् ।
अर्हणं तर्पणं चार्घ्यात् प्रथक् पात्रद्वये भवेत् ॥ २८ ॥

अर्हणेनार्चनं पूर्वं ततश्च मधुपर्कम् ।
तर्पणं तर्पणीयाभिस्ततो निष्पुसनं करे ॥ २९ ॥

देयमाचमनं पञ्चान्मात्रां गौर्माधुपर्किनी ।
यष्टव्यमन्नयज्ञेन साङ्गेन मधुपर्कयत् ॥ ३० ॥ ✓

१६. स्नपनान्तरं नंतरान्मुच्यते—स्नानशिष्टेति । १७. हस्ते, वामहस्ते । अपरत्र, दक्षिणहस्ते । १७. मृदासनम्, स्नानासनम् । १८. रत्नपुत्रम्, द्वाविंशान्तस्थितम् । तृतीय-मलङ्कारासनमाह—अन्कारेति । १९. कङ्कतं केशप्रमाथनी । २०. चेतनेतरत् वाहनमिति । सुपर्णाग्निनिर्मितं हस्त्यश्वादि । २६. मन्मथा इत्यनेनाध्यायाद्भुतं स्थितं मन्मथं । तुरीय भोग्यासनमुपरिष्यते—अर्धेति । २७. मधुपर्कमाह—पयस इति । २९. अर्हणमापोशनम् । तर्पणम्, पानीयनीधम् । निष्पुसनम्, हस्तोद्धर्तनम् । ३०. पुनः मधुपर्कदानसमाप्तिर्नान्यपरि-

^१ हरिद्राशालि B

^२ धूपन् B F

^३ निवेज्य A

^४ अर्हणं चान्तं B

^५ चन्दनायास्तु A ॥

^१प्रदेया अन्नयश्चार्था मात्राः शास्त्रनिर्मिताः ।
सकपूर्वं च ताम्बूलं प्रदेयमनुवासनम् ॥ ३१ ॥

ततश्च विश्रमार्थाय विमानं परमाद्भुतम् ।
प्रदेयं तत्र दातव्यं सर्वमर्घ्यादि पूर्ववत् ॥ ३२ ॥

जपं समाचरेन् पश्चादलक्ष्यमितरैर्जनैः ।
मन्त्रसंस्कृतया सम्यक् शुभया ह्यक्षमालया ॥ ३३ ॥

प्राकृतस्त्वह्मगुलिभित्तु पर्वभित्तु दशोत्तरः ।
शतोत्तरादिसंरयस्तु विज्ञेयो ह्यक्षमालया ॥ ३४ ॥

वाचिकः क्षुद्रकर्मार्यमुपांशुः सिद्धिकर्मणि ।
मानसो मोक्षलक्ष्मीदो ध्यानात्मा सर्घसिद्धिहृत् ॥

अक्षमाला तथा कार्या न दृश्या प्राकृतैर्यथा ।
अक्षस्थिमात्रा मणय उक्तमाः परिकीर्तिताः ॥ ३६ ॥

धात्रीफलास्थिसदृशा मध्यमाः परिकीर्तिताः ।
^२अचमा यद्वाराध्याभाः श्रेष्ठमष्टशतात्मकम् ॥ ३७ ॥

तदर्धं मध्यमं प्रोक्तं तदर्धमधमं स्मृतम् ।
सौवर्णं द्रव्यसिद्धयर्थं पुष्टयर्थं पितृकर्मणि ॥ ३८ ॥

राजतं ताम्ररूपं तु मेधावीर्यजाप्राये ।
त्रापुषं यक्षिणीसिद्धौ सैसं रक्षःपिशाचयोः ॥

वेतालसाधनार्थं तु रीतिजं कांस्यजं तु तत् ।
अश्वसूत्रं परिज्ञेयं नागपन्नगसाधने ॥ ४० ॥

आयसं क्षुद्रकर्मार्यमिति धातुमयो मणिः ।
आयुरारोग्यभूत्यर्थः^३ सर्वो मणिमयो मणिः ॥

मोक्षाय शान्तये चैव स्फाटिको मणिरुच्यते ।
सौभाग्ये वैदुमः कार्यः सौत्रः कार्यस्तु मुक्तये ॥

शान्तये मुक्तये पुष्टयै तुलसीमूलजो मणिः ।
सर्वसिद्धिप्रदः पाद्मो मणिः शाङ्खः त्रियै मतः ॥

आयुःप्रजायशोदः स्वाम्नौक्तिको मणिरुत्तमः ।
आदद्यादेकमेतेषां शुभकाले गुणाधिके ॥ ४४ ॥

अलेखे गन्धतोयेन क्षालयेत्तदनन्तरम् ।
^४शाणकार्पासजोर्णानां कृत्वा सूत्रं नवं दृढम् ॥

त्रिगुणं त्रिगुणीकृत्य चतुर्धा वा यथा दृढम् ।
क्षालयित्वास्ततोयेन तेनैव प्रथयेन्मणीन् ॥ ४६ ॥

अनूनाधिकार्कस्तुत्यानचलान् प्रथितान्तरान् ।
इष्टसंख्यामणिप्रोतसुशान्तद्वितयोपमम् ॥

मणिं प्रकल्पयेन्मेरुमक्षमालारिघित्वयम् ॥ ४७ ॥ ✓

इति ^५श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे बहिर्यागप्रकाशो^६
नामैकोनचत्वारिंशोऽध्यायः

हाराय गता मात्रादानमत्रोच्यते । ३१. षष्ठये मन्त्रासने समर्पणीयानि ताम्बूलादीनि ।
३२. षष्ठं पर्यङ्कासन्मुच्यते—ततश्चेति । ३३. जपसंख्यागणनोपकरणेष्वक्षमाला प्रशस्ता ।
३५. जपविशेषो वाचिरादिः । ३८. अक्षमालामणिविशेषानाह—सौवर्णमित्यादिना ।
४०. रीतिः पितृल्लेहविशेषः । ४२. सौत्रः ; तन्तुनिर्मितः । ४७. मेरुः जपमन्त्रप्रधान-
मन्त्रित्यो बृहन्मणिविशेषः ।

इत्येकोनचत्वारिंशोऽध्यायः

^१ B. C. F. omit four lines from here.

^४ B. omits four lines from here.

^२ यद्वारा A.

^५ श्रीपाञ्चरात्रे A.; श्रीपाञ्चरात्रे B

^३ दृढपथः C.

^६ बहिर्यागे A.

✓ चत्वारिंशोऽध्यायः

शक्र—

नमस्ते वारिसभूते नमस्ते पद्मसभवे ।
प्रकारमक्षमालाया प्रतिष्ठाया वदाम्युजे ॥ १ ॥

श्री—

साधितामक्षमाला तु स्थापयेद्वाजने शुभे ।
पूजयित्वा त्व्यपुष्पाद्यैस्तस्या शुद्धिं समाचरेत् ॥ २ ॥

अक्षेण दग्ध्या निर्वाप्य धर्मणाप्याययेच्छ्रिया ।
परमावृतत्पिण्या ता माला भावयेत्तत ॥ ३ ॥

चतुर्भुजामनौपम्या मन्मयीं मामिवापराम् ।
वरदाभयहस्ता च वदद्वाङ्मलिकरद्वयाम् ॥ ४ ॥

ब्रह्मद्वाराभ्युज्जन्मस्था देवीं ध्यायेच्छिखोपमाम् ।
ता परा वैष्णवी शक्तिं मन्मयीं मदभेदिनीम् ॥ ५ ॥

द्वादशान्ते विचिन्त्याथ ब्रह्माद्वपायेद्बृहदभ्युजे ।
हृत्पद्मादुरिचिता भूयो ब्रह्मरन्ध्राद्विनिर्गताम् ॥ ६ ॥

शनैः शनैरुत्सन्ती मालास्था ता विचिन्तयेत् ।
अङ्गोपाङ्गमोपेता^१ स्थूलसूक्ष्मपरात्मिकाम् ॥ ७ ॥

मा ध्यायेत् तारिकाकारा तत्र शक्तीं सुरेश्वर ।
मणीन् सूरं तथा माला मालास्था वैष्णवीमपि ॥ ८ ॥

एकार्णवीकृत सर्व^२ माया ध्यायेत् सुरेश्वर ।
मया दत्ता विभाव्यैना सस्कृतामक्षमालिकाम् ॥ ९ ॥

जप समाचरेत् पश्चात् पूर्वोक्तेन विधानत ।
अनुन्मिपत् पर सूक्ष्म स्थूलमात्मानमेव च ॥ १० ॥

लक्ष्मीनारायणाकार पञ्चक भावयेदिदम् ।
तुर्यातीत तथा तुर्य सुषुप्तिस्वप्नजागरा ॥ ११ ॥

अवस्थापञ्चक तद्वत् चतुर्लक्षणादिकम् ।
कर्तुमेव तथा तत्तत् करण बाह्यक तथा ॥ १२ ॥

मन्त्राक्षर तथा स्थूल सर्वं तत्तन्मयं स्मरेत् ।
हृत्पुण्डरीकमध्यस्था मन्त्रुरात्मभोजनि स्ताम् ॥

स्मरेच्छब्दमयीं शक्तिं वैष्णवीं मदभेदिनीम् ।
तस्या विनिर्गता ध्यायेन्मातृका मन्त्रमातरम् ॥

मन्मयीं सस्मरेन्माला जप्यमन्त्रमयीं तत ।
लतायामिव पुष्पाणि^३ मन्त्रान् वै तत्र सस्मरेत् ॥

स्फुरण मणिसत्पदे हृदय च तदत्यये ।
भानयन् मन्त्रनाथस्य जपं क्षुर्याद्विचक्षण ॥ १६ ॥

^४हृद्भास्वरूपससृतिवहिरन्तः प्रमोक्षमातृ ।
इति स्मरन् जपेदेक्षार तत्त्वोदिसमितम् ॥ १७ ॥ ✓

२. साधिताम्, निर्मिताम् । ३. निर्वाप्य, विशोष्य । श्रिया, श्री-
मन्त्रेण । भारयेत्, वक्ष्यमाणरूपेण ध्यायेत् । ५. ब्रह्मद्वार ब्रह्मरन्ध्राद्व्यापनाडी ।
निम्ना वद्विनिम्ना । ६. द्वादशान्ते; मूर्ध्नि उपरि द्वादशाङ्गुल्यमिति निम्नान्ते ।

^१ भिद्वेदेन A E.

^२ पुष्पाणि A B C.

^३ श्रिया श्रिया C.

^४ हृद्भास्वरूपससृतिवहिरन्तः प्रमोक्षमातृ F

जपं समाप्य विधिवन्त्यस्येभ्यश्च जपं कृतम् ।
शक्तिं तां मन्त्रुपान्तस्थां जपरूपां विचिन्तयेत् ॥

दीपे धूपे तथाह्वये च घण्टानादं समाचरेत् ।
आवाहने तथाह्वये च नैवेद्ये मधुपर्कके ॥ १९ ॥

प्रीणने च प्रयुञ्जीत घण्टानादं विचक्षणः ।
न विना पूजया चाल्या तां विना पूजयेन्न च ॥

कार्यसिद्धिमभीप्सद्विरिह चामुत्र चोभयोः ।
सा हि घण्टामिधा शक्तिर्वागीशा च सरस्वती ॥

याचि मन्त्रा^१ स्थिताः सर्वे वाच्यं मन्त्रेषु चाखिलम् ।
एतस्यां चाल्यमानायां मन्त्रा यत्सा इव द्रुतम् ॥

काङ्क्षमाणाः समापान्ति तां घण्टां मन्त्रमातरम् ।
अधोमुखं तु ब्रह्माण्डं ध्यायेद्वेककुलाबुलम् ॥ २३ ॥

नालं तस्यास्तदूर्ध्वं तु घृष्टं पद्मं स्मरेद्बुधः ।
अष्टपत्रं शुभं श्वेतं कर्णिकाकेसरान्वितम् ॥ २४ ॥

तन्मध्ये चिन्तयेद्देवीं घण्टामष्टमुजान्विताम् ।
मुप्यहस्तचतुष्पेण पाशशङ्खान्मुजाङ्गुलान् ॥ २५ ॥

पर्याहुचतुष्पेण दधतीमक्षसूत्रकम् ।
यिज्ञानपुस्तकं सम्यगभयं च वरं तथा ॥ २६ ॥

पद्मासनान्मुजाश्रीं पद्मगर्भसमन्वितम् ।
पद्ममालाधरां पीतसितवस्त्रानुलेपिताम् ॥ २७ ॥

मन्त्रौषधिरन्ती च मन्त्रादिपरिसंस्तुताम् ।
तारिफामुषरन् दीर्घा^१ मुष्मां सचालयेदिदाम् ॥

अनया पूजयन् मन्त्री मन्त्रसिद्धिं निगच्छति ।
ततो गुरुन् समानीय मन्मथान् वापि वैष्णवान् ॥

प्रदद्यात् प्रापणार्थं^२ तेभ्यो मन्मन्त्रमुषरन् ।
अथ वक्षितां सम्यगग्रीपोममयीं पराम् ॥ ३० ॥

तर्पयेन्मां सुरेशान यथाऽवधारय ।
तत् उत्तरदिग्भागे देवागारद्विस्तु वा ॥ ३१ ॥

भूभागे लक्षणोपेते कुण्डं कुर्यात् सलक्षणम् ।
चतुरश्रं सभं यद्वा पद्मानारं मनोहरम्^२ ॥ ३२ ॥

शतार्धहोमसंख्यायां कुण्डं स्याद् द्वादशाङ्गुलम् ।
अष्टोत्तरशतेऽष्टत्रिसमं हस्तं सहस्रकं ॥ ३३ ॥

अयुतारये द्विहस्तं च लक्षहोमे चतुष्करम् ।
चोद्विहोमेऽष्टहस्तं स्याच्छास्त्रतः कारयेत् तत् ॥ ३४ ॥

त्रिकोणमपि वा कुर्याद्द्वोमकुण्डं त्रिमेखलम् ।
उद्धृत्य तारया पूर्वं त्रिलयां प्रोक्षयेद्बुधम् ॥ ३५ ॥

श्रोणं दाहन् शरं तारया सम्यगाचरेत् ।
आधारशक्त्याधारभ्य पूर्व्यं भारासनानपि ॥ ३६ ॥

तत्र नारायणाख्यां ये शक्तिं तेजोमयीं पठम् ।
मन्मयीममृताकारां सर्वाविशयरूपिणीम् ॥ ३७ ॥

सर्वशक्तिममृहस्थां सर्ववस्तुवन्तरग्विताम् ।
अवतारये हृदम्भोजान् सष्टिमार्गेण शाश्वतीम् ॥ ३८ ॥

तारिफारुहरणाराधयतीये^३ इदमुजान् ।
रेचयेन विनिक्षिप्य कुण्डमध्याम्युजान्तरे ॥ ३९ ॥ ✓

३०. यद्विसंनर्गमुच्यते—अथेत्यादिना । ३३. होमसंख्यानुगुण्येन कुण्डमिष्टमिति च्यते—
शतार्धेन्यदिना । ३५. तथा ; तारया । ३६. भावान्म पूर्वमाधारशक्तिप्रकरणेन ।

सपूज्य गन्धपुष्पाद्यै पद्ममुद्रा प्रदर्शय च ।
ध्यायेद्दुतमतीं शक्तिं सुलतामहताम्बराम् ॥ ४० ॥

ध्यायेत् सर्वात्मिका शक्तिं तामेव त्वधराणिम् ।
उत्तर चारणि ध्यायेत् सर्वतजोमय हरिम् ॥ ४१ ॥

मग्न्यात् तारया सम्यक् तथा चैवानुतारया ।
उत्पन्न तारयादाय^१ कृशानु शक्तिसम्भवम् ॥ ४२ ॥

^२अभिगूह्याङ्गुलीमिस्तु सत्सुर्याद्वैष्णवाख्यया ।
चूडा च तारया कुर्यादन्नप्राशनपूर्वकम् ॥ ४३ ॥

उपनीय ततो वह्नि तारया चानुतारया ।
तत स्थाहास्वधाभ्यां तु देवीभ्यां जातवेदस ॥ ४४ ॥

पाणिप्रहणक कुर्यात् तारया त्वनुतारया ।
सर्वं ध्यानमय कार्यं जातनामादिकर्म तत् ॥ ४५ ॥

लोहपापाणमण्युत्थवह्नौ कार्यवशात् कृते ।
लौकिके वापि स्त्कार निषेदादि समाचरेत् ॥ ४६ ॥

^३आधाय सैजसे पात्रे मृन्मयेऽमिनवे तु या ।
देवीसहाय स्थाहेश तारयैवाचरेत् सुधी ॥ ४७ ॥

पूरणेनोपसङ्ग्य स्वात्मन्युपशम नयेत् ।
ब्रह्मादानन्दशक्त्या त सहारेण तु योजयेत् ॥ ४८ ॥

सृष्टिमार्गेण न भूयोऽप्यवतार्य पदान् पदम् ।
कुण्डमध्यान्मुच्यन्त स्था तारया भुवमानयेत् ॥ ४९ ॥

यह्नि स्थाहास्वदेशानमग्नौपोममय यजेत् ।
समिद्धितिसृमिस्तारामुचरन्नेकयेकया ॥ ५० ॥

शालीतिलाक्षतै पश्चात् तत आज्याहुतित्रयम् ।
उच्चार्य तारिका पूर्वं बोधयेति द्विरुचरेत् ॥ ५१ ॥

तत्रस्थो बुध्यते वर्ह्यर्यथानश्न हृत^४ स्वयम् ।
पर्यग्निकरण कार्यं तारयैवार्द्रपाणिना ॥ ५२ ॥

स्तृणीयात् तारया दर्भेन्नेषा त्रेधा चतुर्दिशम् ।
उदग्भागेऽग्निकुण्डम्य स्तृणीयाद्दर्भसचयम् ॥ ५३ ॥

प्रणीताप्रोक्षणीपात्रे दर्वाभ्यौ सुक्लुषौ तथा ।
आज्यस्थालीं पवित्रे च सर्वं तत्र निधापयेत् ॥ ५४ ॥

प्रणीता तारयापूर्वं गन्धयुक्तेन यारिणा ।
पवित्राभ्यां त्रिरुत्पूय मा ध्यायेत् तारया श्रियम् ॥

यह्नेरुदक् प्रतिप्राप्य प्रोक्षणीं पूरयेच्छ्रिया ।
तामुत्पूय तत प्रोक्ष्य यागोपकरण समम् ॥ ५६ ॥

आज्यपात्र समादाय तस्मिन्नाज्य निधाय च ।
ब्रह्म सर्पि समुद्रोत्थ तद्वधात्वाग्नेरुदगगतम् ॥ ५७ ॥

तारया सममिञ्जाल्य दर्भाम्बे विनिधाय च ।
तथा पुनरमिञ्जाल्य पर्यग्निकृतिमाचरेत् ॥ ५८ ॥

बह्वे पश्चात् प्रतिप्राप्य पवित्रद्वितयेन तत् ।
उत्पूय तारयाग्नौ तत् पवित्रद्वितय क्षिपेत् ॥ ५९ ॥

परिद्ध्यात् परिधिभिर्वह्नयोर्नैश्चतुर्दिशम् ।
अग्निशर्वदिशो स्थाप्य कुण्डमध्ये समिद्धयम् ॥

तत इक्ष्म समाधाय शुष्क पञ्चदशालम् ।
तारया परिपिच्यग्निं सुक्लुषौ^५ परितापयेत् ॥ ६१ ॥

निमृज्य तारया पश्चात्तौ प्रोक्ष्याथ सुचा तथा ।
वायोरग्निदिशं यावन्नातो शर्वदिशावधि ॥ ६२ ॥

^६धारया स्थावयेद्वह्नौ मध्ये दद्यात् सुवाहुतिम् ।
अष्टोत्तरशतं वापि तदर्धं वा तदर्धकम् ॥ ६३ ॥ ✓

४०. ध्यायेदित्यादिना अग्नौ^२पात्रेऽमिनमुच्यते । ४३. अभिगूह्य, सवृत्त्य । अन्नप्राशनेति

^१ आधाय A B G

^४ यो यथा यस्य स A B G

^२ अभिगूह्य C

^५ सुप्तौ तु G

^३ आदाय C.

^६ धारा आस्त्रावयेत् C.

स्रुवेणाज्याहुतीर्दद्यात् स्वाहान्तां तारिकां गृणन् ।
अयं योग्यो भवेद्वह्निर्गवद्व्यवाहने ॥ ६४ ॥

^१आदध्यात् समिधः सप्त ततस्तारिकया सुधीः ।
यज्ञकाष्ठमयीरादौ ब्रह्मक्षत्रतरुद्वयाः ॥ ६५ ॥

तारया समिधो दद्यात् काष्ठरूपा दशपराः ।
सामिव भावयेन्मध्ये विष्णोरह्वितयां पराम् ॥ ६६ ॥

ब्रह्मानन्दमयान्भोजकर्णिकारयस्य वै विभोः ।
अह्वयं भावयस्त्वस्मीं ता दद्यात्समिधोऽखिलाः ॥

ततः पुष्पमयीं दद्याद् धूपद्रव्यमयीं तथा ।
एतास्तु त्रिविधा देया हस्तेनैव मनीषिणा ॥ ६८ ॥

मधुपर्कमयीं पश्चात् स्रुवेण जुहुयात् सुधीः ।
लुच्यन्नं चतुरादाय सर्षपापूर्य पूर्वघत् ॥ ६९ ॥

तयैवान्नाहुतिं दद्यात् स्वाहान्तां तारिकां गृणन् ।
स्रुवेणाज्याहुतीः पूर्वसमित्संख्याः समाचरेत् ॥ ७० ॥

पुष्पाञ्जलिमुपादाय वह्निस्वामर्चयेद्विद्या ।
नित्ययागो समैतावानूर्ध्वं काम्याहुतिं क्षिपेत् ॥ ७१ ॥

यदि कामयमानः स्यात् तत्तद्विध्यनुरूपिणीम् ।
तारया परिपिच्यामि प्रायश्चित्ताहुतिं क्षिपेत् ॥ ७२ ॥

दशवारं तारयैव क्षमस्वेति वदन् धिया ।
प्रणीतामुपसहस्रं हविरथाने ^२निनीय च ॥ ७३ ॥

ग्रहस्य परिधीन् सर्वान् ^३संस्त्रावं समाचरेत् ।
स्तरं ग्रहस्य वह्नीं च घृतेनापूर्य च सुवम् ॥ ७४ ॥

दद्यात् पूर्णाहुतिं दीर्घां स्वाहान्तां तारिकां गृणन् ।
शक्त्वा समेतां तां तारां वह्निरथां भन्मयीं पराम् ॥

मां चाप्यह्वितयां ^४विष्णोर्नासिकासंधिमार्गतः ।
मरुच्छक्त्वा समाकृत्य हृत्पद्मे विनिवेश्य च ॥ ७६ ॥

यागभूमिं समेत्याथ नवपद्मस्थया मया ।
एकीकृत्य मयि न्यस्येदर्चास्थायां कृतिं तु ताम् ॥ ७७ ॥

प्रागेव विमजेदन्नं प्रापणात् सप्रदानतः ।
तेनान्नेन यजेत् सम्यग्विष्वक्सेनं चतुर्भुजम् ॥ ७८ ॥

मण्डलान्तमुपानीय समाह्वयाम्बरान्तरात् ।
नवाभ्रपत्रसदृशं पिङ्गभूश्मश्रुलोचनम् ॥ ७९ ॥

पीतवर्णं चतुर्दंष्ट्रं स्वमुद्राद्वितयान्वितम् ।
गदाखड्गधरं देवमभ्यर्च्य प्रमशः सुधीः ॥ ८० ॥

साङ्गमुद्रामथावश्यं गत्वा कुण्डसमीपतः ।
विष्वक्सेनस्ततो भक्त्या तर्पणीयस्तिलाभूतैः ॥

वौषडन्तेन मन्त्रेण दद्यात् पूर्णाहुतिं ततः ।
मण्डले पूजयित्वाथ कुर्यात्तस्य विसर्जनम् ॥ ८२ ॥

स्वमन्त्रेण सुरश्रेष्ठं ^५क्षमस्वेति पदं धवन् ।
मुद्रां च दर्शयेत्तं च नभस्तुत्पतितं स्मरेत् ॥ ८३ ॥

विष्वक्सेनार्चनं सर्वमगाधेऽन्युनि निक्षिपेत् ।
तोयेनास्रप्रजप्तेन ग्रावयेन्मण्डलं च तत् ॥ ८४ ॥

ततः संपूजयेत् सर्वाम् लोकपालानशेषतः ।
पुष्पाख्यैरन्नदानान्तैरेकाहुत्या च वह्नितः ॥ ८५ ॥

जातकर्मनामकरणयोरप्युपलक्षणम् । ६५. ब्रह्मतरुः पलाशः । क्षत्रतरुः मुचुकुन्दनामा
तरुः । दशपरा इति । अवशिष्टा दश समिध इत्यर्थः । ८१. इत आरभ्य पञ्चार्धानि

^१ F. omits verses 65 to 112

^४ विष्णोर्नासिका C.

^२ निवाय A B

^५ ज्येष्ठ B C.

^३ स्पर्श, A B.

^१वह्निभिर्वा यथाशक्ति स्वे स्वैर्मन्त्रैर्यथाविधि ।
पूजयित्वा ^२विसृज्यैवास्तदस्त्राण्यपि पूजयेत् ॥८६॥

सर्वांश्च परिवारास्तान् स्वस्वस्थानक्रमेण तु ।
अर्चयेत् क्षेत्रपालादीन् वह्निमध्ये च तर्पयेत् ॥८७॥

आधारशक्तेरारभ्य पीठशक्तींश्च सर्वश ।
गणेशाद्याश्च सपूज्या सतर्प्याश्च घृतादिकै ॥८८॥

सकृत्कृत्या त्रिघृत्या वा पूर्णा सवर्षव्य शिपेत् ।
लक्ष्म्यादीन्पूजयेत्सर्वांश्च विष्वक्सेनार्चनात्पुरा ॥

विष्वक्सेनार्चनात् पश्चाद्देवपालार्चन क्रमात् ।
ततो वेदिं विशोष्याथ दर्भान् सस्तीर्य दक्षिणान् ॥

पितृन् यजेत् क्रमेणैव प्रापणार्थावशेषतः ।
कृत्वा पिण्डत्रय तेन पितृभ्यो निर्बपेत् स्तरे ॥९१॥

^३अर्घ्याञ्जलि तथा दद्यादेकैकलैकमञ्जलिम् ।
घैष्णवायाथवा दद्याद्ब्राह्मणाय विशोषिणे^४ ॥९२॥

पितृनुद्दिश्य वै भक्त तत्तन्नामानुदेशवत् ।
सन्यस्य मयि तत् सर्वमन्तर्धानमवेक्ष्य च ॥९३॥

अर्घ्याद्यमुपसहस्र वर्मांश्चे प्रतिहृत्य च ।
उपसहस्र च न्यासमनुयागं समाचरेत् ॥ ९४ ॥

अक्षरेण तारया प्रोक्ष्य तारया परिपिच्य च ।
उपस्तीर्य तथा चापो दद्यात् प्राणाहुतीस्तया^५ ॥९५॥

अदीक्षितस्त्वनुयजस्तत्तन्मन्त्रानुसहिताम् ।
तारिकामुसरन् कुर्यान्मा चान्त स्था विभावयेत् ॥

सोमानन्दमयीं दिव्या क्रमाद्ब्राह्मता गताम् ।
वीर्यरूपरसाकारा तेजोवीर्यबलात्मिकाम् ॥ ९७ ॥

ऐश्वर्यशक्तिविज्ञानरूप भोक्तारमव्ययम् ।
आत्मान पुण्डरीकाक्ष भावयेत् पुरुषोत्तमम् ॥९८॥

तारिकामुसरन् पश्चादपिधायान्नमन्मसा ।
आचम्य द्विस्ततो न्यस्येदनुयागं ततो मयि ॥ ९९ ॥

अथ स्वाध्यायमभ्यस्येद् दिनशेष विचक्षण ।
चतुर्विधानि शास्त्राणि तदुत्थ तारिकाविकम् ॥

सिद्धान्तानपि चाशेषानसलप्रेन चेतसा ॥
स्वाशयप्रविशुद्धयर्थं समीक्षेत धिया स्वया ॥१०१॥ ✓

जयास्वरचनमनुवर्त्तति । ९०. ब्राह्मणाय विशोषिणे इति । विशिष्टब्राह्मणायेत्यर्थः ।
एतच्च धनिकेतरविषयम् । धनिकविषये तु चतुरो ब्राह्मणान्, तदलाभे एक वा श्राद्ध-
विधिना भोजयेदिति सात्त्वते उक्तम् (६, १६७-१७९) । ९४ अनुयाग प्रापणाव-
शेषोपयोगो भोजनादि । ९५. तयोपस्तीर्य, तारया निपीयेत्यर्थः । ९६. पूर्वोक्त तारया
प्रोक्षणपरिषेवनापोशनप्राणाहुत्यादिक दीक्षितविषयम् । अदीक्षितानां तु तत्तत्पूज्यदुक्तमन्त्रैरेव
कर्तव्यम् । ९९. अपिधायाम्मसेति । उत्तरापोशन पीत्वेत्यर्थः । १००. स्वाध्यायम्, वेददिव्य-
शास्त्रादिपरिचयम् । चतुर्विधानि—आगमसिद्धान्तमन्त्रसिद्धान्ततन्त्रसिद्धान्ततन्त्रान्तरसिद्धान्त-

^१ भूदिभिर्वा A ■
^४ विशेन B G

^२ विसृज्यैवान् B
^५ तया A

^३ अर्घ्याञ्जलि A ■ G

सध्यामुपास्य विधिवदमिगम्य च मा धिया ।
 योग युञ्जीत विधिवच्छास्त्रशुद्धेन चेतसा ॥ १०२ ॥
 पूर्वपश्चिमयोर्नक्त यामयोर्धातुसाम्यवान् ।
 इति यागविधि शक विस्तरेण प्रवर्तित ॥ १०३ ॥
 विधानस्य तु सक्षेप मुनरस्य ^१निबोध मे ।
 सक्षेपविस्तरे कुर्याद् देशकालानुकूलत ॥ १०४ ॥
 नैव कुर्यादपच्छेद यजेदञ्जलिनापि माम् ।
 यजेतोभौ सहैवावा सूक्तेन पुरुषेण तु ॥ १०५ ॥
 तथा मदीयसूक्तेन ताभ्या वा नौ यजेत् पृथक् ।
 स्थाने वा सर्वमन्त्राणा तारिकामेव योजयेत् ॥
 कुर्यात् सकल्पसन्ध्यासौ द्वावेवाद्यन्तयो पृथक् ।
 अकुर्वन् भोगनिर्देशं केवलैर्नो यजेतु तै ॥ १०७ ॥
 तथा तथैव कुर्यात् शक्नुयात्तु यथा यथा ।
 न त्वेव हापयेद्यागमपि दद्याज्जलाञ्जलिम् ॥ १०८ ॥
 तारिका वाप्यधीयीत द्रव्याभावे विचक्षण ।
 मनसा भावेयेद्रूप यत्तस्या यादृश च यत् ॥ १०९ ॥
 निरामिषस्य शुद्धस्य लघलक्ष्यस्य वै पदे ।
 विक्षोभाय क्रिया सर्वा या या शास्त्रेण दर्शिता ॥

धाततस्य च सर्वत्र समतामभ्युपेयुष ।
 क किं कसौ निमर्थं वा कथं वा शक्नुयात्क्रियाम् ॥
 अग्नीषोममयौ हित्वा पन्थानौ सार्वलौकिकौ ।
 तयोरन्तरमाविश्य मार्गमूर्ध्वं समाचरेत् ॥ ११२ ॥
 ल्याग्निदग्धदुर्मार्गं शीतीभूतो निरामय ।
 स्थूलसूक्ष्मपरातीतपदात्रान्तिविचक्षण ॥ ११३ ॥
 पश्यच्छृण्वन्सृष्टाङ्गिघ्नन्नन्नाच्छन्सपञ्चसन् ।
 प्रल्पन्विस्मज्जन्गृह्णन्मिपत्रिमिपन्नपि ॥ ११४ ॥
 अकुर्वन्नेव तत् सर्वं मद्भूतो ह्यनिष्टमय ।
 अवस्थादेशकालाद्यैरनवस्थूतयाखिलै ॥ ११५ ॥
 अहतया समात्रान्तो धूमपीताग्निपीतवत् ।
 अन्तरा वर्तमानो हि सूर्याच द्रुमसोद्भवो ॥ ११६ ॥
^२व्यक्तमुद्दाल्य वै तालु ध्रुवस्थाने निवेशयन् ।
 मन शून्यमय भावमातिघ्नन् लयसमितम् ॥ ११७ ॥
^३एव यो वर्तते योगी ^४तारिकामननोद्यत ।
 स कर्मठ स वै साख्य स योगी स च सात्त्वत ॥
 स च पाशुपतो ज्ञेय सर्वसिद्धान्तगश्च स ।
 इत्येव ते मयोद्दिष्टो मद्भान पारमार्थिक ।
 शृणु शेषमशेष मेयत्ते किंचिद् विपक्षितम् ॥ ११९ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे नित्यविधिप्रकाशो नाम

चत्वारिंशोऽध्याय

प्रतिपादकानि शास्त्राणि । १०३ नक्त प्रथमयाम चरमयामश्च योगकाल । मध्ये
 जयमाना निद्रापि भगवति स्वात्ममर्पणेन योगरूपा भावनीया । १०५. अपच्छेद ,
 निच्छेद । १०८. शक्नुयादिति । मद्राराधनस्य नित्यत्वात् नित्यस्य च यथाशक्त्यनुष्ठान-
 विधानात् यथाशक्ति मामाराधयेदित्यर्थ । ११५. अन्वस्थूतयेति । अपरिच्छिन्नयेत्यर्थ ।
 ११६. धूमर्षीतेत्यादि । यथा धूमाम्योर्मध्ये वर्तमानो धूमेनाग्निना च सन्नद्धो भवति, तथा
 सूर्याचन्द्रमसोरन्तरा वर्तमान इत्यर्थ ।

इति चत्वारिंशोऽध्यायः

^१ नवीमि ते B

^४ तारिकामनुना A

^२ रजमुद्दाल्य वा ताल B C

^५ श्रीपाञ्चरात्रे A श्रीपाञ्चरात्रे B

^३ य एव B C F

✓ एकचत्वारिंशोऽध्यायः

शत्रु —

नमो नित्यानवद्यायै जनन्यै सर्वदेहिनाम् ।
आधारेणात्मरूपाय शुद्धाशुद्धाखिलाध्वनाम् ॥ १ ॥

बाह्यान्तरविभागेन श्रुतो याग सविस्तरः ।
सप्रति श्रोतुमिच्छामि त्वत्तो दीक्षाविनिर्णयम् ॥ २ ॥

श्री —

एको नारायण श्रीमान् पाङ्गुण्यमहिमोज्ज्वलः ।
तस्य पाङ्गुण्यरूपाह शक्तिरेका सनातनी ॥ ३ ॥

आत्मान विभजाम्येका पञ्चधा देवसविदा ।
शन्दरूपाधिरूपाभ्या दृष्टिरूपेण वासय ॥ ४ ॥

तथैवाचार्यरूपेण दीक्षारूपेणापरेण तु ।
यद् द्यति ह्येकस्मादीनीक्षयत्यखिल पदम् ॥ ५ ॥

क्षयित्वा मल सर्वं ददाति च पर पदम् ।
दीक्षेति तेन तत्त्वक्षैर्वर्ण्यते वेदपारमे ॥ ६ ॥

दीक्षा सा त्रिविधा तावत् स्थूलसूक्ष्मपरमात्मना ।
पुनर्दीक्ष्यविभेदेन त्रिविधा सा चतुर्विधा ॥ ७ ॥

समयी पुत्रकक्षैव तृतीय साधकस्तथा ।
आचार्यश्चेति दीक्ष्याले तेषामन्यत्र विस्तर ॥ ८ ॥

महामण्डलयागेन^१ हवनाद्वाथ केवलात् ।
वाचा केवलया वापि दीक्षैषा त्रिविधा पुनः ॥ ९ ॥

विचाक्ष्यस्यात्पवित्तस्य द्रव्यहीनस्य च क्रमात् ।
आनीय दृढसकल्प चिरकालपरीक्षितम् ॥ १० ॥

आचार्यं प्रणत शिष्यं ससारानलतापितम् ।
नवाम्बुजं विधायादौ तस्मिन् कुम्भं^२ समिज्य च ॥

^३निर्णिकपाप्मन शिष्यान् प्रायश्चित्तैः पृथग्विधैः ।
सुत्नावान् धौतवस्त्राश्च पवित्रीकृतविग्रहान् ॥ १२ ॥

आनीय भगवद्भक्तान् शुभा^४ कन्या^५ स्त्रियस्तथा ।
पञ्चगव्येन पूताश्च दन्तधावनपूर्वकम् ॥ १३ ॥

पुष्पाञ्जलिभृतश्चैव बद्धाक्षपत्रयवाससा ।
आपादमूर्धपर्यन्तमेकसूत्रं प्रकल्पयेत् ॥ १४ ॥

त्रिगुणं त्रिगुणप्रन्थीस्तत्सूत्रे तत्त्वसंख्यया ।
कृत्वा मूर्धादिपादस्तु भाग्येत्तत्त्वपद्धतिम् ॥ १५ ॥

ईशकालादिभूम्यन्तः सप्तविंशतिसंख्यया ।
तत्त्वानि ग्रन्थयो ह्येया ग्रन्थिस्थास्तु गुणास्तथा ॥ १६ ॥

मायाविद्याक्रियात्मानस्ते पागा परिकीर्तिता ।
स्थूलसूक्ष्मात्मको देह शुभाशुभफलप्रदः ॥ १७ ॥

५. दीक्षाशब्दनिर्वचनं यदित्यादिना । द्यति खण्डयति । “दो अवखण्डने” इति
पातु । ६. निर्जगन्तन्तर क्षयित्वेति । ११. समिज्येति । संपूज्येत्यर्थः । १३. कन्या
स्त्रियस्तथेति तासामपि तान्त्रिकदीक्षान्तरमाह । १५. त्रिगुणेति । सत्त्वरजस्तमोमय-

रञ्जितोऽयं गुणैश्चित्रैरशेषकलुपास्पदम् ।
 सपातहोमकर्मान्ते देहं सूत्रमयं स्वयम् ॥ १८ ॥
 छित्वा छित्वा तु होतव्यं भोगनिर्मूलमरणम् ।
 ललाटे चेश्वरं ध्यायेच्चिद्रूपं सर्वतोमुखम् ॥ १९ ॥
 स्वबीजेन स्थितं ध्यात्वा जुहुयात्तत्त्वसंख्यया ।
 सिन्दूरपुञ्जसंकाशं प्रधानं भूयुगे स्मरेत् ॥ २० ॥
 तालुमूर्ध्नि स्थितां बुद्धिं पूर्णेन्दुकिरणोपमाम् ।
 तालुमध्ये त्वहंकारं कुसुमामं विचिन्तयेत् ॥ २१ ॥
 तालुकर्णान्तरे ध्यायेन्मनो ^१राजोपलघुति ।
^२कण्ठहृत्पद्मयोर्मध्ये विभक्ते पञ्चधा समे ॥ २२ ॥
 प्रस्तुतारकानाराब्धोद्गादीन् पञ्च चिन्तयेत् ।
 हज्जाम्योः पञ्चधा मध्ये वागादीनि स्मरेत्तथा ॥ २३ ॥
 स्मरेच्छब्दादितन्मात्रा नाभियत्यमध्यमे ।
 ऊर्ध्वोराचरणद्वन्द्वात् स्थूलभूतानि सस्मरेत् ॥ २४ ॥
 सै* स्वैर्विन्दैः समेतानि ताराकाराणि तान्यपि ।
 उच्चार्य प्रणवं तत्र तत्तद्बीजं समुच्चरेत् ॥ २५ ॥
 तत्त्वसङ्गां ततः स्वाहा सपाताहुतिरीदृशी ।
 शुरुः सपातहोमान्ते स्वयं लक्ष्मीमयो भवन् ॥ २६ ॥
 पूर्णाहुतिं ततो दद्यात्तारया औपडन्तया ।
 एवं सपातहोमान्ते सूत्रं तद्वन्धिमद् दृढम् ॥ २७ ॥
 शरावसपुटान्तःस्थं विनिवेद्य मदन्ततः ।
 आनीतस्याय शिष्यस्य नेत्रबन्धं विघट्टयेत् ॥ २८ ॥

प्रदत्तपुस्तकं सम्यग्गुहं स्वमभिवादयेत् ।
 स शिष्योऽग्निसमीपस्थो जुहुयात्तारया धिया ॥
 अद्वैरुपाङ्गैर्लक्ष्म्यादिपरिवारैश्च सर्वशः ^३ ।
 अधिकारी भवत्येवं ^४जपेऽग्नौ श्रवणेऽर्चने ॥ ३० ॥
 दीक्षायामध्वशुद्धयर्थं मूलाद्यैर्जुहुयात्ततः ।
 तिलेन चापि जुहुयाच्छताद्यं तु दशावरम् ॥ ३१ ॥
 पूर्णाहुतिं धृतेनैव वारयैव तु पातयेत् ।
 एषा दीक्षा भवेन्मान्त्री सर्वमन्त्रनियोजनी ॥ ३२ ॥
 एतावत्यधिकारे तु शिष्यान् भोगैरुलम्पयान् ।
 ग्राह्येदीप्सितान् मन्त्रान् प्रकृतिप्रकृतान्तु वा ॥ ३३ ॥
^५सिष्यन्ति संमुखा मन्त्राः सर्वे प्रकृतिसंभवाः ।
 तत्त्वानि त्वस्य शोभ्यानि वक्ष्यमाणप्रकारतः ॥ ३४ ॥
 शुद्धतत्त्वाध्ववर्गस्य मन्त्रग्रहणमिष्यते ।
^६एषा दीक्षा भवेन्मान्त्री तत्त्वदीक्षां नियोध मे ॥
 ओं बीजं तत्त्वसङ्गां च ^७शोधयस्वामिधान्वयान् ।
 आहुतीनां दद्यात्पुण्या सम्यग्ध्यानसमन्वयान् ॥ ३६ ॥
 क्षित्यादिरीश्वरान्तः स्यात्तत्त्वमामो विशोधितः ।
 होमादौ दीक्षणीयस्य सङ्गा योज्या यथार्थतः ॥ ३७ ॥
 बद्धपद्मासने शिष्ये सद्गुरुः स्वसमीपगे ।
 ध्यायेद्भूम्यन्तरीयाद्यं समग्रं तत्त्वपद्धतिम् ॥ ३८ ॥
 निरीक्ष्य लक्ष्मीनेत्राभ्यां लक्ष्मीहृतेन संगृह्येत् ।
 उपसंहृत्य भूम्याद्यामीक्षायां तु पुनः सृजेत् ॥ ३९ ॥

ग्रन्थीनित्यर्थः । तत्त्वसंख्या सप्तविंशतिः । १८. सपातहोमः तत्त्वाहुतिः । १९. अग्नयग्नेदेन
 तत्त्वध्यानमाह—ललाटे इति । २२. राजोपलं वज्रम् । ३९. गुरोर्लक्ष्मीमय-

^१ राजपत्न्युनि B

^४ जने B. F.

^७ शुद्धा स्वाद्या C.

^२ हृत्पद्म A

^३ G. omits this line.

^५ वर्तत. B. F.

^६ B omits four lines from here.

इत्थ शिष्यतनुस्थाना तत्त्वाना जडरूपिणाम् ।
आनहत्याद्यु सनोध दीक्षा ध्यानमयी त्वियम् ॥४०॥

पादासूत्रमथावाय शरात्रयमध्यगम् ।
रात्या कुण्डसमीप तु तदुत्सर्ग निवाय च ॥४१॥

^१तारया साङ्गया हुत्वा सहस्राद्य शतांशम् ।
पुष्पमेकमथावाय बहुशोऽप्यभिमन्त्र्य च ॥४२॥

हृदये साङ्गयेच्छिष्य तारया हुफडन्तया ।
शिष्य भूतत्तग स्मृत्या तद्भोगान् भोजयेद्विद्या ॥

समाप्ताखिलभूभोग तत् उद्धृत्य योजयेत् ।
अत्रर्त्वे तत्र चाप्येव मत्वेऽद्विषिरीदृश ॥४४॥

तारया साङ्गया हुत्वा छित्वा ग्रन्थि तु पार्थिवम् ।
निवाय शुचि सपूर्य सर्पिणा जुहुयात्तया ॥४५॥

तारिकाया परे भावे कुण्डस्थे जलनत्वपि ।
अत्रर्त्वं ब्रामयेत्तुल्यं तदप्येव तु होमयेत् ॥४६॥

तत्तुल्यं ब्रामयेद्वह्निं जुहुयान् पूर्णया च तत् ।
एवं क्रमेण हुत्वा तु पूर्णाहुतिपरंपराम् ॥४७॥

प्रहृतिं पुष्प नीत्वा पुष्प चेश्वर नयेत् ।
ईश्वरान् परमं तत्त्वं तत्त्वमामे न विद्यते ॥४८॥

स्थूयुष्मत्परानारा शक्तिगीश्वररूपिणी ।
पुरयो दीधारात्तत्त्रादयो यातो यतोऽगुचि ॥४९॥

प्राप्य तन् परम तत्त्वं शुचिरेव भवत्ययम् ।
विश्वामा विश्वतश्च तुल्यतो दीक्ष्यो भवत्ययम् ॥५०॥

भोगमोक्षप्रसिद्धपर्यं म्याता पूर्णाहुती तत ।
सकल निष्कल शिष्यं ध्यात्वा शुचि धृतं तथा ॥

द्वय तदधीश्वरं न वै परातीतं विवतो गुरु ।
ध्यायन् निहानद्राक्ष्याया पदयतीरूपमुत्तमम् ॥

तारिकाया पर भावमनुच्छ्रायमनाहतम् ।
तेन शिष्य समीधुर्नस्तारया बौपडन्तया ॥५३॥

पूर्णाहुत्याथ शिष्यस्य स्थितये देहपातनात् ।
नमोऽन्तया ध्रुवाद्येव तारया जुहुयाद्बहु ॥५४॥

तत्र पूर्णाहुतिं दत्त्वा महापूर्णमथ शिपन् ।
शिष्य गुरु स्वमात्मान भा च लक्ष्मीं सनातनीम् ॥

क्षीरे क्षीरमिव ध्यायेत् सर्वं भयि समीकृतम् ।
एव लक्ष्मीमयीकृत्य शिष्य विज्ञानवायुना ॥५६॥

आहृष्य क्रमतो मन्त्रमिमं सधावयेत् पुन ।
हृदये स्थापयित्वा भा तारामुपदिशेत्तत ॥५७॥

अङ्गोपाङ्गादिक सर्वं शास्त्रीय क्रममेष च ।
विशेत् सामयिक धर्मं मन्त्रगुप्यादिक हि यत् ॥

विष्णुहस्त ततो दद्यात् मूर्ध्नि वृष्टे हृदन्तरे ।
तदङ्गं मुद्रयालभ्य शिष्येणाराधयेत्तु^२ माम् ॥५९॥

तारया कुम्भमादाय यत्रेष्टं गुरुरा पुरा ।
अङ्गोपाङ्गादिसयुक्ता तारिका मनसा गृणन् ॥६०॥

अभिषिञ्चेद्गुरु शिष्य प्रसन्नेनान्तरात्मना ।
लंकाररूपस्त शिष्य ससाराशुधिपाराग ॥६१॥

महता विभवेनाथ गुण्यागं समाचरेत् ।
कृत्वा त्वाधारशक्त्यादि गुरुं तत्र निवेश्य च ॥६२॥

अर्घ्यादी पूजयेत् सर्वं स्वर्णरत्नादिभिराया ।
आशितं तर्पित पञ्चान्मन्त्रेणानेन पूजयेत् ॥६३॥

अज्ञानगहनलोभमूर्धसोमाप्रिमूर्तये ।
दुःखत्रयाप्रिसंतापशान्तये गुरवे नमः ॥६४॥

तस्य पूर्वमुक्त्यान् तन्नेरे लक्ष्मीन्नेरे इत्युच्येते । लक्ष्मीहन्तेन तारिकायुक्तहन्तेन ।

गृहीत्वा तु ततोऽनुद्धा मन्त्रमावर्तयेत्त ।
साधयेच्च यथाकाम यावद्यावदभीप्सति^१ ॥ ६५ ॥

इति दीक्षाभिषेकौ ते वर्णितौ बलसूदन ॥
सम्यक्समाधिसपाद्य किं भूय श्रोतुमिच्छसि ॥६६॥ ✓

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे दीक्षाभिषेकप्रकारो^२
नामैकचत्वारिंशोऽध्यायः

६५. इत पर काश्यपाद्यन्वयमवा एव परार्थयजनाधिकारिण इति प्रतिपादनपरो ग्रन्थो न
सार्थत्रिको दृश्यते, किं तु आन्त्राक्षरमुद्रितपुस्तक एव दृश्यते । स च कुण्डलित । अतो
मागोऽय कैश्चित् देवालयेषु स्वेषामेव परार्थयजनाधिकार स्थापयितुकामै सयोजित
स्यादित्यन्त्युन्नेतुमवकाश । आद्यत्विक्कनुष्ठानविरुद्धाश्च माग ।

इत्येकचत्वारिंशोऽध्यायः

^१ After verse 65 the Telugu printed edition has the following additional passages
within brackets

शक्र—

पद्मे त्वयो दीक्षाया दीक्षिता ये मनुष्यि ।
पूजयामपि कारो हि तेषां धान्यस्य नैश्वरि ॥

श्री—

इद्रेद परमं गुह्यं कोदात्ते कथयाम्यहम् ।
मोक्षार्थं दीक्षिता भूमौ सन्ति वर्णत्रयेषु च ॥
सर्वे तेऽभिषिक्त एव परार्थयज्ञे तथा ।
तेषां मध्ये महाभाग विष्णुमहार्जितायवा ॥
परमेष्ठिनो ह्येते मुनयोऽप्यौ शत हि ते ।
काश्यपाप्यदिनगिद पञ्चगव्यपयगा ॥
शरणागतिपमंसं दद्यात्पमनुत्तमप ।
काश्यपमनुमिषोक्तपुत्रकर्मक्षिप्रभिता ॥

^२ श्रीमद्भागवत A, श्रीमद्भागवत B

काश्यपो गौतमश्चाप भृगुश्चलायनोऽङ्गिर ।
इत्यादयो मुनिश्रद्धा परार्थयज्ञे हरे ॥
साधिक्ताप भगवन्त्ये यज्ञे नाधिकारिण ।
एते भवा मम हरे प्रिया मागता इमे ॥
अन्ये मागता नैव पूजयामपयोर्द्वयो ।
मत्स्या मागताभ्यान्वे यज्ञा भगवतो हरे ॥
क्षुमवाभेतेरे लेखे प्रोक्ता मागता इति ।
काश्यपादिमुनिभेदयोगोऽर्थे हि परार्चना ॥
कार्यो मागतेरन्ये इता यदि परार्चना ।
मोहन राजपाठाया बन्धहोत्रे मनेष्वनि ॥
तत्र समन्तदर्शनं कार्यो मागते यदा ।
काश्यपाद्यन्वयमनो दीक्षितो यो निधर ॥
स एव यज्ञे योग्य दान्ता ब्रह्मनिन्दक ॥

^३ मन्त्रयो G

द्विचत्वारिंशोऽध्यायः

शक्र —

ससारसागरोत्तारपोतपादान्बुजद्वये ।
हृषीकेशमहिष्यै ते भूयो भूयो नमो नम ॥ १ ॥
त्यत्प्रसादान्मया देवि श्रुतो वीक्षाविधि क्रमात्^१ ।
तारिकाया षडा जत्ये पौरश्चरणिकी क्रियाम् ॥ २ ॥

श्री —

अहं नारायणी नाम शक्तिर्नारायणाश्रिता ।
तस्या मे परमा मूर्तिस्तारिका भुवनेश्वरी ॥ ३ ॥
तस्या मे पिण्डभूताया शृणु साधनसपदम् ।
कृष्णाग्रमी समारभ्य यावत्कृष्णचतुर्दशी ॥ ४ ॥
स कालस्तारिकासिद्धौ तन्त्रज्ञैः समदर्शित ।
महापापैरसृष्टप्रत्ययैरतिपातकैः ॥ ५ ॥
नास्तिक्याल्पच्युतो भावान्निन्दिताभ्यासवर्जित ।
भूतेषु मानयमेत्री वृत्तपापानुतापवान् ॥ ६ ॥
उद्यानचानि पापानि प्रायश्चित्तैः क्षमयेत् ।
ब्रह्मचारी हविष्याशी सत्यवादी दृढव्रत ॥ ७ ॥
सनिधौ मनसा विष्णोरोत्तारं नियुतं जपेत् ।
महाव्याहृतिभिर्होमानयुतं सर्पिषाचरेत् ॥ ८ ॥

सावित्र्या च तिलैर्होमं तावत्सरय समाचरेत् ।
महापापातिपाप्मानौ विहाय प्रथितौ वृत्तौ ॥ ९ ॥

एतादृशं विधिं कृत्वा प्रणवादित्रयेण तु ।
महापापातिपापाद्यैरप्रकाशैर्निमुच्यते ॥ १० ॥

उपवासादिमिस्तद्वत् प्रकाशैरपि चेतदैः ।
तिस्रो वोपनसेन्द्राग्रीरघमर्पणतत्त्ववित् ॥ ११ ॥

त्रिरह्णस्त्रिर्निशायाश्च सवासा जलमाविशेत् ।
प्रतिसंध्य निमज्जस्त्रिर्जपन्नघमर्पणम् ॥ १२ ॥

प्रतिमज्जनमेव तु क्षपयेत्तत् त्रिरात्रम् ।
चतुर्थेऽहनि वै दद्याद् ब्राह्मणाय पयस्विनीम् ॥ १३ ॥

एष पूतो भवेत् प्राग्वदशेषेणापि चाहसा ।
आत्मानमभिपिञ्चेद्वा त्रिसंध्य पञ्चगव्यतः ॥ १४ ॥

तिस्रो नीत्वा क्षपा एष मुच्यते सर्वत्रिस्तियै ।
तारादिपञ्चकं तेषामेकैरुमथवा^२ धिया ॥ १५ ॥

जपन् पिबन् समीक्षेत् वैष्णवं विमलोज्ज्वलम् ।
अहोरात्रवृत्तैरेव मुच्यते सर्वपातकैः ॥ १६ ॥

भुजने यान्ति ये विष्णुमपापा धर्मतत्परा ।
तत्पञ्चिच्छ्रयोऽपि वा भुक्त्वा मुच्यते सर्वपातकैः ॥

२. पुरश्चरण नाम गुरुपदेशात् गृहीतस्य मन्त्रस्य स्वाभीष्टफलप्रदत्वसंपादनार्थं
नियमाणो व्रतहोमादि । ८. पिण्डभूताया इति । पिण्डमन्त्ररूपाया इत्यर्थः । ८. नियुत
दश लक्षाणि । अयुत दश सहस्राणि । ९. प्रथितौ विहायेति । अप्रकाशवृत्तौ इत्यर्थः ।
११. उपवासादिभिरित्यनेन प्रकाशवृत्तानां प्रायश्चित्तमुच्यते । १५. तारादिपञ्चकमिति ।
तारं व्याहृती सावित्री तारिका अनुतारिका चेत्यथ । १६. वैष्णवं समीक्षेतेति वृत्तस्य
कर्मणं साद्गुण्यार्थमुक्तम् । १७. वैष्णवमहिमानमाह—भुजने इत्यादिना । विष्णु शरण्य-

ययार्थवाग्जुर्नामी धर्मसागरपारग ।
परस्य स्वस्य वाय हि विनियोगं चिकीर्षति ॥४२॥

निप्रहेऽनुप्रहे वापि स स सिध्यति सर्वदा ।
शक्र —

नम सपूर्णपाद्गुण्यविग्रहायै हरिप्रिये ॥ ४३ ॥

हरविन्दगृहायै ते गोविन्दगृहमेधिनि ।
त्वन्मुखाञ्जाञ्छ्रुता सिद्धिस्तारिकाया विशेषिणी ॥

स्थूलसूक्ष्मपराकारा यथावच्च प्रदर्शिता ^१ ।
साधिताया निधानेन तारायास्त्रिविधात्मन ॥४५॥

विनियोगमिदानीं मे वक्तुमर्हसि पद्मजे ।
श्री —

एक पाद्गुण्यपूर्णात्मा हसो नारायणो वशी ॥४६॥

हसी शक्तिरह तस्य यशिनी सर्वकामदा ।
हसो हसी च सान्नायामुदितौ तारिकात्मना ॥४७॥

तस्या अमलस्वरूपाया विनियोगं निबोध मे ।
नानाविधेषु मन्त्रेषु बाह्यान्तरविभागे ॥ ४८ ॥

यान्तो यादृशा ये च मन्त्रा सन्ति परावरा ।
तदीया विनियोगा ये यान्त सन्ति यादृशा ॥

यान्तस्तादृशास्तेऽस्या विनियोगा न सशय ।
तथापि विनियोगा मे कश्चिच्छब्द निशामय ॥

धर्मार्यकाममोक्षेषु सद्य प्रलयनारकान् ।
कृष्णाजिनोत्तरासङ्गा कृष्णाजिननिवासिनीम् ॥

कृष्णाजिनाम्बरा प्रसृतृष्णज्ञानगुणेश्वराम् ।
पूर्णचन्द्रनिमा ध्यात्वा ब्रह्ममुद्राशसूत्रिणीम् ॥

सरोरुहे दधाना चाप्यपरस्मिन् करद्वये ।
इत्य मामग्युजाश्र वा देवदेवं जनाईतम् ॥ ५३ ॥

ध्यात्वा लक्ष जपेत्तारा धर्मं प्रत्यक्षतामियात् ।
विभुसख्यामितान्त्रयाब्जशालीना तण्डुलात्मनाम् ॥

सर्पिपस्तावत् प्रस्थान् शर्कराया पलानि च ।
गुह्य वापि तावन्ति पाचयेदेकपात्राग्नान् ॥ ५५ ॥

पयसा तावता तुल्य विधिना सुशृत हवि ।
शुद्धप्रतिपद प्रातरुदितेऽर्धेन भास्करे ॥ ५६ ॥

एकाहुत्यैव जुहुयान्महापात्रस्थितं हवि ।
त्रिभुभा जातवेदस्या तारिकाघन्तरुद्धया ॥ ५७ ॥

महाकुण्डे महावह्नौ यन्त्रयोगेन बुद्धिमान् ।
अथ प्रातः समारभ्य यावदत्तमर्यं रवे ॥ ५८ ॥

अविच्छिन्न ^२ च जुहुयान् सुवेणैव गतहम ।
सर्पिषा सस्मृतेनैव तादृश्या त्रिभुभा सुधी ॥ ५९ ॥

प्रातरारभ्य शाल्यन्न पयोदध्याज्यसंस्तुतम् ।
एकैक भोजयेद्विप्र प्रातरारभ्य सततम् ॥ ६० ॥

वाचयित्वा द्विजानन्ते तर्पयेद्देववित्तमान् ।
दपती वैष्णवी चैव लक्ष्मीलक्ष्मीशसहाया ॥ ६१ ॥

य एवमाचरेद्धीरो व्ययसायसहायवान् ।
कोदिसत्यमनौपम्यमक्षयं लभते निधिम् ॥ ६२ ॥

इमं शृणु महाश्वर्यं प्रयोगं पात्रज्ञासन ।
तारामादाय पूर्वं तु यो नयेत् सुमगेपदम् ॥ ६३ ॥

स्याह सयोनयेत् पश्चात्तारिवेचं पदभरा ।
उपोष्यैव ^३ चतुर्दश्या पूर्णमास्यामुपक्रमेत् ॥ ६४ ॥

जपेद्दशसहस्र तामारामे शोभनद्रुमे ।
आसीनो मध्यतः सम्यक्पूर्णकुन्मप्रदीपयो ॥ ६५ ॥

एकत्र मोत्रनेन । ५७. जातवेदस्येति । “जातवेदसे मुननाम सोमम्” इत्यादिक्रिया ऋचा ।

ध्यायन्मा पद्मगर्भाभा पङ्कजद्वयधारिणीम् ।
द्विभुजामसितापाङ्गी नीलकुञ्चितमूर्धजाम् ॥ ६६ ॥

स्मितपूर्णसुरती रम्या पीनोत्तपयोधराम् ।
सर्वाभरणसपूर्णा दुर्वूलोत्तमवासिनीम् ॥ ६७ ॥

मुमुभा सुभगामित्य ध्यायञ्जपमयाचरेत् ।
तर्पयेज्जुहुयाच्चैव दशाश तारयानया ॥ ६८ ॥

वलिं दद्याच्च शाल्यञ्च पयोधृतगुडान्वितम् ।
क्षिये नक्षणसप्तना पूजिता भोजयेत्सुधी ॥ ६९ ॥

हविष्य रजयमश्रीयाद्ब्रह्मचारी सट्टत्रिंशि ।
एवमस्त्वलितं कुर्यात् त्रिसद्वान्न ततस्त्विदम् ॥ ७० ॥

जपतर्पणहोमाद्यमविच्छिन्नमतन्द्रित ।
परस्या पौर्णिमास्या तु त्रत कृत्वा समापयेत् ॥

त्रतान्ते सा समायाति सुभगा नाम मन्मथी ।
यक्षी किं कर्वाणीति साधक सा वदिष्यति ॥ ७१ ॥

मातर भगिनीं भार्यां सरसीं वा ता प्रकल्पयेत् ।
मातृत्वेन प्रपन्ना सा सर्वापद्भ्योऽपि रक्षति ॥ ७२ ॥

भगिनीति प्रपन्ना सा सर्गनर्थान् ददाति च ।
प्रियेति स्वीकृता कामान् यानजीव ददाति च ॥

सरसीव स्वीकृता सा तु सर्वां संप्रापयेद्दिशम् ।
मोक्षकामो जपेन्नित्यं स्थूलसूक्ष्मपरात्मिकाम् ॥

पदं तद्वैष्णवं दिव्यं प्रसन्ना प्रापयाम्यहम् ।
वक्ष्यन्ते विनियोगा ये परस्तात्परमन्त्रगा ॥ ७६ ॥

ते सर्वे तारिकाकार्या ये च मन्त्रान्तराश्रिता ।
पौरश्चरणिको मार्गं प्रोक्तस्ते विनियोगान्नाम् ।
तस्या प्रत्ययसिद्धयर्थं सिद्धिमार्गं निजोध मे ॥ ७७ ॥ ✓

इति ^१श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे ^२तारामन्त्रोपासनत्रमो नाम
द्विचत्वारिंशोऽध्यायः

७३. प्रकल्पयेत्, मन्वीतेत्यर्थः । ७६. तारिकोपासनस्य मोक्षफलत्वमप्याह—पदं तादिति ।
७७. तस्या इति । तारिकाया इत्यर्थः ।

इति द्विचत्वारिंशोऽध्यायः

त्रिचत्वारिंशोऽध्यायः

श्री —

शृणु वक्ष्ये परां सिद्धिं नानायोगसमुत्थिताम् ।
निराया पिण्डभूतायास्तारिकाया सुरेश्वर ॥ १ ॥

युञ्जीत विधिप्रयोगी तारिका देहगोचरे ।
नासिनामे च जिह्वाम्रे जिह्वाया मध्यमूलयो ॥ २ ॥

कण्ठोरसोररोऽन्ते च धारयेत्तत्रपद्धतिम् ।
क्षित्याना बुद्धिपर्यन्ता रश्मिकार्यरभवावयत् ॥ ३ ॥

तत्रात्तत्रान्तर यास्यन् सत्यया सत्यया जपेत् ।
द्विष्यतु पदं तथाष्टौ च दशपोडशवारकम् ॥ ४ ॥

चतुर्विंशतिवार^२ च बुद्धयन्ते प्रवृत्ति स्मरेत् ।
अशीतिं सत्सरेत्तारा तत्र जीने विचिन्तयेत् ॥ ५ ॥

यायान् यात्क च यथाय शत तत्राचरेजपम् ।
अव्यक्तचेतनावार पुनर तदध स्मरेत् ॥ ६ ॥

तत्राग्नययत्राधारमनन्त तद्वयाद्वक् ।
पद्माक्षर त्रिचिन्त्यैतजपेत्सार्धं शतं मुषी ॥ ७ ॥

तत्तन्मन्त्रमन्यक्तमन्त्रावीनाभरात्मनम् ।
सं यत्तु^३ तत्र वाग्तत्तमोऽन्तमुषिरूपम् ॥ ८ ॥

यत्तन्तश्चेतन मोऽयमिति तत्त्रितयात्मकम् ।
चिन्तयित्वा यथावत्तद्वचरेद् द्विमत जपम् ॥ ९ ॥

नालादधोऽनिरुद्धारयशक्तिं^४ मा भगवन्मयीम् ।
सस्मरन् रूपकालाद्यैराचरेत्तु शत जपम् ॥ १० ॥

प्रशुभ्रशक्तिं तदधो जपसत्यया च तादृशी ।
अधः सावर्णिणीं शक्तिं जपसत्यया च तादृशी ॥ ११ ॥

सर्वाधो वासुदेवाख्य^५ द्वापत्य स्थूलरूपकम् ।
तत् सूक्ष्म पर तस्मात् परातीतं तु सर्वत ॥ १२ ॥

लक्ष्मीनारायणाभासमनिर्देश्यमनौपमम् ।
सर्वत शक्तिशक्तीशस्पन्दमानमनाविलम् ॥ १३ ॥

प्राप्य योगमयीं निद्रा निद्रामेव समाविशेत् ।
वत्थायापररात्रे तु द्वादशैतास्तु धारयेत् ॥ १४ ॥

वासुदेवादिभूम्यन्तं तत्सत्यानविधिप्रमात् ।
इदि वा धारयेदेता समस्ता अपि धारणा ॥ १५ ॥

धारणा द्वादशैरेतास्तारिकायामथापि वा ।
एष सर्वहितो योगो यत्तत्तत्तत्र भूयते ॥ १६ ॥

प्रतिसन्त्य वा सर्वं ध्यत्ताव्यक्तमय पदम् ।
निरालम्ब मन शृत्वा शून्यभाज समाविशेत् ॥ १७ ॥

शून्याक्षरसमाकार सपूर्णमिदं वारिधिम् ।
आविशामि महायोग शून्यभाजनविशेषितम् ॥ १८ ॥

३. बुद्धिमर्तत्त्वम् । ४. तत्त्वादित्यादि । पृथिगीतत्त्वात् अप्रत्त्वगमने इत्यादि-
रीयेत्यर्थः । १४. द्वन्द्वेति । वासुदेवादिवत्पुष्पनक्षत्रानि बुद्धिभूतानि द्वादश
धाण्या । १७. कथ्यन्तरमाह—प्रतिमहत्वेति । सर्वाण्यपि तत्त्वानि स्वम्भारणेपु
प्रतिग्राह्य मनो निर्भयं कुर्यात् । निर्भये मनसि य परमानन्दानुभवं म एव परमो योग

^१ B om II this line.

^२ अभिज्ञाना २१८ C. O

^३ मत्त ३ C

^४ बुद्धेश्वर C.

^५ यत्र B

यदा स्तिमितनि शब्दनीरदानन्दसनिभम् ।
योगी भवति युञ्जान स योगीमस्त्रिय सदा ॥१९॥
यत्र ध्येयमनच्छिन्नं नैव किञ्चन विद्यते ।
अहोयमनवच्छिन्नं तद्रूपं मद्रूपं स्फुटम् ॥ २० ॥
आत्मसात्कुरते योगी ह्येयं सकलमक्रमम् ।
वितता सा महाज्जाला निस्तरङ्गा तनुर्मम ॥ २१ ॥
ह्रूयन्ते मनसा यत्र भूतानि भुवनानि च ।
सर्वभास्वदा शश्वद्भावो मे प्रविजृम्भते ॥ २२ ॥
स्रुचा च मनसा हुता भूताक्षभुजनादिकम् ।
ता च स्रुचं प्रहृत्याथ योगिना भूयते मया ॥२३॥
यदवच्छिद्यते येन तत्तु तस्यान्महत्तरम् ।
धियावच्छिद्यते सर्वं यद्यदस्ति च नास्ति च ॥२४॥
सा नावच्छिद्यतेऽन्येन तनु सा मे निरञ्जना ।
धियो नैतौ बहिर्भूतानामात्रो भाव एव धा ॥ २५ ॥
अनादीदौ धिया न स्त सा मे ततुरनञ्जना ।
यदातिक्रम्य मर्यादा जलधि प्रावयेज्जगत् ॥२६॥
तदा न स्थलनिम्ने स्तस्थामय्यखिल जगत् ।
नेदमल्पात्मना शन्यमास्थातु परमं पदम् ॥ २७ ॥
कुर्याद्विच्छिद्य विच्छिद्य योगमेतदवाप्तये ।
भावे भावे शुभेऽन्यत्र भूते भवति भाविनि ॥२८॥

स्मरेत् सारतर रूप परमं परमेश्वरम् ।
समरन्ति प्रसूनेषु मधु सर्वेषु पट्टपदा ॥ २९ ॥
समरन्ति तथैका मा सर्वभावेषु योगिन ।
यत्र यत्र मनो याति तस्मीं तत्रैव चिन्तयेत् ॥३०॥
चलित्या तन् कृतो याति सत्रं तन्मन्मय हि यत् ।
तत्त्वानां पद्धतिं माला मत्सूरप्रथिता स्मरेत् ॥ ३१ ॥
मयि वा मित्तिभूताया चित्रात् सस्मरेज्जगत् ।
स्तिमितापारगम्भीरे फेनपिण्डे यथाम्बुधौ ॥ ३२ ॥
स्मरेत् क्रमोक्तमाभ्या वा प्रमादादिचतुष्टयम् ।
प्रमरन्ती मदास्तरादपि^२ यान्ती च ता पुन ॥३३॥
पुमानाग्रे मधुन्मेप स मत्सररूपरत्नित्पित ।
अन्तःकरणसद्गोऽन्यो मधुन्मेपोऽधरावनौ ॥ ३४ ॥
बहिष्करणरूपोऽन्यस्तृतीयस्तदध क्षितौ ।
भाररूप प्रमेयात्मा तुर्योऽयमधराधर ॥ ३५ ॥
मत्सकल्पवशेनैव सदानन्दविदात्मिनाम् ।
भावनयनिदा शश्वन् क्रमव्युत्क्रमतो धिया ॥ ३६ ॥
इमा चतुष्टयी हित्या मञ्जान प्रतिपद्यते ।
विज्ञानाधारभूतेषु द्वात्रिंशत्सन्धुजेषु धा ॥ ३७ ॥
ध्यायेद्दीपशिखामा मामथवा रूपसुन्दरीम् ।
आधारपद्मादारभ्य नाभिपद्मादयो भुवि ॥ ३८ ॥

इति । २० अश्छिन्न परिमितम् । २२. सर्वभाव निश्वात्मना वर्तमानता । भाव सत्ता ।
२३. मया भूयते ; मदात्मना भूयत इति भावे प्रयोग । २४. देव्या ज्ञानम्बररूपत्वमुच्यते—
यदवच्छिद्यत इत्यादिना । २६. योगपरिपाकदशाया सर्वमपि जगत् धीरूपमेवावभासत इत्यत्र
लौकिक निदर्शनमाह—यदातिक्रम्येति । २९. सर्वभावानां स्वात्मना याव्यत्वे निदर्शनमाह
—समरन्तीति । ३३. चतुष्टयमिति । प्रमाता, प्रमाकरणम्, प्रमेयम्, प्रमिति रिति
चतुष्टयमित्यर्थः । प्रमरन्तीमिति तत्त्वानां पद्धतिमित्यनेनाश्वेति । ३७—४६. द्वात्रिंशति

पद् पद्मा योगिना चिन्त्यास्तेषा नामानि मे शृणु ।
व्युच्छन्ती व्युपिता व्युप्रा व्युपुषी व्योपुषी रमा ॥

नामिपद्माद्बृहद्भोजात् पञ्च पद्मान् प्रचक्षते ।
पश्यन्ती नामिपद्माख्या पश्या पश्येतरात्मिका ॥

हृदया च हृदयमाना च हृदयं पङ्कजाह्वया ।
हृत्पण्डन्तिरमध्याश्च पञ्चपद्माह्वयान् शृणु ॥ ४१ ॥

बोधयन्ती च बोद्धी च बुध्यमाना तथेतरा ।
घोपोन्मेपा च सज्ञा स्यु कण्ठहन्मध्यपद्मगा ॥

कण्ठतालन्तराभोजपञ्चकाख्या इमा शृणु ।
घोपयन्ती च घुष्यन्ती घुप्रा^१ घोषा तथेतरा ॥ ४३ ॥

तालुभूमध्यदेशस्था पञ्चपद्माह्वया इमे ।
ग्राहयन्ती च गृहाना जिघृक्षा च गृहीतिक्का ॥ ४४ ॥

निर्णीतिरिति तालुभूमध्याभोजगणामिधा ।
भूमूर्धमध्यपद्माना पण्णामाराया इमा शृणु ॥ ४५ ॥

प्राणयन्ती प्राणती च प्राणा प्राणावबोधिनी ।
परा बोधेति ता एता भूमध्यान्त रथपद्मगा ॥ ४६ ॥

रत्नदीपशिखारोपे भावयेन्मा क्रमोत्पन्नात् ।
गृणन्मा तारिका दीर्घा दीर्घघण्टानदोपमा ॥ ४७ ॥

इत्थ मा चिन्तयन् योगी सुरुषा यापि सस्मरन् ।
विहाय सफल द्वेष्ट भद्राव प्रतिपद्यते ॥ ४८ ॥

लभ्येद्वापि पद्मोपु नरनरेषु क्रमोत्पन्नात् ।
आचारे श्रीणि पद्मानि हृदयाघोऽभ्युज्जयम् ॥ ४९ ॥

मूर्धोऽधोऽग्रेणि पद्मानि नवपद्मविधिन्म ।
द्वादशास्त्रयवाजेषु मूर्धारोपे द्विके द्विके ॥ ५० ॥

पट्सु वा प्रथमान्जेषु त्रिषु वा मूलद्रुद्वि ।
भूमध्ये चिन्तयेद्वापि तारिका तारनादिनीम् ॥ ५१ ॥

तद्विन्दु चिन्तयेत् पूर्वं सुद्रमात्र सुभास्वरम् ।
तत सर्पपमात्र तु ततश्चित्रमनाकृतिम् ॥ ५२ ॥

यो यो वा गृह्यते भावो घटकुड्यादिरूपवान् ।
चिन्तयेत्तत्र तत्त्वानि यानि यावन्ति शास्त्रत ॥ ५३ ॥

मन्मयीकृत्य तत्रैतान्यहभावनया स्मरेत् ।
हेतुमद्हेतुभूतानि लोके वस्तूनि यानि वा ॥ ५४ ॥

आश्रिताश्रयरूपाणि यानि स्वच्छद्यनानि वा ।
भावतद्गत्यरूपाणि शुभाशुभमयानि च ॥ ५५ ॥

प्रसवाप्रसवात्मानि गुणगुण्याकृतीनि वा ।
आधाराधेयभूतानि शक्तितद्वन्मयानि वा ॥ ५६ ॥

भोग्यभोक्तृस्वरूपाणि नारीनरमयानि वा ।
क्रियाकर्तृस्वरूपाणि क्षुपायोपेयफानि वा ॥ ५७ ॥

स्त्रीपुत्रत्ययरूपाणि शब्दरूपाणि यानि वा ।
द्रव्यभूतानि वस्तूनि लोकऽस्मिन् यानि कानिचित् ॥

तानि योगी धिया पश्येत्लक्ष्मीनारायणात्मना ।
तन्त्रस्य परम गुह्यं ब्रत शृणु पुरदर ॥ ५९ ॥

योगिना यदनुद्वेष्ट लक्ष्मीयोगविधिन्त्रमे ।
प्रवर्तमानया पूर्वमादिदेवाज्जगद्विधौ ॥ ६० ॥

आत्त सीमन्तिनीरूप मया साभिनिवेशया ।
चिकीर्षुर्मन्त्रिण^२ योगी लक्ष्मीतन्त्रनिचक्षण ॥ ६१ ॥

न स्मरेत् कामिनीनिन्दा कर्मणा मनसा गिरा ।
यत्राह तत्र तत्त्वानि यत्राह तत्र देवता ॥ ६२ ॥ ✓

अमुनेष्विति पदच्छेद । द्वात्रिंशदम्बुतानि निर्दिशति—आधारेति । व्युच्छन्त्यादीनि पद् ।
पश्यन्त्यादीनि पद्य । बोधयन्त्यादीनि पद्य । घोपयन्त्यादीनि पद्य । आहयन्त्यादीनि पद्य ।

यत्राहं तत्र पुण्यानि यत्राहं तत्र केशवः ।
चनितायामहं तस्मान्नारी सर्वजगन्मयी ॥ ६३ ॥

योऽभिनन्दति तां नारीं स लक्ष्मीमभिनन्दति ।
योऽभिनन्दति तां लक्ष्मीं त्रैलोक्यमभिनन्दति ॥

यो द्वेष्टि चनितां कांचित् स द्वेष्टि हरिवल्लभाम् ।
यो हरेर्यल्लभं द्वेष्टि स द्वेष्टि सकलं जगन् ॥ ६५ ॥

ज्योत्स्नामिष स्त्रियं दृष्ट्वा यस्य चित्तं प्रसीदति ।
नापथ्यायति यत्किंचित् स मे प्रियतमो मतः ॥ ६६ ॥

यथा नारायणे नास्ति मयि वा शक्त कित्पिपम् ।
यथा गवि यथा विभ्रे यथा वेदान्तवेदिनि ॥ ६७ ॥

चनितायां तथा शक्त दुरितं नैव विद्यते ।
१ अरुन्मया यथा गङ्गा यथा पुण्या मरुत्वती ॥

अरुणा ह्यापगा यद्वत्तथा सीमन्तिनी वरा ।
यदस्मि जननी नाम त्रयाणां जगतामहम् ॥ ६९ ॥

तदिदं नार्ययष्टम्भान् सा हि मे परमं वलम् ।
त्रैलोक्यजननी देवी सर्वकामसमृद्धिनी ॥ ७० ॥

मत्तनुर्बनिता साश्चाद्योगी यस्मान्न पूजयेत् ।
न पुन्याद् धृजिनं नार्याः कुतश्च न स्मरेत् स्त्रियाः ॥

ऋते पापान् प्रियं नार्याः कार्यं योगमभीप्सता ।
जननीमिष तां पश्येद्देवतामिव मामिव ॥ ७२ ॥

यो द्वेष्टि चनितां मोहात्तत्साहाय्यं न चाचरेत् ।
इदं च शृणु देवेदा यद्वक्ष्यामि त्रियोजसि मे ॥

भुत्वा तस्याप्यनुष्ठेयं नैव वार्त्थं हि कस्यचिन् ।
या रुग्णिणी यरारोहा काचिद् दृष्टिपथं गता ॥

तस्यां मां भाजयेयोगी तारिक्यं मनसा शृणुन् ।
अलोलुपेन चित्तेन तस्या रूपमनुश्मरेत् ॥ ७५ ॥

प्राणं सूर्यं परमान्ते नारीद्वयपूरणम् ।
संस्मरेदन्तलं तत्र रूपलायण्यसपदम् ॥ ७६ ॥

अत्रेपसंपदोपेतां तां नारीं मामनुस्मरेत् ।
अनुस्मृत्य शृणुन् ब्रह्म भावयेदेव मां धिया ॥

ततः समाधिसंपत्तौ तत्राविष्टा भवाम्यहम् ।
स्तब्धसर्वाङ्गविस्त्रंसो मद्रावेदस्य लक्षणम् ॥ ७८ ॥

अलोलुपेन चित्तेन मां समाराध्य यन्नतः ।
विरमेदेव युञ्जानः पाप्मानं परिवर्जयेत् ॥ ७९ ॥

एतत्तु परदारेषु नैव कार्यं विज्ञानता ।
अयं समाधिर्यत्रासीत् सानुरज्यति तद् ध्रुवम् ॥

स्वस्त्रियामेव कुर्वीत साधारण्यमथापि वा ।
विश्ववोऽपि न दोषोऽत्र यतो मद्रावभाषना ॥

संस्पर्शजेषु भोगेषु यः संहर्षमहोदयः ।
मद्रूपं तदनुध्यायेद्विविक्षिमेन चेतसा ॥ ८२ ॥

प्रशस्तविषयोत्थं यत् सुखं लेपनमन्धनात् ।
स्मरतस्तत्प्रहर्षो यत्तद्भावमनुशीलयेत् ॥ ८३ ॥

चक्षुषा विषये दृष्टे या प्रीतिरुपजायते ।
रासिते च श्रुते घ्राते सा मे सुप्रमयी तनुः ॥ ८४ ॥

यदहन्त्योपनतेऽप्येवं शब्दस्पर्शरसादिषु ।
उपपत्तिरियं प्रोक्त्य चेतो दमयतो यतः ॥ ८५ ॥

ये हि संस्पर्शजा भोगा दुःखयोगेन एव ते ।
आदिमन्तोऽन्तयन्तश्च न तेषु रमयेममनः ॥

निरस्तदजना ध्वस्ततमसा सत्यवर्तिना ।
यदन्तःकरणेनान्तर्व्यव्यते सुखमुत्तमम् ॥ ८७ ॥

आगन्तविपुर्न तन्मे सुखं ज्ञानमयं ययुः ।
तत्तादृग्व्यव्यते नैव संस्पर्शविपरिग्रहः ॥ ८८ ॥

अनुवर्धन्ति यद् दुःखं विषयाः सुखराद्भिः ।
मध्वन्तर्विषममष्टे मयुर्न यदि भग्नने ॥ ८९ ॥

किं तेनानन्तरं यत्तद्व्यासदयनि मक्षिणम् ।
कुद्वस्य कणिनऽटायां यः श्वयेऽनगादितः ॥ ९० ॥ ✓

स सेवेत नरो भोगान् सुखाय स्पर्शसमवान् ।
साध्यान् दृष्ट्वा सत्ययायासै सुदर्शान् दुःखमिश्रितान् ॥

तनीयस क्षयिष्णुश्च क श्रयेद्विषयान् सुखी ।
जल्पपूतमिताहारदिव्यसत्तत्तनूज्ज्वलौ ॥ ९२ ॥

रजस्तमोगुणौ क्षिप्यन् मस्त्रियाचारस्मरणा ।
योगी समाधये शश्वज्जनेन दमयेन्मन ॥ ९३ ॥

जिते मनसि वै शश्वद्विध तेन विजीयते ।
जिते मनसि शुद्धा मे तनुरन्मिपति रयम् ॥

श्ल —

समस्तचिदचिद्वेदतत्त्वग्रन्थविधायिनि ।
निधात्रि सर्वभोगाना नमस्ते पङ्कजासने ॥ ९५ ॥

निषयप्रवण शश्वच्चपल चलनद् दृढम् ।
आशु दूरगमन्यक्त दम्यते केन तन्मन ॥ ९६ ॥

श्री —

दुर्धम दुर्धर्ग शश्वदणु त्र्योर्वमुल्लभम् ।
वैराग्याभ्यासनिमाद्य तन्मन शक्र चञ्चलम् ॥

रागस्तु विषये रक्ति रयमानाभ्यासयोगना ।
तदभावाश्च वैराग्य तत्त्वज्ञानेन जन्यते ॥ ९८ ॥

वीरात्थं विषयाणा यत्तत्त्वज्ञानं तु तमति ।
चतुर्धा लक्षयेत्तच्च वीरात्थं प्रज्ञया सुधी ॥ ९९ ॥

यो यात्रो यतो यमि भाग्योऽयमिति चिन्तयेत् ।
निषया गन्धनात्मानो विविष्यन्ति रससेविन ॥

अध्यक्षाद्वर्गतिमापन्ना मर्त्य ते सुगन्धयोगो ।
ते च नेन रयमगिद्धा विषया विषयेपिणाम् ॥

अनेकान्तव्ययायासदुःखसाधनजा हि ते ।
सुखमेव न ते कुर्युर्दुःखं च सुवते हि ते ॥ १०२ ॥

सुखं च तत्क्षणध्वसि स्वदशादुःखसमितम् ।
चित्ररूपमिदं चिन्त्य भावे भावे विपश्चिता ॥

तत्त्वज्ञानमिदं प्रोक्तं सगृह्यं च निगृह्यं च ।
विषयेषु च रागस्तु सुखहेतुत्वनिश्चयान् ॥ १०४ ॥

स मिथ्याज्ञानरूपत्वात्तत्त्वज्ञानैरपोह्यते ।
तद्विनिश्चययावे च हेतुत्वं नैव सिध्यति ॥ १०५ ॥

अहेतून् विषयान् कश्चिन्नादधीत स्वसिद्धये ।
यदिदं तत्त्वविज्ञानं तस्य श्यच्छीलनं मुहुः ॥ १०६ ॥

सोऽभ्यास इति तत्त्वहीस्तत्त्वशास्त्रेषु शयते ।
सूक्ष्मे महत्यणौ स्थूले स्थिरे च चलनस्तुति ॥ १०७ ॥

यत्र तिष्ठति यश्चित्तं धार्यतेऽभ्यास एषु वै^३ ।
वैराग्याभ्यासयोगेन यतमानेन योगिना ॥ १०८ ॥

दम्यते मन उदाह तत शान्त्यति तद् ध्रुवम् ।
श्ल —

तत्त्वज्ञानमिदं सद्बोहविहारचतुरङ्गमे ॥ १०९ ॥

मधुजिन्मानसावासे नमस्ते पङ्कजासने^१ ।
अभ्यासेन यथा चित्तं दम्यते चलनद् दृढम् ॥

त प्रदर्शय पन्थानं नमस्त पद्मसमने ।
श्री —

वियत्यूर्ध्वं तनूभूते जयान् पतति पत्रिणि ॥ १११ ॥

अगन्धत्या तथा सूक्ष्मे शनैश्चित्तं निरोधयेत् ।
शैले महति वा चित्तमनन्ते या विभाजयेत् ॥

प्रणयन्यादीनि षट् । १००. विविष्यन्ति, यन्मनीत्यर्थः । “विन् कन्ने” इति धातुः ।

१११-११२. प्रथमं वन्मूनि यथा प्रनयन्ते तथैव तेषु चित्तं निरोधयेत्, क्रमेण ततो

वैराग्यमपाद्य, पश्चात् तत्त्वानुगमने तन्निरोधनीयमिदमर्थं सदृष्टान्तमाह—वियर्नात्या-

परिभ्रमति वा चक्रे यत् सूक्ष्ममणु विद्यते ।
 मनस्तत्रैव संयोज्य भ्रामयेद्धमता समम् ॥ ११३ ॥
 तथाश्चत्थदलाग्रेण चलता चालयेन्मनः ।
 तिष्ठति स्थापयेच्चित्तं गच्छता गमयेन्मनः ॥ ११४ ॥
 प्रदर्शनार्थमुक्तस्ते प्रकारोऽयं पुरंदर ।
 अनेन दमयेच्चित्तं परं योगमवाप्स्यति ॥ ११५ ॥

ईशेशितव्यसमेदं यत्पुंस्त्वं परावरम् ।
 सूर्यस्थं संस्मरेत्तत्तु स्त्रीरूपं पञ्चविन्दुकम् ॥ ११६ ॥
 इति ते तारिकारूपं सर्वतः सौम्य दर्शितम् ।
 इत्थं विद्वाततत्त्वस्य ज्ञेयं नैवान्यदिष्यते ॥ ११७ ॥
 इतीयं पिण्डसिद्धिस्ते लेशतः शक्र दर्शिता ।
 संज्ञामूर्तिविधानं च साधनं चाय मे शृणु ॥ ११८ ॥ ✓

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे नानायोगप्रकाशो नाम
 त्रिचत्वारिंशोऽध्यायः

दिना । तनूत इति । दूरदेशोत्सवनेनाल्पपरिमाणतया दृश्य इत्यर्थः । ११३. एवं चक्रादि-
 दृष्टान्तेऽपि ।

इति त्रिचत्वारिंशोऽध्यायः

चतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः

शक्र —

नमस्ते चिदचिद्वर्गसरक्षणविचक्षणे ।
जगद्विधानशिल्पिन्यै विष्णुपत्न्यै नमोऽस्तु त ॥ १ ॥
स्थूलसूक्ष्मपरात्मानो भेदा पूर्वं प्रदर्शिता ^१ ।
ताराया बीजपिण्डादिभेद दर्शय मेऽम्बुजे ॥ २ ॥

श्री —

एको नारायण श्रीमान् पूर्णपाङ्गुण्यविग्रह ।
एकाह परमा तस्य शक्ति पाङ्गुण्यविग्रहा ॥ ३ ॥
लोकाननुजिघृक्षन्ती शश्वज्ज्ञानक्रियात्मना ।
साह तारिकाया तन्वा पोषयामि पुनामि च ॥ ४ ॥
तस्या परादिभावस्ते शक्र पूर्वं निदर्शित ^२ ।
बीजपिण्डादिकान् भेदान् गदन्त्या मे निशामय ॥
या परा दर्शिता पूर्वं यादृशी सा त्रिधात्मना ।
साहता तादृशी शक्र तारिकानीजमुच्यते ॥ ६ ॥
सूर्यान्लस्थिता विष्णुपिण्डव्योमेऽशशेऽम्बुजा ।
पौरश्चरणिनो योगस्तस्या सिद्धिश्च दर्शिता ॥ ७ ॥
सहाराया तारिकाया हि योगिनि शक्र सेव्यते ।
तामद्यावदधानस्त्व गदन्त्या मे निशामय ॥ ८ ॥
शुद्धमेऽस्तुपादाय साहया शत्र योजयेत् ।
अयं सक्षामनुर्यागिदेवत्रह्यादिपूजित ^३ ॥ ९ ॥

योगिभिर्यतमानैर्वा मया नारायणेन वा ।
शक्य प्रभाव आख्यातु सहायस्त्रिदशेश्वर ॥ १० ॥

शुभानुबन्धमात्र तु सहेष्ट परमक्षरम् ।
पिण्डिताया इमास्याश्च सिद्धय साधनानि च ॥

स्मरन् सततमभ्यासात्तन्मयीकृतविग्रह ।
योगी ममयता प्राप्य मद्भाव प्रतिपद्यते ॥ १२ ॥

अह वा बोधिता तेन साक्षात्कारमुपेयुषी ।
विदधे सकल काम ^४ स योगी य यमिच्छति ॥ १३ ॥

इति सक्षामनु शक्र लेशत सप्रदर्शित ।
पदमन्त्रमिदानीं मे शृणु त्व सर्वसाधकम् ॥ १४ ॥

विभज्य नायमुद्धार्यो न च लेरयस्तथापि च ।
अविप्लवाय रूपस्य स्वरूपमुपदिश्यते ॥ १५ ॥

ओं ३, ह्रीं ३, ^५श्रीं ३, ओं, आ ३, ह्रीं ३, ह्रस्व
३, ओं ह्रीं श्रीं नमो विष्णवे । ओं ^६ ह्रीं श्रीं नमो
नारायणाय । ओं ह्रीं श्रीं नमो भगवते वासुदेवाय ।
ओं ह्रीं श्रीं,

^७जित ते पुण्डरीकाक्ष नमस्ते विश्वभावन ।
नमस्तेऽस्तु हृषीकेश महापुरुष पूर्वज ॥

ओं ह्रीं श्रीं भगवन् विष्णो नारायण वासुदेव
पुण्डरीकाक्ष लक्ष्मीपते पुरुषोत्तम जगदादे जगन्मध्य

७. ह्रीं इति बीजमन्त्र । ९. शुद्ध, बीजमित्यर्थ । ११. शुभ शकार ।

^१ निदर्शिता B C F

^२ निशामित C F

^३ नमोऽस्तुपूजित A C

^४ सकलान् कामान् C.

^५ ह्रीं ३, ह्रस्व ३, ओं नमो विष्णवे B I omits श्रीं ३, ओं आ ३

^६ श्रीं ह्र F

^७ जित ते पुण्डरीकाक्ष महापुरुषपूर्वज । नमस्तेऽस्तु हृषीकेश नमस्त विश्वभावन ॥ १

जगन्निधन श्रीनिवास भगवन्तमभिगच्छामि । भग-
वन्तं प्रपद्ये । भगवन्तं गतोऽस्मि । भगवन्तमभ्यर्चये ।
भगवदनुध्यातोऽहम् । भगवत्परिकरभूतोऽहम् । भग-
वदनुज्ञातोऽहम् । भगवति सृष्टोऽहम् । भगवत्प्रसा-
दात् भगवन्मयी भगवती तारिकामयी लक्ष्मी पदैरा-
वर्तयिष्यामि । तद्यथा—ओं श्रीं ह्रीं गुरुभ्यो गुरु-
पत्नीभ्यः । ओं श्रीं ह्रीं परमगुरुभ्यः परमगुरु-
पत्नीभ्यः । ओं ह्रीं श्रीं परमेष्ठिने परमेष्ठिन्यै । ओं ह्रीं
श्रीं पूर्वसिद्धेभ्यः पूर्वसिद्धाभ्यः । ओं ह्रीं श्रीं लक्ष्मी-
योगिभ्यो लक्ष्मीयोगिनीभ्यो नमो नमः ।

ओं ह्रीं श्रीं ईं नमः संसिद्धिसमृद्धयाविप्रदायै
परमेष्ठरस्यै परमहंसि समस्तजनबाह्यमनसस्वा-
त्मातिथितिन्यै निरारम्भस्तिमितनिरञ्जनपरमानन्दसंदो-
हमहाणवस्वरूपे परपरायै विष्णुविष्णुपत्न्यै विविष्णु
ईं स्वाहा ।

ओं ह्रीं श्रीं ईं नमो निरन्तरप्रथमानुप्रथमसत्त-
रस्यै स्वस्वातन्त्र्यसमुन्मिषितनिमिषोन्मेषपरंपरारम्भे
स्वच्छन्दस्वप्नमानविज्ञानवारिधये परसूक्ष्मायै विष्णु-
पत्न्यै मायायै ईं स्वाहा ।

ओं श्रीं ह्रीं श्रीं ईं नमः स्वसंनृत्यवल-
समुन्मीलितभगवद्व्याप्तिभावस्वभावे स्वेच्छावैदावि-
जृम्भमाणसत्ताविभूतिमूर्तिनारचतुराण्यग्रामयुगात्रिक-
महोर्मिजलायै विष्णुपत्न्यै पञ्चविन्दवे ईं स्वाहा ।

ओं ह्रीं श्रीं ह्रीं ह्रीं ह्रीं नमो नित्योदितमहा-
नन्दपरमसुन्दरभगवद्विग्रहप्रकाशे विविधसिद्धाञ्ज-
नास्पदे साङ्गुण्यप्रसरमवधरमसररूपपरमव्योम-
प्रभावे विचित्रानन्दनिर्मलसुन्दरभोगजालप्रकारपरि-

णामप्रवीणस्वभावायै परमसूक्ष्मस्थूलरूपसूक्ष्मायै^५
विष्णुपत्न्यै पञ्चविन्दवे ह्रीं ह्रीं ह्रीं स्वाहा ।

ओं ह्रीं श्रीं आं ह्रीं ह्रीं ह्रीं नमः स्वसंनृत्य-
समीरणसमीर्यमाणबहुविधजीवकोशटपसुञ्जायै क-
लितकालकात्यविकल्पभेदफेनपिण्डनिवहायै वि-
लसनिर्दिष्टतमोक्तमोक्षमोगोपकरणभोगसंपदेकमहा-
सिन्धवे परमसूक्ष्मस्थूलरूपस्थूलायै विष्णुपत्न्यै पञ्च-
विन्दवे ह्रीं ह्रीं ह्रीं स्वाहा ।

ओं ह्रीं श्रीं नमः समस्तजगदुपकारस्वीकृतबुद्धि-
मनोऽङ्गप्रत्यङ्गसुन्दरायै विधाचतुष्टयसमुन्मेषितसम-
स्तजनलक्ष्मीकीर्तिजयामायाप्रभावात्मसमस्तसंपदेक-
निधये समस्तशक्तिचक्रसूत्रधारायै समस्तजनभोग-
सौभाग्यदायिनि विविधविषयोपप्लवप्रशमनि नारा-
यणाङ्गस्वितायै ओं ह्रीं श्रीं नमो नारायणाय लक्ष्मी-
नारायणाभ्यां स्वाहा । श्रीं ह्रीं ओं ।

इति ते दर्शितः सोऽयं पद्मन्त्रो महाद्भुतः ।

मार्हो गुरुसुरादेव कृतवीक्षं मनीषिभिः ॥ १६ ॥

अस्यामधीयमानायामादर्श इव निर्मले ।

विद्यायां संप्रकाशेऽहं यावती यास्मि यादृशी ॥

संबोधितस्वतत्त्वार्था सर्वसिद्धाभिनन्दिता ।

अङ्गस्ततितिमस्यास्तु गदन्त्या मे निशामय ॥ १८ ॥

प्रकाशानन्दसारोहं तदन्ते सर्वदर्शिनि ।

सत्सत्त्वव्यञ्जिके चाथ परब्रह्म तदन्तिके ॥ १९ ॥

ततो भगवतीत्येव विष्णुपत्निं तदन्तिके ।

ज्ञानं जातियुतं याच्यं ह्यन्मन्त्रोऽयं महाद्भुतः ॥

तत्संन्य एव विनोपः । श्रीं स्वाहा इति संज्ञामन्त्रः । १९. ओं प्रकाशानन्दसारे सर्वदर्शिनि

सत्सत्त्वव्यञ्जिके परब्रह्मरूपे भगवति विष्णुपत्निं ज्ञानाय हृदयाय नमः । ज्ञानिः स्वाहाशब्दः ।

^१ श्रीं ह्रीं C. F.

^४ प्रभायै J.

^७ सुतोषा B.

^२ ईं A.

^५ रूप्ये B.

^३ I. omits ह्रीं ह्रीं.

^६ सर्वेश्वरि नित्य B. F.

अव्याहतानन्दगते तदन्ते परमेश्वरि ।
सर्वोपरि स्थिते शेषं ह्यन्मन्त्र इव जातियुक् ॥

अहं^२ च शक्तिसंपूर्णे जगत्प्रकृतिके तथा ।
ज्ञानवैश्वानरशिखे शेषं पूर्ववदिष्यते ॥ २२ ॥

प्राणाप्राणमयोन्मेषमहास्पन्दमयीति च ।
सर्वाश्रमपदातीते ष्वचं^३ पूर्वशेषवत् ॥ २३ ॥

विकारविधुरे चायं स्वस्वभावस्तथोच्यते ।
महावीर्यमयीत्येवमन्नं पूर्वोक्तशेषवत् ॥ २४ ॥

परानपेक्षसामर्थ्ये सर्वप्रसविनीति च ।
अन्ते बोधमयीत्येवं नेत्रं पूर्वोक्तशेषवत् ॥ २५ ॥

पञ्चके ब्रह्मणां कूटे शान्तानलविहारिणी ।
ब्रह्मश्रीर्नाम मायेयं व्योमेशकृतशेखरा ॥ २६ ॥

चतुष्के धारणाकूटे सूक्ष्मानलविहारिणी ।
धारणाश्रीरियं मायाव्योमेशकृतशेखरा ॥ २७ ॥

प्रधानानलभीठस्था व्योमेशकृतशेखरा ।
पुरपश्रीरियं ज्ञेया चेतनौघप्रसारिणी ॥ २८ ॥

ध्रुवानलस्थिता मायाव्योमेशकृतशेखरा ।
प्रधानश्रीरियं ज्ञेया सर्वचेतनकारिणी ॥ २९ ॥

वामनादिपवित्रान्ते पवित्रानलग्नमिनी ।
अन्तःकरणश्रीर्मायाव्योमेशकृतशेखरा ॥ ३० ॥

नरादिताललक्ष्मन्ते स्वर्धरानलचारिणी ।
ज्ञानश्रीरियमुद्दिष्टा मायाव्योमेशभूषिता ॥ ३१ ॥

२१. ओ अव्याहतानन्दगते परमेश्वरि सर्वोपरि स्थिते ज्ञानाय शिरसे नमः । २६.
ओ ५ श्री इति ब्रह्मश्रीमन्त्रः । २७. अं ४ श्री इति धारणाश्रीमन्त्रः । २८.
श्री इति पुरपश्रीमन्त्रः । २९. श्री इति प्रधानश्रीमन्त्रः । ३०. व फ पं श्री इति अन्तः-
करणश्रीमन्त्रः । ३१. नं धं दं थं तं श्री इति ज्ञानश्रीमन्त्रः । ३२. णं ढं ढं ठं टं टीं
इति कर्मश्रीमन्त्रः । ३३. वं शं जं छं चं ङं धं गं खं कं क्रीं इति भूतश्रीमन्त्रः ।

कूटे वैकुण्ठपूर्वे तु विश्वाप्यायानलस्थिता ।
कर्मश्रीरियमुद्दिष्टा मायाव्योमेशभूषिता ॥ ३२ ॥

उत्तमादिकरालान्ते कपिलानलचारिणी ।
भूतश्रीरियमुद्दिष्टा मायाव्योमेशभूषिता ॥ ३३ ॥

ब्रह्मश्रीपूर्विका एता अष्टौ पद्मदलाष्टगाः ।
पदमूर्तेस्तारिकायाः परिवाराः प्रकीर्तिताः ॥ ३४ ॥

सर्वास्ताः पद्मगर्भाभाः प्रसन्नाननपङ्कजाः ।
बाहुद्वन्द्वे धारयन्त्यः प्रफुल्लं पङ्कजद्वयम् ॥ ३५ ॥

ब्रह्मश्रीः पूर्वहस्ताभ्यां ब्रह्माञ्जलिकरी शुभा ।
पूर्वाभ्यां धारणालक्ष्मीः शुद्धाशुद्धविभाजिनी ॥

पूर्वाभ्यां पुरुषश्रीस्तु प्रसादाञ्जलिकारिणी ।
पूर्वाभ्यां प्रकृतिश्रीस्तु पाशाङ्कुशविधारिणी ॥

अन्तःकरणलक्ष्मीस्तु तर्कमुद्राविधारिणी ।
अधोमुखे पाणितले कनिष्ठानामिकाद्वयम् ॥ ३८ ॥

कुञ्जयेद्वारयेदन्यदङ्गुल्योर्द्वितयं सह ।
विस्मिप्य धारयेत्तद्वदङ्गुलं प्रोक्तं बलात् ॥ ३९ ॥

व्रजते दक्षिणतले बहिर्मुखमवस्थिते ।
सनिवेदास्तथा कार्यं यथा मुद्रा तु तार्किकी ॥ ४० ॥

तथाविधे करद्वन्द्वे व्याख्यामुद्रा तु या भवेत् ।
ज्ञानश्रियस्तु सा मुद्रा कर्मलक्ष्म्या निबोध मे ॥

करणव्यापृतौ पाणी ससरन्मोक्षमौ सदा ।
एषा मुद्रा समुद्दिष्टा कर्मलक्ष्म्या महामते ॥ ४१ ॥

^१ सर्वेश्वरि F.

^२ धारिणी A.

^३ हि B. C.

^४ B. F. omit four lines from here.

भूतलक्ष्म्याः करौ पूर्वा नानाभोगप्रदायिनौ ।
महालक्ष्मीमयं कूटमेकं सर्वसुखावहम् ॥ ४३ ॥
शृणु मे सावधानेन चेतसा बलसूदन ।
गरुडादिकरात्रान्तं तं नरः प्रोद्धरेत्कृत्वा ॥ ४४ ॥
करालानलगां मायां सव्योमेशमथोचरेत् ।
महालक्ष्मीमयं कूटं महाश्रीरस्य देवता ॥ ४५ ॥
एकानेकस्वभावा सा साकारा च निराकृतिः ।
अनन्तवक्त्रानन्तपदा तथानन्तकरा परा ॥ ४६ ॥
आधाराधेयभावेन सर्वत्रावस्थिता सदा ।
नानावर्णा तथा नानाशस्त्रप्रामौघसंकुला ॥ ४७ ॥
भूता सौम्या समासीना नानासंपत्कर्षिणी ।
सर्वत्र सुलभा ध्येया कमलोदरभास्वरा ॥ ४८ ॥
इयमेव विपर्यस्ता गरुडान्ता महामते ।
पूर्ववद्भूतो ध्येया पूर्वोक्तफलदायिनी ॥ ४९ ॥
स्वरहिसप्तकं देव्याः किरणत्वेन संस्थितम् ।
विन्दुराधारभावेन सृष्टिः स्वं रूपमूर्जितम् ॥ ५० ॥
इति ते तारिकामूर्तिः पदाख्या संप्रदर्शिता ।
अवधानवदस्यां त्वं सदा चेतो निवेक्ष्य ॥ ५१ ॥
शतकोटिप्रविस्तारालक्ष्मीतन्त्रमहार्णवात् ।
अयं सारः समुद्धृत्य सिग्धया दर्शितो मया ॥ ५२ ॥
अङ्गुल्यायां मयि पुरा देवदेवो जनार्दनः ।
उज्जहारारविन्दाक्षो विद्यां मञ्जीतये पराम् ॥ ५३ ॥

यथा हि चन्द्रिकां दृष्ट्वा नृणां चेतः प्रसीदति ।
विद्यामिमां तथा दृष्ट्वा योगिनां हृत्प्रसीदति ॥ ५४ ॥
न यमादिपरिक्षेप आसनव्यसनं न च^२ ।
न प्राणायामतः हेतुः नैव किञ्चिदिहेष्यते ॥ ५५ ॥
सुखासीनः प्रसन्नात्मा यथेष्टासनविग्रहः ।
अभ्यस्य मनसा विद्यामिमां सिद्धिं नियच्छति ॥
यथा नद्यो नदाश्चैव संप्लवन्ते महोदधौ ।
एवं सर्वाः परा विद्याः सङ्गवन्ते पदात्मनि^३ ॥
असंख्येयानि रत्नानि यथा नदनदीपतौ ।
असंख्येयानि तेजांसि पदमूर्तीं तथा विदुः ॥ ५८ ॥
यथाग्रं मधुसंसृष्टं मधु चान्नेन संयुतम् ।
एवं बीजादयो भावस्तारायाः प्रीतिदायिनः ॥
अहं नारायणाङ्गुल्या सर्वलोकमहेधरी ।
सर्वसम्पन्मयी ध्येया पदमूर्तिर्विवाक्षिता ॥ ६० ॥
अहमेव पुनः शक्त परा करुणयोद्यता^५ ।
साधकानां हितार्थाय मनसो भावनाय च ॥ ६१ ॥
अरण्डा परिपूर्णा हि चतुर्धात्मानमात्मना ।
इमां विद्यामयीं मूर्तिं विभजामि हितैषिणी ॥ ६२ ॥
विभक्तानां तु मूर्तिनां मन्मयीनां पुरंदर ।
विधिं चतसृणां त्वं मे यथावच्छ्रोतुमर्हसि^६ ॥ ६३ ॥ ✓

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे^१ रहस्यप्रकाशो नाम
चतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः

४४. महालक्ष्मीमन्त्रः—क्षं इत्यारभ्य कं इति पर्यन्तं पठित्वा क्रीं इति पठेत् । ५२.
शतेत्यादि । अनेन मूलमूर्तं लक्ष्मीतन्त्रं शतकोट्यन्तरपरिमितमित्युक्तं भवति । ६२.
चतुर्थेति । लक्ष्मीकीर्तिजयाभास्याख्याश्चतस्रो विद्या अनन्तराध्याये वक्ष्यन्ते ।

इति चतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः

^१ शुभगा A. F. G.

^२ तथा A.

^३ पदाध्वनि A. G.

^४ संयुक्तमद्वयै या C. F.

^५ पराकारा यथोद्यता A. G.

^६ शतमुहूर्ति C.

^७ श्रीपाञ्चरात्र A.; पाञ्चरात्रे B.

^८ लक्ष्मीतन्त्रे सारे F.

पञ्चचत्वारिंशोऽध्यायः

श्री —

अहं नारायणी देवी पूर्णपामपि पूर्णजा ।
साक्षाद्भगवतो विष्णोर्लक्ष्मी श्रीरनपायिनी ॥ १ ॥

विभजामि स्वयां शक्त्या चतुर्धात्मानमात्मना ।
लक्ष्मीं कीर्तिर्जया माया चतस्रो मूर्तयश्च सा ॥

या सा 'शक्ति' परा लक्ष्मीरहताह विभोर्हरे ।
विभजन्ती रममात्मानं चतुर्धा जगतो हिते ॥ ३ ॥

अहमेव पराहता भजामि प्रथमा तनु ।
लक्ष्मीर्नाम महाभागा सर्वेश्वर्यफलप्रदा ॥ ४ ॥

कीर्तिर्नाम द्वितीया मे तनु सत्कीर्तिर्दायिनी ।
जया नाम तृतीया मे तनुर्निजयदायिनी ॥ ५ ॥

माया नाम चतुर्थी मे सर्वश्र्वर्यसूरी तनु ।
लक्ष्मीं कीर्तिर्जया मायेत्येष नारायणाश्रया ॥ ६ ॥

नारायणाश्रयाया मे मूर्तयः परमोऽग्रज ।
रसशक्तिनिचयोपेता निरानारास्तु निष्कला ॥ ७ ॥

सूर्यस्य रश्मयो यद्ब्रह्मस्यश्वाप्सुषेरिव ।
सर्वेश्वर्यप्रभावे तु लक्ष्मीर्लक्ष्मीपते स्थिता ॥ ८ ॥

८. लक्ष्मीपते सर्वेश्वर्यं प्रभान इत्यादिकं लक्ष्म्यायचमित्यर्थः । न चैतान्ता
भगवतः पारतन्त्र्यं न्यूनता वा । गुणाहितो ह्यतिशयो गुणिनि प्राप्तस्य वर्णयति । आदुश्चाभि-
युक्ता — “स्वयं श्रीमन् विष्णोः स्वमसि तन एवैव भगवान्स्वनायवर्द्धि चेऽप्यभक्तपराधीन-
विभन । स्वयां दीप्या रत्न भवदपि महार्घं न त्रिगुणं न तुष्टम्वान्त्य भवति च न
चान्याद्दिनगुणम् ॥ ” इति । १३. चतुर्धा, वासुदेवसकपेणाद्यामना लक्ष्मीर्नान्याद्यामना
च । १४. योगविभाविता लक्ष्मीर्नान्याद्या ध्यातव्या इत्यन्वयः । १५. प्रथमं लक्ष्मीरूपमाह

नानाविशेषलक्ष्मीमि कोटिसंख्यामिरावृता ।
कीर्तिसंख्याविधा नैव विभिन्ना विप्रदे विभो ॥ ९ ॥

तत्रास्ति यत्र हि तथा व्याप्त सामान्यदेहया ।
यस्य यत्र च या कीर्ति रसामर्थात्प्रजायते ॥ १० ॥

सा सा रूपविशेषोऽस्या सामान्यात्मन उल्लिखिता ।
जया जयेश्वरस्यैव व्याप्तिभावेन सल्लिखिता ॥ ११ ॥

या काचिद्विद्यते माया जगत्समिन् सुरादिषु ।
भगवन्माययोद्धृता ता मा विद्धि सुरेश्वर ॥ १२ ॥

तदीय निष्कल रूप मदीय च त्रिहाय वै ।
कोऽस्मिन्लक्ष्योदधौ चालि^३ चतुर्धा सुरसत्तम ॥

भगवन्शक्तिभिः सम्यगाभियोगविभाविता ।
रत्नलोत्प्लानसामर्थात् सान्सारत्नमुपागता ॥ १३ ॥

ध्यातव्या साधकश्रेष्ठैरिज्या पूयाश्च सिद्धये ।
तासां भवादिभूताया लक्ष्म्या मूर्ति^३ निशामय ॥ १४ ॥

सौम्यवस्त्रा सौम्यनेत्रा द्विभुजा चारुवृण्डया ।
पद्मगर्भापिमा कान्ता मेरुलादाममण्डिता ॥ १५ ॥

श्वेतमाल्याम्बरधरा हारकेयूरमण्डिता ।
सर्वलक्षणसंपन्ना पीनतुङ्गघनस्तनी ॥ १७ ॥
प्रतुद्धोत्पलविस्तीर्णलोचना सुस्मितानना ।
१ चरद्विरेफपटलतुल्यैर्युक्ता तथालकैः ॥ १८ ॥
ललाटे तिलकं चित्रं वहन्ती च मनोहरम् ।
आरक्ताधररत्ना च वंशमुक्ताफलद्विजा ॥ १९ ॥
अर्धचन्द्रललाटा च नीलकुञ्चितमूर्धजा ।
पाशाङ्कुशधरा देवी धर्मकामार्थमोक्षदा ॥ २० ॥
बद्धपद्मासना चैव मकुटोत्तमशोभिता ।
एवं ध्येयाहमीशाना लक्ष्मीन्यूहस्थिता सती ॥ २१ ॥
मन्त्रमस्याः प्रवक्ष्यामि तं मे निगदितं^२ शृणु ।
तारिका नाम यद्वीजं हृदयं तत्परं मम ॥ २२ ॥
पूर्वं प्रणयमादाय तदन्ते तां नियोजयेत् ।
हृषक्षरं तु ततो लक्ष्म्यै नमश्चान्ते नियोजयेत् ॥
ततः परमशब्दं तु तदन्ते पुरुषेश्वरम् ।
आनन्दिनं च गरुडं वरुणं च समुदरेत् ॥ २४ ॥
स्थितायैपदमस्यान्ते भूयो मद्बुद्धयं पठेत् ।
अनुवीजं तदन्ते च मदीजं पुनरुक्तम् ॥ २५ ॥

वह्निजायां तदन्ते च मूर्तिमन्त्रो ममेदृशः ।
विंशत्यर्थः स्मृतः सोऽयं साक्षादलक्ष्मीसमाह्वयः ॥
अङ्गमन्त्रं निबोधाम्या यथावद् वृत्तसूदन ।
शान्तमादाय तस्यान्ते विन्यसेत् पुरुषेश्वरम् ॥ २७ ॥
अनलं तदधःस्थं च पिण्डमेतत्त्रयं स्मृतम् ।
३ अन्ते युगादिमायोज्य ४ ह्याद्यन्तखरपद्मयोः ॥
चन्द्रिणं व्यापिनं चैव सर्वेषामुपरि न्यसेत् ।
विद्धि पङ्क्तिद्वयादीनि तान्यन्तानि वासव ॥
लक्ष्मीसखीनामधुना मन्त्रानेतान्निशामय ।
सत्यं तत्त्वं वराहं च ५ भायान्तममृतं तथा ॥ ३० ॥
वरुणं रामयुक्तं च चत्वारो बीजनायकाः ।
चन्द्री व्यापी क्रमाद्योग्यौ सर्वेषां मूर्ध्नि वै ततः ॥
ऋद्विर्वृद्धिः समृद्धिश्च विभूतिश्च सखीराणः ।
तारं बीजं ततः संज्ञा स्याद्वा चासां मनुः स्मृतः ॥
सख्यश्चतस्र पताः स्युर्दिमुजाः सौम्यदर्शनाः ।
पदाकोशप्रतीकाद्याः श्रीवृक्षचमराङ्किताः ॥ ३३ ॥
पद्मासनोपविष्टाश्च प्रेक्षमाणा मदाननम् ।
एवं ध्येयास्तु सख्यस्ताश्चतुरोऽनुचराञ्छृणु ॥ ३४ ॥

—तासामित्यादिना । १८. चरन्तीति चराः । अमणशीला इत्यर्थः । २२. तारिका
ह्रीमन्त्रः । २३—२६. ओ ह्री लक्ष्म्यै नमः परमलक्षावस्थितायै ह्री श्री ह्रीं स्वाहा इति
विंशत्यक्षरो मूर्तिमन्त्रः । २७—२९. अङ्गमन्त्र इति । हृदयाद्यङ्गमन्त्र इत्यर्थः । मन्त्रानुद्धरानि
—शान्तमित्यादिना । श्लं, रिल्ल, र्लुं, र्लुं, र्लुं, र्लुं इत्येतैः प्रत्येकं टं इति संयोजनेन
मन्त्रा उद्धृता भवन्ति । ३०. वरुदिः, वृद्धिः, समृद्धिः, विभूतिरिति चतस्रो लक्ष्मीसख्यः ।
तासां बीजमन्त्राः कं, वुं, सिं, विं इति प्रत्येकं टं इति सहिताः । ३२. ओं कं टं क्रद्ध्रै

१ चाल I.

३ अन्तर्यामादि B. C.

५ भायाक्तं I.

२ निगदतः A.

४ हृद्यन्ते B.

लाग्न्य सुभगाश्चैव सौभाग्यश्च तृतीयक ।
चतुर्थं सौमनस्यश्च चत्वारोऽनुचरा मम ॥ ३५ ॥
चतुर्भुजा सौम्यवक्त्रा नीलकौशेययासस ।
दधत पद्मकुम्भौ च नलिलीध्वजमेव च ॥ ३६ ॥
प्रफुल्लमल्लवृक्ष च चतुर्भिः स्वभुजैः शुभैः ।
मन्त्रानेना प्रवक्ष्यामि तत्तत्तत्त्वान्निबोध मे ॥ ३७ ॥
विबुधहस्तादिदेवाढ्य सोमोऽयं भुवनस्थितिः ।
द्विधामृत समानाय भूधराभ्या नियोजयेत् ॥ ३८ ॥
चन्द्रिव्यापिसमेतानि स्मरेद्भोगानि तत्त्वतः ।
वारं वीच ततः सहा नमश्चाते मनोऽसृज ॥ ३९ ॥
एतन् साङ्गपरीवार लक्ष्मीरूपं निदर्शितम् ।
कीर्त्याद्याया द्वितीयाया मूर्तेरुपादिकं शृणु ॥ ४० ॥
रूपेण सट्टणी लक्ष्म्या वर्णतश्चम्पकप्रभा ।
शेषे लक्ष्मीसमा रूपे मूर्तिमन्त्रान्निबोध मे ॥ ४१ ॥
तारं मद्दृश्य पश्चात् फटालो निष्पुस्युत ।
सम्भरन्वानलारूढ ऐश्वर्यपरिभूषित ॥ ४२ ॥
नमः सन्नेदितानन्त्रिग्रहायैव ततः ।
मद्वीच कमलारूढमनल निष्पुभूषितम् ॥ ४३ ॥
ध्यापिना च समायुक्तमन्त्रे वीचमिदं स्मरेत् ।
स्वाहापदं मनु सोऽयं निशत्यस्तु कीर्तित ॥ ४४ ॥

अङ्गमन्त्रान्निबोधान् गदन्त्या मे निशामय ।
करालमनलारूढं कृत्वा सयोज्य पूर्ववत् ॥ ४५ ॥
धानं दाद्यैः स्वरैश्चन्द्रिव्यापियुक्तैः श्रियो यथा ।
अङ्गमन्त्रा इमे कीर्तेः सखीरूपमनूच्छृणु ॥ ४६ ॥
श्रुतिं सरस्वती मेधा श्रुतिं सरय इमा स्मृता ।
द्विभुजा हेमवर्णाभा कीर्तिरूपा स्मितानना ॥
सुपुस्तकं करे वामे दक्षिणे चामरं करे ।
मन्त्रान् कीर्तिसखीनां तु गदन्त्या मे निशामय ॥
मदनं चामृतं चैव प्रधानं शकरं तथा ।
एतान् कृत्वा नलारूढान् मायया परिभूषयेत् ॥
चन्द्रिणं व्यापिनं दद्यान् सखीमन्त्रानिमान् स्मरेत् ।
कीर्तेरनुचराणां तु नामरूपादिकं शृणु ॥ ४७ ॥
वागीशो जयदश्चैव प्रसादस्त्राण एव च ।
ध्येया मिश्रकुर्यान्नाभा कान्तिरूपा मनोहरा ॥
श्वेताम्बराश्रुतुर्हस्ता सूर्याभरणभूषिता ।
वामदक्षिणहस्ताभ्या मुख्याभ्या तेषु चिन्तयेत् ॥
शङ्खमिदुशताभं च कदम्बाख्यं महाद्रुमम् ।
सपुष्पं पद्मपद्मेतमपराभ्या निबोध मे ॥ ४८ ॥
पूर्णचन्द्रोपमं वामे दर्पणं दक्षिणे करे ।
मयूरव्यजनं शुभ्रं दधतश्चारलोचना ॥ ४९ ॥

स्वाहा इत्यादयो मन्त्रा । ३५. लक्ष्म्यनुचरा लाग्न्यादयः । ३६. अनुचरमन्त्रा उच्यन्ते—
विबुध इत्यादिना । ला, लु, सौ, सौ, ट इति वीचमन्त्रा । ३९. ओं ला ट लावण्याय
नमः इत्यादयो मन्त्रा । ४०. ओं ह्रीं क्रीं नमः सन्नेदितानन्दस्मिहायै ह्रीं क्रीं स्वाहा
इति निशत्यणो मन्त्रा । ४५. अङ्गमन्त्रा का क्री इत्यादिका लक्ष्म्या इव ज्ञेया ।
४६. सराण्यादि । सरायी तासां रूपाणि मनुश्च शृण्वित्यर्थः । ४९. मदन-
मित्यादि । म्री, सी, म्री, श्री, ट इति मन्त्रा । ५१. कीर्तेरनुचरा—वागीशादयः ।

१ स्ति B I

२ धमनदधेय B C F

३ रूपादि तच्छृणु A G

४ कान्ति B F

५ च B C F

वराहमादिदेवाह्वयमप्रमेयं च केवलम् ।
सवित्रमनलारूढं स्रग्धरं च तथाविधम् ॥ ५५ ॥

आदिदेवान्वितं कृत्वा तेषामूर्ध्वं मुयोजयेत्^१ ।
चन्द्रिणं व्यापिनं चान्ते मन्वा अनुचराश्रिताः ॥

कीर्तं द्वितीयमूर्तेर्वै क्रमोऽयं परिकीर्तितः ।
रूपादिकं तृतीयाया जयाया मे निशामय ॥ ५७ ॥

रूपेण सदृशी लक्ष्म्या जया परमशोभना ।
तारश्च तारिका चैव जन्महन्ता चतुर्गतिः ॥ ५८ ॥

आविदेवान्वितः पञ्चात् स एवैश्वर्यसंयुतः ।
शारमादाय तस्यान्ते काले सपरमेश्वरम् ॥ ५९ ॥

व्यापको जन्महन्ता सरामोऽथ स्रग्धरस्तथा ।
आदिदेवान्वितो धर्ता प्रधानश्च तथाविधः ॥ ६० ॥

यरुणोऽथामृतस्यश्च धन्वी रामविभूषितः ।
वैराजश्चाविदेवाह्वयः शङ्ख ऐश्वर्यभूषितः ॥ ६१ ॥

तारिका शाश्वतोऽशेषभुवनाधारविष्णुमान् ।
व्योमेशभूषितश्चाथ वह्निपत्नी ततः परम् ॥ ६२ ॥

जयाया मूर्तिमन्त्रोऽयमङ्गमन्त्रान् नियोध मे ।
जन्महन्तारमादाय कालपावकभूषितम् ॥ ६३ ॥

स्वैर्विभूषयेत् प्राग्बन्धिर्व्यापिसमन्वितैः ।
अङ्गानि हृदयादीनि जयायास्तानि संस्मरेत् ॥

जयन्ती विजया चैव तृतीया चापराजिता ।
सिद्धिश्चतुर्थी विज्ञेया जयासख्य इमाः स्मृताः ॥

अजितं विष्णुसंयुक्तं वरुणं चेद्धसंयुतम् ।
केवलव्यापकं चैव सोममिष्टविभूषितम् ॥ ६६ ॥

चन्द्रिव्यापिसमायुक्तं कृत्वा संयोज्य संज्ञया ।
स्याहामन्ते समायोज्य सखीमन्त्रानिमान् स्मरेत् ॥

नीलनीरदवर्णाभाः प्रसन्नवदनेक्षणाः ।
पीताम्बरधराः सर्वाः सख्यः कनककुण्डलाः ॥

सितचामरहस्ताश्च चित्रवेत्रलताकराः ।
निरीक्षमाणा वदनं जयाया अजितस्य च ॥ ६९ ॥

प्रतापी जयभद्रश्च तृतीयस्तु महाबलः ।
वत्साह्वयेति वर्गोऽयं जयानुचरसंज्ञितः ॥ ७० ॥

रक्षाम्बरधराः सर्वे चतुर्हस्ता महाबलाः ।
धनुर्वाणकराश्चैव गदाचक्रधरास्तथा ॥ ७१ ॥

इत्थं तेऽनुचरा ज्ञेयाः पुण्याभरणभूषिताः ।
पञ्चनाभोऽनलारूढोऽजितः कालस्तथैव च ॥ ७२ ॥

५५. वराहो वकारः । पवित्रं पकारः । स्रग्धरः तकारः । ५८. तारः प्रणवः । तारिका द्वी
मन्त्रः । जन्महन्ता जकारः । चतुर्गतिः यकारः । ५९. कालः मकारः । परमेश्वरः विसर्गः । ६०,
व्यापकः अकारः । रामः इकारः । धर्ता धकारः । प्रधानः मकारः । ६१. धन्वी यकारः ।
वैराजः सकारः । शङ्खः यकारः । ६२. शाश्वतः जकारः । विष्णुः इकारः । व्योमेशः
अनुस्वारः । वह्निपत्नी स्वाहाकारः । ६३. कालपावकः रेफः । ६६. अजितः जकारः ।
वरुणः वकारः । इन्द्रः इकारः । सोमः सकारः । इष्टः इकारः । ६८. जयासखीनां रूपमाह—
नीलेत्यादिना । ७०, जयानुचरा उच्यन्ते—प्रतापीत्यादिना । ७१. जयानुचराणां रूपमाह

^१ मूर्ध्वं योजयेत् A. G.

^२ नरम् A. B. F.

^३ सिद्धसंयुतम् A.; चेद्धसंयुतम् C.; चेन्द्रसंयुतम् F.

^४ C. and G. omit three lines from here;

कुन्दकुङ्कुमलवर्णाभाः प्रसन्नवदनेक्षणाः । पीताम्बरधराः सर्वाः प्रसन्नमुखपङ्कजाः ॥ A.

^५ F. omits this line.

^६ ज्ञेयाः A. B.

- उदामश्च सुरेशैते चन्द्रिव्यापिबिभूषिता ।
प्रणवाद्या नमोऽन्ताश्च सङ्ख्या च समन्विता ॥
- जयानुचरमन्त्रास्ते विज्ञेया वृत्रसूदन ।
अथ तृतीयमूर्तिर्मे जयाया विधिरद्भुत ॥ ७४ ॥
- चतुर्ध्या सविधान मे मायामूर्तिर्निशामय ।
सर्वाश्चर्यकरी देवी देवदेवस्य शार्ङ्गिण ॥ ७५ ॥
- माया नाम महाशक्तिस्तुरीया मे तनु परा ।
रूपेण सदृशी लक्ष्म्या मूर्तिमन्त्र निशामय ॥ ७६ ॥
- आदाय तारक पूर्वं तारिका तदनु स्मरेत् ।
मायायै च नम पश्चात् काल ओदनसंस्थित ॥ ७७ ॥
- धामभूसयुत सूर्य स्रग्धरो विष्णुभूषित ।
केचलोऽसौ नरान्त्योऽथ मदनो गोपनान्वित ॥
- पुण्डरीकोऽनलारूढो रामयास्तदनन्तरम् ।
ताललक्ष्मादिदेवाह्वय शङ्ख ऐश्वर्यसयुत ॥ ७९ ॥
- तत कालोऽनलारूढो मायाव्यापिसमन्वित ।
मायानीजमिदं दिव्यं तारिकोर्ध्वस्थित स्मरेत् ॥
- यद्धिताया तदन्ते स्वाद्रिंशत्यर्णो मनु स्मृत ।
अह्नान्यस्य प्रयक्ष्यामि तानि मे त्व निशामय ॥
- मायानीज समादाय गोपनायै स्वर क्रमान् ।
विभेज्य पूर्वयन् पायां ह्यङ्गकलतिर्विपश्चिता ॥ ८२ ॥
- मोहिनी धामणी दुर्गा प्रेरणी च सुरेश्वर ।
मायामप्यश्वतथ्मना विज्ञेया रत्नमासुरा ॥ ८३ ॥
- राघण्येन च वीर्येण मौन्दर्येण च तेजसा ।
मायातुल्या इमा देव्य मितयस्मानुत्पेता ॥ ८४ ॥
- चामराहङ्कुशहस्ताश्च बद्धपद्मासनस्थिता ।
मन्त्रानासा प्रवक्ष्यामि शृणु त्व बलसूदन ॥ ८५ ॥
- प्रधान ओदनारूढो ध्रुवो रेफादिदेववान् ।
मदनो भुवनारूढो योऽनलैश्वर्यसयुत ॥ ८६ ॥
- चन्द्रिव्यापियुता होते सर्वे प्रणवपीठगा ।
सङ्ख्यास्वाहायुजो मायासखीमन्त्रा इमे स्मृता ॥
- मायामयो महामोह शम्भरश्च कलीश्वर ।
चत्वारोऽनुचरा एते काकालीकजलोपमा ॥ ८८ ॥
- चतुर्भुजा महाकाया सौम्यवक्त्रा स्तितानना ।
केयूराभरणोपेता पीतकौशेययासस ॥ ८९ ॥
- हारानुपुरसयुक्ता नानाङ्गसुमभूषिता ।
तुषारधूलिधवला खड्गपाशकरोद्यता ॥ ९० ॥
- घाण कार्मुकमन्यस्मिन्नातपत्र करद्वये ।
प्रधानो गोपनोपेत केवलस्तदनन्तरम् ॥ ९१ ॥
- शंकर केवलश्चैव केवल कमलस्थथा ।
चन्द्री व्यापी च सर्वेषा क्रमान्मूर्धसु दिव्यसेत् ॥
- तारकाया नमोऽन्ताश्च सङ्ख्या च समन्विता ।
मन्त्रा मायामयादीना चतुर्णां बलसूदन ॥ ९३ ॥
- सर्वेषामङ्गमन्त्राणा ध्यान सामान्यमीरितम् ।
शुद्धाश्चाङ्गसमेताना देयानामपि यासप ॥ ९४ ॥
- या पुरस्तामया प्रोक्ता दर्शयेत्ता यथायथम् ।
एवेकदा समस्ता या देवीरेता भक्तवत् ॥ ९५ ॥
- यथामति यथोमाहं युज्यते परया श्रिया ।
एताश्चतस्रसन्व्यो मे भगवत्किरणान्मिमा ॥ ९६ ॥

—रतेत्यादि । ७२. पञ्चनाम पकार । अजित जकार । काल मकार । उदाम
उकार । ७७. ओदन ऐकार । ७८. नर नकार । मदन मकार । गोपन आकार ।
७९. पुण्डरीक दाकार । तन्त्र्यदना तकार । ८६. धृा मकार । भुनम् उकार ।

याभिः स भगवान् देव पूर्णरूपोऽवतिष्ठते ।
एकैकस्या असख्याता शक्त्यस्तत्तदात्मिका ॥१५॥

अनन्तपरिवारास्ता इति शक्तिमय जगत् ।
धासा चतसृणामेका शक्तीना परमेश्वरीम् ॥१८॥

मूलभूता पराहता विष्णोस्तद्धर्मधर्मिणीम् ।
सर्वशक्तिमयी ता मा शक्तिचक्रस्य नायिकाम् ॥

प्रकाशानन्दयोरन्तरनुस्यूतामनुसरेत् ।
अग्नीपोमद्वयान्तस्था मध्यमालालुवर्तिनीम् ॥१००॥

अपराध्या मनोवृत्त्या 'मन्वीत मतिमान्नर' ।
अस्तमानाप्य सौपुत्रे मार्गे सूर्यनिशाकरौ ॥१०१॥

अपराधीनया वृत्त्या कुर्वीत मयि सन्धितिम् ।

शक्र —

देवदेवमये देवि सरसीरुहसन्धिषते ॥ १०२ ॥

मुद्रा देवीसखीना च किंकराणा च मे वद ।

श्री —

देवीना दर्शिता मुद्रा पुरैव बलसूदन ॥ १०३ ॥

तत्सखीनामिदानी तु पोडशाना निबोध मे ।
समुखौ तु करौ कृत्वा सुस्पष्टौ सुप्रसारितौ ॥१०४॥

कनिष्ठानामिकाभ्या वै युगल युगल हरेत् ।
मेलयेन्नखदेशाच्च यथा स्यादेकपिण्डवत् ॥१०५॥

अङ्गुलीभिश्चतसृभि पाणिमध्ये निराश्रयम् ।
अङ्गुष्ठौ दण्डवत्कृत्वा प्रान्तलग्नौ प्रसारितौ ॥

अङ्गुलीना चतसृणा विश्रान्तौ चोदरावधे ।
सर्पकुण्डलमृत्त्वा श्रयन्नाक्तर्जनीद्वयम् ॥ १०७ ॥

प्रसार्य चाप्रतो लग्ने मध्यमे द्वे सुरेश्वर ।
कनीयस्यौ ऋजूभूते समारभ्य करद्वयम् ॥ १०८ ॥

कुर्व्याच्चैवासलम्न मणिवन्धावसानत ।
ईषदङ्गुष्ठमूले तु मणिवन्ध करद्वयात् ॥ १०९ ॥

कुर्व्याद्विकसित चैव मुद्रैषा बलसूदन ।
महायोन्यभिधाना च त्रिलोकजननी परा ॥ ११० ॥

वशीकुर्व्याज्जगत् सर्व कामतो यदि योजिता ।
अत्रानुष्ठानयत्ता स्त्री बद्धा दूरात् प्रदर्शयेत् ॥१११॥

मुनीना गतसङ्गाना क्षोभ जनयते क्षणात् ।
पुरुषोऽत्रामियुक्तो वा दर्शयेद्वनितानु च ॥ ११२ ॥

निवृत्तकामधर्मासु चाबलास्यधवा मुने ।
क्षुब्धन्यमदनास्ताश्च सक्रमायास्तु का कथा ॥

एषा साधारणी मुद्रा सर्वासामपि वासव ।
वक्ष्येऽद्यानुचराणा तु पोडशाना समासत ॥

पृष्ठलग्नौ करौ कृत्वा मोक्षयेत्तदनन्तरम् ।
प्रदेशिनीयुग चैव कनिष्ठयुगल तथा ॥ ११५ ॥

अधोमुख तु सुस्पष्ट ताभ्या मध्यं^२ महामते ।
कनिष्ठिकाद्वयं रुद्र विरल तर्जनीयुगम् ॥ ११६ ॥

मध्यमानामिकाया तु युग्म युग्म तु धारयेत् ।
एकलम् नखोद्देशाद्यावत्सर्व^३ तु मध्यमम् ॥ ११७ ॥

ऊर्ध्ववक्त्रं सुरश्रेष्ठ समेत धरणेन तु ।
सुस्पष्टौ लम्बमानौ चाप्यङ्गुष्ठौ चाप्यधोमुखौ ॥

परस्पर तु दूरस्थौ मुद्रैषा सर्वरामदा ।
स्वस्वमान्ययुता कार्या सर्वपाणियमेन्द्रिका ॥ ११९ ॥

^१ F omits four quarters from here

^२ मध्या C. F

^३ पद्म A

साधारण्याविमे प्रोक्ते मुद्रे सरयनुचारिणाम् ।
 इत्य सपरियारामिस्ता मा चतस्रभिर्युताम् ॥१२०॥
 विभूतिभिरुपास्यैव मामेवान्ते समश्नुते ।
 विभूतयो ह्यनन्ता मे तत्तत्तात्त्विकसश्रया ॥

कोटिकोटिपरीवारा एकैकास्ताश्च वासव ।
 एता प्रधानभूतास्ताश्चतस्र परिकीर्तिता ^१ ॥१२१॥
 इति मे मूर्तिमन्त्राणामङ्गमन्त्रादिमि सह ।
 कथितस्ते समुद्देश साधनादीनि मे शृणु ॥१२३॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे मूर्तिप्रकाशो नाम
 पञ्चचत्वारिंशोऽध्यायः

१२०. चतस्रभिरिति । लक्ष्मीर्कीर्तिन्यामायामिरित्यर्थः ।

इति पञ्चचत्वारिंशोऽध्यायः

— —

षट्चत्वारिंशोऽध्यायः

श्रीः—

अनुक्रमेण देवेश लक्ष्म्यादीनां च साधनम् ।
विविधानि च कर्माणि तन्मन्त्रेभ्योऽवधारय ॥१॥

चतुरश्रं चतुर्द्वारं कृत्वा पूर्वोदितं पुरम् ।
तन्मध्येऽष्टदलं पद्मं लिखेच्छुद्धारुणप्रभम् ॥ २ ॥

सितानि चतुरालिल्य कोणेषु स्वस्तिकानि च ।
व्यापकत्वेन तु पुरा मणियन्धमुत्खादितः ॥ ३ ॥

विन्यस्य मूलमन्त्रं च हस्ते देहे च केवलम् ।
पश्चादादौ च^१ हस्ताभ्यां लक्ष्मीमन्त्रं तथा न्यसेत् ॥

तदङ्गानि च विन्यस्य हस्ते देहे यथा पुरा ।
तस्यानुगचतुष्कं यद्देवीनां तदनु न्यसेत् ॥ ५ ॥

प्रदेशिन्यादितो हस्तद्वये तदनु विप्रहे ।
उत्तमाङ्गे तु^२ हृन्मध्ये ऊर्ध्वजिह्वद्वये तथा ॥ ६ ॥ ✓

लावण्याद्यांश्च चतुरो हानमादि^३ करद्वये ।
अङ्गुष्ठान्तं च विन्यस्य हस्ते देहे च वासव ॥

दक्षिणे च तथा घामे स्कन्धे पञ्चद्वये ततः ।
न्यासं कृत्वा यथान्यायं श्रीकामोऽथ यजेद्बुद्धि ॥

लवयागप्रयोगेण लक्ष्मीमन्त्रं तु केवलम् ।
कृत्वावलोकनाद्यं तु ततो बाह्ये तु विन्यसेत् ॥

मूर्तिमन्त्रयुतं मूलं कर्णिकोपरि धास्य च ।
सकलाकलदेहं च सर्वमन्त्रान्वितं विभुम् ॥ १० ॥

तदुत्सङ्गतां लक्ष्मीं स्वमन्त्रेणावतार्य च ।
पूर्वाक्तध्यानसंयुक्तो भोगमोक्षप्रसिद्धये ॥ ११ ॥

तदग्रेये तदीशाने यातवीयेऽथ बायवे ।
चत्वारि हृदयादीनि नेत्रं केसरसंततौ ॥ १२ ॥

तदग्रे दक्षिणे पृष्ठे वामपार्श्वे क्रमान्यसेत् ।
चतुष्टयं तु श्रद्धद्वयार्थं द्विभुजं तु तथाकृति^४ ॥

^५पद्मगौरप्रतीकांश्च श्रीवृक्षचमराङ्कितम् ।
पद्मासनेनोपविष्टं प्रेक्षमाणं तदाननम् ॥ १४ ॥

स्वस्तिकानां तदीशाविकोणस्थाने निवेश्य तु ।
लावण्याद्यचतुष्कं तु सौम्यवक्त्रं चतुर्भुजम् ॥

नीलकण्ठेशेयवसनं पद्मकुन्भकरान्वितम् ।
नलिनीध्वजहस्तं च सफलाभलवृक्षधृत् ॥ १६ ॥

१. आदिशब्देन कीर्तिजयामाया गृह्यन्ते । २. पुरनिर्माणमाह—चतुरश्रमित्यादिना ।

५. अनुगोति । ऋद्ध्याद्विचतुष्कमन्त्रमित्यर्थः । ७. अनुचरमन्त्राणां न्यासमाह—लावण्या-
द्यानिति । १०. कर्णिकोपरीति । अष्टदलमङ्गवर्णकोपरीत्यर्थः । अकल्ये निष्कलः ।

^१ तु B. C.

^४ यथाकृति C.

^२ मध्ये B.

^५ सिद्ध C

^३ अनामादौ C. G.

द्वारेष्वस्य चतुर्दिशु न्यस्य पूज्य यथा पुरा ।
मूलमन्त्रयुता देवी लक्ष्मीं त्रिदशनन्दन ॥ १७ ॥

मुद्राश्च दर्शयेत् सर्वा यत्र यत्र हि या स्मृता ।
जपत्वा कृत्वा ततो होम संप्रैतु तिलाश्रिते ॥

सामलै श्रीफलैश्चैव ^१सति लाभे तु पङ्कजै ।
^२यथाशक्ति ह्यसरयैस्तु होमान्ते वृत्सूदन ॥ १९ ॥

लक्ष्मीरूपमन्तो भूत्वा सायकं कृतनिश्चय ।
जपेह्मणाणि वै पञ्च शुद्धाहारो जितेन्द्रिय ॥ २० ॥

होम कुर्याज्जपान्ते ॥ क्रमाद्विल्यामलान्बुजै ।
यथाशक्ति ह्यसरयैस्तु अयुतायुतसरयया ॥ २१ ॥

ददाति दर्शनं ^३ज्ञानं होमान्ते परमेश्वरी ।
पुर सिद्धास्मि ते नृदि यत्ते मनसि चेष्वितम् ^४ ॥

शुभं कार्याण्यभीष्टानि मन्त्रत्रेणारिप्राणि च ।
अथ प्रभृति निःशङ्को द्वन्द्वोपद्रववर्जित ॥ २३ ॥

एनमुक्त्वा तु सा देवी याति यत्रागतानु वै ।
ततः कर्माणि वै कुर्याद्विष्णुया अनुमते मम ॥ २४ ॥

स ऽप्य तुष्टोऽभीष्ट तु श्रियं दद्यात्पथार्थिनाम् ।
सहृद्वो निर्धनं कुर्याद्वाङ्मात्रेण धनेश्वरम् ॥ २५ ॥

गुण्य कुर्यान् सट्टद्वयायन् मन्त्रजापाश्च द्वादशम् ।
पूरयित्वा ममसा शुभम् क्षीरेण मधुनायया ॥ २६ ॥

निधाय दक्षिणे हस्ते वामं तदुपरि न्यसेत् ।
शतमष्टाधिकं मन्त्र जपेद्वयानसमन्वितम् ॥ २७ ॥

रसेन्द्राभिनिवेशस्थो ह्येकचित्तं समाहित ।
रसेन्द्रत्व समायाति तत्कुम्भे त्वाहतं जलम् ॥

सरसो लक्ष्म्येवी स्याच्छिखार्दीनां पुरंदर ।
करोति कायममरं जरारोगनिवर्जितम् ॥ २९ ॥

अङ्गुष्ठाक्षरमात्रं तु पुरा पापाणमाहरेत् ।
दक्षिणोदरहस्तेन वामेन वदरीसमम् ॥ ३० ॥

अभिमन्त्र्य तु सौ मुष्टी द्वे शते षोडशाधिने ।
दक्षिणस्थं तु पापाणं रत्नत्वमुपयाति च ॥ ३१ ॥

वामे मुक्ताफलत्वं च महामूल्ये तु ते उभे ।
यद्यदिच्छति जात्या वै तत्तद्भक्तं भवेत्तदा ॥ ३२ ॥

^५तथा मुक्ताफलं तत्तन् प्रतिभाति करोति च ।
गोगजाश्वसमुद्भूतमस्थिं चादाय पाणिना ॥ ३३ ॥

शतार्थं मन्त्रितं कृत्वा ^६प्रणालत्वं प्रयाति तत् ।
शताभिमन्त्रितं कृत्वा त्रुषु सीसं तथायसम् ॥ ३४ ॥

जायते कल्पधौतं तु रजतं यातिनिर्मलम् ।
यद्यद् गृहीत्वा देवेन्द्रं य य धातुं समीहते ॥ ३५ ॥

हृद्वो वा परितुष्टश्च तत्तन् कुर्यात्तु सोऽन्यथा ।
एवमदममयानां तु अन्यत्वमुपपद्यते ॥ ३६ ॥ ✓

३४. कृतेति । पारयति चेदिति शेषः ।

^१ कल्पित्री A C.

^४ चरितम् A B C

^२ B C omit 1 free lines from here

^५ यथा B C F

^३ तत्र B G

^६ प्रणयुक्तं सवेदि तन् A

या या मनसि वै यस्य विभूतिः प्रतिभाति च ।
तां तां ददाति तस्यास्तु धनधान्यगवादिकाम् ॥

लिखित्वा भूर्जपत्रे ॥ ^१यागन्यासक्रमेण तु ।
रोचनाकुङ्कुमाभ्यां तु सवारयति यः सदा ॥

सुवर्णवेष्टितं चाङ्गे लक्ष्मीमन्त्र शतक्रतो ।
तस्यायुषो भवेद् वृद्धिः सर्वत्र विजयी महान् ॥

प्राप्तुयान्महतीं पूजां यत्र यत्र च सविशेत् ।
इदमाराधनं प्रोक्तं श्रीकामानां विशेषतः ।
लक्ष्म्यास्त्रिदशशार्दूल मम या प्रथमा तनुः ॥ ४० ॥ ✓

इति ^२श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे ^३लक्ष्मीमन्त्रसिद्धिप्रकाशो नाम

षट्चत्वारिंशोऽध्यायः

३८. रोचनाकुङ्कुमाभ्यामिति । लिखित्वेति पूर्वोक्तान्वयः ।

इति षट्चत्वारिंशोऽध्यायः

^१ G omits this and the next quarter

^३ A G. omit लक्ष्मीमन्त्र

^२ श्रीपाञ्चरात्र A, पाञ्चपत्रे B

सप्तचत्वारिंशोऽध्यायः

श्रीः—

व्यूहानां प्रथमा लक्ष्मीर्मत्सङ्गोदिता हि या ।
तस्याः सिद्धिरियं प्रोक्ता द्वितीयाया निशामय ॥

न्यासोपाय पञ्चारां सर्वं विद्धि पुरोदितम् ।
पूर्वाक्तं मण्डलं कृत्वा सितपीतं तदन्तरे ॥ २ ॥

किंतु वै पङ्कजं कुर्याद्विन्यसेत्तदनन्तरम् ।
विभोरत्सङ्गां कीर्तिं हृदादीनि यथा पुरा ॥ ३ ॥

प्रमाद्वपानं सखीनां च यथा तद्वधावय ।
द्विभुजा हेमवर्णा च 'कीर्तिरूपा स्मिता नना ॥ ४ ॥

सुपुत्तकं करे वामे दक्षिणे चामरं करे ।
ध्यायेत् किङ्करवर्णाभं कान्तरूपं मनोरमम्^१ ॥ ५ ॥

तत्रानुगचतुष्कं तु चतुर्हस्तं सिताम्बरम् ।
वामदक्षिणहस्ताभ्यां मुरचाभ्यां तेषु चिन्तयेत् ॥

शङ्खमिन्दुशताभं च वदम्याख्यं महाद्रुमम् ।
सपुष्पं पद्मदोपेतमपराभ्यां निबोध मे ॥ ७ ॥

पूर्णचन्द्रोपमं वामे वर्षणं दक्षिणे करे ।
मयूरव्यजनं शुभ्रं ध्यात्वैव दर्शयेत्ततः ॥ ८ ॥

मुद्राः सर्वाः प्रतिरत्यं याः साधकः पूजयेत्ततः ।
अर्घ्यपुष्पादिना सम्यग्जपवा शरत्थाय होमयेत् ॥

तिलानि चाग्न्यसितानि गन्धशाल्यन्वितानि च ।
देवीरूपं ॥ होमान्ते कृत्वा पुष्पाञ्जनाभ्यरेः ॥

एरान्ते विजने स्थित्वा मीनी मूलफलाशनं ।
जपेत्शत्रव्यं^२ मन्त्रं जपान्ते होममाचरेत् ॥ ११ ॥

लक्षैकसंख्य देवेन्द्र तण्डुलैस्तिलमिश्रितैः ।
कापिलेन घृतेनैव तादृक्क्षीरयुतेन च ॥ १२ ॥

एवैकं च हृदादीनां महस्रं चाथ होमयेत् ।
दद्यात्पूर्णाहुतिं पश्चात् क्षीरेणाज्यान्वितेन च ॥ १३ ॥

पतितायां तु पूर्णायामायाति परमेश्वरी ।
साधु साध्विति वै श्रुते स्थित्वाग्रे साधकस्य तु ॥

एहोहि परमं धाम त्यजेदं भौतिकं पुरम् ।
उपभुङ्क्वामरान् भोगान् मर्त्यमध्यगतोऽपि च ॥

मदीयेनाखिलं कर्म मन्त्रेण कुरु साधक ।
एवमुक्त्वा तु सा देवी गगनं च ब्रजेत्ततः ॥ १६ ॥

साधकः कीर्तिमन्त्रेण कुर्यात् कर्म यथेप्सितम् ।
ददाति यस्य यत्किञ्चित्तत्तस्याप्यक्षयं भवेत् ॥

तेनासौ लभते कीर्तिं यावच्चन्द्रार्कतारकम् ।
^३प्रचण्डानां मनुष्याणां मध्यस्थो यदि बुध्यते ॥

वक्ति ससदि वा किञ्चित् प्राप्नुयाद्विपुलं यशः ।
अभिभूय जनान् सर्वानुरक्तदृष्ट्यं प्रपद्यते ॥ १९ ॥

जप्त्वा सिद्धान्नभाण्डं तु स्वल्पनालेऽन्नसकटे ।
यदेच्छति जनानां तु यथेच्छमशनं भवेत् ॥ २० ॥

ददाति चाक्षयं तस्य सप्ताहमनिश यदि ।
प्राप्नुयान्महतीं कीर्तिं यावदाभूतसङ्गम् ॥ २१ ॥

सुभिश्चे लवमात्रं ॥ आदाय कनकस्य च ।
परिजप्य सहस्रं तु विधिना परितः क्षितम् ॥^४

^१ G omits this and the next quarter.

^२ मन्त्री B F.

^३ इयम् C.

^४ B. C. omit three lines from here.

प्रयाति तत् प्रभूतत्वं दीयतेऽर्थिजनस्य च ।
अव्युच्छिन्नं द्विसप्ताहं सदायं नाधिगच्छति ॥

तेनासौ महतीं कीर्तिं प्राप्नुयाद्वै सत्कृताम्^१ ।
आदाय तोयकलशं नागेन्द्रमवनह्वात् ॥ २४ ॥

प्रयायान्मरुभूमिं वै तत्र निज्ञे तु भूतले ।
निक्षिपेत् पर्वताग्रे वा सहस्रपरिमन्त्रितम् ॥ २५ ॥

स पद्मगेश्वरस्तत्र परिचारसमन्वितः ।
रक्षन्नुदकमातिष्ठेयान्तिष्ठति मेदिनी ॥ २६ ॥

तेनासौ महतीं लोके कीर्तिमाप्नोति वासव ।
काले तु बीजरोही च यदि देवो न वर्धति ॥ २७ ॥

आदाय मृत्पणं हस्ते तटाकजलमर्चितम् ।
तन्मध्यस्थं च वा^२ छिन्नं परिजप्य शतत्रयम् ॥ २८ ॥

मुजगातैस्तु सततं कृत्वा कीर्तिमनुं स्मरेत्^३ ।
प्रक्षिपेद्गगने तद्वै मेघत्वं प्रतिपद्यते ॥ २९ ॥

‘पूर्येन्मेदिनीं सर्वां जलेन जलद्रुतु सः ।
तदाह्वया वसेत्तावत्तस्मिन् देशे स मेघराट् ॥ ३० ॥

वर्षस्तदुपयोग्यं च यावत् संपद्यते जलम्^४ ।
तेनासौ महतीं कीर्तिं प्राप्नुयाच्च त्रिलोक्याम् ॥ ३१ ॥

सपादयति तत्तत्स्य यस्य यन्मनसेप्सितम् ।
प्रभाजं मन्त्रराजस्य कीर्त्यात्यस्य सुरोत्तम ॥ ३२ ॥

लिखितं पूर्ववद्ब्रह्मा हस्ते वा दक्षिणे करे ।
प्राप्नुयान्महतीं कीर्तिं ‘पूजामृद्धिं सरस्वतीम् ॥ ३३ ॥

एतत् सक्षेपतः प्रोक्तं कीर्तेर्मन्त्रस्य वासव ।
द्वितीयाया विधानं मे तन्वात्तनुश्रुता चर ॥ ३४ ॥

एतद्विधानमातिष्ठन् कीर्तिमन्त्रस्य शोभनम् ।
प्राप्नुयाद्विमलं कीर्तिं सवतेरपि भूतिदाम् ॥ ३५ ॥ ✓

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे कीर्तिमन्त्रसिद्धिप्रकाशे नाम
सप्तचत्वारिंशोऽध्यायः

^१ विभ्रुताम् B F

^२ पूर्यन् A B

^३ श्रीपाञ्चरात्रे A श्रीपाञ्चरात्रे B

^४ कुम्भ B

^५ जलिलम् G

^६ कीर्तिमनुस्मरेत् B F

^७ F omits eight quarters from here,

अष्टचत्वारिंशोऽध्यायः

श्री —

निधिं वृतीयतन्वा मे जयाया वृत्रसूदन ।
शृणु सिद्धिप्रकारं च सिद्धसघोरभिष्टुतम् ॥ १ ॥

कृत्वा तु पूर्ववन्म्यासमिष्टा च हृदये जयाम् ।
मण्डलं पूर्यधत् कृत्वा तन्मध्ये पङ्कजं लिखेत् ॥ २ ॥

नीलोत्पलामतुल्येन रजसा च सुपत्रकम् ।
ततोत्सङ्गता विष्णोर्हृदयाग्नोजयेज्याम् ॥ ३ ॥

कर्णिकोपरि मन्त्राश्च न्यसेत् पूर्वव्रमेण तु ।
किंतु ध्यानानि सर्वेषां यथावदवधारय ॥ ४ ॥

नीलनीरदवर्णाश्च प्रसन्नवदनेक्षणा ।
पीतान्धरधरा सर्वा सख्यं कनककुण्डला ॥ ५ ॥

सितचामरहस्ताश्च चित्रवेत्रलतोऽगता ।
निरीक्षमाणा वदनं जयाया अजितस्य च ॥ ६ ॥

कुन्दकुन्दमलवर्णाभा प्रसन्नमुरतपङ्कजा ।
रक्तान्धरधराश्चैव चतुर्हस्ता महानला ॥ ७ ॥

धनुर्गणकराश्चैव गदाचक्रकरान्विता ।
चत्वारोऽनुचरा ध्येया पुष्पाभरणभूषिता ॥ ८ ॥

सर्वाश्च दर्शये मुद्रा प्रतिस्थ या प्रकीर्तिता ।
पूजयेत् ततो भक्त्या होमं कुर्यादनन्तरम् ॥ ९ ॥

तिलैः सिद्धार्थकोपेतैर्हनिषा^१ शुल्युलेन च ।
होमावसाने मन्त्री स्व कृत्वा रूपं जयात्मकम् ॥

जयाहमिति वै मुद्रा चेतसोपस्थित महत् ।
तीरस्थानं समासाद्य निद्राङ्कं जनवर्जितम् ॥ ११ ॥

^२वर्मणास्त्रेण दिग्ग्रन्थं कृत्वा दुष्टनिवर्हणम् ।
प्रारभेत जपं पश्चात् पयोऽन्नफलभुक् सदा ॥ ११ ॥

प्रणिपत्य हरिं भक्त्या प्राक् तन्मन्त्रेण वासय ।
एकादशीलो लब्धाशी मौनी ध्यानपरायण ॥

जपेहश्चतुष्कं तु जपांते होममाचरेत् ।
समिन् प्रादेशमात्रां तु रक्तचन्दनसम्भवा ॥ १४ ॥

तासामयुतमव्यग्रो धृतात्तानां तु होमयेत् ।
सिद्धार्थैर्नियुते द्वे च मधुमिश्रैर्महामते ॥ १५ ॥

अयुतं नियुतं चाथ जुहुयादसितैस्तिलैः ।
मधुनितयसयुच्चैरन्ते पूर्णाहुतित्रयम् ॥ १६ ॥

मधुक्षीरघृतैः शक्र क्रमेण परिहोमयेत् ।
ततो भगवतीं देवीं समायाति जयां स्वयम् ॥

सिद्धास्मीति च ते पुत्रं मन्मन्त्रेण समाचर ।
यदभीष्टं तु वै कार्यं निःशङ्को विगतञ्जर ॥ १८ ॥

इत्युक्त्वादर्शनं याति शक्तिर्नारायणात्मिका ।
ततः कर्माणि कुर्वीत विविधानि त्वनेकदा ॥ १९ ॥

लोकेऽस्मिन् यान्यभीष्टानि स्यात्मनश्च परस्य वा ।
तत्राप्युद्देशतो बद्धये शृणु तत्त्वेन ब्रह्मघृत् ॥ २० ॥

ज्वालावद्वसना ध्यायेद्देवीमन्त्रेण साधक ।
उद्ग्राहयति वै यस्य यस्मिन् यस्मिन् हि वस्तुनि ॥

विजित्य न्यायतस्तं वै जयमाप्नोत्ययन्नत ।
गजाघराक्षभृत्यूर्णमपि सैन्यं बलान्वितम् ॥ २२ ॥

दृष्टान्यस्य ^१समायुक्तं हन्तुमभ्युद्यतं^२ रणे ।
 परिजप्य धनुः रणद्वगं खेटकं बाणपञ्चकम् ॥ २३ ॥
 प्रेरयेद्यस्य वै दत्त्वा स गत्वा तु चमूमुखम् ।
 विदारयति चैकाकी जयमाप्नोति शाश्वतम् ॥ २४ ॥
 ध्यात्वा दक्षिणपाणिस्थं त्रिकोणं चाग्निमण्डलम् ।
 तन्मध्ये चिन्तयेद्देवीं परिचारसमन्विताम् ॥ २५ ॥
 मत्तेभर्षिहसर्पाणामशनीनां च दर्शने ।
 क्षिप्रं पराङ्मुखा यान्ति दृष्ट्वा हस्ततलं तु तत् ॥
 रगादिरं मुसलं रघुपुत्रा आदाय शतमन्त्रितम् ।
 कृत्वा गत्वा बिलद्वारं चतुर्वर्णं जयान्वितम् ॥ २७ ॥
 मुसलहन्तमान्यष्टौ दद्यात् तत्र शनैः शनैः ।
 देवीमन्त्रेण देवेश स्वास्त्रसपुटितेन तु ॥ २८ ॥
 फट्कारान्तेन तु ततो बिलयन्त्रं यजेद्यथ ।
 समस्तजनसंयुक्तो विशेत् साधकसत्तमः ॥ २९ ॥
 मित्त्वा यन्त्राप्यनेकानि जित्वा दानवपुंगवान् ।
 जनानां योजनं तत्र कृत्वा कान्तागणेः सह ॥ ३० ॥

पीत्वा तु सान्त्विकं पानं स्वहस्तेन महाबलः ।
 स निर्याति स्वमार्गेण तेनैव स्वनिवेशनम् ॥ ३१ ॥
 करोति यदि देवेश मर्ति मन्त्री जगत्त्रये ।
 जयं प्रत्यविचारेण गदाचक्रकरोद्यतः ॥ ३२ ॥
 पाशाद्बहुशङ्खरो वाय जयं प्राप्नोति नान्यथा ।
 लिखेद्भोचनया भूर्जे कुहकुमेन घनेन च ॥ ३३ ॥
 संपुटीकृत्य वै नाम निधाय जनमध्यगम् ।
 तदा मुजयमाप्नोति दिव्यैः सर्वैस्तु लीलया ॥ ३४ ॥
 बिलिख्य चन्दनेनैव पयसा कुहकुमेन च ।
 धारयेद्यो गले वक्त्रे^३ करे वामेऽथ दक्षिणे ॥ ३५ ॥
 सर्वदा तु जयं शक्र संप्राप्नोत्यविचारतः^४ ।
 जयार्थं निदर्शयान् मन्त्रं वै यत्र कुञ्चितम् ॥ ३६ ॥
 मन्त्री प्रयोजयेच्छङ्खत् तत्र तत्राभुयाजयम् ।
 जया नाम कृतीया मे या तनुः परिकीर्तिता ।
 तस्या विधानमित्येतत् तव शक्र प्रदर्शितम् ॥ ३७ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे जयामन्त्रसिद्धिप्रकाशो
 नामाष्टचत्वारिंशोऽध्यायः

^१ सम्प्रयान्तं A. F. G.

^४ अन्वारितः F.

^२ अभ्युत्थितं B.

^३ श्रीपञ्चरात्र A ; श्रीपाञ्चरात्रे B.

^३ वक्त्रे A. C. G.

एकोनपञ्चाशोऽध्यायः

श्री —

चतुर्थी या तनुर्मात्री मायाख्या मम वासव ।
तस्या विधानमधुना शृणु मन्त्रत्रियान्वितम् ॥ १ ॥

मूर्त्यङ्गसखिदासाराया मायीया मन्त्रसततिम् ।
स्वहस्ते पूर्वघन्यस्य विप्रहे तदनन्तरम् ॥ २ ॥

हृदयान्तर्गता चेष्टा भोगैः सर्वैश्च पूर्णवत् ।
याह्ये तु मण्डलं कृत्वा मध्ये च कमलं शुभम् ॥

तत्रोत्सङ्गता विष्णोर्हृदयादवतार्ये च ।
आराधयेत्ततो मायामङ्गसख्यादिसयुताम् ॥ ४ ॥

भ्रामण्याद्यास्ततो ध्येयाः सख्यं कमललोचना ।
सिताम्बरधरा दिव्याश्चतस्रो रत्नमासुरा ॥ ५ ॥

चामराङ्कुशहस्ताश्च वदपद्मासनस्थिता ।
मायामयादयो ध्येयाश्चत्वारोऽनुचरास्तथा ॥ ६ ॥

सपूर्णसर्पावयवा स्निग्धालिङ्गलसनिभा ।
चतुर्भुजा महाकाया सौम्यवक्त्रा स्मितानना ॥

केयूराभरणोपेता पीताम्बरधरास्तथा ।
हारनूपुरसयुक्ता नानाकुसुममण्डिता ॥ ८ ॥

नुपारधूलिधवला रङ्गपादावरोधता ।
वाणं शार्ङ्गमन्यस्मिन्नातपत्रं परद्वये ॥ ९ ॥

दर्शयित्वा तथा मुद्रां यस्य यस्य हि या स्मृता ।
होमं तदनु कुर्वीत तिलैः सिद्धार्थकान्वितैः ॥ १० ॥

६. चामराङ्कुशहस्ता इत्यनेन द्विभुजत्वं द्योत्यते । मायामयादयोऽनुचरा पञ्च-
चत्वारिंशदध्यायेऽत्रैव नाम्ना निर्दिष्टा । १९. राजतरुं कर्णिकार । सुरदारुं देवदारु ।

ततो नियममाश्रित्य कृत्वा तदनु वासव ।
देवीरूपं स्वमात्मानं भावेनान्यभिचारिणा ॥ ११ ॥

प्रयायाद्विजनस्थानं प्रौढोत्तरसहायवान् ।
जपेद्दक्षाणि वै सप्त पूर्वोक्तविधिना व्रती ॥ १२ ॥

क्षीरमूलफलाहारो देशकालवशान्तु वै ।
अयाचितैकभिक्षाशी यावकेनापि वर्तयन् ॥ १३ ॥

स्वशिष्यसाधितं वात्र मन्त्रपूतमसैन्यधम् ।
तैलमासविनिर्मुक्तं सध्याकाले ह्युपस्थिते ॥ १४ ॥

अतृप्तेरभिमुञ्जीत भावितं मधुसपिपा ।
जपान्ते विधिर्नमन्त्री होमं कुर्यात् प्रयत्नतः ॥ १५ ॥

बलं मोटा तथा मासीं चक्राङ्गीं नागकेशरम् ।
चन्दनं कुङ्कुमश्चैव रजनीचूर्णमेव च ॥ १६ ॥

मेलयेत् सुघृतानां च तिलानां^१ मधुना ततः ।
भावयेत् सघृतेनैव^२ त्रिलक्षं जुहुयात् ततः ॥ १७ ॥

मध्यमानामिकाभ्यां च साङ्गरुद्राभ्यां पुरश्चर ।
अतेऽयुतत्रयं चैव समिधा परिहोमयेत् ॥ १८ ॥

प्राप्तानार्धतरुत्थानां खादिराणां ततः परम् ।
सुरदारुमयीनां च तृतीयमयुतं ततः ॥ १९ ॥

दद्यात् पूर्णाहुतिं सम्यक् सुमुद्धेनान्तरात्मना ।
पतितया तु पूर्णायामयाति गगनान्तरात् ॥ २० ॥

^१ पीताम्बर C

^२ आश्रिते I

^३ निजस्थानं I

^४ तिलानं C, तिलास्त्रान् I

^५ घृतं सुतण्डुलम् ॥ G

^६ स्वधितान् च I

परिवारान्विता माया भापते साधु साध्विति ।
कुरु कार्यमभीष्ट च मन्मन्त्रेणाधुना ब्रज ॥ २१ ॥

इदमुक्त्वा ब्रजेत् तूर्णं देवी^१ विष्णुनिकेतनम् ।
^२ततस्तु साधकम् कर्माणि विविधानि च ॥

प्रारभेताञ्जसा शक यान्यभीष्टानि चेतसा ।
आत्मार्थं वा परार्थं वा लेखतस्तानि मे शृणु ॥

प्रजप्यामलक विल्य सहन्मृगह^३ विशेषतः ।
कोशस्याग्रे विनिक्षिप्य यत्र यत्र स्थित स तु ॥ २४ ॥

गगनात् प्रपतेत् तूर्णं यद्यद्विक्त समीहते ।
यद्यश्चाभरण श्लाघ्य यद्यद्वा घसन शुभम् ॥ २५ ॥

एव वै ब्रीहिरुलिका^४ तथैव तिलतण्डुलम् ।
क्षिपेद्धान्यकुले पूर्णं गोष्ठगारेऽथ खातके ॥ २६ ॥

राजकीये तथास्त्रीये यत्र यत्र स्थितस्ततः ।
यद्यत् समीहते धान्य सत्य वा तण्डुलान्वितम् ॥

तत्तदग्रेऽथ गगनात् पतत्येव यथेप्सितम् ।
एवमेव तु सिद्धान्नगुलिका परिजप्य च ॥ २८ ॥

विप्या महानसोद्देशे सिद्धान्न कर्षयेत् क्षणम् ।
गुलिका गोमयेनैव कृत्वा तु यदरीसमाम् ॥ २९ ॥

निक्षिप्य गोमयस्यान्त सप्तवारामिमन्त्रिताम् ।
ध्यानमात्रान् क्षणस्यान्ते दधिश्चैराज्यपूरितान् ॥

भाण्डाश्च प्रष्टव्यं पदयेद्यत्र यत्र स्थितो व्रती ।
प्रजप्य यदर सन्ध्या फलमन्यतु वा कश्चित् ॥ ३१ ॥

क्षिपेन्मधुयने राक्ष फलाट्टिं करोति च ।
मुपुष्पराट्टिकाया तु पुष्पमेक विनिर्दिशेत् ॥ ३२ ॥

जप्त्वा वारत्रय मन्त्री पुष्पाण्याहर्षयेत् क्षणम् ।
यत्र यत्र तदङ्गोत्थं सप्तमं विनिक्षिपेत् ॥ ३३ ॥

तत्र तत्र तु तन् विष्टेन सकल्पे तु कृते सति ।
यथेच्छ^५ तु समाकृष्ट तत्र तत्र तु तद् ब्रजेत् ॥ ३४ ॥

न चापि साधकम् सऋणो^६ जायते कश्चित् ।
कृत्वाङ्गारकण चैव शत जप्त समाहित^७ ॥ ३५ ॥

क्षिपेत् सलिलमध्ये तु ब्रूतुं तद् दृश्यते जलम् ।
कुशाग्रश्च जलम् शतवारामिमन्त्रितम् ॥ ३६ ॥

कृत्वा हुताश्रयौ तु ज्वलमाने विनिक्षिपेत् ।
भवेत् पानीयमिव च स वह्निर्दृश्यते क्षणात् ॥ ३७ ॥

वालुकापरिपूर्णं चाप्यरण्य तु तृणोज्झितम् ।
दृष्ट्वा तत्र विनिक्षिप्य तृण द्विशतमन्त्रितम् ॥ ३८ ॥

पुष्पपत्रसमाकीर्णं पत्रपद्मसकुलम् ।
क्षुर्यान्नन्दनतुल्यं तत् तोयराशिसमावृतम् ॥ ३९ ॥

^८नानाविहगसंपूर्णं पत्तनोपनान्वितम् ।
पुरप्राकारसंपूर्णं देवतायतनान्वितम् ॥ ४० ॥

गेयवेदध्वनियुतं ललनाभिश्च शोभितम् ।
नृपाणामेतदाश्चर्यं^९ दर्शनीयं सदैव हि ॥ ४१ ॥

^{१०}तन्मूढकेप्वरण्येषु निरत्रेषु सदैव हि ।
इच्छयापस्तयाभ्रानि भोगाश्च विविधानि ॥ ४२ ॥

करोति मन्त्रितैर्लेष्टैर्गोमयेनाष्टसप्तयया ।
अरिवग गृहीतास्त्र समुत्ते सति तिष्ठति ॥ ४३ ॥

क्षोधाश्चैव तयोद्युक्त एकाकी यदि तिष्ठति ।
जपमानस्तु वै मन्त्रं सकल्प्य मनसा महत् ॥ ४४ ॥

आमीय च बलं पतित्यन्दाधगनाकुलम् ।
तस्य सपद्यते क्षिप्रं चमूर्चोरपराक्रमा ॥ ४५ ॥

दृष्ट्वा ता विमुखं याति हतौ चक्षुः रिपोऽन्यम् ।
करोति शत्रुं यत्किञ्चिन्मनसा मन्त्रमुद्यरन् ॥ ४६ ॥

^१ विष्णुनिकेतनम् F

^२ ता B B C. I

^३ मृगह C

^४ गुलिका A. I

^५ यथेच्छ C.

^६ ऋणो B C

^७ समाहितम् C.

^८ नानाविहगा I

^९ आश्चर्यं B

^{१०} A. omits this line

१ व्यलीक सत्यभूत च तत्तथा परिदृश्यते ।

दृष्ट्वा तु पादप शुष्क ताडयेच्चरणेन तु ॥ ४७ ॥

जपमानो महामन्त्रं स स्थात् पुष्पफलाकुल ।

पत्रपुष्पफलोपेत पाणिभ्या मन्त्रमुच्चरन् ॥ ४८ ॥

पीडयेत् पादप मन्त्री स शोषमधिगच्छति ।

पर्वताप्रस्थितो मन्त्रं तन्नाशार्थं जपेद्यदि ॥ ४९ ॥

पतेदधस्ताच्छैलस्तु यावदिच्छति साधक ।

तुष्ट्वा प्रोत्थापयेत् पश्चात् पातालान् पर्वतोत्तमम् ॥

चान्दनेन रसेनैव मन्त्रं पद्मोदरे न्यसेत् ।

पत्रेष्वङ्गानि चालिरयं सुशुभे दिवसे तत ॥ ५१ ॥

पूजयित्वाथ पुष्पाद्यैर्वैष्णवैः प्रयेत्तथा ।

पूर्वपदं धारयेद्यन्त्रं तस्य सर्वा विभूतयः ॥ ५२ ॥

२ सन्मगाविर्भयन्त्यत्र लेखे निष्कण्टक स च ।

सुभगश्चैव दीर्घायुः परत्र सुखमाप्नुयात् ॥ ५३ ॥

मूर्तैश्चतुर्ध्यां वृत्रारे प्रमायोऽयं महाद्रुत ।

लेशतो दर्शितस्तस्याः साफल्यं मम दुर्वचम् ॥ ५४ ॥

देवीचतुष्टयस्यैव सिद्धिसंघः समासत ।

किंचित्तु लेशतः प्रोक्तं साधकानां हिताप्तये ॥

तेभ्यो दिव्यानि भौतानि प्रयच्छति शुभानि च

विमला च मनः शुद्धिमन्ते च परमं पदम् ॥ ५६ ॥

प्रकाशयति भक्तानां वैष्णव्यं चाविनाशितम् ।

विस्तीर्णमिति मां लक्ष्मीमियतीभिर्विभूतिभिः ॥

भजैत विविधैर्भावं क्षेमं कृत्वा मनःस्थितम् ।

शक्र —

नमो देवादिदेव्यै ते नमो वैकुण्ठवल्लभे ॥ ५८ ॥

यस्मिन् लक्ष्मे भन कृत्वा भजेयं त्वा सरोरुहं ।

श्री —

एषो नारायणो ह्यस्य पाद्गुण्यमृतवारिधिः ॥

तस्याह परमा शक्तिर्विष्णोरनपगामिनी^३ ।

साहमङ्गरिधता तस्य यथा ते पूर्वमीरिता ॥ ६० ॥

लक्ष्म तदेव ते शक्रं मनसः स्थैर्यकारणम् ।

सर्वलक्षणसंपन्ना सुगुणरजतादिभिः ॥ ६१ ॥

निर्माण्य मां निभोरङ्गायायिनीं शास्त्रदर्शनात् ।

प्रतिष्ठाप्य विधानेन तैत्तिरीयैर्भजत्यहं माम् ॥ ६२ ॥

शक्र —

नमस्ते जगदावासे मनोनयनदिनि ।

युययो रथापन कीदृग्भिर्भवे पाद्गुण्यनिर्मिते ॥

श्री —

सर्वभूतो यया विष्णुर्देव पाद्गुण्यविग्रह ।

सर्वभूतात्मभूतस्या ताडयेद्यथाहमङ्कृता^४ ॥ ६४ ॥

प्रतिष्ठिताया सर्वत्र मम नारायणस्य च ।

वस्तुतः का प्रतिष्ठा स्यात् सर्वं यद्वैष्णव्यं यदा ॥ ६५ ॥

तस्मिन् धास्तस्य भावमारूढं मानसं यते ।

अर्चा प्रतिष्ठा चैत्येते विफलया प्रविजृम्भिता ॥

शृणु तत्र प्रतिष्ठा मे यथाचङ्गलसूदन ।

यया विहितया देही कृतार्थत्वं प्रपद्यते ॥ ६७ ॥

निर्माण्य शास्त्रतः सन्मग्नयोगोक्तं रूपमावयो ।

सूक्ताभ्यां संपवित्राभ्यां स्नापयेत् तीर्थधारिणा ॥

आच्छाद्य नववस्त्रेण विप्रैरध्यापयेत् सह ।

विमलैर्धर्मतत्त्वज्ञैश्चयीसात्त्वतशास्त्रयो ॥ ६९ ॥

^१ अलीक I

^२ स्यात् I

^३ G omits three lines from here

^४ नाचर्याय I

^५ श्रीनपायिनी B G

^६ हि सिद्धय G

^७ महाद्रुता F

तारकं तारिकां चैव तथैवाप्यनुतारिकाम् ।
सूक्तं च शाकुन्तं चैवाप्यधीयीन् पवित्रवत् ॥ ७० ॥
सूर्यस्यास्तमयं प्राप्य तद्विभ्यं चक्ष्वेष्टितम् ।
श्रुतं चेत्सादिसूतेन तथा सारस्वतेन च ॥ ७१ ॥
ऋग्मिर्हिरण्यवर्णाभिः कुर्याद्वार्यधिवासनम् ।
उद्धते विमले सूर्ये कुर्याद्विस्थापनं ततः ॥ ७२ ॥
उत्तिष्ठ ब्रह्मण इति प्रापयेयुश्च वेदिकाम् ।
अपनीय ततो घर्षं स्नापयेच्छुद्धचारिणा ॥ ७३ ॥
याम्ये च वेदिभागे तु मृदास्तरणशोभिते ।
विभ्यं पूर्वशिरस्कं तु शाययेज्जपपूर्वकम्^१ ॥ ७४ ॥
ततः शलाशां सौवर्णीं गृहीत्वान्नामिमन्त्रिताम् ।
दक्षिणैरङ्गयने नेत्रमन्त्रजापो शलाकया ॥ ७५ ॥
ज्ञातः शुद्धाम्बरः शिल्पी दिव्यदृष्ट्यायलोरितः ।
अक्षमन्त्रितश्लेणे नेत्रे प्रफटतां नयेत् ॥ ७६ ॥
पूरेत्यम्धुसर्पिर्भ्यां तत्पात्रे च प्रदर्शयेत् ।
सालंवारं घेनुयुग्मं तस्मिन् काले निषेदयेत् ॥
नयनोन्मीलनीयं तत् सर्वं दद्यात् शिल्पिने ।
ततः सितेन सूत्रेण बद्धा राज्ञीः सुवासिनी^२ ॥
घग्नीयात्तारया तस्य कौतुकं दक्षिणे करे ।
मद्रपीठे समापेय तथा विभ्यं तु सुस्थिरे ॥ ७९ ॥
आधारादिप्रभोपेते सम्यग्भावेन पूजिते ।
ततो विभ्यं निर्दिशेत् धिया^३ पादगुण्यपूरितम् ॥
तादयित्वात्मन्त्रेण कथयेन्नागपुण्ड्रं च ।
सर्वापस्पृश्येनैव स्नापयेत् केरलेन च ॥ ८१ ॥

संभृज्याहृतवक्षेण कौतुकं मोचयेत्ततः ।
मन्त्रविचित्रमन्त्रेण दद्यादर्घ्यं तु मूर्धनि ॥ ८२ ॥
भावयित्वा ततो विभ्यं विभ्यं चारुरुचेरिव ।
पूजितैर्मन्त्रितैः शुद्धैः कल्पाद्रव्यपूरितैः ॥ ८३ ॥
पोडशक्षुद्रपद्मोत्पपत्रपोडशस्थितैः ।
प्रथमं पञ्चगव्येन गोमूत्रेण द्वितीयकम् ॥ ८४ ॥
तृतीयं गोमयाम्भोभितुर्यं त्रेताप्रभसन्ना ।
गजगोशुपशृङ्गाप्रवस्त्रोभोर्यम्युता परम् ॥ ८५ ॥
शालिक्षेत्रनदीपद्मवनाशुश्र्यम्बुना परम् ।
सप्तमं सर्पपाशभोभिः सद्योपधिमिरष्टमम् ॥ ८६ ॥
क्षीरेण नयमं दध्ना दग्धमं सर्पिणा परम् ।
द्वादशं मधुना सर्वबीजभोभिरुद्योदगम् ॥ ८७ ॥
फलैः परं परं धान्यैः सुगन्धाद्विस्तृत पोडशम् ।
अभिमन्त्र्य हृदा पूर्वमेकैकं कल्पां पुरा ॥ ८८ ॥
स्नापयेन्मूलमन्त्रेण तैः पोडशभिरादरान् ।
उदकान्तरितैः सार्वपुष्पधूपप्रदीपकैः ॥ ८९ ॥
मसुरमापगोधूमचूर्णैरथ निष्पृष्य च ।
प्रश्नात्प्यपयसा मूर्ध्नि तारिकां विन्यसेत् पराम् ॥
ततः सूक्ष्मां ततः स्थूलं स्थानेऽप्येव प्रमान् मुधीः ।
मूर्ध्नि घक्त्रेऽमयोः कर्णे हृदि नाभौ तु वृष्टतः ॥
वटिभूले तद्योगैश्च जानुगुल्फेऽथ पादयोः ।
तारकं विन्यसेदेवं तथैवाप्यनुतारिकाम् ॥ ९२ ॥
न्यस्यैवं पौरुषं सूक्तं न्यसेन्मृत्तमप्यथ ।
शिरो मे धीर्यं जुर्भिधं न्यसेद्भित्तानुरूपम् ॥ ९३ ॥

७०. शाकुन्तं सूक्तम् ऋग्वेदे (म० २. सू० ४२. मन्त्रः १) द्रष्टव्यम् । ७८. राज्ञिः
कृत्स्नसर्पः । ९३. निगे मे अंतरित्यदि । तैत्तिरीयब्राह्मणे (२-६-५-३) द्रष्टव्यम् ।

^१ पूर्वम् B.

^२ दग्धम् I.

^३ मन्त्रम् I.

^४ दक्षिणेऽप्येव I.

^५ तारम् I.

^६ I. omits four lines from here.

^७ अक्षमन्त्रेण इत्येता I.

^८ शुभ्रगन्धैः I.

कुर्याच्च होतृविन्यास यथा प्रोक्त यजुर्मये ।
एव विन्यस्य पुरपे मयि पश्चात्समाचरेत् ॥ ९४ ॥

विन्यस्य पूर्वं श्रीसूक्त शिरो मे श्रीर्यजूषि च ।
ततश्च होतृविन्यास विधायैव तनुद्वये ॥ ९५ ॥

जुष्टे पूर्णविधानान्ते जुहुयात् सर्वज्ञान्तये ।
उक्ताश्च वर्तमानाश्च यावन्त्यो मन्त्रजातय ॥

जुहुयात् तावतीभित्तु सर्वज्ञेयप्रज्ञान्तये ।
अथ पूर्वादिशाभागे दक्षिणस्या यजूषि च ॥ ९७ ॥

प्रतीच्या चैव सामानि सौम्य आयरणानि च ।
समीपे सात्वरतात्मन्त्रानेयमध्यापयेद् द्विजान् ॥

पूर्वं षोडशपत्रा नरर्णिरस्थैश्चतुर्दिशम् ।
कल्दो स्नापयेन्मन्त्रैस्तारतारानुतारयत् ॥ ९९ ॥

यसरस्तरेति मन्त्रेण पुष्पाम्भकल्दोने तु ।
मन्त्राग्राया गन्धतोयेन स्वर्णाम्भकल्दोने तु ॥ १०० ॥

आदित्याग्रेति विधेति रश्मोदकल्दोने तु ।
तारतारानुताराभिरभिपिच्छेद्य मन्त्रयित् ॥ १०१ ॥

ततः शुद्धोदमादाय परान्निविधामना ।
तारया त्वमिपिच्छ्याय तथार्च्यं मूर्ध्नि निश्रिपेत् ॥

ममाग्न्य तनो निम्ब चन्दनागुलेपने ।
षाम्भप्रभृतिभिर्भागे प्रापणान्ते ममर्चयेत् ॥

मुद्रा यद्वाचयेत् पश्चात् पीठं ब्रह्मशिलान्वितम् ।
ममन्तायमय पीठं ध्यायेद्विष्णुमुत्तरम् ॥ १०१ ॥

आधारशक्तिमूला च दिव्या ब्रह्मशिला स्मरेत् ।
पीठब्रह्मशिले त्वेव सहभागेन निर्मिते ॥ १०५ ॥

पृथग्विनिर्मिते ते च कुर्यात्तु शयनोत्तरे ।
शयन स्थिरविम्बस्य बद्धयमाण विधीयते ॥ १०६ ॥

प्रासादगमन चैव पीठब्रह्मशिलास्थिति ।
तत्प्रतिष्ठापन चैव विम्बस्यावाहन ततः ॥ १०७ ॥

द्वादशाङ्गकलान्यासरज्यहासुत्सवसाधनम् ।
तथावभृथकर्मादि सर्वमेतद्विधीयते ॥ १०८ ॥

चलविम्बप्रतिष्ठा च चतुष्कलशसेचने ।
आराध्यावाहन कुर्याद्यथा तदवधारय ॥ १०९ ॥

कार्यमावाहनान् पूर्वं भोगाना त्रितय ब्रम्हात् ।
स्वरूपेऽविष्टते शुद्धे निस्तरङ्गे निरामये ॥ ११० ॥

परातीते गुरु स्थित्वा पुनः स्वहृदयाभ्युजे ।
शक्तिं सत्तामयीं विष्णोरनुरूपामनुस्मरेत् ॥ १११ ॥

यद्विम्ब सत्कृत पूर्वं तन्मय तदनुस्मरेत् ।
अभीषोममयी भावो रजदेहस्यानुस्मरेत् ॥ ११२ ॥

उर्ध्वाधोव्यापकत्वेन स्थितौ परमभास्वरौ ।
यथात्मनि तथा विम्बे यथा विम्बे तथात्मनि ॥

दक्षिणेन ततो यायादग्निमार्गं देहत ।
प्रविशेद्दाममार्गं विम्बस्य हृदय धिया ॥ ११४ ॥

यथामनामा हृदये रानुभूतो हनूपम ।
तथा तद्दृष्ट्यान्त समा मानमनुस्मरेत् ॥

९४. होतृविन्यसमिति । दशहोराग्नौ मन्त्रा तैत्तिरीयारण्यके पठिता । तेषां विन्यस्य विन्यस्य । १००. वाग्म्येति । रद्राम्येति । (तैत्तिरीयब्राह्मणम् २-७-१५-५) १०१. अदित्याग्रेति । विधेति । (तैत्तिरीयब्राह्मणम् २-७-१५-५)

दृष्ट्वा स्वरश्चिन्तितमानन्दापूरित मह ।
तस्मिन्तस्मिन् परब्रह्मण्यैक्यं^१ तस्य चिन्तयेत् ॥

एवमेकार्णवीकृत्य वैष्णवं तत् पर मह ।
तिष्ठेत् समादधानस्तदस्पन्दं स्वमनो दधत् ॥११७॥

मनसि^२ स्पन्दमानेऽथ स्मृत्वा त त्व घिया^३ पुन ।
विम्वाद् दक्षिणमार्गेण बहिर्निष्कस्य मेघया ॥११८॥

सविशेष्टामभागेन रजमेघं हृदयागुजम् ।
योगोऽयं द्रव्यनिम्बस्य^४ नाडीवृन्दप्रवर्तक ॥११९॥

योगान्तरमथातिष्ठेत् तस्य सर्वेशितामये ।
ध्यायीतातो हृदम्भोजात् तारिका तारिणीं गृणन् ॥

यायादूर्ध्वप्रधाहेन पर पदमनामयम् ।
तत स्मरेत् परं^५ तच्च भोग प्राप्त स्वयेच्छया ॥

ततस्तत्स्पन्दभादाय विज्ञानैश्वर्यशक्तिमत् ।
अनाकुल पुनर्यायात् पथा तेन हृदम्बुजम् ॥१२०॥

दक्षिणेन विनिष्कस्य परपरसहायजान् ।
सद्विन्ध्यहृदयाम्भोजं घामेनैव तु सविशेत् ॥१२१॥

ध्यात्वा पूर्णघदेकस्य विनिष्कस्योर्ध्वमार्गात् ।
द्वादशान्त समाविश्य पूर्ववत् स्पन्दमेव च ॥१२२॥

यथाविम्बं हृदम्भोजं तेनैव प्रविशेत् सुधी ।
ततोऽग्निना विनिष्कस्य सन्ध्येन हृदयं विशेत् ॥

स्मरेत् स्पन्दमथैश्वर्यं स्वचक्षुर्द्वयगोल्कम् ।
परस्पर निरीक्ष्याथ तन्वानावेकतामिव ॥१२३॥

अन्योन्यालोकनाभ्यां तावनुविद्वावनुस्मरेत् ।
एतदीश्वरसवानं नाम योगोऽनुवर्णित ॥१२४॥

येन सर्वेषु निम्बेषु सर्वेशित्वं सदा भवेत् ।
अथ शब्दानुसंधानं मन्त्रनिम्बैरुता हि या^६ ॥

सा स्मृता वैष्णवी सूक्ष्मा शक्तिर्निष्पोजरञ्जना ।
तत्सामान्यमयो भूत्वा तस्मिन् रज लोपयेद् धननिम्बम् ॥

सर्वसकल्पहीनं तच्छब्दमात्रविजर्जितम् ।
शान्तं विद्धि परं सूक्ष्मं^{१०} तत्पर बोधनिर्मितम् ॥

तत शब्दार्थसंस्कारसार्धस्पन्दोद्यमो हि य ।
तन् स्मरेत् परमं सूक्ष्मं पश्य तीपदमुन्मिषत् ॥१२५॥

सकल्पपदवीरूढस्तत्संस्काररञ्जित ।
स्वक वाच्यं पृथक्कृत्य तदुद्दिश्योदयो हि य ॥

शाब्दं तमध्यमं रूपं स्मरेद्वृत्तपद्ममध्यगम् ।
नानास्थानप्रयत्नोत्थैः करणश्वसनेरितैः ॥१२६॥

११९. नाडीवृन्देति । अत्रेदं पारमेश्वरवचनमनुसंधेयम्—“योगोऽयं मुनिशार्दूल निम्बस्य
द्रव्यजस्य च । आपादूर्ध्वपर्यन्तं नाडीवृन्दस्य व्यञ्जक ॥ येन सर्वेशिता विप्र निम्बस्यास्य
भगवते । तं योगमधुना वक्षि एकाग्रमवधारय ॥” (१५ ४४७, ४४८) इति । १२२.
स्पन्दं क्षोभम् । तथा च पारमेश्वरे—“अव्युच्छिन्नोऽप्यथोऽसुखं स्वेच्छया क्षोभमेति
च ।” (१५ ४५१) इति ।

इत्येकोनपञ्चाशोऽध्यायः

^१ एकत्वं I

^४ नाडीनिम्ब A नानानिम्ब I

^७ अभिधा I

^{१०} तद्वै G

^२ मनस्वी F

^५ पदं I

^८ सत्ता G I

^३ द्विधा A G

^६ क्षोभ I

^९ I omits this line

तरङ्गैर्व्यक्तिमायाति स्फुटो वर्णपदादिकै ।
 १ यो वाचमन्तरूपेण तत्पदं वैरजरीं विदु ॥ १३४ ॥
 बोधशब्दात्मक तस्मात् परसूत्रादिभेदवत् ।
 वपुरित्यनुसंधाय तद्विषयं भावयेत् तत ॥ १३५ ॥
 शब्दसहस्रयोगेन स वपुस्तच्च विष्वक्म् ।
 निष्कम्पसोपशब्दात्म^२ स्मृत्या तद्वद्वितयं तथा ॥
 पूर्णोत्तमयोगेन जडजन्तु ह्यनाहतम् ।
 पश्यत्यादिभ्रमेणैव शब्दनिर्मलमय^३ स्मरेत् ॥ १३७ ॥
 एव शब्दानुसंधानं कृत्वा मन्त्रानुसंहितम् ।
 आरभेत सुधीः कर्म तस्य योगोऽयमुच्यते ॥
 अनाहत पर नाभौ पश्यन्तीपदमागतम् ।
 नालसूत्रमिदं नान्तं स्थ मध्यमे हृदयानुजे ॥ १३९ ॥
 रित्या तद्वैरजरीद्वारा निर्वान्तं सविज्ञात् स्मरेत् ।
 स्फुरतादस्तरूपं च मन्त्रैर्व्याप्तं तथाखिलैः ॥ १४० ॥
 ४ मन्त्रात्मानं जगन्नाथं विष्णुं ब्रह्मण्यगं स्मरेत् ।
 एष सत्स्थापितं निम्नं भुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥ १४१ ॥

धावाहनं ततः कुर्याद् विष्णवेऽस्मिन् हरिमेधसः ।
 पूर्वमावाहयामीति तथा सर्वाङ्गमन्त्रतः ॥ १४२ ॥
 प्रवेशनिर्गमौ लक्ष्म्या स्मरेद्देवस्य देहतः ।
 ऋग्भिः पञ्चमिराद्याभिस्तस्या आव हन स्मृतम् ॥
 द्वादशाङ्गकल्याणस्य देवन्यासप्रदाचरेत् ।
 भवत न सुमनसाविति द्वावनुसान्वयेत् ॥ १४४ ॥
 एतावती चले निम्बे प्रतिष्ठान्यत्र तु स्थिरे ।
 कुर्यात् पूर्वात्तन्मागणं सात्त्वतादिविधानवित् ॥
 यदेतदनुसंधानप्रितय^५ पूर्वमीरितम् ।
 एतदेव प्रतिष्ठानमुभयेति मे मतिः ॥ १४६ ॥
 इत्थं सत्कारसपत्रे तद्विषयद्वितये सुधीः ।
 लक्ष्मीं लक्ष्मीपतिं चैव धिया पश्यन्नुपस्थितौ ॥
 तन्मनाश्चैव तद्भक्तस्तथाजी तज्जपोद्यतः ।
 तद्योगी सततं भूत्वा तावेवान्ते प्रपद्यते ॥ १४८ ॥
 प्रतिष्ठेयमिति प्रोक्ता साक्षाज्ज्ञानमयी परा ।
 ज्ञानं विना न चैवान्यतराणां तारक^७ स्मृतम् ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे प्रतिष्ठाविधानं
 नामैकोनपञ्चाशोऽध्यायः

१ यो वाचमन्त्रम् ।

२ मन्त्रनाथः ।

३ मन्त्रः ।

४ शब्दार्थः ।

५ तृतीयः ।

६ श्रीऋग्यजुः , श्रीसामयजुः ।

७ ब्रह्मण्यं ।

८ प्रतिष्ठायाः ।

९ मन्त्रादिमन्त्राणां ।

पञ्चाशोऽध्यायः

शक्रः—

विश्वारणे नमस्तुभ्यं नमो विश्वविभूतये ।
सर्वासामपि सिद्धीनां नमस्ते मूलदेतवे ॥ १ ॥
आदिदेवात्मभूतायै नारायणकुटुम्बिनि ।
समस्तजगद्गाराध्ये नमस्ते पद्मयोनये ॥ २ ॥
त्वत्पसादाच्छ्रुता मन्त्रास्त्वदीयाः सिद्धयो मया ।
आराधनं च सर्वेषां यथायदवधारितम् ॥ ३ ॥
इदानीं श्रोतुमिच्छामि त्वद्वक्त्राण्युजनिःसृतम् ।
त्वत्सूक्तस्य विधिं कृत्स्नमुपसन्नोऽस्म्यधीहि ओ ॥

श्रीः^१—

देवो नारायणो नाम जगतस्तत्पुत्रपतिः ।
आत्मा च सर्वलोकानां पाद्गुण्यानन्दविग्रहः ॥
सर्वप्रकृतिरीशानः सर्वज्ञः सर्वकार्यकृत्^२ ।
निरनिष्टोऽनवद्यश्च सर्वकल्याणसंश्रयः ॥ ६ ॥
तमसां तेजसां चैव भासकः स्वप्रकाशतः ।
अन्तर्यामी नियन्ता च भावाभावविभावितः^४ ॥

शक्तिमान् सकलाधारः सर्वशक्तिर्मदीश्वरः ।
तस्याहं परमा शक्तिरेका श्रीर्नाम शाश्वती ॥ ८ ॥
निरस्तनिखिलावद्या सर्वकामदुघा विभोः ।
आत्ममिक्तिसमुन्मीलच्छुद्धाशुद्धाध्ववर्णिणी ॥ ९ ॥
अनुव्रता हृषीकेशं सर्वतः समतां गता ।
तावावां परमे व्योम्नि पितरौ जगतः परौ ॥ १० ॥
अनुग्रहाय लोकानां स्थितौ त्वः परया श्रिया
कदाचित्कृपयाविष्टौ जीवानां हितकाम्यया ॥ ११ ॥
सुखिनः स्युरिमे जीवाः प्राप्नुयुतौ कथं न्विति^५ ।
उपायान्वेषणायतौ परमेण समाधिना ॥ १२ ॥
मग्रीवः स्मातिगन्भीरं शब्दब्रह्महोदधिम् ।
मध्यमानात्तत्तत्तरमात् सामन्यं जुपसकुलान् ॥ १३ ॥
तत् सूक्ष्मियुनं दिव्यं दग्धो घृतमिचोत्थितम् ।
अनाहतमसंदिग्धमनस्पष्टमनश्चरम् ॥ १४ ॥
सर्वैश्वर्यगुणोपेतमनाकुलपदाक्षरम्^७ ।
आद्योस्तथान्तयोः शब्दद्वन्द्वोन्याक्षरमिश्रितम् ॥

१. विश्वारणे । विश्वेत्पत्तिस्वानभूते इत्यर्थः । २. आत्मभूतायै । प्राणवृक्षमायै
इत्यर्थः । ४. त्वत्सूक्तस्य ; श्रीसूक्तस्य । ५. जगत इत्यादि । जङ्गमस्थावराणां पतिरित्यर्थः ।
६. प्रकृतिः ; उपादानकारणम् । ७. तस्य भामा सर्वमिदं विभाति ” इति श्रुत्यर्थोप-
बृंहणम् । भावाभावेति । भावाभावपदार्थरूपतया निर्धारित इत्यर्थः । ९. सर्वकामेति । मयैव
सः अनासतसमस्तनाम इति भावः । आत्ममिक्तिति । शुद्धाशुद्धरूपः प्रपञ्चः सर्वोऽपि मदेकावलम्बन
इत्यर्थः । १२. समाधिना ; ध्यानेन । १३. मग्रीवः स्मेति । अमग्रीवेत्यर्थः । १४. सूक्त-

^१ श्रीयाव B. F. I.

^२ त्वत् I.

^३ मिषिष्ठः I.

^४ रिम्बनः A. B. C.

^५ स्थिति A. B. G.

^६ उपायान्वेषणे C.

^७ अनाहुत्सनादुत्तम् I.

कां सोस्मि ^१ध्रुपदीपौ च पट्टया चैवोपहारकम् ।
मनसः काममित्येवं मधुपर्कं प्रकल्पयेत् ॥ ३४ ॥

क्षुत्पिपासामिति होषा प्राणप्रतिपादिका ।
अन्यथा तु नमस्कारः शिष्टं पूर्ववदाचरेत् ॥ ३५ ॥

सूक्तेऽस्मिन् मम नामानि पञ्चाशत् त्रीणि चाप्युत ।
तेषां निरुक्तिं मत्तत्त्वं शृणु जम्भनिपूदन ॥ ३६ ॥

निहिता सर्वभूतेषु रणे ^२भृङ्गचधूरिव ।
जन्तयन्ती परं नादं तैलधारवदच्युतम् ॥ ३७ ॥

निमेषोन्मेषयोर्मध्ये सूर्याचन्द्रमसोः स्थिता ।
मूलमाधारमारभ्य द्विपदान्तमुपेयुषी ॥ ३८ ॥

उदितानेकसाहस्रसूर्यवह्नीन्दुसन्निभा ।
^३चक्रकात् पयनाधाराच्छान्ता पश्यथ मध्यमा ॥

वैखरीस्थानमासाद्य तत्राष्टस्थानवर्तिनी ।
धर्णानां जननी भूत्वा भोगान् प्रतनौमि गौरिव ॥

हिरण्यवर्णेत्येवं मां प्रजापतिरुदारधीः ।
स्तुत्वा तु ^४मन्त्रसादात् स योगानां धर्ममूचिवान् ॥

प्रणवादिर्नमोऽन्तोऽयं मन्त्रो मम नवाक्षरः ।
शब्दब्रह्ममयः साक्षाद्योगिनां योगसाधकः ॥ ४१ ॥

दूराद् दूरतरं यामि हरिणी योगिमानसात् ।
भक्त्वा बध्नन्ति निजया योगिनो मां यतत्रताः ॥

पट्टिग्रहौ सहस्राणि योगिनो मत्परायणाः ।
हरिणीं मामनुध्याय प्रत्याहारं परं गताः ॥ ४४ ॥

हरिणाजिनसंवीतां हरिणाजिनसंस्तराम् ।
हरिणाभिरुष्टमभ्यां तां हरिणायतलोचनाम् ॥ ४५ ॥

हरिणीं मामनुस्मृत्य परां शान्तिमवाप्नुयात् ।
^५हरिं नयामि कार्येषु नीये च हरिणा स्वयम् ॥

सदा हरिणभासाहं हारिणीं दुरितं सताम् ।
प्रणवादिर्नमोऽन्तश्च मन्त्रोऽयं मे पङ्कधरः ॥ ४७ ॥

कर्दमेनेति । एकादशेत्यर्थः । गन्धद्वारेति । नवम्येत्यर्थः । उपैत्विति । सप्तम्येत्यर्थः । ३४. कां सोस्मीति । चतुर्थेत्यर्थः । अस्या आचमनेऽप्युपयोगः पूर्वमुक्तः । पष्ठेति । “अदित्यदणैः” इत्यनयेत्यर्थः । मनस इति । दशम्येत्यर्थः । ३५. छुदित्यादि । अष्टम्येत्यर्थः । अन्तयेति । “तां म आवह” इति पञ्चदशेत्यर्थः ३६. पञ्चाशत् त्रीणीति । त्रिपञ्चाशदित्यर्थः । ३७. निहितेत्यादिना हिरण्यवर्णतिनामनिरुक्तिः । हिशब्दार्थो निहितेति । रणे ; शब्द करोमीत्यर्थः । तादात्मिकनादस्य विरणम्—भृङ्गचधूरिवेति । अच्युतम् ; अविच्छिन्नमित्यर्थः । ३९. वर्णशब्द निर्वक्तिः—चक्रनादिति । आधारचक्रादित्यर्थः । शान्ता ; परेत्यर्थः । पस्या ; पश्यन्ती । ४०. वैखरीस्थानम् ; कण्ठादीन्यष्टौ । ४१. ओं हिरण्यवर्णार्थं नमः इति नवाक्षरो मन्त्रः ४३. हरिणीनि नाम निरुच्यतेऽयं । हरिणीवत् दूरषावनादिति, हरन्ति बध्नन्ति योगिन एनामिति च निर्वचनद्वयम् । ४५. निर्वचनान्तरमाह—हरिणेत्यादि । हरिणेत्येवाशिष्टमसत्पुं मध्यं यस्याः, हरिणा विष्णुना आशिष्टं मध्यं यस्या इति वा निर्वचनम् । ४६. निर्वचनान्तरं हरिमिति । “यदिक्रितपराधीनो विपत्तेऽस्मिन्” इत्यभिपुक्ताः । ४७. हरिणभामेनि

^१ दीर्घपूरी B

^४ अप १.

^२ मने C.

^३ I. omits three lines from here.

^५ I. omits nine lines from here.

सर्वार्थसाधक साक्षाद्योगसाधनमुत्तमम् ।
 सौवर्णे कल्पिता नित्य मम माला सरोरुहे ॥४८॥
 सृजामि शोभनान् वर्णान् सुष्ठु विश्व वृणामि वा ।
 मृताश्चापि मयाजस्र वद्धमुक्तादयो ह्यजा ॥४९॥
 सुवर्णस्रजमित्येव गुह्यकानामधीश्वर ।
 मेरी चिरमुपस्थाय धनेशत्वमवाप्तवान् ॥ ५० ॥
 राजतैर्मे स्रज पद्मै राजन्ते च स्रजोऽमला ।
 राजिताश्च स्रज सर्वे स्रष्टारो जगता मया ॥
 रजतस्रजमित्येव रुद्राणां प्रवर पुरा ।
 कैलासे समुपस्थाय रजताधिपता ययौ ॥ ५२ ॥
 अष्टाक्षराविमौ मन्त्रौ सत्तारौ नमसा युतौ ।
 जपार्चनद्रुतध्यानादभीष्ट साधयिष्यत ॥ ५३ ॥
 चक्रम्यमाणा भक्तानां द्रावयामि च दुष्कृतम् ।
 चन्द्रवत् सततं चित्तं भक्तानां द्रावयामि च ॥५४॥

उदेमि योगिनामन्तरानन्दस्पन्दलक्षणा ।
 चतुर्थी तु दशा तेषां चन्द्रवद्भासयामि च ॥५५॥
 योगान्तरायनिहतो वसिष्ठ परमो मुनि ।
 अन्तश्चन्द्रमयीं शुद्धां चिदानन्दमहोदधिम् ॥५६॥
 नाडीस्था मामनुस्मृत्य पुन स्व योगमाप्तवान् ।
 आनन्दजनक सद्यो मन्त्रोऽयं मे पडक्षर ॥५७॥
 भववावाप्तिदग्धानां निर्गुतिं प्रकरोत्ययम् ।
 आधारब्रज्जाद् द्विपट्कान्तं सूर्यभासा हिरण्मयी ॥
 उदेमि सततं प्रोक्ता शब्दसकल्पकोरकैः ।
 प्रकृतेश्च परे व्योम्नि मण्डले च त्रयीमये ॥५९॥
 हिरण्मयेऽवतिष्ठेऽहं हिताय जगता सदा ।
 ता मां हिरण्मयीत्येव मुनयो वेदपारगा ॥६०॥
 स्तुत्वा समाप्नुवन् कामं योगिनो योगमुत्तमम् ।
 सप्ताक्षरो ह्ययं मन्त्र सर्वकामार्थसाधकः ॥ ६१ ॥ ✓

हारिणीति च निर्वचनद्वयम् । ओं हरिण्यै नमः । ४८. सुवर्णस्रज् रजतस्रगिति नामद्वयम् । ४९. सृजामीत्यादिना निर्वचनान्तरम् । सुष्ठु विश्वमित्यादिना तृतीयं निर्वचनम् । “विश्वं विष्णुः” इति नामपाठात् विष्णु पतित्वेन वृणे इति वा, विश्वं लोकं वासस्थानतया वृणे इति वा निर्वचनं भाव्यम् । स्रजशब्दनिर्वचनमाह—सृता इति । ५०. उपाख्यानमुच्यते—गुह्यकानामिति । ५१. रजतस्रगिति नाम निरच्यते—राजतैरिति । निर्वचनान्तरं राजन्त इति । राजिता इति च निर्वचनान्तरम् । ५२. उपाख्यानमुच्यते—रुद्राणामिति । ५३. ओं सुवर्णस्रजे नमः । ओं रजनस्रजे नमः । ५४. चन्द्रेति नाम निरच्यते—चक्रम्यमाणेति । क्रमपातोर्थे च चक्रम्येति रूपम् । तत्र च इति पदमादाय द्रा इत्यनेन योगे चन्द्रेति भवति । द्रा इति पदं निर्वक्ति—द्रावयामीति । द्रा इत्यस्यैव निर्वचनान्तरं चन्द्रवदिति । ५५. निर्वचनान्तरमाह—उदेमीति । चतुर्थी दशा तुरीयावस्था । ५६. उपाख्यानमुखेन निर्वचनान्तरमाह—योगेत्यादिना । ५७. ओं चन्द्रायै नमः । ५८. हिरण्मयीति नाम निरच्यते—आधारेत्यादि । द्विपट्कान्तम्, द्वादशान्तम् । सूर्यस्यैव भासा यस्या इति आभारान्तं शब्दः । ५९. शब्दसकल्या पदय-न्यादयः । तदात्मनोदेमीति इयमूललक्षणे तृतीया । निस्त्वन्तरं प्रकृतेरित्यादि । ६१. ओं

साक्षिणी सर्वभूतानां लक्षयामि शुभाशुभम् ।
लक्ष्मीश्चास्मि हरेर्नित्यं लक्ष्यं सर्वमितेरहम् ॥६२॥
ददती क्षेपणी चास्मि नित्या त्रिप्रेरणी तथा ।
तथा ज्ञानस्वरूपाहं लक्षणीया मितौ मितौ ॥६३॥
लये निवासे निर्माणे प्रेरणी प्रकृतेरहम् ।
लक्षणाव्यस्य भावस्य कटाकादादिरूपिणी ॥६४॥
अव्यक्तव्यक्तसत्त्वरथा प्रेरयित्री सदात्म्यहम् ।
लक्षं नयामि चात्मानं लामि चान्ते क्षिपामि च ॥
क्षिपामि क्षपयाम्येका क्षिणोमि दुरितं सतम् ।
क्षमे क्षमा हि भूतानां मिमे मन्ये च मामि च ॥
इत्येताम् मयि दृष्टार्थान् परमर्षिरदारधीः ।
लक्ष्मीर्लक्षय मेत्येव कपिले मुनिरुक्तवान् ॥६५॥

पञ्चाक्षरो ह्ययं मन्त्रः पातालगतिसाधनः ।
दिव्यान्तरिक्षमौमानां भोगानामुपपादनः ॥ ६८ ॥
तनुर्ज्ञानमयी सा मे विष्णोर्हृदि च वर्तते ।
आत्मज्ञानमिदं पुण्यं योगज्ञानमिदं परम् ॥ ६९ ॥
भानामिष गता कान्तिः शीतरश्मौ सदा तथा ।
शक्तिः शक्तिमतो विष्णोः स्थिताहमनपायिनी ॥
अपञ्चाहमयाम्येका द्रवो भूत्वा गुणो महान् ।
अपायाहयमादौ च मुनिं भूत्वा सरस्वती ॥ ७१ ॥
सारस्वते जले पूर्वं विश्वामित्रोदिता सती ।
अपोवाह वसिष्ठं तं सत्यसन्धा सरस्वती ॥ ७२ ॥
ऋषयः प्राहुरेवं मां वसिष्ठे स्रोतसा हृते ।
सत्ये सत्यप्रियं पाहि वसिष्ठे शात्रवादिनि ॥ ७३ ॥

हिरण्मयै नमः । ६२. इत् आरभ्य सप्त श्लोकाः लक्ष्मीनामनिर्वचनपराः । दर्शनार्थात्
लक्ष्मातोर्निर्वचनमाह—साक्षिणीति । लक्ष्मीः शक्तिः । हरेः लक्ष्मीः सर्वसंपदित्यर्थः । अत्र “अद्वया
देवो देवैर्वचमुते” “अप्रमेयं हि तत्तेजो यस्य सा जनकात्मजा” इत्यादिकं भाष्यम् ।
लक्षयमिति । सर्वप्रमितेः प्रमेयेत्यर्थः । ६३. क्षिप्वातोर्निर्वचनमाह—क्षेपणीति । तस्यैव
विवरणं त्रिप्रेरणीति । कायवाङ्मनसानां प्रेरयित्रीत्यर्थः । अत्र “ह्य दाने” “क्षिप प्रेरणे” इति
धातुद्वयान्निमित्तिमिमेना । तथाहं ज्ञानस्वरूपा लक्षणीया । ६४. लये इति । सृष्टिम्यतिसंहारेषु
महर्षिं प्रेरयामीति लक्ष्मीरहम् । लक्ष्यन्ते प्रमीयन्ते इति लक्ष्णानि सर्वे भावाः । तेषां क्षेपणी
इति निरक्तिः । ६५. लक्षमित्यादि निरुक्त्यन्तरम् । तथा लामित्यपि । लीना भवामित्यर्थः ।
क्षिपामि; प्रेरयामि । लीधातुं क्षिपधातुं चादाय निर्वचनम् । ६६. निर्वचनान्तरमाह—
क्षिपामीति । क्षमः शान्तः व्युत्पत्तिमाह—क्षमे इति । मीशब्दव्युत्पत्तिमाह—मिमे इत्यादिना ।
६७. हे लक्ष्मीः मा मां लक्षय कदाश्चेति कपिले मुनिस्त्वाचेत्यर्थः । ६८. ओं लक्ष्म्यै नमः ।
६९. अनपगामिनीनि नाम निर्वक्ति—तनुरिति । विष्णोरनपायित्वात् अनपगामिनीति नाम ।
७१. निर्वचनान्तरमाह—अपञ्चेति । अमु द्रवाम्नो गुणोऽहम् । तन्मात् ताम्नो नापीम-
त्यर्थः । निर्वचनान्तरमाह—अपायात्यमिति । अपोपमर्णात् वाहयतेर्लट् । ७२. विश्वा-
मित्रेणोक्ता सती तत्पतित्वन्दिनं वसिष्ठे जने अहमपोवाहेति न्द्रि । ७३. एवमनपगामिनीगच्छं

१ लक्ष्मीश्चास्मि मां ।

२ विष्णोर्हृदि वर्तते ।

३ योगस्य लक्ष्म्याम् ।

४ I. omits this line.

५ विश्वामित्रे मिमस्मि ।

साह सरस्वती भूत्वा तमपोवाह शात्रवान् ।
ऋपयो नाम चर्तुर्मे तदा ह्यनपगामिनीम् ॥ ७४ ॥

नवाभरो ह्यय मन्त्र सर्वापद्धिनिवारण ।
अथा पूर्वाह्नी चास्मि वसामि च पुरे सदा ॥

बुद्धिप्राणशरीरारये त्रिविधे त्रिविधात्मना ।
अथाना^१ ह्येपत्राद् योगारम्भे करोमि च ॥ ७५ ॥

नाडीमध्य समायाता करोमि रथगद् ध्वनिम् ।
व्योमरन्ध्रमनुप्राप्ता हस्तिनादविनादिनी ॥ ७७ ॥

योगिनो यतमाना मा त्रिधैव प्रतिपेदिरे ।
आश्विनप्राक्षरौ मन्त्रानृत्य एकादशाक्षर ॥ ७८ ॥

अभीक्षितप्रदा ह्येते त्रयो मन्त्रा हि मन्मया ।
शृणोमि वरुणा वाच शृणामि दुरित सताम् ॥

शृणामि च गुणैर्विध अरणं चास्मि शान्तम् ।
शरीर च हरेरस्मि श्रद्धया^२ चेप्सिता सुरैः ॥ ८० ॥

शान्ताधारपदस्यास्मि^३ पदया रन्ती च नामिता ।
प्रेरणी च धिया मध्या सृष्टिर्वक्त्रे तथार्णसाम् ॥

चतु स्थानस्थिता चैव शान्तापदयादिभेदिनी ।
श्रयामि श्रयणीयास्मि शक्तिभि^४ रेमि रामि च ॥

शक्तेरज्ज्वलिनी चास्मि शतमा रतिरीप्सिता ।
इति त्रय्यन्ततत्त्वज्ञा श्रियं मा विदुरज्ज्ञसा ॥

^५अपि नाथो विभूतिर्मे त्रैलोक्य सेश्वरामरम् ।
परा मदीयवर्णस्य कला नार्हति षोडशीम् ॥ ८४ ॥

आद्ये पदत्रये वर्णा श्रीहीमोमिति मन्मया ।
^६एष वैमिश्रतुर्भिस्तैर्मदीय धार्यत षण्णु ॥ ८५ ॥

निष्पाद्यानुना तद्विपर्ययाचितामाह—ऋषय इति । शात्रवात् पाहीति मा प्राहुरित्यन्वय ।
७४. अह त वसिष्ठ शात्रवादपोवाह अपावाहयम्, अपासारयमित्यर्थ । ७५. ओ अनप-
गामिन्यै नम । अह बुद्ध्यादिरूपे पुरे अक्षरूपा पूरूपा वाहनी चास्मि । तत्र वसामि च ।
बुद्धि नानाविषयेष्व्याहृत्य धावनात् अथा । प्राणावासस्थानभूता पू । आत्मतया शरीरवह-
नत् वाहनी । अन अक्षपूर्वेति नाम । ७६. पश्चान्तरमाह—अथानामिति । पूर्व योगारम्भे
अथैव नमामि । अधपूर्वायै नम । ७७. रथमध्यानामनिर्वचनम्—नाडीति । हस्तिनाद-
प्रपेदिनीति नाम निर्गन्ति—व्योमेत्यादि । ओ अधपूर्वायै नम । ओ रथमध्यायै नम । ओ
हस्तिनादप्रपेदिन्यै नम । ७८. श्रीनामनिर्वचनमारभते—शृणोमीत्यादिना । “शु श्रणे”
“शु हिसायाम्” “शु निस्तारे” इति धात्व । ८०. श्रद्धयेति । अस्मात् शकार रेफ
चाण्य ईप्सितपदादीकार सयोग्य श्रीशब्द इति भाव ८१. शान्तेत्यादि । शान्तापदात् शकार
रन्तीपदात् रेफ प्रेरणीपदादीकार चादाय श्रीशब्द इति भाव । अर्णसा वर्णाना सृष्टिरिति
वैमिश्ररूपमुच्यते । ८२. श्रयामि विष्णुम् । श्रयणीया, शक्तिभि अयादिभि सेय्या । रेमि,
आश्रितपापानि क्षिणोमि । रामि, सर्वान् कामान् ट्णामि । ८३. शक्ते प्रशशयिनी । शतमा,
मन्त्रतमा । रतिरूपा । ईप्सिता, प्रार्थनीया । अत्रापि पदत्रयात् शकाररेफेकारान् सयोग्य
श्रीशब्दनिमित्तमभिप्रेता । ८५. षण्णु वेति । ओ श्रियं नम इति मन्त्रश्चेत्यर्थ । एभिश्चतुर्भि-

^१ एषानाद ।

^२ श्रद्धया A

^३ सतिता F ।

^४ अह नाथो विभूतिश्च त्रैलोक्य त सुरेश्वर ।

^५ निश्चान्त्री ।

^६ षण्णु A G

एकैकशो द्विशो चापि त्रिशो चा सर्व एव वा ।
जप्तार्चितद्वुत्पत्त्याताः साधयेयुरभीप्सितम् ॥ ८६ ॥

प्रयत्नेनैव गोप्यं तदेतद्रत्नचतुष्टयम् ।
अन्योन्यफलितं सर्वैरशेषैरधिकं गुणैः ॥ ८७ ॥

१मिमे भीयेऽखिलैर्मनैर्मयि माति जगत् क्षये ।
आत्मेऽध्वरवती चाहं व्याप्तायां मयि मेति धीः ॥

आत्मघञ्चेप्सितात्यर्थमतो मां मद्विदो विदुः ।
पञ्चाक्षरो ह्ययं मन्त्रः सर्वकामफलप्रदः ॥ ८९ ॥

प्रदात्री सर्वकामानामवित्री सर्वकर्मणाम् ।
देवस्य दयिता चास्मि देवी मां मुनयो विदुः ॥

पञ्चाक्षरो ह्ययं मन्त्रो भुक्तिमुक्तिफलप्रदः ।
शब्दाये सर्वभूतानामन्तःस्था चिन्मयी सदा ॥

काये च निखिलैर्वेदैरन्विष्ये केति चाखिलैः ।
ब्रह्मरूपधरा चाहं जटामण्डलधारिणी ॥ ९२ ॥

सृजामि विविधान् भावान्स्वाध्यायाध्यायतत्परान् ।
अतः कामिति मां प्राहुर्मुनयो वेदपारगाः ॥ ९३ ॥

पञ्चाक्षरो ह्ययं मन्त्रः स्वाध्यायफलदायकः ।
उदिति ब्रह्मणो नाम विकस्तिस्तस्य तु स्मितम् ॥

मय्यायत्ता विकस्तिः सा सोस्मितां मां ततो विदुः ।
सप्ताक्षरो ह्ययं मन्त्रो विकस्तिं भूयसीं वहेत् ॥

हिता च रमणीया च मदीया प्रकृतिः परा ।
तां सत्त्वरूपामालम्ब्य तरन्ति मुनयस्तमः ॥ ९६ ॥

४अतो हिरण्यप्राकारामृपयो मामुपासते ।
दशाक्षरो ह्ययं मन्त्रः सर्वकामसमृद्धिदः ॥ ९७ ॥

रिति । श्रीं, ह्रीं, ओं, ओं त्रयै नमः इत्येतैश्चतुर्भिरित्यर्थः । ८८. मेति नामनिर्वचनम्—मिमे
इत्यादिना । सर्वं प्रमिनोमि । भीये ; प्रमीये । माति ; परिमितं भवति । आत्मेत्यादि ; अस-
च्छब्दान्निमग्नं मशब्दमादायार्थं उपवर्ण्यते । मेति धीरिति । अहमर्थधीरित्यर्थः । ८९.
आत्मवदिति । म इव मेति व्युत्पत्तिरिति भावः । ओं मायै नमः । ९०. देवीशब्दं निर्वक्ति—
प्रदानंति । दापातुमवधातुं चादाय निरुच्यते । देवस्य दयितेति । पुण्येगे ङीपिति भावः ।
ओं देव्यै नमः । ९१. “कां सोस्मिताम्” इत्यत्र कामिति पृथक् पदम् । केति नाम निर्वक्ति—
शब्दाये इति । शब्दं करोमीत्यर्थः । ९२. काये इति । प्रतिपाद्ये इत्यर्थः । किंशब्दमादा-
याह—अन्विष्ये इति । क इति ब्रह्मणो नामेति मत्वाह—ब्रह्मेत्यादि । ओं काये नमः ।
९४. सोस्मितेति नाम निर्वक्ति—उदिति । “तस्येदिति नाम” इति श्रुत्यर्थोऽब्रामिनेनः ।
तस्य ब्रह्मणो या विकस्तिर्विक्रान्तो बृहत्त्वमिति यावत् ; सा विकस्तिरेव स्मिता । उन्मिनमिति
रूपम् । तेन सहिता सोस्मिता । भगवतो नारायणस्य यत् बृहत्त्वं, तत् एतदायत्तमित्युक्तं
भवति । यदाहुः—“अपाप्ता मूयांसो यदुपरि परं ब्रह्म तदमूत्” इति । ओं सोस्मिनायै
नमः । ९६. हिरण्यप्राकारेति नाम निरुच्यते—हिता चेति । प्राकारशब्दः प्रकृतिपरः ।

१ शुष्मिणो मेऽखिलैर्मनैर्महिमा हि जगत्क्षये ।

२ वहेत् A. B. C.

३ वहां A. B. C.

४ I. omits this line.

आरादशेपदोपाणा द्राविणी मामुपेयुषाम् ।
अधोमुखाच्छिर पद्मात् सुतयामृतधारया ॥ ९८ ॥

अभिपिक्ता सदाद्रास्मि दययाद्रान्तरास्मि च ।
ज्वलामि 'सर्वभूतान्तर्गमने परमे सदा ॥ ९९ ॥

शुद्धा निरञ्जना सत्या भासयन्ती जगत् त्विपा ।
अशिखा त्रिशिखा चाह पञ्चपञ्चशिखावती ॥

सप्तधा च पुनरेधा ज्वलामि यपुषि स्थिता ।
पङ्कशराविमो मन्त्रो निर्दुत्यौज्वल्यदायकौ ॥

हरौ प्रीतिमती नित्य वृषा भक्तेषु नित्यदा ।
प्राकृतैश्च विना भोगैर्नित्यवृषास्म्यह स्वतः ॥ १०२ ॥

ता मा वृषामनुध्याय मुनयो 'वैदपारगा ।
ज्ञानमूल परा वृत्तिं नित्या प्राप्ता सुधामयीम् ॥

पङ्कशरो ह्यय मन्त्रस्तर्पयत्यखिल जगत् ।
तर्पयामि गुणैर्विष्णुमात्मान तद्गुणैरपि ॥ १०४ ॥

द्विसप्तत्या सहस्रेण नाडीनां देहसागरम् ।
तर्पयामि रसैर्नित्यं प्राणाना प्रेरणावशात् ॥ १०५ ॥

सौपुम्नेनाध्वना नित्य पर भावमुपेयुषाम् ।
'विम्बभावमुपेताह विमले योगदर्पणे ॥ १०६ ॥

आत्मविम्बसमुद्भूतै परमार्थं सुधारसै ।
चिन्मयैस्तर्पयाम्यन्तर्योगिना सत्त्वमुत्तमम् ॥ १०७ ॥

प्रवृत्त्यादि विशेषान्त परिणामोन्मुख सदा ।
कार्यभाष समापन्नमक्षिण्यन्ती निजैर्वलै ॥ १०८ ॥

आपगाभिरिवाम्भोधि प्राणाधानेन^५ तर्पये ।
स्नेहेनेव सदा दीप प्राणिना करणानि च ॥ १०९ ॥

निजसविद्रसेनैव तर्पयाम्यक्षयात्मना ।
तर्पय तीति मा प्रादुर्योगिनी योगपारगा ॥ ११० ॥

सप्ताक्षरो ह्यय मन्त्रस्तर्पयत्यखिल^६ जगत् ।
पद्यमान 'मिनोतीति काल पद्म प्रचक्षते ॥ १११ ॥

ओं हिरण्यप्राकरायै नमः । ९८. आर्द्रेति नाम निर्वक्ति—आरादिति । दूरे इत्यर्थः ।
निर्वचनान्तरम्—अधोमुखादिति । ९९. ज्वलन्तीति नाम निर्वक्ति—ज्वलामीति । १००.
शब्दब्रह्मस्वरूपत्वमाह—शुद्धेति । अशिखेति परारूपमुच्यते । पश्यन्तीमध्यमावैखरीभेदेन
त्रिशिखा । स्पर्शात्मना पञ्चविंशतिशिखा । १०१. यादिसान्तधारणाव्यूहात्मना सप्तधा ।
हृत्कृत्वात्मना त्रिधा चेत्यर्थः । ओं आर्द्रायै नमः । ओं ज्वलन्त्यै नमः । १०२. वृषेते नाम्नो
निर्वचनमाह—हराविति । प्राकृतैर्विनिति । अप्राकृतैरित्यर्थः । ओं वृषायै नमः । १०४.
तर्पयन्तीति नामाह—तर्पयामीति । तर्पणं च बहुना बहुभिः साधनेर्वर्णयति—गुणैरित्या-
दिना । १०५. देहे द्वासप्ततिर्नाड्यः योगशास्त्रप्रसिद्धा । अत्र देहस्य सागरत्वेन, नाडीनां
नदीत्वेन, प्राणाना वायुत्वेन, रसाना जलत्वेन चाध्यवसायो विवक्षितः । १०६. प्रकारा-
न्तरमाह—सौपुम्नेनेति । १०८. प्रकारान्तरमाह—प्रवृत्त्यादीति । सदा परिणामेन्मुखमित्य-
नेन प्रवृत्ते नित्यपरिणामस्वभावत्वमुक्तं भवति । १०९. तात्पर्यान्तरमाह—स्नेहेनेति । १११.
ओं तर्पयन्त्यै नमः । पद्ये स्थितेति नाम निर्वक्ति—पद्यमानमिति । सकल प्रमेयमित्यर्थः ।

^१ भूतगमने पराच ।

^२ निश्चयः ।

^३ मनोतीति A B

^४ योग F G I

^५ प्राणदानेन B C F I

^६ प्राणायामवशात् सदा I

^७ अनिष्ट A B I

कालमप्यखिलं शश्वत् कलयन्ती स्थिता सदा ।
स्तुत्वा त्वनेन नाम्ना मां कालातीतः कृती भवेत् ॥
पुंप्रधानेश्वरान्नित्यं वर्णयाम्यात्मतेजसा ।
पद्माकारैश्च वर्णमं भूषिता तनुरुत्तमैः ॥ ११३ ॥
पद्मवर्णंति मां स्तुत्वा शश्वद्वैशद्यमाप्नुयान् ।
उद्भूतः प्रथमो योऽंशुः क्षीरसागरमन्यने ॥ ११४ ॥
चन्द्राख्यः स मदीयोऽंशुरुद्भच्छन्त्याः पुरःसरः ।
ऋषयो मत्प्रभावज्ञा मां तु चन्द्रां प्रचक्षते ॥
यः स चन्द्रो मदीयानां कोटिकोटदंशकोटिजः ।
पद्मक्षरो ह्ययं मन्त्रो मनोवैमल्यदायकः ॥ ११५ ॥
प्रकृष्यमाणा भासो मे सर्वावस्थासु सर्वदा ।
येनेच्छति तिरोधातुं तन्मे भासा तिरोहितम् ॥
यथा हि स्वशिरश्छाया स्वपदा नैव लङ्घ्यते ।
सा पदादप्रतो याति येन लङ्घनमिच्छति ॥ ११६ ॥
नित्योदितचिदानन्दा मत्प्रभाः सततोऽञ्जलाः ।
श्रद्धां सोममपोऽन्नं च वीर्यं हविरिति क्रमात् ॥

भोग्यशक्तिप्रभा एता अस्यन्ती पट्सु बहिषु ।
प्रभासा मुनिभिः प्रोच्ये तन्त्रवेदान्तपारमैः ॥ १२० ॥
सप्ताक्षरो ह्ययं मन्त्रस्तेजःसंततिसाधकः ।
यशो यदुज्ज्वलं लोके विद्यादानादिसंभवम् ॥
मदीयं तद्यशस्तच्च नानारूपं विमन्यते ।
मामेव भाजनं विद्धि यशसस्तेजसः श्रियः ॥ १२१ ॥
अतो यशस्विनीं तां मां यशसेति विदुर्बुधाः ।
सप्ताक्षरो ह्ययं मन्त्रो यशोदो जपतो भवेत् ॥ १२३ ॥
स्वर्गपञ्चन्यभूषुसीवैश्वानरविभागतः ।
आदहाना हविः प्राप्तं श्रद्धासोमादिसंज्ञितम् ॥
षोढात्मानं विभज्याहमग्निमाद्युपागता ।
ज्वलन्ती मुनिमिर्गता भोक्तृशक्तिप्रभोज्ज्वला ॥
अग्नीषोमविभागेन विश्वमेवं भजान्यहम् ।
मन्त्रेणानेन मां स्तुत्वा साधयेद्यदभोसितम् ॥
देवेन हरिणा जुष्टा सदा देवैश्च सेविता ।
देवाश्च सामुपाश्रित्य विषयान् प्रत्यवस्थिताः ॥ १ ॥

मिनेति ; परिच्छिन्नचि । ओं पद्मे स्थितायै नमः । ११३. पद्मानत्वात् पुंप्रधानेश्वराः पद्म-
शब्दार्थाः । तारपर्यान्तरं पद्माकारैरिति । ओं पद्मवर्णायै नमः । ११४. चन्द्रेति नाम निरुच्यते
—उद्भूत इति । ओं चन्द्रायै नमः । ११७. प्रकृष्यमाणा इत्यादि । प्रभासानामनिर्वचनमत्र ।
भासां प्रकर्मवाह—येनेति । सूर्यादिभ्येन तेजसान्येषां तेजस्तिरयितुमिच्छति, तदपि मत्तेजसा
तिरोधीयते । ११८. अप्रकृष्यत्वे लौकिकं निदर्शनमाह—यथेति । ११९. प्रकाशान्त-
रमाह—नित्येत्यादि । श्रद्धामित्यादि । एतच्च छान्दोग्ये प्रसिद्धम् । द्वितीयान्तानां श्रद्धामित्यादी-
नाम् अस्यन्तीत्युत्तरेणान्वयः । १२०. पट्सु बहिषु ; स्वर्गादिष्वित्यर्थः । प्रभा अस्यतीति व्युत्पत्तिः ।
ओं प्रभासायै नमः । १२१. यशसेति नाम निरुच्यते—यश इति । १२२. तच्च यशश्च नाना-
रूपं भवति । तदेवाह—यशस इत्यादिना । १२३. ओं यशसायै नमः । एतदनुसारेण “चन्द्रां
प्रभासां यशसां ज्वलन्तीम्” इति सूक्तपाठः । १२४. ज्वलन्तीति नाम निर्वचि—स्वर्गेत्या-
दिना । १२५. भोक्तृशक्तीत्यनेन भोग्यशक्तितात्पर्यकप्रभासानामवैलक्षण्यं प्रतिपादितं भवति ।
ओं ज्वलन्त्यै नमः । १२७. देवजुष्टानामनिर्वचनं देवेनेत्यादिना । देवशब्दस्येन्द्रियपरत्वमादा-

परिणामप्रियेपत्नान् प्रवृत्तेस्ते ह्येतेना ।

अतो मच्छक्तिमादाय शुद्धसन्निव्यामयीम् ॥

विषयेषु प्रवर्तन्ते श्रोत्राह्मनआदय ।

^१वृत्त्यर्थं सेवितामधेदवजुषा तु मा विदु ॥१८९॥

सर्गास्तिप्रदामन्तदयजुष्टामनस्थिताम् ।

शश्वमामनुमग्नित्य देवान् विजयतेऽस्त्रितान् ॥

मत्त एनेद्रतानीह विज्ञानानि महर्षिणाम् ।

शक्तयश्च प्रियाश्चैव यास्ता उद्यायचा नृणाम् ॥

विष्टहलेष्टदा चापि मासुदारा विदुर्बुधा ।

सप्ताक्षरो ह्यय मन्त्र सर्गमिष्ट प्रयच्छति ॥१३८॥

ततोमि पञ्च कृत्यानि ताये च जगदात्मना ।

^२ता मा तामिति तत्त्वज्ञा प्राहर्चयान्तपारगा ॥

पञ्चाभरो ह्यय मन्त्रस्तनोति शुभविस्मृतिम् ।

प्रकृतिं पुरष चैव नयामि स्वैन तेजसा ॥१३९॥

कालाचापि वहिर्भूत्वा पञ्चनेमीं ततो विदु ।

सप्ताक्षरो ह्यय मन्त्र सर्गसप्तसृष्टिद ॥१४०॥

^३आदित्य वर्णयाम्येका तेजसा यशसा श्रिया ।

आदित्यस्था च वर्णात्मा भूत्वा दिव्या त्रयीमयी ॥

प्रकाशयन्ती सर्वार्थानतीतानागतानपि ।

पितृदेवमनुष्याणां चक्षुरस्मि सनातनम् ॥१३७॥

आदिभूतश्च वर्णो मे तार प्रथमनाचरु ।

तत्र ज्ञानोदितानन्दा नन्दाम्यात्मानमात्मना ॥

तैलधारानदन्ति तत्र दीर्घघण्टानिनादिनी^४ ।

प्रणयस्य रिंसा सूक्ष्मा सा मे शन्दमयी तनु ॥

तत्र ब्रह्मणि निष्णातो मा द्रागधिगमिष्यति ।

आदित्यवर्णजत मे शन्दमय्या उपस्थितम् ॥१४॥

शान्तापश्यादिरूपेण वैरती वष नादिनी ।

दुहाना सकलानर्थान् घेनु कामदुघा स्थिता^५ ॥

एतानादित्यवर्णेति मय्यर्थानृपयो विदुः ।

नवाक्षरो ह्यय मन्त्र सर्वकामप्रपूर्क ॥१४२॥

किरन्ती किरणान् लोके किरन्ती चोत्तरोत्तरम् ।

वायुना देवमित्रेण मणिनाधारपङ्क्तिना ॥१४३॥

योच्यते—देवाश्चेति । १३९. देवशब्दस्येन्द्रियपरत्वादाह—श्रोत्रेत्यादि । वृत्त्यर्थे, प्रिय-
व्याघृतिरूपार्थे । अक्षै, इन्द्रियै । ओ देवनुष्ठायै नम । १३१. उदारानामनिरक्ति मत्त
एवेत्यदिना । ओ उदारायै नम । १३३. “ता पञ्चनेमीम्” इत्यत्र तामिति पृथक् नामामिष्येत्य
निर्गचनमाह—तनेमीति । पञ्च कृत्यानि सर्गादीनि । ताये, विस्मृता भगवतीत्यर्थ । “तायू
सनानपालनयो” इति धातु । ओ तायै नम । १३४. पञ्चनेमीनामनिर्गचनम्—प्रवृत्तिमित्या-
दिना । नयामीति पदधात्वर्थ । नेमिगव्दार्थं वहिरिति । ओ पञ्चनेम्यै नम । १३६. आदित्य-
वर्णेति नामाह—आदित्यमिति । वर्णयामि, वर्णवन्त तेनस्मिन् करोमि । वर्णशब्दस्याक्षरपरत्व-
ममिसंघायाह—वर्णास्मेति । १३७. चक्षुरिति । “चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्रे” इति श्रुत्यर्थो
ज्ञानस्य । १३८. आदौ त्य सिद्ध इत्यर्थे मत्ताह—आदिभूत इति । १४०. तत्र
नक्षत्रं ति । प्रणयस्त्रियामियर्थ । आदित्यवर्णजत प्रणनाज्जात सर्गमपि वाङ्मयमित्यर्थ ।
ओ आदित्यवर्णायै नम । १४३. कीर्तिनामनिर्गचनम्—किरन्तं त्यादि । कृ निक्षेपे । निक्षेप

^१ प्रत्यथ ।

^४ निनादिनी F

^७ किरन्ती A B

^२ ता तु मामिति ।

^५ दुग्धास्मि वा A B

^३ आदित्यवर्ण B C

^६ I omits six quarters from here

शनैर्विश्रम्य विश्रम्य पत्रेषु जलजन्मनाम् ।
 द्वादशाना तत्तत्त्रोर्ध्वं भजामि द्वादशान्तिमम् ॥
 कीर्तयन्ति तत् कीर्तिं मुनयो मा मनीषिण ।
 पञ्चाक्षरो ह्यय मन्त्रो योगवैमन्त्यदायक ॥ १४५ ॥
 १ ऋद्धास्म्यह् गुणैर्विष्णोरर्धय मि च योगिन ।
 पत्रेषु योगपद्मानामाधारान्तरचारिणाम् ॥ १४६ ॥
 उत्तरोत्तरमृष्यामि २ भजन्ती विस्तृतिं पराम् ।
 ३ ऋद्धिं वृद्धास्ततः प्राहुर्योगिनो योगदीपिनीम् ॥
 गन्धादय प्रथिव्याद्या द्वाराणि मम वेदने ।
 सवपा पुण्यगन्धाना द्वारभूतास्मि शान्क्षती ॥ १४८ ॥
 गन्धद्वारेति मा प्राहुर्विप्रा वेदान्तपरागा ।
 दुराधप स्मि सर्वेषां दैत्यदानवरक्षसाम् ॥ १४९ ॥
 शुद्धा सवित् क्रिया चाह नार्हा वैरपि वाधितुम् ।
 सर्वेषामात्मभूताया मम सवित्क्रियात्मन ॥ १५० ॥

ज्ञातृत्वमपि कर्तृत्वं यो नामापनिनीयति ।
 ज्ञाता कर्ता निषेधस्य स निर्वक्ष्यति तत् कथम् ॥
 शक्तो धर्षयितुं कश्चिन्नैव सविद्वति मम ।
 तदभावा विचिन्त्यैव ह्यभावे सविदेन सा ॥
 दुराधपेति मा प्राहुः सारयज्ञानविचक्षणा ।
 अष्टाक्षरो ह्यय मन्त्रस्तमोगतिविमोचन ४ ॥ १५३ ॥
 ५ नित्येन विष्णुना पुष्टा नित्य पुष्टा च सद्गुणै ।
 विषयैर्म विना पुष्टा नित्य सवित् परा तनु ॥ १५४ ॥
 सेव पुष्पाति विषयानजडामिर्जडात्मन ।
 नित्यपुष्टा तु मा प्राहुः सिद्धा सविद्विचक्षणा ॥
 अष्टाक्षरो ह्यय मन्त्रो नित्य पुष्पाति सविदम् ।
 करिणो नाम कर्तारस्त्रिशुद्धास्त्रिक्रियापरा ॥ १५६ ॥
 तानिच्छामि सदा द्रष्टुं मनसा ५ यामि तान् सदा ।
 हिमशैलेन्द्रसकाशा गजेन्द्रा मम चाहना ॥ १५७ ॥

विरणाना शब्दाना च । तत्र शब्दानामाह—उत्तरोत्तरमिति । पश्यन्तीमध्यमावैखरीरूपेणे-
 त्यर्थः । श्रुतौ “देवमस” इति व्यत्ययेन तृतीयार्थे प्रथमा । मणिनेत्यस्य विवरणम्—
 आधारवह्निनेति । १४४. श्रुतौ “उपेतु” इत्यस्यार्थवर्णनम्—मनामीति । ओ कीर्त्ये नम ।
 १४६. ऋद्धिरिति नाम निर्वक्ति—ऋद्धेति । सद्गुणैत्यर्थः । अर्थयामि, प्रीणयामि । वृद्धिमेवाह
 —पत्रेष्विति । १४७. ऋष्यामि, वृद्धिं प्राप्तेमि । ओ ऋद्धये नम । १४८. गन्धशब्दो
 रूपरसादीनामप्युपलक्षणस्तदाश्रयप्रथि यादीनि लक्षयति । “अत्र ब्रह्मेति व्यजानात्” इत्यत्रा-
 न्नमयकोशो ब्रह्मज्ञानद्वारवेन श्रुतौ विहितः । “प्रथिवी वा अक्षम्” इति श्रुतिरेवाक्षशब्द
 पृथ्वीपरमाचष्टे । अतो देवीज्ञानं प्रथिव्यादयो द्वारभूयमापद्यन्ते । ओ गन्धद्वारायै नम । १५१.
 तत्, अपनयनम् । १५२. तदभावा, धर्षणाभावरूपेत्यर्थः । ओ दुराधपार्थयै नम । १५४.
 नित्यपुष्टानामनिर्वचनम्—नित्येनेत्यादिना । सद्गुणे, ज्ञानशक्त्यादिगुणे । विषयैर्विनापि मे
 सविद्रूपा परा तनु पुष्टेत्यन्वयः । ओ नित्यपुष्टायै नम । १५६. करिणिणीति नाम निर्वक्ति—
 करिण इति । कर्तार इति । करिणशब्दः तृधातोर्निष्पन्न इति भावः । त्रिशुद्धा, काय-र-इ-मन-
 शुद्धा । त्रिक्रिया, यननदानाप्यनरूपा । १५७. इच्छार्थकसुधातुमादायार्थमाह—

१ ऋष्याम्यह् ।

२ मनेऽह् ।

३ I omits five lines from here

४ भक्तिविमोचनः ।

५ नित्या च ।

६ पारितान् ॥

तेरीश्वरा सदा यामि कर्त्री चान्तवती^१ सदा ।
 करीपिणीति मा तेन तत्त्वज्ञा सप्रचक्षते ॥१५८॥
 सप्ताक्षरो ह्यय मन्त्र सर्वकामसमृद्धिद ।
 भूतानामीश्वरा चास्मि^२ प्रियेणेशेन सर्वदा ॥१५९॥
 वरदा भुवनेशाना वनिता^३ च सदाखिलै ।
 वृद्धिदा वर्धमाना च क्षपणी च सदाहसाम् ॥१६०॥
 ईश्वरीत्येय मे नाम तेन वेदे निरूपितम् ।
 पङ्कश्वरो ह्यय मन्त्र सर्वैश्वर्यसमृद्धिद ॥१६१॥
 भौमान्तरिक्षदिव्याख्या ये चाप्यप्राप्त्या परे ।
 सदानन्दमयास्त्वैते सर्वे कामा मयि श्रिता ॥१६२॥
 मनोरथाना सर्वेषा पराहं विश्रमस्थली ।
 विष्णोश्च मनस काम साह सर्वातिशायिनी ॥
 मनस काम इत्येव तेन मा तुष्टु सुरा ।
 नवाक्षरो ह्यय मन्त्र सर्वकामसमृद्धिद ॥१६४॥
 लौकिक्योऽप्यथ वैदिक्यस्तथा बाह्यागमोद्भवा ।
 निर्घोषा घोषवत्यश्च या वाच परिकीर्तिता ॥

मामभिप्रेत्य सर्वासा तासामुच्चारणत्रया ।
 मामभिप्रयते सर्वो जन सर्वात्मना स्थिताम् ॥
 तेन तेन प्रकारेण वाचामुच्चारणमे ।
 आकृतिर्वचसा तेन वेदज्ञैरस्मि भाविता ॥१६७॥
 अष्टाक्षरो ह्यय मन्त्र सर्वशब्दार्थसिद्धिद ।
 सच्च लब्धजगद् द्वेधा यत् प्रमाणेन दृश्यते ॥१६८॥
 तत् सर्वमहमस्मीति सत्य मामृपयोऽनुबन् ।
 पङ्कश्वरो ह्यय मन्त्र सर्वसत्यफलप्रद ॥१६९॥
 पश्यन्ति पशवो जीवा विधाभिस्तिसृभि स्थिता ।
 तेषा रूप तु यच्छक्य चैतन्य द्वेयवर्जितम् ॥१७०॥
 तद्रूपमहमेवास्मि चिद्वनानन्दरूपिणी ।
 मच्छकिलेशस्ते सर्वे जीवाश्चिच्छक्तिसहाका ॥
 आप्रेयी या हि मच्छक्ति सा हि जाता तथा तथा ।
 पशुता रूपमित्येव साख्या मा सप्रचक्षते ॥१७१॥
 नवाक्षरो ह्यय मन्त्र सम्यग्ज्ञानफलप्रद ।
 त्रैगुण्य^४ पद्मगुणोत्थ च द्विधात्र परिकीर्तितम् ॥✓

तानिच्छामीति । “इष गतौ” इत्येतदभिसन्ध्यायाह—मनसा यामीति । करिशब्दस्य गजपरत्व-
 प्रसिद्धिमभिप्रेत्याह—गजेन्द्रा इति । ओं करीपिण्यै नम । १५९. ईश्वरीति नाम निराह—
 भूतानामित्यादिना । ईश्वरेति, ईष्टे इत्यर्थे “स्थेशभास” इत्यादिना वरचि रूपम् । भूतशब्दो
 निखिलचेतनाचेतनपर । प्रियेणेशेनेति सहयोगे तृतीया । वनिता, ध्यातेत्यर्थ । ओं ईश्वर्यै नम ।
 १६३. मनस काम इति नाम्नो निर्वचनान्तरमाह—मनोरथानामिति । ओं मनस कामाय
 नम । १६५. वाच आकृतिरिति नाम निर्वक्ति—लौकिक्य इति । १६६. अभिप्रेत्येति ।
 आकृतिशब्दोऽभिप्रायपर इति भाव । सर्ववचसा तात्पर्यगूमिरित्यर्थ । ओ वाच आकृत्यै
 नम । १६८. सत्यमिति नाम निराह—सचेति । “सच्च लब्धजगद्” इति श्रुतिरत्राभिप्रेता ।
 ओ सत्याय नम । १७०. पशुता रूपमिति नाम निराह—पश्यन्तीति । पशुशब्दो जीवपर ।
 तिसृभिर्विधाभिरिति । देवतिर्यङ्मनुष्यरूपाणि, चक्षुमुत्तनित्यरूपाभिर्वैत्यर्थ । १७२. आप्रेयी
 शक्ति, भोतृशक्ति । ओं पशुता रूपाय नम । १७३. अन्नस्य यश्च इति नाम निराह—

^१ अन्तवती ।

^२ भुवनेशानामीश्वरा ।

^३ प्रिया चेष्टेन ।

^४ पाद्मगुणोत्थ B F

त्रैगुण्यमनुबद्धानामितरेषामथेतत् ।
द्वित्रिधस्यापि चात्रस्य यद्यशो रूपमुत्तमम् ॥

तदह सर्वभूतात्मा तत्त्वज्ञैः परिकीर्तिता ।
प्राकृताप्राकृता भोगा मच्छक्तिप्रविजृम्भिता ॥

सोमशक्तिर्मदीया या सा हि जाता तथा तथा ।
अन्नस्य यश इत्येव मा विदुस्तत्त्वचिन्तका ॥

नवाक्षरो ह्यय मन्त्रो भोगसर्वस्वदायक ।
मिमे षडध्वनो व्यप्रा मीये मानैस्तथामिजले ॥१७५॥

मितिश्च सर्वमानना माति चान्तर्यमाखिलम् ।
तारयामि जगत् सर्वमपार^१ अवसागरम् ॥१७८॥

उत्तीर्णा सर्वदोषा चे ब्रूवे भूतेषु चेतसा ।
झावयामि जगद्विभू^२ पयसा मेघता गता ॥१७९॥

प्रिय हित च सर्वेषा चिन्तयामि करोमि च ।
तेन मा सर्वभूताना मातर योगिनो विदुः ॥१८०॥

पञ्चाक्षरो ह्यय मन्त्र सर्वभोगसमृद्धिद ।
सुपुत्रा नाम या नाडी नाडीचक्रस्य नायिका ॥

मुक्तियान महायान योगियानमिति श्रुता ।
शक्तिर्या वैष्णवी सूक्ष्मा मन्मयी परिकीर्तिता ॥

सकल्पविषय सर्वो यामालम्ब्यानतिष्ठते ।
ऊर्ध्वं चाधश्च या मित्त्वा प्रतिजीव^३ वपुर्गतिम् ॥

व्याप्ता परममाकाश सा सुपुत्रेति गीयते ।
मुक्तयेऽखिलजीवाना ससाराखिलबेदिनाम् ॥

साह सुपुत्रारूपेण वर्ते देहेषु देहिनाम् ।
आ चक्षिशीर्षादा मूर्ध्नेस्तस्या शक्तौ पुरंदर ॥१८५॥

आधाराख्यानि पद्मानि द्वात्रिंशत् सन्निधितानि वै ।
पद्माना मालया व्याप्ता ततोऽह पद्ममालिनी ॥

प्रकृतिं पुरुष चैव काल चैव सनातनम् ।
धारयामि स्वरूपेण ततोऽह पद्ममालिनी ॥१८७॥

अष्टाक्षरो ह्यय मन्त्र सर्वकर्मफलप्रद ।
योष करोमि सर्वेषा रूपेण यशसा श्रिया ॥१८८॥

पुष्कर च नयान्येका कालाख्य पद्मारूपकम् ।
तेन पुष्करिणीत्येवमुपयो मा प्रचक्षते ॥१८९॥ ✓

त्रैगुण्यमिति । त्रैगुण्यमन्न प्राकृतभोग्यजातम् । पाङ्गुण्यमन्नम् अप्राकृतभोग्यजातम्, यदमिमेत्य
“अहमन्नादोऽहमन्नादोऽहमन्नाद” इति मुक्ताना गान श्रुतिराह । १७६. सोमशक्ति, भोग्य-
शक्ति । ओं अन्नस्य यशसे नम । १७७. “मातर पद्ममालिनीम्” इत्यत्रत्य मातेति नाम
निर्वक्ति—मिमे इति । भुवनपदमन्त्रतत्त्वकलावर्णाख्यान् षडध्वन परिच्छिन्नब्रौत्यर्थ ।
१७८. मिति, ज्ञानम् । माति, परिमित वर्तते । एव माशब्दार्थमुक्त्वा वृशब्दार्थमाह—
तारयामीति । “तृ ह्रस्वनतरणयो” इति धातु । १७९. ह्रस्वार्थमाह—झावयामीति । ओं
मात्रे नम । १८२. सुपुत्रापर्यायनामान्याह—मुक्तियानमिति । १८४. परममाकाशम्,
ब्रह्मरूपम् । १८५. चक्षि, नाभेरयोभाग । १८६. द्वात्रिंशदिति । योगशास्त्रमसिद्धानि
आधारपद्मानि । १८७. पद्ममालिनी पद्मशब्दार्थत्वं पूर्वमेवोक्तम् । ओं पद्ममालिनी नम ।
१८८. पुष्करिणीनाम निर्वक्ति—योषमिति । पुष्पातु कृपातु चादाय निरक्तिर्विवक्षिता ।
१८९. पद्मपर्यायात् पुष्करशब्दात् व्युत्पत्तिमाह—पुष्कमिति । ओं पुष्करिण्यै नम ।

सप्ताक्षरो ह्यय मन्त्र सर्वपौपफलप्रद ।

इष्टास्मि सर्वदेवाना संगता हरिणा सदा ॥ १९०॥

दात्री च सर्वकामानामखिलस्यावलम्बनम् ।

मामालम्ब्यावतिष्ठन्ते प्रधानपुरुषादय ॥ १९१॥

यष्टिरित्येवमृपयो मा तत् सप्रचक्षते ।

पडक्षरो ह्यय मन्त्र सर्वयोगफलप्रद ॥ १९२॥

पिङ्गलास्मि स्वया भासा प्रतप्तक्वनाभया ।

पिङ्गाय चाप्यदा पूर्वं यक्षेशाय महाश्रियम् ॥

यक्षेशो मा पुरा शनः पिङ्गलेत्येवमृचिवाङ् ।

सप्ताक्षरो ह्यय मन्त्रो योगतेजः सृष्टिद्विद ॥ १९४॥

तोषयामि गुणैर्विष्णुं तुष्टयामि च हरेर्गुणै ।

मयि तुष्टिः समस्तानामीडिताया स्वकर्मेभि ॥ १९५॥

तुष्टिर्निरुपिता तेन साह योगाधिपारणे ।

पडक्षरो ह्यय मन्त्रो मनःसतोपदायक १ ॥ १९६॥

सुनर्णयामि ससिद्धानपर परमेव वा ।

अनिदप्रथमा घर्णा शोभना मम वाचका ॥ १९७॥

नित्या सरस्वती भूतना शोभन वर्णयाम्यहम् ।

सुवर्णेति ततो विप्रेस्तत्त्वज्ञैः परिकीर्तिता ॥ १९८॥

सप्ताक्षरो ह्यय मन्त्र सर्वसप्तसृष्टिद्विद ।

हेम च पर्वत दिव्य चन्द्रार्द्रग्रहपूरितम् ॥ १९९॥

धारयामि धरा भूत्वा वेधसः स्थितिस्त्रये ।

तुष्टाव मा पुरा तेन विरिञ्चो हेममालिनीम् ॥

अष्टाक्षरो ह्यय मन्त्रो मानवाना धृतिप्रद ।

हिताय सर्वजीवाना प्रसूये तत्त्वपद्धतिम् ॥ २००॥

रमयामि पुनस्तत्र भुक्त्या मुक्त्या यथार्हत ।

नियच्छामि तथा कालैः सजीवा तत्त्वपद्धतिम् ॥

सूरिभ्यश्च हिता नित्यं सूर्यरूपार्कमण्डले ।

सूर्येति सूरिभिः प्रोक्ता ततोऽहं तत्त्वचिन्तकैः ॥ ✓

पडक्षरो ह्यय मन्त्रो भोगमोक्षफलप्रद ।

इति नाम्ना त्रिपञ्चाशत् सूक्तस्थाना प्रकीर्तिता ॥

कृतार्थयन्ति मा प्राप्य धीरा रैवै स्वैरभीप्सितैः ।

यद्यप्येषा मया प्रोक्ता व्यवस्था फलगोचरा ॥ २०५॥

१९०. यष्टिरिति नामाह—इष्टास्मीति। सर्वदेवे पूजितेत्यर्थः । १९१. यष्टिशब्दस्य दण्डार्थ-

कत्वाभिप्रायेणाह—अवलम्बनमिति । ओं यष्टये नमः । १९३. पिङ्गलानामाह—पिङ्गायेति ।

“ला दाने” इति धातुमभिसंथायाह—अदामिति । ओं पिङ्गलाये नमः । १९५. तुष्टिनाम-

निर्वचनम्—तोषयामीत्यादिना । ओं तुष्टये नमः । १९७. सुवर्णेति नाम निराह—सुवर्ण-

यामीति । सुव नयामीति छेदः । आर्पणत्वम् । अपर सुव स्वर्गः । पर सुव परमपदम् ।

॥ शोभना घर्णा वाचका यस्या इति व्युत्पत्तिमाह—अनिदमित्यादि । १९८. अर्थान्तर-

माह—शोभनमित्यादि । ओं सुनर्णायै नमः । १९९. हेममालिनीति नाम निरुच्यते—

हेममिति । महामेरमित्यर्थः । ओं हेममालिन्ये नमः । २०१. सूर्येति नाम निर्वचति—हिता-

येति । प्रसूये इति सूत्रार्थः । २०२. रमयामीति रेफार्थः । यथार्हत, अधिकारिमेदेने-

त्यर्थः । नियच्छामीति यनाराध । २०३. अर्थान्तरमाह—सूरिभ्यश्चेति । हितेति, यत्प्रत्य-

न तावदेव माहात्म्यमेषां चिन्त्यं विपश्चिता ।

१आ मोक्षान्निर्विचारेण सर्वा सर्वफलप्रदा ॥२०६॥

नामायली यतो ह्यस्याः श्रीरहं देवता परा ।

नक्षत्राणि यथा व्योम्नि यथा रत्नानि चारिणौ ॥

धमुपायां यथा भोगा यथा कामाः सुदुर्मे ।

महिमानो यथा गोपु तेजांसि प्राक्षणे यथा ॥२०८॥

यथानन्ता गुणा दिव्या देवदेवे जनार्दने ।

महिमानो ह्यसीमानलयास्मिन् सूक्तके मम ॥

यावान् हि भगवान् फालः फलाकाशादिलक्षणः ।

तापता नैव शक्नोमि घृष्टः सूक्तगुणानहम् ॥२१०॥

सैषा वेदविदां निष्ठा मेषा शतत्रविदां गतिः ।

मां प्रपद्येत मत्ततं सूक्तनानेन मानयः ॥ २११ ॥

सूक्तार्थमनुमंमृत्यु चिरं सूक्तमधीत्य च ।

लब्धे चित्तप्रसादे तु मां प्रपद्येत ये गतिम् ॥

प्रपद्यमानो मां नित्यं देवं वा पुरूपोत्तमम् ।

इत्येषमनुमंमृत्युद्वयानो जितेन्द्रियः ॥ २१३ ॥

प्रातिभूत्यं परित्यक्तमानुभूत्यं च संश्रितम् ।

मया सर्वेषु भूतेषु यथाशक्ति यथामति ॥ २१४ ॥

अपायेभ्यो निरृतोऽस्मि पातकेभ्यो भयोदधौ ।

तथाप्यत्र प्रवृत्तिर्या त्वत्कृतेः ३सापि नश्यतु ॥

अलमस्याल्पशक्तेश्च यथावशाविजानतः ।

उपायाश्चोदिताः शस्त्रेण मे स्फुटारजःशत्रवः ॥

तथाप्यत्र प्रवृत्तिर्या त्वदाज्ञापालनं तु १ तन् ।

ततोऽहमनुपायत्वान् कृपणोऽकिंचनोऽगतिः ॥२१५॥

छायामाश्रित्य घर्तेऽहं त्वदीयां तापहारिणीम् ।

निरुपाधिः स्वतन्त्रा च स्वामिनी नः कृपानिधिः ॥

त्वमेव सर्वशस्त्रेषु शरणत्वं गीयसे ।

आत्मात्मीयं च यत्किंचिद् दुर्गन्धं दुर्भरं मतम् ॥

१तन् सर्वं तव विन्यस्तं शुभयोः पादपद्मयोः ।

उपेयायास्तत्र प्राप्त्यं त्वमुपायं तथा धृणे ॥२२०॥

उपायो भव मे देवि शरणं भव मेऽभ्युज ।

शुष्य मे दुरितं सर्वं पुन्य मे त्वद्वृत्ताधियम् ॥२२१॥

यार्थ इति भावः । ओं सूर्याय नमः । २११. सैषेभ्यः प्रतिमंरूपी यदिति शब्द

अ-याद्वार्यः । मां प्रपद्येतेति यत् संप्रति निष्ठाशब्दानुगुणः संलिङ्गनिर्देशः ; “ईदं हि

यन् मा प्रवृत्तिर्जन्य” इतिर । २१३. इत्येवमिति । वक्ष्यमाणरीत्येवार्थः । २१४. ४.

प्रातिभूत्यमिन्द्रादिना गतदशोऽध्याये प्रेक्षान्यशान्त्यत्र भाष्येते । २१६. अयः कर्मजान-

मस्यादय उपाया इत्यर्थः । २१७. तथार्याति । चेदितानामनुपायचेऽर्थाव्यर्थः । अत्र ;

उपायानु । अज्ञापरिणामनिनि । “प्राप्त्या निविदिषन्ति यजेन दानेन तदग्नान-

पेन” “अभियेयं ध्याय” “अभिमन्त्रानां कुर्वत” “मुमुक्षुर्षु शरणमदं प्रपद्ये”

“नित्यं गुरु कर्म तन्” “नामेकं शरणं प्रपद्ये” “प्रपद्येन्नित्यः धियम्” इत्यादि-

विधिरूपप्रारिपञ्चमिन्यर्थः । २१८. ध्यायमिति ; वक्ष्यमिति यावत् । २२०. मां

विन्यस्तमिन्द्रादिना नानाविधेन उच्यते । २२१. पुन्य धियमिन्द्रादिना वक्ष्यमिति ; भाष्येते ।

इत्येवमनुसंधाय मां प्रपद्येत वै गतिम् ।
आदिदेवं जगन्नाथमीशं वा पुरुषोत्तमम् ॥२२२॥

परं स्वस्त्ययनं शक्र सर्वालक्ष्मीनिर्वहणम् ।
श्रापयेत् कर्मकालेषु मत्सूक्तस्य विधिं नरः ॥२२३॥

समर्थयति कर्माणि श्रोतारं पोषयत्युत ।
निर्गुणदयस्त्रिलां मायामलक्ष्मीं च मलैः सह ॥

एतदभ्यस्त्यमानं हि कर्मणा मनसा गिरा ।
श्रापते महतः पापाच्छिद्यं चावहति ध्रुवम् ॥२२५॥

इति ते कथितं शक्र तन्त्रमेतदनुत्तमम् ।
यत्र सर्वाणि वर्तन्ते विज्ञानानि विपश्चिताम् ॥

मोक्षशालं यथा श्रेष्ठं शास्त्राणां विविधात्मनाम् ।
द्विपदां ब्राह्मणः श्रेष्ठो यथा गौश्व चतुष्पदाम् ॥

लोहानां कनकं श्रेष्ठं रत्नानां कौस्तुभो यथा ।
माता श्रेष्ठा गुरुणां च पुत्रः प्रबद्धतां यथा ॥२२८॥

१ इन्द्रियाणां मनः श्रेष्ठं चलतां च मरुतयथा ।
मेरुः श्रेष्ठो गिरीणां च त्रिस्रोताः सरितां यथा ॥

आश्रमाणां गृहस्थश्च वसिष्ठो जपतां यथा ।
तत्त्वानां सर्वसंन्यासो धीर्लभानां यथोत्तमा ॥

तथोत्तममिदं तन्त्रं तन्त्राणां तत्त्ववादिनाम् ।
भगवान् वासुदेवोऽस्मिन् विष्णुराणायणो गुरुः ॥

अहं च कीर्तितां सम्यक् स्वरूपगुणवैभवैः ।
अस्यां हि मन्मतौ सक्ता विशुद्धज्ञाननिश्चयाः ॥

एतां निश्चेष्टिकां गृह्य ह्यारोहन्ति परं पदम् ।
तन्त्राणां २ परमं तन्त्रं मुद्रितं मत्समाख्यया ॥२३१॥

नाप्रतत्नायिने देयं न ३ कृतघ्नयश्च वै तथा ।
न चातन्त्रविदे नित्यं नासूयादृपिताय च ॥ २३४ ॥

नावासुदेवभक्त्या न चाभक्तिमते मयि ।
देयमेतत् सुशीलाय सुस्नाताय तपस्विने ॥ २३५ ॥

निर्णीतवेदतन्त्राय मङ्गलाय विशेषतः ।
४ भूयसीं बहते भक्तिं वासुदेवे जनार्दने ॥२३६॥

शुचिप्रताय दक्षाय सद्गुणानशीलिने ।
एतत्ते कथितं सर्वं यत्पृष्टाहमिह त्वया ॥

प्रीताहं त्वयि देवेश किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥२३७॥

इति ५ श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे श्रीसूक्तप्रभावप्रकाशो नाम
पञ्चाशोऽध्यायः ६

२२४. समर्थयति; पल्लभदानसमर्थानि करोति । मायाम् ; प्रकृतिसम्बन्धम् । अलक्ष्मीं च मलैः
सहेत्यनेन “क्षुत्पिपासामलां ज्येष्ठामलक्ष्मीं नाशयाम्यहम्” इति श्रीसूक्तार्थः स्मर्यते । २२५.
श्रापयत इत्यादिना अनिष्टनिवृत्तिरिष्टप्राप्तिश्चोच्यते । २३०. आश्रमाणामिति । आश्रमिणामित्यर्थः ।

श्रीवासाभिधंसंयमीन्द्रवरिवस्यासादिताध्यात्मधीराभ्यायान्तनितान्तचिन्तनरतः श्रीकृष्णनामा सुधीः ।
लक्ष्मीतन्त्रमनाविलेन सुपथा व्याचष्ट सत्प्रीतये प्रीणातु प्रियभक्तरक्षणविधादक्षा मुकुन्दप्रिया ॥

इति पञ्चाशोऽध्यायः

१ I. omits three lines from here.

५ श्रीपाञ्चरात्र A.; श्रीपाञ्चरात्रे B.

२ मे परं तन्त्रं मन्त्रितं I.

३ अत I.

४ भूय उद्धते I.

६ B. adds the following after the colophon:

लक्ष्मीतन्त्रं समाप्तम् । स्तोत्रसंख्या ३५००

मद्रपुरीराजकीयपाच्यलिखितपुस्तकालयस्थे (I) इति संकेतिते कोशे अथो निर्दिष्टा अध्याया अधिकाः

पठ्यन्ते—

एकपञ्चाशोऽध्यायः

शक्रः—

उत्पत्तिप्रलयौ चैषां पल्लं चैरायधारितम् ।

प्रतिपत्तिविशेषाश्च येषु तेषु यथा तथा ॥ १ ॥

नित्यानि पञ्च धृत्वाणि कादाचित्कानि चैर ते ।

चर्यापादक्रियापादौ पादौ च ज्ञानयोगयोः ॥ २ ॥

इति नानारिधं तन्त्रं चतुष्पादोपबृंहितम् ।

पुराहत्या पुरातन्यैरिति द्वाप्तैश्च संमितम् ॥ ३ ॥

रहस्यानेकसंभेदं नानावाक्योपशोभितम् ।

लक्ष्मीतन्त्राद्वयं सम्यक् सद्यः प्रत्यादकं नृणामाश्रितम् ॥ ४ ॥

मया ममाहितेनैव यथावद्वधारितम् ।

अन्य विनृतरूपयान् सम्यक्कालविपर्ययान् ॥ ५ ॥

चेतसोऽप्यवलम्ब्याय यथायमेव भ्रामते ।

अहम्मान्महार्णवादेवि त्वज्ज्ञानपरिपूरितान् ॥ ६ ॥

मर्त्यतः मारुद्वन्य क्षेत्रानां हितराम्यया ।

तन्त्रमन्त्रेषुमाग्यादि नमस्ते पद्मसंभवे ॥ ७ ॥

नारदः—

इति संशोदिता देवी यत्नेनेव पथम्विनी ।

निष्कृता मनसा पद्मा पावद्राममनमरीन् ॥ ८ ॥

श्रीः—

मायु संशोदिता मन्मथं धत्वा वृषनिपूतम् ।

भृशु मण्डोरनाग्यानि तन्त्रादगन्तुं मनुजैर्नृणाम् ॥ ९ ॥

अहंता सर्वभूतानामहमस्मि सनातनी ।

आरोहेणावरोहेण विश्वसिद्धिकरी स्मृता ॥ १० ॥

परमं यदहंतात्वं तुर्यातीतं तदुच्यते ।

परं ब्रह्म परं धाम लक्ष्मीनारायणं तु तन् ॥ ११ ॥

न तत्र प्रविभागो नो भवद्वायव्यपक्षितौ ।

लम्पेपस्त्र यो नाम यथा चन्द्रोदयेऽम्बुधौ ॥ १२ ॥

अहं नारायणी शक्तिः सिम्भालक्षणा तथा ।

तुर्यान्स्था च सा मे म्यान् परिणामोद्भवात्मिका ॥ १३ ॥

शुद्धाशुद्धमयो भावः सर्वोऽप्यन्तर्गतस्तदा ।

व्यूहाश्च विभवाश्चैव तथा व्यूहान्तरादिनाः ॥ १४ ॥

अयं शुद्धमयो भावो यथान्यद्भगवन्मयम् ।

व्यूहे च विभवे चैव तथा व्यूहान्तरादिके ॥ १५ ॥

मुपुनागा अवस्था मे प्रत्येकं चैवमुन्नयेन् ।

अव्ययमहदायाश्च तथा धैर्यारिकं जगत् ॥ १६ ॥

शुद्धतरम्ययं भावनिष्ठोऽयम्याश्च तत्र वै ।

प्रत्येकमुन्नयेत्तत्र तत्र दिप्यते ॥ १७ ॥

मृते स्थिते च मित्रेया दया एताश्चतुर्विधाः ।

अपरोऽग्निः प्रमन्त्रेयं शुद्धाशुद्धमपेऽप्यग्निः ॥ १८ ॥

प्रमातृवरजोभेदेभ्योऽप्यरोहेषु मदाभरे ।

शून्यमादिभेदेन प्रमातृमातृणां दया ॥ १९ ॥

1 Evidently one or two verses are missing in the beginning.

करण द्विविधं विद्धि बाह्यमाभ्यन्तरं तथा ।
उभयोरपि तावद्धि तूष्णीभावादिके क्रमे ॥ २० ॥

ज्ञेयं बहुविधं प्रोक्तं तत्राप्येव समुन्नयेत् ।
तुर्यातीतत्वमेतेषां भगवद्भाववेदनम् ॥ २१ ॥

अवरोहोऽयमुद्दिष्ट आरोहमपि मे शृणु ।
चरमा कोटिमारभ्य मदन्तोऽमूढवस्थित ॥ २२ ॥

आरोहं स तु विज्ञेयं शुद्धाशुद्धमयेऽध्वनि ।
आरोहमवरोहं च सततं भावयन्नर ॥ २३ ॥

मच्चित्तो मद्रतप्राणो मद्भावः समुपाश्रुते ।
आकारकालदेशान्मे परिच्छेदोऽस्ति नैव च ॥ २४ ॥

मयैव ज्ञानरूपिण्या व्याप्राप्ते पाकशसन ।
आत्ममिर्त्तौ जगत् सर्वमिच्छयोन्मीलयाम्यहम् ॥

तद्रूपतारतम्येन ग्राह्यमाहकसंस्थितिः ।
वाच्यात्मपरिणामोऽयं लेशतस्ते प्रदर्शितः ॥ २६ ॥

वाचवात्मानमस्य त्वं समाहितमना शृणु ।
शुद्धसविन्मयी पूर्वं विवर्तं प्राणरूपतः ॥ २७ ॥

तत्तत्स्थानप्रसङ्गेन विवर्तं शब्दतस्तथा ।
शान्ता सूक्ष्मा तथा मध्या वैखरीति विवेकिनी ॥

चतुरूपं चतुरूपवाचि वाच्यं स्वनिर्मितम् ।
शान्ता विवर्तमानाह प्रपद्ये सूक्ष्मसंस्थितिम् ॥ २९ ॥

शक्तिर्नाद इति द्वेधा सूक्ष्मरूपव्यवस्थितिः ।
सूक्ष्मा विवर्तमानाह प्रपद्ये मध्यमां स्थितिम् ॥ ३० ॥

विन्दुसंस्कारसंपत्तिं सावस्थाक्षरसतते ।
मध्या विवर्तमानाह प्रपद्ये वैखरीस्थितिम् ॥ ३१ ॥

पञ्चाशदादिभेदेन सावस्थाक्षरसतते ।
आरोहमवरोहं च सततं भावयन्निमौ ।
शब्दग्रन्थाणि निष्णातः शब्दातीतं प्रपद्यते ॥ ३२ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रोद्घारे सन्त्रार्थसंग्रहे

एकपञ्चाशोऽध्यायः

द्विपञ्चाशोऽध्यायः

श्री —

अथ मन्त्रमयं मार्गं गृणु वत्स पुरंदर ।
प्रकाशानन्दरूपाहं पूर्णाहंता हरेरहम् ॥ १ ॥
मन्त्रमातेति मां विद्धि प्राणाख्यां शुद्धचिन्मयीम् ।
उद्यन्ति मत्त एवैते यान्ति चालं मयि ध्रुवम् ॥ २ ॥
अहं च इत्येतेषां मद्रूपत्वं विदन्ति ते ।
एकधा च द्विधा चैव त्रिधा चैवाहमूर्जिता ॥ ३ ॥
चतुर्धा पञ्चधा षोढा सप्तधा चाष्टधा सया ।
तथा षोडशधा चैव पञ्चनिंशतिधा सया ॥ ४ ॥
पञ्चाशद्धा पुनश्चैव पुनश्चाहं त्रिषष्टिधा ।
उदेमि बहुधा चैव चिन्तामणिरिवेक्षरी ॥ ५ ॥
स्वराश्च व्यञ्जनाश्चैव स्वरव्यञ्जनसहतिः ।
अक्षराणि पदान्येवं वाच्यप्रकरणैः सह ॥ ६ ॥
आष्टिकाध्याययोश्चैव शास्त्रतन्त्रव्यवस्थितिः ।
आगमा बहुधा चैव बाह्यायास्तव्यवस्थितिः ॥ ७ ॥
लौकिका येदिवाश्चैव भाषाश्च विविधास्तया ।
मन्त्ररूपमिदं विद्धि सर्वं मद्रूपवेदिनाम् ॥ ८ ॥
भाषनातारतम्येन ग्राह्यग्राहकसंस्थितिः ।
आसत्तिरिष्यवर्षा च भाषनातारतम्यतः ॥ ९ ॥
बीजं पिण्डं पदं सरोत्थं मन्त्राश्चतुर्विधाः ।
तेषां प्रधानतो विद्धि पञ्च रत्नानि वासस्य ॥ १० ॥
मन्त्रो तानि बीजानि दग्धि सर्गिरियादितम् ।
सूर्यसोमामिन्द्रोऽथ नादयः पादयस्य सन् ॥ ११ ॥

यद्वा सूर्यरूपं तज्जाप्रत्यदमुदाहृतम् ।
बहिः स्वाग्नें सुपुस्त्रिश्च सोमो माया पराह्वया ॥ १२ ॥
राण्डं यदिन्दुराण्डाख्यं तुर्यं नादस्ततः परम् ।
शक्तिः शान्तात्मिकायस्या नादस्यैव तु सत्स्थितिः ॥ १३ ॥
ततः परं तु यद् ब्रह्म लक्ष्मीनारायणं तु तन् ।
स्वराणां पदचतुःपदकं सूर्याग्नीन्दुसमुद्भूतम् ॥ १४ ॥
त्रोषा वर्णा स्वरोत्पन्ना इतीयं वर्णसंस्थितिः ।
इतीदं परमं बीजं सर्वकामफलप्रदम् ॥ १५ ॥
पुनर्दं पुनर्कामानां राज्यकामस्य राज्यदम् ।
भूतिदं भूतिरामानां मोक्षकामस्य मोक्षदम् ॥ १६ ॥
विश्वसंस्थतिं शत्रुघ्नार्थ्यारुपयति वाञ्छितम् ।
चिन्तामणिरिदं नाम नैव चिन्तामणिर्मणिः ॥ १७ ॥
तस्यैव चानुगं बीजं शराद्यं सर्वकामदम् ।
युष्मीर्मायाक्षरादेशीराद्यन्तररपदकयोः ॥ १८ ॥
अहं कृतमिदं कार्या जातिमुद्रासमन्विता ।
शिष्टरीजचतुष्कन्याप्येवमेव व्यवस्थितिः ॥ १९ ॥
पूर्णाहंतासमावेशादादिबीजसमन्वयान् ।
नानाविधो मन्त्रगणो मदीयत्वं प्रपद्यते ॥ २० ॥
मन्त्राणां देयता या सा मा मन्त्रस्त्यपिनिष्ठिता ।
मन्त्रान्भाविनी चैव तन्मादयेयान्ति तत्र ये ॥ २१ ॥
तां तां ये देयतां तत्र नातीरूपामनुमेरन् ।
तत्तद्गणोऽनुधाकारभूषणादिममन्विताः ॥ २२ ॥
मदीयत्वं ममामास तां ग्राह्यकदात्मन्या ।
इति ते मन्त्रमार्गोऽयं देवातः शक्यं वर्जितः ॥ २३ ॥

इति श्रीनामधरायसारे लक्ष्मीतन्त्रोद्गारे तन्त्रार्थसमष्टे
द्विपञ्चाशोऽध्यायः

त्रिपञ्चाशोऽध्यायः

श्री —

न्रियापाद् प्रवक्ष्यामि सक्षेपेण पुरंदर ।
परिच्युतमल स्नातो यथावच्छास्त्रदर्शनात् ॥ १ ॥

एका त स्थानमासाद्य स्थानशुद्धिपुर सरम् ।
ज्ञानभावनया शक् भूतशुद्धिं समाचरेत् ॥ २ ॥

पृथिव्यादि प्रवृत्त्यन्त यत् प्रकृत्यष्टकं विदुः ।
स्थूलसूक्ष्मविभेदेन तत्र रूपद्वयं स्मृतम् ॥ ३ ॥

चक्षुर्गोचरस्थानं स्थूलरूपं तु वर्ण्यते ।
कारणाकारता तत्र सूक्ष्मं तन्मात्रमुच्यते ॥ ४ ॥

स्थूलसूक्ष्मविभेदेन तत्त्वमेतद् द्विरष्टकम् ।
विषयेन्द्रियवृत्तीस्तु सत्र तत्र निवेद्यते ॥ ५ ॥

उपस्थग्राणगन्धादिपञ्चकेषु त्रयं त्रयम् ।
पृथिव्यादिमहाभूतपञ्चके सत्त्वमात्रयेत् ॥ ६ ॥

मनोऽभिमान इत्येतदहकारे शर्मं नयेत् ।
प्राणमध्यवसायं च बुद्धितत्त्वे निगूहयेत् ॥ ७ ॥

सत्त्व रजस्तमश्चापि मूलव्यक्ते शर्मं नयेत् ।
द्विरष्टके तु वगऽस्मिन् मूलाष्टकमनुस्मरेत् ॥ ८ ॥

तत्तत्संज्ञा ध्रुवाद्या हुक्कडन्ता पारुशासन ।
मास मेदस्तथासृक् च रेतो व्योमाक्षरत्रयम् ॥ ९ ॥

परं परं विन्दुयुतं सूक्ष्माष्टकमनुस्मरेत् ।
अस्मिन् बीजाष्टके मायामिन्दुरण्डेन सयुताम् ॥

मन्त्रानिमान् विजानीयाच्छक्त्यष्टरुगतान् बुध ।
निवृत्तिश्च प्रतिष्ठा च विद्या शान्तिस्तथैव च ॥ ११ ॥

शान्त्यतीतामिमामा च प्राणा गुणवती तथा ।
पृथिव्यादिप्रवृत्त्यन्ता शक्तीरेता स्मरेद् बुध ॥

बीजाष्टके तु तत्रैव बह्निमायार्धचन्द्रकान् ।
सयोज्य मन्त्रान् जानीयादधिष्ठातृगतातिमान् ॥

कालाग्न्यर्कसहस्राभा निर्धूमाङ्गारसनिभाम् ।
मा स्मृत्वा मन्मुखोत्थेन बह्निना निर्दहेद् भुवम् ॥

सोमायुताभमद्वक्त्रजेन सिञ्चेत्तथान्धुना ।
स्थानशुद्धिर्भवेदेव भूतशुद्धिमत शृणु ॥ १५ ॥

इति श्रीपञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रोद्धारे तन्त्रार्थसंग्रहे

त्रिपञ्चाशोऽध्यायः

पूर्वोक्तगतिमार्गेण व्युत्क्रमेणानयेद्बुद्धि ।

महानन्दात् स्वमात्मानं सविदानन्दलक्षणम् ॥२५॥

ततः करशरीरेषु मन्त्रन्यासं समाचरेत् ।

अङ्गुष्ठादिकनिष्ठान्तमङ्गुलीस्थेषु पर्वसु ॥ २६ ॥

तलयोः पृष्ठयोश्चैव करयोरुभयोरपि ।

नामितश्चाङ्घ्रिपर्यन्तं नाभेरा मूर्धतस्तथा ॥ २७ ॥*

न्यस्य सधिषु मन्त्रीजं हृदाद्यङ्गानि च न्यसेत् ।

पुनर्हृदादिषट्केन नामिषष्टकरोरुषु ॥ २८ ॥

जङ्घापदोश्च ज्ञानादि पाङ्गुण्यं विन्यसेद् बुध ।

एवमुत्पादिते देहे शुद्धे लक्ष्मीमये शुभे ।

आधारपट्टकविन्यासं ज्ञानदृष्ट्या समाचरेत् ॥२९॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रोद्घारे तन्त्रार्थसंग्रहे

चतुष्पञ्चाशोऽध्याय

पञ्चपञ्चाशोऽध्यायः

श्रीः—

आधारान् संप्रवक्ष्यामि शृणु त्वं पाकशासन ।
अथ मेढ्रान्तरे मेढ्रे नाभिमध्ये धनाधिप ॥ १ ॥
हृदि कूपे भ्रुवोर्मध्ये पद् पद्मानि स्मरेद् युधः ।
वेदै रसैः प्रजानाथैरर्कैश्चैव विकारकैः ॥ २ ॥
अग्निभ्यां च दलैर्युक्तान् सूर्यकोटिसमप्रभान् ।
वादितान्तैः स्वरैः सूर्यवर्णान्ताभ्यां च संयुतान् ॥
पङ्कजेष्वेव मां देखी रत्नदीपावृत्तिं स्मरेत् ।
यत्र यत्र भवेद्वाच्छा तत्रत्यो योगमभ्यसेत् ॥ ४ ॥
प्रथमाधारमारभ्य द्वादशान्ताम्बुजातताम् ।
एकां दीपावृत्तिं ध्यायेद्देहस्थामादिकां पराम् ॥ ५ ॥
श्रमोत्क्रमाभ्यां स्मरतस्तामिमां चिन्मयीं पराम् ।
यदा लयं मनो याति सा सत्ता वैष्णवी परा ॥ ६ ॥
देहधन्वे च वाञ्छा चेद्देहं त्वं भामकं शृणु ।
एकस्मिन् हृदये तोयं माहेन्द्रं मण्डपं स्मरेत् ॥ ७ ॥
चतुर्द्वारयुतं तत्र संस्मरेद् द्वारपालिकाः ।
बलाविनीं पुरः श्यामां वनमालां तथापरे ॥ ८ ॥
श्रेतां विभीषिणं पञ्चादुक्तवर्णामनुस्मरेत् ।
उत्तरे शांकरौ शक्र भूषणवर्णामनुस्मरेत् ॥ ९ ॥
तत्र मण्डपमध्ये तु सहस्रादित्यसनिभम् ।
अष्टपत्रं स्मरेत् पद्मं वर्णिकापेसरोज्ज्वलम् ॥ १० ॥

पूर्वं दले वासुदेवं संकर्षं चैव दक्षिणे ।
ग्रहसं पश्चिमे पत्रे त्वनिरुद्धमथोत्तरे ॥ ११ ॥
शङ्खचक्रधरान् सर्वान् वनमालाविभूषितान् ।
युगानुसारिकान्तीश्च स्मरेदमिमुखान् मम ॥ १२ ॥
गुत्सुलं च गुरुण्यं च मदनं शललं तथा ।
गजेन्द्रान् संस्मरेत् कोणे सुधां मामभिपिञ्चतः ॥
कर्णिकावीजमध्यस्थां सर्वलोकमहेश्वरीम् ।
मां स्मरेत्तत्तद्देवामां पङ्कजद्वयधारिणीम् ॥ १४ ॥
वरदाभयहस्तां च सर्वाभरणभूषिताम् ।
अनिर्देश्यामनौपम्यां विष्णुपत्नीमनिन्दिताम् ॥ १५ ॥
स्मितज्योत्स्नानुरीर्ध्वैरसितापाङ्गसंभवैः ।
सिञ्चन्तीं किरणैः शीतेस्तत्रतप्तं जगत्त्रयम् ॥ १६ ॥
उत्पाद्य ज्ञानतो भोगांस्तैर्यजेत् परमेश्वरीम् ।
ब्रह्मानन्दमयैः सम्यग् मन्मयेर्दोषनर्जितैः ॥ १७ ॥
यदा नारायणाङ्गस्थां तत्सङ्गाहादभूषिताम् ।
करेण दक्षिणेनेक्षमाग्निप्यन्तीं निरन्तरम् ॥ १८ ॥
प्रतिपत्तिस्तु कर्तव्या सदा वैमानिकी तनौ ।
दांपत्यं तदमीमांस्ममावयोः श्रुतिगह्वरम् ॥ १९ ॥
यीजस्य स्थानं . . . . .

¹ It is written in the original MS. that about twelve pages of matter are missing after this. Evidently, the end of the 55th chapter, the whole of the 56th chapter and the beginning of the 57th chapter are missing.

सप्तपञ्चाशोऽध्यायः

श्री —

को देव स्थितिर्ता च भागना ।
 त्रिमूर्तिल्लघना शक्तिरित्यय परमो जप ॥ १ ॥
 शत्राङ्गप्रतिभागेन द्विधा लक्ष्मी प्रवर्तते ।
 शान्ता पश्याय मध्या च वैररी चेति सज्जया ॥ २ ॥
 शत्रोन्मेषश्चतुर्गणमर्थोन्मेषस्तथाविध ।
 प्रत्यन्तमितसस्कारा न्यरणादिनिर्ता ॥ ३ ॥
 शार्ङ्गीयासस्थिति प्राच्यासाशान्ताशान्तसाधना ।
 अर्धत्रोयस्वरूप यन्त्रश्चतुरसस्तृप्तम् ॥ ४ ॥
 वैरलो य समुन्मेष पश्यन्ती सा प्रकीर्तिता ।
 अर्धदोषस्वरूप यन्त्र स शत्रु परिकीर्तिता ॥ ५ ॥
 न हिमयन्ति मन्त्रा यदा मध्याय सा तदा ।
 एव सस्कारसपत्रा निरन्पक्षतशालिनी ॥ ६ ॥
 त्रिभिध रमते धेनु यतो न श्राद्धतीप्सय ।
 रूप शस्त्रश्च कृता स्थानेऽप्यमु मा तन् ॥ ७ ॥
 वैररी नाम सा वाच्या त्रिभिध बलि वर्णिनी ।
 शान्ता नाम परा या मा मन्त्र ममता गता ॥ ८ ॥
 कोन्तिकोटिमहन्नाशमन्या वागय मध्यमा ।
 कोन्तिकोटिमहन्नाशमन्या वागय वैररी ॥ ९ ॥
 वर्णा पदानि वास्यानि त्रिभिधा वैररीगानि ।
 सरोच क्रमशो यानि मेय वर्णादिवर्त्मना ॥ १० ॥
 इय चतुर्भिधा शक्ति प्रतिलोमानुलोमना ।
 चतुर्गो मोक्षं यानि शान्तापश्यादिभि क्रमान् ॥
 चतुर्गोमयं यानि वैररीमध्यमादिभि ।
 ध्येयं ध्येयममात्र्यता मा विशेषा त्रिधा पुन ॥

व्यक्ता प्राणिशरीरस्था योदेवस्तमुपैति च ।
 बीणावेणुभृदङ्गाद्यैर्व्यक्ता तद्व्यप्यते हि या ॥ ११ ॥
 त्रिवक्त्राङ्गणोन्मेषे प्राणिमि साय तत्समा ।
 मन्दाघट्टनान् सिन्धुसरिद्विरिदरीमुत्पै ॥ १२ ॥
 व्ययते शत्रुशक्त्या सा त्र्यव्यक्ता समीरिता ।
 उदयेऽस्तमये चासा पूर्वोत्तौ व्युत्क्रमोत्क्रमौ ॥ १३ ॥
 वाच्य चतुर्भिध ज्ञेय शान्तादिप्रविभागान् ।
 एव व्यवस्थिता शक्तिस्तारिकेति निरूपणम् ॥ १४ ॥
 जपोऽसौ मध्यमो नाम परितो वर्णवर्णनम् ।
 वर्णरूपा च शक्त्या या च सयोगसभना ॥ १५ ॥
 शक्तिनद्वानुविद्धा या विषयासभया च या ।
 एतच्छक्तिचतुष्क तद्विनिर्णयपुरसरम् ॥ १६ ॥
 अर्धाध्यासस्तु शदे यश्चरमोऽसौ प्रकीर्तित ।
 वाच्यं बुद्धा प्रथम् बुद्धा ता त्रिधानारसक्षिताम् ॥
 तत्तत्रोपो हि यो मन्त्रे स जपस्तु परावर ।
 लक्ष्मीतन्त्रे समुद्दिष्टा तन्मोषोममयी हि या ॥ १७ ॥
 तत्तद्रूपमतित्रय्य वाच्यनाचकसक्षितम् ।
 लक्ष्मीमयी निशा तीर्त्वा तारिकारूपरूपिणीम् ॥
 निम्नरुद्धमहानन्दसन्निभारामहोन्धौ ।
 विदोष्य मन्त्रान् मन्त्रांस्तद्वाग्न्यामसयुत ॥ १८ ॥
 तानुपम्य तन्मन्या तत्तन्प्राप्यायनोऽग्रगन्त ।
 तन्मामान्यविशेषाभ्या माययेन्मन्त्रदेवताम् ॥ १९ ॥
 तथा युक्तो जपे मन्त्रान् नित्योज्यं पूजितो जप ।
 तत्तच्छास्त्रोक्तमन्यासस्कारक्रमशालिनी ॥ २० ॥

तैस्तैर्भावे समेताश्च भावयन्मन्त्रदेयता ।
जपेत सर्वदर्शी यज्ञपोऽय परम स्मृत ॥ २५ ॥

नारद —

इदं रहस्य परम नापात्रे देयमित्युत ।
उक्त्वा विद्युदिवाकाशे सादर्शनमुपेयुषी ॥ २६ ॥
वित्त प्राप्य पर शम्भो मुमुदे विगतस्वर ।

अत्रि —

इत्युक्त्वा भगवान् भद्रे नारदो विरराम ह ॥ २७ ॥

पूजिता पुरुहूतेन सुभगा श्रीर्वरानने ।
इन्द्रोऽपि विस्मित शम्भुद्रक्षण सदन ययौ ॥ २८ ॥

घृष्टश्च ब्रह्मणा तस्मै श्रोवाच विधिवत्तदा ।
ब्रह्मा प्रजापतिभ्यश्च घृष्ट श्रोवाच तत्त्वयित् ॥ २९ ॥

मुनयो नारदेनाथ श्राविता मलयाचले ।
अङ्गिरा श्रावयामास पावक तन्त्रमुत्तमम् ॥ ३० ॥

कालायन पावकश्च स च गौतममाश्रमे ।
गौतमोऽय भरद्वाज स च गर्ग महामुनिम् ॥ ३१ ॥

असित देवल गर्गो जैरीपव्य मुनि स च ।
स मुनि श्रानयामास पितृन् भेजेऽथ लोभजित् ॥

एकाञ्जनानाम्रपिको (१) मानसी दुहिता च या ।
सा सुत श्रावयामास पाराशर्य महामुनिम् ॥ ३३ ॥

पाराशर्य सुत चापि शुक्र योगिनमुत्तमम् ।
श्रावयामास च शुक्र स्वर्मान्वाख्यं प्रजापतिम् ॥

धसिष्ठोऽरुन्धती प्राज्ञा नारदस्य शशास सा ।
तन्त्र लक्ष्म्यास्तत प्रापुर्योगिन वपिलादय ॥ ३५ ॥

पार्वती श्रानयामास शम्भुश्चन्द्रशेखर ।
हिरण्यगर्भो योगाना वत्ता चापि सरस्वतीम् ॥ ३६ ॥

पतिव्रता हि या देव्यो देवब्रह्मर्ययोगिनाम् ।
तासा पारायण शम्भुलक्ष्मीतन्त्रमिति स्मृतम् ॥ ३७ ॥

सनाशाद्रक्षण श्रुत्वा मया ते कथित वृधे ।
इष्टासि मे प्रिया चेति न किञ्चिदवशेषितम् ॥ ३८ ॥

भूयस्त्व शृणु सक्षेपमनसूयेऽनसूयया ।
श्रुत्वा च कुरु यत्नेन रक्ष चाप्यप्रमादिनी ॥ ३९ ॥

लक्ष्मीनारायणाकारा भवित्री ते मन स्थिति ।
अपायान् सपरित्यज्य पातकान् भवसागरे ॥ ४० ॥

दैयाद्या यदि वा मोहादपायस्य परिप्लवे ।
भजमाना तथा चैव लक्ष्मीनारायणाबुधौ ॥ ४१ ॥

शम्भुशान् कृतान् सर्वानपायान् जहती स्वयम् ।
अलुब्धा करणे तेषा लोफसप्रहणे रता ॥ ४२ ॥

आर्किचन्य समारोप्य बुद्धयैव दृढया स्वयम् ।
सर्वदा सर्वदेशेषु सर्वान्स्थानेषु सर्वथा ॥ ४३ ॥

रक्षिष्यति हरिः श्रीमानाश्रितानिति निश्चयान् ।
आत्मात्मनो पर सर्वं निक्षिप्य श्रीपते पदे ॥ ४४ ॥

उपाय शृणु लक्ष्मीश तमुपेय विचिन्तय ।
इति ते सकल भद्रे शास्त्रशास्त्रार्थतत्फलम् ॥ ४५ ॥

दर्शित परम तत्त्व साधनानेन चेतसा ।
सरहस्य ससक्षेप लक्ष्मीतन्त्रमिदं परम् ॥

नावासुदेवभक्त्या त्वया देय कथंचन ।
लक्ष्मीलक्ष्मीपतिश्चैव चेतसोऽनपगामिनौ ॥ ४७ ॥

यस्य तस्मै त्वया वाच्यं यत्चेतदनुत्तमम् ।
नास्तिक्याना समीपे तु नैगण्ड्येयमिदं भवेत् ॥ ४८ ॥

नात्रतस्नायिना तद्वन्न मातापितृविद्विषाम् ।
नानाशास्त्रद्विषा चैव न गुरुद्वेषिणा तथा ॥ ४९ ॥

दापत्यविद्विषा चैव वनिताविद्विषा तथा ।
यो हि वेदव्रतस्नातो मातापितृगुरुप्रिय ॥ ५० ॥

अनिन्दकश्च शास्त्राणा परापरविधानवित् ।
आस्तिक ब्रह्मज्ञानश्च लक्ष्मीलक्ष्मीपतिप्रिय ॥ ५१ ॥

क्रियायज्ञविभागस्तन्त्रान्तरविधानवित् ।

साङ्गयोगविधानज्ञः सर्वशास्त्रार्थतत्त्ववित् ॥ ५२ ॥

वेदवेदाङ्गतत्त्वज्ञो वेत्ता फलुपतेर्मतम् ।

उद्घापोहविधानज्ञो मानतर्कपदार्थवित् ॥ ५३ ॥

सर्वाध्यात्मिकशास्त्रार्थतत्त्ववित् प्राप्तुमर्हति ।

ओं नमो वासुदेवाय तस्मै श्रीर्यस्य सा प्रिया ॥ ५४ ॥

ओं नमो विष्णुपत्न्यै च यस्या नारायणः प्रियः ।

नमो नित्यानवधाय जगतः सर्वहेतवे ।

ज्ञानाय निस्तरङ्गाय लक्ष्मीनारायणात्मने ॥ ५५ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रोद्गारे (तन्त्रार्थसंग्रहे) रहस्यशास्त्रार्थसारो नाम
सप्तपञ्चाशोऽध्यायः

लक्ष्मीतन्त्रं समाप्तम्

* APPENDIX I

वर्णानां सकेतनामानि

ओं उद्गोथ, छन्दआदि, तार, ध्रुव, प्रणव, ब्रह्म,
ब्रह्मकोश, व्यापी
अ अग्रनेय, ओंकारादि, मयम, विष्णु, व्यापक
आ आदिदेव, आनन्द, गोपन, मधुसूदन
इ इदं, इष्ट, त्रिविक्रम, माया, गिन्दु, राम
ई पञ्चगिन्दु, महामाया, माया, वामन, विष्णु
उ उदय, उदाम, मुवनम्, श्रीधर
ऊ ऊर्ज, ऊर्ध्वलोकेश, गुहालय, प्रशाधार,
लोकेश, हृषीकेश
अ अङ्गुश, श्रुतधामा पद्मनाम, सत्य
अट्ट ज्वाला, पीठम्, प्रसारण, योगी गिष्टर
लु केद्यथ, गोता, तारक, प्रशाधार, भगवान्,
महेश्वर, लिङ्गात्मा
लृ दीपयोग, देवदत्त, नारायण निराद
संप्रसारणम्
ए अग्रिमह, जगद्गोनि, व्यथ, देवदत्त, माधव,
मृगेद्य
ऐ ऐरावत, ऐश्वर्यम् गोपन गोविन्द,
योगघाता, योगी, वीरसेन
ओ ओतदेव, ओतदेह ओदन, ब्रह्मवाधन,
वायुदेवः विक्रमी
औ और्व, औपचम्, भूधर, सकृपण

अ वसिलास, चन्द्रार्ध, त्रैलोक्येश्वर्यद, ध्रुव,
प्रद्युम्न, गिन्दु, यष्टि, व्यापक, व्यापी,
व्योमेश, शरार
अ अग्निरुद्र, कलान्त, परमेश्वर, विसर्ग, सर्गो,
सृष्टिकृत्
क कम्ल, कराल, प्रहृति, ब्रह्मा, दाहिन
र रविवेह, गरुवाहन, चक्री, त्रिशमावन,
वेदाय
ग गदध्वसी, गदाधर, गदो, गोविन्द, पञ्चात्मक
घ गजवाहन, धर्माश्रु, तेजस्वी, दीप्तिमान्,
पञ्चात्मा, पद्मपाणि
ङ एकदंष्ट्र, कपिध्वज, भूतनाथन, भूतात्मा,
शार्ङ्गपाणि
च रात्र्याधर, चक्री, चञ्चल, चन्द्राश्रु, प्रेत
नायक, वक्रतुण्
छ कुण्ठली, छन्द, छन्द पति, छलध्वसी
स्वच्छन्द
ज अजित, ककुम्, जन्महन्ता, मुसली शाश्वत
झ झप, क्षयाशा, सामग, सामपाठक, साम
वेदात्मा, सुवधमा
ञ ईश्वर, उत्तम, चन्द्रधवल तत्त्वधारक,
पादापाणि, भृगु
ट आह्लाद, खेटकी, चन्द्री, परंत, विश्वाप्याय
कर, हृदयाह्लादो

* Appendices I and II are prepared in accordance with the *Lakṣmītantra* (ch 25) *Ahīrbudhnyasamhita* (ch 17) *Jayakhyaasamhita* (ch 6) and *Padmasamhita* (IV, ch 23)

ठ	वीस्तुम, तोमर, दु सह, घाघर, नेमि, मेरी	म	काल, दक्ष, प्रधान, मर्दन, महामल, माधवीपाटलप्रियः
ड	अरण्यनिकम, शप, दणधार, पुण्टीमाध, भूमि, मौस, वनाय	य	चतुर्गति, पुरात्मा, वायु, शङ्ख, मुद्गल
ढ	ददरमां, पुष्पमद्र, प्रतर्दन, विश्वम्प, वृषरमां	र	अनल, अशेषभुवनाधार, काल्यारक; मा ज्वाल, विश्वात्मा, सर्वदाहक
ण	अमयद प्रच, यनमाली, वैकुण्ठ, शास्ता, समुद्र	ल	घरेश, पीतवर्ण, पुरुषेश्वर, पुलह, माहेन्द्र विनुष
त	एरुनेन, ताल्लदमा, निजय, वैराज, यन्धर	व	अमृताधार, कुम्भ, वीरूपात्मा, वणर, वरुण, सुधारस
थ	धन्या धुरनशर, रसात्मा, सरोधर, ममनिष्ठित	श	पुण्टीर, लक्ष्मी, नित्यधन, शरर, शन, शुभद, धीरत्वा
द	अत्रि दत्तारमा, दमन, दष्टि, वैधर, द्यान्तिद	ष	अग्निरूप, उग्रमात्मा, क्रोधरुमी, नृसिंह, मास्कर, शत्रुगृदन.
घ	धाद, धर्मा, धाम, पुण्य, माधर, दार्द्र्यधृत्	स	अमृत, कलात्मा, वृत्ति, पूर्णचन्द्र, शुभ, सोम
न	नर, नागाय, धन्या, मद्रपाणि, मानुषेश्वर, निर्ग	ह	दीप्तिमान्, द्वादशात्मा, परमात्मा, मा, मास्कर, गूर्य
प	पद्मनाभ, परित्र, पथिमान्न, पापहनन	ळ	हुहुम, मर्ग, विरमध्यनि, निष्कम्भ.
फ	पुरानयन, निरमे, पान्नी विष्णुपी क्षेत्र	क्ष	अनन्त अनन्तेश, कूट, गहर, नरारी, वर्गान्त
ब	बागमिदार्, नृमन्, वृषांन, मन्त्रिन्, वग्ग, हग्ग	म्याहा	उठ हुतान्त
म	धुर मगागर, मन्त्रायुष, मिद्रिप्रद मुम्भ, मन्त्रायुष	नम	नी

APPENDIX II

वर्णानां संकेतनामानि

अल्पविक्रमः	ह	एकनेत्रः	त	गदी	ग
अमिरूपः	प	ऐरावणः	ऐ	गहडः	क्ष
अङ्कुराः	ऋ	ऐश्वर्यम्	ऐ	गह्व्याहनः	ख
अमृतः	ज	ओम्कारादिः	अ	गुहालयः	क
अग्निः	द	ओतदेवः	ओ	गोधनः	ऐ
अनन्तः	क्ष	ओतदेहः	ओ	गोपनः	आ
अनन्तेयः	क्ष	ओदनः	ओ	गोता	ल
अनलः	र	और्वः	औ	गोविन्दः	ग
अनिरुद्धः	अः	औपयम्	औ	"	ऐ
अनुत्तरः	अ	ककुम्भः	ज	घर्माशुः	घ
अप्रमेयः	अ	कपिवृजः	ङ	चक्री	च
अमयदः	ण	कपिलाक्षः	अं	"	ख
अमृतः	स	कमलः	क	चञ्चलः	च
अमृताधारः	ध	करालः	फ	चतुर्गतिः	य
अविग्रहः	ए	कलात्मा	स	चन्द्रधवलः	व
अशेषमुवनाधारः	र	कलान्तः	अः	चन्द्राशुः	च
आदिदेवः	आ	कालः	म	चन्द्रार्धः	अं
आनन्दः	आ	कालनेमिजित्	य	चन्द्री	ट
आहादः	ट	कालपावकः	र	छन्दः	छ
इष्टः	इ	कुण्डली	छ	छन्दःपतिः	छ
इष्टः	इ	कुम्भः	च	छन्दःआदिः	ओं
ईश्वरः	व	कूटः	क्ष	छलध्वंसी	छ
उग्रारमा	प	केशवः	ल	जगद्योनिः	ए
उत्तमः	व	कौस्तुभः	ठ	"	ऐ
उदयः	व	क्रोधरूपी	प	जन्महन्ता	ज
उद्गीयः	ओ	खट्वाघरः	च	जृम्भलः	ध
उद्दामः	उ	खर्वदेहः	ख	ज्वाला	झ
ऊर्जः	ऊ	खेटक्री	ट	क्षरः	झ
ऊर्ध्वलोकेयः	ऊ	गजम्बाहनः	घ	"	क्ष
श्रुतधाम्ना	झ	गदध्वंसी	ग	क्षराशो	स्वाहा
एकदंष्ट्रः	ङ	गदाधरः	ग	ठठ	

हुण्डुम	ळ	नरः	न	प्रणव	ओं
तत्त्वधारक	व	नरहरिः	क्ष	प्रतर्दन	ढ
तार	ओं	नारायणः	न	प्रथम	अ
तारक	लृ	"	लृ	प्रद्युम्नः	अ
ताललक्ष्मा	त	रुसिंहः	प	प्रधानः	म
तृप्ति	स	नेमि	ठ	प्रसारण	क्र
तेजस्वी	घ	पञ्चविन्दु	ई	प्राण	ह
तोमर	ठ	पञ्चात्मकः	ग	प्रेतनायक	च
त्रिपुरान्तक	द	पञ्चात्मा	घ	फुल्लनयन	फ
त्रिविक्रम	ह	पद्मनाभ	प	विन्दु	अ
त्रैलोक्यैश्वर्यद	अ	"	क्र	"	इ
व्यश्र	ए	पद्मपाणि	घ	ब्रह्म	ओं
दक्ष	म	पत्न्या	न	ब्रह्मकोश	ओं
दण्डधार	ङ	परमात्मा	ह	ब्रह्मसाधन	ओ
दत्तावकाश	द	परमेश्वर	अ	ब्रह्मा	क
दमन	व	पर्यंत	ट	भगवान्	लृ
दीप्तिमान्	घ	पविन	प	भद्रपाणि	न
'	ह	पश्चिमाननः	प	भर्ग	ळ
दीर्घघोण	लृ	पापहनन	प	भस्मातक	भ
दुःख	ठ	पाशपाणि	व	भस्माद्युध	भ
दृढकर्मा	ढ	पीठम्	क्र	भास्कर	प
दृष्टि	द	पीतवर्ण	ल	"	ह
द्वयदत्तः	लृ	पीयूषात्मा	व	भुवनम्	उ
"	ए	पुण्डरीक	श	भुवनपाल	थ
द्वादशात्मा	ह	पुण्डरीकाक्ष	ङ	भूतमायन	ऊ
घनद	घ	पुष्प	ध	भूतात्मा	इ
घन्यी	य	पुरुषात्मा	य	भूधर	औ
घरेय	ल	पुरुषेश्वर	ळ	भूमि	ड
घर्ता	ध	पुष्पमद्र	ढ	भृगु	अ
घामा	घ	पुलह	ल	मतिमान्	व
घाराघर	ठ	पूर्णचन्द्र	स	मदन	भ
घुष	अ	पूर्णाङ्ग	ष	मधुसूदन	आ
"	ओं	मरुति	फ	मनु	ओ
"	अ	मच्छन्द	ण	महाग्याल	र
"	भ	मरुपार	ऊ	महामाया	ई
नति	नम	"	लृ	महेश्वर	लृ

माधवः	ध	विजयः	त	शिरादी	फ
"	ए	वित्तवर्धनः	श	शुद्धः	स
मधवीरादलप्रियः	म	विशुषः	ल	शुभद्रः	श
मानुषेश्वरः	न	विशदू	लृ	भीयरः	उ
मया	इ	विश्वाम्पनः	ख	भीरव्यः	न
"	इ	विश्वम्पः	ढ	भोः	फ
मारेन्द्रः	ल	विश्वाम्प	र	हरिर्गः	ओ
मुगनी	ज	विश्वाम्पापरः	ट	हंप्रचारणम्	लृ
मृगेयः	ए	विश्वम्पनि.	ळ	हराटः	अं
मेपी	ठ	विश्वम्पः	छ	रव्यः	श्रु
मोदनाशनः	थ	विश्वः	झ	रगी	अः
मीखलः	ड	विश्वः	झ	रगंदाहः	र
यदि.	अं	विश्वः	झ	रगंतेपरः	य
योगपाता	ऐ	"	अः	रामगः	स
योगी	ऐ	विश्वगं:	ऐ	रामराठरः	स
"	अ	वीरसेनः	उ	रामनेदात्मा	स
रघात्मा	थ	वृषभमां	र	विदिमदः	भ
रामः	इ	वेदा मा	ण	गुधाररः	ध
रश्मीः	श	वेकुन्ठः	द	गुमतिष्ठितः	थ
लाहली	फ	वेपरः	ढ	गुमगः	ध
लिङ्गात्मा	लृ	वेराजः	अ	गुमद्रः	भ
लोकेन्द्रः	ऊ	व्याखः	अं	गुमुत्तः	ण
धकतुण्डः	प	"	अं	गुपर्णमाः	स
धनमाली	ण	व्यापी	ओं	गुस्मः	य
धनाल्यः	ड	"	ओं	गुस्मलोचनः	भ
धराटः	थ	ज्योमेशः	अं	गुर्वः	ह
धरणः	थ	शंकरः	श	गुशिष्टव	अः
धर्मान्तः	क्ष	शङ्खः	थ	गोमः	स
यद्विलापा	स्याहा	शङ्खिन.	क	गम्परः	त
यामनः	य	शत्रुसुदनः	प	खच्छन्दः	छ
"	ई	शान्तः	श	हुतमुद्रप्रिया	स्याहा
वासुः	य	शान्तिदः	द	हुतान्तः	स्याहा
वासुदेव.	ओ	शार्ङ्गधृत्	ध	हृदयाहादी	ट
विरमणः	फ	शार्ङ्गपाणिः	ढ	हृपीकेशः	ऊ
विक्रमी	ओ	शाश्वतः	ज	हृस्वः	घ
विश्वेय.	न	शास्ता	ण		

APPENDIX III

श्लोकार्थानामनुक्रमणी

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
अ आ इति भ्रुवी विद्यात् २३ २१	असास्त्रिमात्रा मणयः ३९ ३६	अग्नीरोमार्ककोट्यामं २३ २९
अं त्रिह्रामः समुच्चारं २३ २३	असौ नामौ तथारेपु ३० ११	अग्नीरोमार्ककोट्यामा ३५ ३३
अमण्डले स्थितो ध्यातः २१ १८	अखण्डविक्रमं कालं ३३ ९१	” ५४ ८
अंघतः प्रसरन्त्यस्मात् ७ ११	अखण्डा परिपूर्णा हि ४४ ६२	अग्नीरोमेन्धनो माधः १४ २९
अंघतः प्रसरन्त्यस्याः ३५ ४६	अखण्डैकं परा शक्तिः ३१ ५८	अग्न्यादिवायुपर्यन्ते २३ १०
” ” ५४ १९	अग्रयः परिवर्तन्ते ३० ३५	अग्न्यादीशानपर्यन्तं ३० २४
अरुलङ्घः कलाभ्यास्मा ३६ ४४	अग्रये नम इत्येवं ३३ ८१	अग्रतः संस्थिता देवी १ ५२
अकलक्लेन्दुसर्पामि १ २	अग्निरिन्द्रश्च विष्णुश्च ५ ६५	अघोराभ्यम्प्राभ्यश्च ५० २०
अकल्मसा यथा गङ्गा ४३ ६८	अग्निशर्वदिशोः स्याप्य ४० ६०	अघोररूपेणान्येन १८ ३२
अकामहतहृदि १५ १९	अग्नीपोमद्रयान्तः स्या ३८ ६	अङ्कस्या भावयन् लक्ष्मीं ४० ६७
अकामैश्च सकामैश्च १७ १०६	अग्नीपोमद्रयान्तः स्या ४५ १००	अङ्कस्या भावयेद्दक्ष्मीं ५० २९
अकारं तैजसे देवे २४ २८	अग्नीपोममया एते ३० ४०	अङ्कस्या देवदेवस्य ३८ २
अकारं पुण्डरीकाक्षं २० १५	अग्नीपोममयाद्वाद्यात् २४ १६	अङ्कस्याया मयि पुरा ४४ ५३
अकारश्चाप्रमेयश्च २५ ३	अग्नीपोममयान्तः स्या ३५ ४५	अङ्कितं निर्विकाराद्भि १० १४
अकारस्तवप्यये चेत्तौ २० ११	” ५४ १८	अङ्कशं दक्षिणे न्यस्येत् २५ ६५
अकालकलना सेयं ३२ १३	अग्नीपोममयाहोत्या ३० ४०	अङ्कशोनाथ दण्डेन ३१ ५५
अकुर्वन्नेव तत्तवै ४० ११५	अग्नीपोममयी शक्तिः ३३ १३	अङ्कचक्षुरितिमुष्य स्यात् ३३ ६४
अकुर्वन् मोगनिर्देशं ४० १०७	अग्नीपोममयी धा मे ३१ २६	” ” ३३ १०१
अकुलीनं बुधवारं २१ ३४	अग्नीपोममयी मावी ४ ३७	अङ्कचलतिरियं कार्या ५२ १९
अक्रियावदनर्याय १७ ९०	” ” ४९ ११२	अङ्कन्यासादिकं स्थानं ३४ १४१
अक्षनाम्यरेमिहैः २९ ५२	अग्नीपोममयी हित्वा ४० ११२	अङ्कप्रत्यङ्गबुद्धयादिः ४ २१
अक्षनाम्यरेम्यन्तैः ३० ५५	अग्नीपोमविभागं मे २९ ३	अङ्कप्रत्यङ्गयुक्तं यत् ६ २४
अक्षमालाङ्कुशधरा ४ ६५	” ” २९ ४	अङ्कमन्त्रं निवोधास्याः ४५ २७
अक्षमाला तया कार्या ३९ ३६	अग्नीपोमविभागश्चः २८ ५५	अङ्कमन्त्रा इमे कौतैः ४५ ४६
अक्षय्यामश्नुते शीघ्रम् ९ ३८	अग्नीपोमविभागस्तौ २९ ७०	अङ्कमन्त्रान्निवोधाया ४५ ४५
अक्षराणि पदान्येव ५२ ६	अग्नीपोमविभागेन ५० १२६	अङ्कग्रन्थास्तु वक्ष्यन्ते ३१ ३९
अक्षय्यं परिशेषं ३९ ४०	अग्नीपोमात्मकावेतौ २४ ५६	अङ्कग्रन्थमिदं प्रोक्तं ३३ ११
अक्षय्यं परमात्मानं ३१ ४६	अग्नीपोमात्मकैरेभिः १९ २८	अङ्कग्रन्थतिस्रस्त्यास्तु ४४ १८

अ	श्लो	अ	श्लो	अ	श्लो
अङ्गसामग्र्यसपत्ते	१७ ६८	अङ्गोपाङ्गादिसयुक्ता	४१ ६०	अतस्तु ज्ञानरूपत्व	२ १७
अङ्गानामन्तिमो यस्तु	१९ २१	अङ्गोपाङ्गानि मन्त्राणि	३३ १	अतिक्रम परिहरन्	२७ ४५
अङ्गानामियमृदिष्टा	३४ २८	अविच्छत्तिर्जैण्येष्वेव	३ २७	अतीत्य सकल क्लेश	१७ १००
अङ्गानि पञ्च विन्यस्य	३५ ६३	अचित् त्रैगुण्यमित्युक्त	५ २४	अनृतमभिमुञ्जीत	४६ १५
अङ्गानि हृदयादीनि	४५ ६४	अचित्राह तदाकारा	४ ३	अतो ज्ञानबले देव	२ ५१
अङ्गान्यस्य प्रवक्ष्यामि	४५ ८१	अचिदशोऽपर काल	५ २५	अतो निरूप्यमाण तत्	१४ ६
अक्षिरा श्रावयामास	५७ ३०	अचिन्त्याननुयोज्येन	३६ ३९	अतो मच्छत्तिमादाय	५० ११८
अह्वली श्रेयसेत्सर्वा	३४ २९	अचिपन्मन्त्रसमर्प्यात्	३६ ५७	अतो यशस्विनी ता मा	५० १२१
अह्वलीन्रितयेनैव	३४ ४५	अचेतनाना परम	१५ २८	अतोऽह कृपणो दीन	२८ ११
"	३४ ८३	अचेतन्य पर सख्य	१९ ४०	अतोऽहमनुपायत्वात्	५० २१७
अह्वलीना गण सर्वे	३४ ५९	अच्छिद्रा पञ्चकालश्च	१७ १३	अतो हिरण्यप्रकाराम्	५० १७
अह्वलीना चतसृणा	४५ १०७	अच्छिद्रान् पञ्चकालस्तु	२८ ५१	अत्यद्भुतमिदं शक्त	३१ १४
अह्वलीभिश्चतसृभि	४५ १०६	अजपेय समाख्याता	२४ ५८	अत्यन्तह्येय न ह्यपि	२८ ३५
अह्वष्ट द्विगुणीकृत्य	३४ ७०	अजित विष्णुसयुक्त	४५ ६६	अत्यन्ताच्छस्वमायत्वात्	१४ ३६
अह्वष्टतर्जनीमध्या	३७ ५४	अक्षितानलसर्गाणा	३० ३	अत्र प्रकृतिरेकैव	१६ ७
अह्वष्टद्वितय शक्त	३८ १३	अक्षितो वरुणानन्दौ	३३ ९४	अनानुमानयत्ता स्त्री	४५ १११
अह्वष्टयुगल तत्तत्	३४ ५०	अश्विनगह्वनालीक	४१ ६४	अत्रिमित्रिगुणो मेघम्	१ ६
अह्वष्टाकारमान वृ	४६ ३०	अश्वानाद्बालमावाद्या	३३ ११७	अत्रैकैकोपरि शेषा	२० १४
अह्वष्टामद्वय कुर्यात्	३४ १३	अश्वेयमनयच्छिन्न	४३ २०	अथ जाग्रत्पदे देव	१० १५
अह्वष्टामे निपथारे	३४ ४७	अञ्जनाद्विप्रतीकाद्य	१० ३७	अथ द्रव्याणि सर्वाणि	३६ १४५
अह्वष्टामे निपथस्य	३४ ३३	अञ्जनाम तथाकाशे	३५ ४१	अथ प्रातः समारभ्य	४२ ५८
अह्वष्टादि कनिष्ठान्तं	५४ २६	"	५४ १४	अथ प्रातः सप्तम्याय	४२ २९
अह्वष्टान्तं च विन्यस्य	४६ ७	अणु विचित्रश्चैव	७ २७	अथ भोज्यासनं देयम्	३९ २६
अह्वष्टे तारिका न्यसेत्	३५ ५१	अण्डमध्ये प्रधान यत्	८ १७	अथ मन्त्रमय मार्गं	५२ १
अह्वष्टौ दण्डवत्कृत्वा	२४ ८६	अण्डमध्ये प्रधान हि	५ १९	अथ मामर्चयेद्दृग्मि	५० २४
"	४५ १०६	अण्डमध्येऽनुरागश्च	६ २८	अथ मेधादिवोद्यन्ती	३६ ११५
अह्वष्टौ पतिती कृत्वा	३४ ५९	अत ऊर्ध्वं च नागेष्ट	३८ ५१	अथ मेढ्रान्तरे मेढ्रे	५५ १
अह्वष्टौ पार्श्वतो लम्बी	३८ ३६	अत कामिति मा प्रादु	५० ९३	अथ लोनेशम त्राणा	३३ ७८
अह्वष्टौ मूलयोगी	३४ २६	अत परं सदाचार	२८ १८	अथ बद्धिगता सम्यक्	४० ३०
अह्वष्टौ निरली स्पष्टौ	३४ ८५	अतरक्षमनिर्देयं	२ ४४	अथ व्युत्स्वरूपं ते	१० १७
अह्वष्टौ गङ्गेरुश्चामादि	४१ ३०	"	८ ४	अथ शब्दानुसंधान	४४ १२८
अह्वष्टौ गङ्गमापेता	४० ७	अतरक्षानवाकाया	३३ ३३	अथ घोडशरत च	३१ ५१
अह्वष्टौ गङ्गादिक एतं	८१ ५८	अतरक्षानवाग्यसम्	४ १२	अथ स्वाध्यायमभ्यस्येत्	४० १००
अह्वष्टौ गङ्गादिमन्त्रत	२८ ५६	अतस्त्वाया ममायत्वा	१ ४	अथ स्वामे पदे ह्येव	१० २२
अह्वष्टौ गङ्गादिमन्त्राणां	३३ १२२	अतस्तीपुष्पसंज्ञा	१० ३२	अथाचम्य विधाने	२८ २१

	अ.	श्लो.		अ.	श्लो.		अ.	श्लो.
अथाधारादिशक्तेः स्यात्	३४	३९	अधोमुखाच्छिन्नपद्मात्	५०	५८	अनलं तदधःस्थं च	४५	२८
अयोयायमसक्तश्च	१७	१०४	अधोमुखे पाणितले	४४	३८	अनलद्वयमध्यस्थः	३३	३०
अदीक्षितस्त्वनुयजन्	४०	९६	अध्यवस्य ततो बुद्धिः	७	४०	"	३३	३२
अदीनाकृपणाकारी	४२	३०	अध्यवस्यति बुद्धिश्च	७	३२	अनलप्राणलोकेश्वरात्	३३	१००
अदूषयंश्च शास्त्राणि	२७	३४	अध्यात्मं संविदाकारं	३४	९०	अनवच्छिन्नरूपोऽहं	२	४
अद्य प्रभृति नि शङ्कः	४६	२३	अध्यात्ममधिदैवं च	२९	१४	अनवस्थानवध्याङ्गी	१७	३१
अद्य मे तपसो देवि	१	५६	अध्यात्मस्या तु सूर्याख्या	२९	१५	अनवस्थमनाप्रातम्	१३	१७
अद्रोहं शील्यन् द्वाश्वत्	२७	३१	अध्यात्मविशिरोऽन	७	४२	अनस्तमितमारुपं	२०	४
अद्य सान्दर्भो शक्तिं	४३	११	अध्यात्मादिविशोऽन	१८	४०	अनस्तमितमारुपा	२०	५
अधमा बदरास्थ्यामाः	३९	३७	अध्वद्वयमुपादाय	२२	१५	अनाकुलं पुनर्यायात्	४९	१२२
अधर्मं च तपाशन	३६	१५	अध्वनामध्वनः पारं	७	३	अनाक्रान्ता विकल्पेन	३	२९
अधर्मादिचतुष्काणा	३४	५१	अध्वपदकमये चक्रे	३१	६०	अनात्मन्यस्वभूते च	१२	२१
अधिकारक्षयं नीत्वा	६	३०	अध्यातीतावबोधार्थे	२१	१	अनादिनिधनं दिव्यं	२२	५
अधिकारस्य चासिद्धेः	१७	६९	अनङ्गा अधमा मन्त्रा.	२२	३७	अनादिनिधना देवीम्	२३	१९
अधिकारस्य वैपम्यं	११	५०	अननुष्माप्यसंकोचात्	१३	३२	अनादिनिधने देवि	२२	१
अधिकारानुरूपेण	२८	३५	अनन्तपरिवारास्ताः	४५	९८	अनादिरपरिच्छेद्यः	१३	१९
अधिकारा मयन्यन्ये	४१	७२	अनन्तमेगपर्यङ्के	१७	२३	अनाद्यया समाविद्धा	३	१६
अधिकाराय पूजाया	३५	५५	अनन्तवक्तानन्तपदा	४४	४६	अनाद्यविद्याविद्वाना	३	३३
अधिकारी मयत्येवं	४१	३०	अनन्तविद्वेद्यान	१७	२१	अनाद्यविद्याविदेयं	३	२६
अधितिष्ठति यद्विश्चम्	३६	५३	अनन्तविद्वेद्यान	६	३५	अनामयोर्मध्यमयोः	३८	११
अधितिष्ठन्ति तेऽभीष्टं	३०	५४	अनन्तद्वयनो नाम	३३	८७	अनामयोस्ततः पश्चात्	३४	५०
अधितिष्ठन्ति ये वा च	२०	३३	अनन्ताय नमः पश्चात्	३३	४२	अनामरूपवच्चक्रं	३०	८
अधिदैवतमावेन	३२	४०	अनन्ताय नमः पश्चात्	३३	४२	अनामाया जया माया	३५	६२
अधिदैवमयो रद्रः	७	३४	अनन्तेशः शकारस्त	२५	२७	अनालीढो धिया न स्तः	४३	२६
अधिदैवमिति प्रोक्तं	५	६०	अनन्तो देशकालादि	२	८	अनाहृतं परं नामो	४९	१२९
अधिभूतमिति प्रोक्तः	"	"	अनया पूजयन्मन्त्री	४०	२९	अनाहतमवधिगम्	५०	१४
अधिष्ठान्योऽपि वर्तन्ते	३५	१९	अनया यद्य साध्येत	३१	१२	अनाहतात्यदाद्यदा	३८	७
अधिष्ठाय गुणान् सृष्टि	३	९	अनया कृतया कुर्यात्	३१	८	अनाहता ह्यधोरा च	३२	१९
अधीतानि महापुण्यानि	२४	५१	अनयेव व्यवस्थान्ति	२५	४३	अनिदंमयमा धर्माः	५०	१९७
अधीतं च विमृष्टे च	५०	१९	अनयेव सदा साख्ये	२५	४०	अनिन्द्यश्च शास्त्राणा	५७	५१
अधीहि मो मुने दिव्यं	१	२४	अनयेव समाधिस्यै	२५	४१	अनिन्द्य कामिनीवृत्तं	४२	३७
अधो नयन्तपायास्तं	१७	५७	अनयोरन्तरा शक्र	२४	५६	अनियोग्यं ममैश्वर्यं	३	१२
अधोमुखं ॥ ब्रह्माण्डं	४०	२३	अनर्थपरिहारं च	१७	८७	अनिदं व्यक्तिरूप	२०	१८
अधोमुखं तु सुस्पष्टं	४५	११६	अनर्थसाधनं किञ्चित्	१७	८६	अनिरुद्धमुदवत्सर्ये	३८	४१
अधोमुखस्य धामस्य	३४	४०	अनलं जन्महन्तारं	३३	८९	अनिरुद्धस्त्वकारोऽन	२४	८
			"	"	३३	९६		

	अ	श्लो		अ	श्लो		अ	श्लो
अनिरुद्धस्य याहता	६	१८	अनुब्रूयन्ति यद् दु रा	४३	८९	अन्त रथा या परा शक्ति	२९	१८
अनिरुद्धस्य विस्तार	२	५९	अनुबीज तदन्ते च	४५	२५	अन्त स्थिताह सर्वेषा	१७	६६
अनिरुद्धादायमूत	५	११	अनुभूतिपदं याति	२०	१०	अन्तर नानयो किञ्चित्	२८	५२
अनिरुद्धात्मक त च	२४	२७	अनुभ्रमामि त तत्र	८	३४	अन्तर सफल देशं	११	११
अनिरुद्धो विमुद्धेव	८	१६	अनुलोमविलोमान्या	२९	३०	अन्तरात्मतया तत्तत्	३६	३८
अनिर्देयामनीपम्या	३५	३१	अनुलोमविलोमेन	२५	३८	अन्तरा परमात्मान	३१	७९
"	३६	११६	अनुवृत्ता तु या सम्यक्	१४	३१	अन्तरा वर्तमानो हि	४०	११६
"	५५	१५	अनुव्याहृत्यभीचार	२९	२५	अन्तराहरय पिण्ड	२१	१२
अनिर्देयोपमा सवित्	३४	४५	अनुव्रता तथैवाहम्	८	३८	अन्तरीयोत्तरीये द्वे	३९	१७
"	५४	१८	अनुव्रता हृषीकेशं	५०	१०	अन्तर्जातियुता सम्यक्	३३	६९
अनिद्य क्रियते त्वैका	१२	३७	अनुवृत्तिम् स्तूयमाना	२९	३७	अन्तर्बहिर्मलोपेतम्	३४	५३
अनिध्यन्दा अनाहारा	१७	१६	अनुस्मृत्य शृणु ब्रह्म	४३	७७	अन्तर्बहिश्च सशुद्धे	३८	३९
अनुक्तानामिदानीं मे	३८	५३	अनुस्वारयुत पश्चात्	२१	२४	अन्तर्वागवहिर्याग	३८	५७
अनुक्रमेण देवेश	४६	१	अनूनानधिकास्तुल्यान्	३९	४७	अन्तर्वागमयो वक्ष्ये	१५	८१
अनुग्रह इति प्रोक्त	१२	१४	अनेकजन्मसत्तान	१७	१०	अन्तर्वागादिति क्षिप्ये	३५	१
अनुग्रहमिमे देवा	४	२०	अनेकान्वयव्यायास	४३	१०२	अन्तर्वागी नियन्ता च	५०	७
अनुग्रहात्मिका शक्त	१३	१	अनेकार्थं च तत्पार्थ	३७	२९	अन्तर्वत्फलदा मन्त्रा	२२	३३
अनुग्रहाय जीवानां	११	४१	अनेन दम्पक्षितं	४३	११५	अन्तश्चन्द्रमयीं शुद्धा	५०	५६
अनुग्रहाय भक्तानां	११	४२	अनेन यज्ञ साध्यत	३१	२१	अन्ते प्रधानमेवैक	२७	२०
अनुग्रहाय लोकानां	२३	२	अनेन वर्तमानस्य	४२	३३	अन्ते बोधमयीत्येव	४४	३५
"	५०	११	अनेन विधिना पूर्व	३५	६५	अन्ते युगादिमायोज्य	४५	२८
अनुज्ञानं विहितं कर्म	४२	२०	अनेन विधिना मुद्रा	३४	९१	अन्तेऽयुतत्रयं चैव	४९	१८
अनुज्ञितस्वरूपाह	५	३	अनीपम्यमनिर्देश्य	१०	१२	अन्ते विरक्तिमाद्य	१७	१०५
अनुज्ञा प्राप्य तेम्यश्च	३७	७५	अनीपम्यामनिर्देश्या	२८	४२	अन्ते सोमाद्रिवृत्तस्य	२९	६५
अनुश्रव्य तत पश्चात्	३९	५	अनीपाधिकमच्छेद्यं	१३	३८	अन्त्यया तु नमस्कार	५०	३५
अनुत्तरप्रसक्तानां	१७	२१	अन्त करणलक्ष्मीस्तु	४४	३८	अन्त्ययोज्जितु मध्येषु	३७	६
अनुत्तरादयो त्रिधा	२६	४२	अन्त करणवर्तित्य	१२	३३	अन्तर्वाग्योऽभिनिवेश	१२	२७
अनुत्तरा श्रिये पश्चात्	३३	५१	अन्त करणवृत्तिर्या	२२	२४	अक्षस्य यश हत्येव	५०	१७६
अनुत्तरं स्वसवेद्य	१९	३	अन्त करणवृत्तीनां	२४	२८	अन्यत्र भोगयागेषु	३८	१५
अनुत्तराद्रन्येते	१९	७	अन्त करणधीर्माया	४४	३०	अन्यथा नैव शान्ति स्यात्	३१	६१
अनुत्तरां सहमदशा	१९	९	अन्त करणसङ्कोचस्य	४३	३४	अन्यथा वक्ति यो मोहात्	३३	११७
अनुत्तरैर्यथायोगात्	१९	५	अन्त करणलक्ष्या हि	१७	५२	अन्यथा पुरुषोऽन्यश्च	११	४५
अनुत्तरैर्मैकयोगात्	१९	६	अन्त श्रुतिरिय प्रोक्ता	३४	१०९	अन्यमदार्पकं सूक्तं	३६	७४
अनुत्तरिपत्तरं सूत्रं	४०	१०	अन्त स्थधारणासुखं	२३	१४	अन्यूनानतिरिक्ते स्वे	१०	१४
अनुत्तरिपत्तराद्य	२२	६	अन्त स्थपुत्रत वृत्त्या	३४	१८	अन्यूनानधिका सर्वे	४	२१

अ. श्लो	अ. श्लो	अ. श्लो
अथे पञ्चसु कोरेषु ६ २९	अपृथग्भूतशक्तित्वात् २ ११	अभिरामशरीरेदा १७ ४६
अन्योन्यं पृष्ठतो लम्ब ३४ १३	" १६ २४	अभिवन्ध हरिं मा च ३४ १३६
अन्योन्यफलित सर्वं ५० ८७	अपोहाह वसिष्ठं त ५० ७२	अभिव्यक्तानभिव्यक्त २ ३८
अन्योन्ययो स्थितावावा ८ १५	अस्तत्त्व क्रमयेत्सूक्ष्म ४१ ४६	अभिषिक्ता सदाद्रास्मि ५० ९९
अन्योन्यशक्तिसमुत्त ३६ ७३	अस्तत्त्वे तत्र चाप्येव ४१ ४४	अभिषिञ्चेद्ब्रह्म शिष्य ४१ ६१
अन्योन्यसमुत्से पाणि ३१ ३८	अप्रकारमसमेधम् ८ ४	अभिष्टुता धुरै साह ९ ११
अन्योन्यानुग्रहेणैते ५ ८१	अप्रमाद्यन् सदाचार्ये १७ ३०	अभिषिञ्चन्नात्सर्व १८ ५१
अन्योन्याभिमुखाक्षय ३४ ५	अप्रमाद्यन् स्वकर्मस्य २७ ४०	अभीप्सितप्रदा ह्येते ५० ७९
अन्योन्यालोकनाम्ना तौ ४९ १२७	अप्रमेय तत पूर्वं २६ १८	अभीप्सितार्थदा देवी १ ४७
अन्योन्येनाविनाशवात् २ १७	अप्रमेयमत पूर्वं २६ ३२	अभूव च पुनर्द्वेषा ९ ७
" ९ ५५	अप्रमेयस्य सा हि धी २६ १६	अभेदा दुष्टसत्त्वेन ३४ २४
अन्यपक्ष्यतिरेकाभ्या १ ३५	अप्रमेयाख्यया देव ३२ ३०	अभ्यस्य मनसा विद्याम् ४४ ५६
अपनीय ततो बल ४९ ७३	अप्रमेयादनाद्यन्तात् २६ १९	अभ्यस्यमानमनिश ३० ६०
अपराचीनया वृत्त्या ४५ १०२	अप्रमेयादिदेवादि ३३ ६७	अभ्यासेन यया वित्त ४३ ११०
अपराच्या भनोवृत्त्या ४५ १०१	अप्रमेयादिना लोकान् ३६ २८	अमन्मय मन्मय च १४ ५४
अपरे चिन्त्यद्भागो १० ३६	अप्रमेयादिरूपेण ३२ २८	अमावास्या समारम्भ ४२ ३५
अपरेण दधान च १० ३०	अप्रमेयोदिता साह ३६ ३३	अमी ते देवत शक्र ९ ४५
अपरोऽस्ति क्रमस्त्वेव ५१ १८	अप्रमेयोपगुदाया ३१ १०	अमी हि प्राणिन सर्वे १७ ४७
अपर्याप्तमिदं सर्वं ४ ६४	अप्राकृताननौपम्यान् १० ९	अमुष्या वायव्यराया ९ ४९
अपवर्गे निवर्तन्ते ५ ८०	अप्राकृताश्च ते देहा ६ २९	अमुष्या स्तुतये दृष्ट ९ ४७
अपभ्राह्मणाम्येका ५० ७१	अप्रार्थितो न गोपयेत् १७ ७३	अमृत परमात्मान ३१ ६६
अपक्षिमा तनु सा स्वात् १३ ९	अप्सु सख्यन चके ५ २१	अमृतं वरुण चार्ज ३३ ३७
अपाङ्गनिमुगत्वाय ३४ २९	अरीनादियुता येया २२ ३९	अमृतामियुतेरेव ३० ४६
अपामिबोदयित्वा ३५ ७६	अमृताना च ये नैव ३३ ११४	अमृता वृत्तिर्या च ३१ ६
अपायवर्द्धये सद्य १७ १३	अमृतोऽपि यया म्योक्ति २५ ३४	अमृता मानमप्राह ३८ ५३
अपायान् संपत्तिष्वन्य ८७ ४०	अभिगृह्णाहलीभिस्तु ४० ४३	अमृतादीन् भूमेरान् ३० ११
अपायस्यो निवृत्तोऽस्मि ५० २१५	अभित सत्त्वतमसी ४ ३४	अमृता धरणी छाया २० ४६
अपाययोग्यतामेव १७ ८४	अभिधीयेऽन्येवाह २५ ४१	अमृताधारवहूपजे ३० ४३
अपायोपायनिर्मुच १७ १००	अभिभूय ज्ञान् सर्वान् ४७ १९	अमृतानल्पुषम्भ ३० १८
अपायोपायवैरी तु १७ ८८	अभिभूयाप्यहकारात् १३ ३४	अमृतीध्रज कुर्यात् ३१ ७
अपायोपायवैर्यामी १७ ८२	अभिभूय तु तौ मुष्टी ४६ ३१	अमेपाशार्जसागात् ४ ७
अपायदपमदी च ५० ७१	अभिभूय तु मुखैस्तत् ३७ ३५	अम्बिका मुन्दरी ज्वेडा ३२ ३५
अति नापो विभूत्यै ५० ८४	अभिभूय हृदा पुणम् ४९ ८८	अम्मा सन्ना लोहा ३६ ८४
अद्वैतार्थभूताभि १३ ५	अभियुज्यन्ता अस्मिन् ३० ९	अयं युतंयुतंमै ४५ ७४
अद्वैतमेतमेवार्थ १ २०	अभिनेगेपत चेह ३३ १०५	अयं यमो ह्यो नाम ३८ २१

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
अयं योयो मवेदद्विः ४० ६४	अर्घ्याजलं तथा दद्यात् ४० ९२	अलोष्टुपेन चित्तेन २७ ३३	
अयं शुद्धमयो भावः ५१ १५	अर्घ्यादिवत्पनं चाग्रे ३६ ११३	" " २७ ४४	
अयं संतामनुयंति ४४ ९	अर्घ्यादिजलप्रादाय ३६ ११०	" " २८ १०	
अयं समार्थिनः सतीत् ४३ ८०	अर्घ्यादिप्रापणान्तेन ३८ ८३	" " ४३ ७५	
अय सारः समुद्धृत्य ४४ ५२	अर्घ्याद्युपसंहृत्य ४० ९४	" " ४३ ७५	
अयं स्वरसतः शुद्धः १६ १४	अर्घ्याद्यैः पूजयेत्सर्वैः ४१ ६३	अवताराः धृग्यमृताः ८ ३७	
अयमभ्यिच्छता स्वराः २४ ५२	अर्चनाजपतो घ्यानात् २४ ७६	अवतारा निरातङ्काः ९ ४५	
अयमेव निर्यस्तः २४ ६६	अर्चनीया नरैः शश्वत् १७ १०७	अवतारान्तर यत्तु ८ ४३	
अयाचितैकभिश्चाशी ४९ १३	अर्चनीयाय देवेशं ३६ ६६	अवतारा मदीयास्ते ९ ५७	
अयुतं नियुतं चाय ४८ १६	अर्चयेत्क्षेत्रपालादीन् ४० ८७	अवतारास्तु ये प्रोक्ताः ८ २	
अयुताख्ये द्विहस्तं च ४० ३४	अर्चयेद्विषिधेमार्गेः ३६ ६७	अवतारो यदा विष्णोः ८ ४९	
अयुतायुतकोट्योऽन १४ ३	अर्चयेन्मूलमन्त्रेण ३७ ४१	अवतारो हि यो नाम ८ ३८	
अयुतायुतवह्नीना ३१ ५९	अर्चापि लौकिकी या सा २ ५९	" " ८ ३९	
अयुते द्वे सुरेशान ३० ३५	अर्चां प्रतिष्ठा चेत्येते ४९ ६६	" " ८ ४०	
अरनेम्यन्तरस्यानि ३० २५	अर्चाया मन्त्रविन्यासे ३४ ३	" " ८ ४१	
अरनेम्यन्तसूत्रस्याः ३० ५१	अर्घयोधकरूपं यत् ५७ ४	" " ८ ४१	
अरनिन्दगृहायै ते ४२ ४४	" " ५७ ५	अवतारो हि यो विष्णोः ८ ३०	
अरनिन्दासने देवि १७ ४८	अर्घ्यशब्दप्रवृत्त्यात्मा १८ २१	" " ८ ३१	
अराणि पूरयन्ती सा ३० २४	अर्घ्याप्यासस्तु शब्दो यः ५७ १९	" " ८ ३१	
अराणि पम्पनोरगान् ३१ ६८	अर्घचन्द्रललाटस्य ३६ १२८	" " ८ ३३	
अरान्तो व्यूहमार्गस्थः ३० १३	अर्घचन्द्रललाटाय च ४५ २०	" " ८ ४५	
अरिषर्गे गृहीताब्जे ४९ ४३	अर्घस्यसिम्हसंज्ञिना ३६ १३१	अवतार्यं हृदमन्त्रेणात् ४० ३८	
अरुणा ह्यापगा यद्वत् ४३ ६९	अर्घेन्दुसदृशो शुक्लं ३५ ४०	अवतीर्णी यदा तुल्यं ८ १५	
अरुणत्वा तथा सूर्ये ४३ ११२	" " ५४ १३	अवतीर्य हनिष्यामि ९ ३०	
अरेषु परितो देवाः ३० ५०	अर्हणं तर्पणं चाप्यात् ३९ २८	अवधानवदस्या त्व ४४ ५१	
अर्घ्यं तृतीयया देवं ३६ १००	अर्हणेनार्चनं पूर्वं ३९ २९	अवधानेन वा कार्यः ३६ १४७	
अर्घ्यं नि.सामनेदेयाम् ३६ ९९	अर्हां त्वमसि कस्याणि १ १८	अवधारणमर्थाना ५ ७६	
अर्घ्यं पादं मधूपर्कः ३९ ४	अलंकारासनं पञ्चात् ३९ ३८	अवन्य सततं कुर्वन् २७ ३५	
अर्घ्यानामयादाय ३७ ४१	अलंकारासनस्याय ३९ २६	अवबोधात्मिकाया मे १८ १७	
अर्घ्यपात्राक्षपैराण्य ३९ १३	अलंकारासनस्यास्तु ३३ १४	अवरोहः पडेते मे ६ २६	
अर्घ्यपात्राभ्यङ्गा प्रोक्ष्य ३७ ३९	अलंकारासनस्याया ३३ २९	अवस्थाः क्रमशो मे ताः २ ४९	
अर्घ्यपात्राभ्यङ्गाग्रेण ३७ ५८	" " ३४ ३१	अवस्थादेवमालाद्यैः ४० ११५	
अर्घ्यपुण्यादिना सम्यक् ४७ ९	अलसस्यात्यश्लेषश्च २८ १२	अवस्थापञ्चकं तद्वत् ४० १२	
अर्घ्यपुण्यादिभिः पूज्यम् ३७ ६२	" " ५० २१६	अवस्थास्या इमास्तिस्रः १३ ३६	
अर्घ्यमाचमनीयं च ३७ २८	अङ्गना करणे तेया ५७ ४२		

	अ. श्लो.		अ. श्लो.		अ. श्लो.
अवातमजनस्पर्शम्	३४ १३१	अशेषमुचनाधार	३२ ५	अस्तमानाय सौपुत्रे	४५ १०१
अविकल्पविवल्यस्या	१८ ३५	अशेषमुचनाधारः	२५ २४	अस्ति निर्दुःखनि.सीम	२ १
अविच्छिन्नं च शुद्धयात्	४२ ५९	"	३० ४२	अस्ति शक्तिः क्रियात्मा मे	१८ २८
अविद्या समाविद्धा	१३ २	अशेषमुचनाधार	३१ २३	अस्त्वं च मूलमन्त्रं च	३४ ११७
अविद्यायै मन्यन्ते	१४ १९	"	३२ ४२	अस्त्वं परमतेजिष्ठं	२९ ४२
अविद्या पञ्चपर्वया	१३ ९	अशेषमुचनाधारे	२७ १०	अस्त्रभूषणदावत्यायाः	३८ २१
अविद्याविधुरानन्द	८ ७	अशेषसंज्ञा वर्णानां	२५ २८	अस्त्रमस्त्रितयस्त्रेण	४९ ७६
अविद्या सा तिरोभावं	३ १७	अशेषसंपदोपेता	४३ ७७	अस्त्रमुद्रेति विख्याता	३४ २८
अविद्या सा परा शक्तिः	१२ २०	अश्वाणां हेयवन्नादं	५० ७६	अस्त्रस्य पृष्ठतो नागान्	३८ ४३
अविनिन्द्यंश्चरंजीणा	२७ ४७	अश्वा पूर्वाहनी चासि	५० ७५	अस्त्राकारस्वरूपोऽयं	३० १०
अविज्ञवाय धर्माणां	१७ ९४	अश्विन्या च दलैर्युक्ता	५५ ३	अस्त्राख्या शक्तिर्युक्ता	३४ ८०
अविज्ञवाय रूपस्य	४४ १५	अष्टन्यूनसहस्रं तत्	३० १३	अस्त्राय च फडित्येवं	३३ १०
अविमाणा परा शक्तिः	३४ ४३	अष्टपत्रं शुभं श्वेतं	४० २४	अस्त्रेण गन्धतोयेन	३९ ४५
अविवेकाप्यशुद्धा च	१६ १८	अष्टपत्रं स्मरेत्यष्टम्	५५ १०	अस्त्रेण तारया प्रोक्ष्य	४० ९५
अविहायैव तं देवम्	३८ २४	अष्टस्रोतस्पासश्च	३६ १०२	अस्त्रेण दग्ध्वा निर्वाप्य	४० ३
अव्यक्तं च तदर्थस्य	३६ २८	अष्टवर्णविमेदाश्च	१८ ३२	अस्त्रेणैवमिति यावन्तान्ते	४२ ३३
अव्यक्तचेतनाधारं	४३ ६	अष्टहस्तं तदर्थं वा	३७ ४	अस्मात्माहर्णवादेवि	५१ ६
अव्यक्तपञ्चाय नमः	३३ ४५	अष्टाक्षराविमौ मन्त्रौ	५० ५३	अस्मिताप्यो महामोहः	१२ २३
अव्यक्तपुरुषेशस्य	२६ २९	अष्टाक्षरैकसत्तानां	१७ १९	अस्मिन्नपि जगद्भाति	१३ २४
अव्यक्तमक्षरं योनिः	१५ ३०	अष्टाक्षरो हाय मन्त्रः	३३ ३४	अस्मिन् बीजाष्टके माया	५३ १०
अव्यक्तमन्त्रं श्वेतं	३६ २१	" "	५० १५३	अस्मिन् हि वर्तमानानां	१७ ७६
अव्यक्तमहदाद्याश्च	५१ १६	" "	५० १५६	अस्य त्वङ्गविधानशः	३१ ३२
अव्यक्तव्यक्तरूपैः स्तैः	११ १०	" "	५० १६८	अस्य मात्राविधानशः	२४ १८
अव्यक्तव्यक्तसत्त्वस्या	५० ६५	" "	५० १८८	अस्य विस्तृतकृपलात्	६१ ५
अव्यक्ताद्रथकिमापन्नाः	४३ १०१	" "	५० २०१	अस्य व्याहृतयस्त्रिधाः	२४ ४५
अव्याहतमसंकोचम्	२ २४	अष्टाङ्गेन विधानेन	२८ २८	अस्या एष परयास्तु	३२ ३३
अव्याहतानन्दगते	४४ २१	अष्टादश ऋचः प्रोक्ताः	३६ ७६	अस्या एषापर मूर्तिः	२५ ४८
अव्याहतासीच्छक्तिर्मे	४ १०	अष्टादस्या प्रदानं च	३६ १०४	अस्या निष्ठाप तत्त्वज्ञः	२५ ३९
अव्याहतिर्यदुद्यत्याः	२ २८	अष्टोत्तरदातं यापि	४० ६३	अस्या स्थितो जगन्नाथ	१७ ९१
अच्युच्छिन्नं द्विसप्ताहं	४७ २३	अष्टोत्तरदातेऽत्रि	४० ३३	अस्या हि मन्मत्तो सत्ताः	५० २३२
अशक्रेणुता रूपे	३६ २६	असंख्येयानि तैजासि	४४ ५८	अस्याः पद्मयज्ञो वेदाः	२४ ४६
अशिक्षा निशिक्षा चाहं	५० १००	असंख्येयानि रत्नानि	४४ ५८	अस्याः पूर्वमिकारं तु	२६ १७
अशीतिं संस्मरेत्तारा	४३ ५	असङ्गिन्यासि चिच्छक्तिः	१२ १०	अस्याः शक्तेः समुद्भूत	३१ १०
अशेषजगदीदाने	२७ १	अशितं देवलं गर्गं	५७ ३२	अस्याः स्वरूपमो प्रोक्ता	३२ २८
अशेषमुचनाधार	३२ ४	असृष्टिर्हि वरं यद्रा	३ ३३	अस्या देव्याः समुत्पत्तिः	९ १९

अ	श्लो	अ	श्लो	अ	श्लो
अस्यामधीयमानायाम्	४४ १७	अह नारायणी नाम	४० ३	आ वर्णान्नमस स्थान	३५ ३७
अस्या रूपाणि पञ्चदे	२७ १७	अह नारायणी शक्ति	२ २२	आकारकालदेशादि	५१ २४
अस्या व्याख्यामिमा	२७ ७	" "	२ २३	अकारदेशकालादि	७ ३
अस्यास्त्वेवममी प्रोक्ता	३२ २८	" "	१६ २१	आर्किचन्य समारोप्य	५७ ४३
अस्यैव संशमन्त्रोऽय	२४ ५४	" "	५१ १३	आकुञ्चितफणाकारा	३४ ३८
अहकारस्य यावशी	५ ४९	अह निजगुप्ती पश्चात्	९ २४	आकुञ्च्य मध्यमाष्ट्रे	३४ ४०
अहकारेण चैतस्मिन्	५ ७२	अहममलसकन्धात्	३ १७	आकूतिर्वचसा तेन	५० १९७
अहकारो महाधैव	१५ २६	अहमानी परो ह्यासीत्	६ ६	आकूतीरनवेक्ष्यामि	२ ४२
अहकृत्स्नधायात्मम्	७ ३३	अह वा बोधिता तेन	४४ १३	आकृष्य क्रमतो मन	४१ ५७
अह च कीर्तितौ सम्यक्	५० २३३	अह सख्यायमाना हि	१६ ३८	आकृष्य पूरकेणाय	३४ १२७
अह च ते च कामिन्यौ	५ ५	अह संविन्मयी पूर्वा	३ ८	आकृष्य मनसाल्म च	३४ १२७
अह च बलमेतेषा	५२ ३	अह स भगवान् विष्णु	३५ ८०	आकृष्य वैष्णव रूप	३२ ६
अह च शक्तिसंपूर्ण	४४ २२	अह सा परमा शक्ति	२७ ४	आगमा बहुधा चैव	५२ ७
अहतया विनाहं हि	२ १८	अह हि तत्र विश्वात्म्या	१६ ४१	आग्रय रूपमाभित्य	३१ १
अहतया समानान्त	२ ६	अह हि तस्य देवस्य	११ ७	आग्नेयी प्रथमा मूर्ति	३० ६३
अहतया समानान्त	२ १६	अह हि देशकालाद्यै	६ ३६	आग्नेयी या मदीया ते	३१ १५
" "	४० ११६	अह हि धारणं प्राप्ता	१६ ४४	आग्नेयी या हि मच्छक्ति	५० १७२
अहता नाम सा शक्ति	२० ५	अहते गद्ययुक्तेऽय	३७ २०	आग्रये हृदय पद्म	३८ ३८
अहता परमा तस्य	२३ १	अहमर्थं विनाहता	२ १९	आचम्य द्विस्ततो न्यस्येत्	४० ९९
अहता ब्रह्मणस्तस्य	२ १२	अहमर्थसमुत्था च	२ १७	आचम्य प्रयतो भूत्वा	२८ १०
अहताममताताना	११ ५०	अहमित्यान्तर रूप	२ २६	आचम्य प्रयतो मन्त्री	४२ २९
अहताया मयि व्यक्त	८ १४	अहमित्येव तद्ब्रह्म	२२ ५	आचाररूपो धर्मोऽस्ती	२८ ७
अहता सर्वभूतानाम्	२ १३	अहमित्येव य कर्ता	३६ ४०	आचार्य आदिरोद्विष्टा	२७ २५
" "	५१ १०	अहमित्येव य पूर्ण	१८ ११	आचार्यं कीदृशो देवि	२१ २९
अहताह परा तस्य	२४ २	अहमेकपदी ज्ञेया	१८ ३०	आचार्यं प्रणतं शिष्य	४१ ११
अहताह हरेराद्या	६ १	अहमेकपदी दिव्या	१८ ३३	आचार्यदृष्टिपातस्य	२१ २६
अहतेव हि चित्तस्य	१४ १६	अहमेव पराहता	४५ ४	आचार्यभेति दीक्ष्यास्ते	४१ ८
अह नाम स्मृतो योऽर्थ	२ ३	अहमेव पुन शक्र	४४ ६१	आचार्यादथ संप्राप्य	२७ २८
अह नापयणस्यापि	२८ ३३	अहमेव हि ज्ञानामि	१३ १०	आच्छाद्य नववल्लण	४९ ६९
अह नापयणाङ्कस्या	४४ ६०	अहमेवावतीर्णा हि	९ ६	आज्यनुतो भुव स्थान	३५ ३६
अह नापयणी देवी	९ १	अहरादि लक्ष्मिपुत्र	२७ ३५	"	५४ १०
" "	१२ ४	अहिंसो दमदानस्य	२८ ५९	आज्यपान समादाय	४० ५७
" "	४५ १	अहेतुं निषयान् कश्चित्	४३ १०६	आज्यस्यालीं पवित्रे च	४० ५४
अह नारायणी नाम	३ १	अहेतुपञ्चतैरेवं	४२ १६	आवतस्य च सर्वत्र	४० १११
" "	४ १	आ कण्ठाग्रमस स्थान	५४ ११	आतिव्रतामिमा मूर्ति	३६ ९५

	अ. श्लो.		अ. श्लो.		अ. श्लो.
आ तृतेरमिपुञ्जीत	४९ १५	आदाय जीवनं गोभिः	२९ ३१	आद्यन्तरिपुरं तन्मे	४३ ८८
आत्तं सीमन्तिनीरूपं	४३ ६१	आदाय तारकं पूर्वं	४५ ७७	आद्यन्तान्तर्यसुक्तं	३३ ६४
आत्मज्ञानमिदं पुण्यं	५० ६९	आदाय तोयवल्गुं	४७ २४	आद्यमेकं परं ब्रह्म	२७ ३
आत्मनिक्षेपशान्त्ये	१७ ६१	आदाय मूलनं हस्तो	४७ २८	आद्यवावाहनं कुर्यात्	३६ १००
आत्मनो न्यासकाले च	३४ २	आदाय सर्वसंसारं	२७ १७	आद्यमृष्टिभणो मस्तु	१२ ४९
आत्मनिन्यससुद्रुतैः	५० १०७	आदायादौ तु वैकुण्ठं	३३ २४	आद्यस्वमित्राङ्गुण्यः	२ ५४
आत्मभित्तिरमुन्मील्य	५० ९	आदितः सरुलायासी	३८ ८२	आद्यामन्ता च देवेश	१९ ४६
आत्ममित्री जगत्सर्व	१३ २२	आदितः सत युग्मान्य	३० ४७	आद्यानष्टाशरी मन्त्री	५० ७८
	५१ २५	आदित्यं वर्णयाम्येका	५० १३६	आद्ये कीदौ स्वयं देवाः	९ २६
आत्मयोगबलात्तौ स्वः	९ ३	आदित्यवर्णजतं मे	५० १४०	आद्येन पररूपेण	१० १०
आत्मव्यवेष्टितात्यर्थ	५१ ८९	आदित्यस्या च वर्णांमा	५० १३६	आद्ये पदत्रये वर्णाः	५० ८५
आत्मसात्कुरुते योगी	४३ २१	आदित्यानां स्वसा नाभिः	३२ २२	आद्योस्त्यान्तयोः शब्दत्	५० १५
आत्मा च सर्वलोकानां	५० ५	आदित्यास्त्वेति निश्चेति	४९ १०१	आधाय तैजसे पादे	४० ४७
आत्मात्म्यं च पत्तिचित्	५० २१९	आदिदेवं जगन्नाथं	५० २२२	आधारपद्माधारस्य	४३ ३८
आत्मात्म्यं परं सर्वं	५७ ४४	आदिदेवस्तथाकारः	२५ ३	आधारपद्मय नमः	३३ ३९
आत्मात्म्यमभ्यन्यास	१७ ८०	आदिदेवात्मभूतायै	५० २	आधारभूता प्रशयाः	२६ ३३
आत्मानं दर्शयत्येव	३१ १५	आदिदेवान्वितं कृत्वा	४५ ५६	आधारमूर्धपर्यन्तं	२४ ५७
आत्मानं पुण्डरीकाक्ष	४० ९८	आदिदेवान्वितः पश्चात्	४५ ५९	आधारशक्तिभूता च	४९ १०५
आत्मानं मण्यतो ध्यायेत्	३१ ६९	आदिदेवान्वितो घर्ता	४५ ६०	आधारशक्तिमन्त्रोऽयं	३३ ३१
आत्मानं निमज्जाम्येव	४१ ४	आदिभूतश्च वर्णो मे	५० १३८	आधारशक्तेश्वरस्य	४० ८८
आत्मानमभिपिबेद्वा	४२ १४	आदिमन्तोऽन्तवन्तश्च	४३ ८६	आधारपद्मविन्यास	५४ ३९
आत्मानमात्मनश्चैव	२७ २९	आदिमूर्तिस्मै रूपैः	१० २४	आधारारब्ध्यानि पद्मानि	५० १८६
आत्मापधनदानं च	३६ ७९	आदिव्याप्तियुगलं	१० ३८	आधारारब्धिकामोपैते	४९ ८०
आत्मायै वा परायै वा	४९ २३	आदिव्यूहस्य देवस्य	६ १४	आधारारब्धेयमवेन	४४ ४७
आत्मा च सर्वभूतानाम्	२ १३	आदिशिद्धान् यजेत्पश्चात्	३७ ७४	आधारारब्धेयभूतानि	४३ ५६
	२८ ४	आदौ तस्मात्प्रयत्नेन	३४ २१	आधारान् संभवस्यामि	५५ १
आत्मीयं च बलं पत्ति	४९ ४५	आदौ देवी महालक्ष्मी.	९ ७	आधारारब्धद् द्विपदकान्तं	५० ५८
आत्मेश्वरवती चाहं	५० ८८	आदौ मध्ये च सर्वत्रा	२८ ३२	आधारारसनमन्त्राणां	३३ २९
आर्यवर्णी महाशक्तिः	३१ ३१	आदौ मध्ये तथान्ते च	२१ २२	आधारे श्रीणि पद्मानि	४३ ४९
आददाना हविः प्रातं	५० १०४	आदौ शुद्धे समे सिन्धे	२३ ५	आधारेशाख्यमन्त्राणां	३३ ४०
आदयादेकमेतेषां	३९ ४४	आदौ सामान्यविधिना	३४ ९७	आधारेशाख्यरूपायै	४१ १
आदय्यात्समिधः सत	४० ६५	आद्यं पर्वं तदेतत्ते	५ १५	आधारेऽऽत्मशेषाणां	१४ ४४
आदयो विमलो मृष्टः	३९ २३	आद्यं यत्समं ब्रह्म	२६ ९	आध्यानोपनिषत्पर्व	३ २९
आदानशीलं तं विदि	१९ २३	आद्यं शून्यमग्नौ माता	७ १९	अनन्दं योजयेत्तस्याः	२६ ३३
आदाय चाभिमान्याय	३७ ५५	आद्यन्तयोस्त्यान्तस्य	२५ ९६		

	अ	श्लो.
आनन्दजनक सद्य	५०	५७
आनन्दमस्य पूर्व	२६	१८
आनन्दाद्यै स्वरश्चन्द्रि	४५	४६
आनन्दिन च गरुड	४५	२४
आनन्देनान्वित पश्चात्	३३	२४
आ नामेहृदयान्तासु	३१	२५
" "	३६	२५
आ नामेस्तेजस स्थान	३५	३६
" "	५४	११
आनीतस्याय शिष्यस्य	४१	२८
आनीय दृढसन्त्य	४१	१०
आनीय भगवद्भक्तान्	४१	१३
आनुकूल्यमिति श्रोत	१७	६६
आनुकूल्यस्य संकल्प	१७	६०
आनुकूल्यादिक भाव	१७	६५
आनुकूल्यैतराभ्या च	१७	७७
आन्त करणिकी चैव	७	२८
आन्त करणिकी वर्ग	११	३५
आन्तर यदनालम्बम्	१४	३२
आप इत्यनया कुर्यात्	५०	३२
आपगाभिरिवाग्मोधि	५०	१०९
आपादमूर्धपर्यन्तम्	४१	१४
आप्यायन च पात्राणा	३७	३६
आ वस्तिदेशादा मूर्ध	३२	५९
" "	५०	१८५
आब्रह्मसाम्पर्वन्त	२९	४६
आभिरर्प्याभिरित्येव	३६	१११
आभिरचमनीयामि	३६	१११
आमिश्रतृमिश्चाह	७	४४
आ भ्रुवोर्मदत रणानम्	३५	३७
" "	५४	१२
आमनन्ति यमामान	२७	८
आ मूर्धभरणान्तं च	३५	६६
आ मोक्षार्थिचारेण	५०	२०६
आमोदमिव पुष्परथ	३६	११७

	अ	श्लो.
आयसं क्षुद्रकर्मायम्	३९	४१
आयु प्रजयशोद स्यात्	३९	४४
आयुधानि च देवाना	९	१०
आयुधैर्गुणैर्दिव्यै	१७	२४
आयुरारोग्यभूत्यर्थ	३९	४१
आरक्षापरित्रिभा च	३६	१२७
आरक्षापररक्षा च	४५	१९
आरमेत सुधी कर्म	४९	१३८
आरदशेषदोषाणा	५०	९८
आराधन च सर्वेषा	५०	३
आराधनस्य सिद्धयर्थ	२२	१९
आराधनाधिकारार्थ	३४	९२
आराधयितुकामस्ता	१	४८
आराधयेज्जगन्नाथ	३६	८७
आराधयेत्ततो मायाम्	४९	४
आराधयेद्देते पूर्णे	३७	२२
आराधिता सती सर्वान्	२८	५
आराध्य महिर्षिं विष्णो	१	४६
आराध्यायान कुर्यात्	४९	१०९
आरोह स तु विषेय	१५	२३
आरोहन्ति यानि कोशान्	६	३१
आरोहमवरोहं च	७	४८
" "	५१	२३
" "	५१	३२
आरोहेणावरोहेण	५१	१०
आर्द्राभिति च मल्लान्	५०	३३
आर्यलक्षणपत्र	२१	३६
आर्यां ब्राह्मी महाषेनु	४	६६
आर्हतेश्चानयेवाह	२५	४४
आलम्बन धिया चैव	२५	३४
आलम्बितचतुरस्रं	२	३८
आलेकनरिक्लृप्तम्	७	४०
आलेकस्तीक्ष्णता व्याप्ति	१९	२६
आलेकेनाधिभूतस्या	२९	१५
आलेकनानि कथ्यन्ते	५	५९

	अ	श्लो.
आवयो पश्चिमाब्जस्य	३८	३६
आवयो संमुखासीन	३८	६३
" "	३८	६४
" "	३८	६६
आवयो स्थूलोक्ष्णं	३८	७६
आवहत्याशु सवोष	४१	४०
आवाभ्यामुत्थित तेज	३६	७२
आवाहन तत कुर्यात्	४९	१४१
आवाहनविधौ श्रोत	३८	२५
आवाहनासने सार्थं	३६	७०
आवाहने तथार्थं च	४०	१९
आवाहयामि लक्ष्मीश	३६	९४
आवाहयेत्ततो मनः	३८	५
आवाह्य मा यजेत्यश्वात्	३७	७५
आविद्रमत्मानो रूप	१२	१०
आविद्य मत्स्वरूप तु	१३	३०
आविद्यामि महायोग	४३	१८
आविद्यामुमहकार	५	३७
आविद्याविषय कुस्ते	४	३०
आर्शसान समुत्तिष्ठत्	२८	१८
आरायो नाम को देवि	१२	९
आशित तर्पित पश्चात्	४१	६३
आशितौ लिङ्गपाङ्क्तौ	४९	३३
आशु दूरगमव्यक्त	४३	९६
आश्चर्यज्ञानरूपश्च	२७	१९
आश्चर्याणां गृहस्थश्च	५०	२३०
आभिताभयरूपाणि	४३	५५
आश्रित्य ह्यनल भाव	३२	९
आश्वासनाय जीवाना	१७	७
आ सक्तराचतुरूप	२०	२०
आसक्तिप्रवर्यो च	५२	९
आसन चक्रमाख्याय	२८	४०
आसनस्य सरेत्यादान्	३६	१३
आसनाध्यादिमेतेषु	३६	९९
आसनेनार्चयिष्यामि	३६	१०९

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
आसा चतसृणामेका ४५ ९८	इति ते तारिकामूर्तिः ४४ ५१	इति स्मरन् जपेदेक ४० १७
आसीनाः सर्वे एवैते ३८ ५८	इति ते तारिकारूपं ४३ ११७	इति सखादिभिः पद्भिः ३६ ११४
आसीनो मध्यतः सम्यक् ४२ ६५	इति ते दक्षितः सोऽयं ४४ १६	इतीदं परमं बीजं ५३ १५
आसीनो सकलेशानो ३६ ७०	इति ते परिवाराणा ३८ ७७	इतीयं सिद्धिदिहस्ते ४३ ११८
आस्तिकः भद्रधानश्च ५७ ५१	इति ते मन्त्रो मतिः २३ १२१	इतीयं भूतशुद्धिस्ते ३५ ८१
आस्ते नारायणः श्रीमान् १७ २७	इति ते मन्त्रवर्गोऽयं ५२ ३३	इत्थं चतुर्विधैर्मोहैः ३६ ९३
आस्थाय पञ्चविन्दात्म ३१ ६७	इति ते लेखतः प्रोक्तं १५ ९३	इत्थं ते कथितः शक्र २५ १
आहुतीनां दशाहुत्या ४१ ३६	इति ते लेखतः शक्र ११ ५१	इत्थं तेऽनुचरा येयाः ४५ ७३
आहुतस्य ततः सार्धं ३८ १७	इति ते सखलं मन्त्रे ५७ ४५	इत्थं ध्यायाः समभ्यर्च्य ३७ ४८
आहुय स्वापयित्वा तौ ४२ ३१	इति ते साध्यविशानं १६ २५	इत्थं प्रभावामेवं मा ३ ३१
आहोपत्रिकमाचारं २८ २	इति ते सुरशार्दूल ३१ ६२	इत्थं बहुविधैर्मन्त्रैः ३६ ३२
आह्निकं निषिक्त्यूर्ध्वं ३७ ३४	इति ध्वप्यन्तत्त्वशाः ५० ८३	इत्थं मा चिन्तयन् योगी ४३ ४८
आह्निकाध्याययोश्चैव ५३ ७	इति दोष्ताभिपेक्षी ते ४१ ६६	इत्थं मामम्बुजाक्षं वा ४२ ५३
आह्नादजननी गङ्गा ८ ३५	इति नानाविधं तन्त्र ५१ ३	इत्थं यदा यदा वाधा ९ ४४
इहैकमस्य युग्मस्य २७ १३	इति पञ्च गुणा एते २ ३५	इत्थं यदिष्टं यद्व्यं २६ १७
इच्छयान्प्रकृतं रूपं ३ ५	इति पञ्चदशार्णोऽयं ३३ २८	इत्थं विज्ञाततत्त्वस्य ४३ ११७
इच्छयापस्ययाज्ञानि ४९ ४२	इति शिष्टविकर्पात्म २९ ६७	इत्थं व्यक्षिप्ते तत्त्वे ८ १६
इच्छाशानक्रियामभ्याः २९ ११	इति शिष्टस्वरूपं ते २९ ६३	इत्थं शक्र विजानीहि १३ १६
इच्छाशानक्रियारूपं २७ १३	इति प्रसादिता तेन १ ६०	इत्थं शान्तोदितवत्स्या २ ५१
इच्छाशानक्रियारूपा २७ १४	इति प्रागादिभिः पद्भिः ३६ ११४	इत्थं शिष्यतनुस्नाना ४१ ४०
इच्छाशानक्रियारूपैः २६ २०	इति मायामिदं बीजं २६ ४१	इत्थं संवित्सिवाभ्यां ३६ ५७
इच्छात्मना तृतीय. श्यात् १९ ४	इति मुद्रागणः सर्वः ३४ ९२	इत्थं संस्कारसंपन्ने ४९ १४७
इच्छा मीती रतिश्चैव ८ २७	इति मे मूर्तिमन्त्राणा ४५ १२३	इत्थं सपरिवाराभिः ४५ १२०
" " २० ३५	इति यस्तु मतिर्नित्या १५ ३६	इत्थं ज्ञानादिभोगेषु ३६ १०६
इच्छामस्तदिदं धोतुं १ ३३	इति या गर्गहान्निर्गत १७ ७०	इत्थं शक्रपद्भिरुक्त ३३ ३९
इच्छारूपवती साह २१ ६	इति यागविधिः शक्र ४० १०३	इत्थं शक्रहरे शेषं ३० १६
इच्छेति सोम्यते तत्तत् २ २८	इति रूपप्रभावौ तौ २६ ३०	इत्थं शक्तिप्रयुक्तं ३६ १६
इज्येयं हृदयान्तं स्या ३९ १	इति वाच्या जगद्योनि २९ २१	इत्थं पीठपूजान्तः ३३ ४८
इडा रतिः प्रियावारा ३३ २२	इति व्याप्तिश्रुत्यं तत् २८ ५१	इत्थं धारणा मत्तः १९ २८
इतराणि स्वरूपाणि १० २०	इति व्युत्पत्त्योपेता २९ ४०	इत्याद्यास्तु प्रियं सम्यक् २८ २०
इति तस्य वचः श्रुत्वा १७ ६४	इति शक्र परं रूपं ११ ८	इत्यासनारूपमन्त्राणा ३३ ४८
इति तस्या वचः श्रुत्वा १ १६	इति ध्वजोदिता देवी ५१ ८	इत्युक्तं ध्यानमहानां ३८ ६८
इति ते कथितं शक्र ५० २२६	इति धंशमनुः शक्र ४४ १४	इत्युक्तः मत्स्यराचेदं १७ ५९
इनि ते कथिताः सम्यक् १६ ४२	इति धंशोपेताः शक्रः १ ४८	इत्युक्तो देवदेवेशः १७ ४८
इति ते कथिता शक्र २७ ४९	इति ज्ञानविधिः सम्यक् ३४ १४१	इत्युक्त्यादर्शनं याति ४८ १९

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
इत्युक्त्वाः भगवान् भद्रे ५७ २७	इन्द्रियच्छिद्रविधुराः १७ १६	ईदृग्लक्षणसंयुक्तं २१ ४०
इत्येतत्सकलं यस्तु १४ ५३	इन्द्रियाणां मनः श्रेष्ठं ५० २२९	ईदृशीयं महाविद्या २६ २५
इत्येतन्मयमेवेदं २४ ४६	इन्द्रोऽपि विस्मितः ५७ २८	ई नाम पूर्ववद्देवी ३२ ४८
इत्येतान् मयि दृष्टार्थान् ५० ६७	इन्धनं दीपनं शनम् २६ २२	ई माया परमा शक्तिः २६ १६
इत्येते रश्मयो ज्ञेयाः २६ ४२	इमं शृणु महाश्वर्यम् ४३ ६३	ईशकालादिभूम्यन्तं ४१ १६
इत्येते लेशतः शक ९ ५६	इमा चतुष्टयीं हित्वा ४३ ३७	ईशाद्यनुमदेशस्यं ३० २०
इत्येषं कथितो व्यूहः ३० ६५	इमा देवीं स्तुवन्नित्यं ९ ४८	ईशानसोमदिह्ममध्ये ३६ १८
इत्येषं ते मयोद्दिष्टः ४० ११९	इमा विद्यामयीं मूर्तिं ४४ ६२	ईशानाय नमः पश्चात् ३३ ८६
इत्येषं भगवान् योगी ३५ ८०	इमास्तितो ह्यवस्था मे ३२ ३	ईशानुमहवैषम्यात् ११ ४७
इत्येषं सर्वगा व्याप्तिं ३६ ५६	इमे पूर्वापरीमार्गं २५ ५१	ईदितव्यं कियद्भेदं ३ २१
इत्येषमज्ञोपाज्ञाना ३३ १४	इमे मुद्रे महामागे ३४ ९	ईदितव्यं च तन्निर्भं १९ ५
इत्येषमनुसंदध्यात् ५० २१३	इमे शक्ती परे दिव्ये २५ ५०	ईदितव्यं ॥ विशेषं ३ १४
इत्येषमनुसंधाय २७ २४	इमौ स्वरस्तोऽसक्तौ १६ १५	ईदितव्यं द्विधा प्रोक्तं ३ २३
" ५० २२२	इयं चतुर्वधा शक्तिः ५७ ११	ईशेशितव्यमावेन ३ १३
इत्येनमन्तर्यागस्ते ३६ १५०	इयं प्रकृतिव्यक्ता १६ १२	" ३ २१
इत्येप लेशतो मार्गः ४ ३२	इयं बीजत्रयी विद्या २६ ३५	ईशेशितव्यभेदेन १२ ५
इत्येषु सह सिद्धाहम् ८ ३७	इयं मातृदद्या सा मे ७ १२	ईशेशितव्यसबन्धात् १७ ७१
इदं च शृणु देवेद्य ४३ ७३	इयं गोनिर्हि मन्त्राणा २० ५२	ईशेशितव्यसंभेदं ४३ ११६
इदंतया यदालीढम् २ ७	इयं पाणीश्वरीमुद्रा ३४ ७२	ईशो नारायणो ज्ञेयः ३ १४
इदंतयावलीढं यत् १८ १२	इयं ब्राह्मसहस्रेभ्यः ३४ ७६	ईशोऽहमीदितव्यो न ३ २९
इदं तितीर्ता पारम् १७ १०२	इयं सा परमा निद्रा २५ ३८	ईश्वरः परमो भूत्वा ३१ ७६
इदं रहस्यं परमं ५७ २६	इयं सा परमा मूर्तिः ३२ १८	ईश्वरश्चोत्तमाख्यश्च २७ १५
इदं शरणमज्ञाना १७ १०१	इयं सा परमा शक्तिः २५ ३७	ईश्वरात्परमं तत्त्वं ४१ ४८
" " २४ ५१	इयद्विततिनिस्तीर्णा १८ ३६	ईश्वरीत्येव मे नाम ५० १६१
इदमर्थं ग्रहाणेति २३ ३१	इयद्रिस्तुतिमापन्ना ३२ ५३	ईश्वरी सर्वभूताना १७ ३२
इदमाधारपट्टकस्य ३३ ३९	इयमासनमुद्राणा ३४ ४२	ईपत्तिर्ग्यातित्यष्टी ३४ ६७
इदमाधारपट्टं प्रोक्तं ४६ ४०	इयमेव निर्यस्ता ४४ ४९	ईपदह्युत्तमूले ह्य ४५ १०९
इदमुक्त्वा प्रजेत्तूर्णं ४९ २२	इयमेवेश्वरा देवी ३२ ४४	ईपदुच्छ्रुता तस्याः १५ २९
इदानीं शृणु संक्षेपात् ३६ ७५	इष्टसंख्यामणिप्रोत ३९ ४७	ईपद्भेदेन विशेषं २ ६१
इदानीं श्रोतुमिच्छामि १० २	इष्टस्य प्राप्तयेऽन्वि १२ २९	उक्त वर्षां श्रद्धा नाया २३ २२
" " ५० ४	इष्टासि मे प्रिया चेति ५७ ३८	उत्तरं चेश्वरे प्राये २४ २९
इन्दुभेद्यजुंतामया ३१ ६६	इष्टासि संयदेवानां ५० १९०	उत्तरा भुजनाख्यश्च २५ ५
इन्दुमण्डलसंरितः ३१ १७	इष्टाभिम्भशब्दं च ३३ १०६	उत्तकमेण मां पूर्वं ३८ २५
इन्द्रपत्नी महापेतुः ३२ ७१	ईश्वरः पञ्चक्रिदुर्गं २५ ४	उत्तभूषणवेशाद्याः ३८ ६७
इन्द्रादीन् संसारेदही ३८ ०	ईदित्वा च सदा देयैः ४ ५३	उत्ताश्च यतमानाश्च ४९ १६

	अ. श्लो.		अ. श्लो.		अ. श्लो.
उक्ता सूर्यमयी शक्तिः	२९ ३२	उत्पत्तिर्युद्धविक्रान्तिः	९ २७	उद्धरेदोषितं मन्त्रं	२३ ३४
उक्त्वा मन्त्रानयोच्चार्य	३६ १७	उत्पत्येते वरोन्मत्तौ	९ २८	उद्धृतेषु पदार्थेषु	१८ १६
उक्त्वा विद्युदवाकाशे	५७ २६	उत्पन्नं तारयादाय	४० ४२	उद्धृत्य तारया पूर्वं	४० ३५
उच्चरन् परमं मन्त्रं	३८ ६	उत्पाद्य ज्ञानतो मोगान्	५५ १७	उद्भावयामि तज्ज्ञानम्	१५ १४
उच्चास्त्रीचे पतन्तस्ते	१३ ३	उत्पूय तारयास्त्री वत्	४० ५९	" "	१६ ३८
उच्चार्य तारिका पूर्वं	४० ५१	उत्सादं सर्वविघ्नानां	३४ २२	उद्यच्छब्दोदयः शक्तेः	१८ २२
उच्चार्य प्रणवं तत्र	४१ २५	उत्साहश्चेति वगोऽयं	४५ ७०	उद्यजानुमनेऽश्वं	३१ ४८
उच्चार्यमाणं क्षेत्रं स्यात्	२१ २१	उदकान्तरितैः सार्व्यै	४९ ८९	उद्यतोत्थं तिमृष्टायाः	९ ३६
उच्चायचानि तत्त्वानि	१४ ५१	उदमगत् लिखेलव्रं	२३ १५	उद्यत्कारण्यसंतान	१३ ७
उच्चायचानि पापानि	४२ ७	उदग्भागेऽग्निकुण्डस्य	४० ५३	उद्यन्ति मत्त एषैते	५२ २
उच्यमानानि देवेश	३१ ८२	उदयास्तमयाशस्याः	२४ ६०	उद्यन्ति मन्त्रकल्लोलाः	१८ ३७
उज्जहारविन्दाशः	४४ ५३	उदयेऽस्तमये चासा	५७ १५	उद्यन्ति सर्वाप्यस्त्राणि	२९ ४३
उत्तमं पुरयं स्त्री च	२७ ४२	उदराय च पृष्ठाय	३३ १२	उद्वर्तनार्थं तदनु	३९ ८
उत्तमा गुणसंपन्ना	२७ ४४	उदासीनो भवानेवं	१७ ५३	उद्यते दक्षिणतले	४४ ४०
उत्तमा, पञ्चरात्रस्याः	२२ ३६	उदितं संसरेद्देवं	३६ ३४	उन्मिपत्यजहद्वयं	२२ ८
उत्तमाङ्गं तु हृन्मध्ये	४६ ६	उदिता ते सुरेशान	३० ६४	उन्मिपत्यात्मसंरुपात्	३२ ३३
उत्तमादिकरालान्ते	४४ ३३	उदितानेकसाहस्र	५० ३९	उन्मिपन्ति यदा तुल्यं	४ १३
उत्तरं चारणि ध्यायेत्	४० ४१	उदिता ब्रह्मणो मूयः	२९ २९	उन्मिपन्त्यः पृथक्तत्त्व	९ ५०
उत्तरे शाकरीं शक्र	५५ ९	उदिता सा पुरा विष्णोः	३५ ३४	उन्मेय एव सम्यक् सः	२७ ११
उत्तरे सप्त सुरमेषु	१९ २५	उदिति ब्रह्मणो नाम	५० ९४	उन्मेयः पञ्चमः यष्टः	१९ ४
उत्तरोत्तरमृष्यामि	७० १४७	उदितो जगतोऽर्थाय	३१ १४	उन्मेयः परमो विष्णोः	२९ ५
उत्ताने दक्षिणे पाणी	३४ ३७	उदितो हि स सर्वात्मा	२० १७	उन्मेयः प्रथमस्तस्य	२२ १२
उत्तानी तु करौ कृत्वा	१४ ५८	उदीच्यद्धारमध्यं तु	३८ ४९	उन्मेययामि देवस्य	११ ६
उत्तानी संहरौ पाणी	३८ १०	उदुम्बरस्य मूले तु	३७ ४२	उन्मेयस्तत्र यो नाम	५१ १२
उत्तारं प्राणिनामस्मात्	१७ ४७	उदेति वा समीचीना	१६ २८	उन्मेयस्तस्य यो नाम	९ २१
उत्तारणाय जीवानां	२२ १८	उदेति सकलं शक्ति	३६ ४५	उपभ्यानीयकं विद्यात्	२३ २७
" "	३६ ७१	उदेमि बहुधा नैव	५२ ५	उपनीय ततो बहि	४० ४६
उत्तारयन्ति वैराग्यं	२२ ३०	उदेमि मन्त्रतो देवात्	२९ ९	उपपत्तिरियं प्रोक्ता	४३ ८५
उत्तारहेतवोऽमीयाम्	१७ ४९	उदेमि योगिनामन्तः	५० ५५	उपमुद्गृह्णामरात्र मोगान्	४७ १५
उत्तिष्ठ ब्रह्मण इति	४९ ७३	उदेमि सततं प्रोक्ता	५० ५९	उपरक्तो जपाद्येस्तु	१४ ३६
उत्तीर्णा सर्वदोग्धेः	५० १७९	उद्वतः प्रथमो योऽष्टः	५० ११४	उपर्युपरि योगेन	३७ ६३
उत्थायापररात्रं तु	२८ ५०	उद्वते विमले सूर्ये	४९ ७२	उपरासादिभिराद्रत्	४२ ११
" "	४३ १४	उद्गाहयति वै यस्य	४८ २१	उपसंहृत्य च न्यासम्	४० ९४
उत्पत्ति युद्धविक्रान्ति	९ १३	उद्गाहयति सुरेशैते	४५ ७३	उपसंहृत्य भूम्याद्यं	४१ २९
उत्पत्तिमलयौ चैषा	५१ १	उद्धरेत्ययमं तारं	३३ १८	उपरत्तार्यं तथा चापः	४० ९५

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
उपस्रघागन्धादि ५३ ६	उभयस्मात्तत्तथासीत् ५ ५१	ऋभ्या हिरण्यपूर्वाभ्या ३६ १२१
उपस्रस्य तदानभ्यम् ५ ६४	उभयस्मात्समुद्भूतम् १६ ७	ऋयत्तु सामसंघाते २५ ४३
उपस्याय निवसन्तम् २८ २३	उभयोरग्रतः शारदाः ३४ २२	ऋवेदाद्यं चतुष्कं च ३६ १७
उपाङ्गकल्पना कार्या २४ ७२	उभयोरपि तावद्धि ५१ २०	ऋचः पूर्वदिशामागे ४५ ९७
उपाङ्गत्रिपुरास्याय ३४ २९	उभयोर्हस्तयोः पश्चात् ३४ ३२	ऋचस्ता निदि देवेश २९ १७
उपाङ्गानामियं मुद्रा ३४ ३०	उभावैतौ मत्तौ मत्तौ २८ ५३	ऋन्नो यजुषि सामानि १८ ४१
उपायं वृणु लक्ष्मीयं ५७ ४५	उभे एते मते दिव्ये २६ ६	ऋजूमधोमुखीं कुर्यात् ३४ ४१
उपायः सुस्मरः सोऽयं १७ १०५	उभे संस्था मते सर्वा २६ ६	ऋतं चेत्यादिसूतेन ४९ ७१
उपायत्वग्रहं तन १७ ९९	उभे ह्येते विचिन्त्याय २६ ७	ऋते पापं प्रियं कुर्वन् ४३ ३८
उपायाश्चतुरः शत १५ १६	उमा गौरी सती चण्डा ५ १३	ऋते पापाभिर्यं नार्पाः ४३ ७१
उपायाः कै च चत्वारः १५ १५	उल्लिखेन्नयने नेत्र ४९ ७५	ऋदास्महं गुणैर्विष्णोः ५० १४६
उपायाः क्रियामाणास्ते २८ १३	उष्णाम्बु चन्दनं चन्द्र ३९ ९	ऋद्धिं वृद्धास्ततः प्राहुः ५० १४७
उपायादिरतः शश्वत् १७ १०३	ऊकार ऊर्जो लोनेद्याः २५ ५	ऋद्धिर्बुद्धिः समृद्धिश्च ४५ ३३
उपायानामुपायत्व १७ ९४	ऊरुभ्यामथ जानुभ्या ३३ १३	ऋषयः प्राहुरेयं मा ५० ७३
उपाया नैव सिध्यन्ति १७ ६९	ऊर्जं निहाय तत्स्थाने ३३ ९०	ऋषयो नाम चकुर्मै ५० ७४
उपायान्वेदगायत्री ५० १२	ऊर्ज्यापिप्तमायुक्त ३३ ६१	ऋषयो मत्तमावराः ५० ११५
उपायापायमुक्तस्य २८ १७	ऊर्जहीनं तु यत्सर्वं ३३ १०२	ऋषींश्च तर्पयित्वाय ३४ १२६
उपायापाययोर्मध्ये १७ ८३	ऊर्ध्वं चक्राय च स्वाहा ३१ ३४	ऋकारो विष्टराख्यश्च २५ ६
उपायापायसंस्थाग्री १७ ५८	" " ३१ ३५	लृकारो दीर्घघोणश्च २५ ७
उपायापायसंयोगे १७ ९२	ऊर्ध्वं चापश्च वा भित्वा ५० १८३	ए ऐ ओडी च विरोधौ ३३ ३९
उपायाश्चाप्यपायाश्च १७ ५६	ऊर्ध्वं नयन्पुषावास्तं १७ ५८	एक एव परो देव ३१ ३
उपायाश्चोदिताः शालैः ५० २१६	ऊर्ध्वदृग्गडुवक्त्रश्च १ ५०	एक एवापतीर्णो हि ८ १३
उपायास्ते च चत्वारः १५ १४	ऊर्ध्वमाजानुमुनीय ३५ ४३	एकं तच्चिद्वनं शान्तं ३ १०
उपायास्ते त्रयः पूर्वं १७ २	ऊर्ध्वमात्मन उन्नीय ५४ १६	एक नारायणं ब्रह्म ८ ५
उपायैर्मा तदारण्य १४ ५७	ऊर्ध्वक्त्रं मुनिश्रेष्ठ ४५ ११८	एकं सर्वमिदं व्याप्य २४ ३
उपायैर्विनिधैः शश्वत् ९ ५९	ऊर्ध्वादधस्यितैर्नामैः ३१ ५७	एकः पादगुण्यपूर्णा मा ४३ ४६
" " ११ ५४	ऊर्ध्वाधोऽनल्लक्ष्मिभिः ३३ १५	एवद्विभ्यादियोगेन ३३ ५५
उपायो मम मे देहि ५० २३१	ऊर्ध्वाधो व्यापकत्वेन ४९ ११३	एवधा च दिधा चैव ८ ११
उपायोऽयं चतुर्थस्ते १७ ७६	ऊर्ध्वाधो चण्डान्द्रात् ४१ २४	" " ५२ ३
उपायो यस्तृतीयस्ते १६ ३०	ऊर्ध्वान्तं स्वस्तरस्यार्धं १८ ३१	एवधा द्विचतुर्धा च ८ २०
उपासनमकारश्च १८ ५	ऊर्ध्वोर्हरिधानशः ५७ ५३	एवधादसितो मीनो १ ४५
उपासनोयोगी च १८ ६	ऊर्ध्वं पञ्चभिर्गाभि ४९ १४३	एवमात्रे तु जोर स्यात् ३१ २०
उपायान्माय प्राप्ते ५० २२०	ऊर्ध्वं सप्तभिर्गाभि ३६ ९३	एवमादो परं तत्त्व २६ ३
उपायं विधिन्मन्त्री ४३ १९	ऊर्ध्वं हरिण्यर्गाभि ४९ ७२	एवमूर्तिरपि दिव्या १० १६
उपायैश्च चतुर्दश ४३ ६४	ऊर्ध्वमथतृभिर्द्वि ५० ३१	एवमं नन्दोद्गात् ४५ ११७

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
एकपदपर्यणको मन्त्रः ३३ ६८	एकैकस्या अर्धख्याताः ४५ ९७	एतस्वीदर्शनं बीजं २९ ५७	
एकसिन् हृदये तोयं ५५ ७	एकैकश्रेः शिखाः सप्त ३० ४७	एतदभ्यस्यमानं हि ५० २२५	
एकस्वरं द्विस्वरं वा २१ ११	एकैकेन तु मन्त्रेण ३४ ८०	एतदादीनि सूक्तानि ३१ ११	
एका दीप्ताकृतिं ध्यायेत् ५५ ५	एकैव चावतीर्णाहं ८ १४	" " ३१ २०	
एकारोऽन विमुदाय ४ ५	एकैव भिन्नवर्णा या २३ १०	एतदाद्य महाबीजं २४ ४८	
एकाञ्जनानाञ्जनिने (!) ५७ ३३	एकैवाहं तदाभासे २८ ४७	एतदीश्वरसंधानं ४९ १२७	
एकादशीं च ता नीत्वा ३५ ३१	एकैवैषा परा देवी १ ४५	एतदेव प्रतिष्ठानं ४९ १४६	
एकादश्या द्विपदकाया ३५ ३९	एकोनविंशत्यर्णोऽयं ३३ २१	एतदेव भ्रातृपिण्डं २९ ५८	
एकानेकस्वभावा सा ४४ ४६	एको नारायणः श्रीमान् २८ ३	एतद्विधानमातिष्ठन् ४७ ३५	
एकान्तं स्थानमासाद्य ५३ २	" " ४१ ३	एतद्विशूहान्तरं नाम ४ २८	
एकान्तदेशमासाद्य ३४ १३५	" " ४४ ३	एतन्मुद्राचतुष्कं तु ३४ ५१	
एकान्तमावमपश्यं १ ५४	एको नारायणो देवः १३ २८	एतन्मे सकलं ब्रूहि १५ ७	
एकान्तबीजो लघ्वाशी ४८ १३	" " १७ ३	एतस्या चात्यमानाया ४० २२	
एकान्तिनो महाभागाः १७ १७	" " ३६ ९९	एता द्विजमुखाञ्जुत्वा ९ ५३	
एकान्ते विजने स्थित्वा ४७ ११	" " ३८ १	एता निभेगिका शुद्धा ५० २३३	
एकार्णवशयो देवः २० ३९	एको नारायणो विष्णुः १६ २३	एताश्चतुर उद्धृत्य ३३ ४१	
एकार्णवान्तःशायी च ११ २०	एको नारायणो हंसः ४९ ५९	एताः पञ्चदशावस्थाः १९ ९	
एकार्णवीकृतं सर्वं ४० ९	एकोऽयनुनयीदार्य २ ५५	एताः प्रकृतपत्तचद्वौ १५ १७	
एका शक्तिः क्रियाहाना ३१ ७९	एतच्चतुर्ह्ययं मन्त्रं २१ १४	एताः प्रधानभूतास्ताः ४५ ११२	
एकाहं परमा तस्य ४४ ३	एतच्च निखिलं यच्च १८ ८	एताः वंशस्तथा चान्याः ४ ४१	
एकाहं परमा शक्तिः १७ ४	एतच्छक्तिचतुष्कं तत् ५७ १८	एतादृशं विधिं कृत्वा ४२ १०	
" " ३६ ६९	एतत्तत्परमं धाम २४ १४	एतानादित्यवर्णंति ५० १४२	
एकाहुत्यैव शुद्धयात् ४२ ५७	एतत्तद्विष्णवं रूपं २४ ७	एतानि तव नामानि ४ ६३	
एकीकृत्य मयि न्यस्येत् ४० ७७	एतत्तु परदारय ४३ ८०	एतान् कृत्यान्लारूढान् ४५ ४९	
एके काले वदन्त्येत् ३६ २९	एतत्तु वैष्णवं धाम १ ४१	एतान् मयि गुणान् दृष्ट्वा ४ ५३	
एकै चिदासनादूर्ध्वं ३६ ३०	एतत्ते कथितं शक्र ३ ३०	एतावली चले विन्मे ४९ १४५	
एकेन पञ्चमेनैव ३६ २६	एतत्ते कथितं सर्वं ५० २३७	एतावत्यधिकारे ३ ३३	
एकेन वा समाराध्य ३६ ११५	एतत्ते वैष्णवं धाम २४ १२	एतावद्भगवद्वाच्यं ७ ८	
एकेनैव तु मन्त्रेण ३४ ८०	एतत्पृष्टा मया ब्रूहि ३ १२	एतावान्नयोर्मदः २६ १३	
एकेनमुञ्चला दोता ३२ ५९	" " ६ ४२	एताभ्यस्तस्मान्यो मे ४५ ९६	
एकैकं च हृदादीना ४७ १३	" " १० ३	एतास्तु विविधा देवाः ४० ६८	
एकैकं भोजयेद्विभम् ४२ ६०	" " २२ २	एते चित्तमभिधाय १५ ३५	
एकैकशः समस्ता या ४५ ९५	एतत्संक्षेपतः प्रोक्तं ४७ ३४	एते त्रयो गुणाः शक्र ३ ७	
एकैकशो द्विशो वारि ३४ १२४	एतत्सङ्गपरिवारं ४५ ४०	एतेभ्यो मगददस्यैः १ ११	
" " ५० ८६	एतत्सङ्गमधिरं तु ५ ७९	एतेषा क्रमशो व्याख्या १२ १६	

	अ.	श्लो.		अ.	श्लो.		अ.	श्लो.
एषा सा प्रथमा रीतिः	१०	२३	ओमित्येतत्समुत्पन्नं	२४	६	कनीयस्वी तथाद्विष्टी	१४	८८
एषा सा योगिना निष्ठा	१	४३	ओमो म्रियता ममत्वान्	१६	११०	कन्वहारा शिरसि	४	५९
	३२	१७	औदासीन्यवृत्तिः प्रोक्तः	७	३६	कमलं चाग्निरूपं च	३३	३५
एषा सा वैदिषी निष्ठा	१७	९१	औदासीन्यवृत्तिर्या सा	५	७२	कमलश्च करालश्च	२५	११
एषा सा बैष्णवी माया	९	१८	और्वं च पञ्चकं चैते	३३	२	कमलानलसर्गाणां	३०	३
एषा सा बैष्णवी सत्ता	३२	१७	और्वोऽयं मूषराख्यश्च	२५	९	कम्पो मन्त्रसमावेरो	३६	५४
एषा हि भेयसो मूलम्	१	३७	कः किं कलसे किमर्थं वा	४०	१११	करणं द्वित्रिचं विद्धि	५१	२०
एषैव जगता माणाः	१	३८	कटिमूले तयोर्वोश्च	४९	९२	करणं संप्रदानं च	१४	४६
एषैव जगतामिच्छा	३	३९	कण्ठतास्वन्तराग्न्येज	४३	४३	करणं साधकतम	२९	४४
एषैव सृजते काळे	१	३९	कण्ठहृत्पद्मयोर्मध्ये	४१	२२	करणव्यापृती पापी	४४	४२
एषोहि परमं धाम	४७	१५	कण्ठाद्य बादतः स्वासौ	३४	३४	करणाणि द्रु याह्यानि	७	३८
ऐक्यमनुष्ठेयमाते	३८	४७	कण्ठोरोत्तरोऽन्ते च	४३	३	करणाणि दश त्रीणि	५	७९
ऐक्यमाधयोर्गोत्वा	३६	१२०	कथं त्विमे भविष्यन्ति	१७	३९	करद्वयं समुत्तानं	३४	७७
ऐक्यं द्विरूपतै	६	३९	कथं वे जापयेन्मन्त्रान्	२२	१	करद्वयमसल्लभं	३४	७९
ऐन्द्रोऽप्यमीरितो मन्त्रः	३३	८०	कथं स चोपदेष्टव्यः	२१	३०	करद्वयेन श्रीपात्	३४	४४
ऐशकोर्गं तथा कुर्यात्	३७	११	कथं सृजति वे श्लोकान्	३	३२	करन्यासं पुरा कृत्वा	३५	६०
ऐश्वर्यं योगधाता च	३५	८	कथयन्ति सुविस्तीर्णं	९	१३	करन्यासं विना देह	३६	१३३
ऐश्वर्यशीर्षं प्रसुम्भः	९	५४	कथ्येश्वरि तत्तत्त्वं	१	५९	करयोर्मथिताङ्गुल्याः	३४	२५
ऐश्वर्यशक्तिरिवाय	४०	९८	कथितं ते महालक्ष्मीः	३६	३९	कराम्या गन्धदिग्धाम्या	३७	३८
ऐश्वर्यसंमुखं रूपं	३९	९	कथितस्ते समुदेयः	४५	१३३	कराम्यामलजताग्नम्	३४	१२०
ऐश्वर्यारं बलयेन	३९	५०	कथिताः सुरार्द्रूल	३३	११३	करालमनलारूढं	३३	९७
ऐश्वर्यं योजयन्त्येके	३	३५	कथिता गतयस्तिष्ठः	३२	१२	"	४५	४५
ऐहिनामुभिवान्मोगान्	३६	४३	कथितानि पुरा शक्र	९	५०	करालनल्या माया	४४	४५
ऐहिनी परमा सिद्धिः	३७	३३	कथितानि रहस्यानि	३२	३६	करिणो नाम कर्तारः	५०	१५६
ओकारः प्रणवस्तारः	३४	४९	कथितो मानसो यागः	३६	१४८	करिणिणीति सा तेन	५०	१५८
	३९	३४	कथ्यमानं भया शक्र	३५	१	करणानानि व्यक्तं	१७	७२
" "	३३	१०९	कदाचित्पण्याविष्टौ	५०	११	करेण दक्षिणेनेशम्	५५	१८
ओम्कारसहितानेतान्	३४	७०	कदाचित्त्वंदर्शिन्याः	१७	३८	करोति बापमरं	४६	३९
ओम् हृत्चर्मयोषार्थं	३६	९४	कनिष्ठाहुतयोरो	३३	३८	करोति मन्त्रितेलोद्रेः	४९	४३
ओ नमो बाहुदेवाय	५७	५४	कनिष्ठानामिकाग्र्यां वै	४५	१०७	करोति यदि देवेण	४८	३२
ओ नमो बिष्णुपत्न्यै	५७	५५	कनिष्ठानामिकामग्र्याः	३४	३१	करोति शक्र यस्त्विच्छि	४९	४६
ओ बीजं तत्त्वहंरां च	४१	३६	कनिष्ठिकापाशु ततः	३५	६३	करोमि सखलं हृत्	१७	४
ओम्कार भेददेशश्च	३५	९	कनिष्ठिकादयं चैव	३४	७२	" "	१७	३६
भेदं प्रोक्तमनुप्या वै	३५	४०	कनिष्ठिकादयं त्रयं	४५	११६	कर्त्तृकापेश्वर पथ	३७	१५
भेदप्रोक्तात्मिका सेव	३३	६०	कनीयस्वी कर्त्तृमूले	४५	१०८	कर्त्तृकापेश्वरान्मया	५५	१४

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.		
कर्णिकोत्तरि मन्त्राश्च कर्तुंश्च करणापेक्षा कर्तुंमेव तथा तत्सर्वं कर्मवृत्ते निवर्त्येया कर्म चेत्समयेक्ष्य त्वं कर्मणा मनसा वाचा कर्मणामपि संन्यासः कर्मभारिणमुद्दिष्टा कर्म साख्यं तथा योगः कर्मसाख्यादयः शास्त्रैः कर्मसाम्यं मज्जयेते कर्मसाम्यं समाधाय कर्मेत्रियं च वागादि कर्मेत्रियगणध्वानि कर्मेत्रियगणे त्वेवः कर्मेत्रियगणे बुद्धिः कर्मेत्रियगणैश्चेतत् कर्मेत्रियमवृत्तौ तु कर्मेत्रियाणि पञ्चाहुः कर्मेत्रियाप्यविष्टाव कर्पन्ती व्याहृतानस्याम् कर्पद्वीः स्वापयेन्मन्त्रे करा किञ्चिन्क्रियारूपा कराङ्गा वचसा वेशाः कराचक्रनिर्दं शक्र करा गनादयः प्रोक्ताः कराध्यानमरिष्टाय करुण्डमो मनु सौम्यम् करुण्डमो मन्त्री करुणागम्या मद्रासि करवाय हुमिन्धनं कश्चिदेवाचिदा मा स्यात् कश्चिदि मुकृतेमियात् कम्पव स्यन्दं दद्यात् कर्मिर्दत्तैः मनः कृत्वा	४८ ४ ३ ३५ ४० १२ ३४ २४ ३ ३४ २७ ४१ १५ २१ ४४ ३२ १७ ४९ १७ ८१ १३ ९ १३ १३ ५ ५१ १६ ६ ५ ७४ ५ ७७ ५ ७१ ७ ४१ ५ ५३ ५ ५५ २६ ४० ४९ १९ १९ १३ ३२ ३७ २९ ५० २१ ७ ३६ ४५ २९ ६९ ३७ २८ ४ ४४ ३३ ८ २ २ ११ ४४ ३३ २५ ४९ ५९	का सोसि धूपदीपौ च कामाक्रियलक्ष्याम् काङ्क्षमाणाः समापान्ति काल्यायनं पारकश्च कादितान्तेः स्वरेः सूर्यं कादिमान्तं द्विपद्मारं कायविद्याभिज्ञो देवान् कानि तत्त्वानि पद्याधि कानि स्थानानि देहे " " कान्तस्य तस्य देवस्य कारित्वेन धृतेनैव कायनस्या न मे सास्ति कामवेतुमहापेतुः कामवेतुश्च विवेका काये च निमित्तेर्वेदेः कारणं सर्वमन्त्राणां कारणाकारता यत्र " " कारणे मनि संलीनात् कार्पण्येनाप्युपयाना कार्यमात्रं समाग्रं कार्यमात्राहनात्पूर्वं कार्यमिदमिदमस्मिन्निः कार्यस्य नपने देवाः कार्याणि साहस्रीकानि कार्यास्तादृशविन्यान्ताः कालं पात्रार्थदानान्मन्त्रं कालः कल्यणस्य कालस्त्यागर्कं इन्द्रम् कालकान्त्यविमोदेन कालद्वैते सप्रद्वेते कालचक्रमन्यान्मन्त्रं काल्यावकनेगेमिः काल्यम्यविलं शक्तु	५० ३४ ३८ ६३ ४० २३ ५७ ३१ ५५ ३ २९ ४८ २० ३६ ६ ४१ ३५ ५५ ५४ ९ १७ ३० ४७ १३ १४ ४५ ३५ ४७ ५ ११ ५० ९२ ३५ ३० ३५ ४ ५३ ४ ३६ १४० १७ ७८ ५० १०८ ४९ ११० ४० २१ ४ २८ ३४ ४७ ३४ ८ ३८ १४ १६ ४ ५ २७ १२ ६ १ ३७ ३० ५४ ३२ ११ ५० ११२	कालश्च निवृत्तिः शक्तिः काल्यशं नामिगावर्कं काल्यम्यकंसट्टाभा " " कायम्यकर्तुनाकारम् कायधामि बहिर्मुखा कालानल्लक्ष्माभाः कायनग्नौ तु तदधः काटे तु वीजपेदी च काटेन मृता योगी काटे सर्वोपनाम्येत् कालो देवस्ययाकरः कालोऽयं करणवेन कालो हि कल्यज्ञेन किञ्चिन्शान्तिमिका किञ्चित्पुं छेद्यः प्रोक्तः किञ्चिदकुञ्जदेवसं किञ्चिद् ध्यानानि सर्वेषां किञ्चिद् मुद्रा निचिन्त्येव किञ्चिद् वै पद्मजं कुप्यात् किञ्चिद् संकल्पनं कुप्यात् किं तेनानन्तरं यत्तु किमयां किमप्यपत्ते कियन्त्यश्च निशा अस्व किरणाः सन सत स्तु किरन्ती किरणात् लोकं कीदृशानि च रिम्यानि " " कीर्तयन्ति ततः कीर्तिं कीर्तिं प्रियन्ति मा शक्र कीर्तिं मधुमिषान्ता कीर्तिनं तत्र देवेश कीर्तिरङ्गनात्रेणु कीर्तिनामं द्वितीया मे कीर्तिमायविमोदेव	६ ४४ २९ ५३ ३५ २३ ५३ १४ २९ ५९ ५० ११५ ३० ३६ ३३ ७४ ४७ २४ १३ १३ १ १५ १४ ४६ ५ २८ १७ ५१ १९ १४ ४९ ५५ ३४ ८५ ४८ ४ ३७ ६७ ४७ ३ २४ ६३ ४३ १० ८ ३ १८ ४ १९ ३३ ५० १४३ ३५ ३५ ५४ १० ५० १४५ ९ ३५ ३८ ३९ ८ ५० ३८ ४४ ४५ ५ ४५ ९

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
कीर्तेरनुचरणं तु ४५ ५०	कुर्वन् मुद्राचतुष्कं तु ३८ ९	केवलं व्यापकं चैव ४५ ९६
कीर्तेर्द्वितीयमूर्तये ४० ५७	कुर्वन् होमादिकं सर्वं ४२ ३९	केवलं स्वात्मसत्तैव ७ २१
कीर्त्याख्याया द्वितीयाया ४५ १०	कुर्वीत सफलं कृत्य ३९ १०५	केवलं स्वेच्छदैवाहं १३ ११
कुद्वायेदारयेदन्यत् ४४ ३९	कुलिशेन गदास्त्रेण ३१ ५६	केवलस्तत्परांस्तु ३२ ४२
कुण्टमध्यासुजान्तं स्या ४० ४९	कुलीनं च तथा प्राप्तं २१ ३९	केवलस्तारकश्चैव २४ ७४
कुण्डलादेर्यथा मित्रा १४ ३८	कुत्राप्यस्य जलपणं ४९ ३६	केवला अपि यद्येते ९ ५४
कुण्डे पूर्वनिधानान्ते ४९ ९९	कुशोधये निपण्णः सन् २४ ३७	केवलो यः समुन्मेषः ५७ ५
कुतो मन्त्रसमुत्पत्तिः १८ ३	कूटस्थश्चिद्धनो नित्यः १६ १४	केवलोऽसौ नान्यस्योऽय ४५ ७८
कुन्दकुहूलवर्णामा ४५ ७०	कूटे चेकुण्ठपूर्वं तु ४४ ३२	केशनादिस्वरूपेण ४ ३७
" " ४८ ७	कूर्ममुद्रा तदुन्मेषा ३४ ४३	केशवर्णपण्यन्ता १७ ७४
कुब्जा वा त्रिकला वापि २० ४६	कूर्मारारं परं देवं ३६ ४	केशोदकपरापर्यायं ३९ १६
कुह कार्यममीदृशं च ४९ २१	कृताङ्गलानि वृत्तानि ३० २६	केशरेष्वङ्गपदकं च ३७ ६८
कुह कार्याण्यमीदृशानि ४६ २३	कृतादियुगपर्यन्ते ३७ ६४	कैलसे समुपस्थाप ५० ५२
कुर्याद्यतुषंधीजेन ३३ ६९	कृताद्यं युगवृन्दं तु ३६ १९	कैवल्यमोगफलदं १० ३४
कुर्याद्यचित्तिमिरा संख्या १६ २७	कृतार्थयन्ति मा प्राप्य ५० २०५	कोटिकोटिपरिभाराः ४५ १२२
कुर्याद्य होतृनिष्पातं ४९ ५४	कृत्वा गत्वा मिलितारं ४८ २७	कोटिकोटिसहस्राद्याः ५७ ९
कुर्याद्यध्यानमार्गस्या ३७ २१	कृत्वाह्वारवर्णं चैव ४९ ३५	कोटिरोटिहृद्वीथी ४ ४
कुर्याद्यैरातिर्हलम् ४९ १०९	कृत्वा चतुर्गुणमिष्टम् ३८ १३	कोटिकोटियुतेभ्यः ३० ६
कुर्यात्कनिष्ठिगदिभ्यः ३४ ८७	कृत्वा तदनु तद्वन्धं ३४ ५३	कोटिस्त्वमनीपम्यम् ४२ ६२
कुर्यात्पूर्वोत्तमार्गेण ४९ १४५	कृत्वा तु पूर्वगन्त्यासं ४८ २	कोटिशेमेऽष्टहस्तं स्थात् ४० ३४
कुर्यात्प्रथमया चर्चा ५० ३५	कृत्वा त्यागारक्षकत्वादि ४१ ६२	कोणद्विपदके तत्सर्व ८ १६
कुर्यात्प्रदक्षिणं वीर्यं ३७ १०	कृत्वा शिष्टत्रयं तेन ४० ९१	कोय, कुलापपर्यायः ६ ५
कुर्यात्प्रागानलानन्दः ३३ ८०	कृत्वा मूर्धादिपदान्तं ४१ १५	कोयस्यामे निनिष्ठिय ४९ ३४
कुर्यात्संख्यनिष्पादी ४० १०७	कृत्वापलोत्तरार्धं तु ४६ ९	कोशा, पदकोशग्रन्थेव १४ ५२
कुर्यात्त्वयं भोगेभु ३६ १०८	कृत्वा हुतावयवी तु ४९ ३७	कोऽस्मिन्नालोदधी ४५ १३
कुर्यादमिर्विधिं सम्यक् २८ २४	कृत्वा ह्येवं हारत्यागं तु ३७ ५४	कौतूहलमिदं मेऽप्य १५ ५
कुर्यादपोमुनं वामं ३४ ३९	कृत्वा भूतानां व्याप्तिं ३५ ३५	कौशिकीं चरं देवेभ्यः ९ २६
कुर्यादापहनाद्याभ ३६ ७७	कृत्वा साधनार्थाय ३८ २४	कौतुमं दक्षिणले ३५ ६४
कुर्यादुत्सवेदेव ३४ १४	कृष्णकुशिकेद्याभ ३८ ३३	कौतुमं दिशुज ध्यायेत् ३८ ९८
कुर्याद्राजराचारं ३६ १०७	कृष्णाग्निनाभ्यां प्रस ४२ ५२	कौतुम्य ततः स्वाहा ३३ १७
कुर्याद्विधितं चैव ४५ ११०	कृष्णाग्निनोचरागङ्गां ४२ ५१	कौतुमे ध्योन्मोक्षिन् ३३ १५
कुर्याद्विच्छिद्य विच्छिद्य ४३ २८	कृष्णाहम् ममारभ्य ४२ ४	कमन्यत् तदाद्य मे २ ४३
कुर्यात्प्रत्यनुत्तरं तत् ४९ ३९	कृत्वा ह्येवं रिपवे पुन ३८ १६	कम्य मन्व्योत्पत्ति २ ५७
कुर्यान्मरान्ते रोम ३६ १४१	कुर्यात्प्रमाणेना ४५ ७९	कम्यत्तत्तद्वन्धनं २१ २७
कुर्यान्मा मम कार्याणि ३ १५	" " ४९ ८	कम्यत्तद्वन्धनस्या तं ४० ४८

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
क्रमादधानं सतीना च ४७ ४	क्ष इत्येव महाक्षोभः १९ ३१	क्षुभ्यन्त्यमदनास्ताश्च ४५ १११
क्रमोक्तमाभ्या स्मरतः ५५ ६	क्षणमङ्गनिधानञ्चैः २५ ४४	क्षेत्रक्षेत्रशमाव च २१ १५
क्रियते देवदेवेन ११ ४८	क्षपयित्वाधिनागान् स्वान् १७ १७	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च १८ ४
क्रियमाणं न कस्मैचित् १७ ९०	क्षपयित्वा मलं सर्वं ४१ ६	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ १६
क्रियाकर्तृस्वरूपाणि ४३ ५७	क्षमस्वेति द्विरुच्चार्य ३३ ११३	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ ३१
क्रियाकारकसंयोग २१ १३	क्षमे क्षमा हि मृताना ५० ६६	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ ११
क्रियापादं प्रवक्ष्यामि ५३ १	क्षयकृद्धिप्रज्जालना ३७ ५६	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ ११
क्रियाफलमदोषं तत् ४ १८	क्षादि धान्तं पुरा यत्ते ३२ ४४	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ ११
क्रियामूर्तिविधानं च २९ ४	क्षादि धान्तं सुरेशान १९ ३०	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ ११
क्रियामूर्तिविमोक्ष २९ ७०	क्षान्तिशीलं बुधीमन्तं २१ ३७	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ ११
क्रियायष्टविभागः ५७ ५३	क्षालयन् पावनैः स्त्रीणा ३७ ४६	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ ११
क्रियाशक्तिप्रमायश्च २९ ७१	क्षालयित्वास्तोत्रेण ३९ ४६	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ ११
क्रियाशक्तिश्च या सा मे ५ ५५	क्षितावुपरि निन्यस्तं ३५ ५६	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ ११
क्रियाशक्तेर्मदीयाया. १० ९	क्षित्यादिपुरुषान्ताणां २९ २८	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ ११
क्षीब्धते रमया निष्पुः ३ १०	क्षित्यादिरीश्वरान्तः स्यात् ४१ ३७	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ ११
क्षुब्धस्य पणिनदद्याया ४३ ९०	क्षित्याद्या बुधिस्यन्ता ४३ ३	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ ११
क्षुब्धे वा परितुष्टश्च ४६ ३६	क्षिपामि क्षपयाम्येका ५० ६६	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ ११
क्षुप सौम्या समासीना ४४ ४८	क्षिपेत्सलिलमप्ये तु ४९ ३६	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ ११
क्षोभश्च बद्धवायवः ११ ३०	क्षिपेद्धान्यकुले पूर्णं ४९ ३६	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ ११
" " २० ३८	क्षिपेन्मधुवने राक्षः ४९ ३३	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ ११
क्षोबीरुवमिदं सर्वं ३ ४	क्षिप्या महानक्षोदेनो ४९ ३९	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ ११
क्षोबीरुत्यारिजलं सर्वं ३ ११	क्षिप्रं पण्डितराया याति ४८ ३६	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ ११
क्षोयाद्यैः तयोद्युक्ते ४९ ४४	क्षीरं दधि घृतं गव्यं ३९ ९	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ ११
क्षिप्रतः प्राणिनो दृष्टा १७ ३८	क्षीरमूलकृष्णहारः ४९ १३	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ ११
क्षिप्रतः येन रूपेण १३ ८	क्षीरगव्याद्याः समुद्राश्च ३० ३३	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ ११
क्षिप्रमाना इति श्लेघीः १३ ७	क्षीरणवस्य मुद्रेशा ३४ ४८	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ ११
क्षेपणमायस्यार्धः १३ १	क्षीरणवाय च नमः ३३ ३८	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ ११
क्षेपणमायस्यार्धतः ९ ५९	क्षीरे क्षीरमिव ध्यायेत् ४१ ५६	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ ११
" " ११ ५४	क्षीरे क्षीरमिहात्मनं ३४ १०३	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ ११
क्षेपणमायस्यार्धतः ३० ६१	क्षीरेण नवमं द्रमा ४९ ८७	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ ११
क्षेपाः के. क. ति. त. मोक्षाः १३ २	क्षीरेदमयनायास १० १	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ ११
क्षेपणतिलस्य सकलान् ९ ४८	क्षीरेदमयनायास १० १	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ ११
क्षेपेन मृदा विदेः १७ ११	क्षीरेदमयनायास १० १	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ ११
क्षवित्रीनं क्षविरिण्डं २१ १०	क्षीरेदमयनायास १० १	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ ११
क्ष इत्यादिम्यरूपेण ३३ ४५	क्षीरेदमयनायास १० १	क्षेत्रक्षेत्रशमावश्च २१ ११

	अ. श्लो.		अ. श्लो.		अ. श्लो.
मा कुण्डसमीपं तु	४१ ४१	गुरवेऽय नम. सोऽयं	३३ ७१	घनारस्त्वय घर्माशुः	२५ १२
रथ्यंती गनारस्तु	२५ १२	गुरुः संपातहोमान्ते	४१ २६	घटाद्या विविधा बाह्याः	५ ४७
दातृहर्षं देयं	४० ८०	गुरुणा सद्यं सम्यक्	२२ २९	घटे पुरे तथाचायां	१७ २४
दाचकपयश्चैव	१७ ४७	गुवांदिप्रितयस्यैवा	१० ७४	घर्माशुरगणानन्दान्	३३ ८५
न्ये दद्यान्नरम्या तु	५० २८	गुलिनां गोमयेनैव	४९ २९	घोरशान्तिभिरेदेन	३१ ६२
न्यः सुमनसो दीयः	१६ ७८	गुलुलं च गुरुयं च	३८ ४२	घोराह्लास्यप्रास	३१ ५८
न्यन्तधन्माप्रमयासीत्	५ ४१	" "	७५ १३	घोरयन्ती च घुष्यन्ती	४३ ४३
न्यत्तैलं च चूर्णं च	३९ ७	गृणन् मा तारिका दीर्घा	४३ ४७	घोरार्गस्वरूपेण	१८ ३३
न्यधद्रव्यसुधीतेन	१९ २२	गृहाण मानसीं पूजा	३६ १३५	घोरेन्येवा च संराः स्युः	४३ ४३
न्यध्वारेति गन्याः स्युः	५० ३३	गृहाण यक्षिण्या च	३३ १०८	ग्राणस्य नियमो गन्धः	५ ५८
न्यध्वारेति मां माहुः	५० १४९	गरिष्ये वधनामस्य	१७ १	ग्रागादिपायूपसादि	३५ ६
न्यध्वारे ततलाय	३५ २४	गृहीताद्रिपयाचोऽस्य	१३ २८	रुनार एरुदंष्ट्रास्यः	२५ १३
न्यध्वारे ततस्तथ	५४ २	गृहीत्या तु ततोऽनुरा	४१ ६५	चक्रम्यमाणा भताना	५० ५४
न्यध्वारीश्च रसध्रीश्च	३५ १८	गृहीत्या मानसीमारा	३४ ११७	चकारश्चलश्चक्री	३५ १३
नन्याः सास्पर्धिके	३६ ९०	गेयवेदप्यनिपुतं	४९ ४१	चक्रं च पुण्डरीकं च	५ ३३
नन्यादयः धृषिभ्यायाः	५० १४८	गोणजश्चसुदभूतम्	४३ ३३	चक्रं प्रवापायेका	३ १०
गम्भीरनाभि निपली	३६ १३६	गोषनं पञ्चविन्दुं च	३३ २	चक्रं मुक्तनुद्दामं	३१ ४९
गम्भीरनिमिषं ध्यायेत्	३६ ९	गोषनभ्यास्त्रिपुक्तं	३३ ३७	चक्रं गुदशनं नाम	३९ ४३
गरुडं वाष्मनलम्	३३ ५०	गोष्नादित्रिभिस्तस्य	३३ ७०	चक्रकान्तरनाभापत्	५० ३९
गरुडं तावत्स्यान्ते	३३ ६५	गोष्नाद्रणोन्तेषात्	३३ ३३	चक्रपत्रपरो नियं	३८ ५३
गरुडादि वराप्रन्ते	४४ ४४	गोष्नीं संप्रभुतां	३६ ३०	चक्ररुग्निमीशानं	३१ ४७
गायत्री च कृत्वा गौरी	३९ २०	गोष्नेनाद्रितं प्राणं	३३ ३३	चक्राद्भल्लरत्नं च	३६ ५
गायत्री नाम गायन्तं	३९ ३१	गोतत्रिया भवेदरी	१७ ७३	चक्रेकानेन हन्यन्ते	३० ५९
गायत्रीमणि चकारणा	३१ ३३	गोन्वचरणं नाम	१७ ७९	चक्षुषालोभ्यन्यर्धं	७ ३९
गुह्यं वाहि तावन्ति	४२ ५५	गोन्दिः कान्तो मयी	३३ ५६	चक्षुर्गोचरगणनं	३५ ४
गुणः प्राप्स्य तु स्वन्द.	५ ३३	गोन्दि पुण्डरीकाय	१७ ४१	" "	५३ ४
गुणस्मरणायनाः	३ ३९	गौतमोऽप्य भद्रार्थे	५० ३३	चक्षुस्त्रेयं यन्मुनि	३३ ३४
गुणरयमभिधायी	४ ५५	गौरीदेवायमुद्राय	९ ३०	चक्षुषा तिरये हरे	४३ ८४
गुणरयमभिधायी	९ ८	प्रक्षिपी द्वौ श्री कृष्ण	३४ ८७	चक्षुषे तिरयो हं	५ ५७
गुणरयमभिधायी	१५ २९	प्रक्षिपीर्गोपः पञ्चात्	३९ ११	चक्षुष्य दक्षिण चारी	४ ४३
गुणरयमभिधायी	४ ५४	प्रक्षिपीर्गोपः पञ्चात्	३४ ५०	चक्षुषा तिरयनाय	३७ ४७
गुणरयमभिधायी	४ ५५	प्रक्षिपीर्गोपः पञ्चात्	४३ ४४	चक्षुष्य नम हरेव	३३ ५३
गुणरयमभिधायी	३५ ३६	प्रक्षिपीर्गोपः पञ्चात्	४३ ३३	चक्षुष्योऽप्य दक्षिणः	३३ ३०
गुणरयमभिधायी	३४ ३६	प्रक्षिपीर्गोपः पञ्चात्	३३ ३९	चक्षुष्ये वरणा जग	३९ ३४
गुणरयमभिधायी	३८ ४४	प्रक्षिपीर्गोपः पञ्चात्	४४ ३६	चक्षुष्ये वरणा देवः	३९ ३६

अ. श्लो.

अ. श्लो.

अ. श्लो.

चतुःपट्टपधिमानीति	२४	५९	चतुर्धा सोदयं याति	५७	११	चन्दनाद्याः सुगन्धाश्च	१९	२०
चतुःस्थानस्थिता चैवं	५०	८२	चतुर्धास्तमयं याति	१५	१८	चन्द्रवत् सततं चित्तं	५०	५१
चतुरश्रं चतुर्द्वारं	४६	२	चतुर्भिल्लक्षणेस्त्रियं	१२	३४	चन्द्राख्यः समदीर्घोऽष्टः	५०	१११
चतुरश्रं मवेद्विम्बं	३५	३९	चतुर्भिल्लक्षणेयुक्तं	१५	१८	चन्द्रिकातपसंशयं	३५	७१
" "	५४	१२	चतुर्भुजं पीतवस्त्रं	३६	३३	चन्द्रिणं व्यापिनं चान्ते	४५	५१
चतुरश्रं समं यद्वा	४०	३२	चतुर्भुजं निशालाक्षं	१०	३७	चन्द्रिणं व्यापिनं चैनं	४५	२९
चतुरश्रं सुवृत्तं वा	२३	९	चतुर्भुजं सीम्यनवत्रं	१०	२८	चन्द्रिणं व्यापिनं दद्यात्	४५	५०
चतुरश्रा समा पीता	३५	२३	चतुर्भुजाः सीम्यनवत्राः	४५	३६	चन्द्रिव्यापियुता ह्येते	४५	८७
" "	५४	१	चतुर्भुजममयीपम्या	४०	४	चन्द्रिव्यापिसमायुक्तं	४५	९७
चतुर्गतिर्यकारश्च	२५	२३	चतुर्भुजा महानायाः	४८	५९	चन्द्रिव्यापिसमेतानि	४५	३९
चतुर्णां पुरयार्थानां	२६	३७	" "	४९	७	चन्द्रो ढकार आह्लादः	२५	१६
चतुर्णामभिमागस्तु	२४	९	चतुर्भुजा निशालाक्षी	४	३८	चन्द्रो व्यापी क्रमाद्योग्यौ	४५	११
चतुर्थं तु जगद्योनि.	२३	३७	चतुर्भुजैरुदापङ्के	१०	२६	चन्द्रो व्यापी च सर्वेषां	४५	९२
चतुर्थं संस्मरेद्भोजं	३३	६६	चतुर्भुजो निशालाक्ष	१७	२८	चन्द्रो शान्तादिदेवी च	३३	९३
चतुर्थः सीमनस्यश्च	४५	३५	चतुर्भुजं चतुर्व्यूहं	१७	४६	चन्द्रो वृक्षस्तु सव्योमा	३५	४९
चतुर्थमाश्रयपत्रेवं	१७	९९	चतुर्भुजं च पञ्चाद्यत्	९	३९	चन्द्रोदय इवाग्न्योधिं	३६	११६
चतुर्थस्तु य उन्मेषः	१८	२७	चतुर्भुजं पुनं कार्यं	३७	१९	चरति प्राणिनामन्तः	२९	३७
चतुर्थी तु दद्यात्	५०	५५	चतुर्विंशतिरेतानि	१६	१०	चरद्विरेषपटल	४५	१८
चतुर्थी त्वमिमा कोटि	७	४३	चतुर्विंशतिवारं च	४३	५	चरमा कोटिमारम्य	५१	२२
चतुर्थी या तनुर्मान्नी	४९	१	चतुर्विंशस्तु संन्यासः	१५	१९	चरमा ब्रह्मरन्ध्रे तु	३५	७३
चतुर्थी संहृतीशक्तिः	१२	५२	चतुर्विंशानि चान्यानि	१२	४७	चरमामय वक्ष्यामि	२०	३०
चतुर्थेऽग्निं वै दद्यात्	४२	१३	चतुर्विंशानि शास्त्राणि	४०	१००	चराचरमणु स्तुलं	८	६
चतुर्थ्यां संनिधानं मे	४५	७५	चतुश्चतुर्विंशतेन	३३	४४	चराचरेऽस्मिन्नास्ति	२५	३२
चतुर्थ्याचमनं चैनं	५०	३६	चतुष्कं धारणारूपं	१९	१२	चर्चायामिह संख्याया	१६	२७
चतुर्दशनिर्मागस्ये	२१	२५	चतुष्कं मध्यमं यत्तत्	१९	५	चर्चापादक्रियापादौ	५१	३
चतुर्दश स्वराः शिष्टाः	१९	२३	चतुष्के धारणावृटे	४४	२७	चलद्विरेषपटल	३६	१२७
चतुर्दशाङ्गयोगार्थं	१	४	चतुष्टयं तु ऋक्षपाद्यं	४६	१३	"	३८	३२
चतुर्दशीनिर्माया चेत्	४३	३५	चतुष्टयानि कल्पारि	३३	४३	चलरिम्यप्रतिष्ठा च	४९	१०९
चतुर्दशीनिर्माये चेत्	४३	२३	चतुर्लक्षं चतुर्लक्षं	५१	२९	चलित्वा तत्कृतो याति	४१	३१
चतुर्दशं तु तस्यैव	८	२२	चतुर्लक्षा चतुर्लक्षं	१८	२९	चाशुष्येया मवेन्मुद्रा	३४	२६
चतुर्दशसुतं तत्र	५५	८	चत्वारिंशद्यप्रमाणानि	३७	१५	चातुरात्म्यं द्वितीयं तत्	१०	२५
चतुर्षां पञ्चपा योदा	५२	४	चत्वारिंशद्व्यादादिनि	४६	१२	चातुरात्म्यं परं ब्रह्म	१५	८
चतुर्षां मानिते क्षेत्रे	३६	७	चत्वारोऽनुचरा एते	४५	८८	"	१७	३
चतुर्षां भ्रामणेक्षेत्रं	३७	१४	चत्वारोऽनुचरा ध्येयाः	४८	८	चातुरात्म्यमिदं प्राहुः	२	४२
चतुर्षां लब्धवत्तय	४९	९९	चन्दनं कुङ्कुमोदं	४९	१६	चातुरूप्यं तु यत्तत्	७	१९

	अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
चातुरूप्यमिदं श्रेयं	४ २५	चूड च तारया कुर्यात्	४० ४३
चातुरूप्यमिदं पुनः	७ २४	चेतनः पौरुषं सत्	२९ २३
चान्दनेन रसेनैव	४९ ५५	चेतनाचेतनं विश्वं	३६ ४९
चामराङ्गदृष्टाश्च	४५ ८५	चेतसा सादरेणैव	३६ १३३
	४९ ९	चेतसोऽन्यथान्याथ	५१ ६
चिक्तेषुर्मन्त्रियं योगी	४३ ६१	चेत्यं विस्म्यते येन	१४ ९
चिच्छतयो हि लिङ्गस्याः	१२ ४५	चेत्यचेतनता प्राप्ता	१४ ५
चिच्छति धान्तिरूपा च	२५ ४६	चेत्यचेतनमावेन	१४ ४
चिच्छतिरेना मोक्षप्राप्त्या	१२ ९	चेत्यमेदो हि य. काल.	१४ ४२
चिच्छतिरेय ते दृष्टा	१२ १	चेष्टमान. स्वदेहेन	७ २४
चिच्छतिर्जन इत्येवं	१२ १८	चैतन्यमस्य धर्मो य.	१३ २५
चिच्छतिर्निरमीमाना	३ १८	चैत्यचेतनयोरेक	१३ २३
चिच्छतिर्मोक्षवृत्त्याप	३ २३	चैत्यचेतनयोरेक	७ ३०
चिच्छतिर्मोक्षमग दृष्टा	३ २६	चैत्यचेतनयोरेक	२७ ३७
चिच्छतिस्तु परा वप	३ १५	चैत्यचेतनयोरेक	२५ १४
चित्तप्रसादिर्निदीदी	२७ ३९	चैत्यचेतनयोरेक	३० ४९
चित्तरूपमिदं चित्तं	४३ १०३	छायाभाधित्य वतं	५० २१८
चिदंशा. सः श्येते	२५ २९	छित्वा छित्वा तु होतव्यं	४१ १९
चिदचित्तत्वमाख्यातं	५ २४	छिन्धि छिन्धिः	३१ ४१
चिदात्मनि यथा विश्वं	९ ३८	जगत्प्रवृत्तिमयो मे	२ २९
चिदानन्दधनं पूर्णं	३६ ३७	जगन्मन्दरते चान्ते	१ ४०
चिदानन्दमयी देवी	२८ ४४	जगदाध्याययन्त्यया	२९ १०
चिदानन्दमयी शक्ति	३६ ८४	जगद्धिं जगन्नाथः	४ ३०
चिदानन्दमहाशक्ति	३४ १०७	जगन्नाथेऽपि वा नास्ति	२ ३३
चिदानन्दराशि दिव्यम्	३२ ९	जगत्संमिश्रं दृष्ट्वा	३३ ६२
चिदाग्रजगन्मोक्ष	३४ १०५	जगत्संमिश्रं बीजं	२९ १४
चिदाग्रजगन्मोक्ष	३६ ३०	जगत्संमिश्रं चैतन्यं	४४ १
चिदाग्रजगन्मोक्ष	३४ ५५	जगत्संमिश्रं चैतन्यं	९ १६
चिदाग्रजगन्मोक्ष	३३ ४७	जगत्संमिश्रं चैतन्यं	५४ २९
चिदाग्रजगन्मोक्ष	४३ ९	जगत्संमिश्रं चैतन्यं	३३ ५६
चिदाग्रजगन्मोक्ष	४३ ५३	जगत्संमिश्रं चैतन्यं	३४ ७
चिदाग्रजगन्मोक्ष	५३ १७	जगत्संमिश्रं चैतन्यं	३३ ५९
चिदाग्रजगन्मोक्ष	५० १०७	जगत्संमिश्रं चैतन्यं	५३ ७२
चिदाग्रजगन्मोक्ष	३३ १०	जगत्संमिश्रं चैतन्यं	५० ३०
चिदाग्रजगन्मोक्ष	३७ ९	जगत्संमिश्रं चैतन्यं	४८ ३०

अ	श्लो	अ	श्लो	अ	श्लो
जयानुचरमन्त्रास्ते	४५ ७४	शयता कर्ता निर्धेयस्य	५० १५१	शानानन्दमये देवे	२४ ११
जयापङ्कजपत्रेषु	३८ ४५	शतुल्यमपि कर्तुं	५० १५१	शानानि च विचित्राणि	१ ११
जयाय नम इत्येव	३३ ५५	शत्या पूर्वोक्तसामर्थ्य	३६ १२२	शानान्नान्यत्तैश्चैश्वर्ये	४ २४
जयाया मूर्तिमन्त्रोऽयं	४५ ६३	शन जातियुतं वाच्य	४४ २०	शानाय निस्तारज्ञाय	१ १
जयार्थं त्रिदशेशान	४८ ३६	शन तच्च विवेकोत्थ	१५ १२	" "	५७ ५५
जयादमिति वै बुद्ध्या	४८ ११	शन तत्परम ब्रह्म	२ २४	शने तस्मिन् समुत्पन्ने	१५ १३
जलमध्य समाविश्य	३४ १२०	शनं विना न चैवान्यत्	४९ १४९	शनेन क्रियते यद्यत्	३४ ११६
जलाधिकरण पद्मम्	५ २३	शन सत्त्वं यत्तु चैवाम्	१७ ५१	शनेन्द्रियगणे सोऽयम्	५ ४३
जागरामवतीर्याय	२४ ३३	शनकर्मविभेदेन	६ ४३	शनेन्द्रियगणैश्चेतत्	५ ६६
जागरायामय स्वप्ने	१३ ३५	शनक्रियादिभिर्विष्णो	१० ४३	शनेन्द्रियप्रवृत्तौ तु	७ ३९
जाग्रतपदे स्थितं देव	१० ४०	शनक्रियासमायोगात्	१३ ३२	शनैश्वर्यमहाशक्ति	२८ ३
जाग्रत्समौ ह्युपतिष्ठ	२२ २२	शनक्रियास्वरूपाणा	७ २५	शपथेद्विधियन्मन्त्रान्	२१ ४१
जात सत्त्वसमुद्रिक्तात्	१६ ६	शनधारणयाङ्ग्य	३४ ११५	शये विकल्प्यमाना तु	१४ २१
जाता जनकयशोऽहं	८ ४४	शनमाधनया कर्म	३४ १४१	शेय पदाध्नो रूप	२२ २३
जायते कृष्णतु तु	४६ ३५	शनमाधनया शक्त	५३ २	शेय बहुविध मोक्ष	५१ २१
जिततासक्त चित्ताना	१७ २०	शनमूला परा कृति	५० १०३	शेय स्थूलादिरूपेण	३२ ५६
जितं ते पुण्डरीकाक्ष	२४ ६९	शनरक्षज्यबलम् च	३५ ४२	ज्योतिर्मय्यर्धमात्रा सा	२४ २३
" "	४४ १५	" "	५४ १५	ज्योतिस्तत्परम ब्रह्म	२४ ११
जितेन्द्रिय जितार्थार	१ ४	शनवैश्वानरशिखे	४४ २२	ज्योत्स्नामिव ज्ञिपं हृष्टा	४३ ६६
जितेन्द्रिय ह्युपद्रुष्ट	२१ ३५	शनशक्तिबलैश्वर्य	४ १३	ज्वलत्परशुभ्रद्राम	२० ४३
जिते मनसि वै शश्वत्	४३ ९४	" "	७ ५	ज्वलत्परशुभ्रद्राम	११ २४
जिते मनसि शुद्धा मे	४३ ९४	" "	१६ २४	ज्वलन्ती मुनिभिर्गीता	५० १२५
जिह्वामूलस्थितो ध्याय	३१ १८	शनशयत्यावरोप्याय	३४ ११६	ज्वलामि सर्वभूतान्त	५० ९९
जिह्वामूलीयक जिह्वा	२३ २७	शनश्रियस्तु सा मुद्रा	४४ ४१	ज्वाला इव महाबह्वे	१९ ३३
जिह्वाया विषयो रस्य	५ ५७	शनश्रीरियमुद्दिष्टा	४४ ३१	ज्वालाकुलज्वलद्देव	३१ ५९
जीव को नाम तद् भूदि	६ ३३	शनस्वरूपो भगवान्	१४ १	ज्वालाय च सहस्रान्ते	३१ ३६
जीव स्यात्प्रथमा मात्रा	२१ २०	शनात्मकं पर रूप	२ २५	ज्वालाया सुप्रदीप्ताया	३८ २८
जीवितोऽप्यथवातीतान्	३६ १३९	शनात्मानो ममोद्यत्या	१९ १९	ज्वालायद्रसना ध्यायेत्	४८ २१
जीवन्तमप्यवातीत	३६ १३८	शनात्मिका तथाहता	२ २५	शकारो ह्यसुरश्व	२५ १५
जीवन्नेव भवेन्मुक्त	२४ ४२	शनादिगुणपद्वान्ते	२४ २३	आदिके द्यदिके चैव	३२ ५१
जीवानां देह्यदानां	२० ३१	शनादिगुणसंयुक्ते	२४ ७१	दत्तवर्णो पदो विद्यात्	२३ २३
जीवानां निमित्तान्ते	१२ ४६	शनादिदेव पर्यं त	३३ १२	द्वित्य शब्दसमायोगात्	५ ७१
जीवाना निनिधा शक्त	११ ४३	शनादीना कलनां तु	२२ १४	दकारो निधिरूपश्च	२५ १७
जीनो बुद्धिरङ्कार	६ १३	शनाद्या पङ्कणा एते	२ ३६	णञ्जरोऽमयद शास्ता	२५ १८
शुद्ध्यासायतीभिर्यु	४९ १७	शनानन्दक्रियात्मन	९ १	त निधा वामदस्ताप्रे	३४ १११

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
तं प्रदर्शय पन्थानं ४३ १११	ततः शतगुणं स्नान ३४ ९५	ततस्तु साधकवरः ४९ २२
तं मे दर्शय पन्थानं १ १६	ततः शतेन नेत्राणा ९ ३४	ततस्तेजो यथैवार्क १४ ३४
तं विद्धि प्रथमे वर्ण २७ ९	ततः शब्दार्थसंस्कार ४९ १३१	ततो गुरु तद्वत् च ३७ ७२
तं वीक्ष्य जगता माता १ ५४	ततः शल्यका सौवर्णाम् ४९ ७५	ततो गुरुः समानीय ४० २९
तं सोपकरणं देवम् २४ २७	ततः शुद्धमथान् भर्गान् २२ ३०	ततो मोहिन्दवैकुण्ठी ३६ ६२
" " २४ २९	ततः शुद्धोदमादाय ४९ १०२	ततोऽग्निना विनियुक्तम् ४९ १२५
तकारस्ताल्लक्ष्मा च २५ १८	ततः संकल्पं देव २० १६	ततो जलमुपादाय ३७ ३५
तक्षती सलिलं सर्वं १८ ३४	ततः संथ्यामुपासीत २८ ३७	ततो दशाचतुष्कस्यः १९ ३८
तच्छक्तयस्तदाकाराः ९ ११	ततः संपूजयेत्सर्वान् ४० ८५	ततो नियममाश्रित्य ४९ १०
तच्छेया वमयेऽपीति ३६ ८५	ततः समाधिर्गोपनी ४३ ७८	ततो विभवं निरीक्षेत ४९ ८०
तद्यैव सकलं सुखं २० २८	ततः समुत्थितं पद्म ३६ १०	ततो भगवतीत्येष ४४ २०
तत आभारशक्त्यै च ३३ ३१	ततः सर्वप्रमाणं तु ४३ ५२	ततो भगवती देवी ४८ १७
तत इष्टं समाधाय ४० ६१	ततः साधनैर्वैद्यैः १६ २६	ततो भगवतो विष्णोः ३८ २३
तत उत्तरदिग्भागे ४० ३१	ततः सितेन सूत्रेण ४९ ७८	ततो मन्त्रशरीरे च ३३ १०६
ततः कनिष्ठिकाद्वटौ ३४ ४१	ततः सुखं परं तस्मात् ४३ १२	ततो मा देवताः सर्वे ९ ३२
ततः करशरीरेषु ५४ २६	ततः सुखमा ततः स्थूला ४९ ९१	ततो मा मुनयः सर्वे ९ ४०
ततः कर्माणि कुर्वीत ४८ १९	ततः स्थूलजलोद्भूत ३३ २०	ततो मातयस्तिस्वच्छा ७ ४८
ततः कर्माणि वै कुर्यात् ४६ १४	ततः स्मरेत्परं ब्रह्म ४९ १२१	ततोऽमृतमुपादाय ३९ ५६
ततः कार्यो न विद्वेषः २८ ३६	ततः स्वाहास्वधाम्ना ४० ४४	ततो लवणकूटानं ३५ ४७
ततः कालामिकृमांय ३३ ३२	ततश्च द्विगुणमिध १७ ३४	" " ५४ २०
ततः कालोऽनलारूढः ४५ ८०	ततश्च पञ्चनिधये ३३ ६०	ततो वह्निर्गृहं गत्वा ३६ १४५
ततः कृताञ्जलिः प्रह्वः २३ ३१	ततश्च विग्रहार्थाय ३९ ३२	ततो बागीश्वरीं देवीं ३७ ६९
ततः कृणाष्टमी प्राप्य ४२ ३८	ततश्च शङ्खनिधये ३३ ५९	ततो विनिःकृतं मतः ३८ २७
ततः परं तु यद्ब्रह्म ५२ १४	ततश्च होतृविन्यासे ४९ ९५	ततो विष्णु नमस्कृत्य ३७ ४०
ततः परमधाम्ना च ३३ १०५	ततश्चिदात्मन दद्यात् ३६ २४	ततो वेदिं विद्योप्याय ४० ९०
ततः परमशब्दं तु ४५ २४	ततस्तच्छोपनमसि ३४ १३९	ततो व्योमाम्बितं मार्ण ३३ ११०
ततः परो य उन्मेषः १८ ३५	ततस्तत्कर्णिकामध्ये २३ १८	ततोऽस्तगततेत्यस्मात् ३१ ४१
ततः पात्रचतुष्कं तु ३७ २६	ततस्तत्त्वमयो भूत्वा ३४ १०१	ततोऽहमनुपायत्वात् ५० २१७
ततः पिण्डसमुत्पत्तिं ३५ ५२	ततस्तत्सन्दिग्धमादाय ४९ १२२	ततो होमवाकाने तत् ३६ १४६
" " ५२ २४	ततस्तत्प्राप्तमव्यक्त ४३ ८	तत्प्रादुर्चितं ब्रह्म २२ ७
ततः सितगुणः पूज्यः ३७ ७३	ततस्तथा क्रियायुक्त्या २ ४८	तत्कर्म गदितं रुद्रिः १२ ३०
ततः पुण्ययौ दद्यात् ४० ६८	ततस्तानि स्वशरीरिभिः ३५ ५१	तत्कालमयमस्त्वार्ता ५ २२
ततः प्रभृति न स्वच्छः १३ ११	" " ५४ २३	तत्क्रिया सकल्य देवात् ४ १८
ततः प्राणमयो माता ७ २०	ततस्तीर्थं समासाद्य ३४ १२१	तद्योऽस्तुतयायै तु ३७ १२
ततः प्रादेशमात्राये ३५ ३८	ततस्तु विग्रहार्थाय ३५ ६६	तत्पञ्चरीरभूतायै ८ ४८

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.		
तत्तच्छास्त्रैः संस्थान	५७ २४	तत्त्वं तु वासुदेवार्थं	२९ ५१	तत्र पूर्णाहुतिं दत्त्वा	४१ ५५
तत्तत्कार्यं क्रतवेन	६ १४	तत्त्वज्ञानमिदं प्रोक्तं	४३ १०४	तत्र ब्रह्मणि निष्ठात	५० १४०
तत्तत्कार्यं करी तस्य	३६ ५१	तत्त्वतश्चोपसन्नस्य	३३ १२१	तत्र मण्डपमध्ये ॥	५५ १०
तत्तत्कार्यं गुणा तत्तत्	३१ १२	तत्त्वतश्चोपसन्नाना	३३ ११६	तत्र वर्णमयं चक्रं	२९ ४०
तत्तत्कार्यं प्रसिद्धस्य	४ २३	तत्त्वत्पुष्टं त्वया ज्ञात	१५ ३	तत्र शान्तोदितानन्दा	५० १३६
तत्तत्कार्यं वशाच्चेय	९ ३	तत्त्वसंज्ञा ततः स्वाहा	६१ २६	तत्र शुद्धमयं मार्गं	२ ३७
तत्तत्कार्यानुरोधेन	११ ४७	तत्त्वात्तत्त्वान्तरं यास्यन्	४३ ४	तत्र श्रेष्ठानि बीजानि	२३ १०
तत्तत्कालगुणा तत्तत्	३१ २०	तत्त्वाद्यवयवाधारं	४३ ७	तत्र संश्रमयो मन्त्रः	३१ ४
तत्तत्कालवशां प्राप्य	१७ ५२	तत्त्वाध्वनो विवृत्तिः सा	२२ १६	तत्र संप्रति मत्सूक्तं	५० १०
तत्तत्कालानुसूलानि	१७ ५३	तत्त्वानां तात्त्विकानां च	२० ५२	तत्र सत्त्वं लघु श्रेयं	१५ ३१
तत्तत्प्रीतिचिकीर्षादि	९ ५	तत्त्वानां पद्धतिं माला	४३ ३१	तत्र सर्वं प्रदातव्यं	३९ १९
तत्तत्संज्ञा ध्रुवाद्या	५३ ९	तत्त्वानां सर्वसंन्यास	५० २३०	तत्र सूक्ष्मपरे भावे	३९ ४६
तत्तत्संज्ञा हुंफट्यन्ताः	३५ १२	तत्त्वानि ग्रन्थयो श्रेयाः	४१ १६	तत्र स्त्रीलक्षणं सूक्तं	५० १७
तत्तत्स्थानमसङ्गैर्न	५१ २८	तत्त्वानि त्वस्य शोभ्यानि	४१ ३४	तत्र तस्या ता स्मरेत्वाश्वात्	३८ १७
तत्तत्सूक्ष्मस्य तत्त्वं	३२ ४३	तत्त्वारविन्दसंदोह	४३ १०९	तत्र तस्यो बुध्यते बह्विः	४० ५३
तत्तदधरसंस्कृतेः	१९ १२	तत्पद्वृत्तिस्त्रोऽपि वा	४२ १७	तत्रार्थं भगवद्रूपं	१० २७
तत्तदग्रेऽथ गगनात्	४९ २८	तत्पादोदकजा धारा	३४ १२३	तत्रानुगच्छत्पुष्कं तु	४७ ६
तत्तदैश्वर्यदत्त तत्	३६ ५०	तत्पुनर्द्विविधं प्रोक्तं	१६ ३३	तत्रापि पूर्ववद् द्वेधा	३२ ४९
तत्तदैश्वर्यसंपन्ने	११ १६	तत्पुनर्द्विविधं ज्ञानं	३४ ९४	तत्रापि सूक्ष्ममययो	३२ ४७
तत्तद्वाचाभिधानेन	३२ ४३	तत्प्रतिष्ठापनं चैव	४९ १०७	तत्राप्युद्देशतो बन्धे	४८ २०
तत्तद्भोगेन्द्रजालानि	२२ २९	तत्प्रविश्य विनिष्कान्त	२८ १०	तत्राप्येषा स्थितिर्ज्ञेया	९ ५८
तत्तद्रूपमतिक्रम्य	५७ २१	तत्प्रसृतं छुरं दुःखं	१२ ३१	तत्राह भ्रामर रूपं	९ ४२
तत्तद्रूपमनुमाता	३२ ३९	तत्र कात्यात्मिका शक्तिः	१२ ७	तत्रैव च हनिष्यामि	९ ३७
तत्तद्रर्णाधुनानार	५२ २२	तत्र तत्त्वार्थकथने	१ २२	तत्रोत्सङ्गता विष्णोः	४८ ३
तत्तद्रर्णाधुनारगेण	३२ ४०	तत्र तत्र तु वसिष्ठेत्	४९ ३४	" "	४९ ४
तत्तद्वाचकता नीता	३२ ३८	तत्र तत्र त्रिजगति	३२ ५४	तत्रोपविश्य देवेश	३७ ५९
तत्तद्वाचकता याति	३२ ४१	तत्र तत्र पदे चैव	११ १०	तत्रोपविश्य लक्ष्मीदां	३५ ५८
तत्तद्वाच्याभिधा संज्ञा	२१ १३	तत्र तद्वृणुयुष्यं तु	२ ५३	तत्संक्षोभो हि यो मन्त्रैः	५७ ३०
तत्तन्मन्त्रप्रयोगेण	३६ १४१	तत्र जमीश्वरा भाषा	५ १०	तत्संस्थममल कुर्यात्	२९ १७
तत्तत्तद्विज्ञानतो ये	१८ १३	तत्र दिव्यं तपस्तेपे	१ ४९	तत्संतीनामिदानीं तु	४५ १०४
तत्तत्तद्व्यव्ययते नैर	४३ ८८	तत्र दिव्यगणुः श्रीमान्	१७ २२	तत्सर्वं तव निर्यस्तं	५० ३३०
तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	१४ २८	तत्र धर्मान् परित्यज्य	१६ ४३	तत्सर्वमहमत्प्रतीति	५० १६९
तत्त्वं कथय देवेदि	१ ५७	तत्र नाम तिरोभावः	१२ १५	तत्सामान्यमयो मूला	४९ १२९
तत्त्वं कथय मे देवि	८ ३	तत्र नारायणाख्या वै	४० ३७	तत्सामान्यविरोपाय्यां	५७ २३
तत्त्वं तु परमं सूत्रं	२६ ७	तत्र पुल्लक्षणं सूत्रं	५० १६	तत्सर्वमिदं दिव्यं	५० १४

	अ. श्लो.		अ. श्लो.		अ. श्लो.
तत्सूक्ष्मं कामयेद्रहिं	४१ ४७	तदसलङ्गबाहुं च	५० २३	तदाह भार्गवी नाम	८ ४०
तस्य एव स्वकं पिण्डं	३४ १०५	तदस्यस्वका तस्य	८ ३३	तदाहमरितं लोकम्	९ ३५
तत्सरेत्परमं सूक्ष्मं	४९ १३१	तदग्रे दक्षिणे पृष्ठे	४३ १३	तदाहमपि भूर्नाम	८ ३९
तथा ज्ञानस्थिता रूपं	१४ १३	तदङ्गं मुद्रयालम्ब्य	४१ ५९	तदा हि तस्य भोगाय	८ ४१
तथा ज्ञानस्वरूपाहं	५० ६३	तदङ्गानि च विन्यस्य	४६ ५	तदिदं नार्यवष्टम्भात्	४३ ७०
तथा तथा भवाम्येवा	११ ३७	तदष्टमभ्रवद्भ्रमं	५ ८२	तदिदं सललं ब्रह्म	८ ७
तथा तथैव कुर्वीत	४० १०८	तदचलुत्तिमायोग्य	३३ २२	तदीयं निष्कलं रूपं	४५ १३
तथा तद्दृढयान्तःस्थम्	४९ ११५	तदचलुत्तिरंशं च	२३ १८	तदीयानि विधीयन्ते	२७ ५
तथा पद्मनिषेर्हत्तात्	३४ ६४	तदन्तरायवित्रस्तः	१२ २९	तदीया निमिषाया ये	४९ ४९
तथापराजिता चैव	८ २४	तदन्तरायैर्विनाशः	१२ २७	तदुत्सङ्गता लक्ष्मीं	४६ ११
तथापि निमियोगान्मे	४२ ५०	तदन्ते च महापद्मं	३५ ४४	तदुन्मियति वै पूर्वं	१० ६
तथाप्यत्र प्रवृत्तिर्या	५० २१५	तदभावश्च वैराग्यं	४३ ९८	तदुन्मेषस्वरूपिण्या	२७ ५
	५० २१७	तदभावा निचिन्त्यैवं	५० १५२	तदूर्ध्वं यष्टुषा देवीं	३६ ६
" "		तदयं मम संकोचः	७ १८	तदूर्ध्वस्य पद्मस्य	३४ ५२
तथाचैवविधैर्वर्णैः	२५ ३३	तदर्थं मध्यमं प्रोक्तं	३९ ३८	तदूर्ध्वं कालकूर्मं तु	३६ ३
तथा भुक्तेयना कोष्ठे	२९ ३४	तदर्थं मध्यमं प्रोक्तं	२० ८	तदूर्ध्वं चन्द्रनिम्बं तु	३६ २२
तथा मदीयसूक्तेन	४० १०६	तदव्यक्ताक्षरं विद्धि	१ १३	तदूर्ध्वं तु परा तारां	३८ ७९
तथा मुक्ताफलं यत्तत्	४६ ३३	तदहं श्रोतुमिच्छामि	१ १५	तदूर्ध्वं बाह्विन्म्यं तु	३६ २२
तथा यतस्व देवेदा	१ ३७	" "	५० १०५	तदूर्ध्वं सूर्यबिम्बं तु	३६ २१
तथावभृपकर्मादि	४९ १०८	तदाहं सर्वभूतात्मा	४६ १२	तदेकं प्रवृत्तिं माहुः	६ २३
तथा वरदहस्तं च	३८ ७२	तदाग्रे तदीशाने	४७ ३०	तदेतत्कारूपेण	५ २६
तथाविधे करद्वन्द्वे	४४ ४१	तदाग्रे वसेत्तावत्	९ ४४	तदेतत्पाल्यामास	५ १७
तथाविधेन धामेन	१० २९	तदा तदावतीर्याहं	११ १६	तदेतत्सलिलीकृत्य	५ २०
तथा विमवरूपेण	१० ११	तदादिविषयं वैयं	२४ २०	तदेतन्मध्यमं पर्वं	५ १८
तथाश्वत्थदलाग्रेण	४३ ११४	तदादिवर्णपवना	२९ २८	तदेतन्मिथुनं जये	५ ३०
तथा पोद्बदाया चैव	५२ ४	तदा न स्थलनिग्रे हा.	४३ ७७	तदेवं परमोन्मेषः	२७ १४
तथा पोद्बदाहस्तस्य	८ २९	तदा प्रद्योतमानोऽर्थं	१३ ३१	तदेव परम रूपं	२७ १३
तथा सवित्समाविष्टं	१४ १४	तदा मूर्तिमती साहं	१७ ८	तदेव पिण्डरश्मि च	३३ ९१
तथेदं वाङ्मयं निश्चम्	२४ ४०	तदा यदा पुनर्ब्रह्म	३२ ३३	तदेयानन्दरूपेण	१९ ३
तथैव गुणसूक्ष्मश्रीः	३५ १९	तदावाहनमित्युक्तं	३६ ८२	तदेयाम्यस्यमानाना	१४ ३३
तथैव प्रातिवृत्त्यं च	१७ ६७	तदा विस्तिमयी साहं	१४ १५	तदेतन्मध्यमं पर्वं	४ ९
तथैव रूपीतवर्णस्य	२४ ७३	तदा शून्यमिन्द्राग्रेः	३२ ३१	तदेतन्मध्यमं पर्वं	२७ ४
तथैवाचार्यरूपेण	४१ ५	तदा मूर्तिमती साहं	५ ४०	तदेतन्मध्यमं पर्वं	३६ ४१
तथैवाचार्यरूपेण	३९ २३	तदा मुजयमाप्नोति	४८ ३४	तदेतन्मध्यमं पर्वं	३० २८
तथैवाचार्यरूपेण	१४ ७७	तदा मुजयमाप्नोति	८ ४३	तदेतन्मध्यमं पर्वं	३० १५
तथोत्तममिदं तन्त्रं	५० २३१				

	अ.	श्लो.		अ.	श्लो.		अ.	श्लो.
तद्ब्रह्म तदब्रह्मणि	३८	५१	तन्मात्रवर्गे पृथ्व्यादौ	३५	६	तर्जनीमूलयोर्न्यस्य	३४	१३
तद्विन्दुं चिन्तयेत्पूर्वं	४३	५२	तन्मात्रेभ्यः समुद्भूताः	१६	८	तर्जन्यद्विप्रसर्गात्	३७	१४
तद्विन्दुद्वयाम्भोजे	४९	१२३	तत्पत्येवं परा शक्तिः	२९	२६	तर्जन्या तु न्यसेद्वस्मीं	३५	१५
तद्ब्रह्म परमं धाम	२	९	तत्पक्षोऽप्रभृत्ये तस्य	१	५१	तर्जन्यौ मान्तर्लले	३४	१५
तद्ब्रह्माण्डमिति श्रुतं	६	२४	तपोविशेषैर्विविधैः	१	४६	तर्जयन्तो ह्यमकाश्च	३७	४६
तद्भेदेद्यु च मन्त्रोऽयं	२४	५९	तत्तवाञ्चनवर्णामा	४	५६	तर्पणं तर्पणीयामिः	३९	२९
तद्योगी सततं भूत्वा	४९	१४८	तमंशं नैव कुर्वीत	१७	८९	तर्पणाचमने पश्चात्	३६	१०६
तद्रूपवतारतन्मयेन	५१	२६	तमःप्रभृतयश्चोकाः	३६	२९	तर्पणीयामिरिन्द्रिश्च	३६	१११
तद्रूपमहमेवास्मि	५०	१७१	तस्मा तेजसा चैव	५०	७	तर्पयत्यखिल स्थूलं	३४	११३
तद्ब्रह्मं च विजयं	३७	४६	तमसानभिभूतस्य	२२	२५	तर्पयन्तीति मा माहुः	५०	११०
तद्रस्त्वच्छमयं शान	३	६	तमस्तु प्रथमं पर्वं	१२	२१	तर्पयामि गुणैर्विष्णुम्	५०	१०४
तद्भवेकापि सेवाहं	२	५६	तमाचारं प्रवक्ष्यामि	२८	७	तर्पयामि रत्नैर्नित्यं	५०	१०५
तद्वाचना तिरोभावः	१३	२९	तमिमं वास्ववं मावं	४९	६६	तर्पयेज्जुहुयाच्चैव	४०	६८
तद्विनिश्चयबाधे च	४३	१०५	तमो नाम गुरु ज्ञेयं	१५	३३	तर्पयेन्मा सुरेशान	४०	३१
तनीयसः क्षयिणश्च	४३	९२	तमो मोहो महामोहः	१२	९	तल्लयोः पृष्ठयोश्चैव	५४	२७
तनुं मन्त्रमयीं तां तु	३५	७९	तमो रजश्च सत्त्वं च	३६	२३	तल्लिखेद्वेदादिकसंख्यं	२३	१६
तद्युः पाद्गुण्यरूपा मे	३१	८२	तयानवेक्षिते दैत्य	१	३३	तवैव शिरसा पादौ	१८	९
तदुर्ध्वानमयी सा मे	५०	६९	तया पुनरभिध्यात्य	४०	८८	तस्माच्छतगुणं ध्यानं	३४	९६
तनुकृत्यास्तिलं पापं	१७	१०४	तया युक्तो जपेत्	५७	२४	तस्माच्छतगुणं मान्त्रं	३४	९९
तनुदकैश्चरयेद्यु	४९	४२	तयावलोकिते देव	१	३३	तस्माच्छुद्धिः पुरा कार्या	३४	११४
तनोमि पञ्च कृत्यानि	५०	१३३	तया बालिङ्गनं भावात्	४३	२५	तस्माज्ज्ञानं समास्थाय	३४	१४०
तन्त्रं लक्ष्म्यास्ततः	५७	३५	तया संप्रापयेदन्तः	३४	१२४	तस्माच्छेषः सदा शिष्यैः	२३	४
तन्त्रसंक्षेपमाख्याहि	५१	७	तया स्फुरति जीवोऽजी	१३	२६	तस्मात्कालमयात्पश्चात्	५	२८
तन्त्रस्य परमं गुह्यं	४३	५९	तयैवानाहुतिं दद्यात्	४०	७०	तस्मात्पणवपूयास्तु	३०	१०
तन्त्राणां परमं तन्त्रं	५०	२३३	तयोऽन्तरमाविश्य	४०	११२	तस्मादाख्यस्य वै सर्वं	३३	११८
तन्त्रान्तरस्या विज्ञेयाः	२२	३६	तयोर्नौ परमं व्योम	१७	९	तस्मादेकान्तनिर्दोषं	३४	१४०
तन्त्रः प्रचोदयान्मथ्ये	३१	३६	तयोर्नौ संविदाश्चैव	४	४	तस्मिन्नास्मिन् पदे	११	१३
तन्नास्ति यत्र हि तया	४५	१०	तयोर्नौ हृदि संकल्पः	३६	७१	तस्मिन्नास्मिन् परब्रह्म	४९	११६
तन्मथ्यस्थं च वा ह्रिन्	४७	२८	तयोस्तु तेजसा तुल्य	२३	३७	तस्मिन्नापाराशक्त्यादि	३७	५८
तन्मथ्ये चिन्तयेद्दयी	४०	२५	तस्मा जलधी यद्वत्	३५	७	तस्मिन्निष्कलसंस्थाने	३७	३१
" "	४८	२५	तस्मैर्व्यक्तिमायाति	४९	१३४	तस्मिन्नुपयतः पार्श्वे	३७	५
तन्मथ्येऽष्टदल पद्मं	४६	२	तस्मिन् च वषट्परोडा	३४	२४	तस्मिन्नेव परे भूयः	३६	४४
तन्मनाश्चैव तन्त्रकः	४९	१४८	तस्मिन् रूपसंपन्नम्	२५	४३	तस्मिन्नेव पुनर्देवे	२७	१६
तन्मथ्यस्तादृशं प्राप्य	२४	३२	तर्जनीं दिगुणीकृत्य	३४	८३	तस्मिन्नेवान्तरे शक	९	३३
तन्मां संकर्षणात्मानं	२	४६	तर्जनीं स्फोटयेद्विदुः	३४	२७	तस्मिन् प्रजपतिर्जने	५	८९

	अ.	श्लो.
तस्मिन् यज्ञाधिकं पद्मे	३७	१६
तस्य शिष्यं प्रसीदामि	२८	४९
तस्य चोपरि नागेन्द्रम्	३६	४
तस्य तद्धि निरुमत्वं	७	२५
तस्य मध्ये स्थिता शक्तिः	३१	३
तस्य मन्वात्मनो व्यक्तिः	२१	९
तस्य मा परमा शक्तिः	११	२
तस्य या परमा शक्तिः	२	११
तस्य व्याख्यामिमा	३१	५
तस्य शक्तिरहं ब्राह्मी	१७	६
तस्य शान्तिरहंता तु	६	१७
तस्य पाङ्गुप्यरुमाहं	४१	३
तस्य संवर्णस्याहं	६	१२
तस्य संपद्यते शिष्यं	४९	४५
तस्य कामध्वरूपमाहम्	२८	४
तस्या अस्त्ररूपायाः	४२	४८
तस्या आसंख्यो व्यूहाः	२९	१२
तस्या मा मावयेद्योगी	४३	७५
तस्या लयप्रकारेण	३८	२७
तस्याः क्रोटितमेनाहं	४	३५
तस्याः परादिमायस्ते	४४	५
तस्याः प्रत्ययविद्वस्ये	४२	७७
तस्याः प्रवर्तमानायाः	१९	३०
तस्याः सिद्धिरिय प्रोक्ता	४७	१
तस्या स्मृतादिरूपाणि	३१	८२
तस्या स्मृताश्चतस्रो मे	६	३४
तस्याः स्वरूपं वक्ष्यामि	१२	६८
तस्याचित्रैकरूपस्य	४	३
तस्या निवारणार्थम्	३४	९३
तस्यानुगच्छतुं यत्	४६	५
तस्याप्यन्य इतीक्षं तु	३	२
तस्या मे न विनाभावः	९	२
तस्या मे पञ्च कर्माणि	१३	११
तस्या मे परमा मूर्तिः	४२	३
तस्या मे सिद्धमतायाः	४२	४

	अ.	श्लो.
तस्या मे य उदेति स	१८	२०
तस्यायुषो भवेद्धिः	४६	३९
तस्या रूपत्रयं विद्धि	२९	१४
तस्या विधानमधुना	४९	१
तस्या विधानमित्येतत्	४८	३७
तस्या विनिर्यता ध्यायेत्	४०	१४
तस्या व्याप्तिमोचं ते	३०	१
तस्याहंता तु या देवी	६	७
तस्याहंता परा तादृक्	७	४
तस्याहं परमा देवी	१३	२०
तस्याहं परमा शक्तिः	१४	२
" "	१५	९
" "	२१	४
" "	२६	४
" "	३८	१
" "	४९	६०
" "	५०	८
तस्यैव कोणपट्टकस्या	८	३३
तस्यैव चानुरं बीजं	५२	१८
तस्यैव चाष्टधा दिक्षु	८	२४
तस्यैव यद्भुजस्याहम्	८	२८
तस्यैवानन्दसंयोगात्	१९	६
तस्यैवानुत्तरलोकात्	१९	७
तस्यैवोभयतो रूपे	८	२१
ता पृताः शक्तयः पञ्च	१९	३२
ता च सुखं प्रदत्ताय	४३	३३
ता वा ददाति तस्यास्तु	४६	३७
ता वा प्रदद्यायेन्मुद्रा	३७	५९
ता ता वै देवता तत्र	५२	२३
ता ताम्रस्या संप्राप्य	२८	३३
ता त्रिधा वामहस्ताग्रे	३४	१११
ता परा देवणी शक्तिः	४०	५
ता मा तामिति तत्त्वज्ञः	५०	१३३
ता मा वृत्तामनुष्याय	५०	१०३
ता मां हिरेण्मयीत्येवं	५०	६०

	अ.	श्लो.
ता विद्धि पुरुष दिव्यं	२९	१८
ता विद्या शुद्धमार्गस्था	३	१८
ता शक्रभक्षुया वीर्य	१	५२
ता सत्त्वस्यामलम्ब्य	५०	१६
तादृक्त्वास्तुपुष्पेण	४९	८१
तादृक्त्यं विद्धि संवर्णं	२	१८
तादृक्तादृक्समुन्मेयाः	१९	८
तादृशं तादृश रूपं	९	५
तादृशस्य हरेर्विष्णोः	४	३
तादृशी नीलजीमूत	३७	५१
तामिच्छामि सदा ब्रह्मं	५०	१५७
तामि योगी धिया पश्येत्	४३	५९
तामि रूपानि देवेश	३७	१८
तानुपास्य ततस्तस्या	५७	२३
तान् मेदयति या संवित्	१४	४१
तान् मे विस्तारत, पद्मे	८	२
तान् सर्वांश्च मन्यमानेव	३१	६३
तामिर्नैहस्य दैत्येन्द्रान्	९	३३
तामिस्तु प्रणवाद्यामिः	३६	७६
ताम्य एव हि शालाग्र्यः	११	३१
ताम्या मध्यमसंलग्नं	३४	३३
तामक्षं कल्पयेच्छक्तिं	३१	६८
तामयावदधानस्यैव	४४	८
तामब्रवं यपरोक्ष	४	९१
तामस, बाल इत्युक्तः	१६	३
तामसस्तत्र भूतादिः	५	३८
तामयाद्विद्यदादिस्तु	१६	५
तामसे त्वन्तरे शक्र	९	२०
तामिमा तत्त्वतो यत्	१३	१
तामिमा तारिना त्रिधा	२६	४३
तामुत्पूष्य तत, प्रोक्ष्य	४०	५६
तामुपेहि महामागा	१	४५
तामेव दक्षिणादस्तात्	१४	६१
ता योनीरनुपायन्तः	१३	५
तारं च कल्पयामीति	३७	२९

अ	श्लो	अ	श्लो	अ	श्लो
तारं बीजं ततः सखा	४५ ३२	तारिमाख्यानाम शब्दे	३७ २७	तावन्तस्तादृशास्तेऽस्य	२४ ४४
" "	४५ ३९	तारिमा च नमश्चान्ते	३३ १११	तावन्तस्तादृशास्तेऽस्या	४२ ५०
तारं मद्दृश्य पश्चात्	४५ ४२	तारिमातारकद्वन्द्व	२९ ४७	तावन्मानार्थमादद्यात्	३८ ३१
तारकं तद्विद्वद्धार्य	३८ ४	तारिमानतिमध्यस्य	३५ ४८	तावद् नाशयिष्यामि	९ २९
तारकं तारिमा चैव	३९ ६७	तारिमानतिमध्यस्या	३५ ५४	तावावा जगतोऽर्थाय	१० ७
" "	४९ ७०	तारिमा नाम यद्वीजं	४५ २३	तावावा तत्त्वमेकं	१५ १०
तारकं निम्नसेदेव	४९ ९२	तारिमान्ते क्रमादद्यात्	३३ ११	तावावा परमे व्योम्नि	३६ ७०
तारकं प्रथमं बीजं	२३ ३६	तारिमाननुतारं च	५० २९	" "	५० १०
तारकस्यायसाने तु	३१ २१	तारिमाप्रथमेपश्चात्	४२ १८	तावावामेकता प्राप्ती	११ ३९
तारकाया नमोऽन्ताश्च	४५ ९३	तारिमानुच्चरन् कुर्यात्	४० ९६	ताविमी दपती दिव्यी	८ १८
तारकारणनादेन	३२ ६	तारिमानुच्चरन् दीर्घे	४० २८	तावुभौ नरकं घोरं	३३ ११९
तारकेणान्वितश्चादी	३० ५	तारिमानुच्चरन् पश्चात्	४० ९९	तासां त्रिभुवियोगेन	२१ ७
तारतारानुताराभि	१९ १०१	तारिमानुच्चरन् पश्चात्	३३ १०९	तासां पारायणं शश्वत्	५७ २७
तारपञ्चकमाह्लादं	३३ ७४	तारिकाया इदानीं त्वं	३३ ६६	तासां ममादिभूताया	४५ १५
तारपूर्वार्त्तं गुणान् भूय	२४ २४	तारिकाया-परं भागम्	४१ ५३	तासां मूले तथाङ्गुष्ठं	३४ ३०
तारमादाय तस्या ते	४५ ५९	तारिकाया-परं भावे	४१ ४६	तासामङ्गुष्ठं पृष्ठे	३४ ८२
तारया कुम्भमादाय	४१ ६०	तारिकाया निरुत्तानि	२५ ४८	तासामनुत्तमव्यग्रं	४८ १५
तारया त्वमिषिच्याय	४९ १०२	तारिमा वा परा देवी	३५ ७४	तासामाद्या परा दिव्या	२९ १३
तारया पक्षिष्यामि	४० ६१	तारिकायामिवास्यां च	२५ ५०	तास्तास्तद्रूपधारिण्य	९ २९
" "	४० ७२	तारिकाया वदाब्जस्य	४२ ३	तिरोभावस्तथा वृष्टि	१२ ११
तारया पूरयेत्पश्चात्	३८ २०	तारिकाविधिमन्विष्य	३६ ११८	तिरोभावाभिधाना मे	१२ १६
तारयामि जगत्सर्वम्	५० १७८	तारिका शाश्वतोऽशेष	४५ ६२	तिर्यक् च समुत्थिरुत्थ	३८ १३
तारया सममिज्यास्य	४० ५८	तारिकास्त्री च नौ	५० ३१	तिर्यक् शनैः शनैः	३४ ७५
तारया समिधो दद्यात्	४० ६६	तारिकास्फुरणाकारा	४० ३९	तिर्यक्स्थितस्य नेम्यन्ते	३० ३९
तारया साङ्गया हुत्वा	४१ ४२	तारेण तारया द्राम्या	३१ १८	तिलकालकयत्तत्र	६ ७
" "	४१ ४५	तार्क्ष्यं तत्र स्थित	३७ ५७	तिलकालकयत्सर्वं	२ ४५
तारश्च तारिमा चैव	४५ ५८	ताललक्ष्मादिदेवाद्वय	४५ ७९	तिलानि चाप्यसितानि	४७ १०
तारस्तत्र प्रतिष्ठाय	२६ ९	तालकृष्णान्तरे ध्यायेत्	४१ २२	तिलेन चापि जुहुयात्	४१ ३१
तारकारा रिपोर्मूर्ध्नि	३१ ९	तालभूम्यदेशस्या	४३ ४४	तिलैः सिद्धार्थकोपेतै	४८ १०
तारादिपञ्चकं तेषां	४२ १५	तालभूम्ये त्वहकार	४१ २१	तिष्ठति स्थापयेद्वित्तं	४३ ११४
तारमादाय पूर्वं तु	४२ ६३	तालभूमि स्थिता युद्धि	४१ २१	तिष्ठत्यमादधानस्तत्	४९ ११७
तारया बीजगिण्णादि	४४ २	तान्वा नैव शन्योमि	५० २१०	तिष्ठुभिर्वर्तते वृत्तं	२९ ४०
तार सीता तथा श्रीश्च	३२ २४	तावत्तथा स्थिता विष्णु	३२ ८	तिष्ठश्च तारिका	३३ १०८
तारय तत्र नाश्रय वै	८ ४७	तावत्तत्कुचितशानः	१३ ३३	तिष्ठन्निराशय या	३० ३४
तारिकां धाप्यधीवीत	४० १०९	तावन्तं मतवानेन	४२ ३६	तिष्ठो नीला शया एवं	४२ १५

	अ.	श्लो.		अ.	श्लो.		अ.	श्लो.
तिस्रोऽप्यासा गतीः	३२	१५	सूतीयोऽष्टपुरिमातः	७७	२२	तेयामैश्वर्यदानेन	२६	२३
तिस्रो मम स्वमावाख्याः	२	४९	ते एते परमे सूक्ते	५०	१८	तेषु तेषु हि तत्त्वेषु	३२	२८
तिस्रो बोधवसेन्द्रात्रीः	४२	११	ते च नैव स्वसंसिद्धाः	४३	१०१	तेषु सतसु युग्मेषु	१९	२४
तीरस्थानं समासाय	४८	११	ते च संख्याद्वया मन्त्राः	३२	६२	तेष्वेक धर्ममास्थाय	२८	४५
तीर्थं तत् त्रिविधं प्रोक्तं	३४	११२	तेजः पञ्च गुणं प्राहुः	२	३४	ते सर्वे तारिकाकार्याः	४२	७७
तुर्यं सुपुतिः स्वमथ	२१	११	तेजस्त्वन्यानपेक्षत्वं	४	१७	तैजसः कथितः सद्भिः	५	५२
तुर्यवर्जं सुपुत्यादिः	२२	७७	तेजोमुखं तु यद्रूपं	२९	८	तैरीश्वरा सदा यामि	५०	१५८
तुर्यवर्जं सुपुत्याद्ये	२१	२५	ते ज्ञेया मध्यमा मन्त्राः	२२	३४	तैरधारावदच्छिन्ना	५०	१३९
तुर्यातीतं तथा तुर्यं	४०	११	ते देवा विभवात्मानः	११	१८	तैलमासविनिर्मुक्तं	४९	१४
तुर्यातीते च तत्तुर्थं	२४	३१	तेन तन्मात्रता तेषां	५	४५	तैस्तैरनुगुणैर्भावैः	१७	३६
तुर्यादिजगदन्तं यत्	११	९	तेन तेन प्रकारेण	५	१६७	तैस्तैरुपायैः प्रीताहं	१५	१३
तुर्यादिशक्तिसमुक्ताः	३०	२९	तेन नानाविधं रूपं	११	५	तैस्तैरानैः प्रयुग्मतैः	१	४४
तुर्याद्यवस्था विज्ञेयाः	२	६१	तेन पुष्परिणीत्येवं	५०	१८९	तैस्तैर्भावैः समेताश्च	५७	३५
तुर्याद्या जगदन्तास्ताः	१९	३४	तेन भौतिकमित्युक्तं	५	६२	तोयक्षीरपल्लोपेताः	३७	३०
तुर्याद्ये स्वमपर्यन्ते	११	१५	तेन मा चिद्वनामेका	१४	४५	तोथेनात्मप्रजनेन	४०	८४
तुर्यानि या दशा जीवे	१३	३६	तेन मा सर्वभूतानां	५०	१८०	तोयणीयासि केन स्वम्	१५	६
तुर्यावस्था च सा मे	५१	१३	तेन शिष्यं समीकुर्यन्	४१	५३	तोययामि गुणैर्विष्णुं	५०	१९५
तुल्यशीलवयोऋषी	४२	३०	तेन संरक्ष्यमाणस्य	१७	७४	त्यागो गर्वस्य कार्यस्य	१७	६८
तुल्या गुणवयोरूपैः	१७	५	तेन हि प्रीणिता साहं	१६	३५	त्याज्यस्यत्यतिरं ह्येहं	३१	२२
तुषारधूलिधवलः	४५	९०	तेनाग्नेन यज्ञेसम्पत्	४०	७८	त्रयं विष्णुतया योग्यं	३३	२७
"	४९	९	तेनाप्यापितमन्तःस्थं	३४	१०८	त्रयश्च चातुरार्यं तत्	७	८
तुषारनिवयाकारं	३८	५५	तेनासौ महतीं कीर्तिं	४७	२४	त्रयीसारो हयर्वाख्या	३१	३१
तुष्टः प्रोत्थापयेत्सञ्चात्	४९	५०	"	४७	३१	त्रयोऽप्रयत्नयो लोकाः	२४	१९
तुष्टाश्च मा पुष्ट तेन	५०	१००	तेनासौ महतीं लोके	४७	२७	त्रयोदशतयोरुमेयाः	१९	८
तुष्टिर्निरूपिता तेन	५०	१०६	तेनासौ लभते कीर्तिं	४७	१८	त्रयोदशविधं वेद्यं	५	७७
सूतीयं गोमयाम्भोभिः	४९	८५	तेनैवं मुद्वितं सर्वं	३४	९१	त्रयो देवाः प्रयो ज्यूहाः	३४	१९
सूतीयं पर्वं यदयामि	५	१८	तेनैव क्रमयोगेन	३७	५२	त्रयोविंशतिरप्येते	७	१७
सूतीयं विमवाख्यं तु	१०	४४	तेऽप्रवर्गमदा ज्ञेयाः	१८	४९	त्रयोविंशतिरेते ह्य	५	७८
"	११	८	तेभ्यो दिव्यानि मीतानि	४९	५६	त्रापुत्रं यक्षिणीविद्धी	३९	३९
सूतीययार्थमोशाने	५०	२६	ते रक्षयमयोऽजिह्वा	२०	४४	त्रापते महतः पापात्	५०	३२५
सूतीयस्तु समाप्यात्मा	१६	३९	तेषां ज्ञानवलोकनेषु	४	१४	त्रायमाणाश्च सन्तारम्	२२	२१
सूतीयस्य निषा योऽसौ	१६	४०	तेषां निरुक्तं मत्तत्त्वं	५०	३६	त्रिगुणाद्यादिमे देवाः	११	२५
सूतीया प्राहृती प्रोक्ता	१२	५४	तेषां प्रधानतो सिद्धिं	५२	१०	त्रिकोणं स्वस्तिकाङ्कं च	३५	४०
सूतीयस्य विधां स्थाता	७	४२	तेषां रूपं तु यच्छुक्र	५०	१७०	"	५४	१३
सूतीयो द्वित्रिषो यग्निः	१७	८८	तेषामुपरि संविन्यं	३६	१००	त्रिकोणमग्निं वा कुर्यात्	४०	३५

	अ. श्लो.		अ. श्लो.		अ. श्लो.
त्रिगुणं त्रिगुणाग्रन्थीन्	४१ १५	त्रैलोक्यं तु त्रयो लोकाः	२६ २३	दक्षिणस्या महामाया	३० २७
त्रिगुणं त्रिगुणीकृत्य	३९ ४६	त्रैलोक्यजननी देवी	४३ ७०	दक्षिणा तर्जनीं कुर्यात्	३७ ५९
त्रिगुणाधारमध्यस्थे	३६ १४२	त्रैलोक्यविपया सा तु	१२ ५४	दक्षिणाह्वयार्धेन	३४ ६७
त्रिगुणाणि ममीवेदं	३ २७	त्रैलोक्यस्य हितार्थाय	९ ४३	दक्षिणादिकमेणाथ	१० ३८
त्रिगुणा भगवत्पत्नी	४ ४०	त्रैलोक्यैश्वर्यदं दद्यात्	३३ ४२	दक्षिणाद्यामुनस्योक्ता	३४ ६१
त्रितयं त्रितयं शक्र	२४ २०	त्रैलोक्यैश्वर्या देवी	२६ २१	दक्षिणाद्रिज्याख्यस्य	३६ ५९
त्रिधा स्थितस्य ये ये	१२ ४३	त्रैलोक्यैश्वर्यदोषेत	२५ ३७	दक्षिणे च तथा वामे	४६ ८
त्रिनेनं चारुसर्वाङ्गं	५ ९	त्रैलोक्यैश्वर्यदोषेतम्	२६ १४	दक्षिणे चिन्तयेद्भगो	१० ३३
त्रिमूर्तित्वधिका शक्तिः	५७ १	त्रैलोक्यैश्वर्यदोषेता	३१ ९	दक्षिणेतर्जचार	१४ २९
त्रिरुक्छिन्निद्यायाश्च	४२ १२	त्रैलोक्यैश्वर्यदो व्यापी	२५ १०	दक्षिणेतर्जहस्तो	४६ १०
त्रिरुक्छाणाचारमते	३६ १४३	त्रैविक्रमोदयो विष्णोः	८ ३४	दक्षिणेन ततो यायात्	४९ ११४
त्रिवर्गस्यैः स्तुता सेषा	२९ ३५	त्र्यम्ब एकारसंज्ञश्च	२५ ८	दक्षिणेन तु हस्तेन	३४ १७
त्रिवर्गप्रणवाधारा	२९ २७	त्वं शम्भुवदितो भूत्वा	२३ ३९	" "	३४ ६४
त्रिवर्गां सूक्ष्मंशा मे	३२ २	त्वचश्च विषयः स्पर्शः	५ ५६	दक्षिणेन विनिष्क्रम्य	४९ १९३
त्रिविधं चाद्वैतार्थं तु	१० ४२	त्वच एव श्रुता धर्माः	१ १०	दक्षिणेनात्ममुद्रादयं	३८ ६३
त्रिविधं पुरुषतैत्तत्	३४ ९४	त्वत्प्रसादाच्छ्रुता मन्त्राः	५० ३	दक्षिणे मध्यतः पद्मं	३५ ६४
त्रिविधं माप्यते तेन	२० १८	त्वत्प्रसादान्मया देवि	४२ २	दक्षिणोत्तरद्याल्लभ्या	३७ ४६
त्रिविधा परम देवेश	१७ ८५	त्वत्प्रसादान्मया पद्मे	२० २	दक्षिणोदरहस्तेन	४६ ३०
त्रिविधा त्रिनिधाया मे	३४ १४	त्वत्प्रसादेन विधिवत्	३८ १	दण्डधरो ढकारश्च	२५ १७
त्रिविधास्ते तु विद्येयाः	२२ ३२	त्वत्प्रीती क व्यायः	१५ ७	दण्डवत्तन्निवेशेन	२० १९
त्रिविधेनैव रूपेण	३६ ४६	त्वत्सुखस्य विधिं	५० ४	दण्डिनीं ब्रह्मसंयोगात्	५ ७०
त्रिविधेया परा शक्तिः	२९ २६	त्वद्रवत्रकमलोद्भूतं	१५ ३	दत्तावकाशो मदन,	२५ १९
त्रिष्टुभा जातवेदस्या	४२ ५७	त्वद्भागमृतसंदीह	१३ १७	दत्ता सूत्रयुगं चारीं	३० २१
त्रिसहस्रं जपं कुर्वन्	४२ ३६	त्वन्मुखाब्जच्छ्रुता	४२ ४४	ददतीं क्षेपणी चासि	५० ६३
श्रीपञ्च मिथुनान्यासन्	६ २१	त्वमेव सर्वशालेयु	५० २१९	ददाति चाख्यं तस्य	४७ २१
श्रीपञ्चाणि ततः, काल	३० ५	त्वया कथयता तास्ता,	१ १२	ददाति दर्शनं शक्र	४६ २२
श्रेयापञ्च प्रवृत्तिर्यां	५० २१७	त्वामेवाराध्य जीवास्ते	१५ ४	ददाति यस्य यत्किञ्चित्	४७ १७
श्रेण्यं च प्रवृत्तिश्च	३५ १०	दंपती पूजयन्नित्यं	२७ ४२	ददामि तव नामानि	४ ६१
श्रेण्यं प्रवृत्तिर्व्योम	५ १९	दंपती यौवनावस्थौ	४२ ३१	ददामि शुद्धियोगं तं	१६ ३६
श्रेण्यं पद्मगुणार्थं च	५० १७३	दंपती वैष्णवी चैवं	४२ ६१	दद्यात् पूर्णाहुतिं दीर्घां	४० ७५
श्रेण्यमनुबदाना	५० १७४	दंष्ट्रानिष्ठचूतधोराभिः	३१ ५७	दद्यात् पूर्णाहुतिं पश्चात्	४७ १३
श्रेण्यममरं मार्गं	४ ३२	दक्षिणं मध्यतः पद्मं	३५ ६४	दद्यात् पूर्णाहुतिं सम्यक्	४० २०
श्रेयास्यो मकारोऽर्थ	३२ ४७	दक्षिणद्वारतसाद्रत्	३८ ४८	दद्यात् सयुष्मतेभ्येन	३९ १४
श्रेयास्यं कर्मणामेव	१७ ८७	दक्षिणस्थं तु पाण्यं	४६ ३१	दधतः पद्मकुम्भी च	४५ ३६
श्रेयस्येन जगन्नायः	१० १०	दक्षिणस्य तु हस्तस्य	३४ ५२		

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
दधानं चोर्ध्वगहुन्यां ३७ ६६	दामोदरान्तमुद्गलं ११ ३०	दुर्गाणि तारयन्त्यात्म २९ ३५
दधानं दक्षिणं दिव्यं ३१ ५०	दिक् च निघुचया सूर्यः ५ ५९	दुर्गां देवीति विख्याति ९ ३७
दधानमनिष्टं तु १० ३९	दिगन्तरमपश्यन् ३४ १३३	दुर्दमं दुर्धरं शश्वत् ४३ ९७
दन्तशङ्खं च यदन ३९ ७	दिनि विम्वाल्मना त्वेका २९ ३६	दुस्तरापास्तंसार १७ ४२
दम्यते मन उद्दामं ४३ १०९	दिव्यं तच्चित्तयेवस्य १० ४१	दुष्टो सखलान् कामान् २६ ५
दयादान्तिशमोपेतं २१ ३४	दिव्यं वर्तसदृशं वै १ ५०	दुष्टाना सखलानर्यान् ५० १४१
दयिताहं सदा देवी १७ ३१	दिव्यशक्तिप्रभेदैस्तैः ३९ २	दूरद् दूरतरं यामि ५० ४१
दरिद्रे देवयगौ च १ २८	दिव्यशक्तिसमावाशं ३८ ७	दूरपास्तत्रिकल्पेन १४ १३
दर्पणं गन्धतौर्यं च ३९ ६	दिव्यशान्तोदितानन्द १७ ४४	दत्तो जातयलो योगी ३१ ७५
दर्मे चर्मणि वस्त्रे वा ३४ १३६	दिव्यशालाज्यधीयानः २७ ३२	दृश्यते कर्मणो व्यक्तम् १७ ८५
दर्शनीया प्रयत्नेन ३४ ७७	दिव्यशालाज्यधीवीत २८ २९	दृश्या च दृश्यमाना च ४३ ४१
दर्शयित्वा तथा मुद्राः ४९ १०	दिव्यान्तरिक्षमौमाना २९ ६८	दृष्टयैव ज्ञान्यते प्रीतिः ३६ ८७
दर्शितं परमं तत्त्वं ५७ ४६	” ५० ६८	दृष्ट्वा तत्र निनिक्षिप्य ४९ ३८
दर्शितादोपमुद्रश्च ३६ ३१	दिव्यास्तिस्रस्रयस्तासा ६ २७	दृष्ट्वा ता निमुञ्चं याति ४९ ४६
दश दिक्षु क्षिपेदश्वं ३४ ११८	दिव्येनाविघ्नना हान्या २९ ३३	दृष्ट्वा तु पादपं शुष्कं ४९ ४७
दश पञ्च चतुर्धा मे १९ २	दिव्ये सैदे तथाप्यारौ ४३ २०	दृष्ट्वान्यस्य समायुक्तं ४८ २३
दशभिः पञ्चभिश्चैव १९ १०	दिशोस्तामयिकं धर्मं ४१ ५८	दृष्ट्वा स्वदिमराचितं ४९ ११६
दशमीं तत्पर नीत्वा ३५ ३०	दिशो निरूप्य चाख्येण ३५ ५८	देयमाचमनं पश्चात् ३९ ३०
दशम्या सगलंकापः ३६ १०२	दीक्षाप्रतिष्ठयोः कल्पः १८ ८	देयमेतन्मुशीलाप ५० २३५
दशयोः सुस्मरयोः ३२ ५०	दीक्षाभिप्रेतपूर्वं च २७ २८	देवः प्रागादिमेदेन १० २२
दशलक्षं जपेन्मनी २४ ३९	दीक्षायामप्यशुक्षयं ४१ ३१	देवता सकलाधारा ५० २१
दशरारं तारयैव ४० ७३	दीक्षा सा त्रिभिधा तावत् ४१ ७	देवदेव न ते शययाः १७ ५०
दशाशं जुहुयात्सर्गः २४ ४०	दीक्षितः पञ्चकालञ्च २८ ५३	देवदेवप्रिये देवि ११ ४३
दशाशं तर्पणं कुर्यात् ४२ २२	दीक्षेति तेन तत्त्वज्ञे ४१ ६	देवदेवमये देवि ४५ १०३
दशाश्वरो ह्ययं मन्त्रः ५० ९७	दीर्घं नैवेद्यमप्येवं ३७ ४२	देवप्रिये देवदेवि ३६ ६८
दशाना सुस्मरुपाणां ३५ १४	दीपे धूपे तथाप्येव ४० १९	देवप्रिये महादेवि १६ ६५
दशालुर्गण्डपुस्यायाः २ ७८	दीनयो यान्तादन्ताः २९ १७	देवसिनिर्गुहिदायैः ४ ३१
दशान्ते तेन दैत्येन्द्राः २९ ६१	दुःखं जन्मजराशुत्यं ५ ८५	देवस्य दक्षिणा चास्ति ५० ९०
दास्यं तदमीमत्स्यम् ५५ १९	दुःखं त्रिहासतो योगैः १३ २६	देवा दैत्यास्ताया नागाः १४ ४७
दास्यं विप्रती युष्मा ३८ ७८	दुःखजनयिनिर्माण ४१ ६४	देवाश्च मामुपाभित्य ५० १२७
दास्यं मध्यमं शश्वत् २४ १७	दुःखरूपं रजो श्रेयं ७ १५	देवि मरनार्तिहरे ९ २४
दास्यमन्तरायं तत् ३७ ६०	दुःखानुसृष्टिहेतुषां १२ २५	देवीं वेनाप्यनापेना ३६ ३
दास्यमन्तरेर्दिव्यं ३८ ७९	दुःखार्थान्ति सर्वेना ५० १२९	देवीचतुष्टयस्तेनः ४९ ५५
दास्यनिदिष्टा चैव ५७ ५०	दुःखार्थेति मा प्राहुः ५० १२९	देवीनां दक्षिणा मुद्राः ४५ १०३
दानी च सर्वमन्तान् ५० १२९	दुर्गां च दुर्गमन्वेन ४ ४६	देवीमन्त्रेण देवेण ४८ २८

	अ	श्लो		अ	श्लो		अ.	श्लो
देवीरूप तुहोमान्ते	४७	१०	द्वादशस्वयम्बजेतु	४३	५०	द्विमुजा हेमवर्णामा	४५	४७
देवीरूप स्वमात्मान	४९	११	द्वादशाङ्गकल्याणास	४९	१४४	द्विरष्टक च धर्माद्य	३६	२८
देवीसहाय स्याद्देवा	४०	४७	द्वादशाङ्गकल्याणास	४९	१०८	द्विरष्टके तु वर्गेऽस्मिन्	५३	८
देवी सा परमा दिव्या	२६	४	द्वादशाना ततश्चोर्ध्व	५०	१४४	द्विर्मध्यमेति भूतानि	३१	४३
देवेन हरिणा सुष्टा	५०	१२७	द्वादशान्त महापद्म	५४	१६	द्विविधस्यामि चावस्य	५०	१७४
देवै पुरुरूपेण	८	४९	द्वादशान्त महापद्म	५४	१७	द्विभृतु पद तथाष्टौ च	४३	४
देवैरभिष्टुता शश्वत्	१	८	द्वादशान्त समाविश्य	४९	१२४	द्विपदक धारणाना च	२०	१९
देवो नारायणो नाम	५०	५	द्वादशान्तान्तमुज्जीय	३५	३२	द्विपदचतुल्लिकार्णश्च	३६	६५
देवो वामनदेहस्तु	११	२३	"	५४	८	द्विपदवाहोस्तथा साह	८	१६
" "	२०	४२	द्वादशान्तान्तराजीव	३५	४३	द्विपदा कालरूपत्वात्	४	४४
देव्या ययादिक दृष्ट	९	१९	द्वादशान्ते विचिन्त्याय	४०	६	द्विसप्तत्या सहस्रेण	५०	१०५
देवानालक्रियाकारा	१४	४१	द्वादशावृत्तया कुर्यात्	३४	९९	द्वे एते कथिते देवि	२६	१
देवाकालानवच्छिन्न	२३	४	द्वादश्या मुरभिर्धूप	३६	१०३	द्वेऽप्युते शृणु मूर्तीस्त्व	३०	४१
देवाकालान्वयो ज्ञातु	५	७३	द्राभ्यामङ्गलिबद्धान्या	३६	२०	द्वैरूप्ये तत्तिरूपत्व	६	४०
देवाकालालात्तया कृमात्	३	२	द्रारप्रस्य ततो ध्यायेत्	३८	७६	द्वैरूप्यमैकैरूप्यं च	७	२७
देवोऽप्याधारत क्लृप्त	१४	४४	द्रारोष्यन् चतुर्दिक्षु	४६	१७	द्वयक्षर ■ ततो लक्ष्म्यै	४५	२३
देहबन्धे च बान्धु चेतु	५५	७	द्रारोपरि स्थिता लक्ष्मी	३७	४५	धकार शार्ङ्गधुवर्ता	३५	२०
देहमात्मतया मुक्ता	१२	२८	द्रिजाभ्यास्तर्पयित्वाय	४२	३४	धनुर्बाणकराक्षैव	४८	८
देहेन्द्रियमनोबुद्धि	१३	६	द्वितीय मूलमन्त्रेण	३४	१२१	"	४५	७१
देहेषु जीवभूता या	३५	१४	द्वितीय साख्यविज्ञान	१५	२३	धन्वी भुवनपालश्च	२५	१९
दैत्यादिभ्यो जगदध्यस	९	४	द्वितीययासनं दद्यात्	५०	२५	धर्ताङ्गितोऽमृताधार	३३	४०
दैत्याङ्गलिपुयायाश्च	३६	९३	द्वितीयशक्तिरस्येन	२९	६२	धर्म शान च वैराग्यं	३६	१३
देवाद्वा यदि वा मोहात्	५७	४१	द्वितीयस्त्वबरोहो य	२६	१३	धर्मादिकमधर्माद्य	५	३३
देवी कृष्णिमयी शक्ति	१९	१०	द्वितीयाया निधानं मे	४७	३४	"	३३	४३
दोषनिमग्निनाशाय	३४	२१	द्विधा प्रवर्तते रूप	२९	६	धर्मादिकान् यजेत्तथात्	३७	६९
दीरात्म्यं विषयाणां यत्	४३	९९	द्विधामृत समादाय	४५	३८	धर्मादिको गुणो यस्मात्	५	३४
द्युति सरस्वती मेधा	४५	४७	द्विनेना द्विमुजा श्वेता	३७	७१	धर्माधिक्यममोक्षेण	४३	५१
द्रवता शीतमायश्च	१९	२७	द्विपदा ब्राह्मण श्रेष्ठ	५०	२२७	धर्मेण सह संवध	"	६९
हर्तं करदयनेन	३४	२७	द्विपदार तु मुद्राणां	३४	९०	धर्म पाप क्षय नीत्या	४२	१८
द्वन्द्वभूतानि वस्तुनि	४३	५८	द्विमुजं चाष्टर्वाः	३८	७१	धर्मो शानं च वैराग्यम्	५	३४
द्रव तदेरीकुन् वै	४१	५२	द्विमुजं याम्यरुक्तेन	३८	७२	धाता निधिविद्विधश्च	५	८
द्रव्यं निष्ठतया योग्यं	३३	२७	द्विमुजं वेष्टितं यश्चत्	३६	११	धात्रीपत्न्यास्त्रिसदृशा	३९	३७
द्राविण्या सरस्तेण	१७	३३	द्विमुजा मारयेत्क्षमां	३८	३०	धामप्रपश्य मुद्रैवा	३४	५४
द्राविण्यदि मुद्राणां	३४	५५	द्विमुजमस्तितापाङ्गी	४२	६६	धारणा पूर्वमुक्ता या	२०	२५
द्रादरां मयुना सन	४९	८७	द्विमुजं हेमवर्णां च	४७	४	धारणा द्वादशैवेता	४३	१६

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
धारणा चतुष्कं यत् ३२ ४६	ध्यायन्नमिदमेवं हि ३१ ७०	न तदस्ति पृथिव्या वा १५ १४
धारणाऽन्धमसाद्य ३४ १०४	ध्यायन्मा पद्मगर्भाया ४२ ६६	न तदानीममेयत् ३२ ३१
धारणाभिर्नन्देस्तम् ३४ १०२	ध्यायन् निश्चिन्तनशब्दात्मा ४१ ५३	नताः स्म शिरसा पादौ १ २४
धारणाभोरिषं भाषा ४४ २७	ध्यायन् सखीजग्रावत्यं ३० ८	न तावदेव महात्म्यम् ५० २०६
धारणाद्यु धर्मं कृत्वा २८ ४१	ध्यायिनः सर्वसिद्धीनाम् ३५ ७७	न त्वेन हापयेद्यागम् ४० १०८
धारयन्ती यतो मये १९ १३	ध्यायीतातो हृदयो जात ४९ १२०	न निन्देन्मनसा वाचा २८ ३०
धारयामि धरा भूत्वा ५० २००	ध्यायेत्किंशुर्वर्णायं ४७ ५	नन्दगोपकुले जाता ९ २९
धारयामि स्वरूपेण ५० १८७	ध्यायेत्तत्तनादेन २४ ७	न प्राणायामतः हेद्यः ४४ ५५
धारया साययेद्वह्नी ४० ६३	ध्यायेत्तत्तस्मिन्ना शक्तिः ४० ४१	न बहिर्नैव चान्तस्तात् १४ १०
धारयेत् पोडशाष्टकम् ३४ ९९	ध्यायेदालोकरूपेण ३३ १७	नमस्तु परमं व्योम ७ ९
धारयेद्यो गले वक्त्रे ४८ ३५	ध्यायेदनुमूर्तां शक्तिं ४० ४०	न मास्तु तथैवाहं १४ २२
धारारथरथकारश्च ३५ १६	ध्यायेदेवंनिधं देव ५१ ६०	न भ्रष्टयेत यथैवेया १ ३६
धारस्तानरुपा मे ३५ ३३	ध्यायेदीपशिखामा माम् ४३ ३८	नमः बभ्रुवास्त्रियै १५ १
धारस्ताननशोभा ३६ ४४	ध्यायेदुप्यन्तमोक्षार्थं ४१ ३८	नमः श्रीगुरुभक्त्यै ३९ १
धार्यते ध्यायते चैव ३० ५८	ध्यायाः किंशुख्यार्थाः ४५ ५१	नमः सर्वपूर्णाङ्गस्य ४२ ४३
धिया ध्येयमनालम्ब्य १४ ३०	धियते स पुमान् प्रोक्तः १९ ३६	नमः सर्वोदितानन्द ४५ ४३
धियावच्छिद्यते यत् ४३ २४	धियते बालचक्रेण ३० ५६	नमः सर्वोदितानन्द ८ १
धियो नैतौ बहिर्भूतौ ४३ २५	धियन्ते च पश्यन्तः ३० ५७	" " १३ १६
धीराः भगवन्तगम्भीराः ३० ३७	धुषध प्रणोऽस्यादिः ३१ ३०	नमश्चाप तस्यान्ते ३१ ३५
धीस्ताप शरणी शक्तिः २० ४५	धुषदयोऽपरे देवाः ११ २७	नमश्चन्द्रशेखरे १० १
धूयति ध्वस्तमिदुके ३३ ९	धुषदयोऽपराय मे ८ ४७	नमश्च परतो योग्ये ३३ १३
धूमकेतुर्पया धूम ३ २८	धुषानलसिता भाषा ४४ २९	नमश्चरस्ततः पश्चात् ३३ २३
धूमं पश्यन्निर्गुणः ३५ ४१	धुषाय नम इत्येवं ३३ ८५	नमस्तु तिम्नतः पश्चात् ३३ १६
" " ५४ १४	धुषाश्च विविधाकाराः ११ ३४	नमस्तु सर्वं जगत्प्राये ३७ १
ध्यातव्याः साधनश्रेष्ठैः ४५ १५	न बुधाद्बुद्धिर्न नायाः ४३ ७१	नमन्ते केन्दुकजम् १५ २
ध्याता ध्यानं तथा ध्येयं ३८ ४६	न क्रोधो न दुःखमां २१ ३३	नमन्ते कम्पनायते १७ १
ध्यातु ध्यायिभिरगम्या १६ ३३	न धनप्रकारावाय ३० ३३	" " २८ १
ध्याता तन्मनसंकाशा ३७ ३८	न धनानि यथा व्योम्नि ५० २०७	नमन्ते विदविद्वदं ४४ १
ध्याता दधितारामि ४८ २५	न च शक्या निर्विद्वदं ११ ३८	नमन्ते जगद्भारते ४१ ३३
ध्याता पूर्वदेवता ४९ १२४	न चाकस्मिन्निदे निच ५० २३४	नमन्ते पद्मने पद्मे १६ १
ध्याता सर्वेश्वरीं कुर्वीत ३६ १३१	न चापि साधनतः ४९ ३५	नमन्ते पद्मनिधौ १८ १
ध्याता सर्वं जगत्परा ४२ ५४	नटः प्रतीति यद्वत् २ ५५	नमन्ते पद्मनिधौ १५ १
ध्यानध्यायध्यायान्ते ४९ ३०	नटी सखमी शक्तिः ३३ ५३	नमन्ते पद्मनिधौ ४० १
ध्यानध्यानं ताः कुर्वीत ३४ १३३	न त्वत्स्वं विना तेन २९ ४४	नमन्ते किमुनिधौ ८ १
ध्यानानि ॥ निम्न ३५ १०३	न तत्र मयिधनो नौ ५१ १३	नमन्तेऽप्यु हृदयेन ३४ ९९

अ	श्लो	अ	श्लो	अ	श्लो
नमस्तेऽस्तु हृषीकेश	४४ १५	न शान्ता नोदिता नाभि	४ २	नाभि समुदरेत्यश्वात्	२४ ५
न मेऽस्ति सम्यग सोऽयम्	५५	" "	१४ २०	नाभिरुन्दस्थितेनैव	३० ५८
नमो देवादिदेव्यै ते	४९ ५८	न स्थूलो न कृशो ह्रस्व	२१ ३२	नाभितश्चाह्वयिष्यन्त	५४ २७
नमो देव्यादिक सूक्त	९ ४७	न सरेत्नामिनीनिन्दा	४३ ६२	नाभिपद्मादृदग्मेजात्	४३ ४०
नमो मित्रिलनिर्माण	२० १	न हिंसयन्ति सक्ताय	५७ ६	नाभिमेद्रान्तरे ध्यायेत्	३६ १
नमो नित्यानवधाय	१ १	न हीनाङ्गोऽतिरिक्ताङ्ग	२१ ३३	नामौ क्षीरार्णव ध्यायेत्	३८ ८
" "	५७ ५५	नागान्वा तत आत्मीय	३८ ४७	नामौ घृष्टे कटद्वन्द्वे	३६ ७०
नमो नित्यानवधायै	१३ १७	नाय्यो देवपत्न्योऽस्य	२९ २३	नामौ घृष्टे तथा बाहो	२४ ३३
" "	४१ १	नाडीमध्य समयाया	५० ७७	नामौ सूर्यं दुमारूप	२९ ४८
नमोऽन्त्या धुराद्यै	४१ ५४	नाडीस्या मामनुस्मृत्य	५० ५७	नाम्भरादौ तु सूर्यादीन्	३० १६
नमोऽन्ते प्रणवश्चादौ	३३ ४६	नाड्य पटिरक्षेपन्	२४ ६१	नाम्परास्तस्य वज्रस्य	३० ५०
नमोऽन्तैरङ्गकलति	२४ ७१	नादस्य या परा काष्ठा	२४ ९	नाम कर्म च मे मात	४ ६०
नमो भगवते पूर्वे	२४ ६८	नादास्यो य उमेप	१८ २४	नामभावद्वयोपेता	१८ ३५
नयनोन्मीलनीय तत्	४९ ७८	नादावसानगगनात्	३६ १४४	नामानुरूप कर्म स्यात्	४ ६७
न यमादिपरिक्षिप्त	४० ५५	नादिके णादिके चैव	३२ ५०	नामावली यतो ह्रस्वा	५० २०७
नर स भगवान् व्यापी	३३ ८३	नादेन सह शक्ति सा	१८ २३	नाम्ना सीतेति विख्याता	८ ४४
नरस्य उदिदीर्घस्यात्	२८ १७	नानाकारक्रियाकर्तृ	१० ४४	नायिका सर्वशक्तीना	१७ ३४
नराहृतीनि शृङ्गाणि	३८ ७४	नानाध्यजविचित्राङ्गै	१० २६	नारद ब्रह्मसकाश	१ २०
नरादितालव्यमान्ते	४४ ३१	नानाभिश्चरमायुक्त	२१ १४	नारायण पर ब्रह्म	१७ ७
नरो नारायण पन्था	२५ २०	नानाम्प्राप्तना तेन	३० ५९	नारायण परो देव	१० ६
नरो नारायणश्चैव	११ २४	नानारूपैर्मदीयै सा	१२ ५०	नारायण स भविता	३६ ४०
" "	२० ४२	नानायणौ तथा नाना	४४ ४७	नारायणमयं पूर्वं	२४ ५५
नलिनीध्यजहस्त च	४६ १६	नानाविधाभयमयी	२७ १५	नारायणस्य वा साक्षात्	४२ ३७
नवदुर्षाङ्कुरदयाम	३८ ७१	नानाविधेषु मन्त्रेषु	४२ ४८	नारायणात्समुद्यत्या	२९ ६९
मन्यवीनलपण्या	३७ ५०	नानाविधो मन्त्रगण	५२ २०	नारायणार्पमव्यक्त	३६ ७४
मगधरो ह्यय मन्त्र	३३ ६३	नानाविभवस्थान	१७ ४४	नारायणावतारो य	८ १९
" "	५० ७५	नानाविभवस्थान	३२ ६४	नारायणाश्रयाया मे	४५ ७
" "	५० १४२	नानाविशेषलक्ष्मीभि	४५ ९	नारायणी परा सूरमा	७ ४
" "	५० १६४	नानाविद्वगसंपूर्ण	४९ ४०	नारायणीस्तुतिर्नाम	९ २५
" "	५० १७३	नानाशास्त्रदिपा चैव	५७ ४९	नारायणी हरिप्रीति	२० ४७
" "	५० १७७	नानास्थानपुरो जीवा	६ ३०	नारायणो यदा साह	८ ३३
नगाम्बु न विषायादी	४१ ११	नानास्थानप्रयजो मे	४९ १३३	नारीणां संस्मरेदेतान्	३८ ६७
नगप्रपन्नसदृशं	४० ७९	नाष्टो न बधिरौ मूढ	२१ ३२	नार्हन्ति शरणस्यस्य	१७ ६३
न विना देवदेवेन	११ ३८	नाय्य प्रकाशते किञ्चित्	२८ ४८	नाल तस्यास्तदूर्ध्वं तु	४० २४
न विना पूजना चाल्या	४० २०	नापण्यायनि यत्किञ्चित्	४३ ६६		

	अ. श्लो.		अ. श्लो.		अ. श्लो.
नाल्युत्रमिवान्तर्यं	४९ १३९	नित्योदिता सदानन्द	१६ २१	निर्गतं तु स्मरेद्देवं	३८ ८
नालादधोऽनिस्सदाख्य	४३ १०	" "	१८ १५	निर्गुणान्तविधा ध्याता	३५ २९
नावाधुदेवमत्ताय	५० २३५	निदानं तपसामाद्यं	१ ५	निर्गुणाणि गुणानेताम्	३ ९
" "	५७ २७	निदानश भिषकस्या	२८ ३४	निर्घोषा घोषवत्यश्च	५० १६५
नाम्रतस्त्रायिनां तदत्	५७ ४९	निद्रा कृष्णा चैकवीरा	४ ६२	निर्णिक्तप्राप्नः	४१ १२
नाम्रतस्त्रायिने वेद्य	५० २३६	निघाय दक्षिणे हस्ते	४६ २७	निर्णीतवेदतन्त्राय	५० २३६
नायो जरायुजादीनां	१२ ५३	निघाय सुचि संपूर्य	४१ ४५	निर्णीतिरिति ताडभू	४३ ४५
नासाध्यं किंचिदस्तीह	१४ ७५	निघोषी माघनीयौ तौ	३७ ५३	निर्णुदत्यखिलां मायाम्	५० २३४
नासान्तरे च हन्मन्त्रं	३५ ६८	निघोषी शङ्खपद्माख्यौ	३७ ५२	निर्णुदत्यान्तराः सर्वाः	३७ २
नासाध्वंशमवेद्यास्या	३४ ८२	नियदास्त्रिविधैर्बन्धैः	१३ ३	निर्दोषो निराधिष्ठेयः	११ १
नासिन्नामे च जिह्वामे	४३ २	निबर्हणाय देत्यादेः	३५ ५५	निर्वाजानामादि जीवः	२१ १८
नासौ पुण्यकारेण	१३ १०	निर्मोलितक्रियाकारा	३१ ८१	निर्मलकायकस्याहं	४ १
नास्तिनानां समीपे तु	५७ ४८	निमृज्य तारया पश्चात्	४० ६२	निर्माय्य शास्त्रतः	४९ ६८
नास्तिकानामसाधूना	३३ ११४	निमेषस्तस्य यो नाम	२ २२	निर्माय मा विमोहक	४९ ६२
नास्तिकस्यात्मच्युतः	४३ ६	निमेषोन्मेषयोर्मध्ये	५० ३८	निर्माय सकलं मावं	२६ ४१
नि.सत्तासक्तमद्वैतम्	१५ २८	नियच्छामि तथा कालैः	५० २०२	निर्मितं भगवद्रूपम्	४ ३१
नि.स्याप्यायवपदकारे	१ २७	नियतित्तु महाविद्या	७ १३	निर्वहन्ती जगत्कृत्यम्	२९ १३
निक्षिपेत्पर्वताग्रे वा	४७ २५	नियमो नाम तद्वृत्तिः	१५ ३४	निर्वाप्येत्ततो दग्धं	३७ ३४
निक्षिप्य गोव्रजस्यान्तः	४९ ३०	निखनना परा सेयं	३२ ५७	निर्विणीकरणं ध्यातः	३१ १९
निक्षेपापरपर्यायः	१७ ७५	निखननी निरामासी	२४ ६५	निर्व्यापारं सदानन्दं	४ ८
निग्रहेऽनुग्रहे वापि	४३ ४३	निर्गन्तोऽनन्तराद्यश्च	५० ६	निलीनविश्रुत्या या	४ १०
निर्गन्धविद्रसेनैव	५० ११०	निर्गन्तोऽनन्तराद्यश्च	७ २	निवर्तमानि पुरतः	३० २६
निर्वं प्रेरयितारं च	२७ ९	निर्वयया स्वतन्त्राहं	३ ३६	निवर्तका ममेच्छातः	३० ३७
निर्वं योगसरो भूत्वा	२४ ३९	निरस्तानिखिलवद्या	५० ९	निवर्ततेऽध्यमार्गेण	२२ १३
नित्यशुद्धा तु मा प्राहुः	५० १५५	निरस्तारजसा च्युता	४३ ८७	निविष्टा अनिलायाः	३६ ५१
नित्यनिर्दोषि.सीम	३ १	निरामिरत्य शुद्धस्य	४० ११०	निवृत्तकामधर्मास्तु	४५ ११३
नित्यमात्मगुणोपेतः	२७ ३१	निरारम्भो निराशीश्च	१७ ६३	निवृत्तविषयेच्छस्य	१४ ३२
नित्यमाप्यायते मन्त्रः	३१ ११	निरालम्बं मनः कृत्वा	४३ १७	निवृत्तिश्च प्रतिष्ठा च	३५ १५
नित्ययामो ममैतावान्	४० ७१	निरालोकमिमं लोकं	४ ५६	" "	५३ ११
नित्यानि पञ्च कृत्यानि	५१ २	निरालोकाय वदनं	४५ ६९	निश्चितारं ज्वरद्वयं	३७ ५५
नित्या ययसि ता दिव्याः	२५ ३२	" "	४८ ६	निश्चेणी पञ्चपर्वेया	२४ ७५
नित्या संपूर्णगङ्गायुष्या	३६ ८०	निरीक्ष्य लक्ष्मीनेत्राभ्या-	४१ ३९	निश्वासेन समं विद्यात्	२४ ९०
नित्या सरस्वती भूत्वा	५० १९८	निरुन्नेपे निरुन्नेया	२ २०	निषेधविधिव्याख्येभ्यः	१७ ८६
नित्येन विष्णुना पुष्टा	५० १५४	निरुपधिः स्वतन्त्रा च	५० २१८	निषम्यवोधचन्दालम्	४९ १३६
नित्योदितचिदानन्द	५० ११९	निरुपधे निपुणैर्यत्र	७ ४६	निषम्या दोषलेखेन	३२ ५८

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
निष्कलं मध्यमार्थं ॥ ३७ ३७	न्यस्यैवं वीर्यं सूक्तं ४९ ९३	पञ्चाक्षरो ह्ययं मन्त्रः ५० १८१
निस्तरङ्गः सदेवाही १६ २५	न्यासं कृत्वा यगान्यायं ४६ ८	पञ्चात्मना मुपर्णेन १७ २४
निस्तरङ्गमृताम्भोधि ५७ २२	न्यासोपायं पञ्चायां ४७ ७	पञ्चात्मा वर्णपिण्डोऽयं ३३ १९
निस्तरङ्गोदयोऽनन्तः २ १०	न्यूनाक्षरस्य मन्त्रस्य २४ ७२	पञ्चाध्वरोऽमुक्तस्य २० ९
निहिता सर्वभूतेषु १८ १४	पञ्चारः पञ्चानामथ २५ २१	पञ्चाशदादिभेदेन ५१ ३३
नीलैवं प्रथमं यामं ५० ३७	पङ्कजे करयोन्यस्य ३५ ७१	पञ्चाशदा पुनश्चैव ५२ ५
नीलनीरोपरवना २८ ४९	पङ्कजेष्वेषु मा देवि ५५ ४	पञ्चैते व्यापका मन्त्राः २४ ७४
नीलनीरोपरवना ४६ १६	पङ्कजहारा लक्ष्मीं ३७ ४५	पटलाद्या अयच्छेदाः १८ ४०
नीलजीमूतसंशो ३७ ४३	पञ्चगालरतो नित्यं २७ ३६	पठ्यते त्रितयं विमैः ९ २७
नीलनीरदवर्णाभाः ४५ ६८	पञ्चकल्पनरी शक्तिः ३२ ८	पतन्तं संस्मरेन्मूर्तिं ३४ १०६
नीलनीरदवर्णाश्च ४८ ५	पञ्चक व्रजणा कूटे ४४ २६	पतिताया ह पूर्णायाम् ४७ १४
नीलाद्येवं निदन्तीतं १४ २६	पञ्चगव्येन पूताश्च ४१ १३	" " ४९ २०
नीले पीते सुगवे दुःखे १४ ८	पञ्चगव्येन संसिक्ते २३ ७	पतिव्रतादर्शनं वा ४२ १७
नीलेऽपलाभस्त्येन ४८ ३	पञ्चचत्वारिंशदर्णः ३३ १०७	पतिनताना परमा १ ७
नृपाणामेतदाश्चर्यं ४९ ४१	पञ्चपञ्चाशत्तं कुर्यात् ३० २१	पतिनता हि या देव्यः ५७ ३७
नृसिंहश्चाद्रिरूपश्च २५ २६	पञ्च पत्राणि तस्यास्तु १२ २०	पतेदपस्ताच्छैलस्तु ४९ ५०
नैरस्य पुरतो देवं ३८ ४०	पञ्चविन्दुकियालामात् ३१ ७४	पत्युः श्रुतवती तास्ताः १ ९
नैराम्या वीपडित्येवं ३३ ९	पञ्चविन्दुस्तदा देवी ३२ ३६	पत्रपुष्पफलोपेतं ४९ ४६
नैरमल्यत्माना शक्यम् ४३ ७७	पञ्चभिर्वा चतुर्भिर्वा ३६ ११४	पत्रेषु गोगपद्मानाम् ५० १४६
नैरिमिद्येन महालक्ष्मी ३० २७	पञ्चमी कामयुर्विन्ना २६ २६	पत्रेव ह्वानि चालिष्य ४९ ५१
नैर विचिदसाध्यं हि ३० ६	पञ्चम्यनुग्रहाख्या मे १२ ५७	पदं तद्वैष्णवं दिव्यं ४२ ७६
नैर कुर्यादपच्छेदं ४० १०५	पञ्चम्या च प्रपद्येत ३६ १२२	पदं निश्चितयोगाय ३३ ३८
नैर देवं ह्यमचाय ३३ १२०	पञ्चम्या तु प्रपद्येत ५० ३२	पदमन्त्रनिदानं मे ४४ १४
नैवैते प्राहता देवाः ६ १३	पञ्चगणस्य कृत्स्नस्य १ ४३	पदमन्त्रश्चतुर्थोऽयं २४ ७०
नैवैरा वास्तपो मेदः ४ २३	पञ्चगणार्थविन्मीनी २१ ३१	पदमन्त्रस्वरूपं च ३० ९
न्यमोषयायी मगनाव ११ २३	पञ्चगर्णे चतुर्गर्णे ३२ २	पदमन्त्राद्योऽस्य स्यु २४ ६७
" " २० ४१	पञ्चगर्णे महापिण्डं २९ ५९	पदपूर्वैस्तारिकायाः ४४ ३४
न्यसेन्नागादि गोमान्तं ३० ३२	पञ्चगर्णहृता कान्तां ३८ ६९	पदाध्यनश्च वेराग्यं २१ २७
न्यसेन्नामगुणाहानि ३५ ७०	पञ्चम्यन्वेपु कोत्सेपु ६ २६	पदाध्यरचितागन्त ३० १३
न्यमेद्वाराचतुष्पात्रे ३८ ४६	पञ्चाक्षरो ह्ययं मन्त्रः ५० ८९	पदायां लिङ्गदेहस्याः १२ ४२
न्यमेन्मन्त्राध्यर्तिन्यः ३० ७३	" " ५० ६८	पदयः समुद्रता ह्यस्याः २४ ४५
न्यमन्नाश्चक्रमुद्राभि ३१ ४५	" " ५० ८१	पदं पद्मगुणं व्यापेत् ३८ ७०
न्यमन्नाहो निमग्नियेव ३५ ७८	" " ५० ९४	पदं पद्मोद्भवद्वन्द्वं ५ ३१
न्यमन्नाहो विभिन्नमन्त्री ३५ ७९	" " ५० ११४	पद्म वा स्वमित्रं याति ३६ ९
न्यम्य संविपु मदीत्र ५४ २८	" " ५० १०५	पद्मोऽयं श्रीराजाः ४५ ३३

	अ. श्लो.		अ. श्लो.		अ. श्लो.
पद्मगर्मनिमा कान्ताम्	३६ १२५	पयसा तावता तुल्यं	४२ ५६	परश्वघेन चक्रेण	३१ ५५
पद्मगर्मोपमा पद्मा	२८ ४३	पयसो मधुनो दध्नः	३९ २७	परस्मैपदस्ये तु	३४ १०
पद्मगर्मोपमा कान्त्या	४५ १६	पयोयावकमैत्राणां	२४ ३७	परस्परं तु दूरस्तौ	४५ ११९
पद्मगर्मोपमाफरा	३८ ३४	पयोयावत्त्विव्याणाम्	४२ २१	परस्परं निरीत्याय	४९ १२६
पद्मगौरमतीनाशं	४६ १४	परं परं विन्दुयुतं	५३ १०	परस्परङ्गमायं च	२५ ३१
पद्मनामादिनामानः	२० ३७	परं प्रणववीजाम्या	३३ ५	परस्मिन् देवदेवे वा	१५ २०
पद्मनामावतारेण	८ १८	" "	३३ ६	परस्य स्वस्य वायं हि	४२ ४३
पद्मनामो ध्रुवोऽनन्तः	११ १९	" "	३३ ७	परस्या वीर्णमास्या तु	४२ ७१
" "	२० ३७	" "	३३ ८	परा प्रकृतिमादाय	२६ ३८
पद्मनामोऽनलारूढः	४५ ७२	परं ब्रह्म ततः शान्तं	२६ ८	परा मदीयार्णस्य	५० ८४
पद्मपुंस्त्रीसमालम्बात्	५ ३२	परं ब्रह्म परं धाम	२२ ४	पराद्भुतं लभ्यमानं	३४ ७९
पद्ममालधरा पीत	४० २७	" "	२४ १	परतीते गुहः सित्वा	४९ १११
पद्मवर्णंति मा स्तुत्या	५० ११४	" "	२६ १	परत्परद्वयं चैव	३५ १३
पद्मसंस्थित्यद्वयेण	३७ १७	" "	३६ ३६	परत्पत्न्या परं ज्योतिः	३६ ४६
पद्मस्ये पद्मनिल्ये	२३ ३२	" "	५१ ११	परदिग्भिर्गान्तानां	११ ३२
पद्मारारं विचिन्तयैतत्	४३ ७	परं स्वस्वयनं शक	५० २२३	पराधर्मान्दानेऽस्मिन्	२ ६०
पद्मारारेण वा मन्त्री	२३ ११	परवाहुचतुष्केण	४० २६	परानपेक्षसामर्थ्ये	४४ २५
पद्मारारैश्च वर्णैर्मे	५० ११३	परबोधेति ता एताः	४३ ४६	परपरदशामर्थ्ये	१९ १५
पद्मादहं समुत्पन्ना	८ ४२	परमं यदहंताख्यं	३३ ११	परा बोधेति ता एताः	४३ ४६
पद्माना माल्या ध्याता	५० १८६	" "	५१ ११	परभिर्मरुतामर्थ्यं	३ ३४
पद्मान्तराणामष्टानाम्	३७ १८	परमः पुराणार्थो यः	१५ ६	परम्या धूपदीप्तौ तु	५० २८
पद्माय बहिर्जया च	३३ २३	परमगुरवे नमः	३३ ७२	परया इति ते प्रोक्ता	३२ ३७
पद्मार्कमण्डलाक्षेत्र	३७ ६३	परमा तारिका शक्तिः	२५ ४५	परा या मे तनुः शक	३२ १५
पद्मासनामभ्युजाक्षी	४० २७	परमात्मात्मकत्वं यत्	३४ १०४	परपरस्वरूपत्वात्	४ ४९
पद्मासनेनोपरिष्ठं	४६ १४	परमात्मादिबैजैव	३२ ५	परिच्युतमन्त्रः कातः	५३ १
पद्मासनोपरिष्ठं च	३८ ३४	परमात्मानमादाय	२५ ३६	परिजय घनुः राइरां	४८ २३
" "	३८ ६०	परमात्मानलोदामान्	३३ ९५	परिजय सदर्शं तु	४० ३२
पद्मासनोपरिष्ठं यत्	३७ ६५	परमा मा परं यस्य	२ १	परिगामविशेषत्वात्	५० १२८
पद्मासनोपरिष्ठाश्च	४५ ३४	परमामृतकृत्या	४० ३	परितो भ्रामयेदेवं	३१ १९
परिनी पद्मनामस्य	१ २६	परमे श्वेनकृत्ये सा	२४ १६	परितो भ्रामयेद्रहि	३१ ३७
परिनीवेमर्गं सर्वं	१ २३	परमेश्वरभूता सा	३३ २८	परित्यक्तनिर्माणेन	१४ २१
परिन्त्या पद्मनामस्य	१ ३२	परमेष्ठिनेऽयं च नमः	३३ ७३	परिदृष्ट्यापरिधिभिः	४० ६०
पर्युत्तिन्त्येतेदेवं	३८ ४५	परव्यूहादिभेदेन	११ ४०	परिभ्रमति वा चक्रे	४३ ११३
पद्ममानं म्मिनीति	५० १११	" "	११ ४१	परिवापन्निगा मया	४९ २१
पद्म नात्नोऽग्नि	१५ ११	परव्यूहारिर्भेद	११ ४	परिवापन् स्तरेत्प्रायं	३६ १४०

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
परे च परमेशो च ३३ ११०	पाधं देयं चतुर्थां तु ३६ १०१	पितृन् यजेत्कमेणैव ४० ९१
परोषानन्दरूपेण ३४ ११४	पाधाम्बु पादुके स्नान ३९ ६	पीठब्रह्मशिले त्वेवं ४९ १०५
परेः परिमये प्राप्ते ३१ ५२	पाराशर्यं सुतं चापि ५७ ३४	पीठ्येत्यादयं मन्त्री ४९ ४९
परोक्षः शास्त्रजन्योऽसी १६ ३७	पारिजाते हयश्रेष्ठे १ ३१	पीतकीशेयवसनम् १० २८
परोक्षमपरोक्षं च २ २०	पार्वतीं श्रावयामास ५७ ३६	पीतवस्त्रं चतुर्दशं ४० ८०
परोक्षमस्वरूपे तत् २९ ४३	पाल्यामि गुरुमूला २३ ४	पीताम्बरं चतुर्वाहुं ३८ ५४
पर्यग्निकरणं कार्यं ४० ५२	पाल्याश धारयेद्दण्डं २४ ३८	पीताम्बरधरं दिव्यं ३१ ४७
पर्यताप्रस्थितो मनः ४९ ४९	पाल्याशो वा धनं सम्यक् २४ ३६	पीताम्बरधराः सर्वाः ४५ ६६
पर्वताग्रे नदीतीरे ४२ २१	पावनः सर्वभूताना २७ ३८	" " ४८ ५
पवित्रं सोदयव्यापि ३३ ३८	पाशयत्रमथापाय ४१ ४१	पीताम्बर महोदार १७ ४५
पवित्रः सानलः सौर्जः ३३ ५९	पाशाङ्कुशधरा देवी २३ १९	पीताम्बरमुदारार्ज ३६ ६१
पवित्रपाणिगदाय ३४ १११	पाशाङ्कुशधरा देवी ४५ २०	पीत्वा तु सात्त्विक पानं ४८ ३१
पवित्रमनलारुढं ३१ ४०	पाशाङ्कुशधरो वाय ४८ ३३	पीन लम्बोदरं स्थूलम् ३७ ६६
" ४५ ५५	पाशाय नम इत्येवं ३३ ९४	पुंमधानेश्वराभित्यं ५० १११
पवित्राभ्यां त्रिल्लयुय ४० ५५	पाशौ द्वौ प्रतिमुच्याय ३७ ७	पुण्डरीकोऽनलारुढः ४५ ७९
पशवोऽयं मृगाश्चैव १४ ४९	पिङ्गलासि स्वया मासा ५० १९३	पुत्रदं पुत्रकामाना ५२ १६
पशुना रूपमित्येवं ५० १७२	पिङ्गलासि पिङ्गवेष्टादयं ३१ ५१	पुत्र सिद्धासि ते ब्रूहि ४६ ३२
पश्चालनाम निर्दिश्य ३६ ९८	पिङ्गाय चाप्यदा पूर्वं ५० १९३	पुनः स्ववर्णमप्राप्य १४ ३५
पश्चादादौ च हस्ताभ्या ४६ ४	पिण्डभूतास्त्रयो वर्णाः ३५ ५३	पुनर्दोषविमेदेन ४१ ७
पश्चिमद्वारमप्ये तु ३८ ४९	पिण्डिताया इवास्याश्च ४४ ११	पुनर्ब्रह्मशाचा चैव ८ २०
परयश्चतुर्व्यन्तुदात् ४० ११४	पिण्डीकृत्य चतुर्कं तु ३३ ३५	पुनर्ब्रह्मति मेघेषु २९ ३२
परयन्ति पशवो जीवाः ५० १७०	पिण्डीकृत्य ततः संश ३३ ९२	पुनर्ब्रह्मवेषलाया ११ १७
परयन्ती नाभियन्त्राभ्या ४३ ४०	" " ३३ ९३	पुनर्ब्रह्मविशेषाया २६ ३४
परयन्ती नाम चावस्था १८ २५	" " ३३ ९७	पुनर्ब्रह्मादिपद्मेन ५४ २८
परयन्तो दिशमीशाना ३८ ५९	" " ३३ ९८	पुनश्च गुह्यमूर्तिस्था ३३ ३
परयन्त्यादिकमेणैव ४९ ११७	" " ३३ ९९	पुनश्च स्वायत्तेत्त्वस्य २७ १७
पाक इत्युदिता, पूर्वं १९ २६	पिण्डो निर्वर्तकादीना ३० ४३	पुनश्चाप्यतिरीक्षेण ९ ३०
पाणिप्रहरणं कुर्यात् ४० ४५	पिण्डोऽयं शनदः पश्चात् ३३ १०१	पुनस्ते न निर्वर्तन्ते ९ ३२
पात्रे तारिकयापूर्वं ३७ ३१	पिण्डोऽयं तारकः पूर्वं ३० ४२	पुनस्तं धारयन्त्येताः १९ ३५
पात्रे पुनः प्रतिपाप्य ३९ २८	पिण्डोऽयं सततत्त्वाना २४ ५३	पुनस्तं विन्दुस्म तम् १९ २८
पादपाणि चतुर्गता ३९ २०	पिनाम्येन देवाय १ ३०	पुनस्तानाद्यो मदुन्मेषः ४३ ३४
पादपीठमपार्थ्यं च ३९ ५	पिनाम्ये मुरिः कार्ये १ २८	पुनः स्थितो यथा मयः १४ ३२
पादयोन्मारिकां स्थूलं ३५ ७२	पितृदेवमनुष्याणा ५० ११७	पुनश्चागारलक्षणं ४९ ४०
पादिको मीपनश्चैव ३३ ११	पितृभ्योऽयं नमः सोऽयं ३३ ७५	पुनश्चरणमेदरः २८ ५७
पादेन्द्रिपस्य गन्तव्य ५ ६३	पितृनुदिरस्य वै मरुतः ४० ९३	पुनस्तददर्शनं कार्यं ३६ १०५

	अ.	श्लो.		अ.	श्लो.		अ.	श्लो.
पुरस्ताद्विशितस्तस्याः	३१	४	पूजयेष ततो मक्त्या	४८	९	पूर्वद्वारमुवि न्यसेत्	३८	४७
पुरस्ताद्भाकृतं धूपं	७	१६	पूजयेद्वर्षपुण्यायैः	३३	३०	पूर्वपश्चिमयोर्नकं	४०	१०३
पुराहृत्या पुराकृत्यैः	५१	३	पूजितस्तोजसा राशिः	११	१२	पूर्वमावाहयामीति	४९	१४२
पुरा दुर्वाससः शापात्	१	२७	पूजिता पुष्टूतेन	५७	२८	पूर्ववद्द्वारयेद्यन्नं	४९	५२
पुरा ध्यात्वा हृषीकेशं	३६	६४	पूजितैर्मन्त्रितैः शुद्धैः	४९	८३	पूर्ववद्रूपतो ध्येया	४४	४९
पुरा मलयशैलस्याः	१	१९	पूतान्मुपूर्णं गन्धसह	३७	२६	पूर्वस्मिन् प्रतिमुच्येकं	३७	१०
पुराष्टादशभिर्मोगैः	३६	६४	पूरकेण सुरेशान	३६	१२३	पूर्वादिदिग्गता शैयाः	३६	१५
पुरयं पुण्डरीकार्क्षं	३८	५	पूरणेनोपसंहृत्य	४०	४८	पूर्वांश्चद्वयमादाय	३२	१७
" "	३८	१९	पूरयित्वाभ्यगा कुम्भं	४६	२६	पूर्वाभ्यां धारणालक्ष्मीः	४४	३६
पुरयधीरियं शैया	४४	२८	पूरयेन्मुखसर्पिर्मयीं	४९	७७	पूर्वाभ्यां पुरुषभीष्ट	४४	३७
पुरयस्य हरेः दत्तं	३६	७३	पूर्णचन्द्रनिभा ध्यात्वा	४२	५२	पूर्वाभ्यां प्रकृतिभीष्ट	४४	३७
पुरयकृतयः सर्वे	३६	१४	पूर्णचन्द्रोपमा वामे	४५	५४	पूर्वं त्रय उपायास्तैः	१७	७७
पुरयकृतयश्चमे	३६	१६	" "	४७	८	पूर्वं दले वाधुदेवं	५५	११
पुरयायाः पृथिव्यन्ताः	१९	११	पूर्णमाभरणैः शुभ्रैः	१०	१५	पूर्वांक्तं मण्डलं कृत्वा	४७	२
पुष्पैश्चकरोगेन	२६	२८	पूर्णापाङ्गुण्यरूपत्वात्	४	४८	पूर्वांक्तक्रमयोगेन	४९	१३७
पुष्पोऽनाभिमुत्तौ वा	४५	११२	पूर्णस्तिमितपाङ्गुण्य	६	१	पूर्वांक्तगतिमार्गेण	५४	३५
पुष्पो मोक्षकूटस्थः	७	११	" "	६	१५	पूर्वांक्तध्यानसंयुक्तः	४६	११
पुष्पो दीक्षरात्तत्त्वात्	४१	४९	पूर्णस्तिमितपाङ्गुण्य	३६	३	पूर्वांक्तमार्गेण ततः	३५	५३
पुष्पिर्न रमणीयं वा	३४	१३१	" "	३८	४	पृथक् चरममागस्या	३०	३१
पुष्पकं च नयाम्येका	५०	१८९	पूर्णाहंतासम्भवेद्यात्	५३	३०	पृथक् पूर्वं स्थितं मार्गे	३०	३८
पुष्पक्यादिषु तीर्थेषु	३४	९५	पूर्णाहंतासमुद्भूतैः	१८	४५	पृथक्जनैर्न लक्ष्यासि	१४	३७
पुष्पपत्रत्रयलम्भादि	३९	१२	पूर्णाहंतासि तद्वैवा	१८	१४	पृथक्भूतापृथक्भूता	१	४४
पुष्पपत्रत्रयमाफीर्णं	४९	३९	पूर्णाहंता हरेराद्या	६	३४	पृथक्पर्वणात्मना याति	३०	८
पुष्पमर्थ्यं तथा दीपं	३६	१३३	पूर्णाहुतिं प्रतेनैव	४१	३२	पृथक्निर्मितं ते च	४९	१०६
पुष्पमेकमयादाय	४१	४२	पूर्णाहुतिं ततो दद्यात्	४१	२७	पृथिवीं रजतपूर्णां	३३	१२०
पुष्पाञ्जलिः पदद्वन्द्वे	३९	२२	पूर्णाहुत्यवसाने च	३४	३	पृथिवी संस्थिता तेषां	३१	१४
पुष्पाञ्जलिभूतश्चैव	४१	१४	पूर्णाहुत्याय शिष्यस्य	४१	५४	पृथिव्यादिपुमन्ता यै	३३	१३
पुष्पाञ्जलिसुपादाय	४०	७१	पूर्णे वर्षतोते घीराः	१७	१३	पृथिव्यादिप्रकृत्यन्ताः	३४	२१
पुष्पाव्यं धूपलेखु	३८	१९	पूर्वं कर्तव्यं न्यास	१५	२१	"	३५	३
पुष्पाव्यं रत्नदानान्तैः	४०	८५	पूर्वं ते कथिता सूक्तिः	३३	१४	"	५३	३
पुष्पत्येतत्सहस्रारं	३०	६२	पूर्वं प्रणवमादाय	४५	३३	पृथिव्यादिप्रकृत्यन्ताः	५३	१२
पुष्पत्येव सदा जीवः	१३	३०	पूर्वं यः शंकरः प्रोक्तः	५	३६	पृथिव्यादिमहाभूत	५३	६
पूजयित्वापु पुष्पाद्यैः	४९	५२	पूर्वं षोडशमन्त्राञ्च	४९	९९	पृथिव्यादिनि सर्वाणि	३४	१०३
पूजयित्वापु पुष्पाद्यैः	४०	२	पूर्वं ज्ञात्वा मुदाभ्येभिः	३४	९८	पृथिव्याद्या त्रियप्रान्ताः	१९	१८
पूजयित्वा विमृश्येतान्	४०	८६	पूर्वत्रयायानुरूपेण	११	३१	पृथिव्यापञ्चम्य तेजः	१५	३६

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
पृथुदंष्ट्रं यधवकनं ३८ ७७	प्रकृतेश्च परे व्योम्नि ५० ५९	प्रणवादिर्नमोऽन्तश्च ५० ४४
पृष्ठश्च ब्रह्मणा तस्मै ५७ २९	प्रवृत्त्यन्तस्य पृथ्व्यादेः ३५ २	प्रणवादिर्नमोऽन्तोऽय ३३ १
पृष्ठलघौ कौ कृत्वा ४५ ११५	प्रकृत्यन्वयिनामेवं १८ ५१	" ५० ४१
पोयं करोमि सर्वेषां ५० १८८	प्रकृत्यन्वयिनो मन्त्राः १८ ४७	प्रणवादिस्त्वयं मन्त्रः ३३ १०१
पोयता. सोमरूपाया १९ २५	" १८ ४८	प्रणवाद्याः पुरा मन्त्राः ३६ ७५
पीरश्चरणिको मार्ग ४२ ७७	प्रवृत्त्यादिविशोषान्त ३० २९	प्रणवाद्या नमोऽन्ताश्च ४५ ७१
पीरश्चरणिको योग ४४ ७	" ५० १०८	प्रणवाद्यैर्नमोऽन्तेश्च ३४ ११५
पीर्ये चक्ररूप तु २३ १२	" ५४ २३	प्रणवाद्यैर्नमोऽन्तैस्ते. २१ १७
पीर्ये वा प्रस्तरे बाले ३७ २०	प्रकृत्यादिविशोषान्तै. ३० १२	प्रणवाद्यो मनुः सोऽय ३३ ५१
प्रकर्तुं शक्यते काले ९ २	प्रकृत्यन्तत्त्वंभूतः १६ ३९	प्रणवान्ते विराट्संज्ञं ३३ १६
प्रकृत्यैणोक्तयन् प्राणान् ३१ १७	प्रकृत्यन्वयिना मन्त्रा मे ५० ११७	प्रणवाग्ते समुद्रत ३३ ३४
प्रकारमक्षमालायाः ४० १	प्रक्रीडयन्ति पुरुषं २१ २४	प्रणामपूर्वकं पश्चात् ३९ ४
प्रकाराः पीरया ये वै ३१ ६३	प्रक्रीडयन्ति मन्त्रास्ते २२ २८	प्रणाममथवाडाङ्गं ३६ १३४
प्रकारा बहवस्तस्य ८ १९	प्रक्षाल्य शिरसा मूर्ध्नि ४९ ९०	प्रणिपत्य हरिं भक्त्या ४८ ११
प्रकारोऽयं मनोयत्याः ५ ८४	प्रक्षिपेद्गन्धे तद्दे ४७ २९	प्रणिपातपुरस्कारम् १ ९
प्रकाशरता ध्याने ३६ ५५	प्रक्षिप्यानामिकायुग्मं ३४ ८९	प्रणीता तारयापूर्व ४४ ५५
प्रकाशकादिकं रूपं २ २७	प्रचण्डकिरणवातैः ३७ ३३	प्रणीताप्रोक्षणीपात्रे ४० ५४
प्रकाशयति भवाना ४९ ५०	प्रचण्डाना मनुष्याणां ४७ १८	प्रणीतामुपसंहृत्य ४० ७३
प्रकाशयन्ती सर्वार्थान् ५० १३७	प्रचण्डाय नमो मन्त्र. ३३ ५४	प्रतापी जयमद्रश्च ४५ ७०
प्रकाशानन्दयोरन्त. ४५ १००	प्रच्यवन्ती ततो रूपात् ७ ३७	प्रतिक्षिप्ते तथा चेयं १४ ४३
प्रकाशानन्दरूपाहं ५२ १	प्रजप्य बदरं सम्यक् ४९ ३१	प्रतिक्षिप्ति सा दिव्ये ३४ १६
प्रकाशानन्दसाराहं १८ १८	प्रजप्यामलकं कित्वा ४९ २४	प्रतिपत्तिविशेषाश्च ५१ १
" २० ६	प्रकाशधरो ह्यहं शक्र २६ ३१	प्रतिपत्तिश्च सकला २८ ९
" ४४ १९	प्रणत्या भवान् पश्चात् ३६ ९७	प्रतिपत्तिस्तु वरतव्या ५५ १९
प्रकाशोनात्मनो ह्येन ६ ४०	प्रणम्य स्वागमं प्रह्ला ३६ ९६	प्रतिपत्तिमिवैतस्मिन् ३८ ८१
प्रकाशो नाम तद्वृत्ति १५ ३३	प्रणयं च नमश्चैव ३३ ७०	प्रतिमज्जनमेवं तु ४२ १३
प्रहति त्वर्चयेत्तत्र २३ १८	प्रणवनिताय व्याप्ति ३३ ७१	प्रतिपुत्र्य क्रमत्याशौ ३७ १२
प्रहति पुष्ट्य चैव ५० १३४	प्रणवनितायस्यान्ते ३३ ७२	प्रतिष्ठाप्य विधानेन ४९ ६९
" ५० १८७	" ३३ ७३	प्रतिष्ठिताया सर्वत्र ४९ ६५
प्रहति पुष्टं नीत्वा ४१ ४८	प्रणवद्विगतस्यान्ते ३३ १०४	प्रतिष्ठेयमिति प्रोक्ता ४९ १४९
प्रहति. पुष्टाक्षैव १६ १५	प्रणवसारिणा चैव ३३ १११	प्रतिष्ठेयं निमज्जति ४२ १९
प्रहति. सरिसरैका १२ ७	प्रणवसारिणा प्राणाः ३३ १०७	प्रतिष्ठेयं वा सर्वं ४३ १७
प्रहतिश्च प्रहतिश्च ६ ४३	प्रणवस्य नतेश्वेव ३६ २३	प्रतिष्ठमयि ॥ कुर्यात् ३७ २६
प्रहतिस्त्रिगुणा नित्यं १६ १७	प्रणवस्य शिवा यस्मा ५३ १३९	प्रतीच्यायाम्ययोरेयं ३७ ११
प्रहतिस्त्रिगुणा प्रोक्ता १५ २७	प्रणवादिर्नमोऽन्तेन २३ ८	प्रतीच्यां चैव रामानि ४९ ९८

	अ. श्लो.		अ. श्लो.		अ. श्लो.
प्रत्यक्षं चैत्यसंचार	१४ २४	प्रदेशिन्यादितो हस्त	४६ ६	प्रमत्तन्ती भद्राकारात्	४३ ३३
प्रत्यक्षतामिवापन्नः	१६ ३७	प्रद्युम्न इति मामाहुः	७ ४७	प्रमत्ताप्यययोगेन	२० ११
प्रत्यक्षमीक्षते वस्तु	१४ २३	प्रद्युम्नं पश्चिमे पत्रे	५५ ११	प्रमत्ते द्वादशान्तस्तु	२० १२
प्रत्यगात्मपरमार्थ	३३ ४७	प्रद्युम्नं संस्मरेद्रक्तं	३८ ५६	प्रमाव मन्त्रपाजस्य	४७ ३२
प्रत्यभिज्ञायते सैर	३१ २३	प्रद्युम्नः पञ्चमं बीजं	२३ ३८	प्रमावमपिबलं तस्य	३० ७
प्रत्ययोचमहं देव	१७ ५०	प्रद्युम्नः पाख्यया शेषः	१९ ३७	प्रमाता मुनिभिः प्रोच्ये	५० १२०
प्रत्यस्तमितसंस्काराः	५७ ३	प्रद्युम्नश्चिक्तः तदधः	४३ ११	प्रमाणत्रयसंबोधय	८ ६
प्रत्यालीढमिदं देयं	३१ ५३	प्रद्युम्नं सुमग्नं धीमन्	१७ ४३	प्रमातरि तथैतत्	६ ३८
प्रत्याह्वतेन्द्रियमामिः	१७ १२	प्रद्युम्नाद्यादिदं विद्धि	५ ७	प्रमाता चेतनः श्रोतः	६ ३६
प्रत्युचं नियतो मन्त्री	५० ३०	प्रद्युम्नारं तथा शक्त	२९ ५१	प्रमातृस्त्रणशेषे	५१ १९
प्रत्येकं कोटिसंख्याभिः	३० ५३	प्रधान ओदनाक्तः	४५ ८६	प्रमातेति विद्या त्वेका	६ ३५
प्रत्येकमुन्नयेच्चैव	५१ १७	प्रधानं सलिलीकृत्य	६ २१	प्रयच्छन्ति परामृदि	२५ ३१
प्रयते हि यदा ब्रह्म	३२ २४	प्रधानविन्दुनादान्ते	२७ २४	प्रयत्नीकृतशाराणां	३४ ६५
प्रथमं ताररूपेण	२४ ४	प्रधानमूमिरा गत्या	२६ ४०	प्रयत्नेनैव गोचरं तत्	५० ८७
प्रथमं ध्रुवमादाय	२४ ५	प्रधानधीरियं वेद्या	४४ २९	प्रयाति तद्व्यभूतत्वं	४७ २३
प्रथमं पञ्चगव्येन	४८ ८४	प्रधानानलपीठस्या	४४ ३८	प्रयायाद्रिजनस्यानं	४९ १२
प्रथमस्तत्र संशोचः	६ ३७	प्रधानान्ते निमृद्यन्ते	२७ ३२	प्रयायान्मरुमूर्तिं वै	४७ २५
प्रथमाधारमारम्य	५५ ५	प्रधानो गोचनोपेतः	४५ ९१	प्रयोगः कर्मयोगश्च	२८ २५
प्रथमा लौकिकी संख्या	१५ २४	प्रधि कालमुभयक	३० ४४	प्रयोगाः सर्वमन्त्राणां	२४ ४४
प्रथमे मध्यमेऽयान्ते	३४ ११७	प्रधिपूर्वं स्वितां भगो	३० ३०	प्रयोजनमयान्यद्य	२ ८७
प्रथमो जीव उद्दिष्टः	२१ २१	प्रधिपूर्वं स्वितां भगो	३० ३०	प्रत्यय निमृन्त यत्नः	४० ११४
प्रथमो य उपायलो	१६ ३४	प्रधित्वा त्रिप्रयुक्तीत	२८ ११	प्रत्यये त्वरियन्मैनं	७ १२
प्रदत्तपुस्तकं सम्यक्	४१ २९	प्रधत्तेष्व स्वरूपं ते	२८ १	प्रवर्तमानलास्य	३० ३६
प्रदद्यात्प्राणार्पणं तु	४० ३०	प्रधत्मानो मा निर्य	५० २१३	प्रवर्तमानि पुरतः	३० २५
प्रदद्यान्नाथमुत्तरे	४३ ११५	प्रधत्तेतु हृषीकेशं	२८ ८	प्रवर्तमानास्तद्व्याप	३० ३९
प्रदद्यात्ततो मुद्राः	३६ १३४	प्रधत्तः धरणं शब्दतु	२७ ४१	प्रवर्तमाना पूर्णम्	४३ ६०
प्रदात्री सर्वनामानाम्	५० ९०	प्रद्युम्नामन्त्रार्थं च	४५ ३७	प्रवर्तमाना कारण्यात्	३ १९
प्रदीपश्च प्रभूपश्च	१९ २४	प्रद्युम्नोपरिस्तीर्ण	३८ ३३	प्रवर्तमाना शास्त्राणि	३८ ३४
प्रदीपवेगपूरादयं	३८ ६९	"	४५ १८	प्रतिपद्य स्वयं दिव्याम्	२४ ३३
प्रदेयं तत्र दातव्यं	३९ ३२	प्रज्वालादुपसत्ताय	३३ ११८	प्रतिपद्यमानांग	४९ ११४
प्रदेया अन्नपत्रपाः	३९ ३१	प्रज्वालादो ह्यधमंग	३३ ११९	प्रतिपद्य विरिरीया	१७ १०७
प्रदेशिनीमनामां च	३४ ६५	प्रज्वालि तदरोदय	१८ ९	प्रतिपद्य तद्वृत्तिः	१५ ३३
प्रदेशिनीपुरा चैव	४५ ११५	प्रज्वालि तमुपायं जे	१७ ५८	प्रपद्यन्तिगंभी लक्ष्म्याः	४९ १४३
प्रदेशिनीपुरं तद्वत्	३४ ७०	प्रमदेर म्ना पूर्ण	३६ ६३	प्रपद्यन्तवृत्तान्ते	३७ २३
प्रदेशिनीदितोऽह्मन्	३४ १५	प्रमदेर विगन्वन्त	३६ ६३	प्रपद्यन्तिरुदयं दत्त	४३ ८३

	अ.	श्लो.		अ.	श्लो.		अ.	श्लो.
प्रशान्तपावकाकारम्	३६	१०	प्राग्भागे कमला देवी	३०	५२	प्रापणं तु चतुर्दश्या	३६	१०१
प्रभमारोऽयममृतः	१८	१०	प्राग्भाजार्कतस्त्याना	४९	१९	प्रापणं सेन्दुताम्बूलं	३६	७९
प्रसन्नः कथयाम्यद्य	१	२५	प्राग्वासना अविद्या च	७	२३	प्रापणाचमनीयाद्याः	३६	८९
प्रसन्नया धिया युक्तः	२७	३६	प्राग्यान्वजर्णिक्रामध्ये	३०	३०	प्रापणान्तं विधायान्तं	३६	११६
प्रसन्नवदनं पद्म	२९	१९	प्राणं सर्वं तदानन्दं	३३	८८	प्रापयाम्यात्मनात्मानं	१६	४४
प्रसन्नवदना शश्वत्	३६	१२४	प्राणं धरेशमानन्दं	३३	७९	प्राप्नुयाद्रिमला कीर्ति	४७	३५
प्रसन्नवदना रिणोः	१	५१	प्राणं वरुणमानन्दं	३३	८३	प्राप्नुयाम्महतीं कीर्ति	४७	९१
प्रसन्ना पद्मगर्भां	२३	२०	प्राणं वैकुण्ठमानन्दं	३३	८७	" "	४७	३३
प्रसरन्तीं प्रमा विद्यात्	२३	२६	प्राणं सूर्यं तदानन्दं	३३	८४	प्राप्नुयाम्महतीं पूजा	४६	४०
प्रसरन्त्यास्तृतीयं मे	३	२४	प्राणं सूर्यं परात्मानं	४३	७६	प्राप्नोति परमं धाम	२७	४६
प्रसतो विमलौ नाम	४	२९	प्राणः प्रयत्न इत्युक्तः	७	३५	प्राप्नोति परमं ब्रह्म	१३	१४
प्रसवस्थितर्षहार	२७	८	प्राणकालादिदेवैश्च	३१	८१	प्राप्नोति यत्परिशानात्	२०	१
प्रसवाप्रसवात्मानि	४३	५६	प्राणमध्यवसायं च	३५	९	प्राप्य तत्परमं तत्त्वं	४१	५०
प्रसादसुमुखा मन्त्राः	२१	२६	" "	५३	७	प्राप्य योगमयीं निद्रां	४३	१४
प्रसार्य चाप्रतो लम्पे	४५	१०८	प्राणयन्तं श्रिया देवं	३२	९	प्राप्य स्थानं धूमं तत्र	३४	१३३
प्रसार्य तर्जनीद्वन्द्वं	३४	३२	प्राणयन्ती प्राणती च	४३	४६	प्राप्यानुश गणेशादेः	३८	३
प्रसार्य वाममुत्तानम्	३४	७	प्राणसंस्पर्शकल्पाः	७	३५	प्रायश्चित्तं चरन् सम्यक्	१७	४०
प्रसिद्धा लोकपालास्ते	३८	७४	प्राणा एव प्रतायन्ते	७	२०	प्रायश्चित्तप्रसङ्गे तु	१७	१०९
प्रसृतिर्नाम कोशो मे	६	२०	प्राणानलोरित्थं तु	३३	३	प्रायश्चित्तविधिश्चैव	१८	७
प्रसृतं सृष्टिमार्गेण	३४	१०८	" "	३३	९	प्रायश्चित्तात्मकः कश्चित्	१७	८९
प्रसृता अङ्गुलीः सर्वाः	३४	१९	प्राणाप्राणमनोभ्येव	४४	२३	प्रायश्चित्तिरियं साध	१८	९३
प्रसृती द्वौ करौ कृत्वा	३४	८७	प्राणा भूतानि कर्माणि	७	२२	प्रायो यद्वृणक्तव्ये	१	५९
प्रस्फुरसारकाकारम्	४१	२३	प्राणाक्षेति तदुद्दिष्टं	१२	४४	प्राप्तेत जपं पश्चात्	४८	१२
प्रहारोयोगिमि. प्रीतैः	३१	५४	प्राणेन प्राप्यमानश्च	३१	७३	प्राप्तेताञ्जला शक	४९	२३
प्रहृत्य परिधीन् सर्वांश्च	४०	७४	प्राणोष्वाणी यरी	२३	२४०	प्राप्येत्तारिकादिदि	४९	३३
प्राहृतस्त्यङ्गुलीभिस्तु	३९	३४	प्राणो हिरण्यगर्भश्च	५	३२	प्राप्यर्थं प्रयतो मन्त्री	३३	३३
प्राहृतताम्राहृता भोगाः	५०	१७५	प्राव. संप्र्यामुपासीनम्	१	६	प्राहृतिनाशमुदित	१०	३४
प्राहृतैश्च विना भोगैः	५०	१०३	प्रातरारम्य शाल्यञ्च	४३	६०	प्रासादगमनं चैव	४९	१०७
प्रागन्तं क्षुधितं त्वं	३७	५१	प्रातिरुत्थं परित्यक्तं	२८	११	प्रापती तु चतुर्यां स्यात्	१२	५५
प्रागादिकैः परेशैश्च	३७	१३	" "	५०	२१४	प्रियं दितं च सर्वेषां	५०	१८०
प्रागादीयानवपन्ते	३८	५०	प्राघुषं पञ्चमं बीजं	२३	३८	प्रियहृजद्विद्य सिद्धा	३९	११
प्रागीशानदिद्योर्मये	३६	१६	प्राघुषी परमा शक्तिः	२६	२६	प्रियाय मम रिणोश्च	१७	९५
प्रागेव पूजयेन्मन्त्री	३३	७८	प्राधान्येन रजस्तत्र	४	३४	प्रियेति स्वीकृतान्	४२	७४
प्रागेव निमग्नदर्श	४०	७८	प्रान्तलभं तु तत्कुर्यात्	३४	४५	प्रियोऽपि न प्रियोऽपि	१७	९८
प्राग्भागादिकमेणैव	३०	४५	प्रापणं च चतुर्दश्या	५०	२९	प्रीणेन च प्रपुञ्जीत	४०	२०

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
प्रीता तस्य प्रकाशोऽहं २४ ४०	बलाकिनीं पुरुः श्यामा ५५ ८	किन्दुरित्युन्यते सोऽत्र १८ २४
प्रीताहं त्वयि देवेय ५० २३७	बलात्पीड्येत्तुर्वेन ३४ ५७	किन्दुसंस्वारसंपत्तिः ५१ ३१
प्रीताहममयं शक्र १७ ६४	बलादिकं तु यत्पूर्वं ५ २५	विमर्ति सकलं विश्वं ४ १४
प्रीतिरुक्त्ययोर्धोऽन्यम् ३६ ११२	बलादिपञ्चसामानः १९ १९	विप्रतीं वनमाला च २३ २८
प्रीयतां मगरान् पश्चात् ३९ ९८	बलिं दद्याच्च शाल्यञ्च ४२ ६९	विप्रतीं चाष्टरांङ्गी ४ ३७
प्रेरणी च धियां मय्या ५० ८१	बहिः करणमन्या च ६ ३५	विम्वं पूर्वशिरस्कं तु ४९ ७४
प्रेरयेद्यस्य वै दत्त्वा ४८ २४	बहिः शिपेत्ततो दद्यात् ३९ १६	विम्वमानमुपेताहं ५० १०६
प्रेरिताह्वाः स्मरेच्छक्तीः ३५ ५०	बहिः शुद्धिर्भवेदेव ३४ ११०	विम्व्यादृष्टिगमगंग ४९ ११८
" " ५४ २२	बहिरन्तः पदार्थे हि ३ ३०	बीजं रिण्डं च संश च ३० ६१
प्रेर्यमाणात्तत्तत्सत्त्वात् ५ ३५	बहिरन्तं च विन्यस्य ३४ १३४	बीजं रिण्डं पदं संश २९ ५५
प्रोक्तानं दक्षिणं पाणि ३४ ७४	बहिर्द्वारयुतं कार्यं ३७ १९	" " ५२ १०
प्रोचतो दक्षिणो बाहुः ३४ ८४	बहिर्द्वारस्वरूपं तु ३६ १५०	बीजं बहुस्वरं वापि २१ १२
प्रोक्षणीवद्वर्षां मुद्रां ३८ ७०	बहिर्विद्यादिदेवस्य ३७ १	बीजं बीजजता जीनः २१ १७
प्रययामि जगदिर्ध्वं ५० १७९	बहिष्करणरूपोऽन्यः ४३ ३५	बीजं सर्वक्रियायां तत् १० २१
प्रययिष्याम्युपासीत २८ २२	बहुधा योगमार्गांस्तो २८ ४५	बीजविण्डालमरा मन्त्राः २३ ३५
प्लुष्य मे दुरितं सर्वं ५० २२१	बहून् धर्मगणान् दिव्यान् १ २९	बीजविण्डादिनाम् ४४ ५
पक्षारः कुलनयनः २५ २१	बह्विभिर्भा ययाशक्ति ४० ८६	बीजविण्डादिहेतुक्ताः २२ ३८
पक्ष्वापान्तेन तु ततः ४८ २९	बाणं कार्मुकमन्यस्मिन् ४५ ९१	बीजस्य स्थान ... ५५ २०
पक्ष्मत् मूलमेनाजम् २४ ६५	" " ४९ ९	बीजस्थेन घुरेद्यान २४ ५४
पक्षावहसर्पदूर्णं ३६ ५	बाघात्प्रापयन्तात् १९ ४१	बीजघन्यतपन्तःस्थाः २२ ३८
पक्ष्मस्तरागम्यं ३६ ५२	बाहुद्वन्द्वे धारयन्त्यः ४४ ३५	बीजघना चैन रिण्डना २१ १८
पक्ष्मस्याम्यस्वरूप ७ ३६	बाष्पं तु नीलपीतादि ७ ४४	बीजघनां दशके तस्मिन् ३५ १७
पक्षैः परं परं प्राप्यैः ४९ ८८	बाष्पं दशविधं श्रेयं ५ ७८	बीजघनि मगनादीनि ३३ ४२
पक्षारो यामनो हस्तः २५ २२	बाष्पद्रव्याभिता यस्मात् ३४ १३९	बीजघमावे तु मन्त्राणां २१ २३
पक्षप्राप्तना चैव ४५ २१	बाष्पमक्रियया शब्दात् ३६ १३७	बीजघकं तु तारादि ३० २०
पक्षप्राप्तने शिष्ये ४१ ३८	बाष्पमाम्यन्तरं खेव ३२ ६५	बीजघकं तु तथैव ५३ १३
पक्षाप्रति रिपुदेतो ३६ ७	बाष्पान्तःकरणस्यायाः ३२ ३५	बीजेषु रजमूलाणि २३ ३६
पक्षा शयन्या तु १४ ५६	बाष्पान्तरविमगेन ४१ २	बीजैरेरि नमभान्तो ३३ ४४
पक्षीराचारया तस्य ४९ ७९	बाष्पाद्यपनिगुहपये ३७ ३	बुद्धिर्भवेन्द्रियगती १९ ९
पक्षीनी जीवकोशस्य १२ ३५	बाष्पे तु मन्त्रल कृता ४९ ३	बुद्धिर्वै पांि देयः ६ ९
पक्ष्मुपदेवोर्म रक्तं ३८ ६२	बाष्पेन्द्रियाणां तन्मा २२ २३	बुद्धिरसंगमर्शनः ७ ३३
पक्ष्मे पक्ष्मपुरोमगी ३३ २४	बाष्पेन्द्रियाणां तन्मा ३६ १७९	बुद्धिरात्मीयगणे ५० ७६
पक्ष्मं दीपं तस्य तेजः २ ५०	किन्दुनादो च बाष्पान्ति २७ २०	बुद्धिरपरमप्राप्य १९ ३
पक्ष्मिन्नेव तपाम ४ १५	किन्दुना भूदेवभान् २४ ६	बुद्धिरप्यनप्राप्यां ५ ७६
पक्ष्मं मोक्षं तस्य मञ्जी ४९ १६	किन्दुपारम्भेन ४४ ५०	बुद्धिरप्यनप्राप्येन ५ ७५

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
युदिरध्यात्ममित्युक्ता ७ ३२	ब्रह्माद्या मूर्तयस्तिष्ठः २० २७	मरणं यच्च कार्यस्य २ ३०
युद्धीन्द्रियाणि पञ्चाहुः ५ ५२	ब्रह्मानन्दमयाम्भोज ४० ६७	भ्रामि त्वपरं रूपं ४ ५७
युद्धीन्द्रियाण्यधिप्राय ५ ५४	ब्रह्मानन्दमयी शक्त ३६ १	भरिध्यामि शुभैः शाकैः ९ ३६
युद्धयहंकारमनसा १९ ४२	ब्रह्मानन्दमयैः सम्यक् ५५ १७	मह्यतको भ्रकारश्च २५ ३२
" " ३२ ४९	ब्रह्मानन्दामृताम्भोधि ३७ ३४	मवंस्तु बाधुदेवोऽथ ७ ६
युद्ध्यादितत्पर्यन्त ३६ २४	ब्रह्मा प्रजपतियश्च ५७ २९	मवतं नः क्षुभनसी ४९ १४
युद्ध्या निरचितास्तास्ताः ३९ २५	ब्रह्मा वेदमयो जज्ञे ७ २९	मवतस्तस्य देवस्य २ १४
युध्येत देवदेवेश १७ ८३	ब्राह्मणं क्षत्रियं वैश्यं २१ ३९	मवतो ब्रह्मणो योऽयं २६ १०
युद्धत्वावान् यथा वृत्तीः १४ २३	ब्राह्मी या प्राकृती वासि १९ ३७	मवदावाग्निदधाना ५० ५८
युद्धस्ततिरुपागम्य १ ३४	ब्रूहि मन्त्रमयं मार्गं १८ २	मवद्वावम्यवस्थानाः ३२ ३५
योष एष स्वरूपं मे २१ ५	ब्रूहि मे तत्त्वतः पद्मे २९ २	मवद्वावात्मकं दिव्यं ८ ८
योषः शब्दात्मनोदेति १९ ४५	भक्तानामास्तिमाना च ३३ ११५	मवद्वावात्मकं ब्रह्म २ १५
योषयन्ती च बोद्धी च ४३ ४२	भक्तिभ्रष्टायता नित्यम् ९ ५१	" " १८ ४७
योषशब्दात्मना पूर्वं ३४ ११२	भक्ते योऽद्यावा क्षेत्रे ३७ १३	मवद्वावात्मकं रूपं २ १९
योषशब्दात्मकं तस्मात् ४९ १३५	भवत्या बध्नन्ति निज्या ५० ४३	मवद्वावात्मरुत्वेन ७ ६
योधोमेपः स्मृतः शब्दः १८ २३	भक्तयन्त्याश्च तानुग्रान् ९ ३१	मवद्वावात्मके तस्मिन् २६ १०
ब्रह्मचारी हनिष्याशी ४२ ७	भगवत्स्थुतोऽस्माभिः १ २१	मवद्वावोत्तरा कामि ८ १२
ब्रह्मणस्तु नयी पत्नी ५ १३	भगवच्छ्रुतिभिः सम्यक् ४५ १४	भगव्दोत्तरा व्यूहाः ११ ५१
ब्रह्मणस्त्वयरोहो यः २६ ११	भगवत्परिन्दित्ये १५ १५	भगव्दाशी तदा तत्र ८ ४९
ब्रह्मणि श्रीनिवासस्ये १६ ३१	भगवत्प्रसन्नयोगात् ४ ४८	भवन्ति पूर्णसामर्थ्याः २५ ३३
ब्रह्मणे नम इत्येवं ३३ ८८	भगवन्देवदेवेश १७ ४०	भगन्तु सर्वभूतानि २८ १९
ब्रह्मद्वाराभ्युज्जन्मस्या ४० ५	भगवन्माययोद्भूता ४५ १२	भवन्नारायणो देवः २ १५
ब्रह्म नारायणं मा यत् १५ ११	भगवन्मूर्ध्वधर्मश्च १ १०	भवामि मन्त्ररूपाहं २४ ४
ब्रह्मरन्ध्रादिनिक्कान्ता ३२ ६०	भगवानिति तत्त्वानि ६ ४४	भरोत्पानीयमिव च ४९ ३७
ब्रह्मरूपधरा चाहं ५० ९२	भगवानिति विज्ञेयः ७ ३	भवेयं कृतहृत्याहं १ १५
ब्रह्मरिण्युमहेदाना १ ७	भगवान्यायुदेवोऽस्मिन् ५० २३१	भवोपकरणं देयाः ३० ३०
ब्रह्मधीर्गुरुदन्मान्या ४४ ३६	भगिनीनि प्रपन्ना सा ४२ ७४	भवोपकरणानां वै २२ ३२
ब्रह्मधीर्गुरुरा एताः ४४ ३४	भजते त्रिविधं भवं ११ ५१	भवोपकरणैश्चैवं २० ४९
ब्रह्मधीर्नाम भावेयं ४४ २६	भजन्ता श्रीपतिं शश्वत् २८ १९	भग्न्याश्च पृथक् पश्येत् ४९ ३१
ब्रह्म सर्विसमुद्रांतं ४० ५७	भजन्माना तथा चैव ५७ ४१	भाति भावेऽयमावेऽपि १४ ३१
ब्रह्ममान्ते रिषायाय ३७ ४	भजते त्रिविधं भवं ४९ ५८	भानामिव गता कान्तिः ५० ७०
ब्रह्म हरिर्गुरुदन्त्याय ३६ १४४	भद्राक्षी तथा भद्रा ४ ४०	भगवतस्तत्स्वरूपाणि ४३ ५५
ब्रह्माण्डं जीवदेहश्च ६ ४	भद्राक्षी समाख्याता ४ ४५	भगवतातारतम्येन १८ ४१
ब्रह्माद्योदरधर्मदाः ३० ३१	भद्रपतिं समापेय ४९ ७९	" " ५१ ९
ब्रह्मादिर्दणान् यादृक् ९ ४	भवे भदति संजते ३१ ५३	भगनीयं च तत्त्वम्यहं ३० ३२

	अ.	श्लो.		अ.	श्लो.		अ.	श्लो.
भावनीयं च मद्रूपं	३८	२६	भूतानां श्रेयसे सर्वे	२८	३१	भोगाः सास्पर्शिकास्ते स्युः	३६	१०
भावनीयमिदं शश्वत्	३४	४४	भूतानामीश्वरा चास्मि	५०	१५५	भोगानां प्रसवार्थाय	१५	३९
भावयन्ननिशं शश्वत्	४३	३६	भूतानि दशसंख्यानि	७	१७	भोगापूर्वगदा मग्नाः	१८	५०
भावयन्मन्त्रनायस्य	४०	१६	भूतान्याधारशक्ती तु	३६	२६	भोगापूर्वगदा ह्येते	२३	२१
भावयन् विधिवन्मन्त्री	३६	११७	भूतिदं भूतिभ्रमना	५२	१६	भोगाय भवसंस्थाना	२७	१८
भावयित्वा ततो विम्बं	४५	८३	भूतिमेव परमिच्छन्	२७	३८	भोगेषु दीयमानेषु	३८	१६
भावयित्परमात्मानं	३६	२३	भूतेषु भावयन्मन्त्री	४२	६	भोगैः शुद्धेन्द्रियोद्भूतैः	१९	४०
" "	३८	३	भूते स्थिते च विवेका	५१	१८	भोगैर्यजेत मा विष्णुं	२८	२७
भावयित्सृष्टेनैव	४५	१७	भूत्वा लक्ष्मीभयः पश्चात्	३४	१०३	भोगो भोक्ता च तत्सर्वं	१४	४७
भावयदक्षनाभ्यादि	३०	१०	भूमौ लक्ष्मणोपेते	४०	३२	भोग्यं भोगोपकरणं	१४	५१
भावरूपः प्रमेयात्मा	४३	३५	भूमिदं क्षेत्रपालं तु	३७	४३	भोग्यमेकृत्वरूपाणि	४३	५७
भावानां त्विदचिद्रूप	३६	३८	भूमौ पद्मे तथा देव्याः	२०	३६	भोग्यभोगादिकं सर्वं	३२	७
भाविकी लैङ्गिकी चैव	१२	३९	भूयः शक क्रियाशक्तैः	२५	७१	भोग्यभोगादिसिद्धपर्यं	१९	४१
भाविते गन्धधूपेन	३९	१७	भूयश्च तारिकाया ये	२७	३	भोग्यवक्तिप्रमा एताः	५०	१२०
भावेन तत्त्वतो बुद्ध्या	३८	८२	भूयश्च शृणु यस्यामि	२८	९	भोग्योपकरणस्थान	३	१५
भावे भावे शुभेऽप्यत्र	४३	२८	भूयसीं बहते मक्तिं	५०	२३६	भोग्योपकरणस्थानैः	३	२४
भाकैर्वैना यथा मानुः	१४	३५	भूयस्त्वं शृणु संक्षेपं	५७	३९	भौमान्तरिक्षदिव्याख्याः	५०	१६२
भावेऽश्विद्रूपमप्येवं	१४	३४	भूयो रहस्यमन्यच्च	३१	६४	भ्रामण्याघ्रास्तातो ध्येयाः	४९	५
भावोत्तरा समा वापि	१८	४९	भूयोऽहं श्रोतुमिच्छामि	१३	१८	भ्रामरीति च मा शोनाः	९	४३
भावोत्तराः प्रकायस्ते	१०	२	भूयानि विचित्राणि	११	३३	भूमथ्ये चिन्तयेद्भानि	४३	५१
भावोत्तरा क्वचित्पृष्ठैः	८	१२	भूयान्नासनादीना	३४	५६	भूमूर्धमध्यपद्माना	४३	४५
भायया सह संभूय	५	१६	भूयस्त्वा च वज्राद्यैः	४२	३२	भूयार्थे मर्दनः कालः	२५	१३
भावाच्च निविधास्तास्ताः	१८	४२	भूयैन्मायया पिण्डम्	२६	३९	भूकुटं चिन्तयेद्दिद्रान्	२३	२९
भित्त्वा यन्त्राप्यनेकानि	४८	३०	भूयैतो दमदानाम्ना	२७	३६	भूकुटाद्या अलंकाराः	३९	२१
भिद्यन्ते च प्रकथ्यान.	३०	५०	भेदोऽधिकारिणा पुण्य	११	४५	भूधातुरात्मनिचयः	३०	१०
भिन्नाऽभिन्ना च वर्तेऽहं	१५	१०	भोक्तारं प्रथमं वर्णं	२४	५५	भूधितो महत्प्रमाणः	७	४८
भीमे देवि शरीरेति	९	४१	भोक्तारं शब्दपूर्वाणा	२४	२६	" "	५७	२४
भुक्तिदा मुक्तिदाश्चैव	१८	५१	भोक्तृभोगात्मिका चेयं	३२	४	भूधितो मन्मथो मूला	२४	३८
भुवनान्धा स निरेयः	२२	२८	भोक्तृभोग्यसमष्टिस्तु	६	१०	भूधितिलेखास्ते सर्वे	५०	१७१
भुवने यान्ति ये निष्णुम्	४३	१७	भोक्तृभोग्यादिकं सर्वं	३२	७	भूधित्येव निरोधताः	३३	३
भूतं प्रकृतिजैर्भुक्तं	१५	३५	भोगमूर्तेर्यदित्येऽहं	३०	१	भूधता चेद चेत्यना	१४	१७
भूतलक्ष्म्याः कवी पूर्वा	४४	३३	भोगमोक्षप्रसिद्धयर्थं	४१	५१	भूधिं प्रत्यक्षधर्मेहं	३९	४७
भूतसुद्धिं विधायाप	२८	२६	भोगयागक्रमेणायं	३८	८४	भूधिवन्धो तु श्रेष्ठो	३४	४६
भूतश्रीरियमुद्दिष्टा	४४	३३	भोगस्थाने यथैकैकं	३८	२८	भूधिन् सृष्टं तथा मालं	४०	८
भूतादेः शब्दतन्मने	५	३८	भोगाः झुमकाः शश्वत्	३६	८८	भूधये वेदिवाया या	३७	६१

अ. श्लो.

अ. श्लो.

अ. श्लो.

मण्डलं पूर्ववत्कृत्वा	४८	१	मदीय यत्तमोरूपं	५	४	मध्यमा सा दशा तत्र	१८	२६
मण्डलस्थस्य देवस्य	३७	६४	मदीयं सत्त्वरूपं यत्	५	५	मध्यमे प्रतिमुच्य द्वे	३७	८
मण्डलानि च काण्डानि	१८	४१	मदीयकमसत्ताना	३३	११५	मध्यमे भोक्तृकूटस्थः	२०	२८
मण्डलान्तमुपानीय	४०	७९	मदीयत्वं समासाद्य	५२	२३	मध्ययोः शेषयोरग्रे	३४	११
मण्डले पूजयित्वाय	४०	८२	मदीयया यया शक्त्या	१२	१६	मध्यस्थः पुरुषो नित्य.	१६	१९
मत्त एव महालयम्याः	८	१७	मदीयाः शक्तयो यास्ताः	९	२२	मध्याब्जकर्णिकामध्ये	३८	२९
मत्त एषोद्वतानीह	५०	१३१	मदीयाः शक्तिलेशा ये	९	९	मध्या विवर्तमानाहं	५१	३१
मत्तः प्रक्रियते विश्वं	४	५१	मदीयाभ्रान्यदीयाश्च	१८	४६	मध्ये कुर्याच्च करयोः	३४	४८
मत्तः प्रभवतो द्वेती	१६	२२	मदीयेनास्त्रिहं कर्म	४७	१६	मध्ये कौमारदाशानाम्	५९	३७
मत्तनुर्वनिता साक्षात्	४७	७१	मद्वयानामृतनिष्यन्द	१४	१८	मध्ये तयोर्मकाराख्यः	१९	३६
मत्तमसिहसर्पाणाम्	४८	२६	मद्वीज/कमलारूढं	४५	४३	मध्ये तु चिन्तवेत्तारं	३०	१५
मत्तो जग्रे ॥ इत्येवं	१९	३९	मद्वक्तो भक्तिप्रयुक्तः	२७	४८	मध्यन्तर्विपर्सवृष्टं	४३	८९
मत्तप्रवर्तितया नित्यं	३	१६	मद्वक्तो भक्तिप्रयुक्तः	५२	२९	मनः क्षीराणर्वे ध्यायेत्	३६	२७
मत्तेरिताच्छन्दमानात्	५	३९	मद्वत्तं तदनुध्यायेत्	४३	८२	मनः क्षान्त्यमयं भावं	४०	११७
मत्तस्य स्वयरोनेव	४३	३६	मद्वपनिःकृता ध्यायेत्	३८	३७	मनःश्रोत्रतदर्पादि	२९	५३
मत्तस्य स्वयमुद्रिकैः	१४	३७	मद्विवेकजुषामेवं	१४	२०	मनसः काम इत्येव	५०	१६४
मत्तुक्ते तानि बीजानि	५२	११	मधुक्कैटमनारो हि	९	१६	मनसः काममित्येवं	५०	३४
मत्तस्याच्छन्धयशादेव	१२	१८	मधुक्षीरपृतैः शक	४८	१७	मनसा भावयेद्भूषं	४०	१०९
मत्तस्याच्छन्धयरोनेव	३	२५	मधुजिन्मनसावासे	४३	११०	मनसा भावयेन्मुद्राः	३५	७४
मन्त्रीयात्तारया सम्यक्	४०	४९	मधुव्रितयस्युक्तैः	४८	१६	मनसि स्पन्दमानेऽथ	४९	११८
मन्त्रीय. स्वातिगम्भीरं	५०	१३	मधुपर्वममी पश्चात्	४०	६९	मनस्तनैव संयोज्य	४३	११३
मध्यमानात्तत्तास्मात्	३६	७२	मधुरायामहं व्यक्ति	८	४५	मनस्तु सहकार्यस्मिन्	५	६७
" "	५०	१३	मध्यतो मूलतः पृष्ठे	३४	११	मनीषी मनसा नित्यं	३१	७२
मर्दगः सहमको यः	३२	३९	मध्यदक्षिणदिक्पने	३८	४०	मनीषी वैदिकाचारं	१७	१६
मर्दगका इमा देव्यः	२०	४८	मध्यपद्मपुरःपने	३८	३९	मनुजाना मुनीना च	९	४३
मदनं चामृतं चैव	४५	४९	मध्यमं कमलं कार्यं	३७	१४	मनुजा बहुधात्मानः	१४	४८
मदनो सुपनारूढः	४५	८६	मध्यमं गुणतत्त्वाना	२६	२७	मनुपुत्रैस्तृतीयान्या	१२	५२
मदन्तः परमं ब्रह्म	३०	१४	मध्यमं परं वक्ष्यामि	५	१५	मनुष्यैः कल्पितं वाप	३६	१२९
मदारुणा विभेदैतत्	५	१६	मध्यमस्तु परस्याय	११	४६	मनो बुद्धिरहंकारः	७	२०
मदारुणाकारिणो यत्र	१७	२३	मध्यमां वागहस्ताद्दे	३४	६१	मनोऽभिमान इत्येतत्	५२	७
मदारुणकामः सन्	१६	२२	मध्यमा वृत्तिमास्याय	१४	१२	मनोऽभिमान इत्येती	३५	८
मदीयं चेत्यरुम् ॥	१२	१९	मध्यमाहृत्तिपुष्पं च	३४	८८	मनोभूतस्य देवस्य	६	१०
मदीयं तद्यशसाय	१५	१२२	मध्यमानामिकाभ्यां च	४९	१८	मनोरथानां सर्वेषां	५०	१६३
मदीयं मेदितं रुम्	१२	१७	मध्यमानामिकायां तु	४५	११७	मनो रिक्तस्थयत्यर्थ	७	३१
मदीयं मियुनं पचत्	५	६	मध्यमा पूर्णमेवोत्ता	२०	२४	मन्त्र. कालामिहर्मस्य	३३	३३

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
मन्त्रः पञ्चदशाणोंऽयं ३३ २६	मन्त्रान्ते योगनिर्देशः ३६ १३	मया कृतं हि यत्कर्म ११ ७
मन्त्रः षोडशवर्णोंऽयं ३३ १७	मन्त्रा मायाभ्यादीनां ४५ १३	मया जीवाः समीक्ष्यन्ते १३ ८
मन्त्रप्रसररूपेण ३६ ४७	मन्त्रा विभवदेवानां २२ ३३	मया तदेकीकरणं १२ १९
मन्त्रमन्त्रादिकैर्वीज २९ ५२	मन्त्री प्रयोज्येच्छन्तु ४८ ३७	मया दत्ता विभाव्येना ४० ९
मन्त्रमन्त्रेश्वरन्यासात् २ ६०	मन्त्रेण तै प्रतिष्ठाप्य ३५ २६	मया पृष्टेन वक्तव्यम् १ १७
मन्त्रमन्त्राः प्रवक्ष्यामि ४५ २२	मन्त्रेण सत्यतिष्ठाया ५४ ४	मया विना न देवस्य ११ ३८
मन्त्रमातेति मा विदि ५२ २	मन्त्रेण सूक्तेऽनेन ३१ ३२	मया श्रुतामि तत्त्वानि ६ ४५
मन्त्रमार्गमिदानीं मे २१ २	मन्त्रेणाहुप्य देहान्तः ३५ २३	मया समाहितेनैव ५१ ५
मन्त्रमाहुः सुरेशान ३६ ३१	" " ५४ १	मया सर्वेषु भूतेषु ३८ १२
मन्त्रमुच्चार्य निर्दिशयैत् ३६ १०९	मन्त्रेणानेन मा स्तुत्वा ५० १३६	" " ५० २१४
मन्त्रभूतोंऽयं स्वपदं ३३ ११२	मन्त्रेणापेन्दुसंकाशं ३५ २५	मयि चैत्रैव विश्रान्तः १४ २६
मन्त्ररूपमिदं विदि ५२ ८	" " ५४ ३	मयि दृष्टिः समस्तानाम् ५० १९५
मन्त्ररूपमिदं शक १८ ४३	मन्त्रेषु कृतमो मन्त्रः २१ २९	मयि प्रकाशते विश्वं २१ ५
मन्त्रविश्रक्तमन्त्रेण ४९ ८२	मन्त्रोक्तदेवताया वा १५ २०	मयि मक्ति परा प्राप्य ३१ ७१
मन्त्रश्च वैन संग्राह्यः १८ ५	मन्त्रोऽयमादिशिद्धाना ३३ ७७	मयि लोकाः स्फुरन्त्येते १३ २३
मन्त्रसंस्कृतया सम्यक् ३९ ३३	मन्त्रौषधुद्भिर्त्तो च ४० २८	मयि वा भित्तिभूताया ४३ ३२
मन्त्रसिद्धेस्तपोकिर्वा ४२ २५	मन्मन्त्रं परमात्मानं ३४ १३४	मयि शक्तौ लयं नीत्वा ३४ ११५
मन्त्रस्य किं पलं पद्रे १८ ३	मन्मन्त्रमन्यतेजित्यं २८ ५४	मयीष सर्वभूतेषु १७ ६७
मन्त्रस्य यदि चैतन्यं ३६ ५१	मन्मयीं संसरेन्माला ४० १५	मयूरव्यजनं शुभ्रं ४५ ५४
मन्त्रस्य वैष्णवं रूपं ३६ ५०	मन्मयीकरणं बुद्धया ३५ २	" " ४७ ८
मन्त्राः सर्वे चिदात्मानः २२ २०	मन्मयीवृत्त्य तत्रैतानि ४३ ५४	मयैताः कल्पिताः शक ४ ३४
मन्त्राः स्वरगतो यान्ति १८ ४८	मन्मयी विविधा शक्तिः २८ २३	मयैव शानरूपिण्या ५१ २५
मन्त्राश्चरं तथा स्थूलं ४० १३	मन्मयीममृताकारा ४० ३७	मयैव वृजितं ध्यात्वा ३६ ११५
मन्त्राणां जननी शेषा १८ ३७	मन्मयैरचैर्मन्त्रैः १७ १०७	मय्यधिष्ठानभूताया ३५ २४
मन्त्राणां जननी साक्षात् २३ ११	मन्मन्त्रपथिष्वेव ३२ ५१	मध्ययं देवदेवेशः ९ ५६
मन्त्राणां देवता या सा ५२ २१	मम चित्तैकरूपायाः १४ १९	मध्यायत्तविकसिः सा ५० ९५
मन्त्राणां मन्मयाना हि ३२ ६१	मम ज्ञानधनाद्रूपात् ४ ७	मरीचिममृत्वास्तेन्यः ५ ८३
मन्त्राणां मानसं रूपं ३६ ५३	मम तन्वाविमे शक्ती ३६ ५	मरुच्छक्त्या समाहूय्य ४० ७६
मन्त्राणां यदहंयुत्वं ३६ ५३	मम दिव्या परा शक्तिः २७ ६	मरुदापहनात् सिन्धु ५७ १४
मन्त्रात्मानं जगन्नाथं ४९ १४१	मम प्रभावात्तोमय्यं ९ ५४	मदनेन समयोग्य २६ २८
मन्त्रावा परमोदारः २२ १९	मम रूपममी देवाः ४ ११	मरान् खपयति प्राण ३४ १००
मन्त्रानासा प्रवक्ष्यामि ४५ ८५	मम स्थूलदृष्टायाः ३४ १०	मसुरभारगोधूम ४९ ९०
मन्त्रानिमात्रिजनीयात् ५३ ११	ममाद्यश्च पराग्रेयी २९ ४६	मदता सिमवेनाय ४१ ६२
मन्त्रानेरा प्रवक्ष्यामि ४५ ३७	ममाद्य पुततो मति ५ ७४	मदतोऽसि त्रिबुवाणात् १६ ४
मन्त्रान्कीर्तितस्मिना तु ४५ ४८	ममानन्दमयी शक्तिः ३६ ८३	मदया मदया नाय १ ३६

	अ.	श्लो.		अ.	श्लो.		अ.	श्लो.
महत्वाच्च महामाया	४	४६	महालक्ष्मीर्महामाया	९	४६	माता मानं मितिर्येयं	१५	४
महत्सुदर्शनं नाम	३१	१	महालक्ष्म्या य उन्मेयः	६	१५	माता श्रेष्ठा गुरुणा च	५०	२१६
महदाद्या विदोयान्ताः	५	८१	महाविद्या महाबाणी	४	६६	मातुलङ्गं गदा खेटं	४	१६
" "	१२	४१	महाविद्यासमुद्भूतः	८	१७	मातृकाकृतनिष्पासः	२३	१४
महदाद्यास्तु सतान्ये	१६	८	महानिभूतिरिषा	१७	६	मातृना जायते सेयं	२०	११
महदाद्यैः पृथिव्यन्तैः	६	२३	महानिभूतिरित्युक्तः	२	९	मातृत्वेन प्रपन्ना सा	४२	७३
महद्भिः श्रयणीयन्वात्	४	४३	महानिभूतिर्दस्यानं	१७	५	मानाणि सुहृन्मूलानि	५	४३
महनीया च सर्वत्र	४	४२	महावीर्यमयीत्येवं	४४	२४	मानाश्च रत्नसंपूर्णाः	३९	२५
महास्तामस आख्यातः	५	३९	महाव्याद्वृतिभिर्होमान्	१२	८	मानसी निर्मपेक्षवा	३४	१३७
महाकालीतनुं निदि	९	१५	महाश्री सा महालक्ष्मीः	४	३९	मानसो मोक्षलक्ष्मीदः	३९	३५
महानाली महामाया	४	६२	महाश्रीरिति निख्याता	३४	६	मान्नं प्रासादमावाच	२१	३६
महाकाली महाविद्या	६	१९	महामुदर्शनं त्येवं	३१	४०	मामयाबाहयेद्देवात्	३६	११४
महाकालीसमुद्भूता	५	३०	महापृथिवीमहानन्दा	१९	२९	मामभिप्रयते सर्वं	५०	१६६
महाकुण्डे महान्द्वी	४२	५८	महिमानो यया गोपु	५०	२०८	मामभिप्रेत्य सर्वासा	५०	१६६
महासोममयी लक्ष्मी	३५	३०	महिमानो ह्यसीमानः	५०	२०९	मामालम्ब्यावतिष्ठन्ते	५०	१६९
महान्वालयलीजालैः	५४	२०	महियान्तकरीपुक्तं	९	१२	मामाश्रित्य विवर्तन्ते	१६	३८
महान्वालयैर्महावैरैः	३५	४७	महिषी देवदेवस्य	१७	३५	मामेकं दारणं प्राप्य	१७	५९
महानदिपट गत्वा	२४	३५	मही च विश्रुतिश्चैव	३२	२३	मामेका देवदेवस्य	१७	१०३
महानन्दात् स्वमात्मनं	५४	२५	मशेन्सारा महावीर्या	३६	१४	मामेव परमानन्द	१४	५६
महान्तमाविशन्त्येन	५	३५	मा च बाह्ये क्षिपेद्द्वी	३५	२६	मामेव माजनं विद्धि	५०	१२३
महापापानिपापायैः	४२	१०	मा च वह्निमनाहृत्या	५४	५	मामेव मारयेन्मध्यं	४०	६६
महापापातिराग्नानी	४२	९	मा चाप्याहस्यिता	४०	७६	मामेव मामकं धाम	३१	७६
महापापैरसंख्यैः	४२	५	मा तु जिज्ञासते देवि	१७	५६	मामेव दारणं प्राप्य	१७	६३
महामन्त्रव्ययोगेन	४१	९	मा तु शक विजानीहि	१३	४०	मामेवार्त्तमनि पश्यन्ति	१४	१८
महापोनिरिति ख्याता	३४	१४	मा प्रायतेऽयमित्येव	१८	४४	मामेवायस्य मुनिं निष्ठात्	५०	२१
महापोन्मिधाना च	४५	११०	मा ध्यायेत्तारिकाकारा	४०	८	मायया शनककोचः	७	३६
महापृथी तयैराहं	२५	४२	मा प्रपद्येत सततं	५०	२११	मायया मायमाच्छाद्य	९	६
महालक्ष्मीः समाख्याता	४	३९	मा यजेत मुनिग्यातः	३६	१३७	मायया भूयसेत्यस्मात्	३३	१९
" "	५	३	मार्गं मेदस्तथा मृहं च	५३	९	माया मद्रूपनिष्पन्ता	३८	३८
" "	७	१३	मार्गं मेदस्तथा स्मृत्या	३५	१३	माया चैव प्रयुजिष्व	७	१६
महाश्रीममयं कृतं	४४	४३	मा मयेत्ततहेयमाय	५५	१४	मायातुल्या हया देव्यः	४५	८४
" "	४४	४५	मा स्मृत्या तन्मुनेत्येव	३५	२१	मायादिश्रितिर्यन्तं	१५	५१
महाश्रीममयं बीजं	२३	३८	मा स्मृत्या मन्मुखो येन	५३	१४	मायादिश्रितिर्यन्ता	२२	२७
महाश्रीममहामाया	६	२०	मातरं जगतामेनाम्	१	४०	माया नाम चतुर्थी मे	४५	६
महालक्ष्मीरहं शक	९	८	मातरं मणिनीं माया	४३	७३	माया नाम तदा त्वेना	३२	३६

	अ. श्लो.		अ. श्लो.		अ. श्लो.
माया नाम महालक्ष्मी.	२० २६	मुद्रा बद्धार्चयेत्पश्चात्	४९ १०४	मूर्ध्नि व्योमयुत कृत्वा	३३ ७९
माया नाम महाशक्तिः	४५ ७६	मुद्रा वै बन्धयेन्मन्त्री	३४ २	मूर्ध्नाऽधस्त्रीणि पद्मानि	४३ ५०
माया पद्मासना रत्नार्वा	२० ४७	मुद्राः सर्वाः प्रतिस्वं	४७ ९	मूलभूता पराहता	४५ ९९
माया प्रवृत्तिर्त्रैगुण्य	३२ ४८	मुद्रा कामदुघा कार्या	३७ ३७	मूलमन्त्रमुता देयी	४६ १७
माया प्रवृत्तिर्त्रैगुण्य	३० १२	मुद्राकोशं प्रवक्ष्यामि	३४ १	मूलमन्त्रादिकैर्भूयः	३६ १३२
मायावीजं समादाय	४५ ८२	मुद्राकोशमिदानीं त्वं	३३ १३२	मूलमन्त्रान्वितं मार्गं	३४ ११८
मायावीजमिदं दिव्यं	४५ ८०	मुद्रा च दर्शनीयात्र	३७ ४४	मूलमाधारमारभ्य	५० ३८
मायामयादयो ध्येयाः	४९ ६	मुद्रा देवीसतीना च	४५ १०३	मूलशक्तिरहं श्रीः सा	३१ ६
मायामयो महामोहः	४५ ८८	मुद्रा पितृगणस्त्वैया	३४ ७६	मूलेनाग्रव्ययेत्पश्चात्	३७ ४०
मायायै च नमः पश्चात्	४५ ७७	मुद्रा शङ्खनिवेः प्रोक्ता	३४ ६३	मृत्युञ्जय इति प्रोक्ता	२९ ३८
मायायोगेति विद्येया	४ ४७	मुद्राश्च दर्शयेत्सर्वाः	४६ १८	मृद भूमी मसार्थाय	३३ ९
मायाविद्याक्रियात्मानः	४१ १७	मुद्राश्चाङ्गसमेताना	४५ ९४	मुद्राङ्गमाङ्गमन्त्रे यत्	३४ ११९
मायाव्योमयुतानेताम्	३५ १५	मुद्रासमन्वितो मन्त्रः	३६ १२३	मुद्रास्तरणसंकीर्णं	२८ ३९
माया श्रीः सा पुनर्देवी	२६ ३९	मुद्रेयं सेनपालस्य	३४ ५८	मुद्रास्तरणसंकीर्णं	३९ ३
मायासख्यश्चतस्रस्ताः	४५ ८३	मुद्रेया कामपेन्याख्या	३४ ८९	मेयं तु द्विविधं तावत्	७ ४३
माया स्वभाव इत्याद्याः	१५ ३०	मुद्रेया कौस्तुभे नाम	३४ ३३	मेरुः श्रेष्ठो गिरिणा च	५० २१९
माया या पञ्चमी प्रोक्ता	१२ ५५	मुनयो नारदेनाथ	५७ ३०	मेरी चिरमुपस्थाप	५० ५०
मायेति कृत्वा रूपाणि	८ ३२	मुनिभिः संस्मृता भूमौ	९ ३४	मेर्वादयोऽतिशयः शैलाः	३० ३२
मितिश्च सर्वमानाना	५० १७८	मुनीना गतसङ्गानां	४५ ११२	मेलयेत्कृताना च	४९ १७
मित्रश्चेति क्रमाश्रयेयाः	५ ६६	मुष्टिं पृष्ठस्थिताहुडं	३४ ३८	मेलयेत्तेतुवच्छिदं	३४ ३७
मिथुनं मानसं यत्तत्	८ १२	मुष्टिं वितर्जनीं कृत्वा	३१ ३७	मेलयेत्तद्वेशाच्च	४५ १०५
मिथुनं शाश्वतं दिव्यं	३६ ५९	" "	३४ ३०	मैत्र्याद्याः शान्तिम्	३७ ३९
मिमे मीपेऽखिलैर्मनैः	५० ८८	मुष्टिकृदामहस्तेन	३७ ४४	मोक्षकामो जपेन्नित्यं	४६ ७५
मिमे पश्यनो व्यग्रा	५० १७७	मुष्टेर्नासिसमीपस्था	३४ ६६	मोक्षदो मुक्तिमार्गश्च	३४ ५०
मुक्तयेऽखिलजीवानाम्	२० ७	मुसलाय नमः पश्चात्	३३ ९६	मोक्षशास्त्रं यया भेदं	५० २१७
" "	५० १८४	मुसलाहन्नाप्यष्टौ	४८ २८	मोक्षाय शान्तये चैव	३९ ४२
मुक्तयेऽखिलबन्धाना	१७ २६	मुसलीव मनो मेऽद्य	१२ ११	मोचनी सर्वदोषाणा	३४ ६
मुक्तियानं महायानं	५० १८२	मुसलन्त्यत्र महान्तोऽपि	३ १३	मोक्षरूपं तमो ज्ञेयं	७ १५
मुपपातेस्तु संततं	४७ २९	मूर्ध्नि विषेपपातादौ	७ २१	मोहिनी भ्रामरी दुर्गा	४५ ८३
मुखे मुपं तु तर्जनीः	३४ ४९	मूर्तिमन्त्रयुतं मूलं	४६ १०	मोहोऽप्रसिता महामोहः	१२ २४
मुख्यदक्षिणहस्तेन	१० २९	मूर्तांकृतगुणश्चेति	१२ ३९	य एवमचरेद्दीप्तः	४३ १९
मुख्यहस्तचतुष्पेग	४० २५	मूर्तेश्चतुर्थां वृत्रारे	४९ ५४	य विराप्यचरिष्ये ते	१८ २
मुख्यहस्तद्वयं चास्य	१० ३५	मूर्त्यङ्गसरितासृष्ट्या	४९ ३	यः क्रमोऽप्रहितो याहो	३६ १४७
मुख्येन पाणिपुमेन	१० ३२	मूर्ध्ना चतुष्पस्यास्य	२९ २०	यः संवर्धयस्तु संसारः	२९ ६६
मुद्रा च दर्शयेत्तं च	४० ८३	मूर्ध्नि वचनेऽस्यो. वर्णे	४९ ९१	यः स चन्द्रो मन्दप्रता	५० ११६

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
यक्षी किं करवाणीति ४२ ७२	यत्त्वमावा हि सा देवी १ १४	यथा हि स्वशिरश्छाया ५० ११८	
यक्षेशो मा पुरा शक्र ५० १९४	यथाक्रमोदितैर्वर्णैः ३३ ७५	यथेच्छं तु समाकृष्टं ४९ ३४	
यच्च यक्षोपकरणं ११ ३६	यथा गवि यथा विप्रे ४३ ६७	यथैवेवमुक्तः स्वच्छ. ३ ५	
यच्चान्यत्स्वभवास्त्रेषु ४२ २८	यथा चक्षुः स्थितं रूपं १४ १३	यदत्र सूर्यरूपं तत् ५२ १३	
यच्चान्यद्वेदितव्यं ते १ ५९	यथा ज्ञात्या स्थितं वर्णं १४ २५	यदन्तःकरणान्त. ४१ ८७	
यच्छब्दरूपता मन्त्रे ३६ ५४	यथा तौ परित्यजेते ३४ ६८	यदन्तरावेदयते १४ १०	
यजन् कार्यवशान्मन्त्री ३७ २१	यथात्मनात्मा हृदये ४९ ११५	यदमीष्टं तु वै कार्यं ४८ १८	
यजुर्मयमनुं दिव्यं २९ २५	यथात्मनि तथा विम्बे ४९ ११३	यदयं कुर्वते कर्म ४३ ३०	
यजुर्पि रश्म्युकाणि २९ २४	यथा नद्यो नदाश्चैव ४४ ५७	यदवच्छिद्यते येन ४३ ३४	
यजेत मनुष्यैकं ३९ २७	यथानन्ता गुणा दिव्याः ५० २०९	यदस्मि जननी नाम ४३ ६९	
यजेतोमौ खड्गवाषा ४० १०५	यथा नापयणे नास्ति ४३ ६७	यदातिक्रम्य मर्यादा ४३ ३६	
यश्चाष्टमयीरादौ ४० ६५	यथाज्ञं मधुसूतं ४४ ५९	यदा धुनोत्यविद्या ता ५ ८५	
यश्मूर्तिविधानरुः २८ ५८	यथा न्यग्रोधधानाया १२ ३९	यदा निर्विद्यते साक्षी १४ ५६	
यत्किञ्चिदेतया साध्यं २५ ५१	" "	यदा पुनः परं ब्रह्म ३२ ३५	
यत्तत् त्रैगुण्यमव्यक्तं ३५ १०	यथापाठं समुच्चार्यं ३३ ६८	यदा ह्ययं मनो याति ५५ ६	
यत्तत्पुण्यमाकारं १७ १४	यथा विम्बं हृदग्मेजं ४९ १२५	यदा स्तिमितनिःशब्द ४३ १९	
यत्तु मे मोहनं रूप ८ ४८	यथामति यथोक्ताहं ४५ ९६	यदा हि वर्तमानाया १४ ४३	
यत्ते ज्ञानं पुरा मोक्तं ४ ३३	यथायथाशुभार्गमी ४२ ४२	यदि कामयमानः स्यात् ४० ७२	
यत्पदं प्राप्य तत्त्वज्ञः १७ १४	यथायद् ध्यायतो वेष्टं ३१ १६	यदिदं तत्त्वविशयं ४३ १०६	
यत्प्रमाणा यदाधार १ १४	यथा वह्निरन्नाविष्टं १४ १४	यदिदं दृश्यते किञ्चित् ८ ५	
" "	यथाशक्तिः यथाकालं ३४ १२५	यदि न श्रियते ताभिः १९ ३७	
यत्र तिष्ठति यच्चित्तं ४३ १०८	यथाशक्तिः श्रुतं स्वैस्तु ४६ १९	यदि मध्ये न विभ्रान्तः १४ २७	
यत्र देवो मया साधै ७ ९	" "	यदि धारि वरो देयः १ ५७	
यत्र ध्येयमतिच्छिन्नं ४३ २०	यथाशक्त्यनुसूतेषां ३९ ३	यदुपाधिभिरन्तानं १४ ११	
यत्र यत्र गता सेयं ३२ ५४	यथास्ति मन्त्रस्माहं ३२ ३	यदच्छोपनतेष्वेवं ४३ ८५	
यत्र यत्र तदङ्गोत्तरं ४९ ३३	यथास्वरूपतः शिष्यान् ३२ ३९	यदेच्छति ज्ञाना तु ४७ २०	
यत्र यत्र भवेद्राष्ट्रं ५५ ४	यथादग्नासिता मेदैः १० ८	यदेतदनुवर्तमानं ४९ १४६	
यत्र यत्र मनो याति ४३ ३०	यथा हि किरणवर्त ३२ ६३	यद् दृढव्यवसायि ३६ ५१	
यत्र या रमते बुद्धिः २८ ४०	यथा हि क्षुधिता बालाः २० ५१	यद् घटि द्वेयकर्मादीन् ४१ ५	
यत्र ता रोचते चित्तं ३४ १३२	यथा हि चन्द्रिकां दृष्ट्वा ४४ ५४	यद् विम्बं संसृत्तं पूर्वं ४९ ११३	
यत्र समीपं वर्तते ५० २२६	यथा हि पार्थिवान् भावान् ३२ ६४	यथाधामरणं श्राप्यं ४९ १५	
यत्र सा दृश्यते देवी १ २६	यथा हि यद्गमे रागः १७ ९६	यद्यत्तमीहते धान्य ४९ २७	
यत्राहं तत्र तत्त्वानि ४३ ६२	यथा हि वह्निना स्त्री १४ ७	यद्यदिच्छति ज्ञान्या ये ४६ ३२	
यत्राहं तत्र पुण्यानि ४३ ६३	यथा हि क्षीरपत्रियेत ३५ २७	यद्यद् यदीत्या देवेन्द्र ४६ ३५	
यत्सर्ववैकरणं नाम १२ ४९	" "	यद्यप्येकगुणोन्मेष. ४ २१	

	अ. श्लो.		अ. श्लो.		अ. श्लो.
यद्यप्येवा मया प्रोक्ता	५० २०५	यातुधानेशमन्त्रोऽय	३३ ८२	युक्ता विश्रामपूर्वेण	२० १४
यद्वा तद्वास्तु तदेवि	३ ३७	या वृक्षिर्मेन्द्रसद्भावे	३६ ५५	युक्तास्तारनमोऽस्तास्ता	३० ४६
यद्वा नापयणाङ्गस्या	२८ ४४	या पत्नी तस्य गौरी सा	५ ३६	युग प्रस्तुति स्म	२ ४७
" "	५५ १८	या परा दर्शिता पूर्वं	४४ ६	युगमि त्रीणि पण्णा या	२ ४०
यद्वा विविचमुद्यान	३४ १३०	याभिः ३ भगवान् देव	४५ ९७	युगानुसारिकान्ति वा	३६ ६२
यद्विकल्पैरनाकान्त	१४ ११	याम्ये करचतुष्केऽय	३१ ४९	युगानुसारिकान्तींश्च	५५ १२
यद्विषाय न मुह्यन्ति	२१ १७	याम्ये च वेदिभामे तु	४९ ७४	युगे पठितमे वक्षित्	९ ४१
यद्विना तारिकायास्तु	३३ ३०	याम्येन दधत मुद्रा	३८ ७३	युग्मि त्वरे सन्निद्रनै	२४ २२
यन्मेऽस्ति दुस्त्यज	२८ १५	यायावूर्ध्वप्रधारेण	४९ १२१	युग्मेर्मायाक्षरादेद्ये	५२ १८
यमाद्यङ्गसमुद्भूता	१६ ३१	या या मन्ति वै यस्य	४६ ३७	युज्यमानानिरुद्धाख्या	२ ४८
यमुनायै नमश्चाय	३३ ५८	या रूपिणी वरापोहा	४३ ७४	युज्जित विधिवयोगी	४३ २
यया निहितया देही	४९ ६७	यावद्विह्वानि सपश्येत्	४२ ३९	युवयो स्थापन कीदृक्	४९ ६३
ययास्की शान्तिदा च	८ २५	यावदर्थं तु विश्रानम्	२७ ३३	ये तु ब्रह्मायगाहन्ते	२२ ३६
यथो यदुज्ज्वल लोके	५० १२१	यावन्तो यादृशा ये च	३८ ८४	येन त्व बत सरन्ध	१७ ५४
यथैव्यमनययेन	३९ ३०	" "	४२ ४९	येन भावेन भवति	२ १४
यद्विरित्येवमृषय	५० ११२	यावन्त्यक्षाणि देवाना	११ ३३	येन येन प्रकारेण	३७ ७५
यस्तस्य प्रयमोन्मेष	२७ १०	यावन्निरिश्यते नाय	१३ ३३	येन निश्चतमात्रेण	३४ १
यस्तस्या मे समुन्मेष	६ ८	यावान् यश्चात्र वचव्य	१६ १०	येन सर्वेषु विन्वेयु	४९ १२८
यस्तु ते कथित पूर्वं	३० ७	यावान् यादृक् च	४३ ६	येन सोऽष्टस्मृतौ माव	२ ५
यस्त्वन्तश्चेतन सौऽय	४३ ९	यावान् हि भगवान्	५० २१०	येनेच्छति तिरोधातु	५० ११७
यस्मिन् पदे विराजन्ते	१७ १५	या वृत्तिर्नाल्पीतादी	१३ २७	येषु मे तिता शक्ति	३९ १
यस्य तस्मै त्वया बाध्य	५७ ४८	या सा पूर्वं मया प्रोक्ता	४ ३५	ये हि सस्पर्शजा म्मेगा	४३ ८६
यस्य त्व तेन वा देवि	१ ५८	या सा प्रोक्ता महाकाली	५ २१	येहै परमा प्रीतिं	१५ १६
यस्य यत्र च या कीर्ति	४५ १०	या सा विशानयकिर्मे	५ ५४	येषा ब्रह्मदशा प्रोक्ता	१९ ३५
यस्याह तेन वा यादृक्	१ ६१	या सा शक्ति क्रियाख्या	२९ १२	योग युज्जित विधिवत्	४० १०२
या पुरस्तान्मया प्रोक्ता	४५ ९५	या सा शक्ति परा	४५ ३	योग स्वाध्याययोगश्च	१८ ७
या स्मृत्वा पुरुषो धोर	३० ४१	या सा पाङ्गुण्यतेज स्या	३१ १	योगनिद्रा हरेरुक्ता	९ ११
या वाचिद्विद्यते माया	४५ १२	या सा सदसदाख्यादि	१६ २०	योगसिद्धा मज्जन्धना	१० १७
या क्रिया सा चित्	३१ ७७	या सा योगात्मिका	३१ ५	योगस्तु द्विविधो ज्ञेय	१६ ३०
यागद्रव्याण्यशेषाणि	३७ ३९	या साहता हरेराद्या	५ १	योगस्य एव तदीर	२८ ५०
यागभूमि समेत्याय	४० ७७	या स्थिति कथिता सा	१२ ५१	योगाच्छान्तो ज्य	२८ ४८
यागाङ्गानि समादाय	३४ १२८	या स्थितिर्मेहदादे सा	१२ ४०	योगान्तरमयातिद्रेत्	४९ १२०
या तत्त्वगणना सख्या	१६ २६	या होषा परमा विद्या	३२ १	योगान्तरायनिहत	५० ५६
यातवीयादिवह्यन्ते	३७ २७	या होषा प्रतिमा तत्तत्	१८ १६	योगिना यदनुष्ठेय	४३ ६०
यातवीवारणीमधे	३६ १७	युक्त सरसक यष्ट	३५ ४८	योगिनो यतमाना मा	५० ७८

अ. श्लो	अ. श्लो	अ. श्लो	अ. श्लो		
योगिभिर्धत्तमानैवां	४४ १०	रक्षासि मधयिव्यामि	९ ४०	रागस्तु विपरी रति	४३ १८
योगी भवति युञ्जान	४३ १९	रक्षिष्यति हरि धीमान्	५७ ४४	रागोऽस्मिता महामोह	११ २४
योगी मन्मयता प्राप्य	४४ १२	रक्षिष्यतीति मिश्रित्य	१७ ८२	राजनीये तया मीये	४९ २७
योगी समाधये शशत्	४३ ९३	रक्षिष्यतीति निश्चास	१७ ६०	राजत ताम्ररूप तु	३९ ३९
योगोऽयं द्रव्यनिम्बस्य	४९ ११९	रक्षिष्यतीति निश्चासात्	१७ ७८	राजतैमं हन पद्मे	५० ५१
योजनायैव योगाह	४ ४७	रक्षिष्यत्यनुकूलान	१७ ७१	राजराजोऽस्ति त्रयास्य	१७ ३०
यो द्वेष्टि यन्तिता काचित्	४३ ६५	रक्ष्यरक्षरुमायोऽय	३ १९	राजिताश्च स्रज सर्पे	५० ५१
यो द्वेष्टि यन्तिता मोहात्	४३ ७३	रङ्ग नासाग्रं निघात्	२३ २६	राशो या दशन राज	४३ २९
योनिवमाधवशत	१९ ४०	रज प्रधान तमृणौ	३ ७	रामान् दम्भश्चाय	३३ ७६
योऽभिन्दति ता छर्मी	४३ ६४	रज प्रधाना तनाह	५ ४	रामसख इकारश्च	२५ ४
योऽभिनिन्दति ता नारी	४३ ६४	राजतस्तगमित्येव	५० ५२	रामोपगूढादस्माक्षि	३१ १९
योऽभूत् बाधुदेवस्तु	६ १६	रजसस्तमसश्चैव	५ १४	राहुजित्कालनेमिश्च	११ २९
यो मे तस्या समुन्मेष	६ ११	रजस्तमोगुणी शिष्यन्	४३ ९३	"	२० ४०
योऽय मदन्यय सोऽय	१४ ४०	राजस्तमोमयं मस	३४ १०७	छदस्य दयिता गौरी	५ १४
यो मादधो यतो यस्यै	४३ १००	राजस्ताया हृदयैव	४ ३३	छात्राणा जननी देवी	३९ ११
यो यो वा गृह्यते माव	४३ ५३	राजस्त्य च ममैश्वर्ये	३ ६	छात्रास्त्वा गन्धतोयेन	४९ १००
योऽपरोहो मदीयस्ते	१२ १७	राजोऽपि च लघु होय	१५ ३२	रूप परं तदेवाय	३६ ४४
यो वाचकस्वरूपेण	४९ १३४	राजोरूपमधिष्ठाय	४ ३६	रूप मे भगवन्मन्त्रा	२३ २३
योऽष्टौ निगैर्यन्मागस्य	१९ ६१	राजान सत्यतमसो	२६ २७	रूप रूपं विमयैषा	३२ ३७
यो हरेयलमा द्वेष्टि	४३ ६५	राजानात्मा रागयति	१९ १५	रूप निर्वर्तत शशत्	२२ १७
यो हि मन्त्रस्यितो माव	३६ ५६	राजनीयमभिप्रप्य	१२ २८	रूप शरलश हृत्वा	५७ ७
यो हि वेदमवस्थात	५७ ५०	राजितोऽय गुणेश्वित्रै	४१ १८	रूप सिक्तुमाणाया	४ १९
वीरौ समाहिते शशत्	१७ १२	रति कीर्तिभिषा लोके	२६ २२	रूपमार्तिनिर्भूषाद्य	५ ४०
र इत्येव महाशक्ति	३१ २८	रक्षदीर्घासिधामेयु	४३ ४७	रूपाप्यन्नाणि चैतेषा	११ २८
रक्षकरीशेयनर्तन	१० २४	रम्यामि पुनस्तत्र	५० २०२	रूपादिकं शृङ्गीयाया	४५ ५७
रक्षचन्दनतोय च	३९ १०	रदिमभूतेरमूर्ते स्तै	१० १६	रूपेण सदृशी लक्ष्म्या	४५ ४१
रक्षतामरस गड	५४ २१	रसतानन्द इत्येते	१९ २७	"	४५ ५८
रक्षगुण्य महागोण	३८ ७६	रसमानामया शितात्	५ ४१	"	४५ ७६
रसा दन्ता मयिष्यन्ति	९ ३१	रसिते च श्रुते प्राप्ते	४३ ८४	रेतामयेन चक्रेण	१० १३
रसाम्बररक्ष सर्वे	४५ ७१	रसेन्द्र वं समायाति	४६ २८	रेचनेन निमिषिष्य	४० ३९
रसाम्बररक्षश्चैव	४८ ७	रसेन्द्राभिनिवेशस्य	४६ २८	रेच्येव चेयली भूत्वा	३१ २७
रक्षक सखिदान्ते	२८ १४	रहस्य परम गुह्य	३३ ४९	रेचं तत्परम निद्रि	२७ ११
रक्षणाय च लोगाना	९ ३१	रहस्यत्वादपृष्टत्वात्	१ १३	रेचश्चाह्वादिदेवादर्थ	३३ ६५
रक्षणे धृष्टौ चैव	२९ ४५	रहस्यानेकसंभेद	५१ ४	रेवती रविमणी चैव	८ ४६
रक्षशुद्धकामातिष्ठेत्	४७ २६	राधयान्तकदिहमथ्ये	२६ १८	रोचनाकुङ्कुमम्यां तु	४६ ३८

	अ.	श्लो.		अ.	श्लो.		अ.	श्लो.
लगाये विपुलाख्यम्	२५	१४	लक्ष्म्यादीन् पूज्येत्सर्वान्	४०	८९	लेखतो दर्शितस्तस्याः	४९	५४
लक्षं तदेव ते शक्र	४९	६१	लक्ष्म्या सह हृषीकेश	१८	१४	लोपनामस्तु शान्तात्म	११	१२
लक्षं नयामि चात्मानं	५०	६५	लक्ष्म्याज्जिदशायदुल	४६	४०	" "	२०	४१
लक्ष्म्याख्यस्य मास्य	५०	६४	लक्ष्म्या गुणमयो शान्ता	१४	५५	लोपनाममुपानां	१४	८१
लक्ष्यामि जगन्मते	४	४९	लक्ष्म्यन् शूलमारोहेत्	१७	९७	लोपदोक्तिवपर्यन्तं	२९	५४
लक्ष्मिदासि पद्मे	४३	४९	लक्ष्यामि पुण्याणि	४०	१५	लोपसिद्धावृत्ति पश्चात्	१७	७३
लक्ष्मिपदं देवेन्द्र	४७	१९	लक्ष्म्यरूपसतः शिष्यः	४१	६१	लोकाननुविष्टान्ती	४४	४
लक्ष्मीं लक्ष्मीरति चैव	४९	१४७	लक्ष्म्यानुकूलतः कुर्वन्	१४	१५	लोकेऽस्मिन् यानि	४८	२०
लक्ष्मीः वीरिजंया माया	२०	१४	लक्ष्म्यानुकूलतः उत्थाय	४१	१८	लोकेऽस्मिन् यानि	१७	९७
" "	१४	१७	लक्ष्म्ये चित्तमसादे तु	५०	२११	लोममाशस्त्रिमजामृक्	२९	२१
" "	४५	२	लक्ष्म्यानुशा ततो मत्तः	११	११६	लोहपायणमप्युय	४०	४६
" "	४५	६	लक्ष्म्ये च पलं दधत्	९	१४	लोहानां कनकं भेष्ट	५०	१२८
लक्ष्मीः पद्मा महालक्ष्मीः	२५	४५	लक्ष्म्यं बाहुद्वयं कुर्यात्	१४	१५	लोहिना वैदिषाक्षेप	५२	८
लक्ष्मीः सरस्वती सूर्य	८	२५	लक्ष्म्यभानरूपमाय	१४	९९	लोहिके वासि संस्कारं	४०	४६
लक्ष्मीरमलक्ष्म्ये	१८	४३	लक्ष्म्योदरं हस्तं च	१६	११	लोहिकवयोऽप्यय	५०	१६५
लक्ष्मीरनन्ताद्वयं सम्यक्	५१	४	लक्ष्म्याग्रप्रयोगेण	४६	९	लक्ष्म्यं कटिघ्नं तु	२३	२५
लक्ष्मीतन्त्रे समुद्दिष्टा	५७	२०	लक्ष्याग्निदग्धदुर्मागं	४०	११३	लक्ष्म्यास्त्रानिद्वयस्य	२०	२५
लक्ष्मीनायकपणं ब्रह्म	२४	१	लक्ष्यात्मनार्चयिष्याय	३६	६६	यतिः संसदि वा	४७	१९
लक्ष्मीनायकपणस्यैवा	१६	४९	लक्ष्म्ये निगते निर्माणे	५०	६४	यद्यर्थं कौस्तुभं मध्ये	२५	७१
लक्ष्मीनायकपणानारं	४०	११	लक्ष्म्ये वेधरे ध्यायेत्	४१	१९	यक्ष्यन्ते त्रिनिविगा यै	४९	७६
लक्ष्मीनायकपणाकारा	५७	४०	लक्ष्म्ये तिष्ठन् चिन्म	४५	१९	यक्ष्यमाणरुमैरक्षैः	१४	११०
लक्ष्मीनायकपणायं तत्	२१	२८	लक्ष्म्यादितित्का	१८	१३	यक्ष्येऽथानुचरणा तु	४५	११४
" "	२४	४१	लक्ष्म्यालं महायोरं	३०	१८	यक्ष्मलममा यद्वत्	४	६
लक्ष्मीनायकपणाख्यातम्	२	१९	लक्ष्म्या तन चात्यन्तं	१७	१७	यक्ष्मलवदेवैयः	१३	२५
लक्ष्मीनायकपणमासम्	४३	१३	लक्ष्म्याः सुमगधैव	४५	१५	यत्तु यत्तु मल्लालसि	१	५५
लक्ष्मीनायकपणीयं यत्	१७	६०	लक्ष्म्यायवतुर्कं तु	४६	१५	यथाय दुरुदेस्याना	९	२१
लक्ष्मीमयी निशा नीत्या	५७	२१	लक्ष्म्याद्याश्च चतुर्ऽ	४६	७	यनमाद्य दधदिव्या	१७	२९
लक्ष्मीरुमस्ततो भूत्या	४६	२०	लक्ष्म्येन च वीर्येण	४५	८४	यनमालापराः सर्वे	१०	१९
लक्ष्मीर्नाम महाभाग	४५	४	लक्ष्मिर्न पूर्ववद्वद्धा	४७	३३	यनमाले ततः स्वाहा	३३	२०
लक्ष्मीर्निद्रा तथा प्रीतिः	८	३१	लक्ष्मिर्न भूर्जपत्रेषु	४६	३८	यन्तिताया तथा दंष्ट्र	४३	९८
लक्ष्मीर्लक्ष्य मेत्येव	५०	६७	लक्ष्मिर्नोन्नतनया भूर्जे	४८	३३	यन्तितायामहं तस्मात्	४३	९३
लक्ष्मीर्लक्ष्मीपतिश्चैव	५७	४७	लक्ष्म्याल्लक्ष्मीर्नोन्नत	३६	१६	ययुरित्यनुवर्धाय	४९	१२५
लक्ष्मीर्लक्ष्मि हरेर्नित्य	५०	६२	लक्ष्म्याल्लक्ष्मीर्नोन्नत	२५	७	ययं तिष्ठो जगद्भ्यः	४	६७
लक्ष्मीर्लक्ष्मि तथा निद्रा	८	३६	लक्ष्म्याल्लक्ष्मीर्नोन्नत	३८	६४	ययं वृणु महाभाग	१	५५
लक्ष्मीसखीनामुना	४५	३०	लक्ष्म्याल्लक्ष्मीर्नोन्नत	३	२७	ययं यक्ष्मलव	३६	१२९

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.	
वरदामयपाणि वा	३६ १३०	वर्मप्राणोर्जयोर्धाम २९ ६६	वाच्यं प्रदानवेलायां ३६ ११३
वरदामयमुद्रे च	३७ ६६	वर्माख्यो. स्वस्मं च ३१ २९	वाच्यं बुद्धा पृथग् बुद्धा ५० १९
वरदामयहस्तं च	१० १३	वर्माख्यवह्निजायाः स्युः ३१ ४३	वाच्यवाचकमेदस्तु १८ २६
" "	३८ ५६	वर्माख्यानं ध्रुवार्यं च २९ ६४	वाच्यवाचकमेदेन १८ ३१
" "	५५ १५	वर्षेस्तदुपयोग्यं च ४७ ३१	वाच्यस्ते प्रीतिर्सयोगात् १८ ११
वरदामयहस्ता च	४० ४	वर्षीकुर्याज्जगत्सर्वं ४५ १११	वाच्यात्मपरिणामोऽर्थ ५१ ३६
वरदा भुवनेशाना	५० १६०	वसवस्त्ववेति मन्त्रेण ४९ १००	वातसंश महाकाली २० १७
वरपाशाय ये स्वाहा	३३ २५	वसिष्ठोऽरुन्धतीं प्राश ५७ ३५	वामदक्षिणहस्ताभ्या ४५ ५१
वरामयदमुद्रे द्वे	३४ ७९	वज्रपाया यया भोगाः ५० २०८	" ४७ ६
वरहमादिदेवादयं	४५ ५५	वज्रपाये नमः पश्चात् ३३ ३६	वामनादिपविनान्ते ४४ ३०
वराहश्चामृताधारः	२५ २५	वस्तुतः वा प्रतिष्ठा स्यात् ४९ ६५	वामभूसंत्युतः सूर्यः ४५ ७८
वराहानलस्त्युक्तः	३३ ५५	वस्तु पूर्वं ततो माव. ४ २५	वामस्वर्ग्ये ततो लक्ष्मीं ३५ ६७
वराहो नरसिंहश्च	११ २१	वस्त्ववस्तु च तस्मास्ति २ ७	वामस्य दक्षिणं दृष्टे ३४ ७६
" "	२० ३९	यहिं स्वाहास्त्वेषानम् ४० ५०	वामहस्तकनिष्ठायाः ३४ ८१
वरुणं च नर चैव	३३ ९८	यहिः स्वामं ध्रुपतिश्च ५२ १२	वामहस्ते ततः पाशं २५ ७२
वरुणं भूधरं चैव	३३ १००	यहिजाया तदन्ते च ४५ २६	वामाधानामिका पश्चात् ३४ ६१
वरुणं रामयुक्तं च	४५ ३१	यहिजाया तदन्ते स्यात् ४५ ८१	वामेन च गदा गुपी १० ३०
वरुणाय नमः पश्चात्	३३ ८३	यहोः पश्चात्प्रतिष्ठाप्य ४० ५९	वामेन बाहुना दिव्या ३६ १३०
वरुणोऽधामृतस्यश्च	४५ ६९	यहोदकप्रतिष्ठाप्य ४० ५६	वामेनालिङ्गिता शश्वत् ५० २३
वर्णान्तश्च प्रधानश्च	३० ४८	यह्यकैर्गुप्तसहस्रामं १० २०	वामेऽपरस्मिन् शार्ङ्गं च १० ३६
वर्णचक्रमिदं दिव्यं	२९ ४९	यक्रु च हस्ती च पादौ च ५ ५३	वामे मुक्ताफल्लवं च ४६ ३३
वर्णधर्मक्रियोपेता	३१ ४०	यवतत्त्वं तदकारत्मा १९ ३	वामोत्सङ्गनिरण्णा मा ५० २४
वर्णप्रबलताययवा	२३ २०	यागादिकं तथानन्ते ३६ २७	वामोत्सङ्गे नियण्णा च ३८ २६
वर्णरूपा च शक्तियां	५७ १७	यागादेर्णादिगन्तेषु १९ ४३	वामोत्सङ्गे निरण्णा ताम् ३६ ६७
वर्णव्यतिकरैर्भूयः	२१ ८	वागीशो ज्येष्ठश्चैव ४५ ५१	वामोत्सङ्गे निरण्णा मा ३६ १२०
वर्णाः पदानि वाक्यानि	१८ ३९	वाग्मवादीनि वीजानि ३६ १२	वायवे नमः इत्येवं ३३ ८४
" "	५७ १०	" "	३६ १३
वर्णां प्रकाशिता देवि	२१ २	वाचवत्तत्मानमस्य त्वं ५१ २७	वायुना देवमिद्रेण ५० १४३
वर्णात्मनस्त्वियं रीतिः	१९ ४६	वाचक्रिया ताव स्वस्ति ४२ ३४	वायोरप्रिदिशं यावत् ४० ६२
वर्णाध्यानं यथावन्मे	२० २	वाचक्रिया द्विजानन्ते ४२ ६१	वार्णः कलामयश्चैव २२ १०
वर्णाध्या ह्यष्टपर्यन्तः	३० १४	वाचस्तु त्रिपयः शब्द ५ ६२	वार्णे व्यूहसमूहेऽस्मिन् २० १३
वर्णानां जननी भूत्वा	५० ४०	वाचा वैयल्या वापि ४१ ८	वार्मथेया मवेन्मुद्रा ३४ २३
वर्णानां विधिरिद्वयं	२५ २	वाचिकः शुद्रकर्मार्यम् ३९ ३५	वाङ्मनापरिपूर्णं ४९ ३८
वर्णानुरूपमर्णादये	२३ ६	वाचि मन्त्राः सिताः ४० २२	वाचः प्रवृत्तिभिर्मौ गै. ४९ १०३
वर्मणां लोप दिग्यन्ध	४८ १२	वाच्यं चतुर्विधं श्रेयं ५७ १६	वाचना आशयाः प्रोक्ताः १२ ३१
			वाचना द्विधा प्रोक्ता ३७ २

	अ.	श्लो.		अ.	श्लो.		अ.	श्लो.
वासुदेवः परं ब्रह्म	१४	१	विज्येतापमृत्युंश्च	३५	७८	विधयोरस्तयोः पथे	३	११
" "	१५	१	विव्रित्य न्यायतस्तं वै	४८	२२	विधा भग्नावहे ता ता	११	३१
वासुदेव जगन्नाथ	१७	४३	विव्रित्य पवनग्रामं	२८	४१	विधावि सर्वभोगाना	४३	१५
वासुदेवाख्यया होऽमृत	१९	३१	विशतरि तथा खने	१४	४०	विधादयं समाख्याय	३	१०
वासुदेवादयः सूत्राः	१८	३०	विशानपुस्तकं सम्यक्	४०	२६	विधानस्य ॥ संक्षेपं	४०	१०४
वासुदेवादयो देवाः	४	२७	विशानाधारमृतेषु	४३	३७	विधाय कृत्यमखिलं	२७	१६
वासुदेवादयो व्यूहाः	२०	३३	विशानैर्भयंवीर्यस्यैः	१७	२३	विधाय श्रीणि विह्वानि	३७	९
वासुदेवादिकं शक्र	११	१३	विशानैर्भयंघटप्रनाम्	३	४	विधायामयर्थकार्यं तु	२८	३८
वासुदेवादिदेवाना	२२	२०	विशानैर्भयंशक्तयात्मा	३	३	विधा रक्षति दृष्टाद्या	३	२०
वासुदेवादिना व्याप्तं	११	९	विशय सत्त्वतो मन्त्रान्	२१	१६	विधिं चतसृणा त्वं मे	४४	६३
वासुदेवादिभूम्यन्तं	४३	१५	विशेषा परमात्मस्या	२७	१५	विधिं तृतीयतन्वा मे	४८	१
वासुदेवादिमेवेन	१०	१८	वितता वा महाज्वाला	४३	२१	विधिं पुरयसूक्तस्य	३६	६६
वासुदेवादिरूपेण	४	२६	वितत्यात्मानमप्य सा	३६	४३	विधूय निखिलं दोषं	३१	७१
"	२३	१५	वित्तं माप्य परं शक्रः	५७	२७	विधूय निखिला माया	९	५३
वासुदेवैकपियं	१५	१२	वित्तं संविमज्जैवैव	३६	१२९	विधूय विविध बन्धं	१३	१४
वाहनानि विवित्राणि	११	३४	वित्ताढ्यस्याप्यवित्तस्य	४१	१०	विध्वंसयति शत्रूंश्च	३०	६०
विशत्यर्णः स्मृतः सोऽयं	४५	२६	विदधे सकलं कार्यं	४४	१३	" "	५३	१७
विशत्या च निमित्तैश्च	१६	११	विदारयति चैकाकी	४८	२४	विनायकैश्च दुर्गाभिः	२०	५०
विकल्पः पञ्चधा वेप	५	६९	विदारयद्वयं पश्चात्	३१	४२	विनियोगमिदानीं मे	४३	४६
विकल्पोऽप्यवसापश्च	७	३१	विदितं वेदितव्यं मे	१८	१	विनियोगोऽस्य सूक्तस्य	५०	३२
विकल्पोऽपि हि मद्रूपं	१४	९	विदुषो सर्वधर्मण	१	८	विनिशेष्यौ ललाटाम्ने	३४	७३
विकल्पोऽप्यधिभूतस्तु	७	३४	विद्धि बोधं तु मद्रूपं	१०	४५	विनिष्कृष्टमशक्वा मासु	१६	११७
विकल्पो विविधा बलमतिः	५	६८	विद्धि पङ्कदयादीनि	४५	१९	विन्यसेचतुरो वर्णान्	३३	४१
विकारयोगादन्याश्च	४	४१	विदे स्वर्भातुना भानौ	१	५	विन्यसेत्तत्र चाङ्गानि	२४	६६
विकारविधुरे न्याय	४४	२४	विद्यादबुभुते पत्युः	२१	४१	विन्यस्तान् सकलान्	३५	७५
विकारविहरो वीर्य	२	३१	विद्याधराः विशाचाश्च	१४	४८	विन्यस्य नेत्रयोर्मजं	१५	६९
" "	२	३२	विद्याविदेवः कपिलः	११	१९	विन्यस्य पूर्वं श्रीसूक्तं	४९	९५
" "	४	१६	" "	२०	३८	विन्यस्य मूलमन्त्रं च	४६	४
विकारा एव विद्येयाः	१६	९	विद्यानामपि चान्यासा	२७	४९	विन्यस्य शिष्यदेहे च	२०	२६
विकारानविकारस्य	१०	८	विद्यामिमा तथा दृष्टा	४४	४४	विन्यस्याहुरिपु वैषाः	३४	१६
विक्रमः कथितो वीर्य	२	३३	वित्राया संभवतोऽहं	४४	१७	विपाकश्चित्रिचः प्रोक्तः	१२	३१
विशिष्याधोमुत्तेनेव	३८	१८	वित्रायाः शिष्यभूतायाः	४३	१	विप्रामेदेवचित्रपु	२१	३८
विश्रोभाय क्रियाः सर्वाः	४०	११०	वित्रा या रेपक्षयता	२०	३६	विप्रयोऽपि न दोषोऽत्र	४३	८१
विचिन्त्य परमं पाति	३२	५३	विद्येयं क्रमयुक्तं प्रोक्ता	२६	३५	विप्रुषस्यादिदेवाद्य	२५	३८
विजयाय नमः सोऽयं	३३	५६	विधत्ते पञ्च कृत्यानि	१३	२६	विप्रकाना तु मूर्तिना	४४	६३

	अ. श्लो.		अ. श्लो.		अ. श्लो.
विमर्के अपि ते एते	३ २५	विवक्षाकरणोद्योगे:	५७ १४	विषयप्रवर्ण शश्वत्	४३ १६
विमज्जती स्वमात्मानं	४५ ३	विवक्ष्यते यदा सा मे	१ ४१	विषया बन्धनात्मान.	४३ १००
विमज्जनात्मानात्मानं	११ १७	विवर्ततेऽप्यभावेन	२२ १३	विषयेन्द्रियकल्लोलाः	३५ ७
विमज्जामि स्वया शक्त्या	४५ २	विचिन्त्य दर्शिता सा ते	१२ ३७	विषयेन्द्रियवृत्तीश्च	३५ ५
विमजे बहुधात्मानं	३ ३६	विधिं प्राप्यते तेन	२७ १८	विषयेन्द्रियवृत्तीस्तु	५३ ५
विमज्य दशधा तत्तत्	३० ४४	विधिं रमते वैषु	५७ ७	विषयेषु च रागस्तु	४३ १०४
विमज्य नायमुद्धार्यः	४४ १५	विविधानि च कर्माणि	४६ १	विषयेषु प्रवर्तन्ते	५० १२१
विमज्य बहुधात्मानं	८ २९	विवेकः कस्यचिन्मन्दः	११ ४६	विषयेभ्यं विना पुष्टा	५० १५४
विमज्य सतथा क्षेत्रम्	३७ ६५	विवेकिनामहं रूपं	१४ ३३	विषयोऽचेतना चैव	१६ १६
विमयोऽनन्तरूपस्तु	२ ५८	विवेचनं च कोशाना	३५ १९	विष्णवे नम इत्येवं	२४ ६८
विभाव्य नवपद्मं तु	३७ २३	विशन्ति भावमेवैके	१८ ५८	विष्णुं विश्वात्मकं देवं	३६ ३९
विभुर्वक्ष्यामिताम्	४२ ५४	विशालयूप इत्युक्तः	११ १२	विष्णुः कृष्णो हृषीकेशः	५ १२
विभूतयो धनन्ता मे	४५ १२१	विशालयूप एवैषः	११ १८	विष्णुना देवदेवेन	१२ ५०
विभूतिपञ्चके देवि	३२ ५१	विशालयूपो भगवान्	११ १५	विष्णुर्नारायणः श्रीमान्	११ १
विभूतिभिरापास्यैवं	४५ १२१	" "	११ २९	विष्णुर्नारायणो विश्वः	२ ६
विमेघ पुण्यवत्कार्या	४५ ८२	विशालत्वात् स्पृता व्योम	४ ४६	विष्णुवत्तत्र पञ्चाशात्	२० ३१
विमोर्ष्यनिवहस्य	४ २९	विशाललोचना नारी	४ ५८	विष्णुवाममुजाक्रुष्टा	३६ १११
विमोर्षसङ्गा भीर्ति	४७ ३	विशिनिष्टि तथाप्येतत्	३ ३०	विष्णुहस्तं ततो दद्यात्	४१ ५९
विमोर्षशास्त्रयुपस्य	११ २६	विशिनिष्टि विकल्पस्तत्	१४ ८	विष्णोश्च मनसः कामः	५० १६३
विमला च मन शुद्धि	४९ ५६	विशुद्धविग्रहस्तु	३५ ५४	विष्वक्सेनमुदाराङ्गं	३८ ५९
विमलैर्धर्मतत्त्वैः	४९ ६९	विशुद्धलेष्टया चासि	५० १३२	विष्वक्सेनस्ततो भवत्या	४० ८१
वियत्यूर्ध्वं तन्भूते	४३ १११	विशेषविधिना पश्चात्	३४ ९७	विष्वक्सेनस्य मुद्रेयं	३४ ८४
वियदादीनि भूतानि	१९ ४४	विशेषस्तस्मिन् वा कश्चित्	२६ २	विष्वक्सेनार्चनं सर्वम्	४० ८४
निरमेदेव युज्जान.	४३ ७९	विशेष्य सकलान् मन्त्रान्	५७ ३९	विष्वक्सेनार्चनास्तथा	४० ९०
विराज. स्पृहदेहो यः	१२ ४६	विश्राम उदयो व्याप्ति	२० १३	निसर्गः सृष्टिकारख्यात्	२५ १०
विराजश्च तथान्यथा	१२ ४१	विश्रामं चिन्तयेद्देवं	२० १५	निरर्गो नाम यः प्रोक्तः	१९ २०
विराजश्च मनुजं दे	५ ८३	विक्रिय धारयेत्तदत्	४४ ३९	निमृजत्यास्तु तस्या मे	१९ ११
विरामे सति नादस्य	३४ ११	विश्वं जाग्रदवस्थानं	२४ २६	निमृजेन्मुखतो वर्णं	२४ ५७
विरिञ्चोऽज्जनपरादे	६ २२	विश्वं मरणा निशेय	३३ ३६	निमृज्यं नियमः पायो	५ ६४
विरिञ्चणा सा निशेया	१६ १३	विशात्मा विधत्तश्चक्षु	४१ ५०	निमृष्टिं पूर्वमादाय	२८ १३
विराप्य तं च देवेन्द्र	२४ २०	विशादित्यपूर्वं तु	२४ २५	निस्तरेणानिधायते	१६ ३४
विराप्य मार्तवं रूपं	३२ ८१	विशाप्याकर्तं कालं	३३ ९२	निस्तीर्णमिति मां	४९ ५७
विराप्य शकलं भावं	७ ४६	विशाप्यायनकं कान्त्या	१० १२	निदाय तत्पुत्री ॥	१३ ३५
विरिञ्च्य चन्दनेनेव	४८ ३५	विधारणे नमस्तुभ्यं	५० १	निदाय शकलं ह्यरा	११ ७५
विरिनेर्दपद्रीम.	१८ १३	विशेषधार्मिकं यत्	९ १७	" "	४३ ४८

	अ.	श्लो.		अ.	श्लो.		अ.	श्लो.
विहितानि विधानानि	५०	१९	वेदेही वेदविद्या च	२०	४८	व्यष्टयः सूक्ष्मदेहाश्च	५	८०
विहिता य उपायास्ते	१७	५७	वैधर्म्यमनयोः शक्र	१६	१७	व्यष्टयोऽष्टादशेमाश्च	१२	४४
विह्वलः प्रणिपत्याय	१	५३	वैधर्म्यमनयोरेतत्	१६	२०	व्याकुरु त्वं परं दिव्यं	२३	३३
वीणावेणुमृदङ्गाद्यैः	५७	१३	वैमवीयादिरूपेषु	११	४९	व्याकृतिर्दाशिता तस्य	२७	१२
वीर्यरूपसाम्बारा	४०	९७	वैमानिकानाः सर्वे	३०	३३	व्याख्यातेयं द्वितीया मे	७	१७
वीर्यैश्वर्यसमुन्नेये	४	१५	वैराग्याभ्यासनिमाह्वं	४३	९७	व्याख्यानं महतः शक्र	१६	१
वृत्ता तद्विपुणामिश्च	१७	३३	वैराग्याभ्यासयोगेन	४३	१०८	व्याचक्षेऽहं ततः शक्र	७	१
वृत्तयो विपयेष्वस्य	५	५८	वैराजश्चादिदेवात्म्यः	४५	६१	व्याचक्ष्वाभ्य चतुर्थे तम्	१७	२
वृत्त्यर्थं सेवितामसौः	५०	१२९	वैराजानलद्व्याढ्यं	३३	६६	व्याचक्ष्वैतानि मे देवि	६	४५
वृद्धिदा धर्ममाना च	५०	१६०	वैवस्वतेऽन्तरे चैती	९	२८	व्यापकं यत्परं ब्रह्म	१८	१९
वृषाक्षपायी सत्या च	३२	२०	वैषम्यस्य समुन्नेयः	१६	१	" "	२३	१
वैतालसाधनार्थं तु	३९	४०	वैष्णवं परमं रूप	१७	१९	" "	२९	३
वैदविद्भगवान् कल्की	११	२५	वैष्णवः शक्तिरूपो मे	३२	४१	व्यापकत्वेन तु पुरा	४६	३
" "	२०	४३	वैष्णवा अवतारास्ते	१०	३	व्यापकैः पञ्चभिः विण्डं	२९	६३
वेदवेदाङ्गतत्त्वश्च	५७	६३	" "	१०	४	व्यापको जन्महन्ता सः	४५	६०
वेदवेदान्ततत्त्वश्च	१	३	वैष्णवानामिदं वाच्यं	३३	११६	व्यापको भगवान् देवः	१०	११
वेदात्मा सर्ववेदादिः	२४	४९	वैष्णवायायथा दद्यात्	४०	९२	व्यापकौ योग्येऽन्ते	२९	६४
वेदानां जननी सैवा	२९	२९	वैष्णवी सा पराहता	३१	७८	व्यापारशक्तिरेवा मे	१४	३
वेदान्तशानसंपन्नः	१३	१२	वैशर्जनमनु. सोऽप्य	३३	११३	व्यापारस्तस्य देवस्य	११	६
वेदान्ता अपि नैव त्वा	१३	४०	वैप्रवृत्तेन मन्त्रेण	४०	८२	व्यापारान् पञ्च विभ्रञ्च	२७	१२
वेदे रसैः प्रज्जनाथैः	५५	२	व्यक्तज्ञानबलव्याप्या	२	४५	व्यापिनं परमात्मानं	३२	१३
वेद्यं वेदनता नीत्या	१४	१५	व्यक्तमुद्रास्य वै ताड्य	४०	११७	व्यापिनं सर्वतो देवी	३२	७
वेद्यवेदकनिर्मुक्तम्	२०	४	व्यक्तवाचा समुच्चारं	२०	३१	व्यापिना च समायुक्तम्	४५	४४
वेद्यवेदकरूपेण	१४	१०	व्यक्तानि जशिरे भक्तः	१९	४२	व्यापिना चाङ्कित. विण्डः	३३	२९
वेद्यामर्चापुरःसाया	३७	२७	व्यक्ता प्राणिशरीरस्या	५७	१३	व्यापिना संयुते मूर्ति	३३	२७
वेद्यैर्विनेव मे रूपं	१४	३५	व्यक्ताप्यक्तकालाख्य	१७	४३	व्याप्तं मधुसूतदेवं तम्	३०	१७
वेधयो यन् मोहन्ते	१७	१८	व्यक्ताप्यक्तमयी सैवा	१६	१२	व्याप्ता परममाकाशं	५०	१८४
वैभूतादिभिस्तुल्या	३८	३५	व्यक्ता व्यक्तसमाप्यक्ता	५७	१२	व्याप्यव्यापकभेदेन	३३	३६
वैकारिक इति श्रोकः	५	४३	व्यङ्ग्यता अङ्गुलीरष्टौ	३४	३५	व्याप्यव्यापकभेदो वा	३२	३०
वैकारिकादहंकारात्	५	५०	व्यङ्ग्यते प्रथमं ज्ञानं	४	८	व्याप्यवैवमौ स्थिता देवी	३२	६५
वैखरी चरमा रीतिः	२०	३०	व्यङ्ग्यते शब्दशक्तिर्या	५७	१५	व्याप्ययोगयुक्ताना	११	४९
वैखरी नाम सावस्या	१८	२७	व्यङ्ग्यन्ते शक्तयो ह्यत्र	२०	१९	व्याहतामिव पद्यामि	१२	११
वैखरी ताम सा व्याप्या	५७	८	व्यङ्ग्यन्ते शक्तयो ह्यत्र	२०	१९	व्याहृत्या परिज्याय	२३	८
वैखरीस्थानमासाद्य	५०	४०	व्यङ्ग्यन्ते शक्तयो ह्यत्र	२०	१९	व्युच्छन्ती व्युपिता	४३	३९
वैदिके च समाचारे	२७	३०	व्यङ्ग्यन्ते शक्तयो ह्यत्र	२०	१९	व्युक्तमानुक्रमभ्यां वा	२६	३५

	अ.	श्लो.		अ.	श्लो.		अ.	श्लो.
व्यूहसंशमिदं रूपं	१०	४३	शक्तिः शान्तात्मिका	५२	१३	शङ्खचक्रगदापद्म	१८	५४
व्यूहाद्ग्रहसमुत्पत्तौ	११	११	शक्तिः सा परमा सूक्ष्मा	२४	१०	शङ्खचक्रधरं देवं	१६	६२
व्यूहानां प्रथमा व्यूहमीः	४७	१	शक्तिः सा प्रथमः कोशः	६	५	शङ्खचक्रधरं श्रीशं	२९	१९
व्यूहाश्च भिमवाश्चैव	२२	१६	शक्तिः सोममयी त्वन्या	२९	३६	शङ्खचक्रधरान् सर्वान्	५५	१२
" "	५१	१४	शक्तिनोऽशसिता देवाः	६	१७	शङ्खचक्रधरो ध्येयः	३८	७५
व्यूहिनीं तामिमामद्य	३०	६५	शक्तिनोऽशसिता देवाः	४	१६	शङ्खमिन्दुशतार्त्तं च	४५	५१
व्यूहिनीमप्यथोचं ते	३०	२	शक्तिनोऽशसिता देवाः	५७	१८	" "	४७	७
व्यूहे च निमेषे चैव	५१	१५	शक्तिमि. सेविता नित्यं	१७	३२	शङ्खेन चापमुख्येन	३१	५६
व्यूहेः स्वं प्रविभज्यास्ते	१०	२७	शक्तिमन्शक्तिभावेन	८	८	शतकोटिप्रविस्तरात्	४४	५१
व्यूहात्मानं चतुर्धा खं	१०	१८	"	३६	३६	शतमष्टाधिकं मन्त्रं	४६	२७
व्योमरत्नमनुमाता	५०	७७	"	३६	३९	शतानि पट्टं च देवेश	२४	६२
व्योमेशमूर्तिश्चाप	४५	६२	शक्तिमन्तरं ब्रह्म	८	९	शताभिमान्त्रितं कृत्वा	४६	३४
व्योमेशमपहायान्ये	२७	१९	शक्तिमन्तमधिष्ठाय	३६	४२	शतार्थं मन्त्रितं कृत्वा	४६	३४
व्योमेशात्परतः केचित्	२७	१९	शक्तिमन्त्या स्वया	२३	३	शतार्थं होमसंख्याया	४०	३३
व्योमेशान्तमिदं रूपं	२७	१८	शक्तिमान् सकलाधारः	५०	८	शतोत्तरादिसंख्यस्तु	३९	३४
व्योमेशोऽर्थनिष्ठयन्ते	२७	२३	शक्तिरेषा जगद्योनि.	२६	१९	शनेः शनेः लङ्घनं	४०	७
व्योमेशह परमे दिव्या	१८	३६	शक्तिरैश्वर्यमधिष्ठा	२९	९	शनेः शनेः स्तुतोऽथावत्	३४	७१
प्रतान्ते सा समायाति	४२	७२	शक्तिर्नाद इति द्वेषा	५१	३०	शनेर्विश्रम्य विश्रम्य	५०	१४४
शंकरः केवलश्चैव	४५	९२	शक्तिर्नादरागस्याहं	१२	१२	शब्दं पञ्चात्मकं चैव	५	६६
शंकरः सानल. सोर्ज.	३३	५८	शक्तिर्नादरागणी साहं	८	९	शब्दब्रह्मणि निष्णातं	२२	३१
शकनाच्छक्तिरसाहं	४	५०	शक्तिर्माया प्रसूतिश्च	६	३	शब्दब्रह्मणि निष्णातः	५१	३२
शरारः शररः शान्तः	२५	२५	शक्तिर्या वैष्णवी सूक्ष्मा	५०	१८२	शब्दब्रह्म तथा शक्तिः	३२	१९
शक्तयः केसावादीना	२०	३६	शक्तिशक्तिमदाविद्ध	५०	१६	शब्दब्रह्मतनुं विद्यात्	२३	२१
शक्तयश्च क्रियाश्चैन	५०	१३१	शक्तिश्च प्रकृतिश्चैव	३२	२३	शब्दब्रह्म परं धाम	२४	४८
शक्तयो भोगदाश्चैव	११	३५	शक्तीनां द्वयं मदीयानां	३४	१६	शब्दब्रह्ममयः पूर्णः	३६	४३
शक्तिः तदङ्गसंपूर्णा	३८	२०	शक्तेः, रूपसदत्वाच्च	१७	७०	शब्दब्रह्ममयः साक्षात्	५०	४३
शक्तिः तामनुप्रान्त. स्वा	४०	१८	शकश्चैव शक्तिनी चास्मि	५०	८३	शब्दब्रह्ममयी मूला	२१	६
शक्तिः प्राणपति प्राणः	२९	६२	शक्तो धर्मयुक्तं कश्चित्	५०	१५२	" "	२४	३
शक्तिः भुजहृदादिभ्यः	३१	४४	शक्त्यशक्तेन तत्पाहुः	२	३०	शब्दब्रह्ममयी सूक्ष्मा	२४	१०
शक्तिः शान्तात्मिका	३७	७१	शक्त्यादिनिष्पत्तेरानन्तं	३८	८३	शब्दब्रह्मनिवर्तोऽयं	२१	९
शक्तिः सत्तामयी निष्णोः	४९	१११	शक्त्या दीतेन राङ्गेन	३१	५४	शब्दब्रह्मस्वरूपेण	२०	७
शक्तिः पुण्ड्रिणी चाद्या	३९	१८	शक्त्यानयेन बहानां	१२	३५	शब्दरूपाधैरुपाय्यां	४१	४
शक्तिः परमगम्भीरा	२९	४१	शक्त्या समेता तां तारा	४०	७५	शब्दशक्तिस्वरूपेण	२६	१५
शक्तिः शक्तिमतो निष्णोः	५०	७०	शक्त्यः प्रभाव आख्यातुं	४४	१०	शब्दश्रीरमिमानधी.	३५	१८
शक्तिः शान्तात्मकः दिव्यं	२४	१७	शङ्खं बाणधनुं चापं	३१	५०	शब्दशरयोगेन	४९	१३६

	अ.	श्लो.
द्रव्यमर्षां वारि	२७	४३
द्रव्यस्य यत्परं ब्रह्म	२३	१६
द्रवादयः समारब्धाः	५	४३
द्रवाद्याः यच्च तन्मात्राः	१९	४४
द्रवाद्यैः पञ्चभिर्मविः	३६	८९
द्रवानां जननी शक्तिः	१८	१८
द्रवाद्ये सर्वमूतानाम्	५०	९१
द्रवार्थप्रविभागेन	५५	२
द्रवार्थव्यतिरूपान्वे	२१	१
द्रवार्थी भासयस्त्वेन	३८	८०
द्रवोदयपुरस्कारः	१८	२१
द्रवोदयेपञ्चतुर्थांशम्	५७	३
द्रव्यं सिरविम्बस्य	४९	१०६
द्रव्यानस्य तदा पञ्चम्	५	३२
द्रवेष्टः सर्वभूतानां	४	५२
द्रवणोलोभं कृत्वा	३५	५९
द्रवणं च मपन्नोऽस्मि	१८	१०
द्रवणं मय देवेना	२८	१९
द्रवणागतिरप्येवा	१७	१०१
द्रववर्षपुदान्तःस्थं	४१	२८
द्रवीरं च हरेरसि	५०	८०
द्रवीरशोचनं कृत्वा	२८	२०
द्रवीरधारतत्त्वशः	२८	५८
द्रवीरेन्द्रियता यताः	१५	३६
द्रवश्चाद्य कृतान्	५७	४२
द्रवश्चामनुवर्चिन्त्य	५०	१३०
द्रवशोऽनिरुद्धाद्याः	१९	१७
द्रवकर्मोऽख्यन्	९	३८
द्रवकर्मिणि मा देवाः	९	३६
द्रवती पठे तु विदेया	१२	५६
द्रवताद्रव्यस्य मये तु	३७	४९
द्रवतास्तु वाद्युदेवाद्याः	११	२९
द्रवणकार्पसजोर्णानां	३९	४५
द्रवदिशान्तं तु निर्येयं	१९	१६
द्रव्यं शान्तं तुरीयान्तं	२३	१५

	अ.	श्लो.
शान्तं नियोजयित्वावे	२५	४९
शान्तं निदिधरं सूक्ष्मं	५९	१३०
शान्तता नाम सावस्था	१८	१९
शान्तत्वं चैव घोरत्वं	५	४४
शान्तमन्तःस्थसत्तत्वं	३४	१०६
शान्तमस्त्येव यद्रूपं	२४	१२
शान्तमादाय तस्यान्ते	४५	२७
शान्तये मुक्तये पुष्टये	३९	४३
शान्तरूपाय पश्यन्ती	१८	२९
शान्तस्यायाः सुरेशान	२७	२२
शान्ताप्ये भावमृष्टि	१६	११
शान्तातिशान्तादुन्मेषः	२	४३
शान्ताधारपदस्यासि	५०	८१
शान्तान्तचिदानन्दं	१७	१७
शान्ता नाम परा या	५७	८
शान्तान् निमोलितास्त्राश्च	३७	७४
शान्ता परयाय मय्या च	५७	२
शान्तापदयादिरूपेण	५०	१४१
शान्ता विवर्तमानाहम्	५१	१९
शान्ता सूक्ष्मा तथा मय्या	५१	२८
शान्तिर्नाम्ना समाख्याता	७	७
शान्त्यतीताभिमाना च	३५	१६
" " " "	५३	१२
शान्दं तन्मध्यमं रूपं	४९	१३३
शान्दी या संस्थितिः	५७	४
शारीरधारतत्त्वशः	२८	७८
शार्ङ्गं शरीरं विभ्राणं	२८	५७
शालिशेवनदीमग्न	४९	८६
शालीलिखतिः पञ्चात्	४०	५१
शार्ङ्गं सत्कर्षणादेव	४	१७
शालनन्वात्मिकाः	१८	४२
शालीयम्पचरजेवं	१५	२२
शालीयां श्रितियाख्याय	३७	३
शिला चैव शिरास्थाने	३५	६९
शिरा तु वायवीयान्जे	३८	२९

	अ.	श्लो.
शिरायाश्चनेण संयुक्ता	३७	५७
शिरामुद्रेति निरुध्याता	३४	२०
शिराये वीपडित्येवं	३३	७
शिरःपङ्कजनेपु	३८	४६
शिरःपञ्चादयो मन्त्राः	३१	७
शिरसे च तथा स्वाहा	३३	६
शिरो ये श्रीर्यगुमिश्च	५९	९३
शिष्टं तु क्षेत्रमुद्रिष्टं	२१	१९
शिष्टं मणववचिन्त्यं	२८	६७
शिष्टबीजचतुष्कस्य	५३	१९
शिष्टेर्नियेयते सोऽयं	१७	१०६
शिष्यं गुरुः स्वमात्मानं	४१	५५
शिष्यं भूतत्वं स्मृत्या	४१	४३
शिष्यं वीर्यमेन्मन्त्रान्	२३	५
शिष्यश्च तादृशो शेषः	२१	३७
शिष्याय शङ्खधोलाय	३७	३५
शौर्येयाः सत ये प्राणाः	२९	२२
शौर्येयास्ताः सुमनसः	३९	२०
शुद्धप्रतिद. प्रातः	४२	५६
शुद्धयोगितसंभूताः	५	४७
शुचिना तु सङ्कल्पर्यम्	१९	६०
शुचिप्रताप दशाय	५०	३३७
शुद्धं तत्पुष्टिमागेष	३४	१०९
शुद्धतत्त्वाध्वर्यास्य	४१	३५
शुद्धये सर्वमूतानां	२८	२३
शुद्धरिशनवर्गन्धात्	५	८५
शुद्धविद्यासमायोगात्	१३	३१
शुद्धपाद्गुण्यमादाय	११	५
शुद्धपाद्गुण्यरूपाणि	११	३२
शुद्धसंवेत्तिया सहं	५०	१५०
शुद्धसंवेत्तिरूपाणि	३	२८
शुद्धसंवेत्तिरूपं पूर्वं	५१	२७
शुद्धसंवेत्तिरूपं सहं	११	३७
शुद्धतत्त्वप्रसादय	२२	२६

	अ. श्लो.		अ. श्लो.		अ. श्लो.
शुद्धसत्त्वमयं तत्तत्	३४ १३८	शृणु मे सावधानेन	४४ ४४	श्रीः पद्मा कमला लक्ष्मीः	५ ८
शुद्धानन्दचिदासादा	५ १	शृणु वक्ष्ये परा विधिं	४३ १	श्रीकृष्णानन्दसूक्ष्माद्यैः	१० ४१
शुद्धा निरञ्जना सत्या	५० १००	शृणु कस्त सुरेशान	३३ १	श्रीपतिर्दिव्यदेहोऽयं	११ २१
शुद्धाशुद्धमयैर्भावैः	११ ४	शृणु वर्णाश्वनो रीतिं	२० ३	" =	२० ४०
शुद्धाशुद्धमयो भाव	५१ १४	शृणु शक्र महाभाग	१ ६१	श्रीबीजस्य तु मुद्रैषा	३४ १०
शुद्धाशुद्धमयी भावी	१८ ५२	शृणु शेषमरोध मे	४० ११९	श्रीमता कमलाक्षेण	११ ४४
शुद्धाशुद्धविमिश्रये	७ १	शृणु संक्षेपमाख्यामि	५१ ९	श्रीमाभारायणः प्रोक्तः	१८ ३३
शुद्धाशुद्धपञ्चाख्य	२९ १	शृणु सर्वमरोधेण	२२ ३	श्रीरित्येव समाख्याता	६ ८
शुद्धाशुद्धात्मको वर्गः	२ ३७	शृणु सिद्धिप्रकरं च	४८ १	श्रीरिद्विषाख्यया तत्र	८ ३१
शुद्धाशुद्धाश्वनोर्मध्ये	११ २७	शृणुपायं चतुर्यं मे	१६ ४२	श्रीनाम द्विभुजस्याहं	८ २१
शुद्धाशुद्धाश्ववर्गस्था	३२ ५५	शृणोमि कस्या वाचं	४ ५२	श्रीश्च कामेश्वरी कान्तिः	८ २६
शुद्धिर्निरञ्जना नित्या	८ २३	" "	५० ७९	श्रीश्च वागीश्वरी कान्तिः	२० ३५
शुद्धे कोरो समुद्रता	९ ५७	शेषमन्यत्तमं ह्येषा	२५ ४९	शुचमेतन्मया सम्यक्	२७ १
शुद्धेतरं त्वयो मार्गं	२ ६१	शेषमेश्वर्यवीरादि	२ २६	शुतवाच्यतविशानाः	१ १९
शुद्धेतरविभागेन	३ ११	शेषा वर्णाः स्वरोत्पन्नाः	५३ १५	शुताद्य विधिवद्याद्यु	२५ १
शुद्धेतरस्त्वयं भावः	५१ १७	शेषे लक्ष्मीसमा रूपे	४५ ४१	श्रुतीनामभिर्बन्धिभ	१ ३८
शुद्धेतेर स्थिता स्थूला	३२ १४	शैत्येषा मवेन्मुद्रा	३४ १९	श्रुत्या च कुरु यत्नेन	५७ ३९
शुद्धे शुद्धेतरहिंमश्च	११ ५२	शैले महति वा चित्तम्	४३ ११३	श्रुत्या त्वयाप्यनुष्ठेयं	४३ ७४
शुद्धेऽस्मिन् प्रथमे कोरो	६ ६	शोधयेत्पूर्णकुम्भेस्तु	३९ १८	श्रोतुं श्रुतिधिरःश्रेणि	१ १८
शुद्धे हि भगवज्ज्ञाने	१२ ४५	शोमास्तु दक्षिणास्तस्य	२९ २३	श्रोतं त्वच्चैव चक्षुश्च	५ ५२
शुद्धो गन्धः समुद्रतः	५ ४२	शोभिताः कौस्तुभेनैव	१० ४०	शोनस्य विषयः शब्दः	५ ५६
शुद्धो मागवतो धर्मः	१ २१	शोपना. सूर्यरूपायाः	१९ २४	शोनादिपञ्चकं त्वेतत्	५ ६१
शुद्धो वर्गस्तथाशुद्धः	३२ १४	शोपणं दाहनं प्रथं	४० ३६	शोनादेः सात्त्विकात्	५ ६१
शुद्धं कमलिनीतीरं	३४ १३०	शोपणात्सर्वदोषाणा	२९ १०	शोनादेर्नादितान्तेषु	१९ ४३
शुद्धरूपोत्थगास्ते च	३६ ८८	शौचं च विधिवत्कृत्वा	२८ २१	श्वेतमास्याम्वरधरा	४५ १७
शुद्धानुग्रन्थमार्गं ॥	४४ ११	अहधानः प्रसन्नस्त्वं	२७ ७	श्वेतमास्याम्वरधरा	३८ ३१
शुद्धानुग्रन्थमार्गोत्था	६ २७	अह्ना सोमम्प्रेऽह्नं च	५० ११९	श्वेतश्च तत्त्वधारश्च	३० ४९
शुद्धेर्गन्धैः पद्मैः	२३ २८	अमावस्यामावाख्यं	२ ५१	श्वेता कमलपत्राक्षी	३८ ४८
शुद्धं कुर्यात् सप्तत्	४६ २६	अयन्ती अयणीयासि	४ ५१	श्वेता निमीपिका पश्चात्	५५ ९
शुद्धं तदस्मिन् लोके	४ ५७	अयामि अयणीयासि	५० ८२	श्वेताद्याह्लादिसंयोगः	३० ४
शुद्धमाणादिभेदेन	५१ १९	अयवामास च शुक्लं	५७ ३४	श्वेताम्वराभतुर्हस्ताः	४५ ५२
शुद्धाचारसमाचारं	४३ १८	आयत्तैर्महालेषु	५० २२३	पद्मकर्मनिरतः शान्ताः	२१ ३१
शृणामि च शुणैर्विभं	५० ८०	अियं सुतेन तुष्टाय	१ ५३	पद्मकोशता समापद्ये	६ ३
शृणु तप मतिता मे	४९ ६७	अिया शर्षं जगन्नायः	३६ ९५	पद्मोद्यत्समस्तन्याः	१२ ३८
शृणु मेघन सुरेशान	३९ १	श्रीः कीर्तिनिधिरामा च	२० ४६	पद्मकं दधती हस्तेः	२९ ५४

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
पद् तारा आदिदेवोऽय ३३ ७६	पाङ्गुण्यमेव मे रूपं २९ ७	संक्षेपं विस्तारं चापि ३८ १९
पद् पद्मा योगिना ४३ ३९	पाङ्गुण्यविग्रहा देवीम् ३८ २३	संक्षेपविस्तरे कुर्यात् ४० १०४
पद्मसप्तपञ्चरूपार्थं ६ ३९	पाङ्गुण्यविग्रहा साहं २९ ११	संख्यात्रयसमूहो यः १५ २५
पद्म या प्रथमान्जेषु ४३ ५१	पाङ्गुण्यविग्रहो निर्यं ११ २	संख्यानन्तरं सहस्रं स्यात् ३१ २९
पद्मरः श्रियो मन्त्रः ३३ ५२	पाङ्गुण्यस्य समुन्मेषः ७ १०	संख्याविधिविधानरैः १७ ११
पद्मरप्रसक्ताना १७ २०	पाङ्गुण्यमोनिधिः २१ ३	संख्या विश्वा एषा २० ४५
पद्मरस्य मन्दस्य ३१ ४४	पोद्गच्छदप्रसोत्य ४९ ८४	संख्यासिद्धो हि १५ २४
पद्मराविमी मन्त्री ५० १०१	पोद्गया ॥ नमस्कारः ३९ १०४	संग्रहय च लोकस्य १७ ९५
पद्मरहो ह्ययं मन्त्रः ५० १०४	पोदात्मानं विमज्ज्याहं ५० १२५	संचितं कर्म तद्वैश्य ३ ३३
" " ५० ११६	पोदा विमन्य रूपं स्व ३६ ८५	संचिन्तयेत्पुनो मागे १० ३१
" " ५० १६१	पोदा संयोज्य गौविन्द ३३ ६३	संचिन्वन्ति न ते जीवाः ११ ४३
" " ५० १६९	स एष त्रुष्टोऽमीष्टं बु ४६ २५	संशाख्या तारिफा या हि ४४ ८
" " ५० १९२	संकर्षणं सकारं तं २० २१	संखनं जनयेच्छुद्धं १६ ३५
" " ५० १९६	संकर्षणस्य देवस्य ६ ९	संशामूर्तिविधानं च ४३ ११८
" " ५० २०४	संकर्षणस्वरूपेण ३३ ३	संशामूर्तिविधानशः ३८ ५८
पद्मं तमुपायं च १७ ५९	संकर्षणाद्यतो द्रष्टुं ५ ९	संश संख्या च या शत २५ २९
पद्ममयमुद्धान्तं ३१ ४६	संकर्षणादयो देवाः ६ १२	संशस्वाहायुजो माया ४५ ८७
पद्ममयमोजस्वि ३० १०	" " २१ ८	संतताम्यासयोगेन ३१ ७४
पद्मोऽप्यवेदान्त ३० ९	संकर्षणादयो व्यूहाः ७ ७	संतिष्ठते परेदेवं २९ २५
पद्मगुणं प्रथमं रूपं १० १९	संकर्षणादिक्षित्यन्तः ३२ ३५	संख्यामुद्रास्य विधित् ४० १०३
पद्मा युगपदुन्मेषः ६ १६	संकर्षणादितत्यानि २० १६	संनिरूपं परे जाते २४ १३
" " ७ ५	संकर्षणादिसद्भावं २ ५६	संनिधानं मयेत्तेन ३४ ११९
पटिः श्लाघा भवेप्राणाः २४ ६१	संकर्षणो मगरस्तु २४ ८	संनिधिं संनिरोधं च ३८ ९
पटिरीष्टो सहस्राणि ५० ४४	संकल्पजन्तिर्भोगैः ३६ १३६	संनिची मनसा निष्णोः ४३ ८
पटो सारस्वती त्रिधा २६ ३०	संकल्पसदवीरुढः ४१ १३२	संनिवेद्यस्तथा कार्यं ४४ ४०
पटो समुद्रता त्रिधा २६ ३४	संकल्पसूर्यरूपस्तु ५ ७५	संन्यसेन्मयि भावेन ३६ १५६
पठपा स्थानं प्रवृत्तं ५० १७	संन्यसिपयः सर्गः ५० १८३	संन्यस्य मयि तत्तरे ४० ९३
पठपा स्थाननिधिः कार्यः ३६ १०१	संन्यस्य प्रदानं च ३६ १०७	संन्यसस्त्याग इत्युक्तः १७ ७५
पादबोधिकमसारं च ३४ १०१	संन्यसादिसरूपेयं २९ ४५	संनानहोमकमान्तं ४१ १८
पाङ्गुण्यं ब्रह्म तत्रैवं ३३ ३३	संन्यस्यदेः पृथ्वीना ७ ४१	संनानदपत्ति तत्तस्य ४० ३२
पाङ्गुण्यं यत्परं ब्रह्म ३३ २९	संनोचं कमसो याति ५७ १०	संपुटीह्य वै नाम ४८ ३४
पाङ्गुण्यमिर्मितं विदि ११ ३६	संनोचय निम्नस्य १९ २१	संप्रत्य गन्धपुष्पाद्यैः ४० ४०
पाङ्गुण्यमग्रे दिव्यः १७ ९	संनोचो ममकः सोऽयं १३ २४	संपूर्णमीषाहं तत् ३९ ३
पाङ्गुण्यमग्नये ब्रह्म १० ५	संनोचो निषेनं इयान् ४६ २५	संपूर्णसर्गादयः ४९ ७
पाङ्गुण्यमप एवैवं ४ २३	संनियन् निरिजन् १४ ५०	संपति भोतुमिच्छामि ४१ २

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.		
संप्राप्य शानभूयस्त्वं	६ ३१	संगारपरसीमानं	१७ ३९	संज्ञेयः पञ्चधा ज्ञेयः	१३ ८
संप्राप्य शानसद्भावं	१४ ५८	संगारसागरोत्तार	४२ १	सत्वीव स्वीकृता सा तु	४६ ७५
संप्राप्यैवानलं भावं	३१ २७	संगाराङ्गारमध्यस्थाः	१३ ४	सख्यश्चतस्र एताः स्युः	४५ ३३
संयुतेर्ददद्वीपे	१४ १७	संगारानलधृतसः	१६ ४३	सचञ्चलानलस्तारः	३३ ५१
संयोजितस्वतत्त्वार्था	४४ १८	संगारी पुरयः सर्वः	२० २९	स च दद्यात्स्वमात्मानं	२४ ३४
संयोजिते जगन्नाथे	१ २९	संसिद्धयोगतत्त्वाना	११ ४८	स च पाशुपतो ज्ञेयः	४० ११९
संमरन्ति सयैना मा	४३ ३०	संस्कारैः संस्कृतं कृत्वा	३६ १४३	स चापि विविधो ज्ञेयः	१६ ५
संमरन्ति प्रयत्नेषु	४३ २९	संस्कारैः संस्कृतैः शुभैः	२७ ३२	सद्यः त्यज्य जगद् द्वेषा	५० ११८
संभूय ते ममामूषन्	९ १०	संस्तम्भसंनिरोधौ च	३८ ११	सन्धिन्मात्राख्य उन्नेयः	२ ४४
संभूय सर्वसंगारं	२४ १५	संस्तानमादिमूर्तेर्वै	१० १९	स जीवः कथितः सन्निः	१६ १३
संभूयारिणलसंगारं	३२ ९	संस्तर्जनेषु भोगेषु	४३ ८२	सतारतारिकासंज्ञा	३५ ६३
संमुखं वाप्तु संलभं	३४ ८	संस्मरन् रूपकाल्ययैः	४३ १०	सति वित्ते न कुर्वीत	२८ २४
संमुखं मध्यमायुग्म	३४ ५	संस्मरेदङ्कुलं तीक्ष्णं	३८ ७३	सत्कर्मनिस्ताः शुद्धाः	१७ ६३
संमुखं हृदि हार्दया	३४ १८	संस्मरेदन्तलं तत्र	४३ ७६	सत्ता पूर्णां चिदानन्दा	३५ ३८
संमुखौ तु करौ कृत्वा	३४ ४	संस्मरेदनिषङ्गं च	३८ ५७	सत्यं तत्सर्वं वराह च	४५ ३०
" "	३४ ११	संस्तूततत्त्वयाकीर्णं	३१ ५८	सत्यलोकाग्रभूत्येते	९ ३३
" "	४५ १०४	संहस्य भेदयेत्वादीन्	३० १८	सत्यवाक्योल्लसपन्न	२९ ३५
संमुखौ संपुटीकृत्य	३४ ७३	संहरन्ती पुनश्चेताः	३१ १३	सत्यश्च ऋतधामा च	१५ ६
संमुखाहतयत्नेन	४९ ८७	संहृताग्निरुमेदं तत्	३२ २९	सत्ये सत्यमियं पाहि	५० ७३
संयमो नाम यत्कर्म	१६ ३३	संहृत्य सर्वसंगारं	२४ १०	सत्त्वं रजस्तमश्चापि	५३ ८
संयोग्य मन्त्रान्	३५ १७	संहृत्यात्मनि ताः सर्वाः	९ २३	सत्त्वं रजस्तमश्चेति	७ १४
" "	५३ १३	सकपूर्वं च ताम्बूलं	३९ ३१	" "	१५ ११
संलभं कुञ्चयेत्तच्चित्	३४ ७५	स कर्मठः स वै साख्यः	४० ११८	सत्त्वं रजस्तमश्चैव	३५ ९
संलभमप्रदेद्यात्	३४ ६९	सकलं त्वर्थमर्थं वा	२७ २९	सत्त्वात्मना तु युग्मेन	३४ ११३
संनतारं ॥ मासाद्यै	३० ५५	सकलं निष्कलं दिव्यं	४१ ५१	सत्त्वाद्युन्नेयस्यापि	५ ४४
संनितिरेश मे कर्म	३ २	सकलाकृत्यदेहं च	४६ १०	सत्त्वोन्नेयमस्य रूपं	४ ६४
संनिदानन्दसंदोह	१८ ३८	सकारं हृदय विद्यात्	२३ २५	सत्त्वत्वयोजिके चाय	४४ १९
संनिदेवा स्वरूपं मे	१३ २१	समारस्त्वमृतसृष्टिः	२५ २६	सदाचार्योपदेशेन	७ ४५
संनिदेव हि मे रूपं	१४ ५	समापन्तस्त्वकापच	२० ११	सदा शान्तलैर्धर्म्य	१३ १९
संनिम्नहृदयो सोऽपि	१४ ४२	स कालस्तारिकासिद्धौ	४२ ५	सदानन्दमयात्स्वेते	५० १६३
संनिमन्यारतिष्टेयं	४ २६	समाग्राङ्गण्य शुक्ला	५७ ३८	सदा शान्तनिकारणात्	४ ५०
संनिरोक्षाममग्रेन	४९ ११९	सहृत्वा निरुत्था वा	४० ८९	सदा हरिणमासाहं	५० ४७
संनिश्रयो मणिन्धी ॥	३४ ६९	सहृदेवं प्रपन्नस्य	२८ १६	सदा हि धर्ममानायां	१४ ४३
संगारतन्त्रादिन्यात्	१७ ८०	सहृदेव हि धार्यार्थः	१७ ६२	सदृशास्त्रमरेतुश्च	१३ ३३
संगारतारिकाया मे	२५ १	सकिर्णो गिरये तत्र	१३ २७	सदेवाप्रतिपदायाः	१४ १४

	अ.	श्लो.
सद्वर्त्ममयो मूला	२४	३३
सद्वर्त्मपरसंस्थाना	२८	६
सद्यः पलमयात् यत्	१	५६
स द्वयो द्वेषविषयः	१२	२६
॥ नाद इति विख्यातः	१८	२३
स निर्याति स्वमार्गेण	४८	३१
स पन्नगेश्वरस्तन	४७	२६
सपतिनानलक्षारः	३०	५३
सपुण्यं पदपदोपेतं	४५	५३
" "	४७	७
सपुण्याल्लिमप्यस्यं	३८	८
सतत्या नितता मेदैः	३५	३२
सतथा च पुनश्चेष्टा	५०	१०१
सतपञ्चकल्पयं	६	३९
" "	६	४१
सतमं सर्वाम्भोभिः	४९	८६
सतमी तु महालक्ष्मीः	२६	३७
सतम्यात्तन्निरी प्रोक्ता	१२	५६
सतम्या वागसी दद्यात्	५०	२७
सतपरात्मकं दिव्यं	२९	५८
सत निचागमा घर्माः	२८	२५
सताशुते ह्ययं मन्त्रः	५०	६१
" "	५०	९५
" "	५०	१११
" "	५०	१२१
" "	५०	१२३
" "	५०	१२२
" "	५०	१२५
" "	५०	१५९
" "	५०	१५०
" "	५०	१५४
" "	५०	१५९
सदाशरं तु तन्मार्गं	३५	५९
स मरेद्यो न तरयन्ति	८	१०
स मरेद्यो न मे बध्निन्	८	१०

	अ.	श्लो.
स पञ्चकारस्तदन्ते च	२९	६७
स बभूव त्रिधा पूर्वं	५	३७
समं समन्वितकाङ्क्षं	१०	१५
स मन्त्रः संस्मृतोऽष्टंता	१८	४५
समप्रधानता वैषा	२२	२
समर्थं न निरीतज्ञ	२८	३७
समर्थस्यैस्तथा योद्धैः	२०	५०
समर्थी पुनश्चैव	४१	८
समर्थयति कर्माणि	५०	२२४
समष्टिव्यष्टिभेदेन	१२	४०
समस्तचिदचिद्रेद	४३	९५
समस्तजादाप्ये	५०	९
समस्तजनसंयुक्त.	४८	२९
समस्तमात्मना न्यस्तं	२८	१५
समस्तव्यस्तभेदेन	२	४१
समस्ताध्यमयं पीठं	४९	१०४
समस्तेश्वरमोषाङ्गं	२४	७३
स महाप्राप्त तस्यापि	१६	२
समापये च वैद्याय	९	५१
समातागिलभूमेर्गं	४१	४४
सम्पदः खानलः सूर्यः	३३	५७
समालम्ब्य ततो विभ्यं	४९	१०३
समानेष्टिसद्भावेः	३६	८६
समाश्रितः प्रथि साखु	३०	३४
समा समन्वितकाङ्क्षा	१७	८
समासज्यासालेया	२	४०
समासज्यासभेदेन	१०	२३
समश्चित्तमना मूला	१३	४०
समश्चित्तोऽल्लि कृत्वा	३६	१०८
सन्निप्रादेष्टम्या तु	४८	१४
॥ निष्प्राग्ननरूपयन्	४३	१०५
सन्निपिनिगृन्निगारो	४०	५०
समीचीना तु या पी. या	१५	२५
समीचे सत्यम् सत्यम्	४९	९८
समुत्पन्न पुनः कुर्वात्	३४	५३

	अ.	श्लो.
समुत्पाप्य कराद्रामात्	३४	९०
समुद्यन्तीं तदिच्छात.	३६	११९
समुद्राग्रासनान्तं तु	३६	२५
॥ मुनिः श्रान्यमास	५७	३२
सम्यक् कर्ता च शास्त्राणां	४०	४०
सम्यक् समाधिर्षाद्यं	४७	६६
सम्यक्सात्त्वनिशानात्	१३	१३
सम्यक् साधनतश्चैव	२५	५१
सम्यगाग्निर्भक्त्यन	४९	५३
सम्यग्येष यथैतत्ते	३६	३४
सम्यद् निजानमुत्पाद्य	२८	४६
सत्यस्याक्षलं सर्वं	३१	२४
सखो लब्धवेष्टी स्वात्	४६	२९
सखस्त्वयं सर्वस्यैव	५७	४६
स रागो रज्ययनिषयः	१२	२५
सरिद्वीपसमुद्राश्च	१४	५०
स खः शंकरः स्यात्	५	१०
सरोरहे दधाना च	४२	५३
सरोरहे निगनीपे	१७	५५
सर्वास्ते प्रहृष्टुष्ये	१२	३८
सर्वेण वीर्येत्तसा	३३	९०
सर्गो भूतादिजो ह्येनं	५	४८
सर्गुत्पल्लवस्तथा	४५	१०७
सर्वस्वयन् च क्षीरे	३५	२८
" "	४४	६
सर्वस्वान्नः प्रम्यान्	४२	५५
सर्वसा संस्मृतोनेन	४२	५९
सर्वं तथान्नो सिद्ध	११	३८
सर्वे तद्भारम्भाय	३७	६१
सर्वे पानम्भं वापे	४०	४५
सर्वे प्रहृष्टिनिन्द	१४	५३
सर्वे सर्वाणि सर्वा	३६	३७
सर्वे सर्वान् सर्वे	१५	८
सर्वसर्वं ही क्षिः	१३	२०
सर्वसर्वं ही क्षिः	१३	३

सर्वान्यन्तरी सैव	अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
सर्वजीवोपमाय	३५ ३४	सर्वलक्षणसंपन्ना	४९ ६१	सर्वाधर्ममदातीते	४४ २१
" "	५४ ९	सर्वलक्षणसंपूर्णा	३४ १२९	सर्वात्मनि सिद्धिना	५० १
सर्वे न त्वदन्येन	१२ ३	सर्वलक्षणसंयुक्तः	२१ ३०	सर्वा कृष्टिः कृता तेन	२४ ५८
सर्वे सर्वभूतानां	१५ २	सर्वलोकमयं सर्वं	३७ २४	सर्वास्ताः पद्मगर्भाभाः	४४ १५
सर्वशोऽपि हि विश्वेशः	१७ ७९	सर्वव्याप्तिमयी दिव्या	३२ १६	सर्वाञ्जरात्खलस्यूतं	३१ १
सर्वतः पाणिपादं तत्	३८ ८०	सर्वशक्तिः निरातङ्गः	१० ५	सर्वं चतुर्भुज एते	३६ १९
सर्वतः शक्तिशक्तेश	४३ १३	सर्वशक्तिप्रदामन्तः	५० १३०	सर्वे ते पद्गुणाः प्रोक्ताः	६ १५
सर्वतः शतवार्षिक्या	९ ३३	सर्वशक्तिमयीं ता मा	४५ ९९	सर्वे मन्त्रा मदीयाः स्मृः	१८ ४६
सर्वतः शान्त एयासी	२ ८	सर्वशक्तिमयीं दिव्या	३८ २२	सर्वे शब्दा अनारोपाः	२४ २१
सर्वतः सारमुद्भूत	५१ ७	सर्वशक्तिः समूहस्या	४० ३८	सर्वेषा पुण्यगन्धानां	५० १४८
सर्वतस्त्वह ताधारे	२३ ३२	सर्वसंस्पृहीनं तत्	४९ १३०	सर्वेषा प्रणयः पूर्वं	३३ ९९
सर्वतत्त्वमयं देहं	३० ५७	सर्वसंदेहनिर्मेदी	४२ ४१	सर्वेषा प्रणयः पूर्वम्	३३ ८९
सर्वतन्त्रविधानसः	४२ ४१	सर्वसंपन्नमयी ध्येया	४४ ६०	सर्वेषामङ्गमन्त्राणां	४५ ९४
सर्वत्यागश्च विद्वद्भिः	१५ १७	सर्वसिद्धान्ततत्त्वज्ञे	१ ३	सर्वेषामात्मभूताया	५० १५०
सर्वत्र नैकं धुष्येत	३५ २७	सर्वसिद्धिप्रदः पाद्यः	३९ ४३	सर्वेषाधाररूपेषु	३२ ५८
" "	५४ ५	सर्वस्याद्या महालक्ष्मीः	४ ३६	सर्वे समन्विता देवाः	३० ५२
सर्वेन सर्वदा विष्णोः	३८ २३	सर्वाश्च परिचारास्तान्	४० ८७	सर्वैश्वर्यगुणोपेतम्	५० १५
सर्वेन सुलभे श्रेयः	२८ ३६	सर्वा संपदमाप्नोति	९ ५३	सर्वैश्वर्यप्रभावे तु	४५ ८
सर्वेन सुलभा लक्ष्मी	२८ ४३	सर्वात्मना सदैवाह	१४ ५४	सर्वोपरि स्थिते वीर्ये	४४ २१
सर्वेन सुलभा ध्येया	४४ ४८	सर्वादि सर्वमप्यान्त	१७ ४१	सर्वोपसर्गशमनः	३६ १४८
सर्वेभ्रावस्त्रिता साहं	२६ ८	सर्वादी गरुडं देवीः	३८ ८४	सर्वोपाधिनिर्मुक्ताम्	३७ ७०
सर्वदा तु जयं शक्नु	४८ ३६	सर्वाधारमयं ध्यायेत्	३७ २५	सर्वोपधुदकेनैव	४९ ८१
सर्वदा सर्वदेहेषु	५७ ४३	सर्वाधारा सर्वशक्तिः	२१ ४	स वासुदेवो भगवान्	२ ५
सर्वदेवमयी सैषा	२९ ३४	सर्वाधिकारमागी स्यात्	३५ ७७	स विश्वासो भवेच्छक	१७ ७९
सर्वप्रकृतिरीवानः	५० ६	सर्वाद्यो बाहुदेवाख्यं	४३ १२	सव्यदक्षिणपर्याये	३४ १००
सर्वमायसमुद्भूतिः	१८ १५	सर्वाध्यात्मिकव्याख्यार्थ	५७ १४	सव्याधिनादिदेवेन	३३ ५०
सर्वमावस्तदा शश्वत्	४३ २२	सर्वाननुचरेत्सम्यक्	२८ २९	सव्ये चाप्यसव्ये च	३७ ८
सर्वमावानुगा विद्धि	११ ३	सर्वानुचायचाच्छब्दान्	२८ ५५	स शब्दार्थविभेदेन	१८ २०
सर्वभूतात्मभूतस्या	४९ ६४	सर्वात्मणसंपूर्णा	४२ ६७	स शब्दाश्रयानन्दस्तारः	३३ ५४
सर्वभूतो यथा विष्णुः	४९ ६४	सर्वायशाधकः साक्षात्	५० ४८	स शिष्योऽप्रिसमीपस्थः	४१ २९
सर्वलक्षणसंपन्ना	४५ १७	सर्वावयवसंपन्नः	१७ २९	स सर्वः कथितः पूर्वं	१६ ११
" "	३६ ८०	सर्वावस्थागता देवी	२ १२	स सेवेत नरो भोगान्	४३ ९१
सर्वलक्षणसंपन्ना	३६ १२८	सर्वाश्च दर्शयेन्मुद्रा	४८ ९	सहकार्यनपेक्षा मे	२ ३३
" "	३८ ३१	सर्वाश्चर्यवरी देवी	३२ १०	सह चन्द्रमसा देव्या	१ ३२
		" "	४५ ४५	सहजः सुचिता रेखाः	३७ १५

	अ.	श्लो.		अ.	श्लो.		अ.	श्लो.
सहसिद्धं पृथक्सिद्धं	८	५०	साधिताया विधानेन	४२	४५	साहंता तादृशी शक्र	४४	६
सहस्रं तान्यराणि स्युः	३०	२२	साधु संबोधिता सम्यक्	५१	९	साहं तारिण्या तन्या	४४	४
सहस्रति सहस्रा स्यात्	३१	२५	साधु संबोधितोऽस्म्यद्य	१	१७	साहं प्रश्नप्रसर्विणोः	२६	३१
सहस्रदलसंपन्न	३६	१२	" "	१	२५	साहं भावात्मिकाहंता	२२	८
सहस्रारदिमसंक्राश	३६	१२	साधु साध्विति वै ब्रूते	४७	१४	साहं यदायरोहामि	१२	२३
सहस्रारमहाचक्रं	३१	४५	साध्यान् दुःखव्यय	४३	५१	साहं संभृतसंमारा	२९	५
सहस्रारस्वरूपेण	३०	६३	सा नावच्छिन्देऽन्येन	४३	२५	साहं सरस्वती नाम	६	११
सहस्रारेण चक्रेण	३०	५६	सा नित्या संदृष्टिस्तन्या	११	५३	साहं सरस्वती भूत्वा	५०	७४
सहो नाम धलं तन	३१	२५	सान्त्वयेच्च पराम्या ता	३६	१२१	साहं सिपुक्षया युक्ता	५	२
सारथ्यं नाम द्वितीयो यः	१६	३६	सा पदादप्रतो याति	५०	११८	साहं सुपुत्रारूपेण	५०	१८५
सारथ्यदर्शनमेतत्ते	१६	२९	सा परा प्रहृतिः काख्या	२६	२८	साहं शृजामि स्वाच्छ	१४	४
सातत्येन प्रवर्तन्ते	१२	३६	सा परा मन्मथी शक्तिः	३३	१६	साहं छुष्टयादिकान्	२८	५
साकारमयथा योगी	२८	४३	सापि नैवास्य किंचिद्य	१३	१७	साहं सोममयी शक्तिः	१९	२०
साधालारम्यी सा हि	१६	३२	सा प्राणयति नादादि	१८	२८	साहमङ्गुलिता तस्य	४९	६०
साक्षादेव समाराध्या	१६	४१	सा प्रोक्ता प्रहृतियोनिः	६	२२	साहमङ्गुलि स्थिता निष्णोः	१७	३७
साक्षाद्भगवतो विष्णोः	४५	१	सा बभूव वर नारी	४	६५	साहमन्तः कृपाविष्टा	१७	४०
साक्षाद्विष्णुसमो मुद्रा	२८	७५	सा भिन्नाञ्जनसंकाशा	४	५८	साहमेताराती भावैः	१६	२२
साक्षिणी सर्वभूताना	५०	६२	सामर्थ्यपूर्णा, पलदाः	१८	३९	साहमेवनिधा नित्या	४	५४
साक्षी इतिः सदा द्रष्टा	१६	१९	सामलैः शीपलैश्चैव	४६	१९	साहमेवनिधा शुद्धा	६	२
साङ्गमुद्रामयादर्श्य	४९	८१	सा मा प्रोमाच संभूता	४	६०	सा हि पय्यानिधा	४०	२१
साङ्गयोगविधानरः	५७	५२	सामान्यतोऽनयोः शक्र	३१	८०	सा ह्यहं परिणामेन	२९	३
साङ्गोपाङ्गकर्म शश्वत्	२४	३४	सा मे नूनमनूनभीः	३२	६३	सिञ्चन्ती निरणीः	५५	१६
सा चतुष्टयसंरक्षा	२१	१५	साटः सर्वेदु वेदेदु	२४	४३	सिञ्चन्तोऽमृतकुम्भैर्नै	३८	५९
सा च्चाहमेव तेनाहं	१४	१६	सारस्वते जले पूर्वे	५०	७२	सिन्धुचामरहलाभ	४५	६९
सात्त्विको शुद्धिस्तुषः	१६	२	सारूप्यमेयुषा साक्षात्	१७	२५	"	४८	६
सा विपुलरुच्योगात्	१४	१६	सालंकारं चेनुयुग्म	४९	७७	सिनरत्नमुपकर्मात्र	१०	२३
साधकः कीर्तिमन्त्रेण	४७	१७	सा विविक्षोर्मेमाणा हि	३६	४३	सिवयोगितसर्गां	३८	६७
साधनस्य ततः सम्यक्	२४	४१	सावित्री नाम वेदाना	२९	२७	सितामि चतुरालिख्य	४६	२
साधकानां द्वितार्याय	४४	६१	सावित्र्या च निर्लेहोम	४२	९	सितामरणरत्नादयं	३८	६१
साधनानुप्रदार्थाय	३८	२	सा संदृष्टिः समाख्याता	१३	२८	सितामरणरत्न दिव्याः	४९	५
साधनं प्रतिपत्तिम्	२४	५३	सा सा रूपविरोधेऽस्याः	४५	११	सिद्धयो विश्वजीनाना	१३	२१
साधयेच्च यथाकामं	४१	६५	सा मुतं भावयामास	५७	३३	सिद्धा. स्युप्तस्य मन्त्रा.	२४	४२
साधर्म्यमेवमयेव	१६	१६	सा स्फुरत्ता महानन्दा	१८	१७	सिद्धान्तानि चारोगात्	४०	१०१
साधारण्यानि प्रोक्ते	४५	१२०	सा स्मृता वैष्णवी	४९	१२९	सिद्धान्तेषु च सर्वेदु	२४	४२
साधितानुमान्या तु	४०	२	सा स्वप्न इति निवेद्या	२२	२४	सिद्धार्थां वारिकानां तु	४२	४०

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
सिद्धार्थकास्तिला दूर्वाः ३७ ३०	सुदर्शनः क्रियाशक्तिः २९ ५५	सुस्पृष्टं दक्षिणं हस्तम् ३४ ४४
सिद्धार्थधूपनयानं ३९ १५	सुदर्शनमनोरुते ३० ३८	सुहृदा द्विपता चैव ४ ५५
सिद्धार्थनिधुने द्वे च ४८ १५	सुहृदयामात्मभूता मा १३ ३९	सूक्तं च शत्रुनं चैव ४९ ७०
सिद्धा सिद्धान्तिना योगा ३२ २५	सुहृदयसि कथं देवि १३ ३९	सूक्तस्य निर्य्यं पश्चात् ५० ३०
सिद्धास्तीति च ते पुन ४८ १८	सुघयाग्राव्यमानो हि ३१ ७३	सूक्तार्थ्या सपवित्राभ्या ४९ ६८
सिद्धिश्चतुर्थी निशेया ४५ ६५	सुधाकुम्भमन्त्रान् शङ्ख ३८ ४३	सूक्तार्थमनुसंस्तृत्य ५० ३१३
सिद्धिसाधनयोगश्च १८ ६	सुन्दरं चातिमीमं च ९ ३९	सूक्तेन पौरुषेणाय ३६ ६५
सिध्यन्ति संसृता मन्त्राः ४१ ३४	सुपुष्पागटिनाया तु ४९ ३२	सूक्तेऽस्मिन् मम नामानि ५० ३६
सिन्दूरपुञ्जसंसारं ४१ २०	सुपुस्तकं बरे वामे ४५ ४८	सूक्ष्मं तत्रिनिघं भूयः ३६ ४८
सिन्दूरशिखरानरं १० ३१	" "	सूक्ष्मवर्णस्वरूपोऽष्टौ २० ९
सिन्दुकन्ये तदेतस्मै १२ ३	सुमगधैव दीर्गायुः ४९ ५३	सूक्ष्माख्या शक्तिमुद्रा या ३४ १५
सिन्दुकन्ये नमस्तुभ्यं ११ ४०	सुभिखे लवमानं तु ४७ २२	सूक्ष्माणि विनिवर्तन्ते १२ ५७
सिन्धुना भयोत्रत्या ३५ ५०	सुमृन्मयीं च घटिना २३ ७	सूक्ष्म तच्चातुरात्म्या २० २४
सिन्धुना नाम तद्रूपा ४ ५	सुरदाक्ष्मयीना च ४९ १९	सूक्ष्मायास्तु गतीस्तिलः ३२ १२
सिन्धुना या पद्म विष्णोः ६ ४	सुरभिं हिमशेखरामा ३७ ३७	सूक्ष्मा विवर्तमानाहं ५१ ३०
सिन्धुना भयोत्रत्याः २ २३	सुरभ्याः कथिनः सर्वं ३३ १०४	सूक्ष्माश्च विवृताश्चैव ५ ४६
" "	सुरभ्ये नम इत्येवं ३३ १०३	सूक्ष्मास्तु पञ्च भूताः स्युः ५ ४८
सिन्धुनालक्षणा देवी ६ २	सुराङ्गमभ्य लामो वा ४२ २४	सूक्ष्मे महत्स्यो स्थूले ४३ १०५
सिन्धुनालक्षणा पूर्वा १९ १	सुगर्गयामि संसिद्धान् ५० १९७	सूचितं तत्र तत्रैव १ १२
सीरं तच्चरहस्तेऽस्य १० ३३	सुगर्गवेष्टित चाङ्गे ४६ ३९	" "
सुकरं शब्दोऽनुज्ञ ३६ १२६	सुगर्गखनमित्येवं ५० ५०	सुते सा सकलाः शक्तीः ३१ १३
सुकुमारो युना देवः १७ २७	सुगर्गेति ततो विप्रैः ५० १९८	सूत्रमर्थ्यं यतः प्राप्तं ३७ ७
सुगं च तत्त्वगर्भंति ४३ १०१	सुनिचिते शुची देतो २८ ३८	" "
सुगं दु खं तथा मोहं १५ ३६	सुव्यक्तं तपदे द्वयं १० ४२	सूत्रागामन्तरे भूयः ३७ १६
सुगं सदैरन्म तु १४ २	सुशुभा सुमगमित्यं ४२ ६८	सूयो मित्यसंविद्धाः १७ १८
सुगदुःखादिदान्निवात् ५ ४५	सुपुनाया अवस्था मे ५१ १६	सूर्य्यश्च हिता निर्यं ५० २०३
सुगमेव न तं कुयुः ४३ १०२	सुपुतिपदगे शश्वत् २४ २०	सूर्यं समाधिता निष्पुं ३२ ११
सुगर्भे स्मृतं सत्त्वं ७ १४	सुपुष्पा नाम या नाडी ५० १८१	सूर्यं मालानलद्रन्दैः ३० १७
सुगदिगसना चैव १२ ३४	सुगर्गन्यसमिदा सा ३१ २६	सूर्यं कोटिप्रतीकायाः १७ १५
सुगवानुमुनिदेवता १२ २४	सुगमं मयूरापीठं २३ १०	सूर्यं कोटिचक्षुःस्थानं ३५ ४४
सुगविम्मिनिनो दुःखे १३ ४	सुगमीचीनया वृद्ध्या ३५ ८	" "
सुगा रम्या मृदुमर्षाः ३६ ८९	सुगम्यदन्त्यसम्पन्नाह ३६ ३५	सूर्यं मोक्षपुंदाभावा ३१ ६५
सुगवर्गनः प्रमत्ताय ४४ ५६	सुग्विनी नेमिगोप्याने ३१ ६९	सूर्यं नालापदाद्योर्ध्व ३१ ३४
सुगिनः स्तुतिं यदाः ५० १२	सुगानान् पीतगन्धाश्च ४१ १२	सूर्यं मण्डलस्थाना २९ १६
सुगन्तुमन्त्रमभिध ३९ १०	सुगष्टौ लव्यमानी च ४५ ११६	सूर्यं नूनं तस्य व्योम ३८ ३६

	अ.	श्लो.		अ.	श्लो.		अ.	श्लो.
सूर्यश्च भोक्तृता प्राप्य	११	१५	सृष्टिब्रह्मसुता स्मृत्वा	३२	५७	सोमानन्दमयी दिव्या	४०	१७
सूर्यसोमाग्निरण्डोत्थान्	५२	११	सृष्टिकृत्संयुतो मूर्ध्नि	३३	१६	सोमाय नम इत्येवं	३३	८६
सूर्यसोमाग्निरूपाणा	२९	३८	सृष्टिप्रकारमाख्याहि	३	३७	सोमायुताममद्रवन	३५	३२
सूर्यसोमानलान् हित्वा	१०	१९	सृष्टिमार्गेण तं भूयः	४०	४९	"	५३	१५
सूर्यसोमी चतुर्थ्यन्तौ	२४	६४	सृष्टिरूपा परा शक्ति	१९	१	सौम्याय तथा मन्त्रे	२५	३५
सूर्यस्थं संसरेत्तनु	४३	११६	सृष्टिशक्तिर्दिष्टा सा मे	१२	३६	सौभाग्ये वैदुमः कार्यः	३९	४२
सूर्यस्य रश्मयो यद्रत्	४१	८	सृष्टिस्थित्यन्तर्गतारं	४	११	सौम्यवदने चतुर्गुहं	१०	३५
सूर्यस्यास्त्रमयं प्राप्य	४९	७१	सृष्टिस्थित्यन्तरायण	४	२०	सौम्यरक्ता सौम्यनेत्रा	४१	१६
सूर्यामियुगसंभूताः	३६	४८	सृष्टौ समुद्यता शक्तिः	२४	१५	सौम्यस्य दर्शनं धारि	४२	३६
सूर्याचन्द्रमसावेतौ	१९	२२	सृष्ट्यादिकं विधायाय	३२	१०	सौम्याग्नेयस्वरूपेण	३१	३
सूर्यान्तरिक्षगैः काद्यैः	३०	४५	सेनान्या सेक्ति, सम्पत्	१७	२५	सौम्याया दिशि विद्येया	१०	२८
सूर्यान्तरिक्षता निष्णु	४४	७	सैव देवी महात्म्यमीः	६	१८	सौवर्णे ब्रह्मसिद्धयर्थे	३९	३८
सूर्यान्तरिक्षावस्थानं	३६	६०	सैन पुण्याति निषयान्	५०	१५५	सौवर्णान्तरिक्षादयं	३८	६६
सूर्यान्तरिक्षस्थं च	३१	७०	सैवाग्निरच्यते शक्तिः	३६	८	सौवर्णे राजताद्ये वा	३७	३३
सूर्येति सूरिमि, प्रोक्ता	५०	२०३	सैवाग्न्याचमनीयादि	३६	८४	सौवर्णेः कल्पिता निर्व्य	५४	४८
सूर्येन्दुबह्मिनोऽथोन	२९	४१	सैवेयं कथ्यते मूर्तिः	३६	८१	सौपुते चातुरात्म्यं तत्	१०	३३
सूर्येन्दुबह्मिनिर्मलस्य	३७	७०	सैवा कुण्डलिनी शक्तिः	३६	१५	सौपुत्रेनाप्यना निर्व्य	५०	१०६
सूर्येन्दुबह्मिनिर्व्याप्य	३०	६३	सैवा तत्त्वविदा मुख्यै	२५	३९	सनातनगौ च पुंस्त्वं	२९	३१
सूर्येन्दुबह्मिनिर्व्यूहैः	३०	६४	सैवा नाशयणी देवी	१	४३	सन्ध्यासङ्गविशेषः	४३	७८
सूर्येन्द्रप्रपदेम्यस्तु	३३	४६	सैवा वेदविदा निडा	५०	२११	सन्ममोदात्मिना माया	१९	६४
सूर्योर्जव्याप्तिना विग्दः	३०	४	सैवा शक्ति, परा दिव्या	३७	२७	सर्गं प्रहृत्य बह्वी च	४०	७४
सूर्यो हकारः प्राणस्तु	२५	२७	सैवा सूर्यपुर्दिव्या	२९	३०	सिमिने तस्मै ब्रह्म	२९	७
सूर्यते हानिरुद्धोऽन	४	१९	सौदयं सामुत्तं हस्तं	३३	४५	सिमिनागारगम्भीरे	४३	३३
सूर्यमत्याः शुभिर्न कर्म	१९	१७	सौदयिभूत इति श्रोकः	५	३७	सुतये योगनिद्रायाः	९	१७
सूर्यमत्या यष्टुमाकार	३	३६	सौदयिभूत इति श्रोकः	११	६	सुतयो मे सदा दृष्टा	९	३५
सूर्यमत्या विविधान्	५	२७	सौदानमूर्ते यन्त्रान्ता	२०	२३	सुताः संयुक्ता ध्याताः	२५	३०
सूर्यमि विविधान्	५०	६३	सौदय्याश्च इति तत्त्वौ	४३	१०७	सुतिमद्भक्त्योतानि	३९	२४
सूर्यमि योमन्त्रान्	५०	४९	सौमं प्रथममादाय	२९	५६	सुनिदिप्रयोगाद्याः	३६	९१
सूर्याभ्यां मयाजयं	५०	४९	सौमं ब्रह्मसोमं	३३	१०३	सुत्या यशीरुता बुधान्	९	१८
सूर्यं तदधिर्न चाति	४	१६	सौममय्या ममस्तो यैः	३५	४९	सुत्या नु मन्त्रमादाय	५०	४१
सूर्यवन्तरु निपुनामि	५	६	"	५४	३१	सुत्या तमेन नाम्ना मं	५०	११२
सूर्यपत्या जगन्मयं	३९	६	सौम्यपेक्षया शक्ति	१९	२९	सुत्या यन्मन्त्रान् वामं	५०	६१
सूर्ये हृदये शुभं	५	२	सौम्यो मन्त्रेष्टक	३३	६७	सुन्तो ब्रह्मसिद्धिनि	९	३१
सूर्यसंस्तुतेऽन्ते	३०	६१	सौम्यं सूर्यसिद्धये	३८	७२	सूर्योत्तराया दक्षि	४०	५३
सूर्यसंस्तुता सैव	३१	८	सौम्यसिद्धिर्दीया या	५६	१७६	स्थानायां कर्मणः प्राप्ता	७	३८

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
स्त्रिय लक्षणसपत्ना ४२ ६९	स्थूलसूक्ष्मविभेदेन ३५ ३	स्फुरत्किरीटकेयूर १७ ४५
स्त्रिया कामाभिषेको वा ४२ २४	" " ३५ ५	स्फुरत्कीयूरकण्डोल ३७ ७२
स्त्रीपुत्रत्ययरूपाणि ४३ ५८	" " ३५ ११	स्फुरन्त्या तारिकामूर्ती ३६ ५९
स्त्रीमाष त्रिदि तद्रूप २७ ४३	" " ५३ ३	स्फुरन्नादस्वरूपं च ४९ १४०
स्त्रीषु धान्तमना नित्य २७ ४५	" " ५३ ५	स्फूर्तयो मदभिन्नास्ता १९ ३३
स्थानशुद्धिं पुरा कुर्यात् ३५ २०	स्थूलसूक्ष्मादिभेदोऽथ ३२ ६६	स्फूर्तयो विभवा ख्याता ११ २६
स्थानशुद्धिभवेदेव ३५ ७२	स्थूला चादितनुयैयम् ३६ ४८	सरतस्तत्प्रहर्षो य ४३ ८३
" ५३ १५	स्थूलानां चैव भूतानां १२ ४३	सरन्मन्त्रमयीं लक्ष्मीं ३४ ११५
स्थाने प्रवृत्त्या शेषं तत् ३५ ३८	स्थूलानां प्रवृत्तीनां तु ३१ १२	सरन् सततमन्यासात् ४४ १२
स्थापयेन्नृदि शिष्यस्य २७ २७	स्थूलानामेव भूतानां ५ ४६	सरेच्छिदासनासीन ३६ ९०
स्थावराश्च तथैवान्ये १४ ४९	स्थूले तु या परावस्था ३२ ३	सरेच्छन्दमयीं शक्तिं ४० १४
स्थिता चतुर्दिश तस्य ८ ३६	स्थूलेदरी च विज्ञाक्षौ ३७ ५३	सरेच्छन्ददितन्मात्रा ४१ २४
स्थितायै पदमस्यान्ते ४५ १५	ज्ञात शुद्धाम्बर शिष्यो ४९ ७६	सरेच्छास्त्रीयतस्थान ३८ १५
स्थितावनयकलसाया ३१ ५२	ज्ञात सर्वेषु वेदेषु २४ ४३	सरेच्छमोक्तमाभ्या वा ४३ ३३
स्थिताह परितस्तस्य ८ ३०	ज्ञानं कृत्वा विधानेन २८ २६	सरेच्छमभवचिन्ताया २० २०
स्थितिर्नाम तृतीया मे १२ ४८	ज्ञानं च परिधानं च २६ ७८	सरेच्छकर्पणं क्षीर ३८ ५५
स्थितिर्नो दर्शिता तेऽथ ११ ५३	ज्ञानं त्रिपवणं कुर्वन् २४ ३६	सरेच्छास्तरं रूप ४३ २९
स्थितौ सत्त्वप्रधानं तत् ३ ८	ज्ञानं समाचरेन्मन्त्रै ३४ १२२	सरेच्छस्यन्दमयैश्वर्य ४९ ११६
स्थितुं पत्तिप्रत्ययद्वय १० ४१	ज्ञानं स्यात्तन्मलध्वसि ३४ ९८	सरेच्छुत्तरपद्मस्य ३८ ३७
स्थित्वा तद्वैजयीद्वारा ४९ १४०	ज्ञानवासं प्रदीपेषु ३६ १०५	सरेच्छक्षिणभागवज्ज ३८ ३५
स्थि वा तप्यामयाष्टम्या ४९ १९	ज्ञानशिष्टान्मुसपूर्ण ३९ १४	सरेच्छमथसरोजस्य ३८ ४१
स्थिरा शक्तिरह तस्य १० ७	ज्ञानाभरणवल्लसम् ३८ १४	सर्गमाणं परं तत्त्वं २४ १४
स्थूलं ज्ञानाग्निना दग्ध्या ३४ ११६	ज्ञानार्चनरतं नित्य २१ ३८	सितज्योत्स्नानुगैर्दिव्यै ५५ १६
स्थूलं सूक्ष्मं परं चेति ३२ १	ज्ञानीयाम्मुसमेतानि ३९ १३	सितपूर्णमुखीं रम्या ४२ ६७
स्थूलमूर्तिरिग्रास्ते ५ ४३	ज्ञाने वा सर्वमन्त्राणां ४० १०६	स्मृत्वा तु शान्तये सर्वे २९ ६०
स्थूलसूक्ष्मपरत्वे तु २३ ३९	स्थापयेन्मूलमन्त्रेण ८९ ८९	स्मृत्वा भ्रामयमाणस्ता ३७ ५७
स्थूलसूक्ष्मपरत्वानां २८ ५६	शिखातां मनसा पद्मा १ ६०	स्मृत्वा शक्तिं सर्वभारा २४ ६६
स्थूलसूक्ष्मपरत्वेन ३१ ८१	" " ५१ ८	संगादिसुतं कुम्भ ३९ १५
" ३३ २७	स्नेहेनेव सदा दीप ५० १०९	सम्बरश्चानलारूढ ४५ ४२
स्थूलसूक्ष्मपरमाया ४१ ४९	सन्दमानां पुरा पश्येत् ३६ ५८	सज्जो नानाविधाकारा ३९ २१
" ४२ ४७	स्पर्शस्तु स्पर्शतमात्रात् ५ ३९	सुचा च मनसा ह्रत्वा ४३ २३
स्थूलसूक्ष्मपरतीत ४० ११३	सुष्टं सुनिरलं कुर्यात् ३४ ७१	सुच्यन्नं चतुरादाय ४० ६९
स्थूलसूक्ष्मपरामान ४४ २	सुष्टौ प्रसारितौ हस्ती ३४ ५४	सुनेणायाहुती पूर्वं ४० ७०
स्थूलसूक्ष्ममयो देह ४१ १७	सुरणं यतिर्लसदा ४० १६	सुवेणाज्याहुतीर्दद्यात् ४० ६४
स्थूलसूक्ष्मनिभेदेन ६ ४२	सुगन्धं च केयूर ३६ १२५	स्रोतोदिमभिरागीर्ण ३६ ९

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
स्वकं वाच्यं पृथक्कृत्य ४९ १३२	स्वराधिष्ठायिनो देवाः २० ३४	स्वाप्राप्तदाज्ञाप्रदन्ते ११ १४
स्वकर्मनिरतेः सिद्धैः १७ १०	स्वराश्च व्यञ्जनाश्चैव ५२ ६	स्वराज्यमखिलं प्राप्य १ ३४
स्वचितोत्थविस्तराद्यैः ७ ४५	स्वरूपे नियमे चैव ३२ ४५	स्वारोचिषेऽन्तरे राशे ९ ५०
स्वच्छन्दा पूर्णचिद्रूपा ७ ४७	स्वरूपेऽभिहिते शुद्धे ४९ ११०	स्वालोकान्नसामर्थ्यात् ४५ १४
स्वच्छन्दा संनिदेवाहं ७ २९	स्वरैर्निर्भूयैव्याम्यत् ४५ ६४	स्वाशयप्रविशुद्धयर्थ ४० १०१
स्वच्छस्वच्छन्दचैतन्य ७ ३	स्वर्गपर्वजस्यभूपुंस्त्री ५० १२४	स्वाहा संयोग्येसश्चात् ४२ ६४
स्वच्छासि ज मदीया हि १२ १५	स्वर्गस्या नरकस्याश्च १४ ५०	स्वाहापदं मनुः सोऽयं ४५ ४४
स्वच्छा स्वच्छतरा साहं ७ ४७	स्ववर्णाश्रमसंबन्धि १५ १८	स्वाहामन्ते समाशोष्य ४५ ६७
स्वजातिविहितं कर्म १५ १७	स्ववर्णैरङ्गवानेभ्यः २९ ६८	स्वीकारयति ता मन्त्री ३६ ८१
स्वतः शुद्धासि चिच्छक्तिः ५ ८४	स्वशक्तिचरितं दिव्यं २७ ३	स्वीकारे व्यतिरेके च १७ ८४
स्वतन्त्रा निखद्याहं १२ ४	स्वशक्तिनिचयोपेताः ४५ ७	स्वीकृतेऽहंतया चेत्ये १२ २२
स्वतन्त्रा सर्वसिद्धीना १२ १२	स्वशिष्यसाधितं वाञ्छं ४९ १४	स्वीचक्रापरविन्दाश्चः ५० १७
स्वतयाहंतया चैव १२ २२	स्वसंवेदनसंवेद्या १४ ३९	स्वीचक्रापरहमव्यप्रा ५० १८
स्वतश्चापरिणामीदं ५ २६	स्वस्तिकाना तदीयादि ४६ १५	स्वेन स्वेन तु मन्त्रेण ३५ ५६
स्वदारनिरतश्च स्यात् २८ ५४	स्वस्तिकृत्यै स्वभावेन ३६ ८२	स्वैः स्वैर्दिव्यैः समेतानि ८१ २५
स्वदेहे गुल्फस्मरयं २४ २५	स्वस्त्रियामेव कुर्वीत ४३ ८१	स्वैः स्वैश्चिह्नैः सरोजवाद्यैः ३० ५१
स्वधर्मोर्भिसमुल्लासः २ ५२	स्वस्थानस्यं स्थं नीत्वा ५४ ४	हंशो शक्तिरहं तस्य ४२ ४७
स्वमेऽन्तःकरणेनैव ७ २३	स्वस्थाने धित्ये नीत्वा ३५ २५	हंशो हंशो च तायावाम् ४२ ४७
स्वबीजेन निवृत्ती ता ५४ २	स्वस्वमन्त्रयुता कार्या ४५ ११९	हकारं बाहुदेवं तु २० २१
स्वबीजेन स्थितं ध्यात्वा ४१ २०	स्वस्वातन्त्र्यवरोनेव ३ ३	हकारौकारसंयोगात् २४ ५२
स्वभावं हि जहात्याशु २ ३१	स्वरस्ते पूर्वान्यस्य ४९ २	हन्ते ते शत्रु वक्ष्यामि १० ४
स्वभावाः सर्वभाषाना १८ १२	स्वा शक्तिं मामधिष्ठाय १० ९	हन्त्यते सकलं लोकं ३१ २१
स्वभावो नानुयोग्योऽयं ३ २२	स्वा सत्ता वैष्णवी प्राप्य २४ ७६	हरिं नयामि कार्येषु ५० ४६
स्वमिती लिखितं नीत्वा २२ १०	स्वा स्वा कनिष्ठिका ३८ १०	हरिणाग्निनस्यीता ५० ४५
स्वमन्त्रेण मुरश्चेष्ट ४० ८३	स्वागतं तव पद्माक्षि ३६ १३५	हरिणाग्निभूयस्या ता ५० ४५
स्वमन्त्रेणाचयेन्मुद्रा ३७ ६९	स्वाच्छन्दमेव मे हेतुः १३ १५	हरिणीं मामनुप्याय ५० ४४
स्वमुद्राकरणव्यग्र ३८ ६५	स्वाच्छन्दादकरोहामि १३ २३	हरिणीं मामनुस्मृत्य ५० ४६
स्वमुन्नेयमधिष्ठाय ३१ १४	स्वाच्छन्दान्मम संनृत्यः ३१ ७९	हरिद्राचूर्णसंमिश्रम् ३९ ८
स्वयं गङ्गामि कर्तुं २ ४६	स्वातन्त्र्यनिर्मितास्त्वेते ६ २८	हरिद्रावणसंकाशं ३८ ६५
स्वयं सिद्धमपार्यं वा ३४ १२८	स्वातन्त्र्यमेव मे हेतुः ३ ३१	हरौः स्वस्मभूतायै २० १
स्वयं शुद्धशानो भूत्वा ३१ ४३	स्वातन्त्र्यादेव संकोचं ६ ३७	हरौ प्रीतिमती निव्यं ५० १०२
स्वयमुत्पादितैः स्त्रीतैः २८ २७	स्वाध्यायमाचरेत्सम्यक् २८ २८	हरिपतिं तयान्याख्या २९ ३९
स्वद्विस्तकं देव्याः ४४ ५०	स्वानन्दमेनमानीय ३५ ४६	हविष्यदुदिता स्यात् २९ ३९
स्वपत्न्या ता लिखेत्पत्रं २३ १३	" " ५४ १०	हविष्यं स्वयमभ्युयात् ४२ ७०
स्वपणा पदचतुःपदं ५२ १४	स्वान्तःस्फुरिततत्त्वोपः ७ १८	हस्तदेशान्नित्यायं २७ २६

	अ.	श्लो.		अ.	श्लो.		अ.	श्लो.
हस्तादिकं चतुष्कं यत्	५	६५	हिरण्यगर्भं पद्माक्षम्	५	७	हृद्भास्वरूपसंयुति	४०	१७
हस्ताभ्या दधती कुम्भं	३७	५०	हिरण्यगर्भो योगाना	५७	३६	हृन्नाभ्यो, पञ्चधा मध्ये	४१	३१
हस्तेन्द्रियस्य चादेयं	५	६३	हिरण्यवर्णैस्तेव मा	५०	४१	हृन्मध्यस्थे परे मन्त्रे	३४	११३
हारकुण्डलप्रेमुर	३६	६१	हृयन्ते मनसा यत्र	४३	३३	हृन्मुद्रालङ्कृतवरं	३८	६१
" "	१७	२८	हृत्पष्ठान्तरमध्याच्च	४३	४१	हृल्लेखा परमात्मस्या	२५	४१
हारनूपुरसंयुक्ता.	४५	९०	हृत्पङ्कजदलेष्वेवं	३८	४४	हृल्लेखा परमा विद्या	३७	६
" "	४९	८	हृत्पद्मादुत्थिता भूयः	४०	६	हृपीवेशः स भगवान्	५	२०
हिंसनाना विधाताय	३४	४	हृत्पुण्डरीकमध्यस्थं	३१	१६	हृपीवेशमहिष्यै ते	४३	१
हिंसास्तेयादयः शाल्मै.	१७	८१	हृत्पुण्डरीकमध्यस्था	४०	१३	हेतुमहेतुभूतानि	४३	५४
हिता च रमणीया च	५०	९६	हृत्संमुखं तु चक्ष्णीयात्	३४	९	हेत्येवं कथ्यते तन्निः	३१	३३
हिताय सर्वजीवाना	२४	३	हृदम्युज्जगृहामध्ये	३६	५८	हेत्वन्तरानपेक्षं यत्	४	९
" "	५०	३०१	हृदयान्तर्गता चेष्टा	४९	३	हेमरत्नविचित्रार्ङ्गी	३६	९
हिताय सर्वभूताना	९	१९	हृदयाय नमश्चैव	३३	४	हेमरत्नसरित्तीर्थं	३९	१३
" "	३१	६७	हृदये ताडयैच्छिष्य	४१	४३	हैमं च पर्यत दिव्यं	५०	१९९
हित्वा सर्वलोकाना	९	९	हृदये स्थापयित्वा मा	४१	५७	होमं कुर्याज्जपान्ते तु	४६	२१
हित्वा चेतनता ता च	७	२९	हृदादिनेत्रपर्यन्तं	३३	३	होमं तदनु कुर्वीत	४१	१०
हित्वा योगमयीं निद्रा	२८	८	हृदि कूपे भुवोर्मध्ये	५५	२	होमादौ दीक्षणीयस्य	४१	३७
हिमशैलेन्द्रसंन्यासाः	५०	१५७	हृदि वा धारयेदेता,	४३	१५	होमावसाने मन्त्री त्वं	४८	१०
हिरण्यगर्भेऽनतिष्ठेऽहं	५०	६०	हृदि स्थिता सदा सेय	९	५३	हृत्कारस्वरूपो यः	३०	१५
हिरण्यगर्भं उक्ती य,	५	२९	हृद्दीगात्परतो योग्य	३३	४			

APPENDIX IV

पदानुक्रमणी

अक्षमाला, ३९-३३, ३४, ३६, ४७, ४०-१, ९
 अक्षर, ५-१९, १५-३०
 अक्षास्त्रि, ३९-३६
 अखण्डविक्रम, २५-१७, ३३-३९
 अमिरुप, २५-३६, ३३-३५
 अपमर्षण, ४२-११, १२
 अपोया, ३२-१९
 अक्षुश, २५-६, ३३-३७, २८, ३८-४६, ७३
 अचिच्छक्ति, ३-२४, २७
 अजयामन्त्र, २४-५८
 अजित, २५-१४, ३०-३, ३३-४०, ९४,
 ४५-६६ ७३
 अजिता ३०-३३
 अश्विन, ३६-१५
 अत्रि, १-६ १६, १७, ८-४०, ५७-३७
 अदिति, ३२-३१
 अद्वैतमह, १६-३४
 अयर्म, ५-३४, ३३-४३, ३६-१५
 अधिदैवत, ५-६०, ६६, ७-३३, ३४, २९-१४,
 १६, ३२-४०
 अधिभूत, ५-६०, ६७, ७-३३ १० ३४, २९-१५
 अध्यात्म, ५-६१, ६७, ७-३३ १० ३४, २९-१४,
 १५, ३४-९०, ४२-४०
 अनन्त, ११-१९, १७-३३, २०-३७, ३३-३४,
 ८७, ३६-३०, ४३-७
 अनन्तमुद्रा, ३४-४३
 अनन्तशयन, ८-३५
 अनन्तेश, २५-२७
 अनपगामिनी, ५०-७४

अनल, २५-२४, २९-१७, ६१, ३०-३, ३१-४०,
 ३२-९, ३३-३, ९, १५, ३०, ३२, ५०, ५२ १०
 ५९, ६४, ६६, ७४, ८०, ८९, ९५ १० ९७,
 १००, ३४-५३, ४५-२८, ४२, ४३, ४५, ४९,
 ५५, ७३, ८०, ८६
 अनसूया, १-९, १०, ५७-३९
 अनाहत, ३२-१९, ३८-७, ४१-५३, ४९-१३७,
 १३९
 अनिरुद्ध, २-४८, ५४, ५९, ४-१०, १६ १० १९,
 २९, ५-११, ६-११, १८, ८-१६, १०-३९,
 ११-९, १७-४३, १९-१७, ३२, २०-१८,
 २५, २४-८, २७, २९-५१, ३८-४१, ५७,
 ४३-१०
 अनुमह(शक्ति), १२-१४, ५७, १३-८, २९
 अनुवारिका, १७-३१, २३-३७, २५-४८, ४९,
 २६-५, ११, ४२, ३३-५३, ४०-४३, ४४,
 ४५, ४९-७०, ९२, ९९, १०१, ५०-३९
 अनुत्तर, १९-२, ५, ६, ७, ९
 अनुवीज, ४५-३५
 अनुयाग, २८-२८, ४०-१४, ९९
 अनुवासन, ३६-१०३, ३९-३१
 अनैश्वर, ३६-१५
 अन्त करण, ५-७८, ६-३५, ४३, ७-३०,
 १२-३२, ४२, १७-५३
 अन्त करणलक्ष्मी ४४-३८
 अन्त करणश्री, ४४-३०
 अन्तर्भाग, २८-१७, ३६-१, १५०, ३८-३
 अघतामिह, १२-९, २७
 अज्ञमायन, ४०-४३

आदिलिङ्ग, ३३-७७; ३७-७४
 आधारपत्र, ५-२३; ३३-३९; ४३-३८; ५०-१८६
 आधारवह्नि, ५०-१४३
 आधारशक्ति, ३३-३१; ३४-३९; ३५-५७; ३६-८,
 २६; ३७-५८; ४०-३६, ८८; ४१-६२
 आधारप्रदक, ३३-३९; ५४-२९
 आनन्द, १९-३, ८, २७; २०-४९; २५-३;
 २६-१८, ३२; ३३-२४, ७३, ७९, ८०,
 ८३ १० ८५, ८७, ८८, ९४, १०२; ४५-४६
 आनुकूल्य, १७-६६, ७७; २८-११
 आनुकूल्यसंकल्प, १७-६०
 आनैश्वर्य, ७-१६
 आप्यायन, ३७-३६
 आभिमानीक, ३६-९२
 आभ्यषहारिक, ३६-८९, ९०
 आर्द्रा, ५०-९९
 आर्षा, ४-६६
 आर्षे(आयतन), ४२-२०
 आर्हत, २०-५०; २५-४४
 आलोक, १९-२६
 आलोचन(शन), ५-५९
 आशय, १२-१, २, ३२
 आसनमुद्रा, ३४-४२
 आह्लाद, २५-१६; २९-६७; ३०-४; ३३-७४
 इच्छा, १-३९; २-३८; ८-२७; १५-४, ५;
 २०-३५; २२-९
 इडा, २९-३७; ३२-२२
 इदंता, २-७; १८-१२
 इदंपदद्वीप, १४-१७
 इन्द्र, २५-४; ४५-६६
 इन्दुकला, ३१-७
 इन्द्रपत्नी, ३२-२१
 इष्ट, २५-४; ४५-६६
 ईरण, १९-२६
 ईश, ३-२२
 ईशाना, १९-४

ईशितव्य, ३-२ १० २३
 ईश्वर, २५-१५
 ईश्वरा, ५-१०
 ईश्वरी, ५०-१६१
 उत्तम, २५-१५
 उत्पूय, ४०-५५, ५६, ५९
 उत्साह, ४५-७०
 उदय, २०-१३, १६, २१; २५-५; ३१-३३;
 ३३-२२, ३८, ४९, ९६
 उदारा, ५०-१३२
 उदिताबला, २-५१
 उद्दाम, २५-५; ३३-९५; ४५-७१
 उद्दाल्य, ४०-११७
 उद्घर्तन, ३९-८
 उन्मेष, १९-४, ६
 उपादान, २८-२४
 उपाय, १७-२, ५६, ५८, ६९, ७६ १० ७८,
 ८२ १० ८४, ९१, ९२, १००, १०३, १०५
 उपायान्तर, २८-१७
 उमा, ५-१३
 उपा, ८-४६
 ऊर्ज, २५-५; २९-६६; ३०-४, ३३-२, १५, ३२,
 ५७, ५९, ६१, ८६, ८९, ९०, १०२
 ऊर्जता, १९-४
 ऊर्णा, ३९-४५
 ऋषवेद, ३६-१७
 ऋतधामा, २५-६
 ऋद्धि, ४५-३२; ४६-१३; ५०-१४७
 एकतत्त्व, १५-१०
 एकदेश, २५-१३
 एकवीरा, ४-६२
 एकशृङ्गवत्, ११-२३; २२-४१
 एकान्ती, १७-१७
 एकार्णवान्तःस्थायी, ११-२०; २२-३९
 ऐकरूप्य, ६-३९; ७-२७
 ऐन्द्र(मन्त्र), ३३-८०

केदाव, ४-२७; ५-१२, १७; ११-३०; २०-३३
 कोशपञ्चक, ८-२; ९-५७
 कौतुक, ४९-७९, ८२
 कौस्तुभ, २५-२१; ३८-६८
 कौस्तुभमुद्रा, ३४-३३
 क्रियापाद, ५१-२; ५३-१
 क्रियाशक्ति, २-४८; २०-२७, ३५; २९-२, ४,
 ८, १०, १२, ४६, ५५, ७०, ७१; ३०-९,
 ६५; ३१-१, ७९, ८०
 क्रोड, ११-२०; २०-३८
 क्रोडा, १२-१, ३, ७, ११; १४-५७
 क्षणमङ्ग, २५-४४
 क्षीरणवमुद्रा, ३४-४८
 क्षुधा, ४-६२
 क्षेप्यालमुद्रा, ३४-४८
 क्षेत्रेया, २०-५०; ३७-४४
 क्षेपण, १९-२६
 खगा, २०-४५
 खर्व, ३३-८८
 खर्वदेह, २५-११
 खर्वा, २०-४७
 खलि, ३९-८
 ख्याति, ८-४०
 गङ्गा, ८-३५; ३३-५७; ३७-४९, ५१; ४३-६८
 गंगाहक, १४-४८
 गणेश, ३३-६१; ४०-८८
 गणेश्वरमुद्रा, ३४-६८
 गदध्वंसी, २५-१२
 गदाधर, २५-१२
 गन्धद्वारा, ५०-१४९
 गन्धमान, ३५-२४
 गन्धश्री, ३५-१८
 गरुड, २५-२७; ३६-५०, ६७, ६७; ३६-३०;
 ३८-४६, ७६, ८४; ४४-४४, ४९
 गान्धारी, २०-४७
 गापत्री, २९-३१; ३१-३३; ३२-२०

गीः, ४-६६
 गुणकल्पना, २-३९, ४२
 गुणत्रय, १५-२९
 गुणवती, ३५-१६
 गुणश्री, ३५-१८
 गुणसाम्य, ६-२२; १९-४०
 गुणसुहृन्मश्री, ३५-१९
 गुणसुहृन्मा, ३५-१६
 गुणोन्मेष, २-३९
 गुरुण्य, ३८-४२
 गुरुयाग, ४१-६२
 गुह्यगुह्य, ३८-४२
 गृहीतिका, ४३-४८
 गृह्णान्ता, ४३-४४
 गोधूम, ३९-७
 गोमन्त्र, २५-३; ३१-३३; ३३-२, ३३, ३५, ३७,
 ६३, ६६, ६९, ७०, ९७
 गोपुत्रस्वरण, १७-६०, ७३, ७९
 गोविन्द, २५-१२; ३३-५६, ६१, ६३
 गीः, ५-११; ३२-२३
 गौरी, ५-१३, १४, १६, ३६; ९-२०; २५-४५;
 ३२-३०
 ग्रन्थिपर्णी, ३९-११
 ग्रहण, ९१-२६
 ग्रहयन्त्री, ४३-४४
 घण्टा, ४०-१९ ६० २१, ६९
 घर्मशिशु, २५-१२; ३३-८५
 घुडा, ४३-४३
 घुष्यन्ती, ४३-४३
 घोत्त्व, ५-४४
 घोटा, ३२-२५
 घोषणी, २५-४६
 घोषयन्त्री, ४३-४३
 घोषसेम्भा, २५-४६
 घोषा, ४३-४३
 घोषेन्मेषा, ४३-४२

चक्र(अञ्ज), ५-२३
 चक्रमुद्रा, ३१-३९, ४५
 चक्रराज, २९-४२, ३१-४०
 चकी, २५-१३; ३०-४९, ३३-८६
 चक्षुर्मुद्रा, ३४-२६
 चञ्चल, २५-१३, ३३-१२
 चण्ड, ३७-४६, ४७
 चण्डा, ४-३९, ५-१३
 चण्डिका, ४-३९, ४३
 चण्डी, ४-३९, ४३
 चतुर्गति, २५-१३, ३०-४२, ४५-१८
 चतुर्भुज, १७-१६
 चतुर्व्यूह, २-५८, १७-४६
 चतुर्होता, २९-१०
 चतुरूप, २-३८, ६-३९, १८-२९, २०-२०
 चन्द्रा, ५०-११५
 चन्द्राग्र, २५-१३
 चन्द्री, २५-१६, ३३-९३, ३५-४९, ५३,
 ४५-२९, ३१, ३९, ४६, ५०, ५६, ६४,
 ६७, ७३, ८७
 चर्चा, १५-२४, १६-२७
 चर्यापाद, ५१-२
 चलनिम्ब, ४९-१०९
 चातुरात्म, २-१० to ४३, ७-८, १०-२१, २०,
 ४०, ४२, ११-१०, १५, १५-८, १७-३,
 २०-१०, १२, २०, २२, २४
 चातुरूप्य, ४-२५, ७-१९, २४
 चारी, ३०-२१
 चिच्छति, ३-१५, १६, १८, २३, २६, ५-८४,
 १२-१, ६, ८, १०, ११, १५, १८, १९, २५,
 १३-१८, २३, १४-४, ५६, ५७, १६-१३,
 २५-४६
 चिदासन, ३६-२४, ३०
 चिन्दासन, ३३-४०
 चिन्दासनमुद्रा, ३४-५५
 चिन्ता, ८-१६

चूडकर्म, ४०-४३
 चेतन, १४-४, ५
 चेत्य, १४-४, ५, ९, १२
 छन्द, २५-१४
 छन्दःपति, २५-१४, ३०-४९
 छलध्वसी, २५-१४
 छाया, २०-४६
 जगद्योनि, १९-६, २३-३७, २५-८, ४७,
 २६-१४, १६, १९, २१, २५, ३३-६२
 जटिला, ३९-११
 जनार्दन, ५-१२
 जन्महन्ता, २५-१४, ३३-८९, ९६, ४५-५८,
 ६०, ६३
 जय, ३३-५५
 जयद, ४५-५१
 जयन्ती, ४५-६५
 जयमद्र, ४५-७०
 जया, ८-२२, २०-३४, ३०-२३ ५३, ३४-१७,
 ३५-६२, ६७, ३८-४५, ४५-२, ५, ६, ११
 ५७, ५८, ६३, ७४, ४८-१, २, ११, २७, ३७
 जयानुचर, ४५-७०, ७४
 जयासख्य, ४५-६५
 जलाधिकरण, ५-२३
 जलेद्य, ३३-८३
 जाग्रत्यद, २-४९, १०-२५, ४०, ११-९ १४,
 १४-२०, १९-३४, ३६, २१-११, २२-३३,
 २३, २४-२६, ३३, ४०-११, ५२-१२
 जातकर्म, ४०-४५
 जाति, ३३-७०, १०२
 जिघृक्षा, ४३-४४
 जितता, १७-२०
 जीव, ६-१३, २६, ३३, ७-११, ११-४३, १२-१,
 १८, २१, २६, ३०, ४६, १३-८, ९, २६, ३०,
 ३६, १७-७, २०-३१, २१-२०, २१, २२-१८,
 २६-२३, ३५-१४
 जीवकोश, १२-३५

जीवदेहकोश, ६-४
जीवमन्त्र, ३६-५४
जीवशक्ति, ३१-८
जीवानन्दा, ३५-४६
ज्ञानशक्ति, ८-२३
ज्ञानश्री, ४४-४१
ज्ञानेन्द्रिय, ५-५० to ५२, ५४, ६८, ७३, ७५;

७-१९; १६-९

ज्येष्ठा, ३२-२५

ज्वलन्ती, ५०-१२५

ज्वाला, २५-६

झप, २५-१५; ३०-४९

तगर, ३९-११

तत्त्व, १६-१०

तत्त्वदीक्षा, ४१-३५

तत्त्वधारक, २५-१५; ३०-४९

तत्त्वपद्धति, ७-१; १६-७

तत्त्वाक्षरश्री, ३५-३९

तत्त्वाध्या, २१-७; २२-१५; ३०-५७

तन्मानागि, १६-५, ८; १९-४४; ३५-६

तमः, १२-९, २१, २२

तर्कमुद्रा, ४४-३८, ४०

तर्पयन्ती, ५०-११०

ता, ५०-१३३

तामिष, १२-९

तारकमन्त्र, ३३-३६; २५-१; २९-४७; ३०-५,

४२; ३३-२१, ५१, ६४; ३५-६७; ३८-४;

४५-७७; ४९-७०, ९९

तारमन्त्र, २४-४, २४, ३३, ४९; २६-९; २९-२४;

३०-४३, ४६; ३१-९; ३२-६; ३३-१८, ५२

to ५५, ७४, १०३, ११२; ३७-२०; ३८-१३,

१८; ४५-३२, ३०, ४२, ५८, ५९; ४९-९९,

१०१; ५०-१३८

तारा, ८-४७; २०-४५; ३२-३४

तारमन्त्र, २५-४५; ३३-७६, १०६, ११२;

३८-१८, २०, ७९; ४०-३५, ४२ to ४५,

४७, ५०, ५३, ५५, ५८, ५९, ६१, ६६, ७२,

७३, ७५, ९५; ४१-२७, २९, ३२, ४२, ४५,

५३, ५४, ५७, ६०; ४९-९९, ८१०१

तारिकामन्त्र, १७-२०; १८-४८, ५०; २३-३६;

२५-१, ४५, ४८, ५०; २६-५, १०, ४२;

२७-२, २१, २४, ४९; २९-४, ४७, ६०;

३०-१५; ३१-८१, ८२; ३२-१; ३३-१,

११; ३५-१२, ४८, ६२; ३६-५७, ५९, ११८;

३७-२५, ३१; ४०-८, २८, ३९; ४१-४६,

५३; ४९-७०, ९०, १३०; ५०-२९ to ३९

ताललक्ष्मा, २५-१८; ४४-३१

तिरोमाष, ३-१७; १२-१३, १५, १६, २०, ३५;

१३-२, १५, २९; १४-५५

तिलकालक, २-४५; ४-१४; ६-७

तीक्ष्णता, १९-२६

तीर्थशुद्धि, ३४-११२

तुपीमान्त, २३-१५

तुर्पातित, २४-३१; ४०-११; ५१-११, २१

तुष्टि, ५०-१९६

तुष्टिदा, ८-३५

तुता, ५०-१०२

तुष्टि, २५-३६

तुया, ४-६२

वेजस्वी, २५-१२

तेजस(अहंकार), ५-५०, ५१

त्याग, १७-७५

त्रयी, ५-१०; १३, २९, ३०; २०-२७; ३२-३३;

४९-६९

त्रय्यन्त, २८-१

त्राण, ४५-५१

त्रिगुणप्रस्थि, ४१-१५

त्रिगुणा, ३-२७; ४-३६, ४०; १५-३०; १६-१७

त्रिपुरा, २६-३५

त्रिनिष्क्रम, ८-३४; ११-२३; २०-४२

त्रिद्वार, २९-३५

त्रेतागि, ४९-८५

त्रेण्य, ४-३२; ५-३, १९, २४ ॥ २६; १२-३९,

३५-९

त्रैरूप्य, ७-२४, २५

त्रेलोक्यैश्वर्यद, २५-१०, ३७, २६-१४, १९, २१,

२३, ३१-९, १७, ३२-४३, ४५, ३३-४२

त्र्यश्र, २५-८

दण्डधार, २५-१७

दण्डमनु, ३३-९३

दत्तत्रेय, ८-४०, ११-२२, २०-४१

दत्तावकाश, २५-१९

दमन, २५-१९, ३३-७६

दशहोता, २९-२०

दामोदर, ११-३०, ३०-५१

दाय, २८-२५

दाद्यारथि, ८-४३

दाहन, ४०-३६

दिव्य(आयतन), ४२-२०

दीप्तिमान्, २५-११

दीर्घपौण, २५-७

दुराधर्या, ५०-१५३

दुर्गम, ९-३७

दुर्गा, ४-४०, ४६, ९-३७, २०-१०, ४५-८३

दुर्गावा १-२७

दृश्यमाना, ४३-४१

दृश्या, ४३-४१

देवगुण ५०-१२९

देवदत्त, २५-७

देवनन्दिनी, ३२-२१

देवमित्र, ५०-१४३

देवी, ५०-९०

द्युति, ४५-४७

द्रवणा, १९-२७

द्रादशान्त, २०-१२, २०, २३, ३५-३३, ४०-६,

४९-१२४, ५४-१६, १७, ५५-५

द्रिष्टव्य, ६-३९

द्रैरूप्य, ६-४०, ७-२७

घनेश, ५०-५०

घन्वी, २५-१९, ४५-६१

घरणी, ८-४३, २०-४६

घरेश, २५-२४; ३३-१८, ७९

घर्ता, २५-२०, ३३-४०, ४५-६०

घर्म, ८-३९, ११-२०, २०-३८, ३३-४३, ४१,

३४-५१; ३७-६९

घाता, ५-८

घातुलाम्य, ४०-१०३

घात्रीफल, ३९-३७

घामनय(मुद्रा) ३४-५४

घातणा १९-१२, १६, ३४, ३६, ३८, २०-२३,

२५, २३-१४, २४-५३, २८-४१; ३२-४६,

४३-१५, १६

घारणाकूट, ४४-२७

घारणालक्ष्मी, ४४-३६

घारणाधी, ४४-२७

घारा, ८-४७

घाराघर, २५-१६

घी ४-६६, ८-३७, २०-३५, ४५

धूमरेख, ३-२८

धृति, ३२-२२

ध्यान(दीक्षा) ४१-४०

ध्यानलान, ३४-१२३

ध्रुव ८-४७, ११-१९, २७, २०-३७, २४-४९,

२५-२२, २९-६४, ३१-३०, ३५-१९,

४१-५४, ४४-२९, ४५-८६

ध्वजमन्त्र ३३-९५

नर, ११-२४, २०-४२, २५-२०, ३३-६२,

८२, ९८, ४४-३१, ४४, ४५-७८

नरसंभवा २०-४७

नरसिंह, ११-२१

नवपत्र, ३७-३१, २३ २५, ४३-४९, ५०

नागराज ३३-३४

नागवाकिनी, २०-४८

नागेय, ३८-५१

नाडीमार्ग, २८-४०

नाद, १८-२३; २४-६, ७, ९, ११; २६-८;
२७-२०, २४; ३२-६; ३४-६३; ४९-१४०;
५१-३०; ५२-१३

नादान्त, २४-१०

नाभिघा, ४३-३८, ४०

नामकर्म, ४०-४५

नारद, १-१९, २०, २५, ४८; ५७-२६

नारसिंह, २०-३९

नारसिंही, २०-४६

नारायण, ३-१४; ८-१३, १९; १०-६; ११-१,
२४; १२-१२; १३-१८; १५-११; १६-१३;
१७-१, ५, ४६; २०-४२; २४-४९; २५-२०;
२८-४; २९-६९; ३१-४६

नारायणी, ३-१; ४-१; ७-४; ८-९; ९-१;
१२-४; १६-२१; २०-४७; २३-१

नारायणीस्तुति, ९-२५

निक्षेप, १७-७५

नित्यपुष्टा, ५०-१५५

नित्यपाग, ४०-७१

नित्या, ८-२१

निद्रा, ४-६२; ५-२१; ८-३१, १६

निरति, ७-१३

निखना, ८-२३; २५-४५

निरुपाख्य, २-१८

निर्गति, ३३-८२

निर्गतचन्द्र, ४-१७

निर्गति, ४३-४१

निरति, ३५-१५; ५३-११

निर्गुण, ३९-२९

नृसिंह, २५-२६

नेत्रमन्त्र, ३३-९

नेमि, २५-१६

नेत्रेष्ट, ४०-१९

न्यसोपपत्ता, १२-३९

न्यसोपपत्ती, ११-२३; २०-४१

न्यास, १७-७५

पञ्चकाल, १७-१३; २१-३१; २७-३६; २८-५१, ५२

पञ्चकृत्य, १३-२३, २६; २७-९, १४; ३२-८,
३६; ५०-१३३

पञ्चगव्य, ४१-१३; ४२-१४; ४९-८४

पञ्चकिन्दु, २५-४; ३१-६७, ७४; ३२-३६;
३३-२

पञ्चयज्ञ, १७-१३; २७-३६

पञ्चपत्र, १-४३; ४-२८; २१-११; २२-१६;
२४-७४

पञ्चरूप, ६-२९, ४१

पञ्चयक्ति, १७-२९; १९-१८

पञ्चहोता, २९-२१

पञ्चाप्यक्षी, २०-९

पद्मम्ब, २४-६७; २९-५२, ५५; ३०-२, ५;
४४-१४, १६

पदाब्जा, २१-२५, २७; २२-२३; ३०-१३

पद्म, ५-२३, २८, २१, ३२; ३३-२३

पद्मनाम, १-२६, ३२; २-५८; ४-२९; ८-१८;
११-१८, १९, २५, २७; १७-१; २०-३७;
२५-२१; ३०-५१; ४५-७२

पद्मनिधि, ३३-६०

पद्मनेमी, ५०-११५

पद्ममनु, ३३-२९

पद्ममालिनी, ५०-१८६, १८७

पद्ममुद्रा, ३४-५२; ४०-४०

पद्मपाग, ४७-२

पद्मपत्नी, ५०-११४

पद्मा, ५-८, १७, २०; ८-४२; २०-४५; २५-४५

पद्मासन, २८-४०; ४१-३८

पद्मासना, २०-४७

पद्मिनी, २०-४८

पद्म्य, २५-२०

पद्मिनी, ३२-२३

पद्म, २-६०; ३-१८; १०-१०, १६; ११-४, ८,
१२, ४०, ४१, ५१

परबोधा, ४३-४६
 परब्रह्म, ११-२; १४-३; १५-८, ९; १७-५, ७
 परमगुरु, ३३-७२
 परमधामा, ३३-१०५
 परमव्योम, ६-४४; ७-९; १७-९
 परमात्मा, २-४, ५; ११-१; २५-२७, ३६,
 ४६, ४९; २६-१९; ३२-३, ५, ७, १३;
 ३३-१५, १५
 परमेश्वर, २५-१०; ३६-३४; ३७-१९; ३१-७;
 ३३-९१, ९२; ४५-५९
 परमेश्वरी ३२-१२
 परमेष्ठी, ३३-७३
 परब्रह्मन्, ११-२४; २०-४२
 परा, ४-४०; ६-३६; ७-४; ३२-१६, ३७, ५७
 परासीत, ४३-१३
 परासरा, ४-४०
 परिधि, ४०-६०, ७४
 पर्याप्तिकरण, ४०-५०
 पवित्र, २५-२१; ३१-४०; ३३-३८, ५३, ५९,
 ६०, ७२; ४०-५४, ५५; ४४-३०; ४५-५५
 पद्यता रूप, ५०-१७२
 पश्चिमानन, २५-२१; २६-२७
 पश्यन्ती, १८-२५, २९; ४१-५३; ४३-४०;
 ४९-१३१, १३७; ५७-५
 पद्या, ४३-४०; ५०-३०, ८; ५७-११
 पश्येत्परा, ४३-४०
 पार, १९-२६
 पाञ्चरात्रि, २४-६७; ३४-१०९
 पातालमयन, ११-२५; २०-४३
 पाद्यप्रतिपद, ३९-१
 पारिजातवित्, ८-३२
 पारिजातदर, ११-२०; २०-४०
 पार्ष्णिमद्रा, ३४-४६
 पारमन्त्र, ३३-९४
 पारमद्रा, ३४-३८
 पारुष्य, १-४२; ४०-११९; ५७-५३

पिङ्ग, ५०-१९३
 पिङ्गल, २९-१५; ५०-१९३, १९४
 पिङ्गमन्त्र, २१-१८, २१, २३; २२-३८; २३-३५;
 २४-५३; २९-४९, ५५, ६१, ६३, ६४,
 ३०-२, ३, ४, ४३, ६१
 पितृगणमुद्रा, ३४-७६
 पितृजा, ५-४६, ४७
 पितृसंवन्ध, ३३-७१
 पीठशक्ति, ४०-८८
 पुण्डरीक, ५-२३; २५-२५
 पुनक, ४१-८
 पुत्र, ३७-९८, २५.
 पुत्रधारण, २४-३७; २८-१७
 पुत्री, ४-४९
 पुत्र्य, १६-१५; २०-२८, २१.
 पुत्र्यसूक्त, २९-१३; ३६-६८
 पुत्र्येश्वर, २५-२४; ४५-२४, २७
 पुत्र्योत्तम, २८-२३
 पुत्र्यक, ७-२३
 पुत्र, ५-२३
 पुत्रकिणो, ५०-१८९
 पुष्टि, ८-२१, २५, ३६
 पूरक, ३४-१२७; ३६-१२३
 पूर्णाङ्ग, २५-२२
 पूर्णाहुति, ३४-३; ४०-७५, ८२; ४१-२७, ३१,
 ४०, ५१, ५४, ५५; ४७-१३; ४९-१०
 प्रकृति, ४-११; ५-१९; ७-१६; ८-२४; १०-९;
 १२-७; १५-२६, २७, २९; १६-७, ११,
 १०, १७; २३-१८; २४-४८; २५-११;
 २६-२८, ३८; ३०-१२, २९; ३१-२३;
 ३५-७, ३, ९, ११, २८, ३८; ४१-४६;
 ५०-६४, १२८, १२४
 प्रकृतिश्री, ४४-३७
 प्रवण्ड, ३३-५४; ३७-४६
 प्रवधार, २५-५; २६-२१
 प्रणव, २४-४०, ७०, ७१; ३१-३०, ४०; ३३-५

10 १०, १७, २५, २६; ३४-१२५; ३६-२३,
७५, ९४; ४१-२५; ४५-२३ ८७; ५०-४०
प्रणीता, ४०-५४, ५५
प्रतर्दन, २५-१७
प्रतापी, ४५-७०
प्रतिष्ठा, ३५-१५; ४९-१४९; ५३-११
प्रत्यालीढ, ३१-५३
प्रत्याहार, २८-४१; ५०-४४
प्रयुक्त, २-४७; ४-९, १५, १८, १९; ५-७; ६-८,
९; १०-३६; १७-४१; १९-३२; २०-१७;
२४-८; २६-२६; २९-५१; ४३-११;
५५-११
प्रधान, २५-२३; २७-१९, २०, २२, २४; ३०-४८;
३३-३५; ४४-२८; ४५-४९, ६८, ८६, ९१
प्रधानधी, ४४-२९
प्रपत्ति, २८-९, ११
प्रपञ्च, २८-१६
प्रमाणा, ५०-१२०
प्रभूता, ५-४६, ४७
प्रमाता, ६-३५; ७-१८, १९
प्रत्य, २-५७; १०-४१
प्रसन्नता, १९-२७
प्रसाद, ४५-५१
प्रसादनमनु, ३३-१११
प्रसादाकालि, ४४-३७
प्रसारण, ३५-६
प्रयुक्ति, ७-१६; १५-२७, २०; ३०-१२; ३५-१०
प्रयुक्तिरोग, ६-३, २०, ४३
प्राग, ५-१२, ३३; ७-३५; १२-४४; १६-२०, ३;
२५-२७; २७-९; २९-२२, ५६, ६२, ६९;
३१-१५, १७; ३३-९, ३०, ३१, १००
प्राप्ती, ४३-४६
प्राप्तरी, ३२-२०
प्राप्तय, ७-२०
प्राप्त्यन्तरी, ४३-४६
प्राप्त्यन्त, ३२-२३

प्राणश्री, ३५-१८
प्राणा, ४३-४६
प्राणावबोधिनी, ४३-४६
प्रातिवृत्त्य, १७-६७; २८-११२-
प्रातिवृत्त्यवर्जन, १७-६०
प्राण, ३६-८९, ११८, ११९; ४०-३०, ७८, ९१;
५०-३५
प्रायश्चित्ताहुति, ४०-७२
प्रासाद(मन्त्र), १८-४९
प्रियङ्गु, ३९-११
प्रियमता, ३२-२९
प्रीणन, ४०-२०
प्रीति, ८-२७, ३१; २०-३५
प्रीतिवर्धनी, ८-२५
प्रणी, ४५-८३
प्रावन, ४०-३६
फलसंन्यास, १५-२१
पुल्लनयन, २५-२१
वक्ष्यावक्त्र, ११-३०; २०-३८
वदरासि, ३९-३७
वन्द, ४९-१६
वलाकिना, ३८-४७
वहियांग, २८-५७; ३६-१११, १५०; ३७-१, ३
वाह्यकरण, ५-७८; ६-३७; ७-३८, ४२; २२-२३
वाह्यागम, ५०-१९५
विन्दु, १८-२४; १९-२८; २४-६, ८, १७, ५६;
२७-१२, २०, २४
विन्दुत, २४-२२
वीजमन्त्र, २१-१०, १२, १७, २३; २२-२८;
२३-३५, ३७; ३५-१७
वीजद्वय, ५३-१०, ११
बुद्ध, ८-४६
बुद्धि, ५-१२, ३३, ७७; ६-१३; ७-३२; १६-२,
३; ३२-४९; ३५-९
बुध्यमाना, ४३-४२
बुद्धसि, १-१४

- वोद्री, ४३-४२
 वोषयन्ती, ४३-४२
 वोद, २०-५०
 वल, १०-५; ३३-८८
 वलदया, १९-३५
 वलपञ्चक, १९-१६, ३०, ३२; २३-१५; ३२-४४
 वलमस्वाप, १२-५४
 वलरन्ध्र, ३२-६०; ३५-७३; ४०-५, ६
 वलशिला, ४९-१०४, १०५, १०७
 वलश्री, ४४-२६, ३४, ३६
 वलसमाधि, ३४-१३८
 वल्ला, ५-८, १३, २९; ६-२४
 वल्लाजलि, ४४-३६
 वल्लाङ्ग, ६-४, २४; १२-४६; ४०-२३
 वल्लाद्वैत, २-११
 वल्लानन्द, ३४-११६
 वल्लो, ४-६६; ९-७
 मगवती, ४-४०, ४८
 मगनत्किरण, ४५-९६
 मगवत्ता, ७-४
 मगवत्क्षी, ४-४०, ४८
 मगनहर्म, १-११, १२, २०, २१
 मगवान्, ६-४४; २५-७
 मद्रवाली, ४-४०, ४५
 मद्रपीठ, ४९-७९
 मद्रा, ४-४०, ४४
 मद्रासन, ३९-१७
 मन्वाप, १७-८०
 मन्त्रातक, २५-२३
 मवत्, २-१४
 मन्त्रुत्तर, ८-१३; १०-२, ४; ११-६; १८-४८
 मन्त्रागामक, २-१५, १९; ७-६; ८-८, १५;
 ९-५७; १८-४७
 मन्त्रावोचर, ८-१३
 मन्त्रावरण, २०-४९; २२-१२; ३०-१०
 मन्त्री, ४-६६
 :मार्गव(यम), ८-४२
 मार्गवी, ८-४०
 माव, १८-४८; २८-५
 मावमृष्टि, १२-४०
 मावासन, ३८-८, २९; ४०-३६
 मात्रिकी(मृष्टि), १२-३९
 मावोत्तर, ८-१२; १०-२; १८-४९
 माया, ५-१०, १६
 मास्कर, २५-२६; २६-३८
 मीमा, ९-४१
 मुवन, २५-५; ४५-३८, ८६
 मुवन(चक्र), २९-५४
 मुवनपाल, २५-१९
 मुवनाख्या, २१-२५, २६; २२-११, २५, २८;
 २६-२४
 मुवनेश्वरी, २५-४६
 मू, ८-३९; २०-४५
 मृतमावन, २५-१३
 मृतलक्ष्मी, ४४-४३
 मृतशुद्धि, २८-२६, ३५-१, २, २०, २२, ८१;
 ५३-२, १५
 मृतश्री, ४४-३३
 मृतात्मा, २५-१३
 मृतादि, ५-३८, ४८
 मृतिविक्रि, २९-२, ४, ९, १०; ३१-७९
 मूर्ध, २५-९; ३३-१००; ४५-३८
 भूर्जपत्र, ४६-३८
 भोक्तृनृत्त्य, ७-११
 भोगच्छिद्र, ३९-२५
 भोगयाग, ३८-१५, ८४
 भोगस्थान, ३-१५, २४; १४-५१
 भोगोपकरण, ३-१५, २४; १४-५१
 भोग्य, ३-१५, २४; १४-५१; २४-५५, ५७
 भोग्यासन, ३९-२६
 भोतिवी(मृष्टि), १२-३९, ४७
 भ्रमरी, ३२-१८

भ्रामणी, ४५-८३; ४९-५
 भ्रामरी, ९-४३
 मदन, ३८-४२; ४५-४९, ७८, ८६
 मधुकेतु, ९-१६
 मधुपर्क, ३६-७८, १०३, १०५; ४०-१९, ६९;
 ५०-२८
 मधुरा, ८-४५
 मधुसूदन, ११-१९; २०-३०
 मधूपर्क, ३९-४
 मध्यमा, १८-३६, २९; ५०-३९; ५१-३०;
 ५७-९, १२
 मध्या, ५०-८१; ५१-२८, ३१; ५७-२, ६
 मनस. काम, ५०-१६४
 मनु, ५-८३
 मनुपुत्र, १२-५३
 मनोमयी, ३२-२५
 मन्त्रज्ञेय, ३३-१२२; ३४-१
 मन्त्रदीक्षा, ४१-३२, ३५
 मन्त्राध्या, २१-२, ८; २२-१७, १९; ३०-२३;
 ३६-४५
 मन्वन्तरापिप, १२-५१
 मयूरव्यजन, ४७-८
 मरीचि, ५-८३
 मर्दन, २५-२३; २६-३८
 मलयदीप, १-१९
 मयूर, ४९-९०
 महाशाली, ४-६२; ५-२१, ३०; ६-१९; ९-१५,
 १८; १०-२७
 महापेनु, ४-६६; २५-४७; ३२-२१
 महान्त(तत्त्व), ५-३५; १२-४०; १५-२६; १६-१,
 २, ४; २९-१३
 महाशय, ३२-६०
 महाशय, ४५-७०
 महाशय्या, ४-४६, ६२; ५-४, ९, ३६; ६-२०;
 ३०-२७
 महाशरी, ४-६२

महामोह, १२-९; ४५-८८
 महायान, ५०-१८२
 महायोनि, ४५-११०
 महाराष्ट्री, २५-४२; ३२-२३
 महालक्ष्मी, ४-३६, ३९, ४२; ५-३; ६-१८ to
 २०; ७-१३; ८-१७; ९-७, ८, ४६, ४९;
 २०-२६; २३-३८; २५-४५; २६-३७, ३९;
 ३०-३७; ४४-४३, ४५
 महावाणी, ४-६६; २०-२६
 महारिचा, ४-६६; ५-५; ६-१९, ३०; ७-१३;
 ८-१७; ९-२०; २६-२५
 महानिमृति, २-९; १७-५
 महाश्री, ४-३९, ४३; ५-४, २७; ४४-४५
 महाश्री(मुद्रा), ३४-६
 महिमा, ८-२७; २०-३५
 महिष, ९-११
 महिषमर्दनी, ९-९
 महिषान्तरीमुख, ९-१२
 महिषासुरनाथनी, ३०-२८
 मही, ३२-२३
 महीपत्नी, ३२-२३
 महेश्वरी, ४-८०
 मा, २०-४६; ५०-८९
 मासी, ४९-१६
 मातुलङ्ग, ४-३८
 मातृसामन्त्र, २३-१८, २४-३; ४०-१४
 मातृदद्या, ७-१२, २८
 माया, ३९-२७, ३०
 माघ, २५-२०
 मानव, ५-८३
 माया, ६-३; ७-१६, ३६; ८-२३, २७; ९-६;
 १५-२७, २८, ३०; १९-१४; २०-२६, ३४,
 ३५; ३४-१७; ३५-१०, २९, ५१; ३८-३८;
 ५२-१२
 मयराशेय, ६-१८, ४३
 मयराशेय, ४५-८८

मायावीज, ४५-८०, ८२
 मायायोग, ४-४७
 मायाश्री, ३५-१९
 भाषासख्य, ४५-८३, ८७
 भाषी, ३३-३०, ५६, ५७
 मालामुद्रा, ३४-३३
 मीनधर, ८-३३
 मुक्तियान, ५०-१८२
 मुद्राकोश, ३३-१०३, ३४-१
 मुसल, १०-३३, ४८-२७, १८
 मूढत्व, ५-४४
 मूर्तीकृतगुण, २-३९
 मूलशक्ति, ३१-६
 मूलधार, ५०-३८
 मृत्युञ्जल(मन्त्र), २९-३८
 मेघा, ४५-४७
 मेरु, ३९-४७
 मोक्षश्री, २७-२४
 मोटा, ४९-१६
 मोह, १२-९, २३, २८
 मोहिनी, ४-४६, ४५-८३
 मौक्तिक, ३९-४६
 मौसल, २५-१७
 पक्षी, २५-४४
 पञ्चरस्य, १८-८
 यमुना, ३७-४९, ५१
 यशसा, ५०-१२३
 यशस्करी, ८-२५
 यशस्विनी, ३२-३०
 यष्टि, ५०-१९२
 यायुधानेयमन्त्र, ३३-८३
 योग, १५-१७, १६-३०, १७-६९
 योगशक्ति, ३२-१८
 योगधारा, २५-८
 योगनिद्रा, ९-१५, १७
 योगभामिनी, ३२-२५

योगमाया, ४-४७
 योगा, ४-४७, ३२-२५
 योगिनी, ३२-२५ ४३
 योगियान, ५०-१८२
 योनि(प्रकृति), ५-१९, ६-२२, १५-३०, १९-१०
 योनिमुद्रा, ३४-१०, १४
 योन्यासन, ३६-२
 रक्तदन्ती, ९-३२
 रक्षायोग, १८-७
 रत्न, २०-४४
 रजतसक्, ५०-१३
 रजनी, ३९-१०, ४९-१६
 रति, ६-१८, ८-२७, ४१, २०-३५, ३२-२३
 रमा, ४३-३९
 रसता, १९-२७
 रसमात्र, ३५-२५
 रसश्री, ३५-१८
 रसेन्द्र, ४६-२८
 राग, १२-३५, २०-२५
 रागशक्ति, १९-१५
 राजतव, ४९-१९
 रात्रि, ४९-७८
 राजोपल, ४१-२२
 राक्षी, ४-१०
 राम, ११-२४, २०-४३, २५-६, ३१-१९,
 ४५-३१, ६०, ६१
 राहुजित, ११-२२, २०-४०
 रीति(लोह), ३९-४०
 रश्मिणी, ८-४६
 रद्द, ५-१०, १४, ७-३४
 रद्द(सूत) २९-२४
 रद्दजानी, ३२-२१
 रूपशालिनी, ३२-२४
 रूपश्री, ३५-१८
 रेचक, ३८-६, ४०-३९
 रेखी, ८-४६

लक्षणा, ५०-६४
 लक्ष्मी, ५-८; ८-२५, ३१, ३६; २०-३४, ४५;
 २३-१२; २५-४५; २९-९; ३४-१६, १७;
 ३५-६७; ४५-२, ४, ६, ८; ४७-१; ५०-६२
 लक्ष्मीनन्द, १-३५; ४३-६१; ४४-५२; ५७-३७,
 ३७, ४६
 लक्ष्मीनारायण, १-१; २२-५, ३४; २३-१; २४-१,
 ११, ११, ४१; २६-३; २७-३, ४३; ३७-६०;
 ५७-४१, ५५
 लक्ष्मीम्ब, ४६-४, १९
 लक्ष्मीव्यूह, ४५-२१
 लक्ष्मीसख्यः, ४५-३०
 लक्ष्म्यनुचर, ४५-३४
 लम्बोदरी, २०-४९
 लवणवूट, ३५-४७
 लाङ्गली, २५-२१
 लावण्य, ४५-३५; ४६-७, १७
 लिङ्गात्मा, २५-७
 लिङ्गिकी(सुष्टि), १२-३९, ४१
 लोकनाथ, ११-२२; २०-४१
 लोकपाल, ४०-९०
 लोहापत, २५-४३
 लोकेन्द्र, २५-५
 लोकेन्द्रम्ब, ३३-७८
 लोभ, ३९-१०
 मनमाला, १७-२९; ३१-७८; ३३-२०, २१;
 ३८-४४; ५५-८
 मनमाला(मुद्रा), ३४-१४
 मन्दमुद्रा, ३४-७९; ३८-५६ १० ५८, ७३
 मणोश, ३२-२४
 मण्ड, ८-१८; ११-३१; २०-१९; २५-२५;
 ३३-१८, ५५; ४५-३०, ५५
 मरु, २५-२५; ३१-३३; ३३-३७, ८३, ८५, ९४,
 १८, १००, १०३; ४५-२४, ३१
 मर्गाञ्च, २५-२७; ३०-४८
 मर्गचक्र, २९-४७, ४९

मर्णनादिनी, ५०-१४१
 मर्णाध्या, १९-४६; २०-२, ३, २३, २९; २२-१०,
 १२; ३०-१४; ३६-४४
 मर्ममुद्रा, ३४-२३
 मसिष्ठ, ९-५०, ५१; ५०-५६, ७२, ७३, ७३०
 मसुहिता, ३२-२१
 मद्धिजाया, ३१-४३; ३३-२३, १०८; ४५-२६, ८१
 मद्धिपत्नी, ४५-६२
 माह, ४-६६
 मागीश्वर, ११-२०; ४५-५१
 मागीश्वरी, २०-३५, ४५; ४०-२१
 मागीश्वरी(म्ब), ३३-६८
 मागीश्वरी(मुद्रा), ३४-७२
 माग्यमन्त्र, २६-१२ १० १४
 मामन, ८-४१; ११-२३; २०-१२; २५-२२;
 ३०-४८; ३३-२१; ४४-३०
 माता, ३२-२५
 मायुचेरमाधर, ३१-९
 माहणी, २०-४५
 मालुसा, ४९-३८
 माधना, १२-२४, ३३, ३३; १४-१७; १७-५३
 माधुदेव, २-५, १४; ४-१२, १३, २१, २६; ५-१२,
 १४; ६-१४, १६; १०-१८, २२, २६; ११-९,
 १३; १४-१; १५-९, १२, २०; १६-२३;
 १७-३, ३७; १८-१४; २२-१५, २०; २९-५१;
 ३२-१९; ४३-१२; ५०-२३६; ५५-११
 माधुदेवता, ७-६
 निक्षय, ३-२९; ४-३; ५-६९; ७-३१; १४-८,
 ९, ११, १२
 निक्षयि, ५०-९४, ९५
 निक्षयी, २५-९
 निक्षयि, २०-४७
 निक्षय, ३३-७६; ३७-४६, ४७
 निक्षय, ३०-२१; ४५-६५
 निष्ठा, ५-१०, २०; ८-३१; २०-४५; २५-१५
 निष्ठाभिदेव, ११-१९; २०-३८

विधि, ५-८
 विनायक, २०-५०
 विन्ध्यवासिनी, ९-२९
 विपाक, १२-३१, ३२, ३४
 विपुल, २५-२४; ३३-४०; ४५-३८
 निमन, २-७८; १०-११, ४४; ११-८ १७, १८,
 २६, ३२, ४९
 निम्नान्तर, २-६१; ४-३०
 निमायरी, २५-४७
 निभृति, ८-२६; ४५-३२
 निभृतिपञ्चक, ३२-५१
 निराद, ५-७९, ८२, ८३; ६-२४; १२-४१, ४२,
 ४६; २५-७, ३३-२६
 निरिद्धि, ५-८, १६, ६-२२
 निद्यालयूप, ११-१२, १५, १८, २६, २९
 निधाम, २०-१३, १५, २१
 निश्चकामा, २०-४६
 निश्चमावन, २५-११
 निश्चमन्दिर, ११-२७
 निश्चरूप, ११-१९, २०-३८; २५-१७
 निश्चा, २०-४५
 निश्चाप्यायक, २५-१६; ३३-९२; ४४-३०
 निश्चामित्र, ५०-७२
 निश्चाव, १७-६०, ७२, ७८
 निष्ठर, २५-६
 निष्ठा, ५-१२; २५-४; ३२-४, ३३-१०९, ३५-
 १७; ४४-७, ४५-४२, ४३, ६२, ६६, ७८
 निष्कलेन, १७-२१, २५; ३८-५२, ७५, ८३,
 ४०-७८, ८१, ९०
 निष्कसेनमनु, ३३-९९
 निष्कसेनमुद्रा, ३४-८४
 निर्याग, २५-१०
 निरहंगम, ११-१९; २०-३८
 नृदि, ४५-३०
 नृपकर्म, २५-१७
 नृपाकपायी, ३२-२०

वेदगर्मा, ४-६६
 वेदवित्, ११-२५
 वेदविद्या, २०-४८
 वेदात्मा, २५-११
 वेद्या, ५-१७
 वैसासिक, ५-४९, ५०
 वैकुण्ठ, २५-१८; ३३-२४, ८७; ४४-३१
 वैखरी, १८-१७, २९; २०-३०; ४९-१३५, १४०;
 ५०-४०, १४१; ५७-२, ८ to १०, १२
 वैदिक, २७-२१
 वैदेही, २०-४८
 वैद्वम(मणि), ३९-४२
 वैप्रचित्त, ९-३०, ३१
 वैराग्य, ५-३४; ३६-१३
 वैराज, २५-१८; ३३-६६; ४५-६१
 वैश्वानरमिष्टा, ४४-२२
 वैसर्जनमनु, ३३-११३
 व्यक्त, ३०-४४
 व्यक्ति, २०-१३
 व्याख्यामुद्रा, ३७-६७; ४४-४१
 व्यापक, २५-३; २९-६३ to ६५; ४५-६०, ६६
 व्यापी, २५-१०, २६-३९; २९-५७, ५८; ३०-४;
 ३१-१७, ४०, ६७; ३३-२, १६, १९, २२,
 २४, २६, २७, ६४ to ६६, ७१ to ७३;
 ४५-२९, ३१, ९२
 व्याप्ति, १९-२६; २०-१३
 व्यामिश्रयोग, ११-४९
 व्युच्छन्ती, ४३-३९
 व्युपिता, ४३-३९
 व्युपुषी, ४३-३९
 व्युष्टा, ४३-३९
 व्यूह, ३-१८; ६-१६, ७-७; १०-१०, १७, २७,
 ४३; ११-४, ५, ८, ११, १४, ४०, ४१, ४९,
 ५१; २०-१३, ३३, ३४; २२-१६, ३४;
 २४-१९; २९-१२; ३०-१३, ६५; ३५-१०;
 ५१-१४

व्यूहान्तर, २-६१; ४-२८; ११-३०; ५१-१४
 व्यूहिनी, २९-११, ६०; ३०-२, ६५
 व्योम, ४-४९; ५-१९; ३३-१५, ७४, ७६, ७९,
 ११०; ३५-१३, १५; ३६-३१
 व्योमस्य, ५०-७७
 व्योमेश, २५-१०; २६-२४, २९, ३३; २७-१६,
 १८, १९; ३२-१७; ४५-६२
 व्योयुगी, ४३-३९
 शंकर, ५-१०, ३६; २५-२१; ३३-५८; ४५-४९
 शंकरि, ३८-४९
 शक्ति, २-११, २९, ४९; ३-३, ४; ४-१०, १३,
 १९; ७-५; ८-९, २६; १०-६, ७, ९;
 ११-२, २१, ३५; २०-४५; २४-१४; २८-३
 शक्तिकीय, ६-३, ५, ९, १०
 शक्तिचक्र, ३६-४५
 शक्तिज्ञ, ७-१३
 शक्तिमात्र, १३-८, १०
 शक्तिमात्र, ८-८, ९; ३६-४२
 शक्तिमत्, ३३-११
 शक्तिमुद्रा, ३४-९, १५
 शक्तीय, ८-१९; ११-१९; २०-३७
 शङ्ख, ३७-६, ७, ९
 शङ्ख, २५-२३; ३३-६२, ६५, ६६; ४९-६१
 शङ्खमिथि, ३३-५९
 शशी, ३२-२०
 शताशी, ९-१५
 शब्दब्रह्म, १८-१७, ३३; २०-७; २१-६, ९;
 २३-२१; २४-३, १०, ४८; ३१-१०;
 ३२-१९; ३६-४१, ४१, ५९; ४९-१३७;
 ५०-१३, ४२
 शब्दभी, ३५-१८
 शब्दानुसंधान, ४९-१३८, १३८
 शब्दोन्मेष, ५७-३
 शम्बर, ४५-८८
 शरणागति, १७-६१, ७५, १-१
 शरत्प, २८-८

शस्त्र, ३८-४२
 शक्ती, ५५-९
 शक्तीमयी, ९-३६, ३८
 शक्तुन(वृत्त), ४९-५०
 शाण(सूत्र), ३९-४५
 शान्त, २५-२५, ४९; २६-८; २७-२२; ३३-९३;
 ४४-२६; ४५-२७
 शान्तवा, २-४४
 शान्ता, २-४१; ४-५०; १८-१९, ३०; ५१-२८
 शान्तावस्था, २-५१
 शान्ति, १९-२७; २५-६६; ३५-१५
 शान्तिद, २५-१९
 शान्तिश, ८-२५
 शान्तोदित, ५०-१३८
 शान्त्यतीता, ३५-१६; ५३-१२
 शान्त्युत्, २५-२०
 शान्ति, ३९-६, १४; ४७-१०
 शाल्व, ३९-३१
 शाल्व, २५-१४; ३०-४९; ३३-५४; ४५-६३
 शाल्वा, २५-१८
 शिखाम्ब, ३७-५७
 शिखामुद्रा, ३४-२०
 शिखिमिया, ३३-२८
 शीतमात्र, १९-२७
 शुक(वृत्त), २९-२४
 शुद्धकीय, ११-५३
 शुद्धव्याख्या, ४१-३५
 शुद्धमति, २-११; ३-११
 शुद्धमार्ग, ३-१८; ४-५, ६, १२; ६-७; २४-१७
 शुद्धशक्ति, ४-७; ५-२; ३२-१४
 शुद्धि, ८-२३
 शुद्धित(शक्ति), ११-५३
 शुद्धमन्त्र, ७-१९
 शुद्धमन्त्र, ३३-१०
 शूर, २५-४१
 शोभा, ४८-१६

घोर्यं, २-५५

आदकल्प, १८-७

श्री, ४-५४; ५-८; ६-८; ८-२१, २२, ३२, ४०;

११-३१; १२-४; १३-८; १६-२१; २०-३५,

४६; २६-३९; ३२-२४; ३३-५१; ५०-८३

श्रीकण्ठ, २०-४९

श्रीनिवास, १६-३१

श्रीपति, ८-३१; ११-२१; २०-४०; २८-८

श्रीफल, ४६-१९

श्रीबीज, ३४-६०

श्रीहृद्य, ४६-१४

श्रीयुक्त, २९-२३; ३६-७४; ४९-९३, ९५

श्रुति, ४५-४७

श्वेत, २५-२१; ३०-४, ४९

श्वेता, ५५-९

पटुकर्म, २१-३१

पटुकोश, ६-३, ४; १२-३८; १४-५२

पञ्चशर(मन्त्र), १७-३०; ३१-४४

पञ्चङ्ग, १७-५९

पङ्क्या, २१-१; २२-१०, ११; २९-१; ३०-१०,

५७; ३१-४६; ५०-१७७

पद्मगुण, २१-७

पद्मोता, २९-२१

पाङ्गुगुण्य, २-१०, ३६, ३८, ५४; ४-२२; ५-९,

२५; १०-५; ११-३, ४; १३-२०; २६-३;

२९-५, ७; ३०-८; ३१-१, ८२; ३२-२९;

३६-३७; ३८-१; ४२-४६; ४४-३; ४९-५९,

६३; ५०-५

संकीर्ण, २-४५, ४६, ५३; ४-८, १०, १९; ५-९;

६-६, ९; १०-३३; १७-४३; २४-८, २९;

२९-५१, ६६; ३८-४०; ५५-११

संकल्प, ५-७१, ७२; ७-३६

संख्या, १५-२४; १६-२६; २०-४५

संज्ञामन्त्र, २४-५४; २९-५५, ६४; ३०-६१;

४४-८ to ११, १४

संख्यादेवी, २८-२३

संनिधि(मुद्रा), ३८-९, १०

संनिरोध(मुद्रा), ३८-९, ११

संन्यास, १५-१९; १७-७५

संपातहोम, ४१-१८, २६, २७

संयम, १६-३०, ३३, ३४, ४०

संरम्भ, ५-७४, ७५; ७-३५, ३६

संयित्, १४-५

संसाग(होम), ४०-७४

संज्ञामन्त्र(मुद्रा), ३८-९, ११

संदार, ४०-४८

संहति (आत्यन्तिकी), १२-५६

„ (नित्या), १२-५३

„ (नैमित्तिकी), १२-५३

„ (प्राकृती), १२-५४

„ (प्रायत्नी), १२-५५

„ (मायी), १२-५५

„ (शक्ति), ३-८, ९; १२-१३, ५२, ५६, ५७;

१३-२८; १७-३४

सर्लामन्त्र, ४५-५०, ६७

सती, ५-३३

सत्ता, ३-१; ३२-१७

सत्य(अक्षर), १९-१८, ३१; २५-६

सत्य(वाहन), ११-३४

सत्यलोक, ६-३२

सत्या, २०-४६; ३२-२०

सद्योजात, १९-७

सत्तरूप, ६-३९, ४१

समयी, ४१-८

समाधि (योग), १६-३०, ३१, ३४, ३९

„ (वेद्य), ९-५१

समित्, ४०-४५, ६६

समुद्धि, ४५-३२

सर्वा, ३०-३४

सस्वती, ४-६६; ५-११; ६-११; ८-२५; ३०-२७;

३२-२०; ४५-४७; ५०-७१, ७२, ७४

सरोजहा, २०-४६

सर्ग (अक्षर), ३०-३
 सर्वकामदा, ८-२७
 सर्वत्याग, १५-१७; १६-४२
 सर्वरोधक, २५-१९
 सहस्रार, ३०-५४, ५८, ६०, ६२, ६३
 साख्य, १५-१७, २५; १६-३०; १७-४९
 साख्यप्रिज्ञान, १५-२३; १६-२५
 साख्यशास्त्र, १५-२४
 सादृष्टिक, ३६-८७
 सात्त्विक, ३६-९०, १३७
 सात्त्वत (धर्म), १-१९, २१; ६-४४; १३-१३;
 ४०-११८; ४९-६९, १४१
 सात्त्वत (मन्त्र), ४९-९८
 „ (संहिता), २-५९; ११-२८
 साधक, ४१-८; ४७-१७; ४८-२६
 सामग, २५-१५
 सामपाठक, २५-१५
 सारय, ३०-३४
 सारस्वत(मन्त्र), २६-३०
 सावित्री, २९-२७, ३०; ४२-९
 सिद्धान्त, ४०-१०१
 सिद्धार्थक, ३७-३०; ३९-१५; ४८-१०; ४९-१०
 सिद्धि, ४५-६५
 सिद्धिपद, २५-२२; ३०-४८
 सिन्धुशापी, ८-३०
 सिमृता, ६-२, ४; १४-१, १९-१
 सोपा, ८-४४; ३२-२४
 सीर, १०-१३
 सीरमनु, ३३-९८
 सुदर्शन, २९-४२, ५५; ३०-१२; ३१-३४, ६१
 सुदर्शन (मन्त्र), २९-६८; ३०-३०
 सुधा, २०-४६
 सुन्दर, ९-२९
 सुन्दरी, ३२-२०
 सुम्न, ४५-३५
 सुम्नग, ५-१३

सुम्न-निमुम्न, ९-२१, २४, २८
 सुरय, ९-५०
 सुरदाह, ४९-१९
 सुरभि (मन्त्र), ३३-१०३, १०४
 „ (मुद्रा), ३७-३७
 सुराकुम्भ, ४२-२४
 सुवर्णस्तम्भ, ५०-१०
 सुरगर्ग, ५०-१९८
 सुपुति, २-६९, ५८; ७-३०; १०-१८, २१, ४२;
 २१-२५; २२-२२, २४, २७; २४-३०; ४०-११
 सुपुत्रा, ३५-४२; ५०-१८१, १८४, १८५; ५४-१७
 सुहृन्, २५-२३, ३५-४९
 सुहृन्मूल, ५-४२
 सुहृन्मूलरी, ५-७९, ८०
 सुहृन्, ७-४
 सुर्ग(अक्षर), २५-२७; २७-८; ३०-६, १६, १७,
 २५, ४३; ४४-७; ४५-७८
 सुर्ग, ५०-२०३
 सुष्टि, ३-९, १०, ३३; ४-५, ११
 सुष्टि (शक्ति), १२-१३, ३६, ३८; १७-१३, ३३;
 १९-१, १०
 सुष्टिहृत्, २५-१०; ३३-१९, ९३ १० ९८
 सेवनी, ३२-३९
 सेद (आयनन), ४२-२०
 सेत (मणि), ३९-३९
 सोम (अक्षर), २५-२६; ३५-०३; ४५-१८, ६६
 सोस्तिता, ५०-१५
 सोमग्न्य, ४५-३५
 सोमन्मस्य, ४५-३५
 म्यागु, ५-१०
 स्थान, ३८-९, १३
 स्थिति (शक्ति), २-५७; ३-९, १०; ४-११; १०-४१;
 १२-१३, ४८, ५०; ३३-२७; ३४-१३, ३३
 रघुल्य, ५-४६
 रघुल्येद, १२-४६
 रघुल्य, ५-४३

धानासन, ३९-५
 धर्मश्री, ३५-१८
 धर्मद्वि (मणि), ३९-४२
 धर्मद्वि, २५-१८; ३३-६२; ४४-११; ४५-४३,
 ५१, ६०, ७८
 धर्म, ४०-६९; ४१-४५, ५१, ४३-३३
 धर्म, ४०-६३, ६४
 धर्म, ४०-४४, ५०
 धर्म, १-६९; ७-२२, १०-२२; ११-१०, ११;
 २१-११; २२-२३, २१; २४-२८; ४०-११
 धर्म, ५-१९; १५-१०; १९-४०
 धर्म, २८-४०; ३६-२
 धर्म, १८-७; २८-२८; ४०-१००
 धर्म, ४०-४४, ५०
 धर्म, ४०-४७
 धर्म, २८-४; ४२-४६, ४७; ४९-१९
 धर्म (मन्त्र), २४-४९, ५४, ५८, ६२
 धर्म, ४२-४७

धर्म, ११-२४; २०-४३
 धर्म, ५०-४६
 धर्म, ३९-८, १४
 धर्म, २०-४७
 धर्म, ५०-३३
 धर्म, ५०-६०
 धर्म, ५-२९, ३३
 धर्म, ५०-९३
 धर्म, ५०-४१
 धर्म, ३०-५
 धर्म, ३५-६८; ३८-६३; ४४-२०, २१
 धर्म, ३४-१८; ३८-६१
 धर्म, २५-४६; २७-६
 धर्म, ५-१२, २०; २८-८, १४
 धर्म, ३१-१४
 धर्म, ५०-२००
 धर्म, ४९-१५
 धर्म, २५-२२; ३३-६५